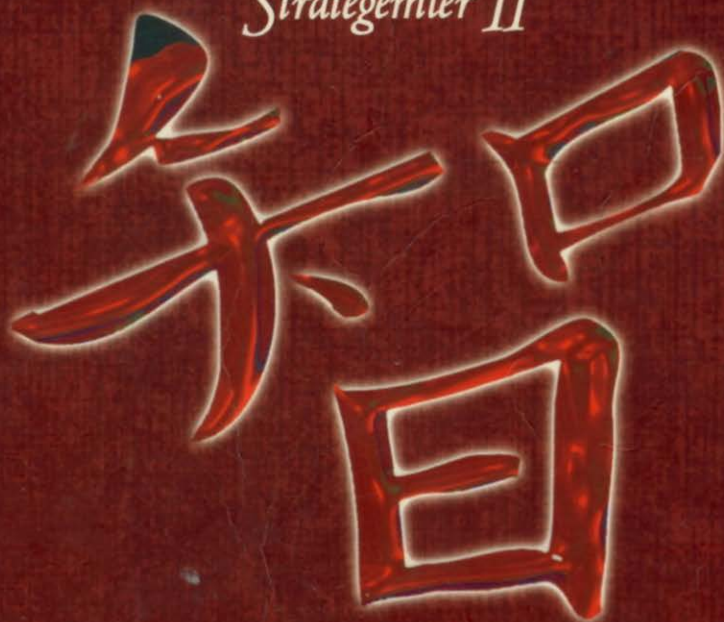
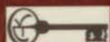
Harro Von Senger

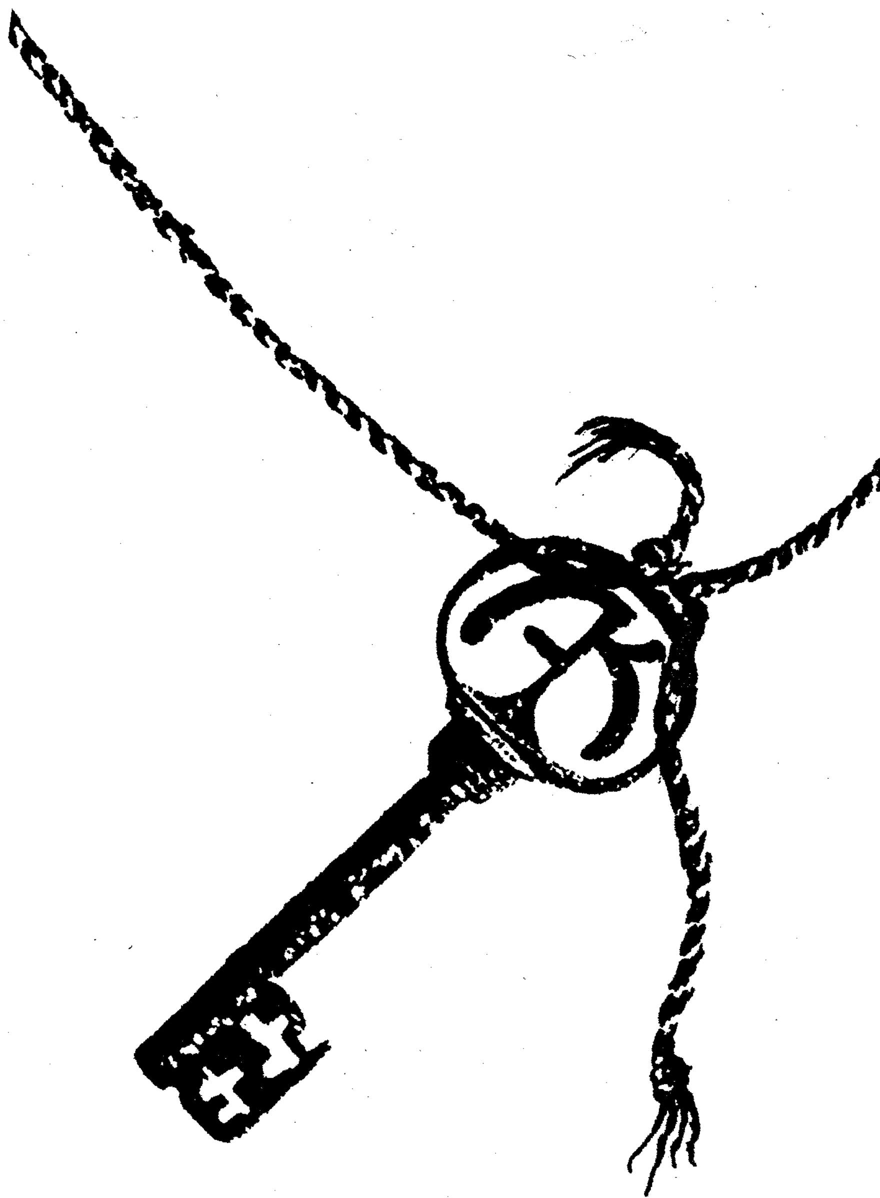
SAVAŞ HİLELERİ

Strategemler II

ANAHTAR KİTAPLAR

POLİTİKA - STRATEJİ DİZİSİ

Dizinin Diğer Kitapları

1. Prens/ Machiavelli
2. Askerlik Sanatı/ Machiavelli
3. Savaş Sanatı/ Sun Tzu
4. Liderlik Sanatı/ Thomas Cleary
5. Japon Savaş Sanatı/ Thomas Cleary
6. Savaş Hileleri I/ Harro von Senger
7. Savaş Sanatında Ustalaşmak/ Thomas Cleary
8. Beş Çember Kitabı/ Miyamoto Musashi
9. Yöneticinin Kanunu/ Don Schmincke

Kültür Kapısı

Açar

ANAHTAR KİTAPLAR YAYINEVİ
Klod Farer Cad. İletişim Han No:7 Kat:2 34122 Cağaloğlu-İstanbul
Tel.: (0 212) 518 54 42 – (0212) 458 36 50 Fax: (0 212) 638 11 12
e-mail: e-anahtar@excite.com
www.eyayinlari.com

Harro von Senger

SAVAŞ HİLELERİ

Stratejemler

Cilt:2

Almanca'dan Çeviren:
Mekin Özbalta

Savaş Hileleri II
Harro von Senger

Çeviren
Mekin Özbalta

Kitabın Orijinal Adı
Strategeme Band 2

Kapak Filmi ve Grafik
Ebru Grafik

Baskı
Özener Matbaası

Birinci Basım
Kasım 2003

ISBN: 975-8612-13-1

Harro von Senger

SAVAŞ HİLELERİ

Strategemler

Cilt:2

Harro von Senger

*İsviçreli **Harro von Senger** 1944 doğumludur. 1963'de Einsiedeln Benedikten lisesini bitirdi. Yüksek öğrenimini Turku/ Finlandiya (1966) ve Cambridge'deki St. John Koleji'nde (1968) tamamladı. 1969'da Zürih Üniversitesi'nde hukuk doktorasını verdi. 1971'de Zürih'de savcı oldu. 1981'de Freiburg Üniversitesi'nde sinoloji doktoru ünvanını aldı.*

1981'de Zürih Üniversitesi'nde sinoloji (Çin uzmanı) doçenti olarak çalışmaya başladı. 1982'den beri Lozan'daki İsviçre Karşılaştırmalı Hukuk Enstitüsü'nde Çin ve Japon hukuku üzerine çalışmaktadır.

Harro von Senger 1989'dan beri Freiburg Üniversitesi'nde sinoloji profesörü olarak görev yapmaktadır.

Uzak Doğu'daki hukuk, dil ve kültür öğrenimini 1971-1973 arasında Ulusal Tayvan Üniversitesi ve Taipeh'deki Tayvan Üniversitesi'nde, 1973-1975 arasında Ulusal Tokyo Üniversitesi ve Takushoku Üniversitesi'nde, 1975-1977 arasında Pekin Üniversitesi'nde yaptı. Pekin Üniversitesi'nde tarih, felsefe ve Çin dili edebiyatı, Çin tarihi (1976) ve Çin felsefesi (1977) üzerine çalıştı.

Harro von Senger'in 10 kitabı ve çok sayıda yazısı bulunmaktadır.

İÇİNDEKİLER

Strategem Nr. 19

Strategem Nr. 20

Strategem Nr. 23

Strategem Nr. 24

Strategem Nr. 25

Strategem Nr. 27

Giriş

1. Hilesiz Bir Dünyaya Duyulan Özlem

"Büyük yol izlendiğinde, tüm dünya ortak mülk olur. En kudretli ve en faal olan lider seçilir; hakikat söylenir ve dirlik düzenlik sağlanır. Böylece insanlar yalnız kendi ailelerine, aileleri ve yalnız kendi çocuklarına çocukları olarak muamele etmekle kalmazlar. Yaşlılara yaşamlarının sonuna kadar sükunetle yaşayacakları, gücü kuvveti yerinde olan adamlara çalışacakları ve gençlere kendilerini daha fazla geliştirecekleri bir yer bulmaya özen ve gayret gösterirler. Dul erkekler ve dul kadınların, yetimler, öksüzler ve çocuksuzların ve hatta hastaların, bunların hepsinin iaşeleri toplum tarafından sağlanır. Erkekler işinde gücünde, kadınlar evlerindedir. Eşyalar yararlı şekilde kullanılmadan battal hale gelsin istenmez; fakat onların her durum ve koşulda bizzat kendileri için, yani süs olsun diye bir kenarda kullanılmadan tutulmaları da istenmez. Kişinin güçlerinin işlevsiz kalması istenmez; fakat onların kişisel yarar için kullanılması da istenmez. Tüm *Hile ve Entrikalar* (Richard Wilhelm çevirisi: *Li Gi: Das Buch der Riten, Sitten und Gebräuche* [Li Gi: Ritüel, Gelenek ve Görenekler], Düsseldorf/Köln 1981, S. 56 ve devamı) sona erer; onlara gereksinim duyulmaz. Haydutluk ve tahrip edicilik artık sökmez. Hatta öyle ki; dışarıda hâlâ deliler dolaşsa da, onları bir yere tıkmaya gereksinim kalmaz. Bu, büyük toplum (da tong) çağıdır."

Aşağı yukarı 2000 yıllık bu eski metin, Konfüçyüsçü rituelleri anlatan *Aufzechnungen über die Riten* [Ritueller Üzerine Notlar] adlı kitaptan alınmıştır ve her Çinlinin düşüncesinde yer alan, en bilinen ütopyayı parlak bir şekilde ifade eder. Burada betimlenen "hileden arınmış toplum"u, Liu Jin, "Konfüçyüs'ün 'ideal devlet'i" üzerine bir incelemesinde (*Kulturtreff-Zeitung* [Kültür Buluşmaları Gazetesi], Şanghay, 26.6.1998, S.8) özlemle betimlemektedir. Çin'de, 21. yüzyılın eşiğinde, muhakkak ki "büyük toplum çağı"ndan artık söz edilmiyor; tersine *Ritueller Üzerine Notlar*'da betimlenen bu çağdan

değil, 21. yüzyılın ortalarına kadar ülkeye iyice girmiş olacağı umulan dört modernleşme tarzı (endüstri, ulusal ekonomi, bilim ve teknik, ulusal savunma) ile koşutluk içerisinde, küçük şeylerden duyulan mutlulukların (xiao kang) gelip geçiciliğine kapılmış zamanımız hakkında konuşuluyor. Hilesiz bir çağ, demek ki, hâlâ pek uzaklarda. Çin'de, Taiwan Boğazı'nın her iki yakasında, genellikle hile olgusu ve özellikle 36 strategem üzerine yazılıp çizilenlerin şimdiye kadar görülmemiş ölçüde yaygınlaşmasına hiç şaşmamak gerek. *Savaş Hileleri*'nin ilk cildini (Anahtar Kitaplar Yayınevi, 1996 - ç.n.) 20. yüzyılın 80'li yıllarında kaleme aldığım sırada, 36 savaş hilesi üzerine, Çin Halk Cumhuriyeti'nde sadece üç ve benzer şekilde Hongkong ve Tayvan'da ancak bir düzineden daha az kitap yayımlanmış haldeydi. Bugünse (Yaz 1999) savaş hileleri üzerine oluşan yayın seline, tüm çeşitleriyle birlikte, şöyle kuşbakışı bakmak bile mümkün değil. Hatta henüz piyasada dolaşımda olan eserler, değişik bir düzenleme içinde ve yeni eklenmiş örneklerle zenginleştirilmiş olarak derlenip yeniden yayımlanıyor. 36 savaş hilesi üzerine diğer yazılar hilelerin tamamen belli yaşam alanları içindeki kullanımlarının propagandasını yapıyorlar. Tüm bu yayınlarda her tekil savaş hilesine ilişkin örneklerin sunumu ön planda yer almaktadır. Bunlar önemli ölçüde 36 savaş hilesinin sistematiğine uygun olarak yapılandırılmış örnek toplamalardan ibarettir. Burada bir kitap, Qinhuangdao'lu profesör Yu Xuebin'in kaleme aldığı *Die 36 Strategeme, neu erklärt und eingehend analysiert* [36 Savaş Hilesi, Yeni Açıklamalar ve Ayrıntılı Analizlerle](Pekin 1993, 408 sayfa, 300 000 harf tipiyle) adlı kitap, çizgi dışı kalmaktadır. Burada ilk sayfada, benim *Savaş Hileleri*'min ilk cildi (Scherz Verlag, Bern/Münih/ Viyana, özel baskı 1996) üzerine övücü sözler yer almaktadır. Yu Xuebin somut olay örneklerine ikincil rol vermekte ve ağırlığı tamamen tekil savaş hilelelerine kuramsal yönden nüfuz etmeye vermektedir.

En ünlü Çin romanlarındaki hileleri ele alan kitaplar, *Die Romanze der drei Königreiche ve 36 Strategeme* [Üç Krallığın Romanı ve 36 Savaş Hilesi], *Die Reisen in den Westen wnd die 36 Strategeme* [Batıya Yolculuk ve 36 Savaş Hilesi] ve *Der Traum der rotaen Kam-*

mer und die 36 Strategeme [Kızıl Odanın Rüyası ve 36 Savaş Hilesi] gibi adlar altında, Pekin'de yayımlanmıştır (1998). Tayvan'ın başkenti Taypeh'de yayımlanan *Tuili Zazhi* [Gizemli Olaylar Magazini] adlı derginin haziran 1998 tarihli sayısında, *Die 36 Strategemen in Romanform* [36 Savaş Hilesi, Roman Formunda] adıyla 36 kısımlık bir kitap dizisinin yayımlanmaya başlayacağı duyurulmuştur. Şu anda, eylül 1999'a kadar, 300 ve 400 sayfalık ciltler halinde 1-5, 8,10-12-14-15,17-19,22,23,26-31, 33 ve 35 no.lu savaş hileleri 24 cilt halinde yayımlanmıştır. Eylül 2000'e kadar 36 cildin tamamı yayımlanmış olacaktır.

Özellikle ticari amaçlarla çok sayıda savaş hilesi kitabı piyasaya sürülmektedir. Bunlar, Çinlilere özgü bir eğilimden, "pazaryeri"ni bir "savaş alanı" ile karşılaştırmak (shangchang ru zhanchang) eğiliminden çıkarlar ki, mutlaka şu eleştiriye maruz kalırlar: "Her karşılaştırma kendi pürüzüne/engeline sahiptir. Bununla hemen, her karşılaştırmanın yanlış olduğu söylenmek istenmiyor; fakat yine de her durumda ve aşırı şekilde karşılaştırmalara başvurmamak gerekir (...). Öyle ki, girişimciler arasındaki rekabet savaşında, karşı tarafa hiç de her fırsatta, önünüzde eğilip bükülürken bile, tuzaklar kuran ve her an kazık atmayı düşünen bir düşman olarak bakılmamalıdır. Çünkü bu alanda rekabet hüküm sürer, savaş değil (...). Hem ekonomik rekabette hem de gerçek savaşta söz konusu olan, zafer ve yenilgidir. Fakat ikisi arasındaki esas ayrım, ekonomik savaşta rakipler arasında çatışma olmasında değil, fakat silahlı savaştaki gibi düşmanlığın meydana gelmemesindedir. Savaş kuramlarından sağlanan pek çok muhakeme tarzı, ekonomik çatışmalarda da uygun şekilde kullanılabilir. Öyle ki, girişimci rekabet, geri kalan alanlarda, hatta sportif müsabakalarda bile, strateji ve taktik bakımından değer taşır. "Doluluktan sakınmak; boşluğa saldırmak" [krş: strategem Nr. 2] ve "Savaş, ara verilmeyen, sürekli bir çabadır" şeklinde ifade edilen savaş yönetiminin temel ilkeleri ekonomik girişimciliğe taşındıklarında, rekabetin zayıf olduğu yerde, girişimcilere, güçlerini çoğaltmak, zayıf noktaları bertaraf etmek ve pazardaki değişmelere anında ayak uydurmak gerektiğini öğretirler. Fakat "Başkasının Hançeriyle Öldürülmek" (strategem Nr.3), "Bir Hiçten Bir Şey

Yaratmak" (strategem Nr.7), "Güzel Kadın Strategemi" (strategem Nr. 31) ve "Ajan Strategemi" (strategem Nr. 33) gibi strategemler; ekonomik rekabette kendi arkadaş ve yandaşlarına karşı hiçbir şekilde kullanılmamalıdır. "İmparatoru Yanıltmak ve Denizi Aşmak" (strategem Nr.1) ve "Ağustos Böceği Altın Gibi Parıldayan Kabuğundan Çıkıyor" (strategem Nr. 21) gibi strategemler yardımıyla, bugünlerde yasaları ihlal eden bazıları kaçakçılıkta büyük çaplı işler çeviriyorlar; vergi ödeme yükümlülüklerinden kaçabiliyorlar ve bozuk veya düşük kaliteli mallar üretiyor veya satıyorlar. Bunlar, kendileriyle devlet tarafından da göz yumulmadan savaşılan, asla onaylanmayacak hareket tarzlarıdır. Halk deyişlerinde söylendiği gibi: " Görevini yapmak karlıdır" ve "İşte başarısız olunup batılabilir; sadece görev duygusu ve insan sevgisi batmadan üstte kalır." İş ahlakı insanlara zarar veren eylemlerden kaçınmayı gerektirir (...)" (Zhuo Tao: " 'Rekabet' 'Savaş'a Tercih Edilir", *Volkszeitung* [Halk Gazetesi], Pekin 13.5.1997, S.12).

Bu gibi pek ender uyarılara karşılık, Çin'de, çoğunlukla, bir meydan savaşında bir generalin sadece kendinden ve ordusundan yana olmasının, tıpkı bunun gibi, bir tüccarın da kendi ticaret yaşamında bu savaş kuralına uymasının bilgelik olduğu düşünülür. Bu, çok eski bir düşünüş tarzıdır. Yuvarlak 2000 yıldan fazla bir zaman önce, Savaşan Devletler Çağında (İ.Ö. 5.'den 3. yüzyıla kadar), Çinli tüccarların atası Bai Gui, Sima Qian'ın (doğumu: İ.Ö. 145) *Geschichtlichen Aufzeichnungen* [Tarihsel İşaretler]'ine uygun olarak, şöyle demişti: "Ben eşya ve ticari" mal üretimini, tıpkı, Sun Usta'nın ordunun sevk ve idaresinde başvurulması gereken kurallarına uygun bir tarzda düzenlerim." Sun Usta (İ.Ö. 6. ve 5. yüzyıllar; Batı dillerinde "Sun Tzu"(*) veya "Sun Tsu" diye de yazılır), dünyanın en eski askerlik sanatı kitabının yazarı olarak bilinir. Bai Gui"nin bildirdiğine göre, Sun Usta, tüccarlık yaptığı sıralarda strategemlere başvurmaya başlamıştı. Çin'de son zamanlarda ticaret yaşamında strategemlerin kullanımı üzerine Bai Gui'nin düşüncelerinin etkisi altında yazılmış olduğu pek belli olan sayısız kitap yayımlanmıştır. Birkaç örnek ve-

(*) Savaş Sanatı, Sun Tzu Anahtar Kitaplar Yayınevi

relim: *Shang Zhan 36 Ji Qiao Zhuo [Ticaret Savaşında Pek İnce ve Akıllıca Strategem ve 36 Büyük Budalalık],* Chengdu 1992; *Shang Zhan 36 Ji: Shi Li Jingxuan [Ticaret Savaşında 36 Strategem: Pratik Örneklerden Seçilmiş Bir Derleme],* Shijiazhuang 1992; [Çin ve Dış Ülkeler Girişim Ortaklığı] yayını olan *Zhong-Wai Qiyejia*'da yayımlanmıştır, Harbin 2/1993-12/1993; *Shang Yong 36 Ji [36 Strategem ve ve Bunların Ticaret Yaşamındaki Kullanımları],* Wuhan 1994; *Shang Zhan 36 Ji [Ticaret Savaşında 36 Strategem],* Taipeh 1997.

Sporda 36 strategemin uygulanmasını teşvik eden kitaplar da az değildir: Ma Xiaochun'un şu kitaplarını anmak yeterlidir: *Die 36 Strategeme und das Go-Spiel [36 Strategem ve Go Oyunu],* Chengdu 1990; *Die 36 Strategeme im Schachspiel [Satrançta 36 Strategem],* Şanghay 1992; *Die 36 Strategeme und die Kunst des Siegens auf dem Sportplatz [36 Strategem ve Spor Alanında Zafer Kazanma Sanatı],* Pekin 1992. Strategem bilgisini özellikle askerî alanda kuraldışı faaliyetlerin bir kuramı haline getirme çabası, Çin Halk Cumhuriyeti'nde, "eskide kalanı şimdiki zaman için yararlı kılmak" (gu wei jin yong) deyimiyle haklılaştırılır. Bu deyimin Pekin'de yayımlanan *Volkszeitung* [Halk Gazetesi]'nde ve ayrıca biraz önce eserini andığımız Yu Xuebin tarafından sık sık kullanıldığını görüyoruz.

Şöyle topluca bakıldığında, sadece kitaplarda değil, üstelik takvimler, dergiler, mizah dergileri, eğlence programları ve televizyon dizilerinde de 36 strategem üzerine yazılıp konuşulduğu, onlara sürekli göndermeler yapıldığı görülür. Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin megafonu olan *Volkszeitung* [Halk Gazetesi]'nin 22.5.1998 tarihinde verdiği bir habere göre, 36 bölümlük bir televizyon dizisi, *Meister Suns Kriegskunst und die 36 Strategeme [Sun Usta'nın Savaş Sanatı ve 36 Strategem]* adıyla yayıma hazır hale getirilmiştir.

13 temmuz 1997'den 17 temmuz 1997'ya kadar, Shijiazhuang Askerî Akademisi'nde "İletişim Toplumu ve Askerî Strategem Bilgisi" konulu bir sempozyum yapıldı. Sempozyuma katılanların tümü, çeşitli askerî okullarda bu konular üzerinde doçent düzeyinde çalışan askerî görevlilerden oluşuyordu. 2000 yılında verilen bir önerge ile, strategem bilgisinin yatay olarak tüm disiplinlerin ilgi alanına gi-

ren, disiplinlerarası yeni bir askerî öğretim dalı olarak kabulü bekleniyor. 1996 yılında, 36'sı doğa bilimci 3'ü sosyal bilimci olmak üzere, aralarında şimdiye kadar 36 strategem üzerine yayımlanmış en büyük tirajlı kitabın yazarı olan Li Bingyan'ın da (doğumu 1945) bulunduğu, bilimsel ve teknik eğitim alanında başarılı olmuş 39 kişi, bu konu üzerinde çalışmaya başlamışlardır. Li Bingyan, konuya verilen önemin göstergesi olarak, askerî strategem bilgisi derslerinin konulmasının destek bulduğunu, bu konuda Devlet ve Parti Başkanı Jiang Zemin'in ilgilere 10 000 DM tahsisat ayrılması emrini verdiğini belirtmektedir. Benim burada "strategem bilgisi" diye çevirdiğim terim, Çincede "moulüexue" diye söylenir ve sadece 36 strategemi kapsamakla kalmaz, oluşum halindeki bu yeni öğretim dalında önemli bir rol oynar. Askerî strategem bilgisiyle ilgili araştırmalar için bir merkez, sadece ülke savunması üzerine araştırma ve eğitim yapılan Çin'in tek üniversitesinde faaliyete yeni geçmiş bulunmaktadır.

2. Strategemik Çocuk Eğitimi

Daha pek erken yaşlarda Çin'de 36 strategemle bir yakınlık kurulur. Pekin'de yayımlanan aylık *Bildergeschichten-Zeitschrift [Lianhuan Huabao -Resimli Öykü Dergisi-]* tek bir sayısında (Nisan 1998), benim *Savaş Hileleri*'min ilk cildinde (Anahtar Kitaplar Yayınevi, 1996 -ç.n.-) betimlediğim dört strategem örneğini (2.1, 10.5, 15.1 ve 18.6) ele almaktadır ki; eldeki ciltte olduğu gibi, ben bu dört strategemi de, diğer en ünlü Çin strategem öykülerinden seçmiştim. Die Chinesische Zeitung für die jungen Pioniere *[Zhongguo Shaonian -Çin Genç Öncüler Gazetesi-]* adlı gazete, 4.6.1997 tarihinde, *Beijing Cartoon [Pekin Karikatür Dergisi]* adlı dergide periyodik olarak yayımlanmakta olan "Yapabileceğin Şeyi Göster" adlı bir resimli öykü üzerine bir küçük açıklama yayımladı ve bu resimli öyküde "36 strategemin birbirine geçmiş halde bulunduğunu" vurguladı. Aylık Kinderzeit *[Ertong Shidai -Çocukluk Çağı-]* dergisinin ekim 1997 sayısında, strategemik bir düşünce jimnastiği ödevi yer alıyordu ki, ödev sorusu şu sözlerle sona eriyordu: "Bu sıkıntılı durum içe-

risinde Yang Min, sahip olduğu strategem bilgisini harekete geçirdi ve kendisine pek yararı olacak bir manevra çevirmeyi düşündü. Acaba neydi bu manevra? (Yanıtı bu sayıda bulabilirsin.)" Yang Min görev yaptığı ilkokuldan aldığı emir üzerine 1 ekimdeki ulusal bayram günü için uzak bir kasabadan birkaç havai fişek satın almıştı. Adamın biri fişekleri aldığı dükkanda onu gözlüyordu. Hava kararmak üzereydi. Yang Min, köyündeki evine dönmek üzere yola çıktı. Issız bir yerde kötü niyeti suratından belli, nobran suratlı bir adam yolunu kesti ve paralarını sökülmesini istedi. Adam Yang Min'in yanına iyice yaklaştı ve onu yanan bir sigarayla tehdit etmeye başladı. O anda Yang Min'in aklına, kendisini kurtaracak bir fikir, bir hile geldi. Ve düşünce jimnastiği ödevindeki öykü, biraz yukarıdaki soruyla kesiliveriyordu. Ödev sorusu, derginin diğer yüzünde şöyle yanıtlanıyordu: Yang Min cebinden parayı alacakmış gibi yaptı. Gerçekte ise o cebinden bir avuç havai fişek çıkarmıştı; onları hemen kendisine doğru uzatılmış ve yanmakta olan sigaranın ucuna sürttü ve haydutun üstüne fırlattı. Bu yaptığı, adamın ölümüne de yol açabilirdi. Birbirini izleyen patlamalar çevredekileri oraya topladı. Adamı yaka paça bağladılar. Bu örnek, Çinli çocukların, problemlerini, zorunlu kaldıkça hatta hileye başvurarak çözmeye nasıl alıştırıldıklarını gösterir. Ayrıca Çin strategem edebiyatı azınlık durumundaki halklar arasında da yayılmakta ve Uygurlar arasında pek sevilen Afanti ve Tibet'te pek popüler olan kurnaz ve nüktedan *"Tompa Amca"* (Agu Dengba) üzerine kitaplar yayımlanmaktadır (örneğin; *Sammlung von Geschichten über Agu Dengba [Agu Dengba Öyküleri Derlemesi],* Azınlıklar Enstitüsü Merkezi Basımevi, Pekin 1983; ayrıca *Geschichten über gewitzte Figuren aus Chine [Çin'in Nüktedanları Üzerine Öyküler]* ve *Geschichten von Agu Dengba [Agu Dengba Öyküleri],* 2.baskı, Lhasa 1985).

3. *Kuşku Bulutları*

Çin'de strategem bilgisinin sivil yaşamın en uç alanlarına kadar yayılması, olumsuz uygulamalara da yol açar. Bu demektir ki, strategemler diğer insanların sadece iyiliği için değil, kötülüğü için de uy-

gulanırlar. Örneğin Kamu Güvenliği Bakanlığı, 23.8.1998 tarihinde polis makamlarına gönderdiği bir genelgede, "hırsızlık yapmak için yangından yararlanmak" şeklinde formüle edilen 5 no.lu strategemin sözlerini kullanarak, güney ve kuzeydoğu Çin'in sel felaketine uğramış olan on bölgesinde, "yangın"ı (tabii bu olayda "sel felaketi"ni) fırsat sayarak "hırsızlık" yapanlara, yani "fırsatı ganimet bilenler"e karşı çok sert önlemler alınmasını emretmiştir *(Arbeiterzeitung [İşçi Gazetesi],* Pekin 24.8.1998, S.2).

Herşeyden önce, erkek ve kadın, çok sayıda Çinli tükeci, büyük zararlara yol açan strategemlere, hatta uygulanması suç teşkil eden strategemlere maruz kalmaktadırlar. Her çeşit malın taklidi, sahtesi veya hilelisi yapılmaktadır (bkz: strategem Nr. 25.9); bazan, özellikle alkollü içkilerde, içkiye başka sıvıların hileli yoldan katılması ölümcül sonuçlara yol açmaktadır. "Jia" ve "mao" sözcüklerinin ikisi de, "taklit etmek" ve "sahtesini yapmak" anlamlarına gelir ki, Çin basınında pek sık kullanılırlar; tabii aynı şekilde "dajia" (taklitçilik ve sahtecilikle savaş) terimine de basında aynı sıklıkta rastlanır. Revizyondan geçirilmiş haliyle Çin ceza yasasında (1.10.1997'den beri yürürlüktedir), taklit ve sahte veya kötü malların üretim ve satışından kaynaklanan suçlara bir özel bölüm ayrılmıştır (paragraf 140-150). *Volkszeitung [Halk Gazetesi]*'nde yer alan bir yorumda (26.5.1998, S.12) yorumcu, "Her bir yanda yalana ve aldatmaya dayalı fiiller olduğu işitilmektedir" diye yazmakta ve şöyle devam etmektedir: "İyi insan artık kendini sakınamaz haldedir. Yaşamın bu derecede zahmetli ve ürkütücü hale gelmiş olması esef vericidir. Hatta öyle ki, insan kendisini sanki ancak ve sadece evinde güven içinde hissedebilmekte; fakat ev kapısından dışarı çıktığı ve toplumsal cangılın içine girdiği anda, yolda büyük bir dikkatle yürümek ve tuzak ve girdapların her çeşidine dikkat etmek zorunda kalmaktadır. Namuslu bir tüccar bile artık hayatından pek memnun değil. O, müşterilerinin gözünde sürekli şüpheli biri olarak kalmak durumundadır. Tamamen normal bir davranış, tamamen normal bir insan, ne var ki, artık kötü gözle görülüyor. Bu, halkı, kötü niyetli fiillerden ötürü duyduğu korkudan bir türlü kurtulamamaya, tersine kendi kabuğuna çekilmeye doğru itiyor. Toplumumuzun üstündeki kuşku

bulutları daha da koyulaşarak tehditkar bir hal alıyor!" Tüm Çin İşçi Sendikaları Birliği'nin organı *Arbeiterzeitung [İşçi Gazetesi]*'nde yer alan bir makalede aynı konuya "Ortadan Toz Olma 'Kurnazlık'ı" üst başlığı altında değinilmektedir (*Gongren Ribao*, Pekin 22.4.1998, S.6).

Genel huzur ve asayişe zarar veren strategemler, sadece başkalarına karşı değil, bunların failleri arasında, birbirlerine karşı da uygulanır. Örneğin bu tarz uygulama, üst makamların talimatlarına "alenen uymak, fakat gizlice onlara karşı koymak" (yang feng yin wei) şeklinde pek yaygındır. 1998 ağustosunda, bir Çinli hukukçunun bana yakındığı üzere, özel kişilerin ve resmî makam sahiplerinin yasal bir kılıf altında uyguladıkları strategemler özellikle vahimdir. Gitgide artan hileli kötülüklere karşı insan sevgisi propagandası yapılmakta ve insanlar yaygınlaşan bu strategem uygulamalarına karşı uyarılmaktadır (Wang Yan: "Tavsiyemiz, 'İnsan Sevgisinden Yoksun Bilgi'ye Karşı Uyanık Olunmasıdır", *Renmin Ribao [Halk Gazetesi]*, Pekin 3.4.1995, S.11).

Strategemler, o halde, hiç de ahlak kuralları gözetilmeksizin salt kişisel amaçlara ulaşmak için uygulamaya konulmamalıdır. Burada, Liu Xiang'ın (ölümü: İ.Ö. 6) *Shuo Yuan [Öğütler Parkı]* adlı eserinde yer alan şu satırlar hatıra geliyor: "Strategemler arasında temiz olanlar gibi temiz olmayanlar da vardır. Soylu bir kişinin strategemleri temizdir; küçük adamların strategemleri ise temiz değildir. Temizlerin strategemleri genel esenliği sağlamaya çalışırlar. Temizler bunları tüm kalpleriyle ne ölçüde halkın yararına uygularlarsa; bu, o ölçüde soylu bir davranış sayılır. Temiz olmayan birinin strategemleri, kaynağını, kendi bencilliğinde ve kişisel kazanç sağlama çabasında bulur. O halk için bir şey yapar görünürse, bilinmelidir ki, yaptığı sadece yalan ve dolandan ibarettir." Büyük Alman sinoloğu Erich Haenisch (1880-1916) Liu Xiang'ı, ikinci önemli Konfüçyüsçü Mencius (İ.Ö. 372-289) gibi, "ahlak ve karakter savaşçısı" olarak gösterir.

Tüm bunların dışında, Çin'de, eskiden olduğu gibi bugün de, strategemlerin ahlaksal değerler yönünden nötr karakterli olduğu görüşü hep egemendir. "Strategemler sadece araçtırlar. Araçlar, ara-

larında, hiç de 'ahlaksal yönden iyi' veya 'ahlaksal yönden kötü' diye değil; sadece ve yalnızca, 'elverişli/kullanışlı' veya 'elverişsiz/kullanışsız' olmaları bakımından ayırt edilirler. Strategemler karşısında takınılan tavır, tıpkı, kendisiyle sebzelerin iyi doğrandığı bir mutfak bıçağı karşısında takınılan tavır gibidir. Biz bıçak hakkında, yalnızca, onun iyi kesip kesmediğini ve buna bağlı olarak kullanıma elverişli olup olmadığını gözeterek yargı veririz. Hiç kimse, sebzeleri doğramak üzere kendisine ihtiyaç duyulduğunda bıçağın ahlaksal bakımdan iyi bir bıçak; fakat kendisi kötü bir eylemde kullanıldığında aynı bıçağın ahlaksal bakımdan kötü bir bıçak olduğunu söylemez" (Yu Xuebin, S.4). Strategemin kendisi değil, tersine hizmet ettiği somut amaç ahlaksal değerlendirmeye tabi tutulabilir. Öyle ki, amacın ve bununla ilgili olarak bir strategemin uygulanmasına yol açan motifin ahlaksal yönden değerlendirilmesi, somut olarak uygulanan strategemin değerlendirilmesi için ölçüttür. Uygunsuz bir davranışla suça yönelen birisi birini veya birilerini aldatıyorsa, pek tabii bu hiç de onaylanmayacaktır. Örneğin; Nanjin'in Xuanwu semtinde gece devriyesi olarak dolaşmakta olan bir polis, tren istasyonundaki hat bekçisine, "Sen gerçekten de çılgın bir gençsin" diye övgüde bulunuyordu. Genç adam motosikletine binmiş, evine dönüyordu ki, bir kızın el etmesi üzerine durmuştu. Konuşmaya başladılar. Genç adam önüne dikilen kızın bir fahişe olduğunu hemen anladı; kızın kuyruk sallaması üzerine de, kızı pek beğenmiş gibi, "görünüşte büyük bir ilgi" gösterdi *(Rechtsordnungs-Tageszeitung [Hukuk Düzeni Gazetesi],* Pekin 1.11.1991). Genç adam ücretin 50 yuan (yaklaşık 18 DM.) olduğunu duyduktan sonra, kızı motosikletin arkasına aldı; öyle ki, kız onun kendisini, işini görmek üzere, sessiz, sakin bir yere götürdüğüne inanmış görünüyordu. Gerçekte ise genç adam motosikletini doğruca söz konusu devriye polisinin olduğu yere yöneltti; orada kadın, bu işe pek sevinen polis tarafından tutuklandı ve genç adamın payına bu yaptığından dolayı yüklü bir ödül düştü.

Strategemlerin politikadaki uygulanımı ile ilgili olarak, bir Çinli yazar şöyle yazıyor: "Farklı sınıf ve grupların liderleri durumundaki kişilerin hepsi strategemler uygulayabilirler ve onlara karşı strate-

gemler uygulanabilir. Bir strategem, -haklı veya haksız, ilericilik veya gericilik adına, vd.- hangi ahlaksal, ideolojik veya hukuksal amaçla uygulanmış olursa olsun; sadece ve ancak, somut ve bir defalık bir durum için kendisinden yararlanılan bir araç olması bakımından değerlendirilebilir." *(Shonghua Chuantong Wenhua Daguan [Geleneksel Çin Kültürüne Bir Genel Bakış],* Pekin, 1993, S.508).

Daha genel bir tarzda, bir başka Çinli şöyle diyor: "Özünden dolayı strategemler insanlar tarafından bir amaca ulaşmak üzere serbestçe kullanılan araçlardır (shouduan); onlar sadece alettirler (gongju), kendi başlarına hiçbir ahlaksal renk taşımazlar (...) Strategemleri her insan kullanabilir. Strategemi kullanan ahlak ve namus bakımından soylu veya alçak olabilir. Alçak kişiler tarafından komplo olarak uygulanan strategemler kuşkusuz kısa vadeli başarılar getirebilirler; fakat en sonunda başarısızlığa uğramaya mahkumdurlar. Sadece soylu insanlar strategemlere dayanarak uzun süreli yararlar amaçlarlar ve nihai zafere ulaşabilirler." *(Deng Jianhua: Moulüe Jingwei [Strategemlerin Özü],* Wuhan 1994, S.8).

Hilenin, hile olarak ahlak yönünden değil de, kimin tarafından hangi amaçla kullanıldığına bakılarak yargılanması, Avrupalılara da hiç yabancı değildir. Tam bir genellikle, Avrupa masal, fıkra, öykü ve komedi edebiyatı, pek sık olarak, "hilenin fiziksel ve sosyal yönden zayıf olanların savaş aracı olarak tanınıp bilinmesi"nin örnekleriyle doludur. "Efsane kahramanı diğer sihirli şeyleri ve gizemleri hile ile saf dışı bıraktığında, onun yapıp ettikleri -amacından hareket edilerek bakıldığında- olumlu değerlendirilir." Çocuk ve gençlik edebiyatında "Bazı öyküler çocukların hileci hayvan ve çocuk kahramanlarla adeta özdeşleşmesine hizmet ederler." "Hileci kahramanları haksızlığa uğrayanlar için kendileriyle özdeşleşilen bir figür olarak anlatan" bir fıkra, "yaşamsal yardım" sağlamış olur (Katalin Horn: "List" ["Hile"], *Enzyklopädie des Märchens [Masallar Ansiklopedisi],* ciltk 8, Berlin/New York 1996, S. 1099, 1101 ve devamı).

4. Işık ve Gölge Birbirine Aittir

Her ne kadar masallarda ve halkoyunda hile konusunda daima ılımlı bir tavır takınılsa da, hile, Batı'da resmî olarak mahkum edilir: "Hilelerin görünür şekilde rasyonel yoldan açıklanamaz ve nüfuz edilemez olanı Hıristiyan Batı'da -kısmen geleneklerin devam etmesi dolayısıyla- kötü şeytanın ve onun yeryüzündeki 'hizmetli'lerinin büyüsüyle bağıntılandırılır. Şeytan hilesi, büyü desisesi, Tanrıya ve onun iyilik dolu mucizelerine karşıt yere konulurlar. Tanrı gösterdiği mucizelerde hile ve desiseye ihtiyaç duymaz. O insanlara verip bağışlamış olduğu imkanların her zaman üzerine çıkabildiği için; hile düzenleme, kültürel açıdan bakıldığında, burada, Hıristiyanlık karşıtlarının, şeytan tarafından aldatılmış hasımların, Tanrı tarafından 'göz yumulan' karşıt dünyasına ait olur." "Hile", Batı'da, örneğin Hugo Steger'in "Hıristiyan Karşıtlığının Karşıt Dünyası"nı analizinde bu karşıt dünya içine konulur ve reddedilir ("Hile: Doğa ve Kültür Arasındaki Bir İletişimsel Aldatma Edimi", yayımlayan: Harro von Senger: *Die List [Hile],* Frankfurt a.M. 1999, S.326). Buna karşılık, Yang'a karşı bir Yin öğesini çağrıştıran ve "hile" olarak çevrilebilecek olan Çince "ji" terimi, Çinlilerin Işık ve gölgenin, aydınlık ve karanlığın bir arada olduğunu öğreten ünlü Yin-Yang öğretilerinde Yin öğesini çağrıştıran olumlu bir anlama sahiptir. Bu bağlamda, ana hatlarıyla daha İ.Ö. 10. ve 8. yüzyıllar arasında ortaya çıkmış bir kehanet kitabı olan *Yijing [Seyahatler Kitabı]*'na bakıldığında, 36 Strategem üzerine yazılmış en eski kitap olan *36 Strategeme (Das geheime Buch über die Kriegskunst [Savaş Sanatı Üzerine Sırlar Kitabı]*'ndan 500 yıl önce yazılmış olan bu kitapta, kehanetlerin toplam 36 bölüm içinde işlendiği görülür.

Çin Eskiçağının hiç şüphesiz en ünlü eserlerinden birisi olan *Seyahatler Kitabı*'nın bir temel düşüncesi, en eski yorumuna göre (İ.Ö. 1. bin yılın ortaları), Yin ve Yang arasındaki kozmolojik ikiliktir. Yang, örneğin, bir tepenin güneş gören, Yin ise gölgede kalan tarafını temsil ederler. Yin, aynı zamanda "hile" karşılığı olarak da kullanılır. Bununla birlikte Yin alanı, Çin düşüncesinde hiç de "Yang karşıtı dünya" olarak değil, tersine Yang alanını tamamlayan, onun-

la kutupsal olarak bağlı sphäre (etki alanı) olarak görülür. Yin olmaksızın Yang meydana çıkamaz. Bu Yin-Yang düşüncesinden hareketle, hile, sanki kozmolojik bir meşruluk kazanır. Hile, zorunlu ve doğal olarak, hile-olmayanla birlikte varolur, tıpkı "doğru ile yalanın sonsuzca birlikte varolması"nda olduğu gibi *(Volkszeitung [Halk Gazetesi],* Pekin 26.11.1998, S.12). Sadece hile-olmayan üzerine inşa edilmiş bir insanlar arası ilişkiler dünyası, öyle görünüyor ki, Çinliler için düşünülemez bir şeydir. Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832), şu özdeyişiyle, tam da bu noktada Çinlilere yakın durur: "Dünyayı işimize geldiği gibi tanıyabiliyoruz; oysa o, daima, bir yüzüyle günü, öbür yüzüyle geceyi saklar." Yin-Yang birlikteliğinden hilenin bir temel onaylanışı çıkar ki, bu onun sonuçta bilgelik ve akıllılığın bütünleyici bir yapıtaşı olarak görülmesini getirir. Hatta öyle ki, Yin ve Yang arasındaki ilişkilerden doğan değişimler örneğinde, insanın talihinin yaver gitmesini sağlamak, 36 Strategeme *(Das geheime Buch über die Kriegskunst [36 Strategem -Savaş Sanatının Gizli Kitabı-]*'na uygun olarak, strategem bilgisinin eksenini, belkemiğini oluşturur ("Hile"nin Arapçadaki anlamlarından birisi "çare"dir -ç.n.) 1992'de Paris'te toplanan Avrupa Sinoloji Kongresi'nde sunduğum bir bildiride bu konu üzerinde durmuştum (bkz.: Harro von Senger: *"The Idea of Change as a Fundament of the Chinese Art of Cunning" ["Çin Tarzı Hilekarlığın Bir Temeli Olarak Değişim Düşüncesi"], Notions et perception du changement en Chine [Çin'de Değişim Düşüncesi ve Kavrayışı]* adlı kitapta; Mémories de l'Institut des hautes études chinoises, vol. XXXVI, Paris 1994, S. 21 ve devamı). Ayrıca Batı'da yaygın olduğu şekliyle, "Hıristiyanlığın Tanrısı"nın her türlü hileden arındırılmış görüntüsü, acaba bir -hile kokan- fiksiyon olmasın? Tanrıya özgü hilekarlık şüphesiz sadece uygun strategemik analizlerle ortaya konulabilir; fakat Batı ne yazık ki böyle bir analiz geliştirmemiştir (bkz.: *Ulrich Mauch: Der listige Jesus [Hilekar İsa],* Zürih 1992).

"36 ji" deyiminde geçen "ji", ilk etkisinde olumlu bir tınıya sahip olmasa da, en azından nötr bir tınıya sahiptir. Buna karşılık "hile" Almancada olumsuz bir çağrışım yapar ki, Almancada nötr bir tını bırakan "36 Strategem" deyimi, ne var ki, Almancaya tam olarak ancak "36 hile" veya "36 entrika" olarak çevrilebilir. Bu görüş tarzı sorunlar barındırır. Öyle ki, Almanca konuşan bir yazar "36 manevra"dan söz ediyor (kendi kendime "manevra"nın aslında olumsuz çağrışımlı bir sözcük olup olmadığını soruyorum) ve şöyle devam ediyor:

"Senger'in izah tarzına karşıt olarak (...) aşağıdaki bağlamda nötr 'strategem' terimi değil, tersine açıkça 'tarafgirlik kokan' terimler olarak "manevra' veya 'hile' terimleri kullanılır. Çünkü tüm bu terimler, söylendiği gibi, savaş yönetimi pratiğinden çıkmışlardır ki, burada -bu husus hiç de yeterince vurgulanmaz- hile, aldatma ve fakat her halükarda ön planda hile durmaktadır. Konfüçyüsçülük, idealleriyle birlikte, burada başaşağı getirilmektedir; öyle ki Çin dünyası "36 manevra" gözlüğü ardından, sözcüğün doğru anlamında 'baş aşağı' görülür. Klasikler tarafından pek sık olarak vurgulanan 'harmoni'nin bile burada sadece biçimleri değiştiren bir aynaya, lunaparklardaki dev aynalarına yansıyan görüntüsü ile karşılaşılır" (*China aktuell [Çin Aktüalitesi Dergisi],* Hamburg, Mart 1995, S.231).

Nötr "strategem" sözcüğüne ilişkin bu eleştiri, idealize edilmiş bir Çin görüntüsünden yola çıkmaktadır ki, bu görüntü, tam ve eksiksiz bir Konfüçyüsçülük açısından bakıldığında ortaya çıkan bir görüntü olmakta ve Konfüçyüsçülük tarafından temsil edilen ideallerin sanki binlerce yıldan beri sözcüğü sözcüğüne hâlâ yaşamakta olduğu bir günlük yaşam pratiği varsaymaktadır. Hilenin nötr veya olumlu şekilde değerlendirilmesi, bu şekilde resmedilen bir Çin'de pek tabii ki yer bulamaz.

Zaten "36 ji" deyimiyle kastedilen, esasen, savaş hilelerinin bir kataloğudur. 36 strategem üzerine en eski çalışma da, *Das geheime Buch über die Kriegskunst [Savaş Sanatı Üzerine Gizler Kitabı]* alt

başlığını taşımaktadır. Bu eski çalışmada tek tek strategemler önemli ölçüde Çin savaş tarihinden örneklerle bağıntılı olarak sergilenirler. Bununla birlikte savaş hileleri, eski zamanlardan beri, Çin edebiyatının konuyla ilgili kolunda, yani askerlik edebiyatında -eski Çin' de askerlik üzerine toplam 4000'den fazla çalışma yapılmıştır- olumlanır. Çin tarihinde yer alan birçok savaşa bakıldığında şuna şaşmamak elde değildir: Çin'de öyle şeyler söylenir ki, bunlara inanıldığı takdirde, Çin askerlik kültürünün Çin kültürünün çekirdeği olduğunu ve Çin halk karakterinin esas içeriğinin de buna göre oluştuğunu kabul etmek gerekir *(Cheng Fangping: Licht-Tageszeitun 17.2.1994).* [Günlük Işık Gazetesi] Bununla birlikte strategemler askerlikle sınırlı değildirler; tersine hatta hileye dayanan her eylem ve davranışın genel modelidirler. Bu daha dilsel olarak ifade edildikleri anda görülür, zaten 36 strategem formunun pek azı savaşa ilişkin olayları düşündürür. *Meister Suns Kriegskunst [Sun Usta'nın Savaş Sanatı]*'nda yer alan 36 strategem adından yalnızca bir tanesi (strategem Nr.4) doğrudan doğruya savaşla ilgilidir ki, Lao Zi'nin Daodejing'ine kadar giden bir strategem adına dayanır (strategem Nr.7). Çok sayıda strategem uygulama örneği, askerî değil, tarihsel veya edebî eserlerde en eski kaynaklarını bulurlar (örneğin; 1, 3, 5, 6, 10, 11, 13, 14, 15, 18 vd.).

Strategemlerin politik ve diplomatik alanlarda kullanımı Liu Xiang'ın (ölümü: İ.S. 6) derlediği *Zhan Guo Ce (Die Strategeme der Zeit der Kämpfenden Reiche [Savaşan Devletler Çağının Strategemleri])* gibi çok eski zamanlardan kalma kitaplardan beri bilinmektedir. Özellikle bir büyük ailenin dramını anlatan, Cao Xueqin'in (ölümü: 1763) *Hongloumeng (Traum der Roten Kammer)* [Kızıl Odanın Rüyası] adlı romanının gösterdiği gibi, strategemler insanlar arası özel ilişkilere de hiç yabancı değildir. Konfüçyüs'ün kendisi bile hileye karşı toptan bir karşıtlık içinde olmamıştır (bkz.: biraz ileride: 8. Hilenin Gizli Ustası Olarak Konfüçyüs). Bunun dışında eski Çin'de sadece Konfüçyüsçülük değil, hatta askerî düşünüş tarzı ve hileyi olumlu sayan yasacılık da (bkz.: İleride: 18. John Locke'un Hileyi Önemsizleştirmesinin Çinlilerce Reddedilişi) halk kültürünün çok canlı olarak yaşayan parçalarıdır. Hilenin Çin halkı içinde yaşayan

değer tasarımlarına aidiyetine, yüzyıllardan beri, *Die Romanze der drei Königreiche (Üç Krallığın Romanı)* adlı popüler romanın yanı sıra, hileye dayalı senaryolarıyla balad ve operalar da kanıt oluştururlar. Bir çok bakımdan Konfüçyüsçü olan Zhuge Liang, doğrusu ya, bu yönünden çok, strategem sanatındaki ustalığından ötürü (şu strategem örneklerine bkz.: 1.4, 3.8, 9.1., 13.8, 13.3., 14.6, 14.13, 16.1, 16.2, 16.21 vd.) yüzyıllardan beri hayranlık uyandırmaktadır. Buna uygun olarak son yıllarda Çin'de 36 strategem üzerine kitaplarda gözlenen sel gibi artış, bütünüyle, Çin düşünce geleneğinin başlangıçlarına kadar geri giden uzak kaynaklarla, hileden hoşlanan bir eğilimi temsil etmektedir.

Tüm bu veriler Işığında, "36 ji" nin "36 strategem" olarak çevrilmesi, karşılaştırmalı bir tarzda pek uygun görünüyor; çünkü Almancaya bir yabancı sözcük olarak girmiş olan "strategem", kökeni itibariyle "savaş hilesi", fakat bunun yanı sıra genel olarak "manevra, düzen, maharetle düşünülmüş önlem" anlamlarına gelir. Bu nedenle olmalıdır ki, "36 ji" üzerine Çin dışında yayımlanmış diğer beş kitaptan dördünde de, "ji" için "strategem" sözcüğü seçilmiştir:

- Giorgio Cassachia: *I trentasei stratagemmi:* l'arte cinese di vincere (Napoli 1990)
- François Kircher: *Les 36 strategéémes: traité secret de stratégie chinoise* (Paris 1991, TB- yayını 1995)
- Wang Xuanming: *Thirty-six Strategemes: Secret Art of War* (Asiapac Comic Series, Singapur 1992, yeni baskı 1999)
- William Tucci; Gary Cohn: Shi: Senryaku - The Thirty - *Six Stratagems* (Crusade Comics, New York 1995)

Gao Yuan'ın Lure the Tiger Out of the Mountains: *The 36 Strategems of Ancient China* (New York 1991) adlı eserinin Almanca çevirisinin başlığı bir istisna oluşturmaktadır. Başlık şöyledir: *Kaplanı Dağdan Hileyle Düze İndirmek: Günümüz Yöneticileri İçin Eski Çin' den 36 Bilgelik* (Freiburg i.Br. 1991). Burada muhakkak ki "otuz altı hile"den söz edilmektedir. Gao Yuan, "ji"nin ne şekilde çevrileceğine ilişkin herhangi bir görüş belirtmemektedir. "36 ji" üzerine Pekin'de yayımlanan İngilizce bir eser, *The Wiles of War: 36 Military Strategies from Ancient China [Savaş Hileleri: Eski Çin'den 36 Askerî*

Strateji], Pekin 1991) başlığını taşımaktadır. “Wiles of War”, yaklaşık olarak Almanca “savaş hileleri”ne karşılık gelmektedir ve İngilizce “strategy” sözcüğünün uygun karşılığı, diğerleri arasında, “hile, çıkar hesabı, entrika, desise”dir (Otto Springer -yayımcı-: *Langenscheidts enzyklopädisches Wörterbuch der englischen und deutschen Sprache [Langenscheidts İngilizce-Almanca Ansiklopedik Sözlük],* 2. cilt., Berlin 1978, S.1393). Almanca “Strategie” sözcüğüne tam uyan bir anlam, Almancadan Almancaya sözlüklerde bulunmamaktadır. İngilizce “strategy”nin “hile” anlamında kullanılmasını, tahmin ediyorum ki, Laurence J. Brahm, *Negotiating in China: 36 Strategies [Çin'de Engellere Karşı Önlemler: 36 Strategem]* (2.baskı, Hongkong 1996) adlı broşüründe göz önünde bulundurmuştur.

6. *Batılılar İçin Maymunluk, Çinliler İçin Bilgelik Örneği*

Freiburg'daki Albert-Ludwig Üniversitesi Klasik Filoloji Bölümünden profesör Wolfgang Kullmann, bana yazdığı 2.10.1994 tarihli bir mektupta şöyle duyordu: “Açıktır ki, hile erken dönem Grek destanlarında bir rol oynar: Tahta at, hilebaz Odysseus'un marifetidir ve onun hilesi çok olumlu karşılanmıştır. Hesiodos'un eserinde sözü edilen bir aldatmaca, Prometheus'un Zeus'un yanında gerçekleştirdiği kurban aldatmacası (tanrılar kurbanın yalnızca kötü kısımlarını alırlar); aşk hilesi (Zeus'un Hera tarafından savaş alanından uzaklaştırılmak amacıyla baştan çıkarılması), Grek destanlarındaki diğer ünlü hile örnekleridir. Daha sonraları Aphrodite ve sevgi, sık sık “hile” ile bağıntılı olarak birlikte anılmışlardır. Pek gariptir ki, klasik çağ Grek etiğinde bu fenomen hiç de göze batar bir şekilde ele alınmamıştır (Aristoteles'te “hile” sözcüğü bir kez bile geçmez).

Renate Zoepffel ve Ute Guzzoni, bunun neden böyle olduğu sorusuna ilişkin birkaç görüş ortaya atmışlardır (bkz.: Harro von Senger -yayımcı-: *Die List [Hile]* , Frankfurt a.M. 1999, S. 111 ve devamı, 386 ve devamı). Hilenin Grek filozofları tarafından üzerinde hiçbir irdeleme inceleme yapılmadan mahkum edilmesinden sonra, o,

eski Roma'da, üstelik bir derece daha kötü duruma düşürüldü. Büyük Romalı tarih yazarı Livius (İ.Ö. 59-İ.S.17), hileyi, *Roma Tarihi* (kitap I. 53,4) adlı eserinde "asla Roma'ya özgü olmayan bir araç" olarak jurnalledi. Böylece havari Pavlus şunları söylerken, verimli bir toprak bulmuş oluyordu: "Bu dünyadaki bilgelik, Tanrı nezdinde saf ve budala olmaktır." Batı'da hilenin "akıllılığın yanlış tarzları"ndan, hatta "Tanrı'ya küfür"den sayılmasına şaşmamak gerekir (bkz.: Peder Dr. Bernhard Kälin'in Yeni Thomasçılığı öğreten *Einführung in die Ethik [Etiğe Giriş]* adlı kitabı, 2.baskı, Sarnen 1954, Nr.204). Ve pek tabii bunlara uygun olarak, Katolik Kilisesi'nin 2865 paragraflık *Weltkatechismus*'unun *(Dünya İlmihali)* 700 sayfayı aşan kısmında (Oldenburg 1993) "Papa'nın 'İsa'nın mesajının tam ve kısaltılmadan' nakledilmesi"ne ilişkin sözlerine dayanılarak *(Neuer Zürcher Zeitung* -Yeni Zürih Gazetesi-, 1.10.1993, S.23), hile, tek bir sözle bile olumlu şekilde anılmaya değer bulunmamıştır (bkz.: İlmihal'in "konu dizini" bölümü, S.797).

Büyük Alman askerlik düşünürü Clausewitz'in bakış açısından görüldüğünde, "Hile; kendileri için hiçbir bilgeliğin yeterli olmadığı, tam anlamıyla zayıf ve küçük insanların medet umdukları son şey olarak" kendisini gösterir (Carl von Clausewitz, *Vom Krieg [Savaş Üzerine]*, üçüncü kitap, bölüm XI, Pfaffenhofen 1969, S. 108). Buna göre hile, bilgelikle hiç de bağdaşmaz; tersine, ona ancak, bilgelikle yapılacak şeylerin sonuna gelindiğinde, bunlar tükendiğinde başvurulur. Aydınlanma'nın öncüsü John Locke için hile, azçok iğrenç bir şeydir: "Hile (cunning) bilgeliğin maymunudur ve bilgelikten olabildiğince uzaktır. Maymun olarak hile, bununla birlikte, kendisini insana gerçekten özdeş kılabilecek şeyden (akıldan -ç.n.) yoksun olan maymunun insana benzerliğinden ötürü bu kadar iğrençtir. Hile, sadece, akıl yönünden bir eksikliktir (...)" *(Gedanken über die Erziehung* [Eğitim Üzerine Düşünceler], Nr. 140).

Bilgelik ve hile bağıntısı, binlerce yıldan beri, merkez" Çin devletinde tamamen farklı görülmüştür. Merkez" Çin yazımında "bilgelik" için kullanılan işaret, bugünkü Çin'de Latin harfleriyle "zhi" şeklinde yazılmaktadır. "Zhi"nin açıklanması konusunda Çin dilinin Batı'da yayımlanmış (yayımcı: Institut Ricci) en iyi sözlüğü olan

Dictionnaire française de la langue chinoise [Fransızca-Çince Sözlük], Paris 1976, S. 149) aşağıdaki dört anlamı vermektedir: 1. yetenek, kapasite; 2. zihin, anlama yetisi, basiret, sağgörü, uyanıklık, açıkgözlük; 3. kavrayışlı, sağgörülü, uyanık, açıkgöz; 4. *strategem,* savaş hilesi (her bir anlam için bkz.: Harro von Senger: *"Strategemische Weisheit" ["Strategemik Bilgelik"], Archiv für Begriffsgeschichte [Kavram Tarihi Arşivi],* cilt XXXIX, Bonn 1996, S. 29 ve devamı). Muhakkak ki., hile ve bilgeliğin karşıt kavramlar olduğuna inanılması, özgül bir terim içinde, Batı'ya esasen hiç de yabancı değildir. Eski Grekçedeki "metis" şu anlama gelir: "[...] parfoise 'plan, plan habile', plus souvent 'sagesse' habile et efficace, qui n'exclut pas la ruse [...]; le mot est volontiers appliqué à Zeus le rusé, voir Vernant et Detienne [...]" (Pierre Chantraine: *Dictionnaire étymologique de la grecque [Grekçenin Etimolojik Sözlüğü],* Paris 1968, S. 699). M. Detienne ve J.P. Vernant "metis"i açıklama tarzlarına bakıldığında, eski Grekçe "bilgelik"in, söylenişi esas alınarak Latin harfleriyle "zhi" olarak yazılan Çinlilere özgü kavrama pek yakın bir anlamı olduğu görülür. "Metis", buna göre şudur: "Bir zeka ve düşünce biçimi, tanımanın bir şekli; zihinsel duruşlardan, önseziyi düzenleyen entelektüel davranışlardan, kavrayıştan, öngörüden, düşünce esnekliğinden, aldatmacadan, beceriklilikten, özenli dikkatten, uygunluğun kanısından, değişik ustalıklardan, elde edilmiş deneyimden oluşan karmaşık ama birbiriyle bağıntılı bir bütünü kapsar; belirsiz, şaşırtıcı, oynak ve uçucu -ne belirgin ölçüye, ne de kesin hesap ve akıl yürütmeye uygun olmayan- gerçekliklere uygulanır." (Marcel Detienne; Jean-Pierre Vernant: *Le ruses de l'intelligence: la métis des Grecs,* Paris 1974, S. 9 ve devamı).

Almanca "List" (hile) sözcüğü de, diğerleri arasında erken bir dönemde "bilgelik" anlamına geliyordu. Öyle ki, eski Grekçe "metis" ve Çince "zhi" sözcüklerine karşıt olarak, Almanca "List" sözcüğü -hiç de hile karışmamış anlamıyla- bilgeliğe o zamanlar verilen anlamı ifade ediyordu ve modern anlamda "List" (bkz.: Duden Sözlüğünde "List"in 12 başlık altında toplanmış anlamları) bu eski anlamla özdeş değildi ve sözcüğün kökeni bakımından olumlu anlamından modern, dar ve oylumsuz anlamına doğru kısa bir zaman dilimi için-

de gerçekleşen geçişin karşılaştırmalı bir incelemesi, bunu açıkça gösterir. Çincedeki "zhi"nin özelliği, sadece eşzamanlı değil, hatta -zorlu dönemlerden geçerek- "bilgelik"-"hile" bağıntısındaki çift anlamı, artzamanlı olarak korumaya devam etmesindedir.

Pekin'de yayımlanan bir günlük gazetenin 22.6.1995 tarihinde verdiği bir haber, "Yi lao fu *zhi* dou san jiefan" başlığını taşımaktadır ki; başlık, "yaşlı bir kadın üç haydutun hilesiyle (List) savaşıyor" şeklinde çevrilebilir. Habere göre, Jia Yumei adlı yaşlı kadın yanında bir yakını olmaksızın, Hui adlı azınlığın yaşadığı, Ningxia otonom bölgesinde bulunan Yinchuan kentindeki, alt katı dükkan olan evinde oturuyordu. Dükkanın bulunduğu bina, göçmenlere tahsis edilmiş olan geniş bir kamp arazisi üzerinde tek başına yükseliyordu. Çünkü diğer göçmen evleri göçmenlerin bir eylemine tepki olarak tamamen yıktırılmıştı. Geceyarısı üç haydut ev kapısı önünde gürültü patırtı çıkardılar ve içeriye alınmalarını ve kendilerine para verilmesini istediler. Yaşlı kadın şu hileye başvurdu: Haydutları önce dostça bir ses tonuyla oyalamayı denedi. Baktı ki bundan bir sonuç elde edemeyecek; canhıraş bir sesle üst kattaki oğullarına -aslında olmayan oğullarına- seslendi: "Polisi çağırın! Silahlarınızı alıp hemen aşağıya inin!" Hemen ardından, kendisine sözde yanıt veren sözde oğullarından birinin sesini taklit etti. Haydutlar o anda ortadan kayboldular.

7. Güç Kullanmak Yerine Kafayı Çalıştırarak Savaşmak

Pekin'de yayımlanan gazetenin yaşlı kadının davranışının karakteristiğini ifade etmek için kullandığı "zhi dou" terimi ("hileye başvurarak savaşmak", ilgili olarak "aldatmak") veya "dou zhi" (sözcük anlamıyla: "kendini bilgelik/hile ile bağıntılı olarak tartmak" ve ilgili olarak "bilgelik ödülü için çekişmek"); ne var ki, en yeni modern metinlerde hiç de sıklıkla kullanılmaz, tersine hâlâ eski zamanlara ait metinlerde yer alırlar. Çin'de, tüm Çin hanedanlarının en uzun süre hüküm süreni olan Han hanedanının (İ.Ö.206-İ.S.220) kurucusu Liu Bang'ın, içinde "dou zhi" terimi geçen bir ibaresi oldukça ünlüdür: "Ning ken dou zhi, bu neng dou li": "Ben bir bilgelik ölçütü

öneriyorum, kas gücünü ölçüt almaya kalkışmıyorum." Liu Bang'ın büyük rakibi Xiang Yu, Liu Bang'ın babasını yakalatmış ve Liu Bang'a karşı, kendisi meydana çıkmayacaksa, babasını ateşte kaynatacağı tehdidini savurmuştu. Buna karşılık Liu Bang, bu durumda kendisine bir tas et suyu göndermesi haberini uçurdu. Küplere binen Xiang Yu, amacına ulaşmadığını görüp bu girişiminden vazgeçti, Liu Bang ile görüşmelere başladı ve hükümdarlık tacı için aralarında göğüs göğüse dövüşmeyi önerdi. Bunun üzerine Liu Bang, gülerek, kendisine yukarıdaki ibareyle yanıt verdi.

Gerçekten Liu Bang'ın Xiang Yu ile mücadelesinde önerdiği ve başvurduğu "bilgelik ölçütü", esasen, hilelerin icadında ve kullanımında meydana çıkar. Çinlilerin 36 strategeminden sekizincisine ad olmuş olan "Görünüşte Asma Köprüyü Onarmak, Fakat Gizlice Chencang'a Yürümek" ifadesi, zaten Liu Bang'ın bir savaş hilesine dayanır (bkz.: 8.1.) Bilgelik Ölçütleri (dou zhi) üzerine bir kitap, Çin Halk Cumhuriyeti'nde 36 strategem üzerine yayımlanmış en başarılı kitabın yazarı olan Li Bingyan tarafından yayımlanmıştır. Taipeh'de yayımlanan ve 1979'dan 1985'e kadar 19 baskı yapan (intihal nedeniyle 1985'de piyasadan çekilen) Sanshiliu Ji: Dou Zi (Die sechsunddreissig Strategeme: Weisheitsmessen -Kampf mit List- [Otuzaltı Strategem: Bilgelimk Ölçütleri -Hileye Başvurarak Savaşmak-] adını taşıyordu. Napoli'de 36 strategem üzerine bir kitap yayımlamış olan Giorgio Casachia (bkz.: yukarıda 5. madde), Çin strategem sözdağarcığı hakkında derin bir bilgisi olmadan, Taipeh'de yayımlanmış ve biraz yukarıda anılmış olan kitabın alt başlığındaki "dou zhi"nin, insanın bıyık altından gülmesine yol açacak şekilde, yazarın uydurduğu sahte bir ad olduğunu tahmin ettiğini belirtmektedir (I trentasei strategemmi, Napoli 1990, S. 29, dipnot: 18).

"Felsefe" alanı içerisinde değerlendirilebilecek olan erken dönem Çin yazılarında bile, "zhi" terimi, daha o zamanlarda bile, burada ön plana çıkan anlamıyla bir rol üstlenmiştir. Böylece "zhi" Çin'in en eski askerlik kitabı olan Meister Suns Kriegskunst [Sun Usta'nın Savaş Sanatı] adlı kitapta (yaklaşık İ.Ö. 500) toplam yedi kez geçer. Bunlardan birinde şöyle bir cümle vardır: "Fei sheng zhi bu neng yong jian": "Üstün bir bilgelik (zhi). olmadan hiçbir gizli ajanlık işi

yapılamaz." Burada "bilgelik"in hileye dayalı bir çeşniye sahip olduğu, önemli Çinli yorumcular tarafından vurgulanmaktadır. Örneğin Du Mu (803-553) şöyle yazmıştı: "Öncelikle söz konusu olan, göreve alınan bir ispiyoncunun dürüst, ciddi ve çok hile bilir olup olmadığını saptamak için, onun karakterini değerlendirmektir. O ancak bundan sonra görevlendirilebilir." Tabii ki ancak hilenin ne olduğunu bilen birisi bir diğer insanın hilebazlığını kavrayabilir.

Meister Suns Kriegskunst [Sun Usta'nın Savaş Sanatı]'nda bir askerî lider üzerine şöyle denir: "Bir generali general kılan şey, bilgelik (zhi), inanılırlık, duygudaşlık, cesaret ve kararlılıktır." "Bilgelik" (Zhi) hemen yukarıda adı geçen yorumcu Du Mu tarafından "becerikli ve hile bilir olmak ve değişen durumlara kendini uyarlamak" kapasitesi olarak açıklanmaktadır. Yorumcu Mei Yaochen (1002-1060) şöyle yazmaktadır: "Bilgelik (zhi) becerikli ve hilebaz olmaktır." Daha Wang Fu (76-157) şuna dikkat çekmişti:" Bilgelik (zhi) sayesinde general düşmanını yola getirebilir (...) General düşmanını yola getirdi mi, değişen koşullara kendini uyarlayacak muktedir bir konumda olur (...) O etkili ve bilge (zhi) insanlar kullanırsa, gizli planları (yinmou) başarıya ulaşır."

Sun Usta, 2500 yıldan fazla bir zaman önce, Konfüçyüs'ün de (İ.Ö. 551 veya 552-479) yaşadığı zamanı içine alan İlkbahar ve Yaz Çağında (İ.Ö. 77-476) yaşamıştı. Bu çağda yaşayan bir başka filozof, kendisi hakkında herşeyden önce bizzat varlığını ve kuruculuğunu kendisine ithaf edilmiş olan Tao Te Ching(*) (Almancada Tao te King diye söylenir; İzlenecek Yol ve Erdemler Kitabı) adlı kitaptan bilgi sahibi olduğumuz Lao Tzu, "bilgelik"i, hileyi çağrıştıran düşünceler içinde şöyle belirlemektedir: "Akıllılık ile bilgeliği (zhi) aynı şey sanmak, büyük bir yanlıştır." (Tao Te Ching, bölüm 18). Buna uygun olarak Lao Tzu şunu saptamaktadır: "Kutsallığa set çekilir ve bilgelikten (zhi) umut kesilirse, halk yüz kat fazlasıyla kazanır." (Tao Te Ching, bölüm 19). "Kim ki devleti bilgelikle (zhi) yönetir, devlete zarar vermiş olur; kim ki devleti bilgelikle yönetmez, o devletini mutlu kılar." (Tao Te Ching, bölüm 65).

(*) Anahtar Kitaplar Yayınevi, 1988.

Çin'de modern, ama biraz sıradan bir yorumda, Lao Tzu tarafından bir kenara atılan bilgelik ve sanki bilgelikten çıkar gibi gösterilen hile arasındaki ilişki, şöyle yorumlanmaktadır: "[Lao Tzu] tarz ve bilgelik üzerine kaçınmak gerekliliğini talep etmiştir. (...) Lao Tzu bilgiyi ve bilgeliği, halkın zor yönetildiğini, çünkü aynı halkın bilgilere sahip olduğunu söylemek suretiyle red eder. İnsanlar niye yalan ve dolana başvururlar ki? Bunun sebebi bu şekilde anılan bilgeliğinin aldatma işinde oynadığı rolde yatıyor olsa gerek (...)."

Lao Tzu bilgelik (zhi) ve hileyi pekala eşanlamlı olarak ele almış olabilir ki, eğer böyleyse, hile onun gözünde bilgeliğin bir zorunlu sonucu olmuştur. Çünkü bir şey ne kadar akıllıca ve bilgece planlanır, tasarlanır veya kurgulanırsa; hileci kimseler buna o kadar tepki gösterirler. Ne kadar çok bilgelik, o kadar çok karşı karelere geçmeye yönelmiş hile; ne kadar az bilgelik, insanların hileciliğine o kadar az meydan okuma. Lao Tzu tarafından yazılmış olan Tao Te Ching adlı eserde, açıktır ki, Tao Te Ching'i savaş sanatı üzerine bir kitap ve Lao Tzu'yi bir entrika filozofu olarak gösterme fırsatı sunan düşünceler de bulunur (bkz.: 17.31). Bu nedenle Zhang Yunhua tarafından yazılan "Lao Tzu" Moulüexue [Lao Tzu'ye Bağlanan Strategem Bilgisi] adlı kitap türünden kitaplar (Hong Kong 1993), hiç de sadece konuyu bulandıran kitaplar değillerdir.

8. Hilenin Gizli Simyacısı Olarak Konfüçyüs

Konfüçyüs düşüncesinin temel eseri olan Konuşmalar (Lunyu)"da, hem bilgelik hem hile sözcükleri, günlük konuşma dilinde "zhi" diye telaffuz edilen yazı işaretleriyle ve toplam 116 kez geçer. Bunlardan 2'si ad olarak "bilme" anlamında, 89 kez fiil olarak "bilmek", "tanımak" anlamında ve 25 kez "bilgelik" anlamında kullanılmıştır. "Bilgelik", Konfüçyüs için esasında, iyi ile kötü, doğru ile yanlış arasında ayrım yapma yetisidir. Muhakkak ki Konfüçyüs, sözcüğü, arasıra hile anlamını çağrıştıracak bir çeşni ile de kullanır. Öyle ki o, Zang Wuzhong'un bilgeliğine sahip olan birini, bir "yetkin insan" olarak gösterir. Zang Wuzhong, Lu devletinde büyük makam sahibiydi ve

Qi devletine kaçtıktan sonra prens Zhuang'ın (553-548) öldürüleceğini önceden tahmin etmişti. Zang Wuzhong, bir provokasyon strategemi uygulayarak (strategem Nr. 13: Bu strategem 36 strategem kataloğuna ancak 2000 yıl sonra katılmıştır) bir arazi ihsan etmek suretiyle kendisini ödüllendirmek isteyen prens Zhuang'ı gazaba getirmişti. Zang Wuzhong prensi bir söyleşi sırasında büyük bir sıçana benzetmişti, çünkü o iç karışıklıklar dolayısıyla zayıflamış olan Jin devletine saldırmıştı. Hile kokan bu hakaret sonunda, prens Zang Wuzhong'a ödül olarak vereceği araziyi vermekten vazgeçti. Aslında bu sonuç, tam da Zang Wuzhong'un arzuladığı sonuçtu. Pres Zhuang bir yıl sonra öldürüldü. Prens Zhuang tarafından kızağa çekilmiş olan Zang Wuzhong, tam da bu yüzden, prensin düşmanlarının hedefi olmadı ve canını kurtardı. Bu örnekte "bilgelik" ile "hile" arasında bir bağ olduğu tartışmasızdır. Ve muhakkak ki, bilgelikteki hilesel yön, Konfüçyüs'ün bilgelik kavramında ön planda yer almaktadır. Fakat Konfüçyüs tarafından anlaşıldığı şekliyle, bilgeliğin her türlü hileciliğe uyduğunu söylemek, yanlış olur. Böyle bir şeyin özellikle Konfüçyüs'ün kendi etik öğretisi çerçevesinde ifade edilmemiş olduğuna dikkat etmek gerekir. Bununla birlikte, bu öğretide, de facto ve dolaylı olarak, gerektiğinde hileler başvurulması lehine bir tavır içinde olunduğu da bellidir. Aşağıdaki alıntı, bu yorumu destekleyecek niteliktedir:

"She prensi Konfüçyüs'le konuştu ve şöyle dedi: 'Bizde her yerde yalanan dolandan arınmış bir doğruluk vardır. Bir baba koyun çalmışsa, oğlu onun aleyhinde tanıklık eder." Konfüçyüs şöyle yanıt verdi: "Bizde her yerde doğruluk bundan farklıdır. Baba oğlunu korur, oğul da babayı. Doğruluk buradadır."

Tabii baba oğulu, bunun gibi oğul babayı pratikte sadece hileyi araç olarak kullanmak suretiyle korur. Örneğin, o kendisini aptal yerine koyup resmî makamlar önünde yalan söyler veya yaptığı şeyi inkar eder, izleri ortadan kaldırır veya üstünü örter vb. Böylece Konfüçyüs için baba karşısında oğul sevgisinin merkezcil erdemi, ihtiyaç halinde hileli yollara başvurmaktır. Şurası daha az şaşırtıcı değildir ki, Konfüçyüs'ün kendisi de "bilgelik"te hile içeren çizgiler bulunduğunu teslim eder. Konfüçyüs'ün çevresindeki insanlarla kişisel ilişkilerinde hilelere başvurduğu, hileye arasıra da olsa asla yabancı ol-

madığı, Konuşmalar'daki anekdotlardan hemen görülür. Ji ailesinin başkahyası Yang Huo, Lu devletinde iktidarı gasp yoluyla ele geçirmiyşti ve Konfüçyüs'ün desteğini almak suretiyle itibar ve nüfuzunu güçlendirmek istiyordu. Konfüçyüs, Yang Huo'nun ricası üzerine kendisini ziyaret ettiğinde, Yang Huo kendisine bir domuz armağan etti. Bu hiç de uygun bir armağan değildi. Nezaket kurallarına göre Konfüçyüs'ün onu bir daha ziyaret edip teşekkür etmesi gerekiyordu. Fakat Konfüçyüs bu ziyareti yapmak istemiyordu. O, Yang Huo' nun hangi saatlerde evde olmadığını soruşturdu ve teşekkür ziyareti için Yang Huo'nun evde bulunmadığı bir andan, 12 ve 36 numaralı strategemleri uygulamak suretiyle yararlandı. Böylece Konfüçyüs nezaket kurallarına görünüşte uymuş, fakat aynı zamanda hiç hoşlanmayacağı bir yüzyüze karşılaşmadan da kaçınmış oluyordu. Yang Huo, Konfüçyüs'e, ulağı Ru Bei'yi göndererek, hangi gün ve saatte evde bulunduğunu, o gün ve saatte kendisini beklediğini bildirdi. Konfüçyüs kendisine gelen ulağa hasta olduğunu bildirmişti ki, bu düpedüz yalandı (strategem Nr. 7 ve ilgili olarak: strategem Nr. 27). Ru Bei bu olumsuz yanıtla Konfüçyüs'ün evinden çıkıp gideceği sırada, Konfüçyüs zili çaldı ve Ru Bei'nin duyacağı şekilde açıkça şarkı söylemeye başladı. Belli ki Konfüçyüs ona bu dolaylı yolla hiç de hasta olmadığının, neden dolayı daveti kabul etmeyeceğinin de sinyalini vermiş oluyordu (strategem Nr. 13).

Çinlilerin çoğunda insanlar arasındaki ilişkilerde kar-zarar hesabına dayalı, planlı bir düşünüş tarzıyla buna eşlik eden nesnel/rasyonel, katkısız mantıksal çıkarımlara dayalı doğabilimsel düşünüş tarzının ağır bastığını; fakat bunun yanı sıra aynı Çinlilerde duygusal alımlama tarzı ile kutsal ve aşkın olana yönelik sanatsal/dinzel düşünüş tarzının da, daha az olmakla birlikte, çok eskilerden beri yaygın olduğunu ileri süren Çinli yazarlar vardır.

9. Hesaplayarak Adam Öldürmekten Kaçınmak

Tam da Konfüçyüs'e atfedilen hesaplı-strategemik düşünme tarzı için bir örnek - konuşma genellikle Çinlilerde uzun zamandır ön

planda tutulan "pratik akıl"ın (shiyong lixing) öğelerinden birisidir - Konfüçyüsçülüğün iki en önemli temsilcisinden biri olan Mencius'a (372-389) mal edilir. Xiang kralı Liang, bir görüşme sırasında Mencius'a, dünyanın (o zamanlar birçok krallığa bölünmüş olan Çin'in) nasıl birlik haline gelebileceğini sorar. Mencius aşağıdaki yanıtı verir: "İnsan öldürmekten zevk almayan birisi dünyaya birlik getirebilir." Çünkü "(...) bugün tüm dünyada insan çobanları arasında insan öldürmekten zevk duymayan bir kimse yoktur. (Bu yanıt, kral Liang'la devletin birliği için rekabet halinde olan diğer kralların gaddarlığına bir imadır -H.v.Senger-). Sadece bir tek kişi, insan öldürmekten zevk duymayan birisi olsa, dünya üzerinde yaşayan herkes ona boyun eğer ve onun gözünün içine bakar. Ve o gerçekten böyle biri ise, halk ona derinden sakin sakin akmakta olan su gibi, sessizce uyar. Ve artık onu kim önleyebilir?" Gaddar bir yönetimden kaçınmayı, Mencius hiç de ahlaksal kanıtlarla temellendirmiyor; tersine soğuk bir hesapla, insanları öldürmekten kaçınan her kralın rakiplerine devletin birliği için sürdürülen savaşta madik atmış olacağını söylüyor.

Mencius'dan beri "zhi", Konfüçyüsçü dört temel erdemden biri anlamında "bilgelik"i ifade eder. "Zhi", Mencius'un eserinde, bununla birlikte, hileyi içeren bir anlamda kullanılır: "Mencius söylüyor: (...) Bir zamanlar Zheng'in bakanı Zi Chan'a canlı bir balık armağan edildi. Zi Chan [yemek amacıyla balığı öldürmeyi düşünmedi ve] balıkların beslendiği havuzun bekçisine balığı havuza bırakmasını buyurdu. Ne var ki bekçi [buyruğa uymak yerine] balığı pişirdi [ve yedi]. Zi Chan'a söylendiğine göre, bekçi buyruğu yerine getirmiş [ve balığı havuza bırakmıştı]. Zi Chan hemen suya eğildi, balık ölmüş gibi görünüyordu. Ne var ki balık o anda hareket etti ve suyun dibine doğru yüzerek gözden kayboldu. Zi Chan şöyle dedi: 'O yerini buldu, o yerini buldu!' Bekçi dışarı çıktı ve şöyle dedi: 'Kim Zi Chan'a bilge (zhi) diyebilir ki? Ben balığı çoktan pişirdim ve yedim. Oysa o, 'O yerini buldu, o yerini buldu!' diye bağırıp duruyor. [Mencius devam eder:] Böylece bir kahraman kendi (ahlaksal) kategorileri çerçevesinde ve bu kategoriler göz önünde tutularak [hazırlanmış bir dolap] dolayısıyla aldatılabilir, fakat kendi (ahlaksal)

yolunda yürüyenleri, olmayanı oldu gibi gösteren oyunlar aldatamaz." (bkz.: 16.18).

Bu parçada havuz bekçisi, Zi Chan'ı hiç de "bilge" olarak görmüyor; çünkü bekçi başvurduğu aldatma strategeminin özünü kavrayamamıştır. Bekçi, "bilge" sözcüğünü, o zamanlar geniş halk kesimlerinde "bilgelik"ten yaygın olarak anlaşılan şeye uygun bir anlam içeriğiyle kullanıyordu. Zi Chan, ancak şunları yapsaydı "bilge" diye anılmaya hak kazanırdı: O, verdiği emrin yerine getirilmesinde işin içine bir hile karışabileceğini düşünmeli, emrin yerine getirilip getirilmediğini gizlice gözlettirmeli ve emrine uymayan bekçiyi işbaşında yakalattırmalıydı. Mencius "bilgelik" konusunda açık bir tutum alınamakla birlikte, yine de onun soylulara özgü, normal ("norm"a uygun), bu demektir ki onların etik normlarına uyan, olayların seyrinde ve eylemlerde hileyi hiç içermeyen bir bilgelik tasarımına sahip olmadığı da açıktır. Üstelik Mencius soyluların bilgeliğinde bile hile duyarlılığı olan bir boyut olduğunu da kabul ve teslim etmektedir.

10. Baldızı Suda Boğulmadan Önce Kurtarmak

Mencius'la ilgili olarak, günlük dilde "quan" diye söylenen bir ideograma değinilebilir. O öncelikle "kantar topu, kantar sürgüsü" (=el kantarında sağa sola oynatılabilen ağırlık), daha sonra "tartmak, ölçüp biçmek, sözlerini tartmak", "enine boyuna düşünüp taşınmak, muhakeme etmek", "güç, nüfuz" ve hatta "(öznel) hak/hukuk)" anlamlarına gelir. Çincede "insan hakları" (renquan) sözü bu ideogramla karşılanır. Aşağıdaki bağlamda, bununla birlikte, "akıp gidici", "sürekli", "kendini ayarlamak" vd.anlamlarının önünde, öncelikle, içinde "quan" bulunan ve ağırlığa gönderme yapan anlamlar bulunur. İlk kez Fan Ye (398-445) tarafından yazılmış olan *Geschichte der Späteren Han-Dynastie* [Geç Han Hanedanı Tarihi] adlı kitapta geçen "quanyi zhi ji" ("geçici plan, geçici çare, bir anlık iş") terimi yanıltıcıdır. "Quan" en nihayet (Konfüçyüsçü vd.) bir ilkeden sapan geçici bir eylem tarzını gösterebilir ki, bu eylemin sonucu, ne var ki,

her şeyin temelini oluşturan ana ilkeye (dao) bir şekilde uymak zorundadır. Bu anlayışa uygun olarak, "quan", daha Kommentar des Gong Yang (Gong Yang Şerhiyesi, Savaşan Devletler Çağından -İ.Ö. 475-221- kalmadır) Konfüçyüs tarafından kaleme alındığı sanılan *Frühling- und Herbstannale* [İlkbahar ve Kış Yıllıkları] adlı esere kadar, şöyle ifade edilmiştir: *"Quan nedir? Quan temel ilkeye* (jing) karşıttır, fakat (bazan) temel ilkeden daha iyidir."

"Quan"ın "istisna" bir çare" anlamında bir esaslı görünümü, Mencius'un kitabında bulunur: "Mencius konuşuyor: 'Suda boğulmak üzere olan baldızını kurtarmayan kişi, bir kurttur. Erkek ve kadının birbirine dokunmamaları, ritüeller içerisinde sağlamlaşmış, pekişmiş bir kuraldır (ritüel karşılığı olarak "li"; Konfüçyüsçü ilkelere uygun, tüm özel durumlar için geçerli ahlaksal davranışları, örf ve adetlere uygun eylemleri adlandırır). Buna karşılık, birinin boğulmak üzere olan baldızını sudan elini tutmak suretiyle çekip çıkarması, onaylanacak türden bir davranış, fakat ilkeden, kuraldan bir sapış eylemidir (quan) (*Mencius* IV, I 17).

Mencius'un burada bir örnekle somutlaştırdığı şey, şu özdeyişte tekrar karşımıza çıkar: ""Chang ze shou jing, bian ze cong quan." (Normal bir durumda ilkeye (jing) uygun şekilde davranılır; [normal durumun özünde] bir değişiklik olması halinde, bunu [ilkeden] bir sapma izler." Bu düşünceden hareketle nesnelerin görünümü, pek sağlam görünen sosyal normlara (jing) uygun olarak hiçbir zaman her durumda dokunulmaz değildir. Bunlar muhakkak ki, içinde "quan"ın, yani normdan sapma gösteren eylemlerin bulunduğu gerçeklik durumlarıdır. Böylece Çin düşünce kültürü binlerce yıldan beri, bireye, tekil durumlarda, spontan, her türlü normdan sapan eylemlerde bulunma olanağı sağlayan, ne yapacağını kendi takdirine bırakan bir oyun alanı tanır. "Quan"ın zengin Çin hile sözdağarcığında olağanüstü bir rol oynaması şaşırtıcı değildir. Çin strategem yazınında "quan" ve "mou"dan oluşturulmuş ve "(politik) taktik", "fend", "fendbazlık (fetbazlık -ç.n.-)" ve "hileye dayalı beceri" (trickery) anlamlarına gelen iki heceli "quanmou" sözcüğü, özellikle önemlidir. "Quanmou", ilk kez, Konfüçyüsçülük ve Yasacı Okul arasında yer alan bir düşünür olan Xun Kuang'da (Xun Zi diye de yazılır

ve Xun Usta diye anılır; İ.Ö. 313-238) karşımıza çıkar: "Entrika ve fırıldak çevirmeyi (quanmou) ilke edinen bir devlet lideri, sonunda mahvolup gider." Ban Gu (İ.S. 32-92) tarafından yazılan *Geschichte der Han-Dynastie* [Han Hanedanı Tarihi] adlı kitapta, yazar, askerî inceleme tarzını, "quanmouzhe" ("strategemciler") başlığı altında ele almakta ve terimi şöyle açıklamaktadır: "Onlar, alışılmış, olağan (zheng) yöntemler aracılığıyla ülkeyi yönetmek istediler; olağandışı (qi) yöntemlerle de orduyu savaştırdılar. Bu doğrultuda kümeler oluşturdular ve ileriyi görmeyi sağlayacak bilgiler üretmekle meşgul oldular."

Çin Halk Cumhuriyeti'nde, bu eski düşünce geleneği bağlamında, Li Bingyan'ın yazdığı *Bingjia Quanmou (Strategeme für den Militärkommandanten* [Ordu Komutanları İçin Strategemler]) 3.baskı, Pekin 1991); Yuan Youwen'in yazdığı *Zhongguo Gudai Quanmou (Strategeme aus dem chinesischen Altertum* [Çin Eskiçağından Strategemler], Chongqing 1988); Liu Xiren'in derlediği Quannmou Shu (Strategemkunst [Strategem Sanatı], Pekin 1992) gibi kitaplar sayılabilir.

11. Savaş Kılığındaki Ölüm, Ticaret Kılığındaki Yalan-Dolan

"Bu Avrupalılar böyledir işte. Nereye ulaşmışlarsa, orada sevgi de vardır! Ya biz Çinliler? Domuzluk ve entrikadan başka hiçbir şey yok bizde (...)".Kendi kendini suçlama içeren bu sözleri, bir roman kahramanın ağzından, zamanın Çinli kültür bakanı ve dünyaca ünlü yazar Wang Meng sarfetmiştir (bkz.: *Wang Meng: Rare Gabe Torheit* [Ender Bulunur Bir Yetenek Olarak Ahmaklık] , çev.: Ulrich Kautz, Frauenfeld 1994), S.80). Acaba gerçekten de Avrupa, Batı, sadece sevgiden mi ibarettir? Henüz Alman şair Sebastian Brant (1457-1521), *Narrenschiff* [Kaçıklar Gemisi] adlı eserinde, dünyanın "yalan - dolan ve hile ile dolu" olduğunu söyleyerek feryat ediyordu. Ve kara mizahıyla ünlü Amerikalı yazar Ambrose Bierce (1842-1914) uygarlığımızı şöyle betimlemişti: "Batı dünyanın öyle bir kısmıdır ki, Doğu'nun batısında (ve bunun gibi, doğusunda) bulunur. Orada yaşayanların en büyük bölümünü, esas işi ölüm ve yalan-dolan olan

ve Hipokritlerin güçlü soyundan gelen Hıristiyanlar oluşturur; ölüm onlarda "savaş", yalan-dolan ise "ticaret" olarak kendini gösterir. Batı'nın temel uğraşısı bunlardır."

Bizim enlemlerimizde hile hakkında sahip olunan belirsiz kavrayış açısından görüldüğünde, bu alıntıda "Hipokritler" ve "yalan-dolan" sözcükleri arasında hiç şüphesiz hile de yer alabilir, her ne kadar sözcük olarak zikredilmemiş olsa da, "savaş" ile "ölüm"ün ve "ticaret" ile "yalan-dolan"ın Bierce tarafından sergilenen yaftalanma tarzında onun açıkça göz önünde tutulmuş olduğu bellidir. O halde Batı, "Doğu"dan (ki, ben burada "Doğu"ya Çin'i de katmalıyım) hiç de öyle pek farklı değildir. Batı'da benim bildiğim kadarıyla 36 strategemi içeren, Çinlilerin yaklaşık 500 yıl önce derlemiş oldukları ve 20. yüzyılın ortalarına kadar gizli kalmış bulunan bir katalogla karşılaştırılabilir hiçbir şey ortaya konulmamış olduğu tartışmasızdır. Hile Batı'da Çin'de olduğu üzere, hiçbir zaman yüksek ölçüde dikkate alınmamıştır. Muhakkak ki strategemler Batı'da sürekli olarak ve her yerde kullanılıyordur, bununla birlikte Batı'da bu konuda fazla düşünülmüş, konuşulmuş ve yayın yapılmış değildir.

12. Çelimsiz Yalan Ağacında Sabitleşip Gür Hile Ormanını Görmemek

Hilenin arka plana atılması Alman dil çevresinde, örneğin *Verzeichnis lieferbarer Bücher -Gündemdeki Kitaplar Kataloğu-,* 1998/99, cilt 5 (Frankfurt a.M. 1998) adlı kitapta, "yalan" maddesi altında 151 başlık, buna karşılık "hile" maddesi altında sadece 14 başlık bulunmaktadır (S. 10231 ve devamı ve 10399 ve devamı). Yalan Batı' da binlerce yıldan beri belleklere yerleşmiş bir fenomendir ve pek erken tanımı yapılmıştır. Ne var ki, yalan, strategem bilgisi açısından görüldüğünde, hilenin küçük bir özel alanıdır. 36 strategemi içeren katalogta, yalan, ancak, "Bir Hiçten Bir Şey Yaratmak" başlıklı 7 numaralı yaratma-strategeminin belli bir bölümü olmayı ifade edebilir. Bizzat yaratma-strategemi içerisinde yalan bir özel durumdur ve hiçbir şekilde bu strategemin tüm kullanım alanını kaplamaz. Hatta "yalan" çok uzak bir anlamda sadece işaret ve göstergelerin

dilsel parça parça oluşları olarak anlaşılsa ve hatta 36 strategemi içeren kataloğun aldatma-strategeminin bir başka kategorisine göre düzenlenen strategemler içinde tekrar bulunduğuna inanılsa bile; öyle veya böyle, o ancak tüm hile fenomeninin bir parçasal görünümüdür. Batı'da bazan tek bir ağaçta sabitleşip tüm ormanı gözden kaçırılır. Batılı insanın yalanla keskin/yoğun uğraşısı tam da hileden sapmaya hizmet eden bir manevra olarak görülebilir.

Fakat bir "hile" özgül olarak nedir ki? Bu sorunun üstüne ben *Savaş Hileleri*'nin ilk kitabında içkin, fakat açıklayıcı olmayan çok sayda örnekle gittim. Bunu burada şimdi gidermek isterim. *Duden: Deutsches Universalwerterbuch [Duden: Evrensel Almanca Sözlük]* adlı sözlükte, 1983 baskısından beri hilenin iki tanımı vardır, biri dar ve biri geniş olmak üzere. Dar tanım hileyi, onun yardımıyla, normal yoldan ulaşılamayacak bir amaca başkalarını aldatarak ulaşmakta başvurulan araç olarak gösterir. Hilenin bu betimi Alman dil alanına, hatta tüm Batı'ya uygun düşen geniş hile anlayışını verir. Buna karşılık hilenin uzak, geniş tanımı yaygın bir şekilde bilinmez. Bu geniş tanıma göre hile, kendisine başvurulmak suretiyle normal yolla hiç ulaşılamayacak olan bir amaca ulaşmanın aracıdır. İkinci tanımda demek ki aldatma öğesi ortadan kalkmıştır. Hilenin geniş tanımının tehlikeli olup olmadığına ilişkin soruma, Duden'in redaktörü, hilenin geniş tanımının "kurnaz" sözcüğüyle tamamlanması gerektiği yanıtı verdi. Buna göre hile, kendisine başvurulmak suretiyle normal yolla ulaşılamayacak olan bir amaca ulaşmakta kullanılan bir kurnazlık aracıdır. Böyle bir hile tanımı, Batı ülkelerinde Çinlilere özgü hile anlayışına bir geçiş sağlayabilecek köprüyü oluşturur. Çünkü her ne kadar hileye Çinliler gibi özü itibariyle olumlu bakılmamış olsa da, bu tanımın nötr katkısı, hileyi hiç de aldatma ve yalan-dolana indirgememiş olmasında ortaya çıkar.

13. Hileyi Hile Yapan Nedir?

Çinliler açısından hilenin göstergesi, çok eskiden beri, "aldatma" ve "yalan-dolan" değil, tersine "olağandışılık"tır (qi). Bunun, Duden

sözlüğünün verdiği geniş tanımda olduğu gibi, "normal" ve bağıntılı olarak "olağan" (zheng) ile nasıl bir diyalektik birlik içinde görüldüğü, *Meister Suns Kriegskunst [Sun Usta'nın Savaş Sanatı]* ndan aşağıdaki pasajda açıkça görülür:

"Tüm ordunun güven içinde düşmanın karşısında dayanması ve asla yenilgiye uğramaması, 'qi' [olağandışı] ve 'zheng'ten [olağan] kaynaklanan bir sonuçtur (...) Her savaşta düşmanla ilk temas sırasında 'zheng' [(olağan) birlikler, savaş yöntemleri vd.] uygulanır; fakat zafer 'qi' sayesinde [olağandışı ve süprizli bir tarz içinde saldıran birliklerle vd.] elde edilir (...) 'Qi'nin üretiminde geçici çareler; gök ve yeryüzü, hızla akan nehirler ve ırmaklar, kaybolan ve fakat yeniden doğan güneş ve ay, geçip giden ve fakat sürekli olarak hep geri dönen dört mevsim gibi; sınırsızdır, bitmez tükenmezdir. Müzikte beş sesten fazlası yoktur; fakat [onların farklı enstrümanların katılması suretiyle oluşturdukları kombinasyonlarla] sağlanan değişiklikler sayesinde duyulan seslerden çok daha fazla melodi elde edilir. Beş renkten fazlası yoktur; fakat [onların farklı maddelerin katıştırılması suretiyle oluşturdukları kombinasyonlarla] görülenden çok daha fazla renk tonu elde edilir. Sadece beş tat vardır; fakat [onların farklı gıda maddelerinin kullanılması suretiyle oluşturdukları kombinasyonlarla] tek tek gıda maddelerinin verdikleri tatlardan çok daha fazla tat elde edilir.Savaşın yönetim tarzı bakımından, böylece artık sadece olağandışı (qi) ve sadece olağan (zheng) olandan daha fazlasına ihtiyaç vardır; öyle ki, onların katıştırılmasıyla ortaya çıkan varyasyonlar [çeşitli somut senaryolar çerçevesinde] sınırsız sayıda imkan açar. Olağandışı (qi) ve olağan (zheng) karşılıklı olarak birbirinden çıkarlar, onların karşılıklı ilişkileri bir döngünün sınırsızlığıyla karşılaştırılabilir; onların kombinasyonlarından çıkan imkanları başka ne (kim) yaratabilir ki?"

Meister Suns Kriegskunst [Sun Usta'nın Savaş Sanatı] üzerine 1978'de Şanghay'da yayımlanmış olan bir toplu basımda, daha ilk satırda, bu düşüncenin yorumu, Tang Çağından (618-907) Li Quan tarafından bir özdeyiş halinde şöyle yer almaktadır: "Bir savaşta düşmanı hilesiz yenmek zordur." Song Çağından (960-1279) He Yanxi tarafından Tang Çağından kısa bir süre sonra yapılan bir yoru-

ma göre, "qi" sözcüğü, İ.Ö. 3. yüzyıl ortalarına ait ve strategemlerin kullanılmasıyla elde edilmiş ünlü askerî zaferlerde bu strategemlerin katkısını aydınlatır.

"Qi" ve "zheng", *Meister Suns Krigeskunst [Sun Usta'nın Savaş Sanatı]*'nın Batı dillerindeki çevirilerinde farklı şekillerde verilmektedir; "manoeuvres direct and indirect" (doğrudan ve dolaylı manevra), "direkter und indirekter Methode" (doğrudan ve dolaylı yöntem) ve "normal ve extraordinary force" (normal ve olağandışı kuvvet) gibi. "Qi"nin "extraordinary" olarak çevrilmesi ön sırayı almaktadır. Bu yönde "zheng"in "straightforward" (düz yolda giden, doğru sözlü, dürüst) ve "qi"nin "the suprise" (sürpriz) olarak çevrildiğini görüyoruz (Roger T. Ames [çeviri, giriş, yorum]: *Sun Tzu. The Art of Warfare [Sun Zi. Savaş Sanatı],* New York 1993, S. 119). Ne var ki, "normal-olmayan", "ortalamaya uymayan", "olağandışı" sözcükleri süpriz etkisi yapmakta ve bu sözcüklerle karşı tarafın bir entrikasının kastedilmiş olmasını mümkün kılmaktadır. Lionel Giles de Sun Zi'den yapılmış söz konusu alıntı üzerine bir yorum metni yayımlamış ve orada "qi"yi "abnormal" (anormal) ile karşılamıştır: "In presence of the enemy, your troops should be arrayed in normal (zheng) fashion, but in order to secure victory abnormal (qi) manoeuvres must be employed" (Lionel Giles [çev.]: *Sun Tzu. The Art of War: The Oldest Military Treatise in the World [Sun Zi: Dünyanın En Eski Askerlik Kitabı],* Şanghay/Londra 1810, yeni baskı Taipeh 1964, S. 35).

"Qi zheng" başlıklı özel bir bölüm, yaklaşık 2000 yıl bilinmeden kalan, 1972'de kısmen meydana çıkarılmış olan *Sun Bins Kriegskunst [Sun Bin'in Savaş Sanatı]* adlı kitapta yer almaktadır. Ralph D. Sawyer "qi zheng"i mükemmel bir şekilde "Unorthodox and Orthodox" (Ortodoks olmayan ve ortodoks olan) diye çevirmiştir (Ralph D. Sawyer [çev.]: *Sun Pin: Military Methods [Sun Bin. Askerî Yöntemler],* Boulder/Col. 1995, S. 230). Sun Bin, "qi" ve "zheng" arasındaki ilişki üzerine şöyle yazmaktadır: " Değişik (tabii duruma göre: karşıt) türde olana olağandışı (qi) olarak bakmak gerekir; hareket içindeki durağanlık, zorluk içindeki rahatlık gibi. Çokluk, azlık içinden görüldüğünde olağandışıdır; yolunda giden ve dıştan

bu özelliği ayan beyan görülen bir eylem olağandır (zheng), onda henüz açığa çıkmamış, keşfedilmemiş olan yön olağandışıdır (qi) (...)".

Bir yorumda şöyle denmektedir: " 'Zheng' genel ve normal olandır; 'qi' ise özgül ve değişik olandır. (...) 'Olağan' (zheng) ve 'olağandışı' (qi), birbirine bağlı kavramlardır. Normal koşullarda 'olağan' (zheng) görünen şey, özel ve özgül koşullarda biraz 'olağandışı'na (qi) dönüşebilir veya tersi olabilir (...)" (Zhang Zhense: *Sun Bin Bing Fa Jiao Li [Sun Bin'in Savaş Sanatı, İyileştirmeler ve Açıklamalarla Genişletilmiş Olarak],* Pekin 2. baskı, 1986, S. 195).

36 strategem üzerine yaklaşık 500 yıl önce meydana çıkmış olan bir incelemede 8 no.lu strategem hakkında şu yoruma rastlanır: "Olağandışı (qi), olağandan (zheng) çıkar; olağan olmasaydı, olağandışı yaratılamazdı." Hilenin bu Çinlilere özgü kavranılışında temel düşünce, "chu qi zhi sheng" deyiminde billurlaşır: Sözcüğü sözcüğüne çevrildiğinde, deyim şu anlama gelir: "Olağandışı olanı yaratmak ve zafere ulaşmak" veya "olağandışı bir şey yaratmak suretiyle zaferi elde etmek". *Das neue chinesische-deutsche Wörterbuch [Yeni Çince-Almanca Sözlük],* (Pekin 1996, S. 123) deyimi şöyle çevirmektedir: "önceden farkedilemeyecek bir hileyle zafere ulaşmak", "birisini bir sürpriz taktiğiyle altetmek; rakibi (düşmanı) gafil avlamak". Bu deyim, içeriği itibariyle, *Meister Suns Krigskunst [Sun Usta'nın Savaş Sanatı]*'na kadar geri gider; bununla birlikte formülasyonu Tang Çağının düşünce yazılarıyla ünlü yüksek devlet memuru Lu Zhi'ye (754-805) aittir. Çin'de "hile" sözcüğü altında anlaşılan şeyin ne olduğu sorusunu yanıtlamam gerekseydi, bana hilenin Duden Sözlüğünün verdiği geniş tanımının en iyi Çince çevirisi olarak görünen bu deyimle yanıt verirdim.

Çinlilere özgü kavranılışına uygun olarak hile bilgelikten çıkar ki, bu nedenle, hileye özgü olan "olağandışının yaratımı", bilinçli., entelektüel bir süreçtir. Böylece örneğin büyü ve dinsel mucize - her ikisinin de amaca olağandışı yollarla ulaştırdığına inanılır - ve ayrıca olağandışı içgüdüsel/otomatik tepkiler de hile kavramının dışında kalırlar. Örneğin, Ming Çağına ait *Reise in den Westen [Batıya Yolculuk]* adlı romanda hilelerin uygulanımında her ne kadar teknik bir

araç olarak büyüye yer verilirse de, büyünün hilenin tasarımında hiçbir rolü yoktur. Büyü yapan kimse, hile de yapmak isterse, her sıradan insan gibi 36 strategem üslubundaki hilelere başvurmak durumundadır. Hilenin özünün "olağandışı"dan yaratılmış olma olduğu görüldüğünde, bu iş için gerekli entelektüel çabanın da, her an olağanın dışında olması gerekir ki; bu, hilenin kurnazlık/açıkgözlük basamağından çok daha yüksekte ve farklı bir özde olması demektir.

14. Sun Usta'nın Oniki Hile Yolu

Çok eski zamanlardan beri Çin'de yaygınlaşmış olan geniş anlamıyla hile anlayışına uygun olarak, *Meister Suns Kriegskunt [Sun Usta'nın Savaş Sanatı]*'nda "Savaş hileli yolları izler" saptamasına dayanılarak bir araya getirilmiş on iki hileli yoldan söz edilir. Bu on iki yolu, kendi Almanca çevirimle, pek özlü ve kısa cümleler içeren Çince ana metine köşeli parantezler içerisinde tamamlayıcı sözler eklemek suretiyle, aşağıda sıralıyorum:

1. [Düşmana karşı bir silahlı saldırıda vd.] etkili mi olmak isteniyor; karşı tarafa etkisizlik görüntüsü verilmelidir.
2. [Düşmana karşı belirli bir eylemde) bulunmak mı isteniyor; ona [bununla ilgili] hiçbir eylemde bulunulmadığı görüntüsü verilmelidir.
3. [Düşmana yakından] saldırmak mı isteniyor; ona uzaktan saldırılacağı görüntüsü verilmelidir.
4. [Düşmana uzaktan] saldırmak mı isteniyor; ona yakından saldırılacağı görüntüsü verilmelidir.
5. [Düşman] avantaj [elde etmeye çalışıyorsa]; [önüne bir parça yem atmalı ve] onu [yanılgıya] sürüklemelidir.
6. Kendini güçlendirmek için [düşmanda ortaya çıkan] kaos [desteklenmeli veya ondan yararlanılmalıdır].
7. [Düşman] tam [teçhizatlı] ise; ona karşı [en üst düzeyde] silahlanılmalıdır.
8. [Düşman] kuvetliyse; geri çekilmelidir.

9. [Düşman kolayca] gazaba geliyorsa; onu bu yönde kışkırtmalı ve [düşüncesizce eylemler yapmaya sevketmelidir].
10. [Düşmanı] kibrinden yararlanarak yanlış yöne sevketmek için, [kendini düşmana] küçük ve boyun eğmeye hazır göstermelidir.
11. [Düşman] sakin sakin yürüdüğünde; [atları dörtnala üzerine sürmeli ve] onu yoketmelidir.
12. [Düşman kendi içinde] yekvücut olmuşsa; [onu] bölmelidir. *Meister Suns Kriegskunst [Sun Usta'nın Savaş Sanatı]*'nda şöyle denir: "[Düşmanın] hazırlıksız olduğu [bir anda ve yerde], [ona] saldırılmalıdır; [düşmanın bir saldırı beklemediği bir anda ve yerde] eyleme geçilmelidir."

7. ve 8. maddelerin gösterdiği gibi, "hile" hiç de "aldatma" demek değildir. Yüksek düzeyde silahlanmış bir düşmana karşı uyanık olmak ve kuvvetli bir düşmanın önünde geri çekilmek (bu konuda karş.: strategem Nr. 36), Çinlilere tamamen hileye dayalı işler olarak görünür. Buna karşılık tersi durumlarda, örneğin düşman tarafından kullanılması mümkün bir hal olarak düşman karşısında teyakkuzun gevşemesi veya ölümü göze alacak kadar cesur yüzyüze mücadeleler (Almanlar yönünden Birinci Dünya Savaşı'nda Verdün' de ve İkinci Dünya Savaşı'nda Stalingrad'da olduğu gibi) Çinlilere, tipik hilesiz, fakat firar strategemine başvurulmayan, ahmakça eylemlerin olumsuz modelleri olarak görünürler. "Oniki hileli yol" takım halinde kullanılabilir veya onlardan ayrı ayrı yararlanılabilir, düşmanın "hazırlıksız olduğu" ve bağıntılı olarak bir bizden bir eylem "beklemediği" durumlarda.

"Hile"nin geniş yorumu, yaklaşık 2000 yıl sonra ortaya çıkarılan *Meister Suns Kriegskunst [Sun Usta'nın Savaş Sanatı]*'nda yer alan 36 strategem kataloğunda ifade edilmiştir. 36 strategemin bu kataloğu muhakkak ki mümkün hilelerin büyük bir kısmını kaplamaktadır; bununla birlikte onları asla tüketemez. Bu nedenle 58, 64 ve hatta daha fazla sayıda strategem içeren kataloglar veren Çince yayınlar vardır.

36 strategem kataloğunda yer alan her bir strategemi ağırlık noktasına uygun şekilde ve kendisine başvurularak erişilmeye çalışılan

amaca göre, aşağıdaki temel kategorilerden birine sokmak ve tüm strategemleri bu kategorilere göre düzenlemek mümkündür:

1. Simülasyon-strategemleri: Mevcut olmayan bir durumu mevcutmuş gibi göstermek (örneğin, Nr. 7, 27, 29).
2. Dissimülasyon-strategemleri: Gerçekten mevcut olan bir durumu gözden saklamak, üstünü örtmek, mevcut değilmiş gibi göstermek (örneğin, strategem Nr. 1, 6, 8, 10).
3. Bildirişim-strategemleri: Hakkında bilgi sahibi olunmayan bir durum hakkında bilgi vermek (örneğin, strategem Nr. 13, 26).
4. İstismar-strategemleri: Aktif olarak yürütülen veya hiçbir şey yapmaksızın geçici olarak ortaya çıkan uygun bir durumdan yararlanmak (örneğin, strategem Nr. 2, 4, 5, 9, 12 [rastlantı gibi sahneye koymak, mizansen uydurmak vd.], 18, 19, 20).
5. Firar-strategemleri: Cansıkıcı, müşkül bir durumdan kendini çekip kurtarmak (örneğin, strategem Nr. 11, 21, 36).
6. Melez-strategemler: Bir ve aynı eylemi farklı temel kategorilerin strategemlerine göre düzenlemek. Örneğin, her dissimülasyon strategemi bir simülasyon strategemiyle birlikte uygulanabilir vb.

Şuna dikkat etmek gerekir: Sadece 1. ve 2. kategorideki strategemler aldatmaya ilişkindir. Batı'da "hile" ve "yalan"ın sık sık özdeş tutulmaları, ancak ve sadece bu iki kategori çerçevesinde onaylanabilir. 3'ten 5'e kadar olan kategorilerin strategemleri muhakkak ki kapalı kartlarla oynamak imkanı sağlarlar. Gerçeklik, Çinlilerce, iç içe geçen daireler gibi, çok yüzlü ve ilgili olarak çok yüzeyli, her an etkin ve her an dönüşebilir olan bir şey olarak kavrandığından, strategemlerin de gerçekliğin bu özelliklerine uygun olmaları beklenir. Toplam 36 strategem, gerçeklikle olan bağları bakımından üç ana sınıfta toplanabilirler:

1. Aldatma-strategemleri (1. ve 2. temel kategoriler)
2. Durum-strategemleri (3, 4 ve 5. temel kategoriler)
3. Karışık-strategemler (6. temel kategori).

Temel özellikleri maharet/beceri, hazırcevaplık/şaşkınlığa düşmeme, uyanıklık/teyakkuz, hayalgücü, kombinasyon yeteneği, dü-

şünsel hareketlilik vd. olan salt durum-strategemlerinde, aktif aldatma öğesinden tamamen kaçınılır. 36 strategem arasında durum-strategemleri sayıca ve önemce diğerlerinden üstün görünüyorlar. 36 strategemin burada altı temel kategoriye ve üç ana sınıfa bölünüşü, Çinli yazarların yaptığı bir bölümleme değildir, tamamen bana aittir. Çin'de 36 strategem başka şekillerde de kısımlara bölünür. Buna göre strategemler, bir güçlü pozisyonda uygulanan strategemler ve bununla ilgili olarak saldırı strategemleri; bir zayıf pozisyonda uygulanan strategemler ve bununla ilgili olarak savunma strategemleri; olarak da bölümlenirler.

Çinlilerin kafalarında yer etmiş olan 36 strategem, Avrupalıların saplanıp kaldıkları birçok somut hileye dayalı tekil episoddan çok daha yüksek bir soyutlama basamağında yer alırlar. Bizde malum strategem-anekdotları, sistematik olmayan bir şekilde birbiri ardısıra dizilir; Çin'de ise 36 hile tipi yardımıyla, hile içeren olaylar karmaşasına bir düzen getirilir. Avrupalılar hileler ormanında birbiriyle bağıntısız birçok tekil ağaç görüp bunlarla sınırlı bir alegorik konuşma imkanına sahiplerken; Çinliler 36 strategem kataloğuna dayanarak tekil ağaçların büyük bir bölümünü az sayıda birkaç ağaç cinsi altında toplarlar ve buradan hareketle tekil ağaçların durumu hakkında çıkarımlar yaparlar. Kendisiyle yüzyüze geldiği her tekil hile olayında, Çinli hemen o tekil olaya en uygun hile tipini bulur ki, bu tip ona olayı tümüyle aydınlatır ve o söz konusu tekil hile olayını bu büyük toplu bağlam içinde benzeri diğer tekil olaylarla birlikte aynı hile tipinin altına koyar. Bu nedenle Çinlilerde hile bilinci ve hile duyarlılığı, sadece ve hep tekil ve somut hile olaylarını algılayabilen, aynı hile olaylarına ortak bir ad veremeyen ve dikkatini onlara bir toplu bakış altında yöneltemeyen Avrupalılardan çok daha güçlüdür. Avrupalılar 36 strategem kataloğunu ya özgül hilelere dayalı davranış alanı olarak ya da yabancıların, Avrupalı olmayanların hileli bir eylemini anlamak için pusula olarak kullanırlar. Çinliler ise hile alanının içindekileri, hileye karşı duyarsız Avrupalılardan çok daha iyi haritalandırma imkanına sahiptirler.

15. Eylem Modeli Olarak Strategemler

1995/1996 akademik yılında, Freiburg (a.Br.)'daki Albert-Ludwig Üniversitesinde bayan profesör Ute Guzzoni ile birlikte, "Çin'de ve Batı Düşüncesinde Hile" konulu disiplinlerarası bir felsefe semineri-ni yürüttüm. Aşağıdaki sonuçlar bir yıllık çalışmanın verimi olarak şu şekilde kaleme alındı:

1. Hiçbir Batılı filozof hile kavramını tanımlamamıştır; buna karşılık Batılı filozoflar kendi kültürlerine sinmiş, çok değişik şekillerde tortulaşmış kavramları tanımlamışlardır (örneğin, "yalan" kavramı vd.).
2. Esaslı olarak bir tek (Schopenhauer), bir vesileyle de bazı Batılı filozoflar hile kavramını kullanmışlardır.
3. Seminer bildirilerinden şu çıkmıştır ki, Batılı filozoflar tarafından kullanılan "hile" kavramı ya hemen dar bir anlam içerisinde ("hile = kurnazlıkla aldatma") ya da hemen geniş bir anlam içerisinde ("hile = bir amaca ulaşmak üzere akla başvurarak çıkarsanmış olağandışı yol") kullanılılır. Örneğin Nietzsche dar anlamıyla hile kavramını kullanmıştır. Hilenin geniş anlamına bir başka örnek, Hegel'in "aklın hilesi" deyimidir
4. Sadece Schopenhauer gibi bazı Batılı filozoflar, hile hakkında Çinlilere benzer şekilde düşünmüşlerdir. "Hile" sözcüğü daha ağızdan çıktığı anda, ikincil hale düşmüştür bile. Buna karşılık "yalan" Batı felsefesinin bir sürekli konusudur.
5. Hilenin Batı felsefesinde konu edilmeyişi antik Hellen kültürüne kadar geri giden temel kabullere dayanır. Bu temel kabuller Çin'in geleneksel bakış açısından olduğu kadar çağdaş Batılı bakış açısından da artık genel olarak inanılınayan ve ilgili olarak artık pek dikkate alınır görünmeyen kabullerdir.
6. Batı felsefesi kendisini tamamen tek taraflı olarak doğruluk/hakikat yoluna ve ilgili olarak doğruluğu/hakikati aramaya adamıştır. Muhtemelen, hilenin ahlaksal yönden reddedilişi buradan hareketle açıklanabilir.

7. Diğer yönden bizim geleneğimizde de hilenin kullanımına yüksek değer verildiği görülür. Odysseus veya kurnaz tilki örnekleri yanında, kral soytarılarının hileye dayalı bilgelikleri ve birçok masal kahramanı da burada örnek gösterilebilir. Burada hile pratik akıllılık (Grekçe: phronesis) bağlamında görülür.
8. Hileye dayalı davranış insanın kendi karşıtı önündeki özel bir davranışı içerir (olağan olarak bu karşıttan burada insan anlaşılır).
9. Hileye dayalı davranış salt amaçsal-akılcı bir davranış olabilir; fakat kendi imkanları ve başkasının imkanlarıyla oyunsal bir işlemi de içerebilir. "Diplomatik" davranış bu ikisi arasında yer alır.
10. Teknik, teknik olarak, gerçeklikle sanatsal ve ilgili olarak hileye dayalı bir ilişki kurma şekli olarak görülebilir. Bu doğrultuda "hile"nin ortaçağdaki kullanımı ve Hegel'in hile anlayışı örnek gösterilebilir.
11. Hile, Batılı düşünüş tarzı doğrultusunda kalınsa bile, örneğin 36 strategem şeklinde kendisini gösteren Çinlilere özgü düşünce modeli aracılığıyla, verimli bir düşünüş şeklinin konusu haline getirilebilir.
12. Çeşitli çalışmalarda görüldüğü gibi, hilelerin Çinlilere özgü şekilde kategorikleştirilmesi Batı felsefesi metinlerinin derin strategemik analizine yardımcı olabilir. 36 strategem ve buna dayalı diğer kategorileştirmelerin, bir felsefî veya özel metnin veya bir eylemin hile içeriğinin daha iyi anlaşılması için bunlara strategemik analiz uygulanması gibi bir alternatif, seminer sırasında dikkate alınmamıştır.

Bir yıllık seminerde, topluca geriye bakıldığında, özellikle bir nihai sonuç olarak ortaya şu görünümün çıktığı söylenebilir:

13. Hile incelemesinin çok yüzlü problematiği, bir karşıtın hileye dayalı muhtemel bir davranışının az veya çok şüpheden arınmış olup olmadığının, gerçekten hileye dayalı olup olmadığının ve dayalıysa nasıl dayalı olduğunun kavranmasında, arka planda güçlü bir şekilde durur. Hile fenomeninin an-

laşılması/tanınması, genel olarak, onun ödüllendirici olarak görülmesinden daha kolaydır. Böylece, hileye dayalı davranışı doğrudan, derin bilgikuramsal sapmalar olmaksızın göz önünde tutma ve ağırlıklı olarak hangi koşullar altında bizim veya yabancının hileye dayalı davranışının ahlaksal yönden haklı sayılıp sayılmayacağını sorma eğilimi ortaya çıkar. Bir yıllık seminerin tamamında strategemik analizin tahminen diğer kişilerin hileye dayalı davranışının ahlaksal olarak onaylanabilir olup olmadığı sorusu asla sorulmamıştır. Buna karşılık sürekli olarak, diğer kişilerin başkaları karşısındaki hileye dayalı davranışlarının ahlaksal olarak onaylanabilir olup olmadığı tartışılmıştır. Strategem bilgisinin iki işlevinden, yani eylemi ve gözlemi yönlendirme işlevlerinden, sadece eylemi yönlendirme işlevi üzerinde durulmuştur.

Strategemlerin sadece eylem modelleri olarak hizmet gördükleri yorumu, benim Freiburg i(.Br.)'deki Albert-Ludwig Üniversitesinde katıldığım (1995/1996) hile üzerine yuvarlak masa toplantısında da ön plana çıkmıştı (bkz.: bu Giriş'te madde 23). Bu oturumda strategemlerin insanın manevra faaliyetinin, elastikiyetinin ve eğilip bükülebilirliğinin tüm mümkün yaşam alanlarında, insan eylemlerinin yeni boyutlarını bilinir ve kullanılabilir kılması oranında, önemli ölçüde yükseltilmesine katkılar sağlayabileceği eğilimi ağırlık kazanmıştır.

16. Algı Modeli Olarak Strategemler

Sadece bir eylem modeline dayalı olan şekliyle Batılıların hileyi küçümsemelerine tamamen karşıt olarak, 36 strategem, Çinlilere, sadece eylemi değerli kılan modeller olarak görünmezler; tersine öncelikle olağan, naif, tek-anlamlılık talebinden hareketle edinilip katılaşmış bir gerçeklik görünümünden kopmakta ve kendisinden hareketle sonlu olanı, henüz bilineni tekrar açık ve bilindiği sanılanı yeniden sorgulanacak bir şey olarak gösteren bir bakış açısının kazanılmasında bilişsel (kognitif) bir araç olarak görünürler.

Dünyanın bizim arzularımıza uymadığı yolundaki öfkeli ahlaksal çıkışlar ve erdemin yaygınlaşmasıyla dünyanın gidişatını tersine çevirme çabası, algılama strategemine özgü katkıyla bütünlenirler. Bu da, onun model tasarımlarını mümkün olduğunca kulis arkasındaki dünyayı işlevlendirme ve görünüşteki gerçekliğin arkasındaki esas gerçekliği görebilme yoluyla olur.

Açıkçır ki strategemlerin sağladığı ek bakış açısı, Çinlilerin dünyayı gözlemlemekte başvurdukları birçok bakış açısından sadece birisidir. Bununla birlikte onlar strategemik bakışa hizmet ettikleri sürece, 36 strategem geriye veya ileriye dönük (askerî, politik, diplomatik, ekonomik süreçlerin, edebî ve diğer metinlerin vd.) strategemik analizi girişimi için kılavuzlar olarak savunma amaçlı kullanılırlar.

Çin'de 36 strategem üzerine artık sayılamayacak kadar çok olan kitapların çoğu, strategemlere dayalı örneklerin ve bu örneklerin ilgili oldukları her bir strategemler, kendi başına strategemik analiz modeli olarak görülmesini sağlarlar. Strategemik analizden, daha henüz, 500 yıllık bir incelemenin, *Die 36 Strategeme (Das geheime Buch der Kriegskunt) [36 Strategem -Savaş Sanatının Gizli Kitabı-]*' nın bilinmeyen yazarı haberdardı. İnceleme, 36 strategemden her birine ayrılmış bölümlerde Çin tarihinden örnekler vermekte ve o an olup bitmekte olan olayla ilgili strategemin adını anıyor ve olayın strategemik analizini yapıyordu.

Çinlilerin pek çoğunda belirgin olan eğilim, diğer insanların olağandışı görülen davranış tarzlarını strategemik analize tabi tutmak ve diğerlerinin görünürdeki eylemlerinin arkasında gizli bir hile olduğunu düşünmektir. Bu eğilim uyanıklık ve güvensizlikle kaplanmış strategemik bir bilincin, tam da Çinlilere özgü mentalitenin bir göstergesi olarak görünür (bkz.: bu Giriş'te 3. madde). Çin strategem bilgisi üzerine Batı'daki yaygın bilgisizlik, Çinlilerin etki ve tepkileri açısından veya -daha da önemlisi- Çinlilerin dünyayı algılamaları açısından görüldüğünde, hileyi destekler gibidir. Bu konuda sadece bir örnek vermekle yetinelim: 70'li yılların sonu ve 80'li yılların başında, 1997'de Hongkong'un Çin'e geri verilmesi hakkında Çin'le yapılan görüşmelerin öncesinde ve görüşmeler sırasında sırı-

tan "Britanyalı Çin uzmanlarının anıtsal yanlış değerlendirmeleri", bu bilgisizliğe bir örnektir (karş.: Helmut Martin: *Hongkong: Strategien des Übergans [Hongkong: Geçiş Stratejileri]*, Frankfurt a.M. 1997, S. 14, ayrıca S. 89 ve devamı). Durum analizinden kendi eylemine kadar karşıtın/düşmanın strategem bilgisi yönünden kendisinden önde olması, şu andaki hakim Batılı kafa yapısının kaldırabileceği bir şey değildir (bkz.: örneğin, "Paul Grice'ın İmplikasyon Teorisi", Stephen C. Levinson'un Pragmatics adlı kitabında, Cambridge 1983, S. 100 ve devamı). Burada kendisini gösteren tehlike, Çin kültür dünyasının fenomenlerini yanlış değerlendirmek ve Çinli karşı tarafın gerçekliğini elden yitirmektir. Batı kendi - hile konusunda kör - kategorileriyle düşünmeyi bıraktığında, bu konuya layık olduğu şekilde dikkat ve özen gösterme şansı doğacaktır..

17. Amerikanvari Ağır Dans

Strategemlerin ticaret hayatındaki kullanımına ilişkin örnekler, ilk ciltte ve bu ciltte, çok sayıda bulunmaktadır. Bu noktada strategemlerin algılama modeli olarak işlevi ön plana çıkmaktadır. Bunu bir örnekle açık kılmaya çalışalım.

İnsan hakları konusundaki resmî Çin tutumu, "insan hakları sorunu"nun Batı'da, özellikle Amerika Birleşik Devletleri yönetimi tarafından bir "çifte standart" içinde "kullanıldığı", şeklindedir. Özellikle Amerikan yönetimi, sözde "insan hakları sorunu"nu bazı amaçlara ulaşmak için kullanır: Aslına bakılırsa, Batı'da, "insan hakları savaşçısı" elbisesini giymiş olan ABD'nin yönlendirmesi altında, hiç de öyle insan hakları mücadelesi filan yapılmamakta, tersine insan hakları sloganının arkasında başka ve gizli bir amaç, ABD'nin politik amaçları yatmaktadır. Örneğin Deng Xiaoping, Mısır devlet başkanı Hüsnü Mübarek ile 13.5.1990 tarihinde yaptığı bir görüşme sırasında, bu konuda kanıt olarak, o zamanki Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Nixon'un, 1972'de "kültür devrimi" yapan Çin'e karşı insan haklarının elden gittiğine ilişkin tek bir söz bile etmediğini, buna karşılık aynı Amerika Birleşik Devletleri'nin, 1980'li yılların sonun-

da, Çin'de insan haklarının durumunu reform ve açıklık yönünden eleştirdiğini belirtmektedir: "Şurası açıkça görülür ki, insan hakları sorunu bir bahanedir." 31.10.1989'da Deng Xiaoping şunları ekliyordu: "Ben Batılı devletlerin yönetimlerinin, en azından bazı Batılıların, Çin'deki toplum sistemini devirmek istediklerini iddia etmiyorum (...)" Çin Komünist Partisi genel sekreteri Jiang Zemin'in dışa yönelik propaganda çalışması üzerine bir ulusal konferansta, 2.11.1990'da söyledikleri, durumu daha da açık kılar: "Batı tarafından propagandası yapılan 'demokrasi', 'özgürlük' ve 'insan hakları'nın yanıltıcı karakterini büyük bir azimle ortaya sermek gerekir. 'Demokrasi, özgürlük ve insan hakları' sloganı altında düşman Batılı güçler bize karşı bir saldırı başlatmakta ve tüm mümkün kanalları kullanarak içimize sızmayı ve sosyalist sistemimize karşı harekete geçmeyi denemektedirler (...)"

Çin'in Batılıların insan hakları eleştirisini geçerli akçe saymamasını, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'nun Genf'te 1.3.1995'deki toplantısında Çin delegasyonu şefi şöyle bildiriyordu: "Amerika Birleşik Devletleri'nin, bazı AB ülkelerinin ve bazı resmî olmayan örgütlerin Çin'deki ilerlemeyi hiç dikkate almamalarının ve her yıl inatla Çin'deki sözde insan hakları sorununu gündeme getirmelerinin nedeni çok basittir: Amerika Birleşik Devletleri ve diğer bazı Batılı devletler, soğuk savaşın sona ermesini takiben, bir zamanlardaki rakibini (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği) kaybetmesinden sonra, saldırı oklarını şimdi gelişmekte olan ülkelere yönlendiriyorlar. Gelişmekte olan ülkelerin ortak ilgisini çeken ve en büyük gelişmekte olan ülke olarak Çin, Batılı devletler tarafından kendi hegemonyalarını ve güç politikalarını yürütmek çabaları açısından bir büyük engel olarak görülmektedir. Buna, Çin halkının kendi seçtiği yolda şaşmaksızın yürümesi yetmektedir. Böylece Batılı devletler sözde insan hakları sorununu ortaya atmakta ve onu Çin'e karşı baskı aracı haline getirmektedirler. Onların Çin'de insan hakları konusu üzerinde titizlenmeleri yanıltıcıdır. Gerçekte onların çabaları, buna karşılık, Çin'i uyduları yapmaktır; Çin'in gelişmesini kösteklemek ve engellemek ve Çinlileri kendi politik-toplumsal sistemlerine katılmaya zorlamaktır."

Hiç de öyle kapalı olmayan, tersine tamamen açık olan böyle bir strategemik analizden hareketle, Çin İnsan Hakları Araştırma Derneği (Çinlilere özgü bir NGO) başkanı olan Zu Muzhi, 2.1.1996 tarihinde gerçekleştirilen bir röportajda, "Amerikalıların Çin'deki insan haklarına gösterdikleri ilgi tam anlamıyla ikiyüzlülük kokan bir ilgidir" demektedir. Zu Muzhi şöyle devam etmektedir:

"ABD'li egemenlerin görüş açısından Çin'de insan hakları fiilen ve uygulamada nedir? İnsan hakları olarak, onlar için, sadece Çin Komünist Partisi tarafından yürütülen rejimi sarsmak ve sosyalist sistemi yerinden oynatmak hakkı vardır. Bu hak tanındı mı, onlar için Çin'de hiçbir insan hakları sorunu olmayacak, insan haklarına gözler kapatılacaktır. Ağızlarından düşürmedikleri varolma hakkı, gelişme hakkı, çalışma hakkı, eğitim alma hakkı vb.gibi diğer hakların mümkün kıldığı şeyler, bu haklardan pek çoğundan Çinlilerin nasıl yararlanabildikleri gibi hususlar, onların gözünde gerçekte hiç önem taşımazlar."

Strategemik algılama modeli hiçbir dolambaçlı, mecazlı anlatıma başvurulmadan Zu Muzhi'nin aşağıdaki sözlerinde dile gelmektedir: "Gerçekte Amerika Birleşik Devletleri'nde asla herhangi bir insan hakkı yoktur (...) Amerika Birleşik Devletleri'nin egemenleri Çin'in hızlı gelişiminden fazlasıyla kaygılanmakta, Çin'in gelişimini durdurmak, Çin'in Batılılaştırılması ve bölünmesi amacına ulaşmak için, tüm araçları harekete geçirmektedirler. Çin'de 'Xiang Zhuang kılıçla dans ediyor, fakat onun tüm duyarlılığı ve dikkati Pei Gong'u nasıl öldüreceğinde yoğunlaşmıştı' (bkz.: strategem Nr. 8.1) adını taşıyan ünlü bir öykü vardır. ABD'nin bugün bir dans, insan hakları dansı yapmaktan amacı, gerçekten de insan haklarının yerleştirilmesi filan değildir; tersine Komünist Partisi'nin yönetimi altındaki Çin'e öldürücü darbeyi indirmektir" *(Xin Hua Yuebao [Aylık Yeni Çin Dergisi],* Pekin Nr. 2/1996, S. 60).

Batı'nın Tibet'te insan haklarına gösterdiği ilginin arkasında, Çin'in resmî görüşüne göre, "bağımsız bir devleti parçalama" amacı gizlidir. "Hongkong'da demokrasinin bir yabancı sözcük haline geldiği" (Florian Coulmas; Judith Stalpers: *Das Neue Asien [Yeni Asya],* Zürih 1998, S. 38) 140 yılı aşan bir zamandan sonra, İngiltere'

nin Hongkong'da 1997'de yürürlüğe koymayı denediği "demokratik" reformlar, bu resmî görüşe göre, bir "istikrarsızlığa (..) sürükleme girişimi"dir.

Şüphesiz resmî Çin görüşü, Çin'de insan haklarının durumuna ilişkin her eleştirinin, istisnasız, entrika olarak görülmesine yönelik değildir. Çin başbakanı Li Peng, İspanyol parlamenterlerle 1992 şubatında yaptığı bir görüşmede şöyle demişti: "İnsan hakları sorununa ilişkin bugünkü tartışmada iki durumu birbirinden ayırmak gerekir: Birinci durumda insan hakları hegemonya kurmakta bir bahane olarak kullanılır; diğer durumda ise insan hakları sorununu deşmek, insan" kaygılardan kaynaklanır (...)" (bu konuda bkz.: strategem Nr. 19.38).

Çinlilere özgü strategemik güvensizlik, modern bir fenomen değildir. Sadece günümüzün Batılı insan hakları temsilcileri değil, tersine daha ortaçağın Hıristiyan misyonerleri bile bu konuda aynı görüştedirler: "Çinlileri yabancı misyonerlerin gerçekten de sadece kendi dinlerini yayma konusunda idealistçe ve başka herhangi bir amaç olmaksızın Çin'e geldiklerine ikna etmek çok zordur. Sık sık başka niyetlerle buraya gelindiği sanılır ve bu niyetlerin ortaya çıkarılmasına çalışılır. [Şüphesiz en ünlü misyonerlerden cizvit Matteo] Ricci (1552-1610) sürekli olarak bu şüphe ile karşı karşıya kalmıştır" (Wolfgang Franke: *China und das Abendland [Çin ve Batı],* Göttingen 1962, S. 45).

Henüz *Meister Suns Kriegskunst [Sun Usta'nın Savaş Sanatı]* nda şu öğütlenir: "İlk planda geçerli olan, kendi pozisyonunu, yenilgiye maruz kalmayacak şekilde güvenceye almaktır; daha sonra düşmana darbeyi indirmeyi sağlayacak bir imkan ortaya çıkması beklenir!" Kendini yenilgiye maruz kalmayacak şekilde güvenceye almak için, "sürekli olarak ortaya çıkabilecek durumlara karşı müteyakkız olmak ve bir dakika bile teyakkuzu bir yana bırakmamak gerekir. Çünkü bir an bile dikkatsiz davranıldığında, düşmana, bir adım öne geçme fırsatı verilmiş olur" (Yu Xuebin, S. 11). Ming Çağının (1368-1644) sonlarında bilge Hong Zicheng'in dediği gibi: "İnsanlar önünde hep dikkatli olan bir kalp, en gerekli şeydir."

Fransız moralisti La Rochefoucauld (1613-1680) şuna dikkat çeker: "En hileci olanlar, kendilerini daima hilenin düşmanları olarak gösterirler." Buna uygun olarak üzerine dikkat yöneltilmeden veya küçümseyici ifadelerle anılan hilenin Batılılarca reddedilişi, çok özel bir tarzda Batılılara özgü hilekarlığın bir göstergesi olarak görülebilir. İyiniyetli Çinliler kendi hileleri üzerine konuşurlarken, Batı'da bu konuda kasti olarak bu konunun üstüne suskunluk mantosu örtülür. Şüphesiz böyle bir yorumun amacı aştığına ilişkin bir görüş olduğunu da biliyorum. Batı'da hilenin dikkate alınmadığı, çünkü onun basitçe önemsiz görüldüğü hakkında çok şey söylenir. Strategemler, sadece "bakışlarını sofuca öte dünyaya çevirmiş olan gerçek Hıristiyanların kutsal sadeliği" açısından (*Der Spiegel,* Hamburg Nr. 23/1998, S. 90) olumsuzlanmazlar. Daha az olmakla birlikte, dünyanın "sadece yalanlardan oluşmuş bir dünya" olmadığı söylenerek de reddedilirler *(Neue Zürcher Zeitung [Yeni Zürih Dergisi],* 12.8.1997, S. 46) Ve üstelik, tüm strategemler, John Locke'un (1632-1704) aşağıdaki sözlerinde şöyle görülürler: "Hile, dolap çevirmeyi ve dolambaçlı yolları dener. Bununla birlikte, burada yanılgılı olan, hileli bir düzenlemenin sadece bir kez yararlı olacağına bakılıp onun her zaman yararlı olacağının sanılmasıdır; oysa hileli düzenlemeler uzun vadede daima engelleyici olurlar. Hiçbir zaman bir örtü, bizzat kendisini örtecek kadar kalın veya ince yapılmamıştır. Her hilenin foyası mutlaka ortaya çıkar. Bir hile, hiçbir zaman kendisini saklayacak kadar hileli olamamıştır. Ve bir kez bir hilenin foyası ortaya çıkarılmaya görsün, herkes uyanır ve kurnaz insanlar karşısında güvensizlik belirir ve tüm dünya onunla savaşmak ve onu zararsız hale getirmek konusunda ortak bir iradeyle eyleme geçer; öyle ki, açık, temiz ve bilge bir insan her yerde yardıma hazır olmalı ve kendi meşgalesinin düz [hilesiz] yolunda yürümelidir" [Gedanken über die Erziehung [Eğitim Üzerine Düşünceler], Nr. 140]."

Hilenin sözde önemsizliğine ve değersizliğine ilişkin bu türden tezler, Çin'de John Locke'tan yaklaşık 2000 yıl önce sık sık ortaya

atılmış ve reddedilmiştir. Han Fei'nin (İ.Ö. 280-233) yazdığı *Meister Han Fei [Han Fei Usta]* adlı eserde şöyle denir:

"Jin prensi Wen (636-628) Chu devletini savaşa çekmek niyetinde olduğu sırada, amcası Fan'ı [=Hu Yan, Jin devletinde önemli bir makam sahibi] çağırttı ve ona sordu: 'Chu devleti ile savaşmak istiyorum. Onların sayısı çok, bizimki ise az. Ne yapmalı?' Amca Fan şöyle yanıt verdi: 'Uyrukların şunu öğrenmeli: Rituellerin yerine getirilmesinde soylu insanlar iyi kalplilik ve inanılır olmayı küçümsemezler, hor görmezler. Buna karşılık savaş alanında da hileyi ve ikiyüzlülüğü küçümsemezler, hor görmezler. Prensim düşmanı, hiç takıntısız, aldatabilir! Prens Wen amcası Fan'ı yolcu ettikten sonra, Jong Ji'yi çağırttı ve ona sordu: 'Ben Chu devletiyle savaşmak istiyorum. Onlar çok, biz azız. Ne yapmalı?' Jong Ji şöyle dedi: Avlanmak için tüm ormanı ateşe verirseniz, bu size bir kerede çok sayıda hayvan getirir. Fakat daha sonra artık hiç hayvan kalmaz. Halka karşı hile uygularsanız, buradan bir defaya mahsus olmak üzere yarar sağlayabilirsiniz; fakat böyle bir olay asla bir daha tekrarlanamaz.' Prens Wen şöyle dedi: 'Doğru'. Ve Yong Ji gitti. O amca Fan'ın strategemini destekledi, birliklerini Chu devletinin üstüne sürdü ve savaşı kazandı. Savaştan döndükten sonra memurlara ödül ve onur ihsan ettiği sırada, önce Yong Ji'ye ve sonra amca Fan'a ihsanda bulundu. Saray erkanı şaşkın şaşkın sordu: 'Chengpu'da kazanılan zaferi amca Fan'ın strategemine borçuluyuz. Onun sözlerinden yararlandınız, fakat kişiliğini arka plana atıyorsunuz, olur mu?' Prens Wen yanıt verdi: 'Siz bu işlerden anlamazsınız. Amca Fan'ın sözleri bir defalık ve istisnai bir durum (quan) için yararlıdır. Buna karşılık Yong Ji'nin sözleri, her zaman ve her durumda yarar sağlar.' Konfüçyüs bunları öğrenince şöyle dedi: 'Prens Wen'in üstün gelmesini sağlayan şey sadece her duruma uyanı uygulamasıdır. O hem bir defalık bir istisna" yardımı hem de sürekli yarar sağlayanı anlamıştı. Birisi [açıktır ki bu "birisi" ile örtük olarak kastedilen bizzat Han Fei'dir ve Han Fei Konfüçyüs karşıtı Yasacı okulun başıdır] şöyle dedi: 'Jong Ji'nin yanıtı prens Wen'in sorusuna uygun bir yanıt değildir. Bir soruya yanıt veren birisi, yanıtında, sorulan şeyin önemlilik veya önemsizlik, geciktirilebilirliğini veya derhal yerine getirilme

zorunluluğunu dikkate alır. Yüksek ve büyük bir şey hakkındaki soruya alçak ve dar bir şeyle yanıt verildi mi, aydınlık kafalı bir hükümdar bu yanıtı dikkate almaz.' Prens Wen az sayıdaki insanla çok sayıda insanı (askeri) bulunan düşmanın nasıl altedilebileceğini sormuş ve Yong Ji'den şu yanıtı almıştı: 'Böyle bir olay bir daha asla tekrarlanamaz.' Bu onun sorusunun hiç de yanıtı değildi. Bunun üzerine prens Wen, ne sözde bir defalık istisna" yardımdan ne de sürekli yarardan yana bir tavır aldı. Savaşı amca Fan'a borçlu olarak kazandığında, böylece devletini güvenliğe kavuşturmuş, kendi yerini sağlamlaştırmış, ordusunu güçlendirmiş ve otoritesini yükseltmiş oldu. Ne var ki o, daha sonra bir kez daha savaşmak durumunda kaldığında, bundan ilk savaştan sağladığı yarardan daha büyüğünü sağlayamayacağını biliyordu. O halde o sürekli bir yararın sağlanmamasından ötürü niye tasalansındı? O savaşı Jong Ri'nin tavsiyesine uymak suretiyle kaybetmiş olsaydı, devleti batabilecek ve ordusu iyice budanacak, bizzat kendisi telef olacak ve şanını şöhretini kaybedecekti. O bugün kefeni yırtabildiyse, uzun süreli bir yararı beklemek üzere ona niye daha fazla zaman gereksindi? Uzun süreli yarar bugünkü savaşla sağlama alınmış oldu. Bugünkü zafer muhakkak ki düşmanın hileyle kandırılması sayesinde kazanıldı. Böylece düşmanın kandırılması uzun süreli yararı getirdi. Bu nedenle Yong Ji'nin yanıtı soruya uygun yanıt olmamıştı. Bunun dışında prens Wen kendi amcası Fan'ın da sözlerini anlamamıştı. Amca Fan soylu insanların hile ve aldatmayı küçümsememelerinden söz ettiği sırada, o, kendi halkının değil, tersine düşmanın aldatılması gerektiğini düşündü. Kendisine saldırılması gereken, kendi halkı değil, düşman devletti. Hatta daha sonra amca Fan tarafından önerilen hile bir daha tekrarlanamayacak idiyse, bu daha kötü olmaz mıydı?

Prens Wen, Yong Ji'yi rütbe ve onurla ödüllendirme töreninde, hizmetinden ötürü onu ilk sıraya almakta haklı mıydı? Hayır. Chu karşısında kazanılan zafer ve karşı tarafın ordusunun yok edilmesini, o muhakkak ki amcası Fan'ın strategemine borçluydu. O bunu haklı olarak Yong Ji'nin güzel sözlerinden dolayı mı yapmıştı? Hayır. Yong Ji sadece, böyle bir olayın asla tekrarlanamayacağını söylemişti. Bunlar güzel sözler değildi. Amca Fan'ın sözleri hem yararlı

hem güzeldi. O şöyle demişti: 'Rituellerin izlenmesinde soylu insanlar iyi yüreklilik ve inanılırlığı küçümsemezler." İyi yüreklilik halkı sevmek demektir. İnanılırlık, halkı aldatınamayla sağlanır. Böylece o, halkı sevmek ve onu aldatınamaktan söz etmiş oldu. Pek tabii o daha sonra hile ve aldatmadan da ve muhakkak ki askerî planla ilgili olarak söz etmişti. Böylece amca Fan önce güzel sözler söyledi, sonra bir askerî zafer kazanıldı. Amca Fan böylece bir iki katlı yarar elde etmiş oldu ve ne var ki arka sıraya yerleştirildi. Buna karşılık Yong Ji'nin tek bir yararı olmadı ve fakat önce o ödüllendirildi. "prens Wen'in üstün gelmesini sağlayan şey, sadece her duruma uyanı uygulaması mıdır? Konfüçyüs aslında ödüllendirme sanatından hiçbir şey anlamıyordu.

Han Fei'nin sözünü ettiği ve İ.Ö. 632'de cereyan eden Chengpu (Shandong eyaletinin Pu bölgesindedir) meydan savaşı, "büyük ve güçlü orduların yenilgiye uğratılınasında ve küçük ve zayıf orduların zafere ulaşmasında tarihsel örnek"lerden sayılır (Mao Zedong). Meydan savaşı başladığında, Chu ordusu avantajlı durumdaydı. Bunun üzerine Jin prensi Wen, Hu Yan tarafından önerilen aldatma ve istismar etme hilesine başvurdu. 90 Çin mili geri çekildi, uygun zamanı bekledi, amacına ulaşmak için Chu ordusunun zayıf olan sağ ve sol cenahlarını seçti ve bu cenahlara kıyıcı darbeler indirdi. Böylece o Chu ordusunu çok ağır bir yenilgiye uğrattı. Han Fei'nin metninde "hile"nin sadece bir defalık bir durum için kullanılması ve daha sonra asla kullanılmamasına ilişkin argümanla tartışılması, dikkate değerdir. Belirli bir hile "sadece bir defa" yardımcı olabiliyorsa, biricik, küçük bir anda örtük halde duran bir potansiyalin hileye dayalı bir şekilde değerlendirilmesi, uzun süreli, hatta geriye dönüşlü olarak da yapılabilir ki, bu konuda Batı kültür çevresinde Davut'un Golyat'a uyguladığı hile akla gelebilir. Bir defalık bir hile kullanımının uzun süreli sonuçları (genellikle başarılmışsa), hilenin daha sonraki - hatta çok daha sonraki! - açığa vurulmasını birçok bakımdan asla geriye dönüşlü kılamaz. Ayrıca zaten Batı dünyasının hileleri fiilen tüm boyutlarıyla hemencecik kavramak ve onları akamete uğratmak ve "hilebaz insanlar"ı "açık, temiz ve bilge adam"dan ayırmak konularında gözleri hileye karşı kör durumdadır.

19. Machiavelli Hiç de Hilenin Gurusu Değildir

Mısır hidivi Muhammed Ali (1728-1773) vaktiyle Machiavelli'nin *Der Fürst (Principe [Prens]*(*)*)* adlı eserini Arapçaya çevirtmişti. İlk iki bölümün çevirisi tamamlandığında, çevrilen bölümler, okuması için Muhammed Ali'ye sunuldu. Muhammed Ali bu iki bölümü okuduktan sonra, haykırdı: "Ben bu Avrupalı emirden (prens) çok daha fazla hile biliyorum!" Ve hemen o anda Machiavelli'nin eserinin çevirisinin rafa kaldırılması buyruğunu verdi. Bu anekdotun René R. Khawam'ın *Assiyassah wal-hiyah ind al-arab: raqaiq al-hilal fi raqa'iq al hiyal* adlı eserin özgün baskısına yazdığı, o sırada çevrilmeden kalan, daha sonra *Le livre des ruses* adlı kitaba alınan önsözde (Londra 1988, S. 5) yer aldığını bana bildiren ve Lozan'daki İsviçre Karşılaştırmalı Hukuk Enstitüsü'nün İslam hukuku üzerine bilimsel çalışma yapan mensuplarından Sami Aldeeb'e teşekkür borçluyum.

Muhammed Ali, Batılıların hâlâ hile uzmanı olarak gördükleri Machiavelli'yi öylesine naif bulmuştu ki; onun en ünlü eserinin çevrilmesini yarıda kestirmişti. Şüphe yok ki, Arap hükümdarı, 36 strategem üzerine Çin'de yayımlanan incelemelerin ilk iki bölümünün çevirisini okumuş olsaydı, çok daha değişik davranacaktı. Ve herhalde şöyle diyecekti: "Hiçbir Arap, Çinli emirin bildiği kadar böylesine çok hile bilmez! Bana hemen 36 strategem üzerine kitabın tamanını çevirin!"

Muhammed Ali niye böyle bir tepki gösterebilirdi? Çünkü yaklaşık 500 yıl önce Çin'de gün ışığına çıkarılan 36 strategem üzerine inceleme, hileyi merkeze yerleştirir ki, onun iki bakımdan nasıl Machiavelli'den ayrıldığı anlaşılır:

İlk olarak hile, Machiavelli'nin düşüncesinde ilk planda yer almaz. Bizim "Makyavelizm" olarak adlandırdığımız şeyin temel göstergesi, sadece ve başlı başına hilecilik değildir. Machiavelli için ilk planda söz konusu olan, özellikle devleti tehlike içine atan koşullarda hükümdarı (prensi) etik normlara uygun davranma zorunluluğundan kurtarmaktır. Machiavelli, kavramı kullanmadan, devlet ak-

(*) Anahtar Kitaplar Yayınevi, 1993, Çev.: Nazım Güvenç.

lı (hikmet-i hükümet) öğretisini temellendirir. Ve böylece o, Hıristiyanlığa özgü metafizik devlet öğretisini parçalamış olur. Machiavelli hükümdarın (prensin) Hıristiyanlığa uygun erdemlerinin yerine, onun politik güç elde etmek ve bunu elde tutmak için sürekli çaba göstermesi gerektiğini, bir hükümdarın amacının iktidarını sürekli kılmak, politik hakimiyetin koşulunun kendini ve iktidarını ne pahasına olursa olsun korumak olduğunu öğretir. Machiavelli böylece - en azından kısmen - politikanın etikten elini ayağını çekmesini öğütlemiş olur.

İkinci olarak Machiavelli, bu esas konunun ele alınışı sırasında, diğer konular yanında hile üzerine de seyrek ve ana konudan yalıtık bir şekilde konuşur ki; burada hile politik güç elde etmek ve onu elde tutmak için hükümdara hizmet edebilir olması bakımından ele alınır. Örneğin, o "böl ve yönet!" hilesinden söz eder. Bu bakımdan Machiavelli'nin daha az tanınan *Vom Staate [Devlet Üzerine]* adlı kitabı *Der Fürst [Prens]*'ten daha verimlidir. *Devlet Üzerine*'de Machiavelli, içlerinde bir veya başka hilelerin rol oynadığı çok sayıda olay anlatır. Fakat o çeşitli hile tarzlarını sistematik olarak birbirinden ayırmak veya bir hileler kataloğu derlemek gibi bir denemeye hiç girişmez.

Bu nedenle Machiavelli Arap politikacı Muhammed Ali'ye, hile yönünden bakıldığında, cansıkıcı gelmiş olmalıdır. Çünkü hile içeren anekdot ve öyküler derlemeyi, Araplar çok uzun zamandan beri biliyorlardı. 1976'da Paris'te Fransızca çevirisi *Le livre des ruses: la stratégie politique des Arabers* başlığıyla yayımlanan kitabın özgün Arapça metni, Machiavelli'den yaklaşık 100 yıl önce yazılmıştı! Şüphesiz, hile öykülerini ve hile-i şer'iye (Rechtskniff) anekdotlarını biraraya toplayan Arapça eser, hiçbir hile sistematiği içermemektedir.

20. Yılan Gibi Akıllı Olmak

Fransız semiyoloğu Roland Barthes (1915-1980), şu iddiasında haksızdı: "Doğu'yu incelerken elde etmeyi umabileceğimiz şey, (...) hiç de başka türden bir bilgelik değildir." *(L'empire des signes, Genf*

1970, S.10). Gerçek hiç de böyle değildir; örneğin Çin başka türden bir bilgeliğe sahiptir. Çin'e özgü bilgelik, üstelik Batı'ya özgü bilgelikten çok daha kapsayıcıdır. Bu, "bilgelik" sözcüğünü ifade eden Çince ideogramda bile görülür. Bu ideogram, "bilgelik"le birlikte ve aynı zamanda, "hile"yi de simgeler. Öyle ki hile, Ortaçağda azizlerin başlarının çevresindeki hale gibi, bu kez "bilgelik"in çevresindeki hale olarak parıldar. Bilge kişi, Çin'de, gerektiğinde hileye başvurabilir, hatta kendi yaptığı hileye hayran bile kalabilir. Oysa Hıristiyan Batı'da durum tamamen başkadır. Burada hile şeytan işi sayılıp kınanır, ona lanet okunur. O, İncil'de (Matta 7,21-23; *Luther İncili*'nin 1912'deki Zürih baskısı versiyonunda 1,29) ölümle aynı sıraya konulur. Bilgelik ve hile, Batı'da ateş ve su olarak görülürler.

Böylece biz Batılılarda hile kriminal bir olaya dönüştürülür ve bilgelikle tüm bağı kökünden kesilir. Bu yüzden biz hileyi suç ve ceza hukukuna havale eder ve özellikle savaşta komutana yasaklarız. Maalesef Batılı bilgeler onun önünde gözlerini kaparlar. Batılının tini ve düşüncesi hile yönünden boştur, nasipsizdir. Bunun bir sonucu olarak, bizim bilgeliğimiz Çinlilerin bilgeliği karşısında "hileye karşı kör" bir bilgeliktir. Hilelerdeki ayrıntı zenginliği konusundaki cahilliğimiz içinde, biz, onları yalan ve aldatma ile özdeş sayarız. Onları "dolap çevirme", "taktik" veya "sinizm" vd. olarak küçümsemek suretiyle, rötuşlayıp gerçek hallerinden çıkarırız. Bize, Batıya özgü strategemler veya Batılılara ait olmayan strategemler üzerine açıkça konuşmaya kim cesaret edecek! Batı'da bir politik süreç sistematik şekilde içerdiği bir hile yönünden ne zaman araştırılacak! Sanki hile hiç yokmuş, varolmamış gibi davranıyoruz. Oysa geçmişte ve şimdi Batı'da hile uzun zamandan beri içgüdüsel ve anlık bir şey olarak hep vardı ve vardır; onu uygularken utanmıyoruz, fakat hakkında konuşmaktan utanıyoruz. Ben yüzlerce kişiye, bu arada yönetici ve üniversite profesörüne, şu cümlenin sahibini sordum: "Yılan gibi akıllı ve güvercin gibi saf ve temiz ol!" Soruyu yönelttiklerimin yüzde doksanı yanıtı bilmiyordu. Oysa cümle İsa'ya aitti (Matta İncili 10,16). Yılan, İncil'de hilenin bir simgesidir (bkz.: Korentliler, 11.3). "Yılan gibi akıllı olun" demek, düz ifadeyle, "Yılan gibi hileci olun" demektir. Fakat nasıl yılan gibi hileci olunur ki?

Pek tabii İncil'de böyle açık bir öğüt yoktur. Batılı bilgelik, bizi bu konuda, tüm bilimsel disiplinleriyle, kendi halimize bırakmaktadır. Hile Batı'da şüphesiz öteden beri "bildiğimizi bilmeden 'bildiğimiz' bir şeydir. O bilinçsizlik bölgesinde uyur ve gerçekten ne olduğunu bilmek suretiyle, onu bilincimize yerleştirmeliyiz" (Javier Marias). Uzun süre hakkında söz edilmeyen bir şey, karanlıkta kalır. Öncelikle ve ancak sözcükler az veya çok üstü örtülmüş deneyim ufkuna tutarlı, uyumlu çizgilerini verir. Batı kültürü alanında hile hakkında bilgi dağarcığımızda bulunmayan sözcükler için, Çinlilerin 36 strategem kitabı hizmete hazır halde durmaktadır. Bu nedenle ben burada hilenin, Batı dünyasında da Çin'de olduğu gibi, bir global fenomen olduğu sayıltısından yola çıkıyorum. Max Weber, Çin'de muhakkak ki bir başka yüksek kültür, "radikal ölçüde [Batı'ya] karşıt bir yaşam yönetimi sistemi, hatta bir başka dünya" gözlemlerken yanılmaktadır. Ve İsviçreli yazar Adolf Muschg da, şunu iddia ederken yanılmaktadır: "Bir Çinlinin *aklı* (ratio) veya bir Japonun *aklı* (ratio) derken, bir Japonun, bir Çinlinin vd. kendilerini kendi kültürel ortamlarındaki anlayış ve buna uygun davranış bilinçleri kastedilir. Onların *ratio*'ları Avrupalının *ratio*'sundan temelde öylesine farklıdır ki, bu farklı *ratio*'ların birleştirilmesi veya türdeşleştirilmesi, tamamen soyut ve/veya pragmatik yoldan mümkün olabilir. En iyi durumda, örneğin, güç alanlarını ayırma veya yaşamı tehdit edici ortak etkilerin bertaraf edilmesi anlamında" ("Das Private und der Weltlauf. Über das Notwendige: ein Gespräch mit Adolf Muschg" ("Özel Yaşam ve Dünya Hali. Yapılması Gerekenler Üstüne: Adolf Muschg ile Söyleşi", *Neue Zürcher Zeitung [Yeni Zürih Gazetesi]* , 9./10.7.1994, S.67).

Böyle bakıldığında, Çinliler, değiştirilemez, tipik *Çin kültürüne* ait taraflarıyla Çinlidirler. Fakat aynı zamanda onlar senin benim gibi, tüm insanlar için ortak olan özellikleriyle *insandırlar*. Genel insan tanımında Çinliliğe ait olan yön, hiç şüphesiz hileciliktir. Çinliler, Hıristiyanlıktan veya Batılılara özgü diğer önyargılardan etkilenmemiş bir halde, binlerce yıldır hileyi bilirler ve onun genellikle insana ait bir şey olduğunun da bilincindedirler. Çin hileleri araştırmasının kristalizasyonu -36 strategem kataloğu- genel insan» yön-

lerden hareketle elde edilmiştir. Bu kristalizasyon, yerellikleri aşan, zamanüstü, hiçbir toplum sistemine, hiçbir ulusa bağlı olmayan bir kristalizasyondur. Bu yönlendirici düşünce altında ben, *Savaş Hileleri*'nin ilk ve eldeki ikinci cildini yazdım. Strategemleri sadece Çinlilerin vermiş oldukları örneklere dayanarak işlemedim; hatta Batı edebiyatından ve tarihinden, Afrika'dan, Cermen dünyasından, İncil'den ve diğerlerinden örneklere de dayandım. Her Batılı insan *Savaş Hileleri*'nin ilk ve eldeki bu ikinci cildinde üzerinde durulan Çinlilere özgü hileleri, başka örneğe başvurmadan anlayabilir. Çinlilerin hile listesini, yani 36 strategem kataloğunu hakkıyla öğrenirsek, Batılı bilgeliğin hile konusundaki açığını kapatabiliriz. Sadece Çinlilerin bizden değil, bizim de onlardan birşeyler öğrenebileceğimizi, daha Leibniz (1646-1716) şöyle saptamıştı: "Her taraf, diğer taraflara, onların yararına bir şeyler öğretebilir (...)" (*Novissima sinica,* Önsöz (1697), Latinceden çeviren: Werner Widmer, alıntı: *Neue Zürcher Zeitung [Yeni Zürih Gazetesi],* 3./4.5.1980).

21. Zarar, Hizmet ve Şaka

Aquino'lu Thomas'a dayanarak, ben strategemleri etik açısından üç tarza ayırıyorum:

Zarar verme *strategemleri*'nde yıkma/bozma yönü yapma/inşa etme yönüne ağır basar. Buna bir örnek, "Başkasının Hançeriyle Öldürülmek" adlı 3 no.lu strategemin kullanımıdır. Davut, bu strategemi uygulayarak, Hititli Uria'nın karısı Bathseba'yı kendine karı olarak almak amacıyla, Hititli Uria'yı savaş alanında kasıtlı olarak ön saflara sürmek suretiyle öldürtmüştü. Tanrı Davut'u bu strategem uygulaması nedeniyle cezalandırmıştı (bkz.: 3.2). Şüphesiz İncil'de yer alan her zarar verme strategemi lanetlenmemiştir! "Ahlaksız Kahya", 17 no.lu strategeme bir örnek olarak, "yem-balık strategemi"ni egoistçe motiflerle efendisinin zararına uygulamasına rağmen, Yeni Ahit'te pek iyi karşılanır (Bkz.: 17.45).

Şaka strataegemleri'ne bir örnek, 13. no.lu provokasyon strategeminin TV-Show'daki "Şakadan Anlar mısınız? (Gizli Kamera Şakala-

rı)" adlı programda sistematik şekilde kullanılmasıdır. İzleyiciler, gizli kamera kurbanlarını komik duruma düşüren tepkilere, gözlerinden yaş gelinceye kadar gülmektedirler. Şaka strategemine bir başka örnek, Avusturyalı Walter Klier'in (doğumu: 1955) yaptığıdır. Klier, 1990 ilkbaharında Luciana Glaser uydurma adıyla Winterende [Kış Sonu] adlı bir öyküyü bir yayınevine gönderip yayımlatmış ve birçok eleştirmen, öyküyü, "tanınmayan bir yazarın kendini pek yüksekten satan bir kitsch'i" diyerek maskara etmişlerdi *(Neue Zürcher Zeitung [Yeni Zürih Gazetesi],* 8./9.8.1998, S. 44).

Hizmet strategemi yüksek amaçlara hizmet etmek için uygulanır. Tanrı, halkını bir dizi strategeme başvurarak kurtaran Judith'i, rızası ile ödüllendirdi. O, kütük gibi sarhoş olan Holofernes'in kafasını baltayla kopardı; onu kendi kentine kaçırdı ve kent duvarları önüne herkes seyretsin diye bıraktı. O anda Asurlular öylesine bir şok geçirdiler ki, moralleri sıfıra indi (bkz.: stratagem Nr. 35.8); Tek bir kadın, askerliğe ilişkin hiçbir bilgisi olmayan bir kadın, tüm bir orduyu mağlup etmişti; zayıfların yumuşak silahlarıyla!

Bununla birlikte, üç etik kategoriye göre düzenlenebilen strategemler kendi başlarına kötü araçlar mıdır ve öyle kalabilirler mi; özellikle de Batılı görüş açısından? Burada Zürihli felsefe profesörü Georg Kohler'i dinleyelim: "[Saflık ve barışçıl olma nitelikleriyle temayüz eden] kamusal bir dünyanın olmadığı, 'herkesin onaylamasının ve ona uygun davranabilmesinin' (Rawls) akılcı bir şekilde beklendiği bir alanın bulunmadığı yerde; sağlıklı insan zihni de ya egoistçe rasyonel ve ahlakça hastalıklı bir şekilde çalışmaya başlar (...)" ("Tüm Araçlara Başvurmak mı? Önone Argümanları: Sağlıklı İnsan Zihninin Erdemleri ve Düşüşleri", *Neue Zürcher Zeitung [Yeni Zürih Gazetesi],* 7./8.11.1998, S. 70). Ne yazık ki, tam bir saflık ve barışçıllık ve içinde tüm insanların ayrıcasız "kendisini aşkınlaştıracak ve kendisini ve diğerlerini benim gibi tanıyacak ve değerlendirecek donanım ve gücü" olan bir iyi irade dünyası, içinde her insanın bizzat bir amaç olduğu ve "varoluşunu başkalarının amaçlarının gerçekleşmesinde önemsiz bir alet olarak görme"yi yasaklayan, bir koşulsuz saygı talep eden ve bu saygıyı gören insanlardan oluşmuş bir dünya yoktur. Gerçek varoluşuyla dünya, daha çok,. içinde "düzen

ve yasa"nın sadece "üstün gelenin, güçlülerin kanlı bir şekilde dayattıkları haklar"dan ibaret olduğu bir dünyadır. Bu dünyanın içinde "oyun kuralları" hiçbir suretle ahlaksal açıdan iyi olan tarafından değil, tersine güçlerini sık sık örten, açıkça göstermeyen güçlüler tarafından belirlenir. Kant'ın evrensel olarak konumladığı ahlaksal buyruğun (kategorik imperatif) izinde şekillenmiş olan Batılıya özgü yeryüzü cenneti, tıpkı, binlerce yıl öncesinde Çinlilerin tüm Çin devletlerinin birleşmeleriyle oluşacağına inandıkları "büyük toplum"ları gibi, bir ütopyadır. Bu nedenle insanlar oldukça strategemler de olacaktır. Böyle bir dünyada strategemlere başvuranların "ahlaksal açıdan hasta" sayılmaları, G. Köhler'in global bir şekilde iddia ettiği gibi, kendisi dışındaki dünyaya pek çok konuda yabancı kalan Batılıların bir önyargısıdır. Alman şairi Friedrich Schiller (1759-1805) şöyle demişti:

Hiç de her zaman mümkün değildir,
Yaşamda böyle çocukça hareket etmek;
İçimizdeki ses nasıl öğretiyorsa, öyle yapmak.
Sürekli meşru savunma halinde kötü hileye karşı,
Tertemiz bir ruh bile öyle kalamaz.

22. "Halk Gazetesi"nden "Playboy"a

Savaş Hileleri'nin ilk cildi, Alman dilinde 15 baskı yaptı; Çinceye (Şanghay ve Taipeh'te), İngilizceye, Fransızcaya, Hollandacaya, İtalyancaya, Portekizceye, İspanyolcaya, Rusçaya ve Türkçeye çevrildi (tüm dünyada toplam 400 000 baskı) ve Pekin'de yayımlanan *Halk Gazetesi*'nden Londra'da yayımlanan *China Quarterly [Dört Ayda Bir Çıkan Çin Dergisi],* Moskova'da yayımlanan *Far Eastern Affairs*'e, Taipeh'te yayımlanan *Sinorama*'ya, Roma'da yayımlanan *Mondo Cinese*'ye, İsviçre'de yayımlanan *Genel İsviçre Askerlik Gazetesi*'ne ve *Sport*'a ve Almanya'da yayımlanan *Spiegel* dergisine ve ünlü *Playboy*'a kadar; bir dizi yayın organında hakkında eleştiriler yayımlandı. İlk cilt 36 strategemden sadece 18'ini kapsayan 400 sayfalık bir kitaptı. Çin'de de konuyla ilgili geniş kapsamlı eserler yayım-

landı. Örneğin, Wang Xi ve Bo Hua tarafından Sanshiliu Ji Quanshu *Kompendium der 36 Strategeme [36 Strategem El Kitabı])* adıyla yayımlanan kitap gibi (3 cilt, 1,14 milyon ideogramlı, 1541 sayfa, 2.baskı Pekin 1996). Ne var ki, 36 strategem üzerine Çince kitaplar ince ciltler halindedir. Wu Gu'nun birçok baskı yapan ve 36 strategem üzerine standartlaşmış ve en eski inceleme olan eseri *(Die 36 Strategeme mit Illustrationen -[İllüstrasyonlarla 36 Strategem],* Changcuhn 1987) 135 sayfa ve 103 000 ideogramdan ibarettir. Daha sonra, 111 sayfa ve 57 000 ideogramla, 36 strategem üzerine en başarılı kitabı *(Die 36 Strategemen in moderner Bearbeitung) [Modern Uyarlamasıyla 36 Strategem],* 12. baskı, Pekin 1998) yazmış olan Li Bingyan gelir. Şunu da bilmek gerekir ki, Çinli okurlar genelde Çin kültürü, özelde strategem kültürü üzerine böyle dar kapsamlı kitapları Batılılardan tamamen başka sebeplerle alırlar. Avrupalıların ilgisini 36 strategeme gerçekten çekmek isteniyorsa, tamamen başka türden bir çaba göstermek gerekir.

İlk baskıyı yayımlayan Amerikalı yayınevinin (Viking/Penguin, New York) tutumu dikkate değerdir. Yayınevi Almanca özgün metni, her bir strategemin işlevinin anlaşılması bakımından az sayıda örneğin yeterli olacağı gerekçesiyle, hemen hemen üçte bir oranında tırpanlamıştır. Amerikalıların hemen etkilemek ve tüketmek/tükettirmek yolundaki bilinen eğilimlerinden hareketle bakıldığında, "36 strategems light"a ("hafifletilmiş şekliyle 36 strategem") yönelmeleri hiç de şaşırtıcı değildir. Bunu bildiğimden, yayınevinin kısaltına önerisine yeşil ışık yaktım ve tabii içimden teessüf ettim ki, Atlantik'in öte tarafında kitabım yapı ve anlam şiklikleri dolayısıyla, açıkçası, tam olarak anlaşılmayacaktır. Strategemlerin teknik işlevlerini açıklamak bana düşen bir iş değildi. Bunun dışında ben onların zamana ve mekana bağlı olmayışlarının görülmesini isterdim. Bu nedenle, sık sık, pek benzer olan, fakat tamamen farklı çağlara ve kültürlere ait örnekleri özen ve dikkatle yanyana koydum. Bununla, 36 strategem aracılığıyla kavranan fenomenlerin tüm insanlığa aidiyetine işaret etmek ve sinolojinin yani Çinbilimin, Çin sınırlarını aşmak ve Çin kültüründe bulunan ve tüm insanlar için ortak olan humaniter yönü ortaya çıkarabileceğini ve

yararlı kılabileceğini göstermek ve açıklamak istedim. Kitabın Alman dilindeki baskısının çok sayıdaki erkek ve kadın okuyucusu, bunun gibi ilk cildin Hollandaca, İtalyanca, Rusça, Çince ve Türkçe baskılarının yayıncıları, herşeyden önce kitabıma gösterilen geniş ilgi ve tüm ilgili bilgi alanlarında yarattığı etkinin gösterdiği üzere, mesajımı anladılar.

Şüphesiz Amerikan yayınevi Penguin (New York) de, *"Savaş Hileleri"*nin ilk cildinin cep kitabı formundaki baskısıyla, kitabın içinden bir demet derlemiş oldu. Çünkü hiçbir başka yayınevi, benim kitabıma bununla karşılaştırılabilir bir saygı göstermedi. Bu saygı kitabın Aisophos'un, Diderot'nun, La Fontaine'in, Plutarkos'un, Schopenhauer'in, Herodotos'un, Nietsche'nin, Thykidides'in, Clausewitz'in, Machiavelli'nin, Montaigne'nin, Voltaire'in ve Shakespeare'in eserleriyle birlikte tavsiye edilip göklere çıkarılmasındandır (Robert Greene/Joost Elffers: Related Classics - KLasikler Hakkında-, "The 48 Laws of Power" -"Gücün 48 Yasası", www-penguinputnam.com/48laws/related.htm, 1.1.2000 tarihli Internet-baskısı).

Savaş Hileleri'nin bu ikinci cildinde de ben, okuyucuya, olabildiğince, Çinlilere özgü, nesnel, duygusallıktan ve değer yargılarından arınmış tarzı, strategemik mekanizmi tamamen ve olduğu gibi sunmaya ve onu soğukkanlılıkla analiz etmeye çalıştım. Strategemlerin işlevleri üzerine yazılmış kitaplara karşıt olarak, din, ahlak ve moral üzerine Batı'da yazılmış yeterinden fazla kitap vardır. Ben, kendisine aşağıda betimlenen strategem örneklerini ahlak yönünden nasıl yargılayacağını soran okuyucunun dikkatini bu kitaplara çekebilirim ancak. Yu Xuebin'in çığır açan strategemler kitabından esinlenerek (bkz.: bu Giriş'te madde 1) *Savaş Hileleri*'nin eldeki bu ikinci cildinde, ilk ciltteki̇nden daha fazla oranda teoriye yer ayırdım. Sürekli olarak, strategemlerin değişik periyot ve kültürlerde ve farklı alanlardaki kullanımlarındaki paralellikleri gözler önüne sermeyi denedim. Yeni olarak, arada bir, Batı'ya özgü durumları strategemik analiz ışıldağıyla aydınlatma ve bu durumları yeni bir ışık içinde görünür kılmaya gayret ettim. Ağırbaşlı ve eğlenceli örnekler, karışık olarak birbirlerini izliyor. Bir veya başka bir örnek herşeyden önce

sonradan üzerinde düşünmeye teşvik etmeli ve Batı'da layıkıyla değerlendirilmeyen ve Çin strategem bilgisinde mevcut olan potansiyali harekete geçirebilmelidir. 36 strategem üzerine çok sayıdaki Çince kitabın hiçbirinde her bir strategem formülünün en eski ve en yeni Çince metinlerdeki kullanımını verme, benim *Savaş Hileleri*'nin ilk ve eldeki bu ikinci cildinde katkı şeklinde denemiş olduğum bir şey, yani strategem formüllerinin gelişim öykülerini öncelikle sağlıklı bir şekilde verme çabası yoktur. Öyle ki, örneğin 20 numaralı strategem formülü için en eski Çince kanıtı ilk kez ben kamuoyuna sundum. Bu konuda Pekinli dilbilimci Liu Jiexiu'nun el yazması bir ekspozisyona dayandım ki, Liu Jiexiu bu metni benim ricam üzerine hazırlamıştı. İlkinde olduğu gibi bu ikinci ciltte de, bazı strategemler üzerinde kendilerini izleyen diğer bazı strategemlerden daha fazla durulmuştur; bazıları ise diğerlerinden daha fazla örnekle işlenmiştir. Batıl okur kitlesinin, genel olarak öncelikle gözlem malzemesinin konuyla ilgili bir kümesiyle sınırlı kalsa da, nispeten basit strategemleri içerecek şekilde olsa da, strategemlerin çokyönlü kullanım imkanlarını görmesini diledim ve bu kitleyi, çocukluklarından itibaren yaşamlarını strategemlerle yöneten ve bizden daha bilinçli olan Çinlilerin zengin strategemik fantazilerine yönlendirmek istedim.

23. 36 Strategem ve Psikiyatri, Germanistik, Teoloji

Savaş Hileleri'nin böyle tasarlanmış olan ilk cildi kendini sadece bir okuma nesnesi olarak kanıtlamadı, hatta o düşünme tarzında bir sarsıntı da yarattı. 29.12.1990 tarihinde kitabın Hollanda baskısı, sanırım dünya çapında hile üzerine ilk kez gerçekleştirilen bir bilimsel toplantıya, Amsterdam'da yapılan yarım günlük bir disiplinler arası sempozyuma konu oldu. 1991 başında kitabın Çince baskısının yayımlanması nedeniyle, Şanghay'da bir sempozyum yapıldı. 1995-96 akademik yılında Freiburg (i.Br.)'de hile üzerine 5 üniversitenin değişik bölümlerinden 20'nin üzerinde kadın ve erkek akademisyenin katıldığı bir yuvarlak masa toplantısı gerçekleştirildi. Toplantı

sonuçları, Suhrkamp Yayınevi'nin cep kitapları dizisinde, 2039 numara ile ve Die List [Hile] adıyla yayımlandı (Frankfurt a.M. 1999). Lozan Üniversitesi'nde, yetişkinler psikiyatrisi bölümünden privat doçent Gérard Salem, sinolog Gérald Béroud ile birlikte ve pisikiyatri, psikoloji bölümleri ve diğer bölümlerden kişilerin oluşturduğu interdisipliner bir grubun işbirliği eşliğinde, klinik vakaların 36 strategem açısından araştırılması konulu bir kapalı oturum yapıldı (bu konuda ayrıca bkz.: Giorgio Nardone: *Kurztherapie bei Zwängen und Phobien -[İç Daralması ve Korku Hallerinde Kısa Terapi],* Bern 1997, S. 68 ve devamı, 76 ve devamı, 83) ve germanistik ordinaryüs profesörü Alexander Schwartz, hileyi, kendi araştırmasının ağırlık noktası kıldı. Onun tarafından esinlendirilen "Rusés du monde entier" ("Tüm Dünyada Hile") adlı gezici sergi, 1997 ilkbaharı ve 1999 ilkbaharı arasında batı İsviçre'nin 10 yerini dolaştı. Bu serginin kataloğunda *Savaş Hileleri*'nin ilk cildinin verimli etkisi açıkça öne çıkmaktadır. Ve teolojik yayınlarıyla ünlü bir yayınevince, İsviçreli rahip Dr. Ulrich Mauch'un 36 strategem bilgisiyle desteklenmiş, *Der listiges Jesus [Hilebaz İsa]* adlı kitabı yayımlandı (Zürih 1992).

24. Doğu'dan Destek, Batı'dan Yardım

Çok sayıda kişi *Savaş Hileleri*'nin ilk ve eldeki bu ikinci cildinin kaleme alınmasında bana yardımcı oldu. Hepsine derin bir teşekkür borçluyum. Burada öncelikle Taipeh'teki çalışma arkadaşlarıma, başta bayan Shi Funing ve bay Shao Yidun olmak üzere, bayanlar Chen Xiuying ve Chen Mingxian (Pekin), baylar Liu Jiexiu ve Ouyang Zongxing (Pekin), baylar Qi Wen ve Gui Qianyuan (Şanghay), baylar Yang Shu'an ve Hu Zhenjie (Wuhan), bay Zhang Shaoxiong'un (Changsa) adlarını anmalıyım. Avrupa'da benden koşulsuz yardımını esirgemeyen sevgili annem Doris von Senger'e (1909-1990), sevgili eşim Marianne'ye, bay Vladimir Miasnikov'a (Moskova), bay Ulrich Mauch'a (Mettmenstetten), bayan Ivonne Scheiwiller'e (Steinen), bay Walter Petrig'e (Zürih), bay Sami

Aldeeb'e (Lozan), bay Rafael Ferber'e (Sachseln), baylar Lutz Bieg ve Thomas Täubner'e (Köln), Freiburg im.Br. Üniversitesi Doğu Dilleri Semineri'nden bayan Anne Otto'ya, baylar Peter Greiner, Burkhart Kienast'a, Peter Sitte'ye ve Lutz Röhrich'e; ayrıca aynı üniversiteden çok sayıda arkadaşıma, özellikle benim hile üzerine verdiğim yuvarlak masa dersime katılanların hepsine ve Scherz Verlag'ın anlayışlı ve değerli çalışanlarına teşekkür ederim.

Strategem Nr. 19

Kazanın Altından Odunu Çekip Almak

Dört ideogram	釜	底	抽	薪
Modern Çincedeki söylenişleri	fu	di	chou	xin
İdeogramların çevirisi	kazan, tencere	altında almak	çekip	odun

Bağıntılı çevirisi

Kazanın altından odunu çekip almak. Kaynamakta olan suyun kaynamasını durdurmak için, odunu ocağın altından çekip almak.

Özü

1. Kökünü kurutmak; köküne kibrit suyu dökmek / kökünü kurutuncaya kadar savaşmak; bir problemi kökünden çözmek; (bir şeye yol açan) nedenleri ortadan kaldırmak; bir şeyi, temelini kemirerek kurutmak. Kökünü kurutma strategemi.
2. Bir kimsenin/şeyin elinden/altından desteği, payandayı, temeli çekip almak. Ayağının altından halıyı çekmek; akan suyun yolunu yeri kazarak değiştirmek; rüzgarı yelkenden kaçırmak; verimli toprağı kurutmak; bataklığı akaçlamak; ana karnındaki embriyonun göbek bağını kesmek; bir şeyi cansız, ruhsuz hale getirmek; bitkinin topraktan beslenmesini önlemek; bir şeyin altını oymak; lağım açarak dibinden kurutmak; el altından karıştırmak; dibini kazımak; canını çıkarmak. Güçten, kuvvetten düşürme strategemi.
3. Karşıtlar arasındaki veya tek bir karşıtla olan bir bunalımı belli bir dereceye kadar koyulaştırmak ve kısa veya uzun vadede küçük bir ateş üstünde yeniden pişirtmek; çünkü onun yanması ilgili olarak mümkün çözüm, kendi lehimize aykırı olacağından ötürü. Bunalımı pompalama strategemi.

Köstebek strategemi.

"Yeniden bahar zamanı. (...) Ne kadar uzakta; hasret, kaygı, kasvetli düşünceler. (...) Sonunda, çok kısa bir süre de olsa özgür olmak; yeniden kendimle başbaşa kalmak, sadece kendimle, kuş uçmaz, kervan geçmez bir yerde; dağların ortasında terkedilmiş bir tapınakta, sanki ezelden beri esen buz gibi bir rüzgarın uğultusuyla. Ağaçların dalları, tabii kupkuru ve çıplak; göz, yine de genç goncaların salınışına kayıyor. Uzaktaki kuşlara sesleniyorsun, sen, yumuşak rüzgarsın ve parlayan güneş! Sen ocakta sessizce yanan ateş; kül, biçimi hâlâ sakladığın! Ve sen kazandaki su, uzun zamandır kaynayarak ve ama hiç çalkalanmayarak, yuvarlak buhar bulutçukları salıyorsun, yavaş yavaş mırıldanarak şarkını söylüyorsun."

Bu dizeleri, Çinli yazar ve eski kültür bakanı (1986-1989) ve şu anda (2000) Çin Yazarlar Birliği'nin 14 başkan vekilinden biri olan Wang Meng (doğumu: 1934), 1987'de yayımlanan ve Ulrich Kautz'un *Rare Gabe Torheit [Az Bulunur Bir Bağış: Aptallık]* adıyla Almancaya çevirmiş olduğu (Frauenfeld 1994) *Huodong Ren Bianxing [İnsanla İlgili Bulmacalar]* adlı kitabında yazmıştır. Wang Meng'in ilkbahar betiminde ocakta için için yanmakta olan ateş ve kazanda yavaş yavaş, adeta mırıldanırcasına şarkı söyleyen su, bir letafet duygusu yaymaktadır. Buna karşılık, 19 numaralı strategemde, alev alev yanan ateş ve kaynayan su, tamamen başka bir durumu simgelerler.

19.1. Bir Kıvılcımdan Bir Yangın Çıkabilir

Kaynayan su kendiliğinden kaynamaz, tersine ateşin gücüyle kaynar. Ateş ne kadar şiddetli olursa, su da o kadar çok dalgalanıp fokurdar. Suya doğrudan doğruya bir şey katma durumu pek az değiştirir veya en fazlası kısa süreli bir etki yapar. Ateş de kendi başına meydana gelmez. Onun bir malzemeye, yani oduna ihtiyacı vardır: "O ateşin ruhudur" *(An Jiming: Yongbing Jing [Savaş Sanatının Esasları],* Wuhan 1996, S. 239). Odunda güçlü bir potansiyel uyur halde yatmaktadır. Burada yaklaşık 1500 yıllık eski bir Çin deyimi akla geliyor: "Bir kıvılcımdan bir yangın çıkabilir." O sanki kendi-

sinden ateşin sıcak, ışık saçan Yang öğesinin meydana çıktığı, çıkar çıkmaz uykusundan uyandırılan, gizli, soğuk Yin öğesidir. Odun kendiliğinden asla harekete geçmez. Sakin ve uysal bir halde orada durur. Ona tehlikesizce yaklaşılabilir ve hatta o yandığı sırada bile, büyük bir çaba gerektirmeksizin, belki çıplak elle, ama daha yaygın olarak bir araçla, ocağın altından çekip çıkarılabilir. Daha sonra su kısa bir süre sonra sıcaklığını kaybeder, soğur ve sakin ve durgun bir halde kazanın içinde durur.

Kaynayan su, doğrudan hakim olunması zor olan bir tehlikeli ve riskli durumu simgeler; ateş ise tehlikeli ve riskli duruma yol açan esas nedenin simgesi olarak görülür. 19 numaralı strategemi kullanan kişi, bizzat tehlikeli ve riskli durumun kendisinin üstüne gitmez, tersine ona yol açan nedeni bertaraf eder, ortadan kaldırır. Böyle bir hareket tarzına başvurmanın temelinde, tehlike arzeden ocağı nihaî olarak ortadan kaldırmak veya kontrol altına almak ve böylece tehlikeli ve riskli durumu onunla doğrudan doğruya yüzyüze kalmadan gidermek yatar. 19 numaralı strategem, strategem formülünün lafzına uygun olarak öncelikle nesneler için uygulanır, fakat insanlara karşı da kullanılacağı açıktır. Burada doğrudan rakip veya düşman olmaktan kaçınılır ve perde arkasından rakibin/karşıtın/düşmanın dayanağını altından çekmek ve onu havası alınmış bir futbol topuna dönüştürmek denenir. Öncelikle, kendisiyle doğrudan doğruya mücadele etmemin akıl karı olmadığı, güçlü bir muhalife karşı, 19 numaralı strategem çok işe yarayabilir. 19 numaralı strategemin esas katkısı, karşıtı/rakibi/düşmanı güçten düşürmektir; yani söz konusu olan, Song Çağında (960-1270) yaşamış olan He Yanxi tarafından *Meister Suns Kriegskunst [Sun Usta'nın Savaş Sanatı]* üzerine yazılmış bir yorumda belirtildiği gibi, "düşmandaki doluluğu boşluğa dönüştürmektir."

2 numaralı strategemin 19 numaralı strategemle "boşluk-doluluk" karşıtlığı dolayısıyla nasıl bir ilgisinin olduğu, başka bir konudur. Her iki strategem "doluluk"tan, yani karşıtın güçlü konumundan kaçmayı hedeflerler. 2 numaralı strategem, karşıtı, strategemi kullananın katkısı olmaksızın verili olan, fakat bu karşıt tarafından keşfedilmiş olan "boş", bu demektir ki korumasız ve zayıf durumda

olana ilişkindir. Oysa 19 numaralı strategem, karşıtın "doluluk"unu "boş" hale getirmek ve karşıtı diz çökmeye zorlamak suretiyle işlevini gösterir. Karşıta ait "doluluk", doluluğun kendisinden çıktığı veya kendisine bağlı olduğu kaynağı işe yaramaz hale getirmek veya damla damla akıtıp kurumaya terketmek suretiyle akamete uğratılır. 18 numaralı strategemle karşıtlık içinde, 19 numaralı strategem, doğrudan (hatta hileli bir şekilde) karşıtın güç merkeziyle tartışmadan kaçınır ve güç merkezinin gözünden uzak bir şekilde bu merkezin bulunduğu yeri gözetler ve hedefi karşıtın gücünü bertaraf etmektir. Bu yer, kendisinden hareketle karşıtın gücünün beslendiği yerdir.19 numaralı strategem karşıtın gücünün artması için kaçınılmaz olan enerji kaynaklarını tahrip eder veya zayıflatır

19 numaralı strategem, üç boyutu içinde - bertaraf etme/zarasız hale getirme, zayıflatma, karşıt güç kaynağının bize ait amaçlara hizmet etmesini sağlama -, tüm mümkün insanlararası alanlarda ve en farklı şekillerde uygulamaya konulabilir: açık veya gizli, saman altından su yürütürcesine veya kabaca, fiziksel veya pisişik, fiilen veya sözle, modern tasarımlar altında olduğu kadar uzun süredir geçmişte kalmış olan tasarımlar altında da. Bu strategemin çok çeşitli şekillere nasıl girebildiği, aşağıda geniş bir yelpaze içerinde, örneklerle gözler önüne serilecektir.

19.2. Hastalık İyileştirmez; Tersine İyileşmeyi Önler

"Bugünlerde falcılık ve üfürükçülüğe çok önem veriliyor. Ne var ki bunun sonucunda hastalıklar ciddi olarak artıyor. Durum, oku hedefini bulmayan, fakat suçu kendi okçuluğunda değil de hedefte bulan bir okçunun durumuna benziyor. Hedefi tutturabilmesi konusunda ona ne yardımcı olabilir? Sıcak su, fokurdaya fokurdaya kaynamasını önlemek için, kazandan kepçeyle boşaltılır ve tekrar kazana geri dökülürse; artık bir daha fokurmadan doğru dürüst kaynar. Ateş söndü mü, suyun kaynaması da biter. Eski insanlar, müzminleşmiş ağır hastalığa yol açan kötü cinleri kovduğuna ve hastalıkları iyileştireceğine inanılan üfürüğe, hekimlik taslayanların,

şarlatanların tavsiyelerine ve onların acı ilaçlarına pek değer vermezlerdi; çünkü bunlar bir ağacın en uç dallarını ve tepesini geçici olarak tedavi etmekte kullanılabilseler de, gerçek bir tedaviyi etkileyemezlerdi."

İ.Ö. 3. yüzyılda çeşitli düşünce akımlarının temsilcileri tarafından meydana getirilmiş olan, *Frühling und Herbst des Herrn Lü [Bay Lü'nün Baharı ve Kışı]* adlı derleme eserin "Tüm Yaşlıların Emeli" adlı bölümden alınan bu satırlar, 19 numaralı strategemi ifade eden sözcükleri taslak halinde içermektedir: Ateş söndü mü, suyun kaynaması biter. Sağlıklı kalmak ve uzun yaşamak isteniyorsa, suyu fokur fokur kaynasın diye bırakmamalı, yani bir hastalığın meydana çıkmasına ve yayılmasına, daha sonra hekimler ve ilaçlarla -"sıcak su" ile- onu öldürmek için, fırsat vermemelidir. Burada esasen "ateşin etkisini gidermek" veya Çince metnin bir başka yerinde söylendiği gibi, "zararları ortadan kaldırmak" gerekir. Tatlının, ekşinin, acının, keskin acının ve tuzlunun fazlası vücuda iyi gelmez; sevginin, öfkenin, kaygının, korkunun ve kederin fazlası da kalbe iyi gelmez; bunun gibi aşırı soğuk, aşırı sıcak, aşırı kuraklık, aşırı nem, aşırı rüzgar, aşırı yağmur ve aşırı sisten de kaçınmak gerekir. Kısacası: "Tedavide bu esasların bilgisinden daha önemli hiçbir şey yoktur. Bu esaslara dikkat edildi mi, hastalıklar daha baştan engellenir." O halde -ve bu temel bir Konfüçyüsçü taleptir-, her şeyde ölçülü olmak gerekir. Bu maksim, Japonların bakış açısından "Hastalıklar karmaşık, çapraşık, hiddet ve galeyan dolu [iyi olmayan] bir ruh halinden çıkarlar" şeklinde ifade edilir. Çinlilere özgü bir yaşama kuralı olarak da şöyle dilegetirilir: "Bir defa gülen on yaş daha gençleşir; bir defa kaygıya düşenin tüm saçları ağarmaya başlar" (Sun Dongfeng: "Der Heilige heilt schon die Krankheit, bevor sie ausgebrochen" ("Sağlıklı hal, hastalıkları, onlar daha ortaya çıkmadan iyileştirir.", *Volkszeitung [Halk Gazetesi]*, Pekin 14.12.1997, S. 3).

Sadece sağlığa özen gösterme ve uzun yaşama açısından değil, hatta daha çok doğrudan tıbbi bir bağlam içerisinde, 19 numaralı strategem, *Bay Lü'nün Baharı ve Kışı*'ndan yaklaşık 2000 yıl sonra ortaya çıkan bir metinde anılmaktadır. Burada "dehşet salan rüz-

gar"dan (jingfeng) söz edilmektedir. Rüzgarın, örneğin bitkinlik, dermansızlık gibi bazı olumsuz durumlarda derideki gözeneklerden bedene sızıp göğüse geçtiği ve çok rahatsız edici hallere yol açtığı düşünülür. Bu haller tipik bir şekilde, şiddetli savaş formunda kendilerini gösterirler. Günümüz Batı tıbbı açısından bakıldığında "şiddetli rüzgar" deyimi farklı hastalıkların tüm yelpazesini işaret eder. Japonca tıp başvuru kitapları onu örneğin menenjitle bağıntılandırırlar. Li Ruzhen (1763-1830) tarafından yazılmış olan *Jing Hua Yuan [Aynadaki Çiçekler]* adlı romanda, bir yüksek devlet memurunun oğlu,üç yaşındayken estiği sırada neredeyse kendisini öldürecek olan "şiddetli rüzgar"dan söz etmeye başlar: Küçük yaşlarda en tehlikeli dert şiddetli rüzgardır. "Hekimler bununla çok uğraşırlar. Bildim bileli birçok küçük çocuk ondan ölmüştür. Ve bu konuda yanlış tedavi uygulaması hiç de az değildir. Örneğin halk küçük çocukların hergün şiddetli rüzgara maruz kalmaları halinde, çocukları sıcağın mı yoksa soğuğun mu etkilediğini ayırt edemez ve küçük hastaların bir darlık halinden dolayı mı yoksa doluluk durumundan dolayı mı rahatsız olduklarını çocuklara sormazlar bile. Muhakkak ki onlar, örneğin 'yuvarlak sarı hap' [su aygırının safra kesesinde bulunan safra kesesi taşındaki elementler] ve 'bizzat bir drajen yerini tutan hap' [drajen; belirli koşullar altında arsenik ve cıva gibi çok zehirli iki kısımdan oluşur] türünden soğuk ve serin ilaçları yuttururlar. Böylece onlar hastaya, ne var ki, onu derinden etkileyen zararlar vermiş olurlar. Hatta kırk hastadan birisi iyileşse bile, iyileşen hasta bile kristalize ilaçlarla zehirlenmiş veya sakat kalmış olur. Şiddetli rüzgar kendini hiç de tek bir olumsuz durumda göstermez ve sadece rüzgar tek sebep olarak gösterilemez ve böylece şiddetli rüzgara dayalı tüm hastalıklar aynı işleme tabi olur. Gelişigüzel ve yalan yanlış verilen ve sadece şiddeti/dehşeti [yani dışsal bir belirtiyi] tedavi etmesi gereken ilaçlar reçetelere nasıl yazılabiliyor? Hastalıkların hangi sebeplerle ortaya çıktığı çok ciddi olarak araştırılmalıdır. Örneğin sıcaktan ötürü meydana gelmişse, sıcağı gidermeli. Soğuktan ötürü meydana gelmişse, soğuğu bertaraf etmeli. Gerçekten de rüzgardan ötürü meydana gelmişse, vücuda girmiş olan rüzgarı dışarı atmalı. O vücuttaki bir ifrazattan ötürü meydana

gelmişse, bu ifrazat dışarıya akıtılmalı. Bazı besinlerin alınması yoluyla meydana gelmişse, bu besinlerin sindirilmesi sağlanmalıdır. Birine somut ve tekil bir duruma ilişkin olarak belli dozlarda farklı ilaçlar verilmişse, şiddeti artık tedavi etmeye gerek yoktur; şiddet kendilğinden ortadan kalkar. Böyle bir uygulama şekli 'kazanın altından odunu çekip çıkarmak' deyimiyle gösterilir."

19 numaralı strategemi ifade eden deyim, *Jing Hua Yuan [Aynadaki Çiçekler]*'in bu bölümünün çevirisinde önemli katkılarına teşekkür borçlu olduğum, Münih Üniversitesi Tıp Tarihi Enstitüsü'nden profesör Paul U. Unschuld'a göre, Çin tıp edebiyatında hastalığın sebebini bilmeden uygulanan bir tedavi şeklini ifade etmek için kullanılan bir eğretilemedir. Evet, belirli bir tedavi yöntemi geleneksel Çin tıbbında böyle adlandırılır; yani ateşten yanan, hummalı bir kafa soğuk bir müshil ilacı ile tedavi edilir. Hummaya tutulmuş kafa, burada sanki kazandır. Soğuk bir müshil ilacı ile, tıpkı kazanın altından odunun alınmasıyla kazanın sıcaklığının düşmesi gibi, bu kafadan bu ateş, bu humma alınır.

19.3. Yakıcı Şehvet Alevleri

Huainan (bugünkü Anhui eyaleti) prensi Liu An'ın (İ.S. 179-122) himayesinde yazılmış olan ve çok sayıda düşünce akımını yansıtan, fakat öncelikle Taocu düşünceyi öne çıkaran *Huainanzi* adlı eserde şöyle denir: "Chouyou hükümdarı büyük çanları armağan olarak kabul ettikten sonra devletini kaybetti (bkz.: stratagem Nr. 17.32)."; "Yu prensi Chuiji'den gelen yeşim taşını kazanç sanınca, özgürlüğünü kaybetti" (bkz.: strategem Nr. 24.1). Eserde, güzel kadınlara, şehvete düşkünlükleri, lezzetli yemekleri pek sevmeleri ve azgın, doludizgin müzikten hoşlanmaları şiddetli sonuçlar doğuran üç prensten söz edilir ve bunlar kınandıktan sonra şöyle devam edilir: "Bu prensler şiddetli arzularını gemleyebilseler ve aşırı gösterişten kaçınabilselerdi, zaten sahip olduklarıyla yetinip mutlu olurlar ve dünya nimetlerinin kendilerini yoldan çıkarmasına izin vermezlerdi. Kendilerini böyle bir uğursuzluğa nasıl kurban edebildiler?"

Dünyevî zevklere bu ölçüde düşkünlük için "bilgeler" - bunlarla Konfüçyüsçüler ve onlarla rekabet halinde olan Yasacılar, Yani Yasa Okulu yandaşları kastedilir - hiçbir işe yarar reçeteye sahip değidirler. Çünkü onların düşünceleri, insan davranışını itidal veya ceza yasalarıyla, ahlaksal buyruklarla nasıl yola koyabilecekleriyle sınırlıdır. Bununla birlikte onlar, böylece, insan" güdülerin sadece baskı altına alınmasını sağlarlar. Olağan olarak güdüler hakkında söz edilir, ama onlara karşı alınacak önlemleri sıralamak için. Güdüler, kendi başlarına, el değmemiş halde kalırlar. Onların dinmeyen akışına karşı Konfüçyüsçü ahlaktan ve ilgili olarak Yasacı Okul'un ceza yasalarından hareketle konulmuş bentler, inşa edilmiş barajlar, sürekli olarak yeniden yeniden aşınırlar, yıkılıp giderler. Tutku seli ahlak barajını yıkıp geçer.

"Bilgeler tutkuların sebeplerini derinliğine incelemezler, tersine onlar doğruca tutkuları harekete geçiren şeyleri yasaklama yoluna giderler. Onlar zevk ve haz duygusunun kaynağına kadar inmek konusunda eylemsizdirler, sadece zevk ve hazzın yaygınlaşmasını sağlayabilecek yolları kapatırlar. Yangçe ve Sarı Irmak'ın kaynaklarından itibaren önlerine hiçbir engel koymaksızın şarıl şarıl akınalarına izin verilirse, bütün Çin'i sel basar. Duygular, hele aşırı zevk ve haz söz konusu olduğunda da, durum aynıdır. Konfüçyüsçüler ve Yasacılar insanları tutkulardan arınmış bir hale getirme gücüne sahip değildirler; onlar sadece erdemli olmak için yapılması gerekenlerin ve ceza yasalarının konulmasıyla tutkulara karşı bariyerler koyabilirler. Onlar insanları zenginlik ve saygınlıktan artık hiçbir zevk alamayacakları ölçüde uzaklara götürme gücüne sahip değillerdir. Onlar sadece, bu zevk yolununun kapısını sürgülerler. İnsanların gözünü hırsızlığı hiç göze alamayacakları şekilde cezalarla korkutmak yerine, aynı insanları hırsızlığı düşünmeyen bir kalbe sahip kılmak yolunda etkilemek daha iyi olmaz mıydı?"

Fakat duyusal kaynaklı tutkulardan ve dünyevî zevklerden arınmış bir hale, yani Konfüçyüsçü ve Yasacıların sözcükleriyle "özgür olma"ya nasıl ulaşılır ki? Belki şöyle bir düşünüş tarzıyla: "Gökyüzü altında, sonsuz uzaklıklar! Kim o uzaklıkları kendi bildikleriyle ölçebilir ki? Örneğin ben kendimi gökyüzü altında buluyorum ve sa-

dece tek bir canlı varlığım. Ne dünyanın bana kendi mevcudiyetini canlı varlıklarla mükemmel kılmak için ihtiyacı olup olmadığın biliyorum; ne de ben olmaksızın canlı varlıkların mevcudiyetinin asla eksik kalıp kalmayacağını. Doğa beni ortaya sürdüğünde ne gibi yararlar meydana gelir? Doğa beni ortadan kaldırırsa, ne gibi zararlar meydana gelir? Ben, yaşadığım sürece yedi ayak uzunluğunda bir varlığım. Ölümümden sonra bir tabutluk yere ihtiyacım olacak. Yaşadığım sürece ben, açık bir biçime sahip bir canlı türüne aitim. Ölümümden sonra biçimden yoksun bir şeye dönüşeceğim. Tıpkı ölüm gibi. Yaşadığım sürece canlı varlıkların oluşturduğu kümede hiçbir fazlalık, hiçbir artı ifade etmeyeceğim. Ölümümden sonra tabuta konulacağım, ama toprağın kalınlığını hiç de artıramayacağım. En sonunda ben zevk ve ihtiras hakkında bildiklerimden hareketle, neyi yararlı veya zararlı sayacağım ki? Yaratıcı dönüşümler beni bir pişmemiş tuğla gibi işlerler. Kendimi bunlara karşı koruyamam. Nereden bileceğim ki, yaşamını uzatmak için akupunktur ve moksibüsyonla ilgilenen birisinin yanlış yol üzerinde yürüdüğünü ve kendisini yaşamına son vermek için bir kirişe asan birisinin mutluluğu bulmadığını? Kim bilir, yaşam belki de bir zorunlu çalışma, angarya ile ölüm arasındaki bir dinlenme anı, bir moladır. Yaratıcı-Dönüştürücü, varlığı bir killi toprağa biçim veren bir çanak-çömlek ustası gibi kavrar ve şekillendirir. Ustanın kase imal etmek için yerden aldığı killi toprak, onun yerden aldığından hiç de farklı değildir. Kase günün birinde parçalanacaktır, kase kırıkları her yere dağılacak ve yine geriye, ilk hallerine, killi toprak haline döneceklerdir. Tekrar eski haline dönen killi toprak bir zamanlar kendisinden kase yapılmış olan killi topraktan ayırdedilemeyecektir. O halde insan ölümden niye korksun ki? Ölüm, yeniden killi toprak haline dönüşen parçalanmış kase ile karşılaştırıldığında, acaba yaşama başlamazdan önceki duruma bir geri dönüş olmaktan başka bir şey olmasın? Bir yaşamım var ve onun sona ermesini istemiyorum. Bu yaşam benden yeniden alınabilir ve ben parçalanmış halimin yeniden birleşmesini talep etmem. Yaşamı seviyorum, fakat onu gözümde gereğinden fazla da büyütmüyorum. Ölüme kin beslemiyorum, fakat onu kabullenmemezlik de etmiyorum. Kendimi ölüm karşısında alçalmış his-

sedip ona garez duymuyorum; ama ona karşı hiçbir sevgi de beslemiyorum. Göklerin önceden çizdiği alınyazıma rıza gösteriyorum ve bundan memnunum. Yaşama hırsı bana yabancı bir şeydir. Kutlu adam zaman içindeki değişimlere kendini uyarlar ve bulunduğu yerden memnun olur. O zorunluluklara uyum gösterir ve yaptıkları ona sevinç verir. O, yaşaması için gerekli olanı yer ve içer; bedenini örtmek için giyinir. İçinde bulunduğu koşullara alçakgönüllülükle uyar ve daha fazlasını beklemez. O yaşam ve ölümü Bir-Olan içinde meydana gelen bir biçim değişikliği ve onbinlerce canlı türünü Bir-Olan'ın rahminde oluşan değişikliklerin sonucu olarak görür. Kendimizi bu onbinlerce şeyden çok yukarılarda görmezsek, kalbimiz de yanılgılara sürüklenmez. Kendimizi yaşam ve ölüm arasındaki özdeşliğin bir işareti sayarsak, göreve uygun bir ölümden pek az korkarız, tıpkı göreve aykırı yaşamdan o kadar az sevinç duyacağımız gibi. Daha sonra irademiz artık korkuyla sarsılmaz hale gelir. Değişimler ve dönüşümlerin içinde daima aynı kalan şeyi bir kez tanıdık mı, edindiğimiz bu zihin berraklığı artık bulanmaz."

Huainanzi adlı kitapta bu düşünceler, 19. numaralı strategemin temel düşüncelerini yeniden veren şu sözlerle aktarılıyor:

"Sıcak su, çok fazla kaynamasını önlemek için, kazandan kepçeyle alınır ve tekrar kazana geri dökülürse; artık yeniden fokurdayarak kaynayamaz. Şeylerin kökenini gerçekten bilen kişi, ateş bertaraf eder ve böylece kaynama hali durgunluk haline yerini bırakır."

Kaynayan su burada insanın içinde yanıp tutuşan tutkuları temsil eder; içine katılan sıcak su ise belirli semptomları ele alan Konfüçyüsçülüğü olduğu kadar Yasacı Okulu da imler. Ateşten uzaklaşmayla insan tutkularının kendiliğinden giderileceğine inanılır. Bu amaca, zevk ve haz duygularının esas kaynağını bilmek ve onu bertaraf etmekle ulaşılır. Bu amaca, dünyayı sürüp giden değişim hallerinin ayrılmaz şekilde birbirini izlemesi olarak gören Taocu kavrayışla ulaşılır. Her zevk ve haz, fakat aynı zamanda her acı, "Nu" içinde akamete uğrarlar. Neden esasen sürekli olmayan şeylere böyle büyük bir ağırlık yüklenir ki? Sürekli değişimin, sonlu olan her şeyi kendi tarzına uygun olarak spontan bir şekilde yönlendiren ve değiştiren ana yol, ana düşünce olarak Tao'ya bağlılık ile olumlan-

ması, insanı kazanma hırsından ve aşırı zevklerden öylesine özgür kılar ki; o sahip olduğu az ve aslında yeterli şeyle mutlu olur ve sahip olmadığı ve arzulamadığı pekçok şey olduğu düşüncesiyle mutsuzluğa kapılmaz. İnsan, bilincini, gökyüzünü en bulutsuz haliyle yansıtan ve en ufak bir dalga ve hareketle bile rahatsız edilmeyen bir durgun ve açık deniz gibi, naif bir şekilde boş bırakmalıdır. Taocu filozof Zhuang Zi (İ.Ö. 369-286) şöyle diyor: "En yüksek insan, kalbine bir ayna gibi ihtiyaç duymaz. O şeylerin/nesnelerin arkasından koşmaz ve onların peşinden koşmakla kendini harap etmez. O, gizli niyetlere saplanmaksızın, kendini onlar karşısında ayarlar, dengede tutar. Bu nedenle o şeyleri/nesneleri aşma imkanına sahiptir ve bunlar tarafından rahatsız edilmez." Ve yaklaşık ondan 200 yıl önce Taoizmin kurucusu Lao Tzu(*), şunları öğretiyordu (karş: *Tao Te Ching*, bölüm 56, Richard Wilhelm'in çevirisiyle):

"Ağzını kapatman gerekiyor
ve kapılarını kapatmalısın,
keskin görüşünü körletmelisin,
karışık düşüncelerini çözmelisin,
ışığını kısmalısın,
kendini toz zerreciğiyle bir ve ortak kılmalısın.
Bu, [ana yol/ana düşünce, Tao ile] gizli ortaklıktır.
Buna sahip olan, sevgiden etkilenmez
ve onu soğuk da etkilemez.
Onu kazanma (para kazanma) da etkileyip değiştirmez
ve o zarar ettiğinden dolayı da üzülmez.
Onu debdebe, gösteriş, şan ve şöhret de etkilemez
ve o aşağılanmış olmaktan da etkilenmez."

Binlerce yıllık bu anlayışın tınılarını, Çin Halk Cumhuriyeti'nde, şu örnekte olduğu gibi, güncel olayların yorumlarında da bulmak mümkündür: "İlk bakışta zevk ve hazzın kısıtlanması konusunda 'az arzulamak', başka durumda 'çok arzulamak' gerektiğine inanılır; oysa fiiliyatta ve gerçekte 'az arzulamak' tinsel ve bedensel bakımdan

(*) Lao Tzu, Tao Te Ching-Yol ve Erdemin Kitabı. Çeviren: Osman Yener, Anahtar Kitaplar Yayınevi, 1998, s.74.

sağlık ve huzur içinde geçen, uzun ve saygın bir yaşamı sağlar. İnsan kendisi için daha fazlasını niye "arzulasın" ki?" (A. Ming: "Arzular Üzerine", *Licht-Tageszeitung [Günlük Işık Gazetesi],* Pekin 19.5.1998, S.4).

19.4. Benlik Kuruntusundan Özgürleşme Yoluyla Kurtuluş

Hindistan'da, Buda çağında (İ.Ö. 6. yüzyıl), sadece soylu ailelerin ölüleri kül oluncaya kadar yakılır ve küller bir kül kavanozuna konulurdu. Kollardan kalanlar, kargalar, kuzgunlar veya akbabalar tarafından didik didik edilen, köpekler veya çakallar tarafından yenilen veya birçok solucan, kurtçuk tarafından kemirilen ve değişik çürüme derecelerinde olan insan bedeninin, cesedin bulunduğu alana, seyir için bırakılırdı" (Karl Eugen Neumann [çeviren]: *Die Reden Gotamo Buddhos [Gotamo Buda'nın Konuşmaları],* Münih 1922, S. 201 ve devamı). Seyredenlerin insan bedeninin faniliğini görmeleri için, Buda, kendi tilmizlerine, bu ceset teşhir yerlerini ziyaret etmelerini tavsiye ederdi. Canlıların ölümlü olduğuna ilişkin olarak bu yolla edinilmiş bir deneyim, insanda ölümün kendisini de beklediği düşüncesini besler ve onu şoktan kurtarırdı. Bu düşünceyle yaşayamayan kişi, içlerinde ölümün aşılmasının ve bununla ilgili olarak ölümsüzlüğün tüm mümkün vaad ve müjdelerini belli bir form içinde daima bildiren ve geleceği kesin olan ölümden. en azından ölüm düşüncesinden bu yolla kaçmaya çalışır. Sınırsız varolmayı denemek, şüphesiz sınırlılıkları aşmış gösteren sınırsız işlemlere götürür; oysa bu konudaki her insan" yaratım, her dünyevî veya ruhanî güvence, her dünyevî zevk, pek gelip geçici illüzyonlardan ibarettirler. En nihayet insan varoluşu "bedenli olmanın sefaleti"nden nasibini alır (Neumann, 1922, S. 200 ve devamı) ve böylece eleme kapılır. Sürekli yiyip içmek, tıkınmak ve zevk içinde kaybolup erimek, en tüyler ürpertici noktasını kaçınılmaz olarak vücudun tam olarak çözülüp dağılışında bulur. "Dertlerin zincire vurulması"nın esası, Budacı anlayışta "iştiyaklerin, zevk ve hazzın sefaleti"dir (Neumann, 1922, S. 194 ve devamı); yani beş duyunun ve zihinsel çabanın tüm

mümkün şeylere, örneğin zenginliğe, şöhrete, şehvete, hatta erdemliliğe karşı hırslı yönelişidir bu: "Hırs, kalbi bulandırır" (Neumann, 1922, S.207). "Onlar beş tutkuya yakalandılar mı, Yak [Tibet öküzü] gibi kendi kuyruğunu sever hale gelirler. Onlar kendilerini arzu ve kederle örterler. Körleşirler, hiçbir şey görmezler (...) Yanlış fikirlere kapılırlar, keder aracılığıyla kederden kurtulmak isterler (...) Tüm yaşam, tüm köklerde körleşmiş, zevk ve sefaya dalmış ve şüphe içinde kör kalmışlardır" (Margareta von Borsig [Çinceden çeviren]: *Sutra von der Lotosblume des wundersamen Gesetzes [Doğaüstü Yasaların Lotüs Çiçeği: Sutra],* Darmstadt 1993, S. 78 ve devamı).

Ona buna hep yönelen, uzanan hırsla Ben-bilinci meydana gelir. Çünkü hırs örneğin yemek ve içkiden veya hastalıktan kurtulmadan sonra, birine kendi bedeni hakkında o bedeni gözetmek ve ona özen göstermek konusunda bir bilinç sağlar ve şöyle düşünmesine yol açar: "Bu bana ait; ben buyum, bu bizzat benim" (Neumann, 1922, S. 329). Ben, o halde, hırsın bir ürünüdür; o hırstan dolayı asılsız umutlara kapılır. Ben'in körleşmesinde tutuklanır, fakat "insanlar kör bir halde, dağınık, bölük pörçük bilgiler içinde görünüşe tutuklu kalırlar ve mağrurlaşırlar" (Lotos-Sutra); o kadar sık ve o kadar yoğun şekilde hırslarını her alanda doyurmak isterler ki, kederden kurtulamazlar. Çünkü hiçbir yemek doyurmaz onları, hiçbir içki sürekli ve yüksek bir zevkle içilemez, "Nu"da. Ming Çağında (1368-1644) yazılmış olan ünlü erotik roman *Schlehenblüten in goldener Vase [Altın Vazodaki Yabani Erik Çiçekler]*'nin yazarı,Tang Çağında (618-907) yazılmış bir şiiri kitabında şöyle alıntılamış:

"İhtişam ve şatafat? Onlar sona erdiler mi,
Dar kapının konukları korkarlar.
Flütler ve arplar nasıl tını verirlerse,
Şarkı söyleyen ağız da surar.
Kılıç gücünün değeri nedir ki? O kaybolduğunda,
Işıklar saçan parlaklık da uzaklarda kalır.
Kavisli tahtadan yapılmış sitarın değerli telleri sessizce körelir;
Akşam Yıldızı bile ışık vermeden solar gider.
Yeşim taşından basamaklar ıssız kalır,

Sadece kış vaktinin şebnemleri nem salar.
Şarkılarla, danslarla boşlukta kalınan yerde,
ağacı sadece ayışığı sessizce aydınlatır.
Bir zamanlar orada şarkılar söylenir, havalara sıçranırdı,
hiçbir zaman geriye dönüş için uyanılmaz,
Sizin hepinizi, siz mezar tozuna dönüşmüşleri,
bir zamanlar hepiniz kahramanlıkla, güzellikle doluyken,
geçmiş, bir haydut gibi biçip kuruttu!"
(Otto ve Arthur Kibat'ın kolay anlaşılır çevirileri: *Djin Ping Meh,* cilt I, Hamburg 1967, S. 19.)

"Kırmızı tozlar"a, yani dünyevî olana yöneldiği sürece, insan işte böyle bir illüzyon denizinde yaşar. "Ben şuna şuna sahibim" illüzyonunu hırs yaratır. Bir illüzyon aynı zamanda nihaî, kurtarıcı ölümdür. Mara (ölüm) ve Kama (tutku) çoğu kez aynı anlama gelirler. Çünkü ölüm kendini insana dolaysızca, kendi gerçek itici yüzüyle göstermez; tersine iştah ve açgözlülük ve bu iştaha ve açgözlülüğe yol açan zevk nesneleri şeklinde gösterir. Tutku ölüme sürükleyen bir haldir; çünkü o insanları bu dünyaya kaba bir biçimde bağlar ve daha sonra tekrar ölüme bağlayıcı, yeniden doğumla ulaşılan maddiyata ve bedensel tutkuların ucu bucağı belirsiz batağına sürükler. Tutkulara bağımlı insan - ve burada yatar Budacılık ile Taoizm arasındaki temel ayrım - yeniden doğar ve böylece yeni kederlere sürüklenir. Taoizmin bir esaslı yönü şudur ki, burada bedensel ölümsüzlüğe asla çabalanmaz. Böylece insan esasen dev boyutlardaki kendi hırslarının bir kurbanıdır. "Bir Hiçten Bir Şey Yaratmak" deyimiyle ifade edilen 7 numaralı kreasyon-strategemi doğrultusunda, hırs, kalıcı bir şey bırakmaksızın, özellikle varolmayandan, hiçlikten birçok şey sunarak, insanı asılsız umutların peşine düşürür.

Budizm dünyanın bir sanı olma karakterine nüfuz etmeye ve tüm görünüşlerin ardında pusuda yatmakta olan boşluğu tanımaya yönlendirdiği kadarıyla; kendisini yüksek derecede algılama strategemine dayalı bir din olarak ele verir. İnsanı tutkularından özgürleştirmek için, Budist açıdan bakıldığında, onu bunlardan kurtarmak, bu demektir ki, ilk planda ondaki hırsı yok etmek gerekir. Bir insan bu-

nu başardı mı, o artık ölümle oyun oynar; bu demektir ki, zevk maskesiyle ortada dolaşan ölümün altındaki hileyi çözer. İlk, erkek ve kadın, genç Budacıların şiirlerinden bir derlemeden alınan aşağıdaki dört satır bunu gösterir:

[Diğer insanlara Buda öğretisini müjdeleyen] ses,
[hırstan özgürleşmiş] bilgenin sesi gökgürültüsü gibi patlar
Kayalık kapıdaki arslan kükremesi gibi,
Kahramanın haykırışı, soylunun seslenişi gibi,
Ölüm hilesini çözer, ondan kurtulur"
(Karl Eugen Neumann [çeviren]: *Die Lieder der Mönche und Nonne Gotamo Buddhos [Keşiş ve Rahibelerin Gotamo Buda Üzerine Şarkıları],* 2. baskı, Münih 1923, S. 61).

Mahayana öğretisine göre, kendini kurtarma, aynı zamanda bir Bodisatva aracılığıyla gerçekleşen bir kurtuluş olarak gerçekleşebilir (bkz.: strategem Nr. 24.15). "Tutuşan saman" ve "korlaşmış kömür" (Neumann, 1922, S. 322) ile karşılaştırılan tutkular söndürüldüğünde, nesnelere bağımlılık da ortadan kalkar. Onlar artık yokmuş gibidirler. Daha sonra olumlu ve olumsuz arasındaki ayrım da ortadan kalkar, daha fazla hoşnut olmaya çabalanmaz ve hoşnut olunmayandan da daha fazla kaçınmak gerekmez. Daha fazla kötü olmaya da, daha fazla erdemli olmaya da çabalanmaz. Aydınlanma yolunda ilk basamakta hâlâ zevk yaşanabilir, ama buna dayanarak ""benlik gururu yadsıdığında, onu kökünden kesip attığında, o gurur onun içinde artık yeşeremez, artık gelişemez" (Neumann, 1922, S. 340), ve tam bir itidal ortaya çıkar. Hatta Budacı öğreti artık gereğinden fazlasıyla, sadece amaca götüren bir araç olarak görünür. Onun artık bir değeri yoktur. Ölüm beklenir; ölümden sonra yeniden doğulmuyorsa da, Nirvana'ya gidilmiştir artık. O halde hırs giderildi mi, kazanın altındaki odun çekip alınmış demektir. Tüm illüzyonlar anlamını kaybeder ve nihayet Nirvana'da hiçliğin içinde çözülüp giderler. O, "kazanın altından odun alınır alınmaz ateşin söndüğü yerdedir." (Lotus-Sutra). Bu amaç açısından bakıldığında Vietnamlı Budacı rahip Thich Nhat Hanh *Umarme deine Wu [Hiddetini Dizginle]*

adlı kitabında (Zürih 1992) tutkuların, hiddetin ve kıskançlığın sonucu olarak ortaya çıkan gözü kararmışlık halinde nasıl "alevin söneceği"ni öğretmek amacıyla yirmi pratik meditasyon üzerinde durmaktadır.

19.5. Dünyadan Ve Böylece Yaşamdan Ayrılmak

Herakles Mykene'ye geri döndüğünde, bir uçtan bir uca, kralları Poseidon ve Gaia'nın oğulları Antaios olan Libyalıların arasından geçti. Antaios tüm yabancıları güreşe zorlar, rakiplerine üstün geldikçe onları öldürür ve kafalarını Poseidon tapınağının çatısında saklardı. Onun aşılamaz kuvveti, annesinden, toprağa değer değmez ona yeni kuvvetleri bir sel gibi akıtan Toprak Ana'dan gelirdi; dev gibi bir adamdı, aslan eti yer ve kuvvetini daha da artırmak için çıplak toprak üzerinde, yani Toprak Ana'sının bağrında uyurdu.

Barbarların faaliyetlerine bir son vermek isteyen Herakles'in mi Antaios'u yoksa Antaios'un mu Herakles'i güreşe çağırdığı bilinmiyor. Güreşe hazırlanırken, Herakles, olimpiyat oyunları göreneklerine uyarak, yağlanmıştı. Antaios ise kuvvetini artırsın diye her yanına sıcak kum döktü; ne var ki ayak tabanının yere değmesi yeterli olmadı. Herakles Antaios'u, önce, onu sıkı sıkı tutmak ve kuvvetten düşürmek için boylu boyunca yere fırlattı. Fakat dev adamın kaslarının nasıl kuvvetle dolup dalgalandığını şaşkınlıkla gördü; Toprak Ana oğluna yeniden yaşam ve kuvvet vermişti. Sonraki güreşte Antaios kendi kendisini yere attı. Herakles onun planını sezince, Antaios'u hemen havaya kaldırdı; öyle ki Antaios artık yere temas edemiyordu. Herakles onun kaburgalarını yumruklarıyla parçaladı ve Antaios öldü. Görülüyor ki, Herakles Antaios'u, kuvvetinin kaynağının ne olduğunu anlayıp onu bu kaynaktan, Toprak Ana'dan uzaklaştırmak suretiyle yenmişti.

19 numaralı strategemin antik Grek dünyasından bir mitos içinde karşımıza çıkan bu uygulamasına, Magda Staudinger ve Regine Kather *(Freiburger Universitätsblätter [Freiburg Üniversitesi Dergisi]*, sayı 136, Freiburg i.Br. Haziran 1997), bir modern yorum getirdiler.

İnsan doğal yaşama sferlerinin karşısına kendisi tarafından yaratılmış teknik bir sfer koymuştur. Herakles ve Antaios arasındaki savaş uygarlık güçleri ile doğal güçler arasındaki güreşin/savaşın simgesidir. Antaios Herakles'le güreşirken yere temas eder etmez, onda yeni güçler ortaya çıkıyordu. Ancak Herakles onun ayaklarını yerden kesince, o bu gücüyle birlikte yaşamını da yitirdi. O, teknik sferi temsil eden Herakles tarafından ezilmişti. İnsan da kendi güçleriyle kendisini tehdit eden doğa güçlerini gem altına alabilir ve en azından belirli sınırlar içinde zararsız hale getirebilir. Böylece doğa güçlerini kendi yararına kullanabilir. Bunun için o her şeyden önce doğa yasalarına dikkat etmek ve onları gözetmek zorundadır. Bunları unutur ve doğa güçlerini bu güçleri dikkate almadan yağmalarsa, tıpkı Herakles gibi onları kendi başlarına bırakırsa, doğa onun hakkından gelir. İnsan, güçlü olma çabasını aşırılığa vardırır ve teknik dünyayı biyolojik zeminden tamamen çözerse, öncelikle bizzat kendisini mahveder. O biyolojik zemini tahrip ediyor ve doğaya karşı kendini yenileme çabasına girişiyor. Böylece insan kendi özgül yaşam temelini dinamitliyor. O kendi teknik güçlerini doğayı daha fazla sömürmek için sorumsuzca doğanın karşısına koymakla, kendi bindiği dalı kesiyor. O, kendi varlığının doğal koşullarını tahrip etmektedir" (Zhang Dainian: "Çinlilerin Geleneksel 'Gökyüzü ve Yeryüzü, Birarada Bir Birlik Oluştururlar' [tian ren he yi] Düşüncelerinin Eleştirel Bir Değerlendirmesi", *Gesellschaftswissenschaftliche Front [Toplumbilimsel Cephe],* Changchun Nr. 3, 1998, S. 70). 19 numaralı strategemin bu ters uygulamasında insan bir hileden bir budalalığa, hiçbir tehlike görmeksizin, tersine bizzat kendisi düşmektedir:

"Yerküre tüm insanlığın bahçesidir. Dağlar ve ırmaklar, göller ve denizler, kuşlar ve dört ayaklılar, böcekler ve balıklar; hepsi, kendilerine bağlı olduğumuz dostlarımızdır. İnsanlık doğayı tahrip etmek ve çevreyi kirletmekle, bizzat kendisini yok etmektedir. (...) Ortada deri kalmamışsa, saçları tutuklamak neye yarar?" (Dong Fangjun, *Volkszeitung [Halk Gazetesi],* Pekin 28.4.1998, S. 9).

19.6. Ağacın Köklerini Sivriltmek Politikası Yerine Tepesini Sivriltmek Politikası

19 numaralı strategemi simgeleyen dört ideogramın dizilişi, ilk kez, 16. yüzyılda yaşamış olan yüksek devlet memuru ve edebiyatçı Qi Yuanzuo'nun bir dilekçesinde karşımıza çıkar. Yu Ruji'nin 1620' lerde derlemiş olduğu *Entwurf des Berichts über das Ritenministerium [Dinsel Ritüeller Bakanlığı Üzerine Rapor Taslağı]* adlı çalışmasının bir parçasında şöyle denmektedir: "Bir atasözü şöyle der: 'Sıcak suyu, yeniden kaynamasını önlemek için tencereden kepçeyle almak ve tekrar tencereye dökmek, tıpkı kazanın altından odunu çekip almak gibi, iyi değildir.' Problemleri geniş bir çerçevede çözmek için eskiden kalma kuralları devre dışı bırakmak hiç de yarar getirmez." Hanedan mensuplarına tahıl ve para gönderilmesi söz konusudur. Bu tahsisat toplam olarak devlet hazinesine ağır bir yük yüklemektedir, herkesin payına düşen meblağ en asgari düzeye indirilmiş olmasına rağmen. Vergileri yükseltmek de çıkış yolu olmamaktadır. Bu durumda Qi Yuanzuo, eski teamüllere başvurulmasını ve devlet hazinesinden sübvansiyon gören hanedan mensupları çevresinin etkili bir şekilde küçültülmesini önerdi. 19 numaralı strategem formülü, ona, problemi uzun süreli ve etkili bir şekilde çözmede yardımcı oldu.

Bu anlamda çağdaş Çin basını da 19 numaralı strategemi sürekli gündeme getirir. Pekin ve Şanghay'daki sergilerde çantayla gezmek yasaktır. Neden? "Kazanın altındaki odunu çekip almak" için, yani sergiyi gezenlerin sergilenen eserleri çalıp çantalarına indirmelerini önlemek için *(Sportzeitung [Spor Gazetesi],* 20.8.1979). Bir Taipeh gazetesinin okuyucu mektupları servisine şöyle bir mektup geldi: Bir kız öğrenci, kaldığı öğrenci yurdundaki oda arkadaşının kendi özel yaşamı ve alışkanlıkları hakkında şişirilmiş dedikodular yaydığından şikayet ediyordu. Okuyucu mektupları servisindeki "amca" (bizdeki "Güzin Abla" gibi -ç.n.-), gazetedeki sütununda kıza bazı öğütler verdi, bunların arasında "kazanın altından odunu çekip almak" da vardı. "Amca" şunu diyordu: Hakkında dedikodu yapılan kız, her yerde şunu yaymalıydı: Dedikoducu oda arkadaşı, konuştu-

ğu kişinin saflığını denemek için gökyüzünün maviliğini anlatmakta pek ustadır (Zhongguo Shibao, 19.4.1991). 19 numaralı strategemin işlevi bu olayda şurada kendini gösteriyordu: Dedikoducu kızın inanılırlığının altı oyuluyordu.

"Son yıllarda illegal yayınların sayısı oldukça arttı. Sık sık konulan yasaklar onları hiçbir şekilde durduramıyor. Görevli devlet ilgilileri bu gibi yayınların ticaretinin arkasını kesmek için bazı sert önlemler alıyorlar. Bunlar mutlaka gerekli. Fakat acaba biz edebiyatçılar aynı zamanda olumlu bir bakış açısı içinde bir girişimde bulunamaz ve 'kazanın altındaki odunu çekip alma"yı deneyemez miyiz?" Şanghay'da yayımlanan *Literaturzeitung [Edebiyat Gazetesi]* ndeki yorumunda, Xiao Lun, bu sözlerle, Çinli yazarlara, seçkinci davranmak yerine halka yönelik edebî eserler yayımlamaları çağrısında bulunmaktadır. Çünkü vulger ve özellikle pornografik türde illegal yayınların suyu ancak böyle kesilebilir. İllegal yayınlar üzerine aynı gazetedeki bir başka yorumda, Gu Ni, illegal yayınların sadece sirkülasyonunu kesmekle yetinilmemesini, hatta mimli yayınevi ve basımevlerinin üstüne gidilmesi, yani bir "kaynağı temizleme" (qingyuan) operasyonuna başvurulmak suretiyle, "kazanın altından odunun çekilip alınması"nı önermektedir. Çünkü "kaynak temizse, ondan çıkan su da temiz olur" (Xunzi. İ.Ö. 3. yüzyıl). Hapçıları (narkotik madde ve ilaçları tüketenleri) beslendikleri kaynaktan ayırmak, bu haplara ulaşmalarını imkansız hale getirmek, hap tüketimine karşı savaştan çok daha ucuza çıkan bir hapla mücadele önlemi olur. Bu görüş Çin Önleyici Hekimliği Akademisi Gençlik Sağlığı (Erkek için) Araştırma Enstitüsü'nden danışman Shao Yiming tarafından dile getirilmiştir *(Licht-Tageszeitung [Günlük Işık Gazetesi],* Pekin 30.5.1997).

"Suçla savaşmayı ve suçun önünü kesmeyi birbirine bağlamak, ağacın tepesini ve kökünü aynı anda budamak" ve - Çin Komünist Partisi'nin bağrındaki yasal olmayan manevralara dikkat gereği vurgulanarak - "İlk planda önünü kesmek, zararları önceden önlemek, ağacın tepesini ve kökünü aynı anda budamak, işin üzerine kökünü kazıyıncaya kadar gitmek" ibareleri, Şanghay'da yayımlanan *Wenhui-Zeitung [Wenhui Gazetesi]*'nin (18.4.1995 ve 17.7.1998) iki

manşeti olmuştu. "Ağacın tepesi [özellikle: kök dışındaki tüm gövde] ve kök, aynı zamanda budanmalıdır (biao ben jian zhi)" ibaresi, Çin tıbbından kaynaklanan bir deyimdir ve günümüzün Çince metinlerinde bu deyime sık sık rastlanır. Örneğin Çin başbakanı Li Peng, 1.3.1997 tarihli bir bülteninde, bu deyimi, rüşvetle savaş bağlamında kullanmıştır. "Sıcak suyu, tekrar kaynamasını önlemek için kazandan kepçeyle almak ve onu tekrar kazana dökmek, odunu ocağın altından çekip almak kadar iyi değildir." Bunları, Pekin'de yayımlanan ve entelektüellere hitap eden bölgelerüstü *Licht-Tageszeitung [Günlük Işık Gazetesi]*'nin 17.3.1998 tarihli sayısında "rüşvetin önü çok etkili önlemlerle kesilmelidir" üst başlığıyla yazmışlardır. "Kökü en uygun şekilde kurutma önlemi, odunu ocağın altından çekip almaktır." İçişleri Bakanı He Yong, 1998 nisanında, tarım, ekonomi, trafik ve toplum güvenliği alanlarındaki sayısız yolsuzluğa değinirken böyle diyordu *(Volkszeitung [Halk Gazetesi],* Pekin 29.4.1998).

Tüm Çin Sendikaları Birliği'nin organı bazı girişimci ve devlet görevlilerini "hızla başarıya ulaşma ve bir anda kazanç sağlama avına (ji gong jin li) çıkmak"la suçlamış ve Konfüçyüs'ün "Kim ki sürate aşırı düşkündür; o amacına ulaşamaz" şeklindeki sözlerini anımsatmıştır *(Arbetiterzeitung -İşçi Gazetesi],* Pekin 19.8.1998, S. 6). Nestlé Şirketleri Başkanı Helmut Maucher, yatırımlarda ve bazı yönetim kademelerinde "pek sık olarak kısa vadede sonuç alma" düşüncesinden yakınıyordu *(Die Zeit [Zaman],* Hamburg 9.7.1998, S. 21). Fakat hatta politika bile sık sık sadece yüzeydeki belirtileri ele almakla yetinir; politikacının sadece yama yamamakla yetinmesi hiç de nadirattan değildir. "Kısa vadeli, anlık politik düşünce" *(Neue Zürcher Zeitung [Yeni Zürih Gazetesi],* 20./21.6. 1998), sadece suyun üstünde kalmayı hedefler. "Özellikle Batılı ülkelerde 'bir yandan başarıya ulaşma kültürü ve diğer yandan seçim dönemlerine özgü politikaların birbirini tamamlamaları ve kendi heyecanlı ama kısa soluklu çabaları içinde başarıyı aramaları' ve 'uzun vadeli perspektiflerin yokluğu' (...) karşılıklı olarak birbirine üstün gelirler" (Wolf Yepenies: "Dünyanın Avrupalılaştırılması Sona Erdi mi?", İsviçre Yabancıları Araştırma Enstitüsü (yayıncı): Brennpunkt Ostasien [Doğu

Asya: Patlamaya Hazır Bomba], Chur/Zürih 1997, S. 32). *Die Neue Zürcher Zeitung [Yeni Zürih Gazetesi],* ağacın tepesini budama politikasını ve krizlerin kökten tedavi edilme şeklini, "Türkiye'de İslamcı Avı" (3./4..5.1997) başlıklı makalede şöyle şikayet ediyordu: "Sürüp giden anti-ıslamcı kampanya sadece yüzeysel belirtilerle savaşmakla (...) malulldür. Bu kampanya (...) İslamcıların seçim zaferlerinin nedenlerini dikkate almıyor. Bu zaferde geleneksel büyük partilerin acil çözüm bekleyen sosyal problemleri sahiplenmek konusundaki pasiflikleri, bu partilerin liderlerinin ideolojik ilkelerden yoksunluğu ve bir dizi rüşvet ve yolsuzluk olayının payı büyüktür."

New York'ta 1990'lı yıllarda uygulandığı üzere, ufak tefek suçların sert şekillerde cezalandırılması, yani "zero tolerance" (sıfır hoşgörü), hiç de kriminal suçların nedenleriyle (ailelerin parçalanması, ikametgah denetiminin olmadığı, anonim ve hareketli bir toplum, keskin ekonomik farklılıklar, ateşli silahları kolayca edinme, sosyalizasyondaki eksiklikler, en üst düzeyde heterojen hale gelmiş toplum, kökünden kokuşmuşluk vd.) savaşmak anlamına gelmiyordu; tersine "kanserli yaranın üstüne plaster yapıştırmak"tan ibaret kalıyordu *(Neue Zürcher Zeitung [Yeni Zürih Gazetesi],* okuyucu mektubu, 17.3.1998). Atom reaktörlerinin artıklarının ihracına veya hizmet dışı kalan Brent Spar denizüstü petrol platformu gibi bir platformun planlı şekilde batırılmasına karşı yeni, iddiasız bir insan" tutumla gösteri yapan Greenpeace sempatizanları, tipik ağaç tepesi-eylemcileridir. İnsanların daha fazla enerji elde etme konusundaki her geçen gün artan hırslarından ve bu hırsın yanıp kül olan yanıcı elementler veya terkedilmiş bir petrol platformu gibi sonuçlarından kaygı duymamak olur mu? Sorun her şeyden önce, insanların hırslarının, onlar giderilmediği sürece gemlenip gemlenemeyeceği veya nasıl gemlenebileceğidir. Bu konuda daha 2000 yıl önce *Huainanzi* yazarı ve daha da önce Buda kafa yormuşlardı (bkz.: strategem Nr. 19.3 ve 19.4).Bir politik sistem değişikliği bile, koşulsuz olarak, insanda kökensel olarak bulunanı, yani insanın içindeki hırsları gemlemesi için o insanı harekete geçiremez. Yapay yoldan takınılmış olan kendini reklamdan, modadan ve prestijden uzak tutma, iştah açıcı bazı besin maddelerini bilmezlikten gelme ve mevcutla yetin-

mesi bilme şekillerinde ortaya çıkan bir tutumu yaygınlaştırmak gerekir. Modern uygarlığın birbirinden yalıtılmış halde ortaya çıkan urları ile savaşmak, bugünlerde, bu urları ortaya çıkaran temel koşullardan, yani Batı endüstri toplumunun müsrif yaşam stili"nden kopmak (Peter Winterling: "Medyanın Felaketlere İhtiyacı Vardır", *Badische Zeitung [Baden Gazetesi]*, Freiburg i.Br., 19.10.1996, S. 6) ve onun "tüm dünyayı ele geçirme hırsı"yla (Noam Chomsky: *Haben und Nichthaben* [Sahip Olmak Veya Sahip Olmamak], Bodenheim 1998) sarsılmamakla olur. Protestocuların enerjilerini dağınık haldeki dışsal fenomenlerde odaklaştırmaları, ana soruların ve bu soruların bir düzen içinde ortaya konulması sorununun göz önünden kaçmasına yol açmaktadır. Bir temel soru şudur: Mahatma Gandi'nin Nehru'ya 1945 yılında yazdığı bir mektupta talep ettiği şeyi gerçekleştirmek nasıl mümkündür: "İnsan ihtiyacı olan şeyle yetinmek, onunla tatmin olmak zorundadır"; çünkü "dünya kişilerin ihtiyaçlarını doyurabilir, fakat onların sahip olma hırslarını doyuramaz".

19.7. Mülteci Akınını Sineye Çekmek Veya Akının Kökünü Kurutmak

"Odunu ocağın altından çekip almak mı, yoksa suyun kaynamasını, onu çalkalamak suretiyle önlemek mi?" Xie Wenqing, 1979 haziranının sonunda Çince günlük gazetelerde ve *Auswahl von Kommentaren zu Tagesaktualitäten [Güncel Olayların Yorumlarından Seçmeler]* adlı kitapta yayımlanan analizinde, şaşkınlığını böyle belirtmektedir.· O, Vietnamlıların botlarla firar edişleri konusunu ele alması planlanan bir Birleşmiş Milletler konferansında, Vietnam yönetimine göçü durdurmasının mı yoksa sadece Vietnam rejiminin talep ettiği üzere firarilerle ilişkilerin ne şekilde olacağı, örneğin onların yabancı ülkelere yerleştirilmesinin mi tavsiye edileceği sorusunun üstüne gidiyordu. Bu durumda, yorumcuya göre, "suyun kaynamasını, onu çalkalamak suretiyle önlemek, yani güneydoğu Asya ülkelerinin ve dünyanın diğer bölgelerindeki ülkelerin zararını önlemek" girişiminde bulunulmalıdır.

19.8. Kısaltılmış Grafit Çubuğu

Tükenmez kalem kullanımı insanın yazma eylemini olağanüstü kolaylaştırmıştır. Tükenmez kalem dolmakaleme göre çok daha pratik ve üstelik ucuzdur. Ne var ki, kullananlar hemen bilir ki, tükenmez kalem, bir zamanlar, uzun bir süre kullanıldığında, mürekkep akıtırdı. Çizgiler kalınlaşır, kağıt lekelenir ve kirlenir ve dikkat edilmezse mürekkep lekesi giysilere bulaşır ve artık temizlenemezdi de. Bu çok can sıkıcı bir durumdu.

Fabrikatörler bununla ilgili olarak, kalemin mürekkep akıtmasının nedenlerini araştırmışlar ve çok kısa bir zamanda bu nedenleri bulmuşlardı. Grafit çubuğunun tepesindeki küçük kasnaklı, rulo halindeki küre, işler durumda olduğu sürece, renk çubuğunu kapatıyor ve tam yazı yazarken kağıt üstüne gereği kadar mürekkep akıyordu. Fakat grafit çubuğun yanındaki küre bozulur bozulmaz ve boyu böylece küçülür küçülmez, arada, mürekkebin akmasına yol açan bir boşluk oluşuyordu.

Problemin çözümü, sadece, yazar kürenin sürtünmeye dayanma gücünü yükseltmekten geçiyordu. Yazar küre yapımında paslanmaz çelik kullanan fabrikatörler oldu; diğerleri aynı amaçla değerli taş kullandılar. Böylece yazar küre gerçi güçlükle çalışıyordu, fakat yazar kürenin yaptığı sürekli silindirik hareketle grafit çubuğun kenarı zarar görüyor ve oluktan yine mürekkep akınaya başlıyordu. Grafit çubuk da değerli taştan yapılmış olsaydı, kalem çok pahalıya mal olacaktı. Hatta çubuk ve yazar küre paslanmaz çelikten yapılmış olsalardı bile, aşınma kaçınılmazdı ve mürekkep yine akacaktı.

O sıralarda Japonya'da Nakata Tozabu (1887-1967) adlı birisi, bu problem üzerine kafa yoruyordu. O, mürekkep akmasının, ancak, tükenmez kalemle 25 000 harf yazdıktan sonra başladığını saptamıştı. Çubuğu kısaltmak suretiyle, odun kazanın altından çekip alınamaz mıydı? Bu şekilde yazı yazma kapasitesi küçültüldü. Böylece yazar küre bozulmadan önce kalemin mürekkebi bitmiş oluyor ve artık akacak mürekkep kalmıyordu.

19.9. Devletin Esenliği İçin Hükümdara Dilekçe Sunmak

Han hanedanının şanlı, şatafatlı hükümranlığı tam dörtyüz yıl sürdü ve daha sonra çöküş başladı; o parıltı soldu gitti. Daha imparator Huan (147-167) ve imparator Ling (168-188) zamanlarında çöküş başlamıştı ve sonunda hanedan yıkıldı. Hanedanın son zamanlarında iktidar her gün biraz daha haremağalarının eline geçmişti ve onların erdemden yoksun hakimiyetleri sonun başlangıcı oldu.

İmparator Ling öldüğünde (İ.S. 189), büyük mareşal He Jin, prens Bian'ın yeni imparator olarak oturduğu imparatorluk sarayında yabana atılmayacak bir muharip gücün koruması altındaydı. Bu nedenle, baş haremağası Jian Shi, imparatorun kulağına, He Jin'i bertaraf etmek zorunda olduğunu fısıldamıştı. Ne var ki, bu tavsiyesi yapan Jian Shi, bir süre sonra saray bahçesindeki bir fundalıkta saklanmış halde bulundu ve kafası kesildi. Yüzbaşı Yuan Shao (ölümü: İ.S. 202) He Jin'e sadece Jian Shi'nin kellesiyle yetinmemesi, tüm haremağaları kliğini imha etmesi tavsiyesinde bulundu. Ne var ki, He Jin kararsızdı. Böyle olunca tehdit altındaki haremağaları, aynı zamanda He Jin'in kızkardeşi olan imparatoriçenin annesiyle temas kurmak ve onu kendi adlarına kazanmak için zaman buldular. İmparatoriçenin annesine şükran borcu olan He Jin, haremağalarının canını bağışladı. Fakat yüzbaşı Yuan Shao, fesatlığına devam etti. Haremağalarına minnet borçlu olduğu duygusuna sahip olan kızkardeşinin etkisi altında, daha önce olduğu gibi, buna karşı çıkmakta kararsız kaldı. O sırada Yuan Shao ona 3 numaralı strategemi ("Başkasının Hançeriyle Öldürülmek") uygulamasını öğütledi. "Kişisel olarak bir girişimde bulunmak istemiyorsanız, devlet büyüklerine çağrı çıkartmalısınız. Onları silahlanmış olarak başkente getirtin ve haremağası makulesini onlar aracılığıyla ortadan kaldırın. Zaman daralıyor." İmparatorluk arşivi müdürünün minicik tüyleri yakmak için tüm sobayı tutuşturmamak (pire için yorgan yakmamak -ç.n.) gerektiği uyarısına rağmen, He Jin, Yuan Shao'nun öğüdünü tuttu.

Başkente doğru yürüme konusunda gizli emir alan ülke büyükleri arasında Shaanxi eyateninin genel valisi Dong Zhuo (ölümü: İ.S.

190) da bulunuyordu. Dong Zhuo uzun süreden beri iktidar ve nüfuz peşinde koşuyordu. Başkente yürüme emrini alır almaz, kendisi lehine zamanın geldiğini gördü. Güçlü bir askerî birlik oluşturdu ve başkent Luoyang'a doğru yürüyüşe geçti. Damadı ve en yakın danışmanı Li Ru, ne var ki, Dong Zhuo'ya şunları söyledi: "Aldığımız emir, birkaç belirsiz nokta içermektedir. Neden hükümdara bir haberciyle bir yazı göndermiyorsunuz? Niyetlerini anlarsak daha kolay hareket ederiz (bkz.: strategem Nr.: 29.32). Böylece o büyük amaçlarınıza daha kolay ulaşabilirsiniz." Dong Zhuo bu öğüdü tuttu ve saraya bir yazı gönderdi. Yazıda şöyle deniyordu: "Değersiz uşağınız devlet içindeki bitmez tükenmez rahatsızlıklardan ve isyanlardan elem ve keder duymaktadır. O, bu memnuniyetsizlik ve ayaklanmaların nedeninin haremağası Zhang Rang'ın ve kumpanyasının ekonomiyi kötü yönetmelerinden kaynaklandığına inanmaktadır; bunlar, yaptıklarıyla, göklerin sonsuz yasalarına da karşı çıkmış olmaktadırlar. Köleniz, kazandan kepçeyle su almak ve yeniden geri dökmek suretiyle suyun kaynamasını önlemeyi denemek yerine, kazanın altından odunu çekip almanın ve acı verse de çıbanın başını deşmenin ve içindeki irini akıtmanın, irini vücutta bırakıp vücudu zehirlemesinden daha iyi olacağını naçizane düşünmektedir. Bu nedenle, sadık köleniz imparatorluk sarayının ve devletin esenliği adına haremağalarını ortadan kaldırmak üzere, savaş davulları ve gonglarla Luoyang'a doğru yürüyüşe geçmiştir!"

Aslında Dong Zhuo saf He Jin'in bu pek açık niyetine ters düşen sözleriyle, kendisine Luoyang ve dolayısıyla Çin'de oldukça uzun sürecek olan iktidarının yolunu açıyordu (bkz.: strategem Nr. 35.5.). Chen Shou'nun (İ.S. 233-297) Geschichte der Drei Reiche [Üç Krallığın Tarihi] adlı kitabına almış olduğu Dong Zhuo'nun dilekçesi, metnin bütününde strategemiktir ve aynı zamanda kendi iktidarını artırmayı hedefinin ve gerçek motifin, tamamen kendi çıkarını gözetme motifinin üstünü örtmeye hizmet etmektedir. Dilekçe, 19 numaralı strategeme hizmet eden görünüm için bir kanıtlayıcı metindir ve Yuan Shao'nun haremağalarına bakışıyla daha kısa bir süre önce öğütlemiş olduğu şeyin yani "yabani otu kökünden söküp atma"nın (zhan cao chu gen) bir kanıtı durumundadır.

19.10. Bir Hergelenin Gözünde Devletin Kudret ve İtibarı

"Hou Jing bir çakalın sesine ve yaban arısının gözlerini taşıyan bir kafaya sahipti. O, bir kurdun kalbine ve bir tilkinin iğfal edici cazibesine sahip bir hergele, alçak herifin tekiydi. Göreve bağlılık diye bir duyguya sahip değildi; zaten kendi öz babasına karşı iyi duygular beslediğinden bile şüphe edilecek bir adamdı. O kolayca ihanet eder ve yabancıların tarafına geçiverirdi. Yakınları onu kınayıp dururdu, ama o ahlakı bir yana bırakmıştı. O bizim hanedanımızı terketmişti ve başka şeyler peşindeydi.Şimdi bu hergele Liang devletinde ikamet ederse, orası ne olur, orada olduğu sürece kalbinde neler yatar. En önemlisi, onu yeni döneklikler ve sadakatsizliklerden ne alıkoyabilir ki? (...) Böyle bir şirret herife devletin kudret ve itibarı teslim edilir ve ondan sadakat beklenirse, aslında bu, devletin çöküşüne giden yolda atılmış ilk adım olur (...) Bilge kişi bu yüzden böyle yapmaz. Kafası karışık birisi böyle bir şirret herife, saf bir şekilde, devletin kudret ve itibarını teslim edebilir. Ne var ki hemen o anda o kişi artık kendisini tehlikeye atmış demektir; çünkü hergele o anda onu harcar.. Hou Jing gibi bir hergeleden devletin kudret ve itibarı esirgendi mi, bu, tıpkı kaynağın suyun altından odunu çekip alındığında ve böylece suyun kaynaması önlendiğinde veya yabani ottan kurtulmak için onu kökünden koparmak gerektiğinde olduğu gibi sonuç verir. Bela kökünden kazınmak isteniyorsa, Hou Jing tutuklanmalı, elleri ve ayaklarından zincire vurulmalı ve onu yargılayıp cezalandırdıktan sonra doğudaki Wei hanedanına iade ve sürgün etmelidir (...)"

Yukarıdaki satırlar, Doğu Wei devletinin güçlü adamı Gao Cheng'in emri üzerine, büyük saygınlığa sahip olan Wei Shou (İ.S. 506-572) tarafından yazılmış bir notta yer almaktadır. Notun amacı, imparator Wu (İ.S. 502-549) ile güneydeki Liang hanedanı ve Hou Jing arasına bir nifak sokmaktır. General Hou Jing doğudaki Wei devletine sırtını dönmüştü ve kral Wu'nun hizmetine girmişti.

Wei Shou'nun notunun Hou Jing'in sonunu (bkz.: strategem Nr. 33.13) tam olarak hazırlamış olduğunu söylemek güçtür. Fakat bu yazı parçası önemlidir, çünkü 19 numaralı strategemin ifade edildiği

formül çerçevesinde yazılmıştır. Hou Jing'le ilgili olarak "kaynayan suyu tekrar sakin haline getirmek üzere odunu çekip almak; yabani otu kökünden çekip koparmak" deyimleri, Çin eskiçağından gelen ve kötülüğün radikal şekilde ortadan kaldırılması gerektiğini ve bununla ilgili olarak problemlerin etkin çözümünün kalpte yattığını öğreten bir ahlaksal düşüncenin ifadeleri olarak anlaşılmalıdır *(Grosses Lexikon feiner chinesischer Tugenden [Çinlilere Özgü İnce Erdemler Büyük Sözlüğü],* Taiyuan 1996). Açıktır ki bir şeyi "tüm kötülüklerin kökü" olarak etiketlendirilmek ve 19 numaralı strategemin hedefini böyle açıklamak haksızlıktan arınmış değildir.

19.11 Konfüçyüs'e Karşı Seks Bombası

İ.Ö. 501 yılında Konfüçyüs (İ.Ö. 551-479), Lu prensi Ding'in (İ.Ö. 509-495) ismen ve kağıt üzerinde, fakat aslında bir başka Lu prensi Huan'ın (711-694) soyundan gelen baron Ji Huan'ın fiilen hüküm sürdüğü memleketi Lu-wo'da, devlet hizmetine kabul edilmişti. Askerî bir rütbeyle başarılı işler yaptıktan sonra, Konfüçyüs, eşkiyalıktan sorumlu vezir veya bugüne uygun bir adla, adalet bakanı yapılarak taltif edildi. 496 yılına kadar o, görev alanını öylesine genişletmişti ki, fiilen başbakanın sorumluluklarını taşımaktaydı. Devlet işlerinden sorumlu olmaya başlayalı henüz üç ay geçmişti ve o Lu ülkesinde birçok iyi iş yapmıştı. Koyun ve körpe domuz ticaretiyle uğraşan adamlar önceden olduğu gibi halkı aldatıp fiyatları artıramıyorlardı; erkekler ve kadınlar caddelerde ve ara sokaklarda edepli bir şekilde birbirlerinden ayrı yürüyorlardı; cadde üzerinde bir şey duruyorsa, kimse onu kendisine mal etmek için eğilip almıyordu; yabancılar ülkeye geliyor ve fakat yardım için belediye yetkililerine başvurma ihtiyacı duymuyorlardı, çünkü onlara uygun şekilde davranılıyordu.

Lu devletine Konfüçyüs tarafından taze kan aşılandığına ilişkin haberler, komşu devlet Qi'nin büyük itibar sahiplerini korku ve dehşete düşürdü. Bunlar Qi prensi Jing'e şöyle dediler: "Konfüçyüs devleti yönettiği sürece, Lu devleti üstünlüğü zorunlu olarak ele geçire-

cektir. Lu devleti hegemonya sağlar sağlamaz, ilk yapacağı iş, en yakınındaki Qi devletini ilhak etmek olacaktır. Neden Lu devletine onları yatıştırmak amacıyla topraklarımızdan bir parça armağan etmiyoruz?" Buna karşılık Li Chu şöyle dedi: "Ben, önce Lu devletinin giderek artan yükselişini önlemeyi öneririm. Bunda başarılı olamazsak, onlara her zaman zaten nasıl olsa toprak verebiliriz."

Konfüçyüs'ün batıdaki Zhou hanedanının (İ.Ö. 11.yüzyıl-İ.Ö.770) başlangıç zamanlarındaki ritüellere sıkı sıkıya bağlı olduğu bilinir. Burada özellikle kurban ritüeli söz konusudur. Fakat aynı zamanda, her şeyden önce dışsal uygulamalarla da uyumlu olan içsel, ahlaksal tutumlar ve duyguların birbirine eşlik etmeleri gereken, statü, soy ve kıdem bakımından farklı etiket ritüellerine dayanmak esastır. Konfüçyüs prens Ding ve baron Ji Huan'dan, sözlerinde ve eylemlerinde güvenilir ve vicdanlı olmalarını, erdemlere saygı duymalarını, dalkavukluklardan uzak durmalarını ve lüksü, sefahati ve ölçüsüz zevkleri terketmelerini bekliyordu. Başka ne varsa, Konfüçyüs'e göre, batı Zhou hanedanının ritüellerine aykırıydı. Ne var ki Qi devletinde, Lu prensi Ding ve baron Ji Huan'ın bedensel hazlardan asla yüz çevirmedikleri biliniyordu. Bu bilgiye dayanarak Qi devletindeki iktidar sahipleri bir strategeme başvurdular. Konfüçyüs'ün yaşamı üzerine Sima Qian'ın (doğumu: İ.Ö. 145) yazmış olduğu ve Édouard Chavannes'in (1865-1918) Fransızcaya *Le mémories historiques de Sema Ts'ien* (tome cinquiéme, Paris 1967, S. 328) adıyla çevirdiği *Geschichtlichen Aufzeichunungen [Tarihsel İşaretler]* adlı kitapta, strategem şöyle anlatılmaktadır: Qi'li iktidar sahipleri Qi topraklarında yaşayan en güzel 80 kadını aradılar, onları parlak giysilerle donattılar ve müzik eşliğinde dans etmeyi öğrettiler. Bu güzel kadınlar Lu hükümdarının armağanı olarak düşünülmüşlerdi. 30 adet dört atlı araba, içlerinde taşıdıkları güzel kadınlarla, Lu'ya gönderildi. Arabalar başkentin güney kapısı önünde durdular ve dans edip şarkı söylemeye başlandı. Baron Ji Huan, olay yerine, gösteriyi gizlice izlemek üzere, tebdil-i kıyafetle geldi. O gösteriye öylesine hayran kaldı ki, kısa süre içinde olay yerine iki kez döndü. Prens Ding, armağanı bir an önce almak için yanıp tutuşuyordu. Fakat Konfüçyüs'ü dikkate alarak, o anda ritüele aykırı bir şey yapmak da

istemiyordu. Ona şundan başka bir şey yapmak kalmamıştı: O baron Ji Huan'la sözde bir inceleme gezisine çıktı. Oysa gerçekte her iki adam bütün günlerini 80 kadının ve 120 atın yanında geçirdiler ve kendilerini yüksek politikanın dertleriyle hiç sıkmadılar. Genç bir Konfüçyüsçü olan Zi Lu, olayı ustasına haber verdi ve şöyle dedi: "Usta, görevden ayrılmanız gerekiyor!" Oysa Konfüçyüs henüz böyle bir sonuca razı değildi ve şöyle yanıt verdi: "Prens şu sıralarda kentin dış mahallesinde Gök'e ve Yer'e ilkbahar kurbanı sunmak zorundadır. Eğer ritüeli dikkate alır ve kurban etini devlet erkanı arasında bölüştürürse, bu, benim çalışmaya devam edebileceğim anlamına gelir. Ben bir süre daha görevde kalırım." Prens Ding ve baron Ji Huan, Qi devletinden gelen armağanı kabul ettiler. Üç gün süresince devlet işleriyle hiç ilgilenmediler. Gök'e ve Yer'e kurban sunma bayramında, büyük iktidar sahipleri ritüele rağmen bir damla kurban eti dağıtmadılar. Bunun üzerine Konfüçyüs hayal kırıklığı içinde görevini bıraktı ve Lu devletini terketti. Bir müzik ustası, uğurlamak ve ağzını aramak için arkasından koştuğu sırada, Konfüçyüs ona bir şarkı söyledi:

"Kadınların ağızları
bakanları zevk ve sefaya gark ediyor.
Kadınlarla düşüp kalkmak
ülkeyi harap ediyor.
Bana, yaşamıının son yıllarında
dünyayı arşınlamaktan başka bir iş kalmıyor."

İşin aslına bakılırsa, Konfüçyüs kendi pek heybetli politik planlarının pratik sonuçlarını alma şansını bir daha asla elde edemedi. *Die 36 Strategeme mit Beispielen [Örneklerle 36 Strategem]* adlı kitapta (Taipeh, 1972) şu yorum bulunur: "Devletçe kutsanmış yüce Konfüçyüsümüz bile 'kazanın altından odunu çekip almak' strategemine takılıp tökezledi. O andan sonra yabancı ülkelerde dolaşıp durdu ve bir dilenci yaşamı sürdü. Şunu gözden kaçırmamak gerekir ki, insanların birlikteliğinin ve erdemliliğin bu şekilde kişiselleştirilmesi, bizzat, bir küçük muzipliğe imkan sağlamıştır. Bu örnek şu-

nu kanıtlar ki, strategemlerin ideal kurbanları doğru yolun yüksek düşünceli öğütçüleridir." Marion Gräfin Dönhoff, "banal (...) ve bilgisizce uygulanan düzenbazlıkta sırıtan çocukça saflık"ı, dobra dobra, tüm büyük düşünürlerin alameti farikası" olarak gösteriyor *(Die Zeit [Zaman],* 27.6.1997, S. 11). Bu dünyada bir erdemlilik uzmanı olmak yetmez. En azından, zarar-verme strategemini iyi anlamak ve onun nasıl sonuçsuz bırakacağını iyi bilmek gerekir.

Konfüçyüs'ün öğütleriyle doğru yola gelmek, Qi devletinin yöneticileri için zor, hatta olanaksızdı. Konfüçyüs'ün gücü baron Ji Huan ve prens Ding'le iyi ilişkilerinden kaynaklanıyordu. Bu karşılıklı güven ilişkisi, armağan edilen 80 "et bombası" (*roudan,* Taipeh'te yayımlanan strategem kitabı "seks bombası" yerine böyle diyor) ve 120 beygirle parçalanıp gitti. Konfüçyüs görevinden feragat etti ve Lu devletinin iktidar sahipleri, devletin yükselişinin kendileri lehine güvencesi demek olan Konfüçyüs'ü kaybettiler. Qi devleti iki niyetini de, kazanın altından odunu çekip almakla gerçekleştirmiş oldu. Lu devletinin yükselişi durduruldu ve Qi'yi tehdit eden tehlike ortadan kalktı. Konfüçyüs'ün söylediği şarkının metni dikkate değerdir. Şarkı, Konfüçyüs'ün hileye karşı kör olduğunun kanıtıdır. Konfüçyüs şarkıda sadece ve sadece kadınların tahripkar etkisinden yakınmaktadır. Fakat bunun sadece "Lu tarafından uygulanan strategem politikasını sabote etme"nin zararsız bir aleti olduğunu (Shi Yun, *Licht-Tageszeitung [Günlük Işık Gazetesi],* 2.6.1996) ve Lu'nun gerçek düşmanının tamamen başka bir yerde aranması gerektiğini Konfüçyüs hiç de açıkça görememiştir. O sadece batıdaki Zhou hanedanının ritüellerinden ve pek yüce ahlak öğretilerinden yola çıkmak yerine biraz da strategemlerden anlasaydı, "kazanın altından ordunu çekip almak" strategemini uygulayan rakibi Li Chu gibi, görevini strategemlere başvurarak sürdürebilir miydi? Konfüçyüs görevini bırakmakla, yaşamının sonraki bölümü için kendisi tarafından böylesine arzu edilen çağının politikasını etkileme imkanını kaybetti. O, Qi'li iktidar sahiplerinin strategemini sezebilseydi bile, tabii ki düşmanca bir strategem planıyla buna tepki göstermezdi, tersine kendi özdeyişine uygun davranırdı: "Küçük şeylere dikkat göstermemek büyük planları tehlikeye sokar."

19.12. Moskova'nın Yeniden Silahlanmaya Karşı Açtığı Savaş

Federal Almanya'nın yeniden silahlanması görüşmeleriyle ilgili olarak, Wang Shifang, 1980'li yılların başında Çin Komünist Partisi yayın organı *Volkszeitung [Halk Gazetesi]*'nde şu yorumu yapıyordu: "Moskova'nın taktiği: Kazanın altından odunu çekip almak" (Pekin 24.6.1981). Yoruma göre, Moskova yönetimi, Almanya'nın yeniden silahlanınasında direnen Federal Almanya başbakanı Schmidt'e şiddetle karşı çıkıyor ve aynı sıralarda Willy Brandt'ı kendisine Sovyetlerin dostluk niyetlerini göstermek ve Federal Almanya'da roketlerin konuşlandırılmasından vazgeçilmesi arzusunun altını çizmek için Moskova'ya davet ediyordu. Federal Almanya'nın aynı partiden iki önemli temsilcisi Moskova'da komedyenlere özgü bir şekilde farklı muamele görüyorlardı, fakat hiç şüphesiz bunun altında bir hesap yatıyordu. Moskova yeniden silahlanmaya şüpheyle bakan Brandt'ın yaktığı yeşil ışıkla, sosyal demokrat Alman yönetimininin bu soruna ilişkin tutumunu değiştirmeyi sağlamak istiyordu. Kaldı ki, Sovyetler Birliği, Batı Almanya halkını açıkça tehdit ediyordu. Söz konusu roketlerin konuşlandırılması halinde, Federal Almanya Cumhuriyeti bir atom bombası savaşında topluca yok olma tehlikesine maruz kalacaktı. Bu yönden bakıldığında, Federal Almanya Cumhuriyeti'nde de başbakan Schmidt'e ve yeniden silahlanma kararına karşı açık bir muhalefet oluşturulmaktaydı. Nihayet Moskova, faşiştlerin Almanyasının yaptıklarının acı hatırasını tazeliyor, NATO'nun yeniden silahlanma kararını Hitler'in 40 yıl önce Sovyetler'e göstermiş olduğu tepkiyle karşılaştırıyor ve ikili oynayarak, Avrupa halklarına Batı Alman militarizminin bilinen alışkanlıklarının asla unutulmaması çağrısında bulunuyordu. Wang Shifang'a göre, Federal Almanya Cumhuriyeti, NATO'nun Avrupa içindeki temel desteğiydi. O, NATO cephesi devleti olarak, başka hiçbir devletle değiştirilemezdi. Federal Almanya Cumhuriyeti'nin Sovyetler Birliği'nden gelecek bir saldırıya karşı durma faaliyetlerinden diğer Avrupa devletlerinin kaderi de etkilenecekti. Moskova'nın roketlerin Federal Almanya'da konuşlandırılmasını önlemeyi hedefleyen "entrika"sı (yinmou) tutarsa, bu, bir domino etkisine yol açacaktır.

Tüm NATO planı muhtemelen güme gidecektir. Moskova'nın Bonn'un "bağımsız bir politika" izlemesini arzulamasının ardındaki gerçek niyeti, NATO'ya karşı "kazanın altından odunu çekip almak" strategemini uygulamaktır.

19.13. Maymunlar Kralı'nın Son Kozu

Dağdaki dev, Tripitaka tarafından manastırın 270 yaşındaki keşişine ödünç verilmiş olan güzel elbiseyi yangından yararlanarak çaldıktan sonra (strategem Nr. 5.1.), evine, Kara Rüzgar Mağarası'na geri dönmüştü. Uyuduğu sırada azmış olan ateşten Maymunlar Kralı sayesinde sağ salim kurtulan Tripitaka, ertesi gün, yangından hiçbir zarar görmeden kalan Zen salonunda, geceki yangından habersiz bir halde uyandı ve Maymunlar Kralı'na gece neler olup bittiğini ve güzel elbisenin nerede olduğunu sordu. Maymunlar Kralı "Cübbeyi bulacağım ve onu size geri getireceğim" diye yanıt verdi. Maymunlar Kralı önce 230 manastır sakininin üstlerini, daha sonra sandık ve dolaplarını aradı; hiçbir şey bulamamıştı. Nihayet o, manastırın başkeşişine, civarda bir devin yaşayıp yaşamadığını sordu. Başkeşiş, güneyde uzanan Kara Rüzgar Dağları'nda bulunan Kara Rüzgar Mağarası'nda Büyük Kara Kral'ın yaşadığını söyledi. O bu geniş alandaki tek devdi. Maymunlar Kralı, bir anda, bulutların perendesi yardımıyla Kara Rüzgar Dağı'na kadar 20 mil uçtu; güzel elbiseyi Büyük Kara Kral'ın çaldığından emindi. Amacına bağlı olarak, Büyük Kara Kral'ın bir Taocu ile ve beyazlar giymiş bir bilgeyle, yeni ele geçirilmiş pek parıltılı bir elbise üzerine konuştuklarını işitti ve onları gizlice dinledi. Kara Kral elbiseyi bir gün sonraki doğum gününde giymeyi düşünüyordu. Maymunlar Kralı'nın hırsızın kim olduğu konusunda artık zerre kadar şüphesi kalmamıştı.

Biraz sonra Büyük Kara Kral'la konuşmaya başladı ve ondan elbiseyi iade etmesini istedi. Ne var ki, Kara Kral böyle bir emrivakiye hiç de hazır görünmüyordu. Böylece ikisi arasında on raundun üstünde bir mücadele başladı ve öğleden sonraya kadar devam etti. Kılıçlarını birbirinin kalbine ve yüzüne saplamaya çalışıyorlar, bir-

birinin kafasını ve kollarını koparmaya gayret ediyorlardı. Ölümcül demir çubuklarla indirilen ve sesleri gök gürültüsünü andıran darbeler, şimşek hızıyla kullanılan mızraklarla bertaraf ediliyordu. Alacalı, sisli hava cereyanı burgaça dönüşüyor, çelik kılıçlardan çıkan kıvılcımlar havada titreşimler yaratıyor, her iki efsanevî hayvan, Maymunlar Kralı ile Kara Kral, birbirine üstünlük sağlayamıyorlardı. Nihayet Büyük Kara Kral şöyle dedi: "Kısa bir süre için silahları bırakıp dinlenelim! Şu anda bir şeyler yemek istiyorum, daha sonra seninle yine savaşacağım." Maymunlar Kralı sövüp saymaya, kudurmuş gibi bağırmaya başladı; dev de mızrağıyla saldırır gibi yaptı, mağarasına girdi ve mağaranın taştan kapısını kapattı. Mağaranın içinde güzel elbiseyi giymeyi düşündüğü doğum günü için davetiye yazmaya başladı. Maymunlar Kralı'nın mağaraya girmesi pek mümkün değildi ve ona, eli boş olarak manastıra geri dönmekten başka yapacak bir şey kalmamıştı.

Bir süre sonra o, dağ devinin onun tarafından yolda vurularak öldürülen bir arkadaşının kılığına bürünmüş halde, ikisi arasındaki savaşa kaldığı yerden yeniden devam etmek üzere, mağaraya yollandı. Demirden kargı tehdit ediyordu, o sadece zangırdıyor ve mızrak demirden kargının darbelerini defediyor, kıvılcımlar uçuşuyordu. Maymunlar Kralı her an kılığını değiştiriyor, fakat devin büyüleri onun saldırılarını hep boşa çıkarıyordu. Bu müthiş savaşın sona ereceği yoktu. Mağaranın girişinden dağın tepesine, oradan bulutlara kadar devam ediyordu düello. Rüzgar ve sis, sanki meydana çıkan tahribatı yayıyor, kum ve kayalar hava akımlarıyla burgaç içinde kalıyorlar ve birbirine dolanıyorlardı, ta ki kızıllaşan güneş batıdan batıncaya kadar. Ne var ki ikisinden hiçbirisi üstünlük sağlayacak gibi görünmüyordu. En nihayet dev bağırdı: "Hey, bir ara daha verelim! yeniden düello etmek için de vakit hayli geç oldu. Yarın yine gel; artık ak mı, kara mı, yarın belli olsun." Maymunlar Kralı haykırdı: "Dönmek yok! Bir silahşor gibi davran! Benimle konuşma, çok geç oldu!" Ve demir çubuğuyla o her yönden, ayı gibi güçlü bir silahşor gibi, rakibinin kafasına ve yüzüne darbeler indirdi. Fakat rakibi kendisini, kaşla göz arasında hafif bir rüzgara dönüştürdü ve mağarasına geri döndü, taştan mağara kapısını sürgüledi ve artık bir

şeyle ilgilenmedi.Maymunlar Kralı bir kez daha elleri boş, manastıra geri döndü. Orada Tripitaka'ya başarısızlığını bildirdi: "Tripitaka şunu sordu: "Senin savaş sanatın onunkiyle karşılaştırıldığında ne durumda?" Maymunlar Kralı şöyle yanıt verdi: Ben ondan çok iyi değilim, ikimiz denk sayılırız." Tripitaka şaşkınlıkla şöyde dedi: "Birbirinize üstünlük sağlayamıyorsanız, onu nasıl altedeceksin ve benim güzel elbisemi geri getireceksin?" Maymunlar Kralı şöyle yanıt verdi: "Sen hiç tasalanma! Ben ne yapacağımı biliyorum!"

Tripitaka ve Maymunlar Kralı geceyi Zen salonunda geçirdiler; fakat Tripitaka hiç durmaksızın olağanüstü güzellikteki elbisesini düşünüyordu. Gözüne nasıl uyku girebilirdi ki? Yatağında bir sağa bir sola dönüp dururken, birdenbire, bir pencerede ışık yandığını gördü. Hemen oraya yöneldi ve Maymunlar Kralına seslendi: "Kalk haydi, sabah oldu. Git ve bana güzel elbisemi getir çabuk!" Maymunlar Kralı yatağından sıçradı ve keşişlerin yıkanmak üzere su taşıdıklarını gördü. "İyilikler üstünüzde olsun ustam; hemen gidiyorum" dedi. Tripitaka yatağından kalktı ve onu durdurdu. "Nereye gidiyorsun?" Maymunlar Kralı yanıt verdi: "İnanıyorum ki, olup bitenler Guanyin'e, merhamet ve şefkat tanrıçasına karşı sorumluluğumuzu unutmamıza yol açtı. Siz bu Zen salonunu kutsayın, tanrıça burada yerli halkın kutsal tütsüleri ve kurban paralarını kabul ediyor. Ve aynı zamanda o kutsal mekanın pek yakınında bir devin varlığına göz yumuyor. Ben onunla kısa bir görüşme yapmak üzere, güneye, denize doğru gidiyorum. Ve sonra, ondan, buraya bizzat gelmesini ve devin güzel elbiseyi iade etmesini sağlamasını isteyeceğim." Ve Maymunlar Kralı o anda ortalıktan kayboldu.

Biraz sonra o kendisini güneydeki denizin üzerinde buldu, orada bulutların önünü kesti ve masalımsı görünüme baktı. Daha sonra Bambu Mağarası civarında yere indi ve kendisini kabul eden tanrıçaya saygılarını sundu. Guanyin onu konukseverlikle karşıladı. "Guanyin", sözcük anlamıyla "[çağrı] sesine kulak veren, başvuruları dikkatle göz önünde bulunduran" anlamına gelir ve Çin'de dişil olarak tasarımlanır ve halkın Buda'ya bağlılığının, Budacı sofuluğun merkezinde Boiisatva (stratagem Nr. 19.4 ve 24.15) Avalokitésvara adlarını alır. Guanyin'le ilgili sayısız söylencelerden birine göre, o,

yeryüzünde varolmadan önceki hallerinden birinde üç kızkardeşin en küçüğüydü ve uzun süredir çocuksuz bir evliliği sürdüren bir krala, eşi tarafından, Çiçek Dağı'na yaptığı bir hac ziyareti vesilesiyle armağan edilmişti. Kralın kendi öz oğlu olmadığından, bir emirnameyle, kızlarından olan oğullarının, yani torunlarının tahtın varisleri olduğunu duyurdu. Şimdi sıra, kızları için uygun kocalar bulmaya gelmişti. Kızların en küçüğü, buna tepki gösterdi ve babasının emirnamesine uymaktansa, Buda dinine sığınmayı tercih etti. Ve bir manastıra çekildi. Kral manastırı kundaklamaya kalkıştığında, kız ateşi kendi kanıyla söndürdü. Kızın başı uçurulacaktı artık. Ne var ki kılıç kırılıp parçalara ayrıldı. Bu defa boğduruldu kız. Yüreklere korku salan bir kasırga eşliğinde, yeraltı tanrısı kaplan kılığında göründü ve ölü kızı yeraltı ülkesine götürdü. Kız orada, cehennem prenslerinin bizzat hazır bulundukları törende ettiği duayla kurtuldu. Çektiği ıstıraplar karşısında tüm ruhlar birleşmişti. Cehennem cennete dönüştü. Cehennem Kralı kendi gücünden korkuyordu. O, kutsal kızı yerüstü dünyasına gitmek üzere serbest bıraktı. Kız, güneyde, deniz üstünde bulunan bir adaya bırakıldı ve orada Guanyin olarak sonsuza kadar kutsandı ve kutlandı.

Maymunlar Kralı üstü mücevherlerle bezenmiş, beyaz nilüfer çiçekleriyle donatılmış platforma doğru yöneldi, diz çöktü ve dileğini sundu: "Seyahati sırasında ustam Tripitaka, sizin Zen salonlarınızdan birine vasıl oldu. Orada Size yöre halkı tarafından tütsü ve kurban parası sunuluyor. Fakat Siz bir deve de, oradan fazla uzak olmayan bir yerde barınma izni vermişsiniz. İşte bu dev ustamın güzel elbisesini çaldı. Ben defalarca elbiseyi geri almaya çalıştım; fakat başarılı olamadım. Size durumu arz etmek üzere kendim geldim buraya." Guanyin şöyle dedi: "Bu maymun küstahlık kokan sözler sarfediyor. Güzel elbiseyle niye bu kadar böbürleniyorsun ve onu kötü insanlara gösteriyorsun? Ayrıca sen bu kötü olayda pay sahibisin; çünkü alevlerin yayılmasına neden olacak şekilde rüzgarı körükledin ve sonunda bana adanmış olan tapınak alanının yanmasına yol açtın. Ve şimdi tüm bunlara rağmen buraya gelme ve saygısızlık etme cesaretini nasıl gösterebiliyorsun?" Maymunlar Kralı bu sözleri duyunca ve Guanyin'in geçmişi olduğu kadar geleceği de

bildiğini görünce, süklüm püklüm oldu ve yalvarıp yakarmaya başladı: "Guanyin, Sizden rica ediyorum, gençlerin yanlış davranışlarını bağışlayın. Her şey Sizin söylediğiniz gibidir. Fakat ben, devin güzel elbiseyi çaldığı ve bende katlanılmaz başağrılarına neden olan sihirli sözler söyleyerek ustamı tehdit ettiğini biliyorum. Bu yüzden buraya geldim; Sizi rahatsız etmek pahasına. Sizden özellikle rica ediyorum, bana merhamet edin ve devi yakalamak için yardım elinizi uzatın; böylece elbiseyi geri alabilelim ve batıya doğru yolculuğumuza devam edebilelim." Guanyin şöyle yanıtladı: Bu dev birçok büyü bilir, onun hakkından gerçekten de gelemezsin. Pekala! Ustanın hatırına bu kez seninle geliyorum." Maymunlar Kralı şükranla eğildi ve Guanyin'den hemen yola çıkmalarını rica etti.

Mutluluk müjdecisi bulutların üstüne birlikte bindiler ve hemen ardından Kara Rüzgar Dağı'na ulaştılar. Oradan bulutlardan indiler ve Kara Rüzgar Mağarası'na giden patikayı izlediler. Oraya, elinde düz bir şal tutan bir Taocu gelmişti. Şalın içinde iki büyülü hap vardı. Maymunlar Kralı demir çubuğuyla, bir darbede onu, kanlar içinde paramparça etti. Guanyin bu tüyler ürpertici sahne karşısında donup kaldı. "Bu şiddet, bu kan dökücülük niye?" diye sordu. "O güzel elbiseyi çalmadı ve sana bir fenalığı dokunmadı. Niye onu bir darbede bu hale getirdin?" Maymunlar Kralı, o Taocunun devin bir arkadaşı olduğunu söyledi. Dün bu Taocuyla ve beyazlar giymiş bir bilgeyle konuşmuştu; konuşma sırasında devin bir şölen düzenlediğini ve bu şölende güzel elbiseyi giyeceğini işitmişti. Taocu, hiç kuşku yok ki, bu şölene katılmak üzere yola koyulmuştu. Bunun üzerine Guanyin, Maymunlar Kralı'nın bu yaptığını uygun buldu. Maymunlar Kralı, Guanyin'e, ölmüş olan Taocunun kılığına girmeyi önerdi. Kendisi de iki haptan birini alacak ve onu diğerlerinden daha büyük bir hap haline getirecekti. "Şalı iki hapla birlikte alın ve deve doğum günü armağanı olarak verin. Büyük hapı yutmasını sağlayın, gerisini ben hallederim." Guanyin bu plana hiçbir itirazda bulunmadı. Taocunun kılığına büründü ve haplı şalla birlikte devin mağarasına yollandı.Hiçbir şüphe uyandırmadan içeriye kabul edildi ve konuşulduğu üzere, kendisiyle selamlaşan deve büyük hapı doğum günü armağanı olarak şu sözlerle verdi: "Bu hapla binlerce

yıl daha yaşayın!" Dev hapı bir hamlede yutar yutmaz, bu kez devin kılığına girmiş olan Maymunlar Kralı gerçek kılığına tekrar döndü ve kendi etrafında dönmeye ve deve darbeler indirmeye başladı. Dev, sanki cansızmış gibi, yere serildi. Guanyin gerçek kılığını açığa vurdu ve güzel elbiseyi kendine aldı. Maymunlar Kralı devin bedeninden yayılan kokuya karşı burnunu kapadı. Devin yeni numaralar çevirmesinden korkarak, Guanyin, kafasının üstüne ve alnının ortasına bir çizgi çekti. Dev ayağa kalktığında, Maymunlar Kralı'na karşı mızrağını savurarak saldırıya geçti. Fakat Guanyin hemen havaya yükseldi ve sihirli sözler söylemeye başladı. Sözler etkisini hemen gösterdi ve dev katlanılmaz bir başağrısına tutuldu. Mızrağını yere attı ve yerde kıvranmaya başladı. "Guanyin "Sihirli canavar, niye kendini yerden yere atıyorsun?" diye sordu. Dev, hiç tereddüt etmeksizin, şöyle dedi: "Yaşamımı bağışlayacağını umuyorum." İyi yürekli Guanyin onun ricasını yerine getirdi. Ve büyük tanrısının verdiği göreve, Potalaka Dağı'nın öte tarafının gözcülüğü görevine geri dönmeye hazırlanırken, Guanyin Maymunlar Kralı'na şöyle dedi: "Ustanın yanına geri dönebilirsin ve ona tekrar özenle hizmet edebilirsin!" Maymunlar Kralı şöyle yanıt verdi: "En derin şükranlarım Sizin içindir. Bu kadar uzaklardan geldiniz, bana yardım etmek için." Guanyin'e yaltaklandı ve elinde güzel elbise, ona veda etti. Guanyin ayı kılığına sokulan devle birlikte güneydeki okyanusa doğru gözden kayboldu.

Wu Cheng'en (1500-1582) tarafından yazılmış olan *Pilgerreise in den Westen [Batıya Hac Yolculuğu]* adlı kitaptan yukarıya alınan bu episod, Çince strategem kitaplarının pek çoğunda 19 numaralı strategemin kullanımına tipik bir örnek olarak gösterilir. "Maymunlar Kralı batıya yolculuk sırasında karşılaştığı devleri yenerken, bu devlerin hakkından hiç de öyle kolaylıkla gelmez. Onları kendi gücüyle haklayamazsa, güç kaynaklarını kurutmaya yönelir ve onlara karşı strategemler uygular *(Die Strategeme mit Beispielen [Örneklerle 36 Strategem],* Taipeh, 1972).

19.14. Sadece Tarım Reformu

Hongkong'da 36 strategem üzerine yayımlanan bir kitapta belirtildiğine göre, Amerika Birleşik Devletleri yönetiminde Çan Kay Şek rejiminin iyice yaygınlaşan rüşvet ve eylemsizliğinden şikayetçi olan ve Çin Komünist Partisi tarafından "demokratik kişiler" diye adlandırılanları hareket geçirmek, ancak 1948'den sonra mümkün olabilmişti. Aynı anda Çin komünistleri Amerikalıları, dünyayı istila etmek isteyen Rus komünistleriyle karşıtlık içinde, kendilerinin sadece tarım reformcuları olduklarını belirterek ikna etmeye kalkışmışlardı. Gerçekten de tarım reformcuları ABD'de birçok taraftar bulmuşlardı. Öyle ki, Amerika Birleşik Devletleri, Çan Kay Şek'in lideri olduğu Guomindang rejimine yaptığı yardımı kesmek veya devam ettirmek kararı almak durumundaydı. Komünist propagandanın etkisi altındaki Amerika Birleşik Devletleri, Guomindang rejimi için çok önemli, kritik bir dönemde, 1949 yılında, Guomindang yönetimine sağladığı ekonomik yardımı kesti. Böylece Çin halkının Guomindang rejimini destekleyen kısmının morali sıfıra indi ve Guomindang rejiminin içteki ve dıştaki politik itibarı zayıfladı. Bilindiği üzere, kısa bir süre sonra Çin komünistleri tüm Çin'de iktidarı ele geçirdiler.

19.15. Terkedilen İsyancı Liderler

Kuzey Çin'deki Song hanedanı (İ.S. 960-1127) zamanında, Xue Changru (1000-1061), Hanzhou'ya (bugünkü Sichuan eylaletinin Guanghan bölgesi) ordu yetkilisi olarak atandı. Bir gün garnizondaki bazı askerler isyan ettiler, karargahlarını terkettiler, her yeri ateşe verdiler ve bölge yöneticisini ve bölgedeki askerî birliğin komutanını öldürmek istediler. Her iki devlet görevlisi de kurtulmaya teşebbüs etmediler. Bu kritik anda Xue Changru olay yerine yetişti ve isyancı askerlere şöyle seslendi: Hepinizin ana babası, karısı ve çocuğu var. Neden kendinizin ve sevdiklerinizin yaşamına mal olacak böyle bir eyleme kalkıştınız? İsyanı destekleyenlerin hepsi, şu tarafta toplansın!" Destekçilerin hepsi, gerçekten de o yönde toplandılar ve kıl-

larını bile kıpırdatmadılar. Yalnızca sekiz adam, elebaşı olanlar, toplananlara katılmadılar ve kent dışındaki köylere kaçmaya çalıştılar. Hepsi çok kısa sürede yakalandı. O zaman halk arasında şöyle dendi: "Xue Changru olmasaydı, bütün kent felakete uğrayacaktı."

Bu örnek, 36 strategem üzerine yazılmış en eski kitapta, 19 numaralı strategemin uygulanmasına başarılı bir örnek olarak yer almaktadır. Wu Gu, *36 Strategeme mit Illustrationen [İlüstrasyonlarla 36 Strategem]* adlı kitabında, Xue Changru'nun davranışını, düşmanın moralini bozmak ve onun mücadele gücünü kırmak konusunda örnek bir davranış olarak göstermektedir. Wu Gu'nun analizi, ne var ki, Xue Changru'nun strategemik olmakla birlikte, yalnızca düşmanın moralini bozmayı amaçlayan bu davranışını tümüyle kapsayan bir analiz değildir. Şüphesiz Xue Changru'nun güçlü davranışı isyancıların cesaretini kırmıştı. Fakat Xue Changru'nun hiçbir şeyden korkmaz görünümü, tek başına, yeterli değildi. Onun strategemik olarak toparladığı kısa konuşması, ayaklanmanın temellerine indirilmiş bir darbe oldu. Öncelikle Xue Changru isyana katılanların dikkatini eylemlerinin ağır sonuçlarına çekti. Sadece kendileri değil, hatta aile üyeleri de ölümle tehdit ediliyordu. Konuşmasının ikinci cümlesinde Xue Changru elebaşılarını değil, sadece isyana katılanları hedefliyordu; onların, teslim olmaları halinde paçalarını kurtaracaklarını anlamalarını hedefliyordu (karş.: strategem Nr. 15 ve Nr. 33). Böylece Xue Changru, isyanın birkaç elebaşısını kendilerini destekleyen gruptan ayırmış oluyordu. İzole edilmiş bir durumda kalan isyancı liderler desteklerini kaybetmişlerdi ve artık sadece kaçmayı düşünebilirlerdi.

19.16. Seçkinlerin Ayartılması

Tang Çağında (İ.S. 618-907) yaşamış olan Jia Lin, *Meister Suns Kriegskunt [Sun Usta'nın Savaş Sanatı]* üzerine yazdığı yorumunda, düşmanın etkili ve bilgili adamlarının, artık düşmana danışmanlık yapamayacak şekilde ayartılmasını, düşmana zarar verme yöntem-

leri arasında sayar. Üç Devlet Çağının bir generali, Lü Meng (İ.S. 178-219), bu taktiği uygulayarak, Guan Yu'yu yendi ve stratejik önemi olan Jiangling kentini Wu devleti adına yeniden aldı (bkz: strategem Nr. 8.3).

Wu ve Shu devletleri kuzeydeki Wei devletine karşı ittifak yapmışlardı. Ne var ki Wu devleti Wei devletiyle gizli bir anlaşma imzalamıştı ve bu anlaşma sayesinde, Shu devletinin korku salan savaşçısı Guan Yu'nun elinde bulunan Jiangling kentini geri almayı umuyordu. Ve Lü Meng, amacına ulaşmak için, diğer strategemler arasında, "Kazanın Altından Odunu Çekip Almak" strategemini de uyguladı *(China im Aufbau [İnşa Halindeki Çin]* dergisi, Pekin, Haziran 1985): Lü Meng, Guan Yu'nun çok sayıda subayını kendi tarafına çekti, öyle ki Guan Yu gitgide yalnız ve izole bir halde kalmaya başladı.

Lü Meng'in taktiği zamanı ve mekanı aşan çağrışımlar yapıyor. Örneğin, "İsrail'in uygulamalarını ve Filistin halkının ve işgal altındaki bölgelerde yaşayan diğer Arapların uğradıkları insan hakları ihlallerini soruşturan Birleşmiş Milletler özel komitesinin kararlarını İsrail yönetimi şöyle karakterize ediyordu: "... the Government of Israel hoped to enervate the communutiy by depriving it of intelligent and active leadership, and the occupying power" (nakleden: Lothar Kuhl: Die Untersuchungs- und Berichtstaäigkeit des "Special Commitee to Investigate Israeli Practices" der Generalversammlung der Vereinten Nationen [Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda "İsrail'in Uygulamalarını İnceleme Özel Komitesi"nin Araştırıma ve Raporlarının Görüşülmesi] , Berlin 1995, S. 387). Burada güncel bir örnek veriyorsam, bu, İsrail'in uygulamalarına ilişkin tutumun altını çizmek için değil, sadece bir hile tekniğinin her yerde rastlanabilecek uygulamalarını işaret etmek içindir.

19.17. Öğrencisiz Öğretmen

Yılın ağustos böceklerinin cır cır cırladığı bir vaktinde, bir Çin kentinin tren istasyonuna bir tren girdi ve durdu. Trenden inenler ara-

sında, uzun boylu, tahminen 30 yaşlarında bir adam vardı. Şapkasının gölgelediği yüzünden güleryüzlülük ve açıkyüreklilik ışıltıları saçılıyordu. Adam tren istasyonunu terketti ve ırmak kıyısındaki cadde boyunca yürümeye başladı. Irmağın karşı kıyısında, eski tuğlaları tümüyle yosun tutmuş olan kent duvarı yükseliyordu. Yosunlar, batmakta olan güneşin ışıklarıyla parlıyordu. Duvarın üstünde bir kule, mavi gökyüzüne doğru yükseliyordu. Kule sanki arazinin sert tekdüzeliğine bir yumuşaklık vermek ister gibiydi. Irmak uzayıp gidiyordu, fakat durgun suyu kımıldatacak küçücük bir dalga bile yoktu. Suyun yüzeyi cam gibi parıldıyor ve kent duvarının siluetini yansıtıyordu. Her şey, olduğundan çok daha güzel görünüyordu.

Adam gayri ihtiyari durdu, şapkasını biraz sağa eğdi ve çevreye bakmaya başladı. Düşünüyordu: "Bu eski kent olağanüstü derecede sevilmeye değer. Damarlarında eski bir kan akan bir yaşlı adamla pekala karşılaştırılabilir. Ne var ki ben bu kente taze kan vermek ve eski kanı dışarıya atmak istiyorum. Böylece o taze bir güçle yeni bir bahara açılmış olacak. Gerçi o dıştan bakıldığında eskiliğini ve insanda sevgi uyandıran görünümünü koruyacak; fakat içinde sadece taze baharın kanı akacak. Bu dünyada başka hangi kişi böyle büyük bir sevinci yaymaya girişebilir ki!" Genç adam bu türlü düşüncelerle, kendini gelecek konusunda güçlenmiş hissetti. Yüzündeki terleri sildi ve büyük adımlarla yoluna devam etti. Biraz sonra köprüden geçti ve kent kapısına ulaştı.

Caddeler pek dardı ve günün bu saatinde hiç güneş almıyorlardı. İki çekçek arabası karşılaştığında, insanın kenara çekilmesi ve bir ev duvarına adeta yapışması gerekiyordu. Arabalardan birinin çarpması sonucu yaralanma tehlikesi vardı. Cadde boyunca sıralanmış dükkanların tezgahlarının arkasına, çıplak kollarını iyice açmış, yelpazelerini sağa sola sallayarak serinlemeye çalışan satıcılar oturmuştu. Yayalardan hiçbirinin acele bir işi yokmuş gibi görünüyordu. Öyle görünüyordu ki, bunlar evlerinden sadece ortalıkta biraz gezinmek için çıkmışlardı. Çok sakin hareket ediyorlardı, insanın sinirini bozacak bir yavaşlık içindeydiler. Sükuneti, sadece, caddenin o köşesinden bu köşesinden ortaya çıkan, tamamen çıplak, birbirlerinin çevresinde koşuşup duran ve yüksek sesle haykırışan çocuklar bo-

zuyordu. Çekçekler, kaşla göz arasında, sürekli çalan çıngıraklarıyla geçip gidiyorlardı durmadan. Onlar bile sessizlik ve rehavet cennetini tamamen bozamıyorlardı. "Ezelden beri aynı görünüm" diye düşündü genç adam. "Tek yenilik, otuz yıldan bu yana, çekçekler olmuş. Halk hâlâ sakin sakin yürüyor hep. Bu, bir kuşaktan diğerine geçiyor. Sürekli, hiçbir acelesi yok görünen insanların sırtlarını görüyorum. Kıskanıyorum onları; şu daracık caddede nasıl da yolu kilitlemişler. Onlar bundan daha hızlı hareket edemezler." Biraz sessiz, adımlarını hızlandırdı ve yayalar arasından yılan gibi kıvrıla kıvrıla, bir birinin bir diğerinin arkasından, yürüyüp geçti. Kendisini şimdi daha rahatlamış hissediyordu.

Biraz uzaklaşmıştı ki, bay Gao Juweng'in dikkatini çekti. Gao Juweng, 50 yaşlarında, bir deri bir kemik, uzun boylu, gözlüklü, kahverengiye çalan yüzü derin kırışıklarla dolu, bıyıklı bir züppeydi. "Gerçekten doğru mu görüyorum? Yoksa o geri mi geldi! Evet, şimdi anladım. Öyle ya, o ve arkadaşlarının gerçekten de burada bir okul açmak istedikleri söyleniyor. Onun için gelmiş olmalı. Onu selamlamamak çok daha iyi olacak. O benden aldığı dersleri muhakkak ki unutmamıştır. Benim o zamanki öğrencilerimin yüzde doksanı bize küfrederlerdi ve bizim paslanmış demirler olduğumuzu söylerlerdi. Şimdi ben onunla ne konuşabilirim ki?" Ve Bay Gao cadde boyunca yürümeye başladı ve bir sepet dolusu nilüfer çiçeği kökü taşıyan bir çiftçinin arkasına saklanmış bir halde, çiftçi bir yerde duruncaya kadar onun ardından yürüdü. Sağına soluna bakmıyordu ve bu şekilde eski öğrencisine görünmeden sıvışacağını umuyordu. Ne var ki öğrencisi onu epeyi zaman önce görmüştü. Öğrencisi caddenin öğretmeninin yürüdüğü tarafına geçti ve onu karşılayacak şekilde durdu. Yaşlı öğretmenine baktı ve onu saygıyla selamladı. Öğretmen artık genç adamı görmezlikten gelemezdi. Sevecen bir surat takındı ve şöyle dedi:

"Ah, öğrencim Yusheng! Uzun süredir birbirimizi görmüyorduk. Herhalde yaz için buradasın. Yaz bitince yine gidecek misin?"

"Hayır, bu defa burada kalacağım. Ben ve bazı arkadaşlar, burada bir ortaokul açma niyetindeyiz. Bundan sonra bu işle uğraşmak istiyorum."

"Bu çok güzel bir şey; bundan söz edildiğini hatırlıyorum", dedi Bay Gao ve ayrılıp yoluna devam etmek istedi. Fakat Jusheng devam etti:

"Planlarımız idealistçe. Tabii ki birçok zorluklarla karşılaşacağız. Ben bu yüzden sizi, öğütlerinizi almak ve zengin deneyimlerinizden yararlanmak için ziyaret etmek istiyordum."

Bay Gao gülümsedi, yarı nazikane, yarı aldırmaz bir şekilde şöyle dedi:

"Zaman değişti. Benim deneyimlerim çoktan eski moda elbiseler gibi oldu. Onlar artık bozuk bir dolap içine yığılmış durumda. Onların sizin yeni okulunuza ne gibi bir yararı olabilir ki?"

Bir an sustu ve ciddi bir ses tonuyla şöyle devam etti:

"Fakat bir okulu yönetmek gerçekten de zor bir iştir. Bu konu bana her zaman pek ciddi görünmüştür. Sen daha okula giderken, biz her şeyi elde tutma duygusuna sahiptik. Şimdi her şey başka. Tuttuğun şey boşa gidiyor. Birilerinin bana bazı yeni deneyimleri aktarmasını memnuniyetle isterdim."

" Deneyim deneyimdir" dedi Yusheng. "Eski ve yeni deneyimler arasında ne gibi farklar olabilir ki? Siz çok alçakgönüllüsünüz."

Bay Gao biraz meraklandı ve Yuscheng'in bir parça ağzını yoklamak istedi:

"Yanında yeterince para var mı? Çünkü para en önemli husustur. En iyi planlar çoğu zaman finansal nedenlerden dolayı akamete uğrar."

"Biz her şeyi hesapladık. Öğrencilerden alınacak paralar işletme masraflarını karşılayacak. Okulu faaliyete geçirmek için gereken masraflar bağışlarla karşılanacak. Her şey şimdiden ayarlandı."

"Öğrencilerden alınacak paralar işletme giderlerini karşılayacak mı?"

"Biz, arkadaşlarım ve ben, aynı ideale sahibiz. Herkes kendi geçimini sağlayacak. Bu yüzden bizim ücretlerimiz son derece düşük olacak. Aramızdan bazıları hiç ücret almayacak."

"Hiç ücret almayacak mısınız?" diye sordu bay Gao şaşkın şaşkın. Biraz sonra gülerek şöyle devam etti:

"Görülüyor ki, siz bedeninizi ve ruhunuzu eğitime adamışsınız. Ne kadar saygıdeğer bir davranış! Hoşçakal!" Ve şöyle bir seyirtip yoluna koyuldu. Yusheng de ardından seslendi:

"Hoşçakalın!"

Biraz sonra bay Gao bir çayhaneye girdi. Çayhane büyük bölümünde müşteriyle doluydu. Müşteriler akşama doğru, açık havada artık terlemeyecekleri bu saatlerde, çene çalmaya gelirlerdi buraya. Müşteriler arasında bölge okullarının müfettişi Lu Zhongfang da vardı. Bay Gao'yu görür görmez, nargilesinin marpucunu ağzından çekti, ayağa kalktı ve yarım bir selam vererek şöyle dedi:

"Ama bugün sen benden geç geldin. Burada bir yer var, gel otur."

"Ah, çok güzel. Yolda oyalandım, bu yüzden biraz geç kaldım."

Bu sözlerden sonra bay Gao yıpranmış ceketini ve uzun paltosunu çıkardı ve her ikisini duvardaki bir askıya bastıra bastıra astı.

"Biliyor musun bugün yolda kime rastladım? Eski öğrencim Ding Yusheng'e. Tekrar buraya dönmüş." dedi bay Gao, otururken. Garson sıcak bir mendil bıraktı, yüzünü silip ovuşturması için. Daha sonra bay Gao eliyle kara sakalını sıvazladı ve şöyle dedi:

"Şu ortaokulu, arkadaşlarıyla birlikte mutlaka kurmak istiyor. Bana daha biraz önce, tüm varlığını bu projeye adamak istediğini söyledi."

Lu Zhongfang bunları işitince, elindeki çubuğu yakınayı bıraktı ve şöyle dedi:

"Bir okul kurmak istemeleri doğal. Üstelik ben, onların şu yakınlarda Xingjia geçidi üzerinde bir bina kiraladıklarını biliyorum."

Ancak bu sözlerden sonra o, çubuğundan derin bir nefes çekti, büyük burun deliklerinden açık gri renkte iki tütün bulutçuğu etrafa yayıldı.

"Bizim okulumuz hiçbir yerden para bulamıyor" diye sızlandı bay Gao. "Buna karşılık bunlar paranın nereden geleceğini biliyorlar. Okulun kurulması için gerekli para sanki toplanmış, avuçlarında. Hıh! Çocuk bunlar!"

"Ah bu çocuklar" diye yankıladı Lu Zhongfang alaycı bir gülüşle.

"Yalnız bir şeyi anlamıyorum" dedi Gao; "O bana işletme masraflarının öğrencilerin ödentileri ile karşılanacağını, öğretmenlerin pek az ücret alacaklarını söyledi. Hatta birkaç öğretmen hiç para almayacaklarmış. O zaman kendi kendime şunu soruyorum: Bunu nasıl becerecekler?"

“Vah eski dostum vah. Sen gerçekten çok safsın. Ücretsiz ders vermek. Böyle bir şey bugün hâlâ olabilir mi, nerede var böylesi? Bu işin arkasında tamamen başka bir şey yatıyor.”

Lu Zhongfang, hafif zafer kazanmış bir yüz ifadesiyle bunları söyledi ve çubuğundan bir nefes daha çekti.

Konu hakkında o ana kadar hiç de etraflı düşünmemiş olan Gao, biraz pişmanlık duyar gibi oldu. Çay fincanını kaldırdı, bir yudum çay içti. Ardından, kendi kendisini kınar gibi, şöyle dedi:

“Bunun arkasında ne olabilir ki! Böyle bir şey nasıl gözümden kaçabilir! Diyelim ki, var. Ne var peki bunun arkasında? Bu bana pek olur gibi görünmüyor?”

“Ama bir de bakmışsın olmuş; niye olmasın yani?”

Ve iki adam kafa kafaya verdiler ve bir süre fısıldaştılar. Sonra doğrulup tekrar dik durumda oturmaya devam ettiler. Lu Zhongfang şöyle dedi:

“Belli ki onların bir para kaynağı var. Ücret almamaktan söz ediyorlarsa, bu sadece iyi bir izlenim yaratmak ve gösterdikleri özveri için yapılacak övgüler sonucu halkı derslere çekmek içindir. Onlar herkesi enayi yerine koyuyorlar! Birdenbire on parmakları bala bulanacak. Eğer durum bizim düşündüğümüz gibi değilse, o sana okulun kurulması için gerekli paranın nereden geleceğini niye söylesin ki?”

Şimdi ne yapmalı? Önlerinde olup biten şeyi Gao kendisi açısından oldukça netameli bir şey olarak görüyordu. Gözlerini kapadı ve şöyle dedi:

“Tahmin ettiğin şey, yüzde altmış, yüzde yetmiş olasılıkla gerçek olmalı.”

“Niye yüzde seksen, doksan olasılıkla değil? Bana göre yüzde yüz böyledir!”

“Ne o, bahis mi tutuyorsunuz?”

Bu soru, bölge eğitim işleri müdürü Wang Xunbo’dan geldi. O biraz önce pencere kenarında yemek yemekteydi ve Gao ile Lu’nun birbiriyle ne konuştuklarını duymak için bu tarafa seğirtmişti. Bir sandalye çekti ve yanlarına oturdu. Gao ve Lu ona, ne hakkında konuştuklarını anlattılar. Bunun üzerine Wang Xunbo hararetle başını salladı ve şöyle dedi:

"Bunun arkasında muhakkak bir şey var. Yaşlı Lu'nun söylediği tamamen doğru. Onlar bozguncudurlar ve kendilerini geçindiremezler. Onların tüm düşünce ve çabası, bir kaos yaratmaya yöneliktir. Bunun için her araca başvurmayı kendilerine hak görürler. Onlar her çatlağa sızarlar, amaçlarına ulaştıracak hiçbir şeyi hor görmezler. Onların kuracağı ortaokul "Muhteşem Dayanıklılık" adıyla anılmalı, onlar dolaplarını çevirmek için kentimizde tutunmalarını sağlayacak bir dayanıklı payandaya ihtiyaç duyuyorlar."

"Onlar yakayı ele veren bir hırsızla karşılaştırılabilirler. Hırsız gizlice kapıyı açtığında ve bir ayağını evin içine attığında, hemen o anda, onları yakalamalıyız." Bay Gao, memnuniyet dolu bir bir gülücükle böyle dedi. Gülerken üst dudağı yukarı çekiyordu ve tütün dumanından sararmış dişleri ortaya çıkıyordu. Wang Xunbo Gao' nun sözleriyle pek ilgilenmedi, tersine tüm ciddiyetiyle kendi düşüncesini belirtti: "Tabii ki kimseye haksızlık yapmak istemeyiz. Sizin önerdiğiniz iki plan da, bozgunculuk iddası için neden olarak yeterli olmaz. Benim bu kuşaktan olanlarla hiçbir kontağım yok. Fakat oğlum onlardan bazılarıyla okula gidip geliyor ve birkaç gündür onlarla karşılaşıyorum. Onlar bu planlanan okul hakkında pek ayrıntılı şeyler anlatıyorlar. İlk saçmalık, oğlanlarla kızların birlikte ders almalarının düşünülmesi. Düşünün bir kez: Bir ortaokul, fakat oğlanlar ve kızlar aynı sınıftalar! İkinci saçmalık da şu ki...." - "Serbest aşk mı yoksa?" diye atıldı Lu Zhongfang, tüm yüzüne yayılan manalı bir gülümseyişle: "Bu böyle olmaz. Sizler, okul duvarları dışında bir şey olursa, öğretmen ve öğrencilerin buna aktif olarak angaje olacaklarını söylüyorsunuz. Fakat bu ne demektir ve önemi nedir! Öğretmenler öğretmek, öğrenciler öğrenmek zorundadırlar. Toplumla nasıl ilgi kuracaklar ki? Onlar toplum içinde bir şeyler yapmak, orada aktif olmak isterler. Bu, onların düşüncede ve çabada huzursuzluk ve kaos yaratmaya yöneldiklerinin kanıtı olmazsa, başka ne olur ki?" Wang Xunbo tamamen tahrik olmuş haldeydi. Birdenbire bir öfke duygusu sardı benliğini, öyle ki elbisesinin üst kısmının düğmeleri açıldı ve göğsünün bir kısmı ortaya çıktı.

Gao, aniden aydınlanmış gibi, göğüs geçire geçire şöyle dedi: "Hangi noktaya kadar dünyayı iyi yönde değiştirmek mümkündür

ki? Hangi noktaya kadar insanlar kendilerini değiştirebilirler ki? Bunu bilmeyi çok isterdim. Ding Yusheng o zamanlar benim önümde okul sırasında otururken, göze çarpmayan, silik, uslu bir öğrenciydi. Kimin aklına gelirdi ki, o on yıl içinde kabaran bir sele, vahşi bir hayvana dönüşecek?"

"Bir daha böyle bir şey olmayacak" dedi Wang Xunbo çok kararlı bir şekilde; Gao'nun sözleri onu sarsmış görünüyordu.

"Bu küçük çocuklar sıkı sıkıya ellerimizde. Burunlarını huzursuzluk yaratmak üzere şuraya buraya sokmak isteseler de, bu o kadar kolay olmayacak! Onlara göğüs germek ve suçsuz gençlerin kanlarını kabaran selin burgacına ve bu vahşi hayvanların pençelerine bırakmak istemiyorsak; zora başvuralım. Aksi halde, her şeyi sineye çekelim, utancımızdan başımız eğik gezelim, bu konudaki sorumluluğumuzu reddelim. Lu Zhongfang, sen bölge okulları müfettişisin. Senin elinde onların kuracakları okulu denetleme yetkisi var. Uygunsuz bir şey görürsen, bizim de onayımızla harekete geçersin ve böylece okulu kapatırız."

Lu Zhongfang margilesinin marpucunu masaya bıraktı ve bir yudum çay içti.

"Tabii, bu olur; evet olur bu. Onlara karşı alınacak esas önlem, kazanın altından odunu çekip almaktır." O sırada sanki bir ocağın altından bir odunu çekip çıkarıyormuş gibi bir hareket yaptı.

"Ne düşünüyorsun bu konuda?"

"Tabii öğrencilerin okula rağbet etmesi önlenmelidir. Bunun her halde üstesinden geliriz. Birkaç gün önce ben birkaç ilkokul öğretmenine rastladım. Biri şöyle dedi: "İlkokulda dersler bittiğinde tüm öğrenciler gelirler ve kendilerine en uygun ortakolu sorarlar. Ben onlara her zaman devlet ortaokullarını veya öğretmenlerin düzenledikleri seminerleri tavsiye ederim; çünkü doğru yolu bunlar buldururlar.' Daha sonra şunları ekledi: 'İşittik ki, gelecek ders yılında yeni bir okul açılacakmış, adı da Muhteşem Dayanıklılık olacakmış. Okulun organizasyonunu bir grup genç yapıyormuş, hepsi de bizim kentin dışında yüksek öğrenim görmüşler. Tahmin ediyorum, tüm bunlar hiç de öyle temiz insanlar değiller' Ben bu öğretmenlere, pek tabii hemen, çok haklı olduklarını söyledim. Onların niyetlerinin

bambaşka olduğu belli. Ayrıca görülüyor ki, onlara kimse güvenmiyor. Onlar herhalde birkaç boş sıra önünde ders verecekler."

Bu sözler Wang Xunbo'yu sakinleştirdi. Bay Gao da kendisini çok daha rahat hissetti.

"İşler böyle giderse, bu bizim ilgimizle ve bu bölgenin esenliği için iyi olacak. Fakat tetikte olmak zorundayız. İlgili kişileri oynanan oyunun ne olduğu hakkında aydınlatmalıyız."

Wang Xunbo böyle dedi, hâlâ öfkeli ve kafası karışıktı.

"Pek tabii!" dediler Gao ve Lu, başlarını sallayarak.

Ve böylece kentte yeni ortaokul hakkında kötü söylentiler yayılmaya başladı. Doğma büyüme bu yörenin insanı olan babalar, gökyüzünün altındaki tüm okulların kapısına kilit vurulsa ve hatta çocukları ölünceye kadar bir tek harf bile öğrenemeyecek duruma düşseler bile, onları bu yeni okula göndermeyeceklerine yeminler ettiler. Her yere, kentin her köşesine, ilanlar asıldı ve birçok gazetede, hatta Şanghay'da bile, ilanlar çıktı.Tüm çabalara rağmen, kentin büyüklüğüyle oranlandığında hiç de mümkün görünmeyen bir şey gerçekleşti ve genç ve idealist öğretmenlerin umdukları gibi, 80 hatta 100 öğrenci olmasa da, sekiz öğrenci okula kaydoldu. Yaşlı bayların öğretmenler ve halkı yeni okula karşı kışkırtmak amacıyla başvurdukları ve uygulanmasını pek kolay sandıkları 19 numaralı strategem, tersine, önlerine durmadan artan güçlükler çıkardı. Genç eğitimciler bu güçlüklerden yılmadılar. "Sekiz öğrencimiz var ve şimdi bu sekiz öğrenciyi çok iyi yetiştirmeliyiz. Bu sekiz öğrenciye verdiğimiz derslerde başarısız olursak, ancak o zaman karaya oturduk deriz" dediler.

Yazar, pedagog, yayıncı ve aktivist Ye Shengtao (1894-1988), 30'lu yılların başında yazmış olduğu *In der Stadt [Kentte]* adlı öyküsünde, öykünün kahramanı Ding Yusheng'in ağzından böyle diyordu. Ding Yusheng ve arkadaşları, strategeme aldırmadılar, karşı progapanda da bir süre sonra sönüp gitti. Ye Shengtao'nun öyküsünde okula karşı çıkanların çayhanede konuşurlarken beceriksizce önlemler almak üzere bir strategemi ve tabii 19 numaralı strategemi, hem de adını vererek anmış olmaları, ilgiye değerdir. Bir strategemi, adını anarak uygulamanın bir örneğini, antik Hellen dünyasındaki

başlangıçlarından bu yana Avrupa edebiyatında bulmaya kalkışmak boşunadır.

19.18. Karga Yuvasındaki Erzak Deposunun Ateşe Verilmesi

Bugünkü Zhongmou (Henan eyaleti) bölgesinin kuzeydoğusundaki Guandu, İ.S. 200 yılında, o zamanki imparatorluk naibi Cao Cao'nun (İ.S. 155-220) ordusuyla bugünkü Shandong, Hebei ve Shanxi eyaletlerinin yer aldığı ve Çin'in kuzeydoğusuna düşen bir bölgenin egemeni olan Yuan Shao'nun (ölümü: 202) ordusu arasında cereyan eden bir meydan savaşına sahne oldu (bkz.: strategem Nr. 9.2 ve 19.9). Yuan Shao 100 000 kişilik bir ordu oluşturmuştu; buna karşılık Cao Cao'nun ancak 20 000'in üstünde adamı vardı ve erzak stoğu da kısıtlıydı. Fakat Cao Cao Yuan Shao'nun düşmanını küçümseyen darkafalılığından yararlandı, düşmanı yanlış yola yönlendirmek üzere Yuan Shao'nun standartlarıyla donattığı 5000 adamla birlikte, bir gece baskını yaptı ve Yuan Shao'nun Wuchao'daki (Karga Yuvası) erzak deposunu ateşe verdi. Düşmanın ana kuvvetlerine gözdağı vermek üzere, Yuan Shao'nun 1000'in üstündeki askerinin burunları ve bu askerlerinin atlarının kulakları kesildi. Yuan Shao'nun ordusunun bu olaylar üzerine paniğe kapıldığı ve ordu mensuplarının birbirine düştüğü bir sırada (karş: strategem Nr. 20), Cao Cao'nun birlikleri darbeyi indirdiler ve Yuan Shao'nun ordusunu yok ettiler. Yuan Shao bu yenilgi üzerine hastalandı. Cao Cao, Yuan Shao karşısında, "odunu kazanın altından çekip almak" suretiyle, asker sayısı bakımından çok zayıf durumda olmasına rağmen, zafere ulaştı. Erzak deposunun ateşe verilmesi ve aynı anda Yuan Shao'nun ana kuvvetlerine dehşet salarak morallerinin bozulması sayesinde, Cao Cao, onun sayıca büyük üstünlüğe sahip ordusunu da artık bir daha asla belini doğrultamayacak hale sokmuştu. Guandu meydan savaşında 19 numaralı strategemin uygulanmasıyla elde edilen zafer, Cao Cao'nun daha sonra kuzey Çin'deki egemenliğinin temelini oluşturdu ve bir güçlü ordunun zayıf bir ordu tarafından nasıl yenileceği konusunda bizzat Mao tarafından verilen ünlü bir örnek oldu.

Karga yuvasına yapılan gece baskını, *Romanze der drei Königreiche [Üç Krallığın Romanı]* üzerine düzenlenen özel gün anısına, Çin Halk Cumhuriyeti Posta ve Telekomünikasyon Bakanlığı'nın 10.12.1990 tarihinde bastırdığı, 20 fent (yaklaşık 6 fenik) değerindeki bir posta pulunda anılmıştır.

19.19. Betulia İçin Su Yok

Düşmanı aç bırakarak pes ettirme hakkında, henüz dünyanın en eski askerlik sanatı kitabı olan *Meister Suns Kriegskunst [Sun Usta'nın Savaş Sanatı]*'nın 7. bölümünde şöyle denir: "Düşman aç kaldığında, sen tok olmalısın." Sun Usta'nın yaşamış olduğu aynı yüzyılda, dünyanın bir başka ucunda, Asur kralı Nebukadnezar II. (İ.Ö. 605-562)., sarayında şu emri veriyordu: Med kralı Arphaxad'a karşı yürütülen savaşta onun yanında yer almaya niyet eden tüm halklara ceza mahkemesi usulleri uygulanacaktır.

Daha ertesi gün, Asur ordusunun başkomutanı Holofernes, İsrail'e karşı savaşa girişti. Önce o Betulia'ya doğru ilerledi ve orada yöre sakinlerinin su ihtiyaçlarını sağladıkları kaynakları arattı. Bu kaynakları hemen ele geçirdi ve buralara silahlı nöbetçiler koydurdu.

İsrailliler efendileri tanrılarına seslenip yardım istediler; çünkü tüm umutlarını ve cesaretlerini yitirmişlerdi. 34 günlük işgalden sonra, Betulia'nın tüm su stoğu tükenmişti. Kentteki sarnıçlar da boşalmış haldeydi. Su o kadar küçük ölçülerde dağıtılıyordu ki, susuzluğu dindirmeye asla yetmiyordu. Çocuklar etrafta ölü gibi oturup kalmışlardı. Kadınlar ve erkekler dermansızlıktan tükenmek üzereydiler. Meydanlarda ve kapı önlerinde yatıyorlar ve ayağa kalkmaya bile güçleri yetmiyordu (Alman İncil Derneği [yayımlayan]: *Die Bibel in heutigem Deutsch, Das Alte Testament [Bugunün Almancasıyla İncil, Eski Ahit],* 2. baskı, Stuttgart 1982, S. 861 ve devamı).

Şüphesiz 19 numaralı strategem, burada, suyu çekip alma görünümünde, Holofernes'in zaferiyle sona erecekmiş gibi görünen bir uygulamasıyla karşımızdadır. Judith, tanrısına ettiği dualar sonucu

uygulanan zincir strategemiyle İsraillileri kurtarmamış olsaydı, zafer kesindi (bkz.: strategem Nr. 35.8). Bunun gibi, İnkalar Chimor devletinin başkenti Chan Chan'i İ.S. 1470'de, onların yaşam damarlarını, yani su sağladıkları kanalların kente ulaşmasını engellemek suretiyle fethetmişlerdi. Bu gibi uygulamalar için Çin'de 19 numaralı strategemi ifade eden sözlerin yanında, pek etkili ve açık sözlü bir deyim vardır: "Bebeğin sütünü kes ve susuzluktan öldür."

19.20. Bizonların İmha Edilmesi Yoluyla Gerçekleştirilen Soykırım

Amerika kıtasına ilk göçmenler geldiği sırada, kuzey Amerika'da, Amerika Birleşik Devletleri'nde yanlış bir adlandırmayla "buffalo" denen, 30 milyondan, bazılarına göre hatta 50 milyondan fazla bizon yaşıyordu. Bir süre sonra örneği olmayan bir imha faaliyeti başladı. 1900'lü yıllarda artık sadece 500 bizon kalmıştı. 20. yüzyılın 80'li yıllarından itibaren bu konuda bir rönesans yaşandı. Bizonların toplam sayısı 1996'da Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'da yuvarlak 50 000 olarak gösterilmiştir.

1840'larda yüzbinlerce hayvandan oluşan sürüler çayırlara çekildiler. Çayırlar, bu hayvanlar için pek uygundu. Kızılderili yerli halk, bunlardan sadece beslenmelerine, giyinmelerine, çadırlarının ve kayıklarının, alet ve gereçlerinin yapımına yetecek kadarını öldürürlerdi. Hayvanların gübresi bile işe yarar, tezek olarak yakılırdı. Doğal denge korunuyordu. Kızılderililer bizonlara kutsal hayvan olarak saygı gösteriyorlardı.

19. yüzyılın ortalarında, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Abraham Lincoln, her göçmene 65 hektar toprak bağışı yapacağına söz verdi. Bu büyük araziler insanları çayırlardaki yaşama çekmek için Almanya'da bile propagandası yapılan yemlenme alanlarıydılar. Altında kendi imzası bulunan, 1862 tarihli bir emirnameyle, kölelerin özgürlüklerine kavuşmaları için bir iç savaşı bile göze almış olan aynı başkan, kızılderililerin ve onların bizon sürülerinin kaderini belirledi. Göçmenlerle birlikte demiryolları batıya doğru uzanmaya ve hatta işlenmemiş bizon derileri sanayi kentlerine taşınmaya

başladığında; bizon sürülerinin imhası için uygun bir ortam ortaya çıkmış oldu. Bizon derilerinin esnekliği dolayısıyla transmisyon kayışı (aşırma kayışı) yapımına en üst derecede uygun oluşlarının keşfedilmesi, en nihayet bizon derilerine rağbetin patlamasına yol açtı. Demiryolu yapımının geçici olarak durduğu ve bir zamanlar sığırlar için büyük yükleme istasyonları olan Dodge City, Kansas veya Bismarck, North Dakota gibi yerlerde, binlerce işsiz kalmış adam bizon avına giriştiler. Bizonları kurşunladılar durmadan; ısınan tüfeklerini, bölgede su bulunmadığından, sidikleriyle soğutuyorlardı.Tom Nixon adlı bir genç böbürleniyordu; çünkü o 15 Eylül ile 20 Ekim 1875 tarihleri arasında toplam 2173 bizonu alçakçasına öldürmüştü. Sonraları ünlü Wildwestshow'un (Vahşi Batı Şovu) emprezaryosu olan "Buffalo" Bill Cody'nin ganimeti, sekiz ayda 4280 bizon olmuştu. Ordu, bizonlara karşı açılan meydan savaşını yürütenlerde, Hans Hoyng'un "Bizonların Geri Dönüşü" başlıklı haberinde belirttiği üzere *(Der Spiegel,* Hamburg 41/1996, S. 190 ve devamı), kızılderililere karşı sürdürdüğü savaşta yararlı olacak müttefiklerini bulmuştu. General Phil Sheridan avcıları, "kızılderililerin erzak depoları olan buffalolara zarar verdikleri" için övüyor ve şunu istiyordu: "Buffalolar imha oluncaya kadar, onları öldürmeye, derilerini soymaya ve satmaya devam edin. Ancak o zaman sizin çayırlarınız rengarenk sığırlar ve neşeli kovboylarla dolacaktır."

Amerikan ordusu, görülüyor ki, 19 numaralı strategeme uygun bir imha stratejisinden yararanmıştır: "Bizonlar ortadan kalktıklarında, kızılderililer de ölüp gideceklerdir" *(Neue Zürcher Zetitung [Yeni Zürih Gazetesi],* 15.1.1996, S. 34). Çünkü bizonların yok edilmesiyle birlikte çayırlarda yaşayan kızılderililer de yaşamlarını sürdürmek konusunda en önemli kaynaklarını yitirmiş olacaklardı. Kızılderililere karşı sürdürülen savaşı, beyazlar, kızılderililerin kendilerine olduğu kadar, onların besin kaynaklarına da saldırarak sürdürüyor, bir biyolojik imha savaşı ile birlikte yürütüyorlardı *(Neue Zürcher Zeitung [Yeni Zürih Gazetesi],* 27.5.1991, S. 28). Amerika'da Yaşayan Kızılderili Halkları Koruma Grubu 5. Uluslararası Konferansında (Zürih, 7.-9.8.1989), Tlinguitli bir kızılderili konuşmacı, Amerika'nın ilk sakinlerinin yararlandığı balık avlama alanları, bes-

lenme ve ticaret kaynaklarının petrol tankerlerinin yol açtıkları felaketler dolayısıyla tehdit altında olduğunu belirtiyordu. O, bu gibi tanker felaketlerini, geçen yüzyılda "kuzey Amerika çayırlarında yaşayan kızılderililerin soykırıma uğramaları"na yol açan bizon katliamıyla karşılaştırıyordu *(Neue Zürcher Zeitung [Yeni Zürih Gazetesi],* 10.8.1989, S. 46).

19.21. Ortadoğu Petrolü Olmaksızın Batılılar

Mısır Devlet Başkanı Cemal Abdünnasır (1918-1970), petrolü, "uygarlığın yaşam damarları" olarak göstermişti. Petrol olmaksızın "onun araçlarından hiçbiri çalışamaz; ne büyük üretim yapan işletmeler, ne kara, deniz ve hava ulaşım araçları, ne savaş için gerekli silahlar, bulutlar üzerinde süzülen savaş uçakları veya ne de su altından giden U-botlar. Petrol olmaksızın bunların hepsi paslanmış, hareketsiz, hiçbir işe yaramayan demir yığınlarına dönüşürler."

Dünyadaki bilinen petrol rezervinin yüzde 70'inden fazlası ve doğal gazın yüzde 40'ı, "enerji elipsi" denilen bir havzadan, Basra Körfezi ve Hazar Denizi havzasından elde ediliyor *(Neue Zürcher Zeitung [Yeni Zürih Gazetesi],* 23.3.1998, S. 31). Hazar Denizi havzası ve Kafkasya'da gücü eline geçiren, Yakın Doğu bölgesinden sonra dünyanın ikinci büyük petrol ve doğal gaz bölgesini kazanmış olur. Bu gibi yaşam damarları üzerinde egemenlik kurmanın kendi yaşam güvenlikleri açısından değerini bilen bir Rusya'nın, bir Amerika Birleşik Devletleri'nin veya bir üçüncü devletin, sanayileşmiş dünyanın işlemesi için 21. yüzyılda da bu yaşam damarlarını elde tutmalarının kaçınılmaz olduğu bellidir. Fakat öncelikle Yakın Doğu, Avrupa'nın, Amerika'nın ve Japonya'nın petrol deposu olarak yaşamsal öneme sahiptir. Çin'den gelen övgüler 1973'deki Yom-Kippur savaşının (strategem Nr. 19.22) sona ermesinden itibaren, petrolün Arap ülkeleri tarafından "İsrail'in siyonizmine ve onu destekleyenlere karşı yürütülen savaşta güçlü bir silah olarak" kullanılmasını öğütleyen ifadelerle doluydu *(Peking-Rundschau [Pekin-Panorama],* Nr. 48, 4.12.1973). Bu sırada bir başka yönde bir Çinli

yorumcu Sovyetler Birliği'ne Batı'ya karşı "odunu kazanın altından çekip almak" strategemini uygulamayı öneriyordu. Bu amaç doğrultusunda Sovyetler Birliği, sürekli olarak Kızıldeniz, Arap Yarımadası ve Basra Körfezi'ne yönelmeliydi. Onların amacı petrol bölgelerini kuşatmak ve petrol boru hatlarını bloke etmek olmalıydı *(Volkszeitung [Halk Gazetesi],* 16.12.1978). Bu amaca, bu arada çöküşe geçmiş olan Sovyetler Birliği ulaşamadı. Biliniği üzere bu bölgeye gitgide Amerika Birleşik Devletleri egemen oldu. "Her şey petrole bağlı" *(Tages-Anzeiger [Günün Rehberi],* Zürih 6.3.1998, S.7) olduğundan; Amerika Birleşik Devletleri müthiş bir gücü elinde tutuyordu; ama aynı zamanda bu güç pek kolay şekilde yara alabilir, zedelenebilirdi. Amerika Birleşik Devletleri'nin karşısına hiçbir rakip çıkmadığı ve 19 numaralı strategeme başvurularak Yakın Doğu petrollerinin Batı'nın yaşam damarlarını kurutacak şekilde Batı'ya akması önlenmediği sürece; her şey yolunda gidecekti. Fakat örneğin Suudi monarşisini sarsıp yerinden edecek bir strategem uygulaması sonunda, acaba neler olurdu?

19.22. Harlanan Ateşi Söndürmek

Yom-Kippur Savaşında (6.-22.10.1973) Arapların yaptıkları operasyonlar başarılı olduğu sürece - Mısır birlikleri bir baskınla Süveyş kanalını geçmişler ve Sina yarımadasınının bir kısmını yeniden ele geçirmişlerdi - Sovyetler Birliği ateşkes yapılmasını asla istemiyordu. 9 Ekim'de Sovyetler Birliği Genel Sekreteri Brejnev, bir mesaj göndererek, Cezayir Devlet Başkanı Bumedyen'i Araplar arası dayanışmaya katılması konusunda uyardı ve yardım sözü verdi: "Suriye ve Mısır, yürüttükleri savaşta sinsi düşmana karşı yalnız bırakılmamalıdır (...) Sovyetler Birliği üstüne düşeni yapacak, Arap devletlerine İsrail'in emperyalist tecavüzüne karşı haklı savaşlarında her yönden yardımcı olacak ve destekleyecektir." Fakat 15 ekimden itibaren askerî durum Mısırlılar açısından kritik hale geldiğinde, Sovyetler Birliği, başbakan Kosigin'in 16-19 ekim arasında Kahire'de bulunduğu sırada, Mısır yönetimini acele bir ateşkese zorladı. İsrail

birlikleri tarafından çembere alınan Mısır üçüncü ordusu, savaş birkaç gün daha sürecek olursa, mahvolacaktı. Ateşkes, Mısır devlet başkanı Enver Sedat'ın iktidardaki ömrünü uzatacaktı.

Moskova'da 20 ekimdeki bir buluşmada Kissinger, acele bir ateşkesin son derecede gerekli olduğu değerlendirmesini yaptı. Amerikalıların ateşkeş formülleri, hayret uyandıracak derecede, Sovyetler Birliği tarafından tek bir sözcüğü bile değiştirilmeksizin kabul edildi. 20 ekim saat 20.00'de, kumanda merkezinde Enver Sedat'ın hemen yanında bulunan telefon çaldı. Mısır devlet başkanına, Sovyet elçisi Vladimir Vinogradov'un kendisiyle acilen görüşmek istediği bildiriliyordu. Elçi, o sırada Moskova'da Kissinger ile görüşmekte olan Brejnev'in bir mesajını getirecekti. Otuz dakika içinde Vinogradov, Enver Sedat'a Brejnev'in bir yazısını iletti. Yazıda Brejnev kendisinden acele ateşkese uymasını rica ediyordu. Ayrıca, Enver Sedat her iki süper gücün Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne sunacakları karar tasarısını aldı. Notta, Sovyetler Birliği'nin İsrail'in ateşkesi ihlal etmesi halinde Mısır'ın güvenliğinin garanti edileceği bir kez daha yineleniyordu. Brejnev, açıkça, ateşkesin korunması için gerekirse Sovyet birliklerinin Mısır'da konuşlandırılacağını garanti ediyordu; ne var ki böyle bir şey daha sonra olmadı. 22 ekim pazartesi sabahı, erkenden, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi toplandı ve 338 numaralı kararını aldı. Karara göre, ateşkes 12 saat içerisinde, en geç 22 ekim saat 18.52'de başlamalıydı. Bu karar ve bunun gibi 23 ekim tarihli 339 numaralı karar ve bunu izleyen ve yeni bir ateşkes talep eden 25 ekim tarihli 340 numaralı kararla, uluslararası bir barış gücü birliğinin Yakın Doğu'da konuşlandırılması, 14'e karşı 15 oyla kabul edildi.

Birleşmiş Milletler'deki Çin temsilcisi, bu "keyfî karar"ı ve Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyetler Birliği'nin "ortak hareket ederek bölgede egemenlik sağlama"ya yönelik tutumlarını protesto etti. 19 numaralı strategem açısından bakıldığında, Çin, Sovyetler Birliği'ni, Yakın Doğu halklarını zor durumda bırakacak bu ateşkes dolayısıyla, "Arapların, İsrail'in saldırısı karşısındaki haklı savaşlarında harlanan ateşlerini söndürmek"le itham ediyordu. Pekin Üniversitesi'ndeki iki yıllık öğrenciliğim (1975-1977) sırasında Çinli

öğrenci arkadaşlarıma 19 numaralı strategeme tipik bir örnek oluşturacak bir olay sorduğumda, hepsi, Sovyetler Birliği'nin Yom-Kippur savaşını sona erdirmek konusunda takındığı tavrı örnek gösterdiler. Belki de Çin, savaşın sona erdirilmesi olayının strategeme dayalı analizinde, "büyük hayal dünyaları kurma konusundaki tuhaf eğilimleriyle" Arapların bir kurbanı olmuştu (Hayim Herzog: *Entscheidung in der Wüste [Çölde Verilen Karar],* 2. baskı, Berlin 1975, S. 7). İşin aslına bakılırsa, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği'nin ortak eylemleriyle öyle bir durum ortaya çıkmıştı ki, savaşta yenilen taraf bile biraz olsun potansiyel bir güç kazanmıştı; öyle ki, İsrail-Mısır anlaşmazlığında bir küçük kıvılcım tekrar aleve dönüşebilirdi ve hem Amerika Birleşik Devletleri hem de Sovyetler Birliği politik güçlerini biraz daha artırma imkanı elde edebilirlerdi. Aşağıda da, 19 numaralı strategemin bilerek ve isteyerek kullanılmasına ve böylece düşmanın zayıf durumunun mümkün olduğu kadar uzun bir süre kendi yararımıza sürmesinin sağlanmasına ilişkin bir örnek veriliyor.

19.23. De Gaulleciler Lehine Avlanma Yasağı Mevsimi

1998 ilkbaharında Sosyalist Parti, sayısız skandallara karışmış olan De Gaulleci Paris belediye başkanı Jean Tiberi'yi sessizce korunması konusunda Parti'nin Parisli politikacılarını uyarmıştı. Neden mi: Solcular, 1983'den 1995'e kadar, önceki Paris Belediye Başkanı Jacques Chirac'ın yardımcılığını yapmış olan Tiberi'nin mümkün olduğunca görevde kalmasını istiyorlardı. Onlar, olayların kendi lehlerine, 2001'de yapılacak olan son seçimde meclisi ve hatta Eysée'yi fethetmelerini sağlayacak şekilde geliştiğine inanıyorlardı. Çünkü Tiberi'nin kaçınılmaz düşüşü, De Gaullecüler için "H™tel de Ville"e (başbakanlık konutu -ç.n.) kendi adamlarını - büyük olasılıkla itibarı yerinde olan Edouard Balladur'u - gönderme çevresinde cereyan eden savaşta politik açıdan taşınması çok güç bir ağırlık olacaktı *(Der Spiegel,* Hamburg 23/1998, S. 133).

19.24. Kaybolan Uçak Gemileri

İkinci Dünya Savaşında uçak gemileri, savaşı uçakların desteğinde sürdürme imkanı sağlamaları nedeniyle, deniz savaşına yeni bir boyut katmışlardı. Hava hakimiyeti böylece deniz hakimiyetine üstün duruma gelmişti. Uçak gemilerinin ortaya çıkışı, onları, Pekinli strategem uzmanı Li Bingyan'a göre, sanki "kazanın altına sürülen odun" olmuştu. Çünkü bu gemiler denizlerdeki hava hakimiyetinin sağlanmasına ve bu hakimiyetin korunmasına çok büyük katkılar sağlamışlardı *(Die 36 Strategeme in moderner Bearbetitung [Modern Düzenlemesiyle 36 Strategem],* Pekin 1998, S. 61).

Kuzey Pasifik'te Hawai Adaları'nın kuzeybatısında birer atol adası olan Midway adalarının yakınlarında, 3./4. ve 6./7.Haziran 1942 tarihleri arasında Amerika Birleşik Devletleri'ne ait uçak gemisi filosu (ve filonun Midway adalarında konuşlanmış olan uçak filosu) ile Japonlar arasında bir deniz ve hava savaşı vuku bulmuş ve bu savaş Pasifik'teki savaşın gidişatı bakımından belirleyici olmuştu. Savaş sonunda Amerikalılar Pasifik'te deniz hakimiyetini ele geçirdiler ki, bu savaş, ilk kez savaş gemileri karşısında uçak gemilerinin önemini göstermişti.

Amerikan Pasifik filosunun başkomutanı Chester William Nimitz (1885-1966), Japon uçak gemilerinin durumlarından, keşif uçakları aracılığıyla haber alıyordu. O, bir savaş filosuyla, gizlice, bir Japon U-bot kordonu arasından Midway adalarının kuzeyindeki bir bölgeye ulaştı. Orada beklemeye çekildi. Harekete geçen Japon uçakları Midway adalarına daha önce yaptıkları hücumdan çok daha fazla sayıdaydılar. Nimitz bu anı bekliyordu. O, pike dalış yapan 50 uçağa, gerilerde kalmış olan dört korumasız Japon uçak gemisine saldırınaları emrini verdi ve uçak gemilerinin hepsi batırıldı. Japonların hava filosundaki uçaklar, üzerine konabilecekleri uçak gemilerini, yani ayaklarının altındaki zemini kaybetmişlerdi ve saldırıdan geri dönüşleri sırasında denizi boyladılar.

"Midway adaları civarındaki deniz savaşı, Pasifik'teki savaşın dönüm noktası olarak görülebilir. Dört uçak gemisinin ve pilotların kaybından sonra, Japonlar stratejik olarak savunmaya geçtiler. On-

ların bu kaybı hem maddî olarak hem personel açısından hızla ve yeteri ölçüde gidermeleri ve Amerika Birleşik Devletleri'nin güçlü savaş makinesine başarıyla karşı koyabilmek için güçlerini yenilemeleri, artık pek mümkün değildi." *(Helmut Pemsel: Seeherrschaft [Deniz Hakimiyeti-]* 2. cilt, Koblenz 1997, S. 568)

19.25. Tatlıcılığın Sonu

Zhang Xiaomin üç öğün yemeğin öncesinde ve sonrasında tatlı yeme alışkanlığına sahipti. Annesi onu bu alışkanlığı bırakması için sürekli uyarırdı, fakat bu uyarılar boşa giderdi. En sonunda anneye 19 numaralı strategemi uygulamak kaldı: Oğluna, artık daha fazla tatlı gıdalar alınamasını sağlamak amacıyla, cep harçlığı vermiyordu. "Kazanın altındaki odunu çekip almak" parolası altında, çocuk eğitimi alanından alınma bu örneği, *Redenartenlexikon zum vierfachen Gebrauch ([Dört Tür Kullanımıyla Deyimler Sözlüğü],* yayımlayan: Lu Yongquan, Taipeh, tarihsiz) adlı kitapta buldum. Bir sanayi ve ticaret kenti olan Xi'an pek övülür. Çünkü kent yönetiminin saptadığı sahte ürünler yapma girişimleri, kredi musluklarının kesilmesi, yani "kazanın altından odunun çekip alınması" yoluyla önlenir *(Zeitung der Sonderzone Shenzhen [Shenzhen Özer Bölgesi Gazetesi]*, 23.10.1994).

Bir başka bağlamda, yazar Hans Magnus Enzensberger şöyle diyordu: "Yarı otomatik tüfek (tomson tabanca -ç.n.-) para musluğunu kapatan elle karşılaştırıldığında güç bakımından ne ifade eder ki?" *(Der Spiegel,* Hamburg Nr. 4, 1989, S. 196). Bunu belli ki Amerika Birleşik Devletleri de düşünmüş olmalıdır. Amerika Birleşik Devletleri 1988 martının başında Panama'ya karşı ekonomik ambargo uygularken, Panama diktatörü general Noriega'ya diz çöktürmeyi umuyordu. Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi Sözcüsü Zhang Liang, Amerika Birleşik Devletleri'nin bu uygulamasını, *Volkszeitung [Halk Gazetesi]*'nde 19 numaralı straaegemin bir uygulaması olarak yorumluyordu (Pekin 16.3.1988, S. 6). Amerikalıların aldıkları önlemler, Panama'da ciddi bir finans krizine yol açtı. Yönetim 150 000

memuruna maaş ödeyemez duruma düşmüştü. Bunu devlet memurlarının grevi ve göstericilerle güvenlik kuvvetleri arasında ağır çatışmalar izledi. "Arzulanan, sonuç getirici etki sağlanmıştı" (*Neue Zürcher Zeitung [Yeni Zürih Gazetesi],* 9.3.1988, S. 4). Amerika Birleşit Devletleri'nin ekonomik yaptırımları, karşı taraftan, en azından, Panama halkının bir kısmını bir dayanışmaya doğru itti ve çok sayıda Latin Amerika devleti Noriega'ya destek verdi. Strategem bumerang etkisi de yapmıştı.

Noriega Amerikalıları hile yoluyla değil, tersine en nihayet otomatik silahlar ve diğer araçlarla sarsabilirdi. Küba rejimi, onyıllardır Amerikan ekonomik ambargosunu kaldıramamıştı. Öbür yandan Amerika Birleşik Devletleri, Reagan döneminde, Sovyetler Birliği'ni, ekonomik olarak altından kalkamayacağı bir silahlanma yarışına zorlamıştı. Moskova'nın petrol satışından elde ettiği döviz gelirlerini azaltmak ve böylece acil olarak ihtiyaç duyulan ve High-Tech (yüksek teknoloji -ç.n.) gerektiren silahlar için gerekli satın alma gücünü zayıflatmak için; Suudi Arabistan yönetimi, ham petrolün en düşük fiyatlardan dünya pazarına verilmesi konusunda ikna edildi. Amerika Birleşik Devletleri, Sovyetler Birliği'nin uluslararası finans pazarındaki kredibilitesinin altını kazımayı ve dünya çapında bir ambargo uygulamayı amaçlıyordu. Amerika Birleşik Devletleri bunu başaramadı, fakat Sovyetler Birliği'nin çöküşü, 19 numaralı strategemin kullanılması sayesinde hızlanmış oldu.

20. yüzyılın 90'lı yıllarında Amerika Birleşik Devletleri anlaşmalarla yüklenmiş olduğu sorumlulukları yerine getirmemekte ve Birleşmiş Milletler Daimi Komitesi tarafından belirlenmiş olan Birleşmiş Milletler üyelik aidatını ödememekte direniyordu. Amerikalıların aidat borçları yuvarlak 1,7 milyar dolara ulaşmıştı ve Birleşmiş Milletler iflasa doğru gidiyordu. Aidat borcu Birleşmiş Milletler'in tüm alacaklarının üçte ikisini bulmuştu (*Der Spiegel,* Hamburg Nr. 36, 1999, S. 163) ve Birleşmiş Milletler'in 1997 yılı bütçesinin yüzde 130'undan fazlaydı (Helmut Volger: *"Tek Yol Birleşmiş Milletler'de Reforma Gitmek Olmasın? Amerika Birleşik Devletleri ve Birleşmiş Milletler Arasındaki Bunalımlı İlişki", Internationale Politika Uluslararası Politika]* içinde, Bonn Nr. 12, 1997, S. 41). Amerika

Birleşik Devletleri'nin Birleşmiş Milletler'in altından finans tabanını çekmesiyle, "Birleşmiş Milletler'in faaliyetleri ciddi ölçüde" sınırlandırılmış oldu (Helmut Volger, a.g.e., S. 44). Bu, Birleşmiş Milletler'i "sık sık Amerika Birleşik Devletleri'nin merkezcil çıkarlarına karşıt düşen işler yapan" ve "sosyal ve ekonomik reform programları" uygulayan, "karar mekanizmalarındaki oy çokluğu uygulaması nedeniyle Amerika Birleşik Devletleri'nin etkisini pek aza indiren" bir kuruluş olarak gören Amerika Birleşik Devletleri'nin hesabına uygun düşüyordu (Helmut Vollger, a.g.e., S. 42; ayrıca bkz: strategem 35.18).

19.26. AB Para Birimi Euro Almanya'nın Etkisinin Azaltılmasında Bir Araç mıdır?

"1999'da yürürlüğe girmesi beklenen Avrupa para birimi, Maastrich Anlaşması'nın öngördüğü amaçlardan biriydi. O, Amerikan doları ve Japon yeni karşısında güçlü bir rakip olmalı ve Avrupa Birliği ihracatının artmasında motor görevi üstlenmeliydi." Bunlar, şüphesiz, Avrupa Birliği'nin tutumunu yansıtacak şekilde, birlik için "euro" adıyla tek bir para biriminin yürürlüğe konulmasının gerekliliği konusunda ileri sürülen nedenlerdi. Ve bu satırlar, Pekin'de Almanca yayımlanan *Beijing Rundschau [Pekin Panorama]* adlı bir haftalık dergide, yorumsuz olarak alıntılanmıştı.

Ne var ki, Çinlilerin Avrupa ülkelerinin bu resmî deklarasyonlarının arkasında gördüklerine inandıkları şeyin ne olduğu araştırılmak istendiğinde, Çin dilinde yayımlanan gazete ve dergilere bakmak gerekir.Bu yayınlarda şöyle saptamalara rastlanır: "Fransa, yeniden birleşen Almanya'nın hiçbir engel olmaksızın bir ekonomik süper güç olarak gelişmesinden ve Alman Markı'nın Avrupa ekonomisinin kaderine hakim olacak bir kuvvet haline gelmesinden korkar. Bu nedenle Fransa, bir Avrupa Birliği para biriminin yürürlüğe konulması suretiyle Alman Markı'nın boynunun kırılmasını arzu eder."

Bu analiz, "Fransız-Alman Ekseni Gevşerken 'İngiliz-Fransız Dayanışması' Sıkılaşıyor" başlıklı bir makalede yer almıştır *(Kulturtreff-*

Zeitung [Kültür Buluşmaları Gazetesi], Şanghay 25.12.1995). Şanghay Uluslararası Sorunlar Enstitüsü'nün Avrupa seksiyonu şef yardımcısı, yazar Zhou Guodong, Fransa'nın Almanya politikasını 19 numaralı strategeme göre şöyle yorumlamaktadır: Fransa, Almanya'nın gelecekte büyük bir güç olmasını sağlayacak temelleri, Alman Markı'nın devre dışı bırakılması yoluyla, onun altından çekip almak istemektedir. Euro, buna göre hiç de kendi başına bir amaç değildir; tersine o sadece özel bir amaç için, yani bir tehdit olarak algılanan kuzeydeki komşunun [Almanya'nın] sürekli olarak zayıf kalması için bir araçtır. Jiang Jianguo'nun yorumu da bu doğrultudadır: "Fransa'nın 80'li yılların sonunda Avrupa para birliğinin sağlanması konusunda sürekli aktif olmasının altında yatan esas neden, Alman Markı'nın Avrupa'daki hakim konumunu elimine etmek ve Avrupa üzerindeki Alman etkisine ket vurmaktır" *(Volkszeitung [Halk Gazetesi],* Pekin 8.5.1998, S. 7).

Benzeri yorumlar Avrupa'da da yayımlanmıştır: "Ortak para birimi olacaktır, böylece ekonomi ve para politikasında Almanya'nın üstünlüğü (ve böylece aynı zamanda esasında her zaman fiiliyata dönüştürülebilir olan politik ağırlığı) kırılacaktır. Para politikası bundan sonra ortak olarak yürütülecektir. Bu, Fransa'nın eski ve yıllardan beri inatla izlediği yoldur. Aynı zamanda Paris kendi dış politikasını, güvenlik ve savunma politikalarını belirleme ve yürütme hakkını başkalarına bırakmış olmayacaktır. Politik birlik anlaşması, buna göre, artık bir niyet açıklama paketinden başka bir şekilde görülemez" *(Neue Zürcher Zeitung [Yeni Zürih Gazetesi],* 8./9.5.1993, S. 33). "Fransız [Mitterand], [Alman Markının devre dışı bırakılmasını] 80 milyon Almanın kontrol altında tutulmasını sağlayacak, başarısı kanıtlanmış biricik araç olarak görmüştür" (*Der Spiegel,* Hamburg Nr. 18, 1998, S. 109). "Avrupa para birliğinin tesisi süreci, şu günlerde, Alman Markı'nın ve Alman Merkez Bankası'nın üstün gücünü nötralize etme girişimi olarak anlaşılabilir" (Werner Link: "Gleichgewicht und Hegemonie" ["Eşit Ağırlık ve Hegemonya"], *Frankfurter Allgemeine Zeitung,* 19.9.1997, S. 13). "Bu Alman üstünlüğüne Euro'nun yürürlüğe konulmasıyla sürgü çekilmiş olacaktır." ("Demontage eines deutschen Erfolgmodells" ["Bir Alman Başarı

Modelinin Sökümü (demontaj)"], *Neue Zürcher Zeitung [Yeni Zürih Gazetesi],* 20./21.6.1998), S. 21). Euro, "Alınanların Avrupa Birliği içinde varsayılan üstünlüğünden kaçınmak" için oldukça uygundur. *'Maastrich',* *Figaro*'da 1992'de yer alan bir yazıya göre, 'savaşmadan kazanılmış Versaille antlaşmasıdır'" (*Der Spiegel,* Hamburg, Nr. 17/1998, S. 141). "Euro işi tamamen tersine dönmüştür; çünkü onunla ilk planda Avrupa'nın geleceği değil, tersine Almanya'yı zayıflatmak amaçlanmıştır (Rudolf Augstein, *Spiegel Special,* Hamburg Nr. 2/1998, S. 18).

Çinlilerin bakış açısından görüldüğünde, Euro'nun 19 numaralı strategemin bir aracı olarak görüldüğü o kadar açıktır ki, buna göre, Fransa Almanya'nın gerçekten de suyunun kesilmesini arzu etmektedir. Çünkü "Almanya'nın para birliğinin yürürlüğe konulmasına karşı geliştirdiği tavır hiç de yumuşak değildir. Ancak ve sadece, değer ve istikrar bakımından Alman Markı'na denk olacak bir para birimi Alman Markı'nın yerini alabilir."

Zhou Guodong Almaya'nın Fransa'nın strategemini gördüğünü ve onu önlemeye çalıştığını yazıyor. Yeni para birimi Alman Markı'yla aynı nitelikte olmalıdır. Alman Markı, Euro için ölçüt alınmalıdır. Zhou Guodong'a göre, bu şekilde, Almanya'nın gücü sarsılmadan kalır; çünkü Almanya yeni para biriminin en yüksek hamisi ve garantörü olarak görünür. Fransa'nın 19 numaralı kuvvetten düşürme strategemini kullanması, boşluğa atılmış bir yumruk olarak kalacak, hatta Almanya tarafından kendi yerini güçlendirmekte kullanılacaktır.

Bu tezleri Batılı yayın organlarında yeniden bulmak mümkündür: "Avrupa Birliği'nin yarısı Kohl'ü, para birliğinin sağlanmasında tüm diğer ülkeleri Alman Mark'ının istikrarının korunması için Almanlarca alınmış olan önlemleri almaya zorlamakla itham ediyor. Bu, ekonomi devinin kaslarını gerdiği anlamına gelir" (Bild, Hamburg 8.1.1992, S. 4). "Magazin eki *La Vie Française* için 'kibirli' Almanlar para birliği konusunu rafa kaldırmak istiyorlar. 'Almanlar 125 yıl içinde Fransa'yla olan üç silahlı çatışmada bunu başaramadılar'. Önceki devlet başkanı François Mitterand'ın özel danışmanı Jaques Attali, Almanların tek bir rüyası olduğunu yazıyor. 'Avrupa

Alman Markı' yaratmak ve onunla 'batıya ekonomik ve doğuya politik yönden hakim olmak' " *(Die Zeit [Zaman],* Hamburg, 18.10.1996, S.41). "Şüpheciler ve eleştirmenler Avrupa para birliğinde, Almanların tüm Avrupayı cermenleştirmek amaçlarının gerçekleştirilmesinde kullandıkları bir hegemonya aracını görüyorlar. Tabii bu kez silah yoluyla değil, tersine Alman ekonomik gücünün, Euro kılığına büründürülmüş Alman Markı'nın yardımıyla gerçekleştirilecek bir cermenleştirmenin aracı olarak (Carlo Marsala: "Italien und die europäische Währungsunion" ["İtalya ve Avrupa Para Birliği"], KAS-AI içinde, Bonn 12/1997, S. 16).

Gerçekten de Almanya Euro'yu düşmekte olan Alman Markı'yla eşdeğer kılmak ve Avrupa Merkez Bankası'nı gitgide "Alman Merkez Bankası'nın ölçütlerine göre düzenlemek" mi istiyor ve buna muktedir mi? *(Tages-Anzeiger [Günün Rehberi],* Zürih 5.5.1998, S. 5) Veya burada sadece Alman yönetiminin safdil bir isteği veya Alman seçmeninin evet ve amen [amin] diyeceği, 17 numaralı strategem anlamında bir makul vaad mi söz konusudur? Alman etkisinin Avrupa'da nasıl sınırlı olabildiği, 1993 mayısında görülmüştür: Alman parlamenterlerin itirazlarına rağmen, Avrupa Konseyi Parlamentosu, Almanca'nın Avrupa'da üçüncü resmî dil olmamasını karara bağlamıştır. Almanca'ya yapılan çeviriler yılda 21.5 milyon Marka mal olmaktadır (broşürler, protokoller, mektup kağıtları, çevirmenlik ücretleri). Bu resmî gerekçe, sadece, gerçek sebebin strategemik yoldan örtülmesini sağlamak olabilir. Gerçek sebep, Almanların Avrupa'daki sınırlı prestijlerini artırmalarının önünü kesmek olabilir. Hollandalı bir parlamenter, Konsey'in bu kararını şöyle kalaylıyor: "Yeni bir resmî dil yürürlüğe konulacaksa, buna o dilin kültürü de ait olmak zorundadır" (*Bild,* Hamburg 14.5.1993). Bu örnek, Almanların Avrupa'daki sınırlı etkisini açığa vurur görünüyor.

"Euro'nun güçlenmesine karşı duyulan şüphe", ilgili olarak "Euro'nun esasen zayıf bir para birimi olacağı konusundaki korku" böyle gelişiyor. Fransa tarafından Alman Markı'nın elimine edilmesinin yanı sıra, açıkça gözlenen amaca, Amerikan dolarınının altını oyma amacına, zayıf bir para birimiyle ulaşılamaz. Çünkü, "ekonomik manzaraya ve yakınlaşma ölçütlerine birazcık olsun bakılması"

suretiyle bile, "politik düzlemde hiçbir ölçütün para birliğini yaşama geçirmekte ihmal edilmediği görülür." "Yakınlaşma taleplerinin titiz/sıkı bir şekilde yorumlanmasına duyulan ilgi, öyle görünüyor ki, giderek azalıyor; öyle ki para birliğinin kabulüne karar verildiği ana yaklaşılıyor." "Ölçütlerin sıkı bir şekilde yorumlanması vaadi, giderek sadece bir retorik olarak görülüyor ('retorik', Almanca'da hile içeren bir durum için konuşma ve yazı dilinde sık sık kullanılan önemli bir terimdir)." "Tek tek ülkelerin para birliğine katılmaları hakkında politik karar alınmasına ilişkin olarak ne büyük (strategemik olarak hep kendine yontma kokan) bir yorum alanı olduğu (...) açıkça görülüyor. Bunun dışında 'yaratıcı (hileli) defter tutma usülü' (bkz.: strategem Nr. 29.16) ve diğer hileler önemli bir rol oynuyor olmalıdır" *(Neue Zürcher Zeitung [Yeni Zürih Gazetesi],* 16.9.1996, S. 9). "İtalya ve Belçika'ya birlikte, (...) politik mülahazalarla (...) bazı ülkeler de Euro klübüne kabul edilir nitelikte bulunuyor. Onların süregiden yakınlaşması her türlü şüphenin üstüne çıkmış değildir" ("Der Euro. ein kühner Integrationsschritt" ["Euro. Cesur Bir Bütünleşme Adımı"], *Neue Zürcher Zeitung [Yeni Zürih Gazetesi],* 30.,6.1998, S. B 1).

Bu noktada Çinlilerin Euro konusunda Fransızların hilesi ve Almanların karşı hilesi üzerine analizlerine bakıldığında, şu sorular önümüze dikiliyor: Çinli gözlemci özelde Michel'in (safdil Almanlara "Michel" denir -ç.n.) ve genelde bir zamanlar bir boğa tarafından aldatılan Avrupa'nın (bkz.: strategem Nr. 35.11) hilebazlığına hiç de öyle fazla inanır görünmüyor olmasın? Acaba para birliği en sonunda (pek tabii hiç kimsenin arzulamayacağı) klasik bir budalalıktan başka bir şey olmasın? Çünkü "Alman Michel bir kez kenara itildiği izlenimini edinirse, onun öfkesi tamamiyle Avrupa'nın bütünleşmesine karşı yönelecektir" (Roland Vaubel, Mannheim Üniversitesinde ekonomi öğretileri profesörü ve Alman Ekonomik Bakanlığı Bilimsel Danışma Kurulu üyesi; *Die Zeit [Zaman],* Hamburg 27.6.1997, S. 26).

19.27. Sus Payı Olarak Sünnet Olmak

Jakob ve Lea'nın kızları Dina, bir defasında Kenanlı kadınları ziyaret amacıyla çadırlardan oluşan kampın dışına çıktı. Hevitli Hemor'un oğlu ve bölgenin lideri Sichem, kızı gördü, üzerine çullandı ve onu iğfal etti. Fakat kıza karşı gerçek bir aşk da besliyordu. Bu nedenle kızın kalbini kazanmaya da çalıştı. Babası Hemor'a şöyle dedi: "Bu kızı evlenmek üzere benim için iste!"

Jakob kızı Dina'nın namusunun lekelendiğini işitti; fakat oğullarının hepsi o sırada sürüleri otlatmakta olduklarından, hiçbir girişimde bulunmadı ve onların dönmelerini bekledi. (...) Sichem'in babası durumu konuşmak üzere Jakob'a geldi.

Yakob'un oğulları eve döndüklerinde ve olan biteni öğrendiklerinde, ayağa fırladılar ve çok öfkelendiler; çünkü Sichem İsrail'de hiç duyulmamış bir şey yapmıştı. Fakat Hemor onlarla konuştu ve şöyle dedi: "Oğlum Sichem kızı seviyor; verin kızı, oğlumun karısı olsun! Neden birbirimizle dünür olmayalım? Karşılıklı evlilik yoluyla birbirimize daha çok bağlanırız! Bizim arazimiz de orada, sizin kullanmanıza amadedir. Burada bizim yanımızda oturursunuz, ürünlerinizi bizimkilerle değiş tokuş edersiniz. İsterseniz, toprağı ekebilirsiniz." Sichem Dina'nın babasına ve kardeşlerine şöyle dedi: "İsteğimi geri çevirmeyin! İstediğiniz her şeyi size vermek isterim. Başlık parasını ve düğün armağanlarını istediğiniz kadar yüksek tutabilirsiniz; tek, kızı bana karı olarak verin."

Jakob'un oğulları Sichem'e ve Hemor'a "hile kokan" bir yanıt verdiler (bkz.: Alman İncil Derneği [yayımlayan]: *Die Bibel in heutigem Deutsch, Das Alte Testament [Bugünkü Almancayla İncil, Eski Ahit],* 2. baskı, Stutgart 1982, S. 32 ve devamı); çünkü Sichem onların kızkardeşini iğfal etmişti: "Biz kızkardeşimizi sünnet olmamış bir adama vermeyiz; bu bizde rezalet ve namussuzluk sayılır. Biz sizin önerinize tek bir koşulla evet deriz; bizimle eşit olmayı kabul ederseniz ve kentinizin tüm erkekleri sünnet olurlarsa. Ancak bundan sonra biz sizle dünür olur ve tek bir halk haline geliriz. Buna razı olmazsanız, kızı alır ve çeker gideriz."

Hemor ve Sichem bu öneriyi kabul ettiler. Genç adam bir an bile

tereddüt göstermedi, çünkü kızı seviyordu ve ailesindeki herkes onun sözünü dinlerdi. Hemor ve Sichem kent kapısına gittiler ve kentin erkeklerine durumu naklettiler. Şöyle dediler: "Bu insanlar barışçıl niyetlere sahipler; bırakalım bizim yanımızda barınsınlar ve işlerine güçlerine devam etsinler. Bizim arazimizde onlar için de yeterli yer var. Onların kızlarını ve kadınlarını eş olarak alalım ve onlara kendi kızlarımızı, kadınlarımızı eş olarak verelim. Fakat onların bir koşulu var: Onlar bizimle ancak tüm erkeklerimizin sünnet olması halinde birleşecekler. Biz onların bu koşulunu yerine getirmek istiyoruz, daha sonra onlar aramızda barınacaklar ve onların otlakları ve sahip oldukları her şey bizim olacak!"

Kentin erkekleri Hemor ve Sichem tarafından ikna edildiler ve hepsi, tüm erkekler, sünnet oldular. Fakat üçüncü gün, ağrıları arttığında, Dina'nın erkek kardeşleri Simeon ve Levi, ellerine kılıçlarını aldılar, kente saldırdılar ve tüm erkekleri öldürdüler. Bu arada tabii Hemor ve Sichem'i de öldürdüler, kızkardeşlerini Sichem'in evinden aldılar ve beraberlerinde götürdüler. Jakob'un diğer oğulları vurup öldürdüklerinin üzerlerini arayıp soydular ve kenti talan ettiler. Bunu, Sichem'in kızkardeşlerini iğfal etmiş olmasına karşı misilleme olarak yaptılar. Koyunları ve keçileri, inekleri, eşekleri ve kentte ve çayırda başka ne hayvan varsa, evlerde ne buldularsa, hepsini gasp ettiler. Kadınları ve çocukları da ganimet olarak aldılar.

Fakat Jakob, Simeon ve Levi'ye şöyle dedi: "Bana mutsuzluk getirdiniz! Burada oturanlar şimdi bana kin besleyecekler. Pek az adamım var. Kenanlılar ve Ferisiler, hepsi, bana karşı ortak hareket edecekler. Hiçbir şansım yok ve ailemden bir tek kişi bile ölümden yakasını sıyıramayacak." Buna karşılık iki kardeş haykırdılar: "Kızkardeşimiz bir orospu muamelesi mi görseydi yani?" (1. Musa 34)

19.28. Davula Üçüncü Vuruşta Saldırı

Mao Zedong, 1936'da yazdığı "Çin'de Devrimci Savaşın Stratejik Problemleri" adlı yazısında şöyle diyordu: "İlkbahar ve Kış Çağında (İ.Ö. 770-476), Lu ve Qi devletleri arasında savaş patladı. Lu prensi

Zhuang yorgun düşmüş haldeki Qi birliklerine saldırmak istiyordu; fakat Cao Gui onu durdurdu. Prens Zhuang, bunun üzerine, "Düşman yorgunsa, biz onu daha da yorarız" taktiğine başvurdu ve Qi ordusunu yendi. Çin savaş tarihi içinde bu olay, zayıf durumdaki bir ordunun kendisinden çok daha kuvvetli bir ordu önünde zafer kazanmasına klasik bir örnektir." Ve Mao, tarihçi Zuo Qiuming'in (İ.Ö. 6./5. yüzyıllar) verdiği haberi hiç kısaltınadan şöyle alıntılıyor: "İlkbaharda [İ.Ö. 684 ilkbaharında] Qi ordusu üzerimize saldırdı. Prens savaşmak üzere silahlandı. Cao Gui huzura kabulünü rica etti. Komşuları şöyle dediler: 'Bu, devlet ricalini ilgilendiren bir konu. Niye bu işe burnunu sokuyorsun?' Cao Gui yanıtladı: 'Devlet ricali dargörüşlüdür, geniş ufuk gerektiren, kapsamlı planlar yapamazlar.' Daha sonra prensin huzuruna çıktı. Ve prense sordu: 'Savaş sırasında desteğiniz ne olacak?' Prens yanıt verdi: 'Giyinip kuşanarak, yiyip içerek kendimi eğlendirmekten asla sakınmam; ben onları başka yoldan böleceğim.' Bunun üzerine Cao Gui şöyle dedi: 'Küçük hayırseverlik işleri her şeyi çözmez, halk sizi izlemez.' Prens yanıt verdi: 'Tanrılara bir nebze olsun kutsal hayvanlar kurban etmeyeceğim, layık oldukları yeşimler ve ipekliler sunmayacağım asla; hep açıkyürekli kalacağım' Cao Gui şöyle karşılık verdi: 'Küçük açıkyürekli davranışlar hiçbir güven sağlamaz. Tanrılar sizi bunun için kutsamazlar.' Prens şöyle dedi: 'Büyük ve küçük çatışmalarda ben, ufak tefek işleri denetleyemesem de, mutlaka olaya uygun bir karar veririm.' Ve Cao yanıtladı: 'Siz ödevlerine bağlı birisiniz. Savaşa girişebilirsiniz. Bunu yapın, ben de bırakın sizi izleyeyim.' Prens onu kendi savaş arabasına aldı. Zhangshao'da meydan savaşına tutuşuldu. Prens davulları saldırı sırasında çaldırmak istiyordu, fakat Cao Gui şöyle dedi: 'Henüz değil!' Qi ordusunun askerleri saldırı sırasında üç kez davul çaldıktan sonra, Cao şöyle dedi: 'Şimdi davulları çaldırın!' Qi ordusu bozguna uğradı (...) Zaferden sonra prens Cao Gui'ye, niye böyle bir şey öğütlediğini sordu. Cao Gui yanıt verdi: 'Savaşta her şey cesarete ve yiğitliğe bağlıdır. O ilk davul darbesinde uyanır, ikincisinde azalır, üçüncüsünde ise kaybolur. Düşmanın cesareti kaybolurken, bizim cesaretimiz tamdı, bu yüzden savaşı kazanan biz olduk. (...)' "

Mao olayı şöyle yorumluyor: Bu, zayıf bir devletin güçlü bir devlet karşısında direnişi olayıydı. Bu tarihsel haberde savaş öncesi politik hazırlığa işaret ediliyor. Halkın güveni kazanılıyor. Daha sonra karşı saldırıya geçişe oldukça uygun olan savaş alanını anlatıyor Zhangshao. Burada karşı saldırıya geçmek için en uygun zaman, yani düşmanın cesaretinin kaybolduğu, fakat bizim cesaretimizin tam olduğu an betimleniyor. (...) Çin savaş tarihi, bu gibi savaş ilkelerinin kullanılması yoluyla zafere ulaşıldığını gösteren pekçok örneğe tanıklık eder. Tüm bu ünlü ve büyük meydan savaşlarında savaşan tarafların güçleri eşit değildir ve zayıf taraf düşmanın ilk darbesinden sonra inisiyatifi ele geçirmek için önce kaçamak yollara başvurur, en sonunda zafere ulaşır."

O zamanlar bir ordunun bir savaşa girişinin sinyali bir davul sesiydi. Qi ordusunun askerleri ilk iki saldırıda davul çalar ve Lu ordusuna karşı ilerlerken, Lu ordusu geriledi ve düşman saldırısının şiddeti iki defa azaldı. Sonuçta Qi askerlerinin savaş moralleri, saldırı için üçüncü defa davullar çalındığında, en düşük düzeye inmişti. Cao Gui beklemeye çekilmek suretiyle, tıpkı kazanın altından odunu çekip almak suretiyle ateşin şiddetini düşürürcesine, düşmanı güç durumda bıraktı. İmparatorluk dönemi öncesi Çin'in son büyük askerlik kitabı olan ve Wei Liao (İ.Ö. 4. yüzyıl) tarafından yazıldığı söylenen *Wei Liao Zi [Wei Liao Usta]* adlı kitapta şöyle yazıyor: "Savaşma gücü ve isteği darbe yemiş birlikler, yenilgiye maruz kalırlar." Bir birliğin savaşma gücü ve isteği doğal olarak dalgalanabilir. Nasıl ki gerilmiş bir yay sürekli olarak o gerginliğini koruyamazsa, hiçbir askerî birliğin morali aynı yüksek düzeyde kalamaz ve önlemez bir şekilde stres ortaya çıkar. Çin'in ve dünyanın en eski askerlik kitabı olan *Meister Suns Kriegskunst [Sun Usta'nın Savaş Sanatı]*'nda (İ.Ö. 6./5. yüzyıllar) şöyle denir: Bir ordu savaşma gücü ve isteğini tümden kaybedebilir ve komutanına karşı güvensizlik beslemeye başlayabilir (...) Başlangıçta askerlerin savaş moralleri pek yüksektir, bir süre sonra derece derece düşer ve en sonunda yok olur. Bu nedenle akıllı bir komutan düşmanın morali en yüksek düzeydeyken kaçamak yollara başvurmalı ve düşmana ancak iyice yorulduğunda, morali azaldığında darbeyi indirmelidir. Bu, ordunun savaş moralinden doğru yönde yararlanmanın yöntemidir.

Meister Suns Kriegskunst [Sun Usta'nın Savaş Sanatı]'nı inceleyen Çinli yorumcular, burada Cao Gui'nin Qi ordusuna karşı kazandığı zafere dikkati çekerler. Burada silah tekniğine veya sayısal üstünlüğe dayanılmamış, tersine zaferin anahtarı 19 numaralı strategem olmuştur. Cao Gui'nin 19 numaralı strategemle ilgili başarı öyküleri, 36 strategem üzerine çok sayıdaki Çince kitapta, hatta Çince okul kitaplarında bir resmî geçit halinde sıralanırlar. Ben bunu, 1997 yılı ağustosunda İsviçre Dışişleri Bakanlığı İnsan Hakları Delegasyonu'nun bir üyesi olarak Lhasa'yı ziyaret ettiğimde, "Cao Gui Savaş Yönetimini Tartışıyor" başlığı altında Tibet otonom bölgesinde ortaokulun alt sınıflarında okutulan Çin dili ders kitabının 6. cildinde keşfettim.

Lenin, bir halkı yok etmek isteyen birinin, önce o halkın moralini tahrip etmesi gerektiğini söylemiştir. Lenin'den önce ilgi ve beğeni ile okunan Prusyalı subay Carl von Clausewitz (1780-1831), savaşın karşıt iradelerin bir çatışması olduğunu öğretmiştir: "Karşı koyma gücü, iki etkenin birbirinden ayrılamayan beraberliğiyle bastırılır: Mevcut araçların büyüklüğü ve irade gücünün yüksekliğiyle." Sadece fiziksel güç veya bazı beceriler değil, hatta moral de savaşın merkezinde durur. "Bir savaşta birliklerin morali azsa, tanklar, uçaklar ve bir üstün güç, insanların ne işine yarar ki? Bunun yanıtı tek sözcükle şudur: Hiç! Yakıtı yoksa tanklar hareket edemez, uçaklar uçamaz ve savaş morali yoksa bir askerî birlik hiçbir şey başaramaz" *(Der Schweizer Soldat/Wehrzeitung -[İsviçre Askerlik ve Savunma Gazetesi]*'nin "savaş morali" konusuna ayrılmış olan özel sayısının önsözünden, Zürih, 15.11.1967, S. 89).

Zafer için, demek ki, sadece düşman birliklerinin yok edilmesini amaçlamak yetmez, aynı zamanda düşmanın moralini bozmak da gerekir. Savaşta 19 numaralı strategemin düşmanın moralini bozmak konusunda başarılı bir şekilde kullanılması, ne var ki, her zaman kolay olmaz. Örneğin Britanya Savaş Kabinesi'nin 14.2.1942'de kararlaştırdığı yüzey bombardımanı (area bombings), esasında, Alman sivil halkının moralini bozmayı amaçlıyordu. Fakat bu amaca ulaşılamadı, tersi oldu. Hava terörü, müttefiklere karşı savaşlarını haklı gösterecek derecede Almanların işine yaradı.

Modern savaş yönetimi mekanize araçlar ve diğer malzemeler ve enerji temini yanında, öncelikle enformasyon savaşına dayanır, diye yazıyor Shen Weiguang "Enformasyon Savaşı" başlıklı makalesinde (*Halk Gazetesi*, Pekin, 23.6.1996, S. 4). Enformasyon savaşında 19 numaralı strategemin kullanımı, veri bankalarına saldırılar, dijital tahribatlar, medyayı kullanarak gerçekleştirilen dezenformasyonlar, medyaya Troya atı sokmalar vd. ile sınırlı da değildir ("Nicht erklärte Kriege: Geheimdienste und Militärs haben Computer und Datennetze im Visier" ("İlan Edilmemiş Savaşlar: Gizli Servisler ve Askerler Bilgisayarları ve Bilgi Bankalarını Hedef Alıyorlar"), *Die Zeit [Zaman]*, Hamburg 10.11.1998, S. 50). Enformasyon savaşı daha çok savaşma iradesinin ve azminin kendi tarafımızda olduğu kadar karşı tarafta da arzulanan yönde kontrol edilmesinde bir rol oynamaktadır. Modern savaş moral gücü ve diğer bedensel olmayan araçlara dayalı güçlendirilmiş önlemlerle desteklenmektedir. Savaşan personelin iradesi ve kararlılığı, genellikle en önemli savaş araçlarındandır. Gün be gün, kitle imha silahları geliştirilmekte olduğundan, düşmanın moralini bozulması ve iradesinin zayıflatılması daha fazla önem kazanmaktadır. Geçmiş zamanlarla karşılaştırıldığında ve bir askerî zafer elde etmek hususunda o zamanlara göre çok yükselen rizikolar açısından bakıldığında, bizim yönümüzden de görünen şudur ki, sıcak savaştan kaçınmak ve şu eski "kendini ayakta tutmak, düşmanı yok etmek" sloganından yeni bir slogana, "kendini ayakta tutmak, düşmanı dönüştürmek" sloganına geçmek gerekmektedir.

Düşmanın irade gücünü sıfıra indirmek mümkünse, onun tarafından geliştirilmiş, hatta pek etkili olan silahlar yararsız hale gelir. Çünkü bu silahları kullanmak için onda irade kalmamıştır. Modern enformasyon silahından yararlanan psikolojik ve propagandacı savaş yönetimi, en üst düzeyde, zaten daha Sun Usta (İ.Ö. 6./5. yüzyıllar) tarafından savaş sanatının en yüksek podyumu üzerine yerleştirilmiş "savaşı silah kullanmadan kazanmak" postulasına dayanır. "Enformasyon savaşı"nın Çinliler tarafından algılanışındaki bu strategemik boyuta, M. Ehsan Ahrari, teknoloji merkezli "Chinese prove to be attentive students of infoırmation warfare" ["Çinliler Yetenekli Üniversite Öğrencilerini Enformasyon Savaşında Deni-

yorlar"] adlı makalesinde dikkati çekiyor *(Jane's Intelligence Review,* Coulsdon, Surrey, U.K., Bölüm 9, No.10, Ekim 1997).

19.29. Ceza Sorgulaması Yerine Irk Sorgulaması

1995 ekiminde siyahi futbolcu O.J. Simpson'a karşı açılan "yüzyılın davası" bir yıl sürdükten sonra sona erdi. Cumhuriyet savcısı, ayrılmış olduğu karısı bayan Nicole Brown ve karısının erkek arkadaşı Ron Goldman'ı öldürmekle itham edilen Simpson'a karşı, bunaltıcı bir kanıt paketi taşıyordu yanında. Fakat on iki siyahi jüri üyesinin sadece dört saatlik görüşmeden sonra oybirliğiyle aldıkları karar, bir beraat kararı oldu. Simpson'un avukatları davalının derisinin rengini, dava sırasında en belirleyici ölçüt haline soktular. Bu amaçla önemli kamu tanığı Mark Fuhrmann'ın üzerinde yoğunlaştılar. Bu polis memuru olay gecesi Simpson'un evinin bahçesinde kanlı bir eldiven bulduğunu ileri sürmüştü. Öbür yandan o, tanık sandalyesinde, siyahiye "negro" demenin asla küfür sayılamayacağını tekrar tekrar belirtmişti. Oysa Simpson'un avukatları bir röportajın kaset kaydını kanıt olarak sundular ki, buna göre Simpson bu röportaj sırasında 46 defa bu sözcüğü küfür olarak kullanmıştı. Simpson'un avukatları savunmalarını Fuhrmann'ın sınırlı inanılırlığı üzerine bina ettiler. Onu ırkçı olarak gösterdiler. Fuhrmann, Simpson'u suçlu göstermek istiyor ve kanıtları kullanıyordu.

Davanın bu şekilde sonuçlanması üzerine çok konuşuldu. Amerikalı siyahi lider Louis Farrakhan'ın kanaati şuydu: "Beyazlar siyahların sevinmesinden dehşete düştüler (...) Siyahlar bu defa yüzyıllarca kendilerine karşı çalışan hukuk sistemini hileyle bir tuzağa düşürmekten pek memnun kaldılar." (*Der Spiegel,* Hamburg 42/1995, S. 183). Dikkati çeken husus, Farrakhan'ın "hile" sözcüğünü kullanmış olmasıdır. Amerikan hukuk sisteminin hangi hileyle tuzağa düşürüldüğü hakkında o hiçbir şey söylemedi. Burada bize ancak Çinlilerin 36 strategem kataloğu yardım edebilir. Davanın seyri bakımından ikinci derecedeki bir olayın büründürülmüş olduğu görünüme dayanılarak, Fuhrmann'ın ana kanıtının inanılırlığı

paramparça edildi. Onun dava sırasında esasa ilişkin olarak söylediklerinin altından, ana kanıt (kanlı eldiven), kazanın altından odunun çekilip alınması gibi, çekilip alındı. 19 numaralı strategemin pek etkili bir kullanımı!

19.30. Korkaklığı, Ateşin Altından Çekercesine Çekip Almak

Doğu Han Hanedanı zamanında (İ.S. 25-220), düşman birlikleri, geceyarısı, başkomutan Wu Han'ın (ölümü: İ.S. 44) kışlasına bir baskın düzenlediler. Birliğin tümü şaşkınlık ve telaşa kapıldı; oysa Wu Han, tam bir ruh sükunetiyle karargahında yatıyordu. Askerler başkomutanlarından hiçbir şekilde rahatsız edilmeme emri aldılar ve kapıldıkları panik duygusundan kurtuldular ve hızla sakinleştiler. Şimdi artık Wu Han için şimşek hızıyla harekete geçme anı gelmişti. O, seçkin bir birliğe geceyarısı bir karşı baskın yapma emri verdi. Çok hızlı bir şekilde düşman bozguna uğratıldı. Wu Han moralleri bozulmuş olan askerlerinin üstüne, doğrudan doğruya, örneğin şiddetli cezalar verme tehdidiyle gitmedi; tersine onları saran korku ateşini, ocağın altından odunu çekercesine söndürdü. Bu örnek, 36 strategem üzerine yazılmış en eski kitapta yer almaktadır.

Benzer şekilde, imparator Büyük Justinianus I'in (İ.S. 482-565) karısı ve tahtın ortağı, Bizans imparatoriçesi Theodora (Konstantinopolis, İ.S. 497-548), kocasını pek kritik bir durumda etkisi ve nüfuzu altına almıştı. Maviler denilen politik grubun mensuplarıyla Justinianus'a karşı birleşmiş olan ve Yeşiller denilen grup, imparatora karşı ayaklandılar. Her iki grup, yüksek devlet memurlarının görevden alınmalarını talep ediyordu. Taleplerine enerjik bir şekilde sahip çıktıklarını göstermek amacıyla, imparatorluk sarayının yanındaki bir kiliseyi ateşe verdiler ve yeni bir imparatoru tahta oturtacakları tehdidinde bulundular. İmparator resmî binaları durmadan ateşe veren isyancıların üstüne askerî birlikler sürdüyse de, birlikler geri çekilmek zorunda kaldılar. Durum giderek tehlikeli bir hal almaya başlamıştı ve generaller imparatoru kaçırmak ve kurtarmak istiyorlardı.

O generallerinin öğüdünü dinledi ve karısına şunları söyledi: "Umarım ki, şu anda bir kadının erkekler arasında hiçbir yerinin olmayacağını ve onun korkaklara soğukkanlılık tavsiye etmesiyle işlerin yoluna gireceğini iddia etmeye kimse cüret edemez (...) Ben kaçmanın her zaman olduğu gibi şimdi de alçaltıcı bir şey olduğunu düşünüyorum (...) Bir hükümdar için dünyada kaçak olarak sürünmek katlanılamaz bir şeydir (...) Ben kalıyorum." Karısının direngenliği imparatorun umutsuzluğunu temelinden söküp atmıştı. Orada kaldı ve generallerinin ve ordunun yardımıyla isyanı bastırma başarısını gösterdi. Böylece Theodora cesareti ve direngenliği ile kocasını ve tahtı kurtarmış oldu *(Zeit-Magazin [Zaman-Magazin],* Hamburg 14.5.1998, S. 35).

Her iki örnek ışığında "savaş morali emirler vererek sağlanamaz" tezi (örneğin *Schweizer Soldat/Wehrzeitung [İsviçre Askerlik ve Savunma Gazetesi]* bu tezi temsil ediyor, Zürih 15.11.1967, S. 97), yetersiz olarak görünüyor ve şöyle formüle edilmesi gerekiyor: "Savaş morali muhakkak ki emirler vererek sağlanamaz; fakat pek etkili, hatta arasıra sonuç alıcı şekilde kullanılabilir."

19.31. Aşkı Zeminden Çekip Almakla Sağlanan Barış

Atina ve Sparta'yı karşı karşıya getiren Peloponnesos Savaşı (İ.Ö. 431-404), yirminci yılına girmişti. Erkekler akıllarını kullanıp da barış yapma yoluna gitmiyorlardı. Aristophanes'in İ.Ö. 411'de Atina'da ilk kez temsil edilen Lysistrate adlı ünlü komedisinde, kavgacı ve mücadeleci bir Atinalı kadın olan Lysistrate, "bir hile geliştirir" (Alfred Schlienger: "Der Trieb zum Frieden: Lysistrate als Freilichtmaskenspiel in Augst" ["Barışa Ulaşma Çabası: Augst'ta Açık Havada Maskeli Olarak Temsil Edilen Lysistrate"], *Neue Zürcher Zeitung [Yeni Zürih Gazetesi],* 10.6.1996, S. 21).

Lysistrate, Atinalı kadınları, planını sunmak üzere Akropolis'in önüne çağırır. Sparta'dan yollanan Lampito da oradadır. Tüm kadınların erkeklerini yataklarına almamaları suretiyle uygulanacak bir aşk grevine başvurmak suretiyle, bu akılsız erkekler barışa zorlana-

caklardı. Önce iki Atinalı kadın, Kalonike ve Myrrhine, planı onaylamadıklarını belirttiler; fakat sonunda diğer kadınlara katıldılar. Kadınlar bir törenle yemin ettiler ve yeminlerini elden ele dolaştırdıkları bir kadehten içtikleri şarapla pekiştirdiler. Lampito Sparta'ya geri döndü, oradaki kadınların grevini örgütlemek üzere. Aynı sırada Atinalı kadınlar Akropolis'i işgal ettiler. Akropolis'in çevresindeki surları ateşe vermek isteyen bir grup yaşlı erkeğin düzenledikleri bir saldırıyı, onların üstüne yukarıdan su dökerek kahramanca savuşturdular. O anda erkekler arasından birisi görüşmeci olarak ortaya çıktı. Lysistrate ona kadınların bu eylemlerinin nedenlerini açıkladı. Ve sahnede, yaşlı adamlar korosu ile kadınlar korosu arasında yeni bir söz savaşı başladı.

Sonraki gelişmeler sırasında açıkça görüldü ki, kadınların kendilerine güvenleri ve cesaretleri gitgide azalmıştı. Lysistrate tüm çabasıyla, takipçileri arasında bulunan, kocalarına deli gibi aşık olan ve ortaya çıkan tüm fırsatlardan yararlanarak Akropolis'in surlarından sinsi sinsi kocalarına kaçmaya yeltenen iki kadını güç bela alıkoydu. O bunu, kadınlara ettikleri yemini sürekli olarak hatırlatarak başardı. Bu arada, Myrrhine ile kocası Kinesias arasında çok samimi bir aşk sahnesi cereyan etti. Kinesias aşktan tutuşmuş bir halde bir an önce karısına sahip olmak istiyordu. Myrrhine, sonunda tatmin edilmemiş bir halde kalmasını sağlamak amacıyla, kocasını sürekli olarak oyalamayı iyi beceriyordu. Kadınların çılgınca oyunu bu anda en yüksek noktasına ulaştı. Spartalı bir gezgin satıcı sahneye girdi ve Sparta'da da buradakine benzer olaylar olduğu haberini verdi. Atina ve Sparta arasında bir anlaşma için yol açılmıştı artık. Barış anlaşması yapıldı ve anlaşma yemekli ve danslı bir şölenle kutlandı. Böylece bu defa bir savaş hilesiyle zafere ulaşılmış olmadı gerçi; fakat bir "barış hilesi"yle bir çatışma önlenip barış sağlanmış oldu ("Barış hilesi" sözü Birgit Berg'e aittir, *Rhein-Zeitung [Ren Gazetesi]*, Koblenz, 22.12.1977).

19.32. Dikkafalılığa Karşı Uyuşturucu

Ni Wucheng, Hebei eyaletinin ücra bir bölgesindeki zengin toprak sahiplerinin soyundan geliyordu. Büyükbabası 19. yüzyıl sonunda cereyan eden büyük toprak reformu hareketine eylemli olarak katılmıştı ve 1895 yılında devletin ilerici yüksek memurlarının imparatora verdikleri bir dilekçeyi desteklemişti. Kendi cebinden verdiği parayla bastırdığı el ilanlarını o sıralarda kadınların ayaklarına ayaklarının büyümesini önleyecek şekilde sarılan bantlara tutturdu ki, o zamanlar böyle bir şey en yüksek derecede devrimci ve tehlikeli bir eylem sayılırdı. 1898'de yapılan ve Yüz Günlük Reform adıyla bilinen reform sırasında, büyükbaba, kendini asarak intihar etti. Ni Wucheng'in ailesinin başına başka feaaketler de geldi bu arada. Büyükbabasına tam karşıt düşecek şekilde, babası tam anlamıyla sıradan, hatta biraz saf ve zayıf ruhlu bir adamdı; açıkçası, mıymıntının tekiydi! Ni Wucheng'in annesi, yüksek kültürlü, heybetli ve saygı uyandıran bir görünüme sahip, güçlü bir kadındı. O, karakter bakımından da Ni soyunun en saygı gören üyesiydi. Evinin üstünde felaket bulutlarının dolaştığı duygusu eziyordu içini. Kayınbabasının felaket getiren reformist faaliyetleri ve intiharı bu yüzdendi; diğer felaketler de bu yüzdendi.

Ni Wucheng'in babası afyon müptelasıydı. Anne afyonun zihni açtığına inanıyor ve babasının afyon almasını hatta destekliyordu. Onlar açısından afyon, mutluluk veren, uğurlu bir nesneydi. Yalnız şunu düşünmek gerekiyordu: Kayınbabası afyon kullanmış olsaydı, reform peşine düşer, dilekçeler imzalar ve doğal olarak kadınların ayaklarının bantlardan kurtulması için girişimde bulunabilir miydi? İntihara kalkışmak zorunda kalır mıydı? Afyon kullansaydı, ne kadar barışçıl ve huzur dolu bir kadere sahip olacaktı! Ailesinin afyona düşkünlüğü niye onda birazcık olsun yoktu ki? Gerçi o bazan topluluğa ayak uydurmak için birkaç nefes afyon çekerdi, fakat kendisini tamamen kontrol ederek yapardı bunu; çünkü afyon müptelası olmak istemezdi. Bu arada son derecede kolay güdülebilir ve uyuşuk olan kocası, durmadan zayıflıyor, sanki bedeni eriyordu. Ve kocası, hamileliğinin yedinci ayında öldü. Öldüğünde, deri ve kemikten oluşan bir iskelete, acınası bir enkaza dönmüştü.

İkibin yıllık imparatorluğu yıkan 1911 devriminin patlamasından üç ay önce dünyaya geldi oğulları Ni Wucheng. Küçük Ni çok görkemli bir gelişme gösterdi. Beş yaşında özel bir okulda okumaya başladı, dokuz yaşında misyoner okuluna kaydedildi. Orada Liang Qichao ve Zhang Taiyan gibi ilerici yazarların yazılarıyla tanıştı.On yaşındayken amcasının küçük kızının ayaklarını nasıl sıkı sıkı bantladığını görünce, bu kötü göreneğe, hemen o anda, dolu dolu bir öfkeyle karşı çıktı. Akrabalarına bağırıp çağırdı, onların sersem ve barbar olduklarını haykırdı, kızın ayakları bandajlanırken. Annesi bu olay karşısında dehşet içinde kaldı ve olayı Ni soyunun peşini bırakmayan kötü cinlerin harekete geçmiş olduklarının bir kanıtı olarak gördü. O andan itibaren sürekli olarak korku içinde yaşadı. Ona, uşaklar ve hizmetçi kızlar tarafından, oğlu hakkında durmaksızın kendisini kaygılara boğan haberler taşınıyordu. Örneğin Ni Wucheng'in çiftlik uşaklarıyla sohbetlere daldığı ve onlara toprağın çiftçiler arasında bölüştürülmesi gerektiğini anlattığı haberleri geliyordu. Oğluna göre, debdebe içinde yaşayan toprak sahiplerinin hepsi asalaktılar. "Genç adam yine saçma saçma konuşmalar yaptı." Haber taşıyıcılar anneye haberleri iletmeye bu sözlerle başlıyorlardı.

Çocuk 14 yaşına gelmişti ve tüm Ni ailesi yılın son günü geleneksel atalara kurban törenini yapmaktaydı. Oğlanın da ölmüşlerin ruhları için konulmuş olan tablanın önünde durup onları övmesi gerekiyordu; oysa o birdenbire hiçbir iz bırakmadan ortalıktan kayboldu. Uzun aramalardan sonra onu bir armut bahçesinde buldular. Orada, gökyüzündeki yıldızları inceliyordu. Annesi eve dönmesini istediğinde, tüm bu batıl inançlara dayalı, ikiyüzlülük kokan, dalkavukça hareketlerin kendisi ve başkaları için yalandan başka bir şey olmadığını haykırdı. O, er veya geç, ölülerin bu ruh tablasını parçalayacaktı. Anne büyük bir felaketten korkuyordu. Sonunda öğüt almak üzere erkek kardeşine gitti. Erkek kardeşi gencin kafasına afyon içme düşüncesini sokmasını tavsiye etti. Ni Wucheng'in annesi bunu işitince, gözyaşlarına boğuldu, herhalde kocasının yaşamının son yıllarını bir afyon müptelası olarak nasıl yürekler acısı bir sefalet içinde geçirdiğini hatırlamıştı. Ne var ki, kayınbabasının sonu, böyle bir sondan daha korkunç olmuştu. Ayrıca o, yaşamını uzun süre kö-

yünden çıkmadan sürdürmüş, okuma yazma bilmeyen biri olarak, 1911 devriminden beri devam eden yıkıcı kargaşadan ve cumhuriyetin kurulmasından tamamen irkilmişti. Ve o oğlu Ni Wucheng'de de "devrimci" düşüncelerin yer ettiğine inanmıştı. Biri afyon çekerken ölürse, onun ölümü muhakkak ki tek bir kişinin ölümü olur ve bu durumda tek bir insanın yaşamı sona ermiş demektir. Buna karşılık "devrim", hısım akraba kim varsa, hepsinin sonu, bizzat soya saygının sonu, mutlak bir kaos ve hiçbir şeyle düzeltilemeyecek olan, acısı gökleri sarmış bir yıkım olmuştu anneye göre.

Günün birinde, artık 15 yaşına basmış olan Ni Wucheng, okuldan döndüğünde, annesini yatağa uzanmış, afyon çekerken gördü. Tüm oda çok özel, başdöndürücü bir güzel koku, bir rayiha ile dolmuştu. Bir yandan şehvet, diğer yandan açlık duygusu uyandıran bir rayihaydı bu. Bu kokuyu ne kadar uzun süre solursa, o kadar başı dönüyor ve kendinden geçer gibi oluyordu. Tüm vücudunu uyku sarmıştı ve hiçbir şey hissetmiyordu. Ve hıçkırarak ağlıyor ve ama pek de mutlu görünüyordu. O andan itibaren Ni Wucheng annesine afyon çekmekte eşlik etmeye başladı. Ölümcül bir ağırlık çökmeye başladı üstüne, 16 yaşındayken ağır şekilde hastalandı; fakat sanki bir mucize ile iyileşti. İçinde yüzmüş olduğu tehlikeyi yakından tanımış oldu ve yakalanmış olduğu afyon iptilasından kurtulmak için kendinde güç buldu. O bu gücü ve bu iradeyi yüksek derecede devrimci eylemler, mutlaka çok büyük bir şeyler yapması için kendisine yapılmış bir bağış saydı. Annesine karşı korkunç bir kin beslemeye başladı. Annesi yürek parçalayıcı hıçkırıklarla suçunu itiraf ediyor ve tövbe edip bağışlanmasını diliyordu. O, kendisini, oğlunu afyonla zehirlemiş sayıyordu. Gözyaşları arasında oğluna şöyle diyordu: "Fakat Gökler tanığımdır ki, tüm bunları Ni ailesi için, senin ailen için yaptım, bana inanmalısın." Ni Wucheng iyileştikten sonra, afyon çubuklarını, çanaklarını ve tüplerini paramparça etti. Kefeni yırtmıştı artık.

Huodong Ren Bianxing Ji adlı romandan özetlenerek alınan bu episodu, Çin Yazarlar Birliği Başkan Yardımcısı Wang Meng, 9.7.1996 tarihinde Viyana'da yazarların katıldığı bir okuma seansında Çin dilinde okudu. Çinceden hiç anlamayan bir dinleyici kitle-

si için, Avusturyalı bir tiyatro sanatçısı, Ulrich Kautz'un *Rare Gabe Torheit [Ender Bulunur Bir Yetenek: Ahmaklık]* başlığıyla Almancaya çevirdiği romanın ilgili bölümünü (Frauenfeld, 1994, 4. bölüm) okudu. Wang Meng, 1934'de Pekin'de doğdu, 1948'de Çin Komünist Partisi'ne girdi, 1956'da eleştirel anlatılarını yayımladı. Bu nedenle 1957'de Çin Komünist Partisi'nden ihraç edildi ve 1965'de sürgün edildi. 1979'da Parti'ye yeniden kabul edildi ve Pekin'e geri döndü ve yazarlık ve eğitimcilik kariyerine başladı. Bir süre Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi üyeliği yaptı. Diğer görevleri yanında 1986'da kültür bakanı oldu. 1989 eylülünün başında "sağlık nedenlerinden dolayı" bu görevinden ayrıldı (bkz.: strategem Nr. 20.12 ve 16.13). Çok sayıda eseri birçok dile çevrildi. Wang Meng'e, okuma seansından sonra, annenin oğluna "kazanın altından odunu çekip almak" strategemini uygulamış olup olmadığını sordum. Evet, dedi Wang Meng ve şunları ekledi: Bir strategem iyi bir amaca hizmet etmelidir, aksi halde strategemin uygulanmasıyla sağlanmak istenen etki, olumsuz, hatta vahim sonuçlara yola açabilir. Bu episodda uç ve çürümüş bir tutuculuğun simgesi olan anne, sonuca ulaşamamıştır ve Ni Wucheng'in içinde alev alev yanan devrimci ateş hiç de söndürülememiştir.

Ni Wucheng'in annesinin 19 numaralı strategemi uygulayarak oğluna yaptığına benzer bir şeyi, Amerika Birleşik Devletleri siyahlara karşı yapmıştır. Mario Van Peebles'in *Panter* adlı filminde, Amerika Birleşik Devletleri yönetiminin 1980'li yıllarda Amerikalı siyahların barındıkları gettolardaki uyuşturucu ilaç yolsuzluklarına karşı kötü niyetli olarak önlem almadığı hipotezini savunmuştur. Yönetim, siyahları etkisiz bırakmak amacıyla, gettolarda bir sel haline gelen uyuşturucu akışına göz yummuştur *(Neue Zürcher Zeitung [Yeni Zürih Gazetesi],* 10.8.1995, S. 41). Çin Komünist Gençlik Birliği organı *Chinesische Jugendzeitung [Çin Gençlik Gazetesi],* siyahi lider Farrakhan'ın gettolarndaki uyuşturucu ticareti konusunda CIA'den şüphelendiğini haber vermektedir (16.10.1996, S. 3). 20 yıl süresince İsrailli ajanlar, askerlerin savaş gücünü zayıflatmak amacıyla, Mısır ordusuna özellikle ucuz haşhaş sağlamışlardır. "Lahav" ("Traş Bıçağı") operasyonuyla İsrailliler 1967'den itibaren,

Lübnan' dan aldıkları variller dolusu uyuşturucuyu gemilerle İsrail üzerinden Mısır'a soktular. Sonuç: Mısır ordusunda uyuşturucu tüketimi yüzde 50 arttı (*Bild,* Hamburg, 23.12.1996, S. 2). Hatta tüm halklar, ister doğal veya mümkün olduğu kadar aslına yakın etki yapan yapay narkotik maddelerle, bunun gibi, uyuşturucular ve genel olarak zevk verici maddelerle zayıf düşürülebilir. Bu konuda, öyle görünüyor ki, Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki yorumculara inanmak gerekir.

19.33. Çinlilerin Yaşam Güçlerinin Dayandığı Zeminin Tahribinde "Kültür Yozlaşması"

"Pornografi, şiddet ve diğer kültürel yozlaşmalar manevî afyonlama tarzlarıdır. Bunlar insanların ruhlarını zedelerler, onların savaş iradelerini tahrip ederler, morali ve toplumsal görenekleri bozarlar ve nihayet yaşama gücünün dayandığı destekleri yıkarlar." Üç yazarın imzasını taşıyan bu analiz, 17.12.1996'da Çin'in en önemli günlük gazetesi olan *Volkszeitung [Halk Gazetesi]*'nde yayımlandı. Yazarlar, hasım durumundaki uluslararası güçlerin, hile ve desise yoluyla, radyo, film, televizyon ve diğer medya araçlarını kültürel yozlaştırma amacıyla kullandıklarını iddia etmişlerdir. "Ülkemize tüm güçleriyle ideolojik ve kültürel kanallardan sızmak için, pek burnu büyük bir eda ile, bize kendi politik pozisyonlarını, değer yargılarını ve yaşama tarzlarını empoze ediyorlar ve bu şekilde bizim yaşam gücümüzün dayandığı destekleri tahrip etmek, politik inançlarımızı değiştirmek, manevî yaşamımızın yönünü değiştirmek ve nihayet sosyalist ideolojinin yerine kapitalist ideolojiyi yerleştirmek istiyorlar. Çin kültür pazarının rayları uluslararası pazarın raylarıyla birleştirilirse, bunun uluslararası düşman güçlerin Çin'in Batılılaştırılması ve yıkılmasını hedefleyen komplolarına kapıları ardına kadar açmaktan başka bir anlamı olmayacaktır." Bu noktada üç yazar Deng Xiaoping'den şu alıntıyı yapıyorlar: "Ekonomik açıdan bakıldığında, ikili bir taktiğin politik normlarını kavrıyoruz. Bin yandan açıklık istiyoruz, fakat körükörüne, plansız ve gelişigüzel bir şekilde

mümkün olan her şeyi deneyemeyiz ve ancak haklı olarak kapitalizmin tahripkar etkisini aklımızdan hiç çıkarmamalı ve ona karşı savaşmayı unutmamalıyız."

Üç yazar, makalelerinde, Çin'in Batılı "kültür yozlaşması"nın etkisiyle "yaşam gücünün dayandığı desteklerin tahribi" konusunda ikinci kez uyarıda bulunuyorlar. Bu uyarı tamamen 19 numaralı strategemin ruhuna uymaktadır. Üç yazar şundan korkmaktadırlar ki, masum görünümlü birçok kültürel yol üzerinde, düşman güçler, sessizce, yavaş yavaş ve dikkati çekmeden Çinlilerin manevî olarak bellerini bükmeyi ve Çin'i Batılılaştırmayı denemektedirler. Bu düşünceler, bir dereceye kadar, İtalyan Komünist Partisi'nin kurucularından Antonio Gramsci'nin (1891-1937) düşünceleriyle benzeşmektedir. Gramsci'ye göre her güç değişimi "devrimsiz bir devrim"i gerektirir. Geleceğin hükmedicileri, halen hükmetmekte olanların yücelttikleri değer yargılarını, ahlaksal ve estetik ilkeleri eleştirmek, gülünç düşürmek, kılıfını değiştirmek veya tahrip etmek suretiyle, kendi hakimiyetlerine giden yolu hazırlarlar. Dilde, göze çarpmayacak şekilde, politik olarak bertaraf etmek istedikleri durum ve uygulamaların adlarını ve kavramlarını değersizleştirirler veya nötralize ederler. Sözcükleri, özgün içeriklerini boşaltmak amacıyla mümkün olan her şey için enflasyonist bir tavırla, hovardaca kullanırlar ve kendi eğilimlerini ifade eden sözcükleri onların yerine yerleştirmeye çalışırlar. "Politik hakimiyet"i yerleştirmezden önce, Gramsci'ye göre, "kültürel hakimiyet" tesis edilmelidir. Tabii ki Çinli komünistler Gramsci'nin izleyicisi değildirler. Fakat Çin Marksizmi'ne uygun olarak , üstyapı, yani kültür, sadece ekenomik tabanın salt edilgin bir yansıması değildir; tersine kültür, ekonomiyle eşzamanlı olarak, topluma ve onun gelişimine her zaman damgasını vurur. Tüm dalları ve tüm görünümüyle "üstyapı"ya, bu yüzden Çin Halk Cumhuriyeti hükümet makamları uzun süreden beri büyük önem verirler. Çin Komünist Partisi, tam da kendi politik hedeflerini destekleyen ve bunları önlemeyen bir "üstyapı"yı özenle diri tutmaya çalışır; diğerleri arasında yabancı ülkelerden gelen etkileri analiz ederken, özellikle Batılı film ve televizyon kültürünü, 19 numaralı strategemin bakış açısından değerlendiren analizleri destekler.

Bu gözlem noktasından bakıldığında, Long Xinmin, Çin Komünist Gençlik Birliği'inin yayın organı *Chinesischen Jugendzeitung [Çin Gençlik Gazetesi]*'nde, kuşku ve endişe dolu şu sözleri söylüyordu: "Halkımızın ve ülkemizin temel ilgi ve çıkarlarından hareketle bakıldığında, Çin Komünist Partisi 15. Merkez Komitesi 6. Genel Kurulu'nun almış olduğu karar çok önemlidir (...). Kültürel yozlaşmanın genişlemesi doğrultusunda en büyük zarar, insanların ruhlarının zehirlenmesi ve ulusal maneviyatımızın tavsayıp gevşemesi olarak ortaya çıkar. Soğuk savaşın sona ermesinden sonra Batılı düşman güçlerin bizi 'Batılılaştırma'ya yönelik çabaları, bizim sosyalist Çinimizi her yönden kapitalizmin vassalı bir ülkeye dönüştürmeyi hedeflemektedir. Bu çabaların özü, sanki tıpkı 100 yıl önceki afyon savaşında olduğu gibidir. Sadece dış biçim ve çağ değişmiştir. Burada söz okunusu olan, 20. yüzyılda sürdürülen bir 'manevi afyon savaşı'dır.

Ve Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi yayın organı olan *Volkszeitung [Halk Gazetesi]*'nde, 21.3.1998'de iki yazar şunları ekliyorlardı: "Soğuk savaşın sona ermesinden sonra ideolojik karşıtlıklar muhakkak ki bir dereceye kadar sivriliklerini kaybetmişlerdir. Ne var ki kültürel çelişkiler bir dakika olsun ortadan kalkmamış ve fikir çatışmaları durmamıştır. Çağdaş hegemonyacılığın yeni bir hilesi, çıkarlarını manevî-kültürel sızmalarla gerçekleştirme çabasında ortaya çıkmaktadır. Bu şu demektir: Yerkürenin her noktasına nüfuz etmek ve dünyaya hakim olmak için, Batılı güçler manevî yaşamı ve kültürü kullanmaktadırlar. Amerikalı bilginler, çok açık bir şekilde, gelecekteki çatışmanın esas olarak manevî-kültürel tarzda olacağını ilan ediyorlar. Manevî-kültürel çatışmada söz konusu olan şey, her şeyden önce, insanlara manevî-kültürel zemin üzerinde psikolojik olarak bir şekil vermek ve onların kalplerini kazanmaktır." Varsayılan "hegemonyacılık" - öncelikle Amerika Birleşik Devletleri kastediliyor tabii burada - tarafından burada 19 numaralı strategeme başvurulduğunun düşünüldüğü açıktır. İnsanların psikolojilerine şekil vermek ve onların kalplerini kazanmak, paraya tapınmanın yaygınlaşmasının ve sınırsız haz arayışının propagandasını yapan Amerikan filmleri ve televizyon programları vasıtasıyla gerçekleştirilmek istenmektedir (*Xin Hua Wenzhai*, Pekin, Nr. 3 1998, S. 203). Her iki

yazar şunu öğütlüyorlar: "İnsanların doğruyu yanlıştan ayırt etme güçlerini ve manevî dayanıklılıklarını yükseltmek, olağanüstü önem taşımaktadır. Doğruyu yanlıştan ayırt etme gücü ve manevî dayanıklılığı zayıflamış olan kişi, bu savaşta bir atımlık barutu bile kalmamacasına yitip gider."

Tarih yazımı alanında bile, Çinliler 19 numaralı strategemin alçakça kullanımının örneklerini görürler. Yu Dan, Batılı güçlerin 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında Şanghay Parkı'nın girişine "Köpekler ve Çinliler giremez" yazan bir levha dikmiş olmalarından beri her Çinlinin kuşkulandığı durumu şöyle yorumlamaktadır: "Gong Zizhen (1792-1841) şöyle demişti: 'Bir devleti yok etmek mi istiyorsun, önce o devletin halkının tarihini ele alman gerekir." Bu cümle çok bilgece bir cümledir ve bugün de geçerlidir" (*Wenhui-Zeitung [Wenhui Gazetesi],* Şanghay 3.1.1996).

Yabancı halklar, öncelikle ellerinden dinleri alınmak suretiyle hadım edilmek istenirler: "Saksonya'daki eski ve önemli Irminsul tapınağı 772'de Büyük Karl'ın (Şarlman -ç.n.-) yönetiminde Franklar tarafından ele geçirilip, çağdaş kaynakların tanıklık ettiği gibi, taş taş üstünde kalmayacak şekilde yıkılıp yok edildi. Tapınağın yok edilişi, Hıristiyanların tanrısının üstünlüğünün pek aşikar olduğunun somut bir gösterilişi olarak, pagan direnişçilerin morallarini sıfıra indirmişti. Aynı amaca ulaşmak üzere, bundan 50 yıl önce misyoner Bonifatius, Kuzey Hessen eyaletinin Fritzlar bölgesinde paganların gözünde Irminsul'la neredeyse eşdeğer olan bir kült nesnesini, Donareiche'yi yıkmıştı" (Sabine Lippert: "Irminsul und die Unterwerfung der Sachsen" ["Irminsul ve Saksonların Boyunduruk Altına Alınmaları"], *Kult-urnotizen [Kültler Üstüne Temel Bilgi Notları],* Bettendorf Nri 22, Temmuz 1998, S. 30). Ve 20. yüzyılın 30'lı yıllarında Nijerya'daki İngiliz kolonyal gücünün Nri tapınağına tapınağın kutsallığını ihlal edecek şekilde yapmış oldukları saldırı da, yukarıda sayılanlara dahildir. Tapınağın başrahibi mahkemeye çıkarılmış ve bu yolla, duruşmayı titreyerek izleyenlere, başrahibin sıradan bir ölümlü olduğu gösterilmek istenmişti. "Bu gibi dünyevîleştirme çabalarıyla Afrika'daki insan topluluklarının birbirleriyle dayanışma içinde olmalarını sağlayan değer sistemlerini yık-

mak deneniyordu" (Obi Nwakanma: " 'Das Alte stürzt' - in mehr als einem Sinn: ein Roman als Markstein afrikanischer Selbstfindung" [" 'Eskiyi Yıkmak' - Afrika'nın Kendisini Bulmasında Bir İşaret Taşı"], *Neue Zürcher Zeitung [Yeni Zürih Gazetesi]*, 25.6.1998, S. 47).

19.34. Mahkemeye Gitmekten Kaçınmak

Üniversite mezunu Yan'a hemen lakırdıyı yetiştirdiler: Bölge yöneticisi ona karşı iki dava açılmasını onaylamıştı. Davalardan birisi kaçak bir domuz ve bir yaralama olayı dolayısıyla, diğeri de geri verilmeyip alıkonulan bir borç senedinden ötürü açılmışlardı. Korkudan dehşete düşerek düşünmeye başladı Yan: "Her iki dava da olaylara uygun düşüyor. Ben duruşmalarda görünmek zorunda kalırsam, yüzüme artık hiç de iyi gözle bakılmayacak. En iyisi, 36 strategem gereği sıvışmak olacak." En gerekli eşyalarını topladı ve arkasında hiçbir iz bırakmadan eyalet başkentini terketti.

Bölge yöneticisi Yan'ın evine mübaşiri henüz göndermişti ki, Yan epeydir dağları aşmış bulunuyordu. Mübaşire, Yan'ın kardeşi Yan Dayu'yu aramaktan başka çare kalmamıştı. Onlar öz kardeştiler, fakat ayrı evlerde oturuyorlardı. Yan Dayu imparatorluk kolejini bitirmişti ve yüzbin ons gümüşten fazla bir serveti vardı. Zengin olduğu kadar korkak da olan Yan Dayu mübaşirin getirdiği haberi duyunca ve kardeşinin evinde olmadığını öğrenince, durumdan hiç hoşnut olmadığını gösterecek şekilde davrandı. Mübaşiri masa başına davet etti, ona masadaki yiyeceklerden bol bol ikram etti ve nihayet onu ikibin bakır kuruşla Yamen'e geri gönderdi. Daha sonra hiç gecikmeden bir uşağını iki kayınbiraderine gönderdi ve onları görüşmek üzere evine davet etti.

Bu iki kayınbiraderin adları Wang De ve Wang Ren'di. Wang De, valiliğe bağlı bir ilkokulda öğretmendi· Wang Ren ise bir bölge okulunda öğretmenlik yapıyordu. Her ikisi de derslerini büyük bir şevkle ve haz duyarak verirlerdi ve bu yüzden iyi bir ünleri vardı. Daveti alır almaz, kızkardeşlerinin kocasının evine hızla gittiler. Yan Dayu onlara bu kötü hikayeyi ayrıntılarıyla anlattı.

"Ve bu mahkeme celbi, bana, evime gönderildi. Şimdi ben ne yapmalıyım?"

Wang Ren alaylı alaylı güldü:

"Senin kardeşin bölge yöneticisiyle ilişkilerinin iyiliği ile daima övünürdü. O neden dolayı acaba bu önemsiz işten dolayı bu kadar korkuyor ve kaçıyor ki?"

"Bu bana da bilmece gibi görünüyor. Kardeşim ayağını pek çabuk tutmuş, öyle ki mübaşir onu bulamayıp bana geldi, keyfimi kaçırdı ve onun nerede olduğunu öğrenmek istedi."

"Siz beraber oturmadığınız için, bu konu seni esasen ilgilendirmez" dedi Wang Ren.

"Ah, ne bilirsin sen bu konuda!" diye çıkıştı Wang Du kardeşine.

"Yamen'den gelen mübaşir tam da bu yüzden sesini yükseltti; çünkü o bizim sayın kayınbiraderimizde pirincin asla tükenmediğini, onun ne kadar zengin olduğunu bilir. Siz yüz vermeseydiniz, onlar bu kadar cüretkar davranamazdı. Hiçbir şey yapmazsak, onlar daha da utanmazlaşacaklar. Sadece tek bir yol var; o da, odunu kazanın altından çekip almaktır! Davacılarla konuşacak ve onların ağızlarını kapatacak birini bulmalıyız. Daha sonra bölge yöneticisine, olaylardan zarar görenlerle uzlaştığımızı bildiren ve bu uzlaşmayı onaylamasını rica eden bir dilekçe veririz.Böylece her şey yoluna girer ve hem de büyük bir masrafa girmeksizin."

"Ah, peki niye bir başkasına ihtiyacımız olsun ki?" dedi Wang Ren.

"Biz ikimiz, kardeşim ve ben, davacılara birlikte gideriz ve onlara durumu anlatırız. Domuz, Wang ailesine geri verilir ve birkaç gümüş de bacağı kırılan Wang Da için çektiği acının karşılığı olarak ödenir. Daha sonra Huang'ın borç senedi ile ilgilenir ve senedi ona iade ederiz. Böylece her şey bir günde hallolur."

Gerçekten de mesele kapandı. Yan Dayu Yamenli devlet memurları arasında on onsluk gümüşü rüşvet olarak paylaştırdı ve dava düştü.

Episod, Wu Jingzi'nin (1701-1754) *Rulin Waishi [Bilgeler Korusunun Gayriresmî Öyküsü]* adlı romanından alınmıştır. Bu roman ve Cao Xueqin'in *Traum der roten Kammer [Kızıl Odanın Rüyası]* adlı

romanı, 18. yüzyıl Çin edebiyatının toplumsal yaşamı realist ve eleştirel bir bakışla değerlendiren ünlü klasiklerindendir.

İşleri mahkemeye bırakmadan ne pahasına olursa olsun halletme çabası çok eskidir ve tüm Çin kültürüne sinmiştir. Daha Asurbanipal'in kütüphanesinde bulunan bilgelik üstüne bir metin, 19 numaralı strategeme, Wang Da'nın sözleriyle hatırlatılan öğüde benzer şekilde yer verir (Burkhart Kienast'ın çevirisiyle): "Bir dava dibi belirsiz bir kuyu gibidir (...) Davalardan, yargıya saygı filan demeyip kaçacaksın. Sen, kendin bir davaya bulaşmışsan, en iyisi, içindeki ateşi, birileriyle çekişme ateşini söndür!"

19.35. Düşünme Bilimi Olmaksızın Yasa Yapma Hakkı

"Herkes bilir ki," diye yazıyor Cai Dingjian *Volkszeitung [Halk Gazetesi]*'nde (Pekin 12.2.1998), "ülkemizde sağlıklı bir hukuk düzeni yoktur." Muhakkak ki eski Çin toplumunda zengin bir yasa kültürü ve çok sayıda yasa vardı. Fakat bunlar ancak birer 'imparatorluk aracı', devlet memurlarının halkı baskı altında tutmakta kullandıkları birer alettiler. Onlar, devletin halkın dizginlerini elinde tutmasına hizmet ederlerdi. Bu yüzden imparator yasa yapardı, evet, fakat kendisi yasanın üstündeydi ve devlet memurları yasaları kullanırlar ve onlarla istedikleri gibi oynarlardı. Yasa yapma hakkı hiçbir otoriteye sahip değildi ve hiçbir saygınlığı da yoktu. Saygı imparatora gösterilirdi, yasaya değil. Eski Çin'de yasa yapma hakkının ve genellikle hukukun sınırlı etkisine en iyi örnek, Ortaçağda devletin tüm düşünürlerinin, pek az istisna dışında, düşünme faaliyetinin kendisiyle ve tabii mantıkla kuramsal yönden ilgilenmekten nefret etmeleri olmuştur." Çin hukuk düşüncesi tarihinde uzman olan ve Suzhou yüksek okulunda doçent olarak görev yapan Fan Zhongxin, "Zhong-xi fa guannian bijiao" ["Çinli ve Batılı Hukuk Anlayışlarının Karşılaştırılması"] adlı makalesinde böyle diyor *(Bijaofa Yanjiu [Karşılaştırmalı Hukuk Araştırmaları]* dergisı, Pekin Nr.3, 1987, S. 14).

Örneğin Konfüçyüsçülük ve Yasa Okulu arasında yer alan ve antik Çin'de "mugalatacılık"taki [sofizm] ustalığı ve keskin zekası ile

sivrilmiş olan filozof Xun Zi (İ.Ö. 313-238) şöyle demişti: "Bunlardan hiçbir şey anlamayan birisi, hiç şüphesiz bir soyludur ve böyle birisi kendisinin sıradan bir adam olduğunu iyice bilir (...) Bundan hiçbir şey anlamayan bir soylu, şüphesiz, kamusal düzene hakim olabilir." Evet, bu gibi "mugalatacılık"lar, ona bakılırsa, hatta zararlıdır: "Böyle şeylerden hoşlanan krallar ve prensler yasaları birbirine katarlar ve böyle şeylerden hoşlanan soylular. düzensizliği her işlerine taşımış olurlar." Yasa Okulu'nan en önemli temsilcisi Han Fei (İ.Ö. 280-233) şöyle diyor: "Sofistik [mugalatacı] açıklamalar bir kez ağızlarda dolaşmaya başladı mı, yasalar ve düzenlemeler ruhlarını teslim ederler." Xun Zi ve Han Fei, halkın mantık denen alete ve buna bağlı olarak tutarlı düşünmeye hakim olması halinde, bilimsel olmayan yollardan derlenmiş ve açık ve belirgin olmayan şekillerde formüle edilmiş yasaların işe yaramayacağını biliyorlardı. Yasa hukukunu yerleştirmek amacıyla .bu düşünsel araçları yerleştirmek yerine, onlar bu araçları dosdoğru bir kenara attılar. Bunun sonucu, imparatorluk sona erdiğinde (İ.S. 1911) medeni hukuk ile ceza hukuku arasında hiçbir açık sınır yoktu ve hukuk mantıksal olarak inşa edilmiş bir kavramlar sisteminden mahrumdu. Bu, Fan Zhongxin'e göre, "'kazanın altından odunu çekip almak' yönteminin sonucuydu ve bu yöntem Çinli egemenlere binlerce yıl hizmet etmişti".

19.36. Sınıf Savaşı Olmadan Marksizm, Marksizm Olmadan Çin

Mao'nun 13.8.1976'daki ölümünden önceki birkaç gün, Pekin'de yayımlanan ve Komünist Partisi'nin resmî yayın organı olan *Volkszeitung [Halk Gazetesi]* Pekin Üniversitesi ve Qinghua Üniversitesi Eleştiri Grubu'nun bir makalesini yayımladı. Yazının alt başlığı çok iddialıydı: "Deng Xiaoping'in Başkan Mao'nun Direktiflerinin Saptırılması Hususundaki Kirli ve Sinsi Manevrasının Teşhiri". Bu makalede Deng, ideolojik açıdan 19 numaralı strategemi kullanmakla itham ediliyordu:

"Deng Xiaoping, eklektisizm ve mugalatacılıkla, başkan Mao'nun direktiflerinin sınıfsal karakterini iğdiş etmeyi, onlardaki devrimci ruhu kesip atmayı ve onlardaki devrimci sertliği ve sağlamlığı çekip

almayı denedi. (...) Kendi revizyonist programını gerçekleştirmek için, üç zehirli döküman üretti: 'Partinin Ve Tüm Ulusun Toplu Çalışmalarının Genel Programı Üzerine', 'Bilimsel Ve Teknik Çalışmaya İlişkin Birkaç Sorun', 'Sınai Gelişmenin Hızlandırılmasına İlişkin Bazı Sorunlar'. Bu zehirli otların ortak kaynağı, Deng Xiaoping'in kendi revizyonist çizgisi için gerekli olan argümanların desteklenmesinde devrimci öğretinin ustalarının yazılarından yapılmış çok sayıda alıntıydı. Bu, Marksizmi dilden düşürmeden ve fakat aynı anda ondan nasıl sapılacağına tür ve tarz bakımından tipik bir örnektir. İlk dökümanda Marx, Lenin ve başkan Mao'dan 50 alıntı kullanılmıştır. İkinci dökümanın yeniden gözden geçirilmiş taslağının ikinci kısmı, 'Başkan Mao'nun Enerjik Ve Tam Kapsamıyla Devrimci Çizgisini Bilim Ve Tekniğe Yerleştirmek' alt başlığını taşımakta ve istisnasız her birinde başkan Mao'dan alıntıların bulunduğu on bölümden oluşmaktadır. Üçüncü dökümanın yeniden gözden geçirilmiş taslağının ilk bölümü de, 'Başkan Mao'nun Çizgisini Tam Kapsamıyla Sanayiye Yerleştirmek' başlığını taşımakta ve başkan Mao'dan bir dizi alıntı içermektedir. (...) Ne var ki, bu dökümanlarda, başkan Mao'nun direktiflerine uyulduğunu gösterecek şekilde, kapitalist yola sapan parti içi iktidar sahiplerine karşı savaşa, proletaryanın burjuvazi üzerindeki tam diktatörlüğünün uygulanmasının zorunlu olduğuna ve aynı şekilde burjuvazinin ayrıcalıklarının sınırlandırılmasına ilişkin olarak, neden acaba tek bir söz bile edilmemektedir? Başkan Mao'nun bu önemli direktiflerinin budanması ve hatta kesilip atılması; işin özünün olumsuzlanmasıyla, yani sosyalizme giden süreç içinde sınıf savaşının, zincirin bu temel halkasının olumsuzlanmasıyla ve ilgili olarak sınıf savaşın reddedilmesiyle ve hatta başkan Mao'nun devrimin proletarya diktatörlüğü altında sürdürülmesi hakkındaki kuramının içinin boşaltılmasıyla aynı anlama gelmektedir. Bunun, 'kazanın altından odunu çekip almak' strategeminin bir karşı-devrimci uygulaması olduğu nasıl reddedilebilir!" (karş: strategem Nr. 25.14).

Deng Xiaoping'in iktidarı sırasında (1978-1997), Marksizm asla bir yana atılmadı; tersine, hep olduğu gibi, Çin Halk Cumhuriyeti'nin politiksının manevî temelini oluştudu. Ve Çin Halk Cumhu-

riyeti, eskiden beri Çin Komünist Partisi tarafından, yani sadece komünistler tarafından (Konfüçyüsçüler veya kapitalistler tarafından değil) yönetilmektedir. Çinlilere özgülüğü nedeniyle "Sinomarksizm" adını verdiğim Çin tarzı Marksizmin temel işlevini, ben, bir başka yerde göstermeye çalıştım (Bkz.: Harro von Senger, *Einführung in das chinesische Recht [Çin Hukukuna Giriş]*, Münih 1994, S. 207 ve devamı). "Sınıf savaşı" hiç de öyle tamamen terk edilmemiştir; tersine yeni bir temel çelişki yoluyla ikame edilmiş ve böylece ikinci dereceden bir çelişki olarak açıklanmıştır (bkz.: strategem Nr. 18.17). Marksizm-Leninizme Mao-Zedong'un düşüncelerine sıkı sıkıya sarılmak Deng'in ölümünden (1997) sonra da, Çin anayasasında yer almak suretiyle sağlama alınan dört temel ilkenin gereklerindendir. "Kültür Devrimi"nden (1966-1976) sonra Deng Xiaoping ve yardımcıları, rejimi eleştirenleri 19 numaralı strategemi kullanmakla itham etmişlerdir. Örneğin o sıralarda "Çinli Saharov" olarak ünlenen, fizikçi Fang Lizhi (doğumu: 1936) şöyle demiştir: "Burjuva liberalizmini bıkıp usanmadan tavsiye ve telkin eden bir çevreye mensup kişiler, dört temel ilkeye saldırdıklarında, tüm şirretlikleriyle aslında Marksizme saldırmış oluyorlar." Fang Lizhi, Çin Komünist Partisi'nden ihraç edildikten sonra yurtdışında Batılı gazetecilerin bundan sonraki amacının ne olduğuna ilişkin sorularına, sözü hiç dolaştırmadan şöyle yanıt vermiştir: Marksizm uğruna savaşmak. "O, Çin'in tümden Batılılaştırılmasına ilişkin tepki dolu postulatının aktüel hale gelmesi için yoğun çaba göstermiştir; her ne kadar geçmişte Markzime epeyi karşı çıkmış ve kazanın altından odunu çekip almak için tüm enerjisini Marksizme karşı, yani sosyalizmin temellerine karşı yoğunlaştırmak zorunda kalmışsa da. Bu, şu gibi tezlerle oldu: Marksizm aşılmıştır, katılaşıp donmuştur, birçok doğruluk arasında sadece tek bir doğruluğu temsil edebilir ki, bu da ancak politikada olur, bilimde değil vd. (...) Ne var ki Marksizm reddedildiğinde, sosyalist yolda sağlam bir şekilde ilerlemek için gerekli ve Çin Komünist Partisi'nin yönetiminde halkın demokratik diktatörlüğünde kendisine dayanılacak olan kuramsal temeller nerede kalmış olacaktır?" *(Licht-Tageszeitung [Günlük Işık Gazetesi]*, Pekin 22.7.1989, S.3).

Avrupalılar bu gibi yorumlara hiç de öyle tamamen yabancı olamazlar, çünkü her ne kadar bir başka bağlam içinde de olsa, onların kalplerinde de şu yatar: "Hoşgörü, inancın köküne kibrit suyu eker" (Bir okuyucu mektubundan, *Kirchenbote der Urkantone [İsviçre'nin Üç Ana Kantonundan Kilise Haberleri]*, Basel Nr. 6, Haziran 1996, S. 12).

19.37. Etkisiz Eylemler, Vakitsiz İşler

Bizce benimsenmeyen, gözümüzde fazla değeri olmayan, ne var ki bastırılamayan, yayılıp başkalarınca benimsenmesi kolayca kontrol edilemeyen bir fikir bize karşı savunulduğunda, kendisini sadece bir iddia olarak göstermek ve böylece göreceliléştirmek suretiyle, o fikir zahmetsizce sulandırılıp güçsüz hale getirilebilir. Samuel P. Huntington şöyle yazıyor: "Müslümanlar, Batılıların Irak'a karşı eylemleri ile aynı Batılıların Bosna'nın Sırplardan korunması hususundaki suskunlukları ve Birleşmiş Milletler kararlarını ihlal etmesinden ötürü İsrail'e karşı öngörülen yaptırımların uygulanmaması arasında çelişkiler görmektedirler. Batılılar, onların [müslümanların] ileri sürdüğüne göre (they alledged), çifte standart uyguluyorlar" (Samuel P. Huntington: "The Clash of Civilisations?" ["Uygarlıklar Çarpışıyor mu?"], *Foreign Affairs* içinde, New York, cilt 72, sayı: 3,, yaz 1993, S. 36). Huntington, "they alledged" (ileri sürüyorlar) ifadesini "Onlar [müslümanlar] Batılıların çifte standartlarını işaret ediyorlar" veya "Gerçekte Batılılar çoğu zaman çifte standart kullanırlar" gibi formülleştirmeler yerine, müslümanların olayları özlü ve güçlü bir şekilde betimlemiş olduklarına dikkat çekiyor. Bu yüzden bu ifadenin işaret ettiği şey, hiçbir büyük ağırlığı olmayan bir öznel ve kısmi iddia olarak görünüyor.

Amerikan hükümetinin sözcüsü Mike McCurry, Amerika Birleşik Devletleri yönetiminin spektaküler ve çoğu kez pahalıya mal olan bir araştırmaya dayanan bir haberi, bir televizyon kanalları zincirinin akşam haberlerinde bomba gibi patlayacak şekilde bizzat vermek suretiyle, televizyoncuların "primeurs"lerinin [en taze haberleri tüm kanallardan önce ve atlatma haber olarak verme] önüne geçti

(Thomas Rüst: "Wie man die Medien zähmt: Besprechung des Buches *Spin Cycle: Inside the Clinton Propaganda Machine" [Medya Nasıl Evcilleştiriliyor: Devri Daim: Clinton'un Propaganda Makinesinin İçyüzü* adlı kitap üzerine söyleşi], Zürih 14.3.1998, S. 5).

19.38. Gerçek Niyetlerin Önüne Onları Örtecek ve Herkesi Cezbedecek Şekilde Parlak Şeyler Koymak

Resmî Çin makamları, Batılı insan hakları eleştirilerini strategemik açıdan analiz etmek suretiyle (bkz.: Giriş, madde 17) bu eleştirilerin niteliğini ve "onların ardındaki gerçek niyetleri", strategemik duyarlılıkları olmayan ve bu yüzden bu alanda karşılaştırmalı bir şekilde kolayca muhakeme yürütemeyen halkların gözleri önüne sermek ve böylece bu eleştirilerin "foyasını meydana çıkarmak" isterler. Ve gerçekten de, Batılıların, bu konudaki sitemlerinin "güzel ve parlak görünümler"inin ardında yatan "kötü niyetler"ini "keşfetmek" suretiyle, Çin'e yöneltilen Batılı insan hakları eleştirisinin, hemen her zaman, Çinllilerin çoğunun gözünde inandırıcılık ve etkililiğini kaybetmesi, hatta balon gibi tamamen sönmesi sağlanıyor. Fakat dikkati çeken husus, Batı'da hileye karşı körlük halinin devam etmesi ve özellikle Amerikalıların Çinlilerin insan hakları sorununun bu strategemik görünümünü genellikle algılayamamaları ve bununla hiçbir şekilde ilgilenmemeleri gibi şaşırtıcı bir durum içinde olınalarıdır.

Tabii ki 19 numaralı strategemin bu kullanımı sadece Çin ile sınırlı değildir. Şüphesiz Batı'da o çoğunlukla bu şekilde algılanmaz, tersine başka bir şekilde kategorize edilir (örneğin, "zararlı bir şeyi kötü niyetle zararsızmış gibi gösterme" (Vermharmlosung) veya örneğin "bir şeyin öngörülen amaçtan başka bir amaca hizmet etmesi" vd.). Bu durum, iki alıntıyla gözler önüne serilebilir: "Psikolojik derinliği olan, Soljenitsin'in *Im ersten Kreis [İlk Çember]* adlı romanı, Donald M. Thomas'a göre, aslında politik yergi olarak okunmalıdır. "Soljenitsin ilk planda komünizmin bir şeytan icadı olduğunu ve bu nedenle kökünün kazınması gerektiğini kanıtlamaya çalıştı" diye yazıyor Ulrich M. Schmidt, Soljenitzin'in Donald M. Thomas tarafın-

dan yazılan biyografisi üstüne yazısında *(Neue Zürcher Zeitung [Yeni Zürih Gazetesi],* 22.(23.8.1998, S. 98). Diğer sözcüklerle: Soljenitsin'in romanı, Stalin zamanındaki ve Stalin'den sonraki yıldırıcı terörün bir dökümanı olmaktan çok, sadece antikomünist bir "yergi"dir ve bu nedenle ciddiye alınmamalıdır. Ve Alman Parlamentosu'nda temsil edilen Demokratik Sosyalizm Partisi'nden bayan Sahra Wagenknecht, 6.8.1998 tarihinde, TV-Sender 3sat televizyonundaki bir tartışmada, Sovyetler Birliği'nde işlenen suçlar hakkında Stépane Courtois'nın yazdığı *Schwarzbuch des Kommunismus [Komünizmin Kara Kitabı]* adlı kitapta (Münih/Zürih 1998), "büyük abartmalar" olduğunu, tüm halkın tek bir politik hedefe hizmet ettiğini, bu gibi "büyük abartmalar"ın antikapitalist alternatifler üstüne tartışmayı boğmak amacını taşıdığını ileri sürdü *(Neue Zürcher Zeitung [Yeni Zürih Gazetesi],* 10.8.1998, S. 28). Bunlardan amaç şu olmalıydı: Kara Kitap, insanları sadece kapitalizmle eleştirel olarak ilgilenmekten saptırmak amacını taşımaktadır ve bu nedenle en iyisi bu kitabı okumamaktır.

Bu gibi durumlarda somut olarak, nefret edilesi veya komik bir şekilde sırıtan niyetlerden dikkatleri uzaklaştırmak için pek soylu ve herkesi cezbeden "doğru"lar (insan hakları, özgürlük vd.) yine pek soylu, pek parlak ve pek güzel birer örtü gibi, bu niyetlerin üstünü örtme işlevi görürler. Veya öne sürülen bir fikir asla reddedilmez; ne var ki, o fikrin cazibesi veya otoritesi, onun "kuram dışında bir işlevinin olmadığı"nın (Karl Mannheim) kanıtlanması yoluyla, bir hırsız gibi ondan çalınır. Bu demektir ki, fikrin hizmet ettiği örtük işlev gaspedilmiştir. O daha sonra pratik etkisini de böylece yitirecektir. Böyle bir gücü çekip alma strategemine dayalı indirgemeci bir analizin çok isabetli olduğu bellidir, bununla birlikte bu strategem iyi niyetle yapılan bir eylemi kötü göstermekte de kullanılabilir.

Politik tartışmalarda karşı tarafı kişisel olarak aşağılamak veya karşı tarafın argümanlarının içerikten yoksun olduğunu söyleyerek onları inkar etmek gibi yöntemler yanında; karşı tarafı "sol popülist", "sağ popülist", "Stalinci", ""faşist", "ırkçı", "demagog" ve diğer etiketlerle suçlamak da, yukarıda sayılanlara eklenebilir. Bir kimse, örneğin kendisini "popülist" veya bir başka etiketle damgalayan birisiyle hâlâ bir konuda nasıl tartışabilir ki? En iyisi tartış-

maya hiç girmemektir! Ve böylece tiksinti uyandırıcı bir etiketleme, 19 numaralı gücü çekip alma strategeminin en yüksek ölçüde etkili olan bir kullanım şeklidir. Her durumda temizyüreklilikle hareket edenler, kendi kendilerini aldatmış olurlar.

19.39. Astrid Lindgrens ve Régis Debray'nin Retorik Hileleri

Dünyaca ünlü İsveçli çocuk kitapları yazarı Astrid Lindgren'in 90. doğum günü vesilesiyle yazılan bir makalede, Gerda Wurzenberger, kadın yazarın, çocuk kitaplarında açıkça ele alınmayan sorunların kamuoyuna duyurulması sağlamak için yazarın başvurduğu bilinen hileleri değerlendiriyor ve bu hilelerin, tamamen 19 numaralı strategem anlamında, tüm karşıt pozisyonlarda baştan itibaren onun işine yaradığını belirtmektedir: "Yaşamını ve eserini kamuya açma konusundaki birçok fırsatı, Astrid Lindgren daima hoşnutlukla karşılamış ve tamamen çocuk eğitimindeki kendi kişisel pozisyonunu açık kılmak amacına yönelik olarak, bu fırsatları hep kullandığını tekrarlamıştır. O, Alman Kitabevi'nin 1978'de kendisine verdiği barış ödülünü aldığı sırada yaptığı konuşmada, cebirden uzak ve ama otoriteden uzak olmayan bir çocuk eğitimi tarzı, bir pedagoji yöntemi talep ettiğini yanlış anlaşılamayacak bir şekilde belirtmişti. O zamanki eleştirilerde dayanılan gerekçeleri, o, konuşmasının sonunda, barışsever bir kuşağın yetişmesine ilişkin özel umudunu bir çocuk kitapları yazarının ütopyası olarak önemsiz bulduğunu anlatmak suretiyle, etkisiz kılmıştı. Böylece alçakgönüllü bir geri çekiliş içinde, çocuk edebiyatının mihrabında, kendini güvenceye aldı, aynı zamanda kendisine saygı duyulmasını sağladı." Astrid Lindgren İsveç'te 1970'li yıllardan beri, kimsenin antipatisine uğramadan, bu demektir ki tereyağdan kıl çekercesine, giderek artan bir şekilde resmî bir moral merci rolü oynamaya başladı ve hatta politik kararlarda bile etkili oldu. "Onun burada - realitenin tahammül edilmezliğinin zorlamasıyla - kendini bir oyuncu olarak takdim etmesi, Astrid Lindgren'in kamuoyuna yönelik çalışması bakımından tipiktir. O popüler inançlara karşı çıkmamakta, eleştirildiği bir konuda,

doğaya bağlı bir çocuk kitapları yazarı olarak, sanki o konu üzerinde hiç düşünmemiş gibi davranmaktadır ki, doğaya bağlılığı bilinen çocuk kitapları yazarına açıkça karşı çıkmak güçtür. Bu şekilde o ülkesinin vergi politikası ve hayvanları koruma yasasının çıkmasını güçlü şekilde etkilemiştir" *(Neue Zürcher Zeitung [Yeni Zürih Gazetesi]*, 14.11.1997, S. 45)

Bir zamanların efsanevî lideri Che Guevara'nın kader arkadaşı ve daha sonra François Mitterand'ın danışmanı olan Régis Debray, *Loués soient nos seigneurs: une éducation politique* (Paris 1996) adlı kitabında, mümkün bir tartışmayla o andan itibaren suyun mecrasını değiştireceği bir "kalleş" retoriği şöyle kınıyordu: "'Bana karşı tavır alınıyor' (...), 'Kötü dilliler iddia ediyorlar ki (...)'" *(Neue Zürcher Zeitung [Yeni Zürih Gazetesi],* 9.9.1996, S. 33). Ekonomik engellemelere karşı, Pat Buchanan *The Great Betrayal [Büyük İhanet]* adlı kitabında (Boston 1998), kendisini, "asla bir ekonomik analizin söz konusu olmadığı bir retorik hile"den muaf tutuyor ("Pat Buchanans Tirade gegen den Freihandel: Plattform eines nationalistischen Präsidentschaftskandidaten" [Pat Buchanan'ın Serbest Ticarete Karşı Tiradı: Ulusalcı Bir Başkanlık Adaylığı Platformu"], Neue Zürcher Zeitung [Yeni Zürih Gazetesi], 5.6.1998, S. 83). Yayın şefi ve 1997'den beri İsviçre Parlamentosu'nun "iletişimden sorumlu delegesi" Daniel Eckmann'ın televizyonların ve İsviçre'nin önemli gazetelerinin redaktörleriyle birlikte organize ettiği ve arka plan konuşmaları denen konuşmalar, sadece ve esasen basit haber değiş tokuşuna hizmet etmiştir. Bu şekilde yaratılan yakınlaşmanın ardında şu hesap yatmaktadır: "Kanaat önderlerinin ısırılmasını önlemeyi teşvik etmek" *(Die Weltwoche [Hafta Sonu],* Zürih 27.3.1993, S. 2).

Karşımızdakinin herhangi saygısız ve uygunsuz bir düşünce, tavır veya eyleminin herkesce bilinmesi istendiğinde; bu düşünce, tavır veya eylemin tam ve ciddi bir şekilde açıkça sergilenmesi, karşı tarafı silahlarından mahrum bırakmaya ve durumun keskinliğinin giderilmesine, söz konusu düşünce, tavır veya eylemi toptan reddetmek veya küçümsemek veya muhalife dürüst olmayan yöntemlerle isnatlarda bulunmak türünden asap bozucu ve gerilimi artırıcı girişimlerden çok daha fazla katkıda bulunabilir. Tersinden bakıldı-

ğında, aynı şey, diğer insanların gözünde kendi başarısızlıklarımızın gösterilmesi için de geçerlidir. Özeleştiri (belki biraz daha aşırısı için bkz: strategem Nr. 34) 19 numaralı strategemin yumuşatılmış etkisini çoğaltabilirken, kendini haklı görme, pek tabii muhalifin tepkisinin artmasına yol açar. Bu davranış, ateşe dökülen benzin etkisi yapar. Bazan en iyisi, bir adım geri atmaktır.

1911'de tahtından indirilen Çin imparatorunu 1924'de sarayından uzaklaştıranlar arasında yer alan general Feng Yuxiang (1882-1948), anılarında, 1926'daki bir Moskova gezisinden söz eder. Gezi ona bir süre, kendisinin bizzat katılmadığı iç karışıklıklar içindeki Çin'den uzaklaşma fırsatı vermiştir. "Benim ayrılmamla belki de odun tencerenin altından çekilmiş oldu, öyle ki çatışmalar şiddetini kaybetti" diye yazıyor Feng Yuxiang anılarında. Zararsız durumlarda başarılı bir espri gerilimli bir atmosferin sertliğini alıp götürebilir. Örneğin gastronomide şöyle bir kural vardır: "Her müşteri kendisine dostça davranıldığında çıtkırıldımlaşır ve yumuşar" (Hermann Bareiss'in gastronomlar ve konunun uzmanı gazetecilerden oluşan 14. Ortaçağ İçki Sofrası toplantısında yaptığı konuşmadan, *Badische Zeitung [Baden Gazetesi],* Freiburg i.Br. 22.4.1998).

19.40. Bir Vuruşta Yıkılan Kartondan Evler

Günün birinde madeni eşya satan bir dükkana, pratik görünümlü bir propagandist geldi. Dükkan sahibine bir filtre aygıtını pazarlamaya çalışıyordu. Fakat aygıt, sürümü olmayan, biraz külüstür bir şeydi. Dükkan sahibi aygıt hakkında fazla laf dinlemek istemedi. İki gün sonra bir büyük tüccar dükkana geldi ve aksilik bu ya, bu filtre aygıtını almak istedi, üstelik yüksek bir fiyata. O satış bedeli olan 20 000 yen'i hemen ödemek ve mümkün olan en kısa zamanda alete sahip olmak istiyordu. Üstüne basa basa şöyle diyordu: "Her gün buraya gelip bakacağım. Mal hazır olur olmaz, bana makbuz düzenleyebilirsiniz." Dükkan sahibi bu sözleri işitince şaşırdı ve kafasında strategemik bir şüphe belirdi. Niye bir hileli oyun oynamasındı kendisine karşı? Çünkü bu işte bir aldatmacalar zinciri var gibi görünü-

yordu. Sözümona bir büyük tüccar bir mala sahip olmak istediğini bildiriyor ve aynı malı bir propagandist daha önce göklere çıkarırcasına övmüş oluyor. Dükkan sahibi söz konusu malı dükkanının en iyi mallarından biri gibi gösterecekti, şüphesini gidermek için. Dükkan sahibi samimi bir tonda şöyle dedi: "Ödemek istediğiniz fiyat, bizim kâr marjımızı küçültüyor. Şöyle yapalım isterseniz: Siz bana 400 yen ödeyin ve ben size bunun için satıcı acentenin adresini vereyim. Orada filtre aygıtını doğrudan doğruya alabilirsiniz ve şüphesiz toptan fiyatına." Acele acele, "büyük tüccar"dan şu yanıt geldi: "Bugün yanıma harçlık almamışım. Yarın tekrar gelirim." Tabii "büyük tüccar" bir daha hiç görünmedi. Bu öykü, Nanjin'de yayımlanan ve 1996'da "Günümüzde 36 Strategem" dizisini içeren *Dienstleistungs-Anzeiger [Hizmet Rehberi]* adlı kitapta bulunmaktadır. Pek uygun önerisi sayesinde dükkan sahibi, sahte büyük tüccarın balonunu söndürmüş ve onun yasal olmayan kötü niyetli girişimini akamete uğratmıştı.

19.41. Şömine Ateşinin Harlanmasına Yarayan Mektup

Günün birinde, dürüst fakat aşırı hassas ve kırılgan olan savaş bakanı Stanton, Amerikan Başkanı Lincoln'e bir generali şikayet etti. Bu general kendisini, astlarına rahatça hakaret etmek ve kaba saba sözler sarfetmekle itham ediyordu. Lincoln kendisine generale bir mektup yazmasını önerdi. Şöyle dedi başkan: "Ona yazınız ki, bu şikayetler böyle devam ederse, bir galeyana yol açabilir. Dizginleri koyuveriniz! Adamın üstüne bir küp dolusu küfür yağdırınız! İşi kökünden hallledersiniz!" Stanton hemen çok sert bir mektup kaleme aldı ve mektubu başkana gösterdi. "iyi, iyi , iyi!" diye haykırdı Lincoln. "Olağanüstü! Eşi benzeri yok! Ben de böyle bir mektup düşünmüştüm! Herifi gerçekten hurdahaş etmişsiniz! Çok parlak bir mektup bu, Stanton!" Stanton'un gözleri parladı, mektubu katladı ve bir zarfa yerleştirdi. "Ve şimdi?" diye sordu başkan. "Onu gerçekten gönderecek misiniz?" Lincoln adamın gülerek sırtına vurdu: "Ağır olun, ağır olun! Siz bu mektubu gönderemezsiniz. Atın gitsin

onu şömineye! Öfkeyle yazdığım tüm mektupları şömineye atarım. Bu mektubu siz tüm öfkenizi açığa vurarak yazdınız. Böylece öfkeniz yatıştı. Mektup içinizi rahatlattı. Şimdi konuyu kafanızdan atmış oldunuz. Mektup görevini yerine getirdi. Şimdi onu yakınız ve o kişiye sakin kafayla yeni bir mektup yazınız!"

Bu anekdot, "Öfke" başlığı altında, Eberhard Puntsch'un *Witze, Fabeln, Anekdoten-Handbuch [Nükteler, Fabllar, Anekdotlar El Kitabı]* adlı kitabında (5. baskı, Münih 1976) ve Rudolf Walter Lang'ın *Geh mir aus der Sonne, König: Menschen und Zeiten im Spiegel der Anekdote [Gölge Etme, Başka İhsan İstemem: Anekdotların Aynasında İnsanlar ve Çağlar]* adlı kitabının Lincoln bölümünde yer almaktadır (Münih 1968). Episodun içeriğinin strategemik açıdan yorumlanması için elbette bir Çinli yorumcuya ihtiyaç olacaktır. Shu Zhi, *Die 36 Strategeme und die moderne Lebensführung [36 Strategem ve Modern Yaşam]* adlı kitabında (Guangzhou 1995) bunu yapıyor. Öfkeye kapılındığında, öfkeyi yatıştırabilecek herhangi karşıt bir şey aramaya özen gösterilmelidir. O bir paratöner hizmeti görecektir. Öfke konusu olan şey bir insansa, o mutlaka sakinleşecektir. Lincoln'ün öğüdünü tutunuz ve bir mektup yardımıyla öfke kazanının altındaki odunu çekip alınız. "İlk olarak, kimseye hakaret etmeyiniz; ve ikinci olarak, kabarmış duyguları yatıştırınız."

19.42. Ateşle Oynamak Yerine Harlanmasını önlemek

Han hanedanının (İ.Ö. 206-İ.S.220) Liu Bang (İ.Ö.256-195) tarafından kurulmasından sonra, imparatoriçe Gaohou (yönetimde: İ.Ö. 187-180) zamanında, hanedanın kurucusunun kendilerini imparatorluğa bağlı vassal devletlerin başına oturttuğu o zamanki silah arkadaşları, hanedan kurucusunun akrabaları lehine tasfiye edilmişlerdi. Onlardan biri olan Liu Bi (İ.Ö. 215-154) Liu Bang'ın yeğeniydi. O, vassal Wu devletinin (bugünkü Jiangsu, Anhui ve Zhejiang eyelatleri) kralıydı. Bu devlete ait topraklar imparatorluğun başkentine en uzak topraklardı ve madeni para basımı dolayısıyla olduğu kadar bakır ve tuz üretimi dolayısıyla da epeyi zengindi. İmparator

Wendi (İ.Ö. 179-157) ve imparator Jingdi (İ.Ö. 157-141) zamanlarında, danışman Jia Yi (İ.Ö. 200-168) ve danışman Chao Cuo (İ.Ö. 200-154) vassal prenslerin aşırı şekilde artan güçlerinin sınırlandırılmasını tavsiye ettiler (bkz.: strtagemem Nr. 24.4.) Wu kralı Liu Bi'de, zaten çok önceden, imparatora karşı ayaklanma düşüncesi filizlenmeye başlamıştı. O, Liu Bi'nin danışmanlarından biri olan Mei Cheng'den (ölümü: İ.Ö. 140) hiç hoşlanmıyordu. Ban Gu'nun (İ.S. 39-92) yazdığı *Geschichte der Han-Dynastie [Han Hanedanı Tarihi]*'nde sözü edilen bir düşünce yazısında, Mei Cheng, diğer şeyler yanında şunları yazıyordu:

"Şunun farkına vardım ki, imparatoruna noksansız hizmet edebilen bir vassalın çok daha büyümesi muhakkaktır. Buna karşılık imparotorunun noksansız, lekesiz bir hizmetkarı diye ünlenen birisi bu ününü kaybetti mi, o tam anlamıyla yok olma tehdidi altındadır (...) Nahoş sözlerin birilerinin kulağına gitmesi önlenmek isteniyorsa bu sözleri hiç sarfetmemiş olmak en iyisidir. Bir kimsenin nahoş bir eylemde bulunması önlenmek isteniyorsa, bu eylemi hiç yapmamaktan iyisi yoktur. Kaynama derecesine gelmiş sıcak suyu yüz adamın karıştırarak soğutmasının hiçbir yararı yoktur. En iyisi, odun atmayı kesmek ve ateşi söndürmektir (...)."

O halde Mei Cheng, Wu kralına, bir ayaklanmanın yol açacağı mümkün tehlikelerden temelinden kaçınmayı, yani ayaklanmayı bir yana bırakınayı tavsiye etmektedir. Çünkü bir kez ayaklanmaya doğru adım atıldı mı, başarısızlık halinde, suyu karıştıran yüz adam bile imparatorun Wu kralına uygulayacağı misilleme ateşini artık söndüremez. Wu kralı Liu Bi, Mei Cheng'in uyarılarına rağmen niyetinden vazgeçmedi. Oysa imparator Chao Cuo'nun etkisi altında, ona en önemli eyaleti bırakmayı planlıyordu. İ.Ö. 154'de "Yedi Krallık" isyanı patladı. İsyanın liderlerinden biri de, Wu kralı Liu Bi'ydi. Mei Cheng kendisini boş yere ikinci kez uyardı. İsyan, imparatorluk ordusu başkomutanı Zhou Yafu (bkz.: strategem Nr. 6.6.) tarafından üç ay içerisinde bastırıldı. Liu Bi yaşamını kaybetti.

Bugün Mei Cheng'in öğüdü hâlâ yaşamaya devam ediyor ve muhakkak ki "Işıktan ürküyorsan, en iyisi ışığı yakma (yao xiang ren bu zhi, chufei ji bu wei)!" özdeyişinde ifadesini buluyor. Lao Zi'nin

şu sözleri, bu maksimi anımsatıyor: "Henüz hiçbir şey olmadığı sürece yapacağını yap" (*Tao Te Ching,* bölüm 64). Ve burada Çin'in güncel iç politikası üstüne yorumlara bakmak gerekiyor. Hu Yong şöyle yazıyor: "Rüşvet yiyenler sözde 'kurnaz çiftlik kahyaları ve sahipleri'nden pek farklı değildirler; bunlar kendilerinden pek memnundurlar ve kitlelerin gözlerini boyayacak güçleri olduğu kuruntusuna sahiptirler. Oysa Çin'de eski bir atasözü vardır: 'Işıktan ürküyorsan, en iyisi, ışığı yakma!' Suçları ortaya çıkan rüşvetçiler için şu cümle geçerlidir: 'Yaptığınız tüm kirli işler, sizi doğruca felakete sürükleyecektir; her ne kadar çevirdiğiniz fırıldaklardan dolayı bir darbe yemeyi beklemiyor olsanız da.' " *(Volkszeitung [Halk Gazetesi],* Pekin 12.10.1993). Ve Sun Lixian her çeşit örtbas etme manevralarının rüşvet olaylarının açıklanmasını yüksek ölçüde zorlaştırabileceği ve birçok potansiyel suçluyu rizikolu girişimlere sevkedeceği kanısındadır. "Fakat en sonunda gizlice yürütülen alçaklıklar kendi sınırlarına çarparlar. 'Işıktan ürküyorsan, en iyisi, ışığı yakma.' Dünyada herhangi bir şey var olur olmaz, arkasında, istendiğinde aranıp bulunacak bir iz bırakır (...) Biz ancak özenli ve titiz bir şekilde yolumuza devam etmeliyiz sonra tüm gizli dalavereleri açığa çıkarmalı ve hak ettikleri cezaya çarptırmalıyız" *(Chinesische Jugendzeitung [Çin Gençlik Gazetesi],* Komünist Gençlik Birliği yayın organı, Pekin 2.10.1996).

Hillary Clinton, Ocak/1998 sonunda, kocasının, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı'nın, Beyaz Saray'da seks yaptığına ilişkin ithamlara karşı şöyle demişti: "Duman gördüğünüz her yerde ateş de olur sanmayın." Buna karşılık iki Çin atasözü vardır: "Rüzgar olmayan yerde dalga olmaz (wu feng bu qi lang)" ve "Ateş olmayan yerden duman çıkmaz (wu huo bu wu yan)". O halde dumanın büyümesi önlenmek istiyorsa, ateşi harlandırmamak gerekir; ateş ne kadar küçük olursa olsun. Ve riskli eylemlerle ilgili olarak en iyi sakınma önlemi olan 19 numaralı strategem uygulanmalıdır. Duman yükselmeye başladı mı, ateş başka birisi tarafından harlandırılabilir ki, onun manevrası 7 numaralı strategemin ("Bir Hiçten Bir Şey Yaratmak") kullanımı olarak görülebilir ve akamete uğratılabilir.

19.43. Eski Küllükte Yeni Ateş

Son yıllarda bazı sesler yükseliyor, diye şikayet ediyor Fei Yinqxiu, Şanghay'da yayımlanan Wenhui Bao adlı gazetenin 13.2.1997 tarihli sayısında. Bu sesler, Konfüsçülük ve onun üç temel kuralını (monarkın uyruk, babanın oğul ve erkeğin kadın üzerindeki hakimiyeti) ve onun beş temel erdemini (insanseverlik, ödev duygusu, edep, akıllılık ve inanılırlık) Çin'de şu anda inşa edilmekte olan uygarlığın tinsel içeriğini oluşturması gerektiğini belirtiyorlar. Şüphesiz beş temel erdem, dünya ölçeğinde görüldüğünde, Çin halkının çok değerli tinsel bir mirasıdır. Ne var ki, Çin'in modernleşmesi için gerekli yetenekli insanların bu erdemlerle eğitilmesi ne ifade eder ki? Çünkü Çin'de üç temel ilkeye ve beş temel erdeme dayalı bir etiğin temelinden tasfiye edilmesi mümkün olmadığından; uygun koşullar ortaya çıktığında, hemen, "küllükteki ateşin tekrar harlanması (sihui fu ran)" gerçekleşebilir. Çin halkının ruhu beş temel erdeme göre yönlendiğinden ve Çin çok uzun bir feodalite tarihine sahip olduğundan; bugünkü piyasa ekonomisinin koşulları altında bir tinsel uygarlığın inşasında Çin kültürünün geleneksel sisli çevresinden çıkarılmış etik normlarda kalmak pek olacak şey değildir. Dünyaya bakıldığında, Çin'in üç temel kural ve beş temel erdem anlamında içedönük ahlaksal normlara dayandığı, dışadönük bilimsel-teknik ilerlemeyi, bilimsel gelişmeyi ve ulusal kalkınmayı teşvik edecek etik normlara dayanmadığı, bunların Çin toprağında henüz hiç de yeşerecek gibi görünmediği saptanmalıdır. Söz konusu olan, eyleme geçirici ve inisiyatifli hareket etmeyi teşvik edici etik normlar olarak, rizikoya hazırlıklı olmayı, ortak sorumluluk duygusunu, rekabetçi ruhu ve eşitlik bilincini geliştirmektir.

Bu değerlendirmeler, 19 numaralı strategem açısından görüldüğünde 2000 yıldan fazla bir zaman öncesine, tarihçi Sima Qian'a (doğumu: İ.Ö. 145) geri giden, "küllükteki ateşi yeniden harlandırmak" özdeyişini hatırlattığı kadarıyla, önemlidir. Bu olasılık 19 numaralı strategemin süreklilik ve etkililiğinde değerlenen kullanımında gözardı edilmemelidir.

Strategem Nr. 20

Bulanık Suda Balık Avlamak

Dört ideogram	混	水	摸	魚
Modern Çincedeki söylenişleri	hun	shui	mo	yu
İdeogramların çevirisi	bulanık/ puslu	su	yakalamak	balık

Bağıntılı çevirisi

1. Balığı yakalayıp tutmak için suyu bulandırmak, puslandırmak.
2. Bulanık suda balığı yakalamak/bulanık suda balık avlamak

Özü

1. Temiz suda çevresini açıkça gördüğü için güzelce sıvışan, havaya sıçrayıp elden kaçan balığı yakalamak için, suyu bulandırmak. Kendine veya bir başkasına yarar sağlamak için; özensizce dikkat göstermeksizin, engellere çarpmaksızın, büyük rizikolara girmeksizin; yapay yoldan belirsiz, açık olmayan, şaşırtmaya yönelik kaotik bir durum yaratmak ve buna bağlı olarak durumu karmaşık hale getirmek (örneğin, gücü ele geçirmek için, içine düştüğü zorluktan çıkamayan bir karşıtı veya rakibi devre dışı bırakmak). Belirsizlik, düzensizlik, rahatsızlık, karışıklık, kaos yaratıp ondan yararlanmak.
2. Henüz bulanmış suda balığı yakalamak; kendisinin katkısı olmaksızın mevcut veya meydana çıkmış, açık olmayan, açıkça farkına varılamayan, şaşırtıcı, kaotik bir durumu kendinin veya bir başkasının lehine kullanmak. Belirsizlik, düzensizlik, karmaşa, kaostan yararlanma strategemi.

Punduna getirme ve/veya bir bulanıklıktan, /bir belirsizlikten, bir karmaşadan/bir kaostan yararlanma strategemi. Bulandırma strategemi; karmaşa strategemi; kaos strategemi.

20.1. Alabalık

Berrak akan bir derecikte, şen şakrak dolaşıyordu
Neşeli alabalık; ok gibi fırlıyordu suyun üstüne.
Kıyıda duruyordum ve tatlı bir sükunet içinde görüyordum
Zinde balıkçıkların dibi görünen derecikte nasıl oynaştıklarını.

Kuyruklu bir balık, pek de rahat, kıyıda durdu,
ve soğukkanlı; gördü balıkçığın nasıl hareket ettiğini.
Uzun süre berrak suya bakıp düşündüm, kıpırdamadan, öylece.
Adam o sırada alabalığı olta atarak yakalayamadı.

Nihayet hırsız herife olta atıp beklemek çok zor geldi.
Dereciği sinsice bulandırdı ve düşündüm ki o an,
kuyruğuyla ani bir hareket yaptı balıkçık; çırpındı, çırpındı,
ve ben kanım tepeme çıkmış; sinsice çevrilen bu dolaba baktım.

Christian Friedrich Daniel Schubart"ın (1739-1791) "Alabalık" başlıklı bu şiirinin ünlenmesini Franz Schubert sağladı. Pek tabii şiir, ününü, strategemik içeriğinden çok Schubert'in güzel melodilerine güfte olmasına borçludur. Suyun balığın yararına bulanması konusuyla Honoré de Balzac da (1799-1850) 1793'den 19. yüzyılın 40'lı yıllarına kadarki bir sürede geçen olayları işleyen *La Rabouilleuse* adlı romanında ilgilenmiştir. Romana adını veren Rabouilleuse, o zamanlar çok yaygın olan çocuk işçiliğinin en alt basamağında yer alan bir işle uğraşanlara verilen addı. Çocuğun görevi, suda gizlenmiş haldeki balıkları ve pavuryaları şaşkına çevirmek ve onların balıkçının ağına düşmelerini sağlamak için, derelerdeki suyu bulandırmaktı (rabouiller l'eau).

"Alabalık" şiiri 20 numaralı strategemin her iki varyantını görünür kılıyor: Strategemi kullanan suyu bizzat kendisi bulandırmakta ve balığı yakalamaktadır. Demek ki, o kişi, ilki ikincisinin koşulu olan iki eylem gerçekleştirmektedir. 20 numaralı strategemin ikinci varyantında ise, strategemi uygulayanın bizzat kendisi suyu bulandırmamaktadır. Su, kendisinin katkısı olmayan nedenlerden dolayı

bulanmaktadır. Strategemi uygulayan tek bir eylemle yetinmektedir: O zaten bulanmış olan sudan yarar sağlamaktadır.

Çin dili "suyun bulanması" için, özel bir dikkat gerektiren birçok deyime ve deyişe sahiptir:

- "hun xiao shi ting": Görme ve işitme alanını kapatma; zihin karıştırma, kamuoyunu yanıltına / bir konuda verilmiş doğru yargıyı veya yapılmış doğru eleştiriyi bulandırarak etkisiz kılma;
- "yumu hun zhu": Balığın gözünü gözyaşıyla bulandırmak; gerçek olanın altına sahte olanı gizlemek / doğrunun altına yanlışı katıp karıştırmak (bkz: strtagem Nr: 20.24);
- "yi jia luan zhen": sahte olanı gerçek olanmış gibi göstermek; gerçek/doğru olanı gerçek olmayan / doğru olmayanla karartmak;
- "yu long hun za": Balıkları ve ejderhaları birbirine karıştırmak; iyi ve kötüyü biribirine karıştırmak ve katıştırmak.

Özellikle, 1977'de Pekin Üniversitesi'nde okurken o zamanki oda arkadaşım Dong Shihua'nın anlattığı pek etkili bir örneği hatırlıyorum:

- "xuxu shishi: [sözcüğü sözcüğüne] boş-boş, dolu-dolu": Karşımızdaki yanıltınak için, kendisine bir kez doğru bir kez yanlış bilgi aktarmak.

Kent merkezindeki bir meydanda büyük sayıda kayıtsız göçmen işçinin aile efradıyla birlikte toplu halde bekleşmesi, "bulandırılmış su"ya bir örnektir. Çünkü orada insan tacirleri tarafından hiçbir problem olmaksızın alıp götürülen çocuklar, "balık" durumundadırlar *(Chinesische Jugendzeitung [Çin Gençlik Gazetesi],* Pekin 11.6.1999, S. 1). Diğer güncel Çince yayınlarda da aşağıdaki haller "bulandırılmış su" olarak gösterilir:

- O anda pek belirsiz bir halde olan ve hukuk" olarak hiç de açık şekilde kurala bağlanmamış bulunan ekonomik ve idari yapılar;
- Fiyat sisteminin serbest piyasadaki fiyatlar ve devlet tarafından sabit tutulan fiyatların yanyana uygulanmasından kaynaklanan belirsizlikler;

- Fabrikaların kötü, baştan savma denetlenen hammade depoları;
- Standart hale getirilmiş üretim normları aracılığıyla henüz kurala bağlanmamış olan Çin seks malzemeleri pazarı;
- Piyasaya Qigong sunumunda şarlatanlık ("Qigong", Çinlilerin yaşam gücünü artırma ve soluk alma konusunda geliştirmiş oldukları geleneksel tekniktir);
- Politik muhaliflerin itirazlarına konu olan, yani parti ilgilerinin duruma ilişkin olarak bilinçli bir şekilde "kararttıkları" değerlendirmeler;
- Politik muhalifler tarafından saptırılan ve dolayısıyla açıklığı giderilen merkezcil politik kavramlar ve anlayış şekilleri;
- Çin satrancında, oyunun ortasında ve sonuna doğru bilerek oyunu karmaşık hale getirmek.

Bu konuda *Das Wasser trüben und Fische fangen [Su Bulanıyor ve Balıklar Yakalanıyor]* başlığıyla bir monografinin yayımlanmış olması hiç de şaşırtıcı değildir (Halk Sporu Yayınevi, Changping 1994, 150 000 ideogram, 213 sayfa)

"Yakalanmış balık", çok kez, her türlü maddî yararın, rekabetin, hak edilmemiş itibar ve pozisyonun önlenmesi, kalpazanlık (sözcüğün en geniş anlamında), göze çarpmayan eylemlere başvurarak fırsat ve zaman kazanmak konularında simge olarak kullanılır. Arasıra "yakalanmış balık" simgesi kullanılır; bazan da balığın nerede bulunduğunu tahmin etme işi okurun fantazi gücüne bırakılır. Örneğin Çin'in Japonya'ya karşı sürdürdüğü savaş sırasında (1937-1945) Japonya lehine savaştığı kabul edilen general He Yingqin'le (1890-1987) alay eden şu şarkıda olduğu gibi: "He Yingqin; onun omurgası yoktur. Onun boğazından Çin pirinci geçer gerçi. Ne var ki kalbi büyük [Japon] imparatorunun ordusu için çarpar."

"Palık" her durumda ruhsal bir hafiflemenin simgesi olmayabilir. "Japonya'nın büyük kentleri, halka, ucuna balık yemi takılmış, yapay sazan balıklarının içinde kaynaştıkları, suları bulanık havuzlar, yani 'tsuribori'ler sayesinde, bir balık avlama illüzyonu sağlıyorlar." Burada bunlara şu eklenebilir: "Bulanık suda balık avlamak eğlencelidir." *(Neue Zürcher Zeitung [Yeni Zürih Gazetesi],* 13./14..1.1990, S. 82) Fakat bu süreci içsel/ruhsal dengeyle bağıntılı olarak, ama ta-

bii metaforik ve strategemik olarak tasarlamak mümkündür (bkz.: strtagem Nr. 20.5).

20 numaralı strategem 5 numaralı strategeme pek benzer görünüyorsa da, ondan farklıdır. "Hırsızlık Yapmak İçin Yangından Yararlanmak" formülüyle ifade edilen 5 numaralı strategemde, strategeme kurban olan kişi doğrudan doğruya varlığını tehdit eden bir felaket ve ilgili olarak bir musibetle karşı karşıyadır. Yaşamı ve/veya malı mülkü tehlikededir. Varlığını tehdit eden bu zor durum, strategemi uygulayan tarafından yaratılmaz, tersine o durumdan sadece "yararlanılır". Bir başka senaryo da 20 numaralı strategeme bağlanır. Yani - strategemi uygulayanın bizzat kendisi tarafından yürürlüğe konularak veya bir üçüncü elin yardımına başvurularak - suyun bulandırıldığına ilişkin bir senaryodur bu. Strategeme kurban edilecek olan kişi değil, tersine onun içinde bulunduğu çevre kötü bir vaziyettedir. Strategem kurbanı kendi aracısız varoluşu içinde, aydınlatılmamış/aydınlanmamış bir haldedir. Ancak rahatsız edici ortam, kurbanı sıkıntıya sokar, rahatsız eder. 5 numaralı strategem ve 20 numaralı strategem, o halde, her şeyden önce strategem kurbanını tehdit eden felaketin yoğunluk ve aracısızlık derecesiyle birbirinden ayrılır. Çince metinler doğal olarak ruhsal/zihinsel durum bulanıklığını, yani strategem kurbanının doğrudan doğruya taciz edildiği, kendisine ket vurulduğu örnekleri, 20 numaralı strategem örneklerine dahil ederler. Fakat bir ruh/zihin bulanıklığı hiç de bir "yangın" olarak görülmez. Burada o halde 5 numaralı strategemdeki yoğunluğa ulaşılmaz. Her iki strategemin sınırlarına dikkat etmek gerekir; fakat bir "yangın" hakkında rastlantısal olarak biraraya gelmiş anonim bir ortaklığı (bkz.: strategem Nr. 20.17) nasıl anlamıyorsak, "bulandırılmış su" hakkında da çok belirli, somut bir nesneyi anlamamamız gerekir.

20.2. Çin Sularında Avlanan Grek Balıkçı

"'Bulanık suda balık kolayca yakalanır' der, güney Çin'den bir atasözü." Fan Yin 1882'de yayımlanan *Redensarten aus Yue [Yue'den*

Atasözleri] adlı eserinde böyle diyor (Yue, bugünkü Jiangsu ve Zhejiang eyaletlerini içine alan bölgenin adıydı). Eski Grek edebiyatı meraklıları efsanevî Grek şairi Aesophos'a (Ezop: İ.Ö. 6. yüzyıl) mal edilen bir fablı hemen anımsayacaklardır. Ben bu fablın çevirisini, bir Çince Aesophos baskısından (Pekin 1981) alarak aşağıda veriyorum:

"Bir balıkçı bir ırmakta balık avlamak istedi. O ırmakta bir barikat kurdu ve barikatın üzerine bir ağ gerdi. Ardından, bir ipin ucuna bir taş bağladı ve onunla suya vurmaya başladı. Şaşkına dönen, panikleyen balıklar suyun üstüne sıçramaya başladılar ve birbiri ardınca, cumbadak, ağın üstüne düştüler. Çevrede oturanlardan bazıları, balıkçının yaptıklarına bakıyorlardı. Bunlar balıkçıyı suyu artık kimsenin temiz su içemeyeceği derecede bulandırmakla suçladılar. Balıkçı şöyle yanıt verdi: 'Akan suyu bulandırmazsam, açlıktan ölebilirim.' Aynı şekilde davranırlar sitenin (polis) politikacıları, anayurtlarını kaosa sürüklediklerinde."

Bu fablın özü, 16. yüzyıldan beri Almancada rastlanan "im trüben fischen" (bulanık [suda] balık avlamak) deyiminde dile getirilmiştir. Bu deyim tüm Avrupa'ya yayılmış olan "bulanık suda iyi balık avlanır" ve ilgili olarak " bulanık suda zahmetsizce balık avlanır" deyimlerinin yanında yer alır. Bu konudaki en eski kanıt, Walter Map'ın De nugis cruialum *(Über die Nichtigkeit der Hofbeamten [Saray Erkanının Batıl İşleri Üzerine])* adlı kitabında bulunur. Kitap, yuvarlak 1200 yıl önce İngiltere'de yazılmıştır ki, içinde şu formüle rastlanır: "In aqua turbida piscatur uberius (bulanık suda daha çok balık avlanır)". Bu konudaki bilgiyi Lutz Röhrich, *Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten [Deyimler ve Atasözleri Sözlüğü]* adlı kitabında veriyor (cilt 5, 4. baskı, Freiburg 1999, S. 1646 ve devamı) ve şunları ekliyor: "Deyim, balıkçıların eski bir pratik deneyimleriyle ilgilidir; yılanbalığı avında suyu bulandırmanın, tüm eski Grek ülkesinde pek erkenden bilinen bir şey olduğunu kanıtlıyor." Bunun gibi, mürekkep balığını, avını suyu saldığı sıvıyla (mürekkeple) bulandırarak yakalayan bir hayvan olarak tanırız ki, o hileci havyanların bir simgesi olmuştur. Çünkü o çevresindeki suyu "hilekarca bulandırmakta" ve nereye kaçacağını bilemeyen, şaşkın avını, o bulanıklıkta görünmeyen kollarıyla yakalamaktadır.

Ezop'un fablları, Çinceye çevrilen en eski Batılı metinlerdendir. Çin'de misyonerlik yapmış olan cizvit papazları Matteo Ricci (1552-1610) ve Jacques de Pantoja'dan sonra, 1614'de, Ezop fablları parça parça Çinceye çevrilmiş bulunuyordu. 1625'de Xi'an'da (bugünkü Shaanxi eyaleti) 22 fabldan oluşan ilk toplu Çince Ezop çevirisi yayımlandı. Cizvit Nicolas Trigault (1577-1628) fablları önce sözlü olarak çeviriyor, sonra bir Çinli onları yazıya geçiriyordu. 1840 yılında Guangdong'da 82 fabldan oluşan ve İngiliz Robert Thom'un (1807-1846) Çinceye çevirdiği bir Ezop derlemesi yayımlandı. Ezop fabllarının Çin'de ne kadar popüler olduğunu, sürekli yeni baskıları yapılan, çoğu resimlerle ve ilüstrasyonlarla bezenmiş Ezop derlemeleri gösterir. Hatta eski Hellen kültür mirasıyla hiç de öyle fazla ilgili görünmeyen Mao Zedong bile, Ezop'tan bir fablı, 1949 yılbaşısı dolayısıyla Yeni Çin Haber Ajansı için 30.12.1948 tarihinde kaleme aldığı yeni yıl mesajında hiç kısaltınadan alıntılamıştır (bkz.: strategem Nr. 21.1 ve 21.2).

"Balıkçı" fablının 1625 yılında Çin'de yayımlanmış olan Ezop fablları arasında yer almış olup olmadığını soruşturuyordum. Özellikle Çince Ezop yayınlarını en iyi tanıyanlardan biri olan ve şu anda (1999) Çin Yazarlar Birliği'nin fahri danışmanlığını yapan Ge Baoquan'a sorduklarım da dahil olmak üzere, yaptığım tüm araştırmalarının sonucu olumsuz oldu. "Balıkçı" fablı çok daha yeni zamanlarda Çinceye çevrilmişti. O halde 20 numaralı strategemi ifade eden, ona ad olmuş olan formül, bu fabldan etkilenilerek bu strategeme ad olarak verilmiş olamazdı.

20 numaralı strategemin adı ile Almancada ve ilgili olarak Avrupa'da yaygın olan deyim arasındaki şaşırtıcı benzerlik, "spontan koşutluk" denilen şeyle ilgilidir: Farklı kültür çevrelerinde aynı veya birbirine çok yakın bazı şeyler, birbirinden bağımsız olarak gelişebilir ki, önümüzdeki olayda, bunu açıkça görüyoruz: İki farklı kültürde aynı olay aynı deyimle ifade edilebiliyor. Bu husus, insanın, balık yakalama olayı örneğinde olduğu gibi, kültürler arasındaki tüm sınırları aşan ve aynı veya çok benzer olaylar karşısında aynı veya çok benzer tepkiler (dilsel tepkiler dahil) veren varoluşunun maddî temelleriyle ilgilidir. Hatta deyimin Batı'daki strategemik

anlamı Çin'deki anlamına çok yakındır; sadece Ortaçağ devletinde onun üzerinde Batı'da olduğundan daha fazla durulmuş ve o daha incelikli bir hale getirilmiştir: "Belirsiz durumlardan yarar sağlamak, karanlık ve tam anlamıyla serbest olmayan işlerden kazanç elde etmek. Bunlar, pek erken çağlardan beri halk arasında ve kamu yaşamında, şu anlamda hep vardır: Ortak ihtiyaçları veya belli bir anda beliren karışık ve bulanık bir durumu kendi lehine döndürmek ve onlardan yararlanmak (Lutz Rehrich; biraz yukarıda anılan eser). Böylece 20 numaralı strategem, hile fenomeninin globalitesinin ve her yerde mevcut oluşunun bir işaretidir.

20.3. Balık Avlamak İçin Su Taşıyarak Göl Oluşturmak

"Su ne kadar kirliyse, balıklar o kadar zor nefes alırlar; yönetimler ne kadar katı olurlarsa, halk arasında o kadar düzensizlik ortaya çıkar" diyor Han Ying (İ.Ö. 2. yüzyıl) *Inoffizielle Kommentar zum Buch der Lieder [Şarkılar Kitabı Üzerine Resmî Olmayan Yorum]* adlı eserinde. Eser, yaklaşık 2000 yıllık eski Çin metinlerinde sık sık anılır. Buradan bakıldığında, eski zamanlarda Çinlilerin, kirli su içindeki balıkların açık ağızlarıyla soluk almak için suyun yüzeyine doğru yüzmelerine ne gözle baktıkları anlaşılabilir. Böylece Çinliler balıkların bulanık suda kolayca yakalanabileceklerini de keşfetmiş oldular.

Song Çağında (960-11277) Ma Yongqing aşağıdaki satırları yazmıştı: "Nankang bölgesindeki Poyang gölü ve Jun ırmağı çevresinde [hepsi bugünkü Jiangxi eyaletindedir] karakışta su seviyesi düştüğünde ve balıkların hepsi derinlere daldığında; yöre halkından 200 kayığa binmiş olan bazıları su üstünde gidiyorlardı, bambu çubuklarıyla suyun derin yerlerini eşeliyorlar ve balıkları panikletmek amacıyla metal davullar çalıyorlardı. Bir süre sonra balıklar sersemlemiş bir halde suyun yüzüne çıktılar ve anında, kayıktakilerin germiş oldukları ağların içine cuppadak düştüler. Büyük bir kısmı için artık hiçbir kurtuluş umudu kalmamıştı." Burada betimlenen senaryo, suyun bulandırılması yoluyla balık yakalama senaryoların-

dan birisidir. Balık bulanık suda kendisini tehdit eden tehlikeyi, yani balık ağını veya yakalamak üzere kendisine uzanan eli farkedecek durumda değildir. Bulandırılmış, kirletilmiş su, balığı suyun yüzeyine çıkmaya zorlar. 20 numaralı strategemi doğabilimsel açıdan mercek altına alan bir Çince kitapta bunun üzerinde duruluyor. Balıklar ancak artık suyun yüzeyinde hava alabilirler. Çünkü balığın içinde yüzdüğü su, oksijen ve ışık bakımından belirli nitelikleri taşımak zorundadır.

1091 kışında Yingzhou'daki (bugünkü Anhui eyaletindeki Fuyang) Batı Gölü'nün doğu tarafı kurudu ve balıklar balçığa saplanıp kaldılar. Yörenin devlet görevlisi Su Dongpo (1037-1101) balıkların ağlar içinde toplanması ve gölün henüz kurumamış olan batı tarafına taşınması emrini verdi. Bu olayla ilgili olarak Su Dongpo'ya iki şiir ithaf edilmiştir. Çağdaşı Chen Shidao (1053-1102) buna üç şiirle yanıt vermiştir. Bu metinlerden ikincisinin ilk bendinde şöyle denir: "Çıplak elle balık yakalanabilir, tıpkı tarladan bir toprak parçasının alınıp götürülmesi gibi." Bu msralar Batı Gölünün sığ balçığı içinde karaya oturmuş balıklarla ilgilidir. Demek ki, "balığı yakalamak için su taşıyarak göl oluşturmak (e shui qu yu)" formülü pek erkenden ortaya çıkmıştır. Çıkışı olmayan dar bir su alanında balıklar insanlara kolay elde edilmiş ganimetler gibi yakalanırlar."

İ.S. 225 yılında Wei devleti imparatoru Wen, Wu devletine bir sefer düzenledi. İmparatoriçe sarayda kaldı. İmparatoriçenin baba bir anne ayrı kardeşi Guo Biao, o sırada sarayın güvenliğinden sorumluydu. Chen Shou (İ.S. 233-297) *Geschichte der Drei Reiche [Üç Krallığın Tarihi]* adlı eserinde şöyle diyordu: "O balık yakalamak için su taşıyıp göl oluşturmak istiyordu." İmparatoriçe ona şöyle yanıt verdi: "Su yolu taşımacılık için açık kalmalı (...) Bunda inat edersen küçük bir çift balık bile kalmaz!" Burada "balıkları yakalamak için su taşıyıp göl oluşturmak" deyimi bir politik hırsı işaret ediyor. Guo Biao su yolundan imparator Wen adına yapılan taşımacılığı, imparatorun birlikleri arasında bir kaos yaratmak için sekteye uğratmak istiyordu. İmparatorun yokluğu Guo Biao'ya bir darbeyle iktidarı ele geçirme fırsatı yaratmıştı. O hesabını 20 numaralı strategemle bağıntılı olarak yapmıştı. İmparatoriçe, Guo Biao'nun

planını, kesin karşı duruşuyla, uygulanmasına fırsat vermeden akamete uğratmıştı.

Eski Çin metinlerinde "bulanık su" doğal bir durumu olduğu kadar aynı zamanda dağınık, karanlık ve belirsiz bir durumu anmak için de kullanılır. Daha sonraki metinler, balıkları daha iyi yakalayabilmek için suyun bulandırıldığından söz ederler. "Bir yerlerden toplanıp getirilmiş su" ve "balıklar", bununla birlikte, bir düzeni ihlal etme ve bu yolla hak edilmemiş kazançlar elde etme şansını ifade etmekte de kullanılırlar.

20.4. Tahditsiz Balık Avlama

Tang Ying (İ.S. 1982-1755) tarafından yazılmış olan *Der Kriminalfall mit den zwei Nägeln [İki İğneyle İşlenen Cürüm]* adlı sahne eserinde, Jiang Yu, annesiyle birlikte, çok yoksul bir yaşam sürmektedir. Kendisinden büyük olan erkek kardeşi o sıralar başkentte açılan bir devlet memurluğu sınavını kazanmıştır ve Henan eyaletinin bir bölgesine bölge yöneticisi olarak atanmıştır. O hemen bir mektupla birlikte bir ulağı küçük kardeşine ve annesine yollar. Mektupta onları kendi resmî konutunda ikamet etmeye çağırır. Ne var ki Jiang Yu ve annesi bu sevindirici haberi henüz almamışlardır. Jiang Yu ekmek parasını çıkarmak için yine yollara düşmüştür.

Önce gölde balık tutar; fakat sadece bir su kaplumbağasıdır bu. Annesi, su kaplumbağasını tekrar suya atmasını sıkı sıkıya tembihler; çünkü su kaplumbağaları suda yaşayan hayvanların en kıdemlisidir ve özel ruhsal güçlere sahiptir. Ne yapsın, Jiang Yu hayvanı akıntıya bırakıverir. Bir süre sonra ikinci bir su kaplumbağası oltasına yakalanır. Şöyle bir bakıldığında, onun bir önceki aynı hayvan olduğundan pek şüphe edilemezdi. O, hayvanı yeniden suya fırlatır. Tek bir balık bile yakalayamamıştır. Bu gölde bugün kısmeti kapanıktır! Bu nedenle Jiang Yu biraz uzaktaki bir kanalda şansını denemek ister.

İzleyen sahnede bir üçüncü şahıs sahneye girer ve şöyle konuşmaya başlar: "Ben buralı bir balıkçıyım, adım Zhang Mang'er. Balık

avlayarak geçimimi sağlıyorum ve başka hiçbir geçim kaynağım yok. Çünkü burada, Huai kanalında balık ve istakoz yetiştiğinden ve biraz arka taraflarda yine balık ve istakoz kaynayan bir göl bulunduğundan, burada her zaman balıkçı bolluğu vardır. Sürekli kavga ederler, öyle ki kavga etmekten sakin sakin çalışmaya zaman bulamazlar. Bu yüzden burada balıklarla ilgilenen bizler, biraraya gelip görüştük ve onların her birinin balık avlama alanlarının sınırlandırılmasına karar verdik. Gölde kim avlanıyorsa sadece gölde, kanalda kim avlanıyorsa sadece kanalda avlanacaktı artık. Bana kanalda avlanmak düştü. Kanalın doğu ucu benim balık avlama alanımın sınırıydı. Bugün başka hiçbir şey yapmadım. Bu yüzden bugün olta ipi ve olta kamışımı alıp suyun derin ve girdaplı bir yerine geldim. Orada birkaç balık tuttum ve bugünkü nevalemi sağlamış oldum. Balıklar ve istakozlar suda bana ayrılmış yerde yüzüp duruyorlar. Bu yerin sınırları açıkça belirlenmiştir. Bunu bilmek kalbimi rahatlatıyor."

Zhang Mang'er salıneyi terkeder ve Jiang Yu görünür. Hemen şarkı söylemeye başlar: "Ben gölün koy kısmındaki berrak suyu terkettim; çünkü orada artık hiçbir şey yakalanamaz. Çabucak kanalın bendine geldim. Büyük dalgaları ve girdabı görüyorum. Şu anda artık kanaldayım. Şimdi artık iyi bir av için oltanın ucundaki yemi suya bırakmaktan başka bir şey yapmak gerekmiyor. Yaşamı sürdürmek zor. Annem pek yaşlı ve ben hâlâ bekarım. Tutunacak hiçbir dalım yok. Lanet olası! Oltanın ucunda yine bir su kaplumbağası! Ama bu defa ne görüyorum? Altın!"

Şu açıklamayı araya sokmak gerekiyor: Burada kabuğuna vurulduğunda altın üreten bir efsanevî su kaplumbağasına gönderme yapılıyor.

"Bu, binde bir rastlanacak bir durum! Şimdi beni bir görsünler bakalım. Heyt be! İçine su kaplumbağasını attığım şu kovaya bakın, sarı sarı parlıyor, altın gibi! Kaplumbağının gözlerinden kıvılcımlar çıkıyor. Bu gözler üzerimden hiç mi hiç ayrılmıyorlar. Bu da ne demek oluyor böyle? (Şarkı söyler) Bu bana hiç de sıradan bir su kaplumbağası gibi görünmüyor. Sudan çıkarılmış sevgili altın, harika bir şekilde parıldıyorsun. (Konuşur) Şimdi artık sen benimsin. Bek-

le. Ben bir tuğla parçası alacağım ve onunla senin kabuğuna birkaç defa vuracağım. Birincisinde, olağanüstü bir şeyin olup olmadığını görmek için; ikincisinde daha sonra bana tebelleş olmayasın diye sana acı çektirmek için vuracağım. (Kabuğa vurur) Oh! Şimdi kabuğa iki defa vuracağım ve birkaç küçük parça yere düşecek. Bekleyelim bakalım, onu tam olarak görmeliyim. Oh! Bir sürü altın parçası. Demek ki bu, "hazine" dedikleri efsanevî su kaplumbağası. Bugünden itibaren, ben, Jiang Yu, artık anneme nasıl bakacağım konusunda kaygılanmayacağım. (Şarkı söyler) Soğuk evimden ve dul anamdan şikayet etmeyeceğim, sızlanıp durmayacağım. Sefiller gibi yiyip içiyoruz, evimiz de ev olsa bari. Altın yaşamımızı değiştirecek. Artık sızlanıp durmak için ve kaygılanmak için sebep kalmadı. (Konuşur) Bu değerli su kaplumbağasını saklamalıyım. Ama bir ikincisini daha avlamak istiyorum... (Şarkı söyler) İnanıyorum ki, su kaplumbağası ejderhanın sarayının çevresindeki Hazine Sıradağları'ndan geliyor. Herhalde hazinenin kapısı açık olacağından, çok daha fazla altına ve değerli şeye sahip olacağımı sanıyorum."

O sırada balıkçı Zhang Mang'er tekrar sahnede görünür ve şarkı söylemeye başlar: "Kanalın kıyısına bir an önce ulaşmakta acele ediyorum, telaşlanıyorum. Ve nihayet ulaştım. Fakat ne görüyorum? Buralardan geçip gitmekte olan bir herif olta sallıyor! (Konuşur) Kıyıda biri oturuyor ve balık avlıyor. O, bizden biri gibi görünmüyor. Kim olduğunu bilmiyorum. Şunu daha yakından göreyim! Ha! Sen Jiang ailesinin ikinci oğlusun, değil mi? Merhaba! Sen hep bu gölde balık avlıyorsun! Dışarıdan bir kimse olarak, sen bugün buraya bizim kanalımızda balık tutmaya nasıl gelirsin?"

Jiang Yu (konuşur): "Hadi canım sen de! Kanal herkesin malı! Herkes burada bulunabilir. Benimle ne alıp veremediğin var senin!"

Balıkçı (konuşur): " Ne diyorsun sen orada! Geçen yıl tüm balıkçılar aralarında anlaştılar, gölde nerede kimin balık avlayacağı hakkında. Buna göre kim gölde avlanıyorsa gölde, kim kanalda avlanıyorsa kanalda avlanacak bundan sonra artık. Kimse diğerinin avlanma alanında avlanamayacak. Sen buraya nasıl gelir de bu genel anlaşmayı ihlal edersin?"

Jiang Yu (konuşur): "Ben anlaşma filan tanımam. Burada herkes

avlanabilir, lanet olsun! Gölde veya kanalda, istediğim yerde avlanırım; bu kimseyi ilgilendirmez."

Balıkçı (konuşur): "Bu defa sana izin vermiyorum, burada avlanman için."

Jiang Yu (konuşur): Ama ben tam da burada avlanmak istiyorum. Benimle kavga mı edeceksin?"

Balıkçı (konuşur): "Anlaşıldı. Suratına birkaç yumruk istiyorsun sen!"

Jiang Yu (konuşur): Hadi vur bakalım! Herhalde senden korktuğumu sanıyorsun!"

Balıkçı (yanan bir lambaya çarpıp duran bir pervaneden söz eden şarkısını söyler): "Bunu hak ettin, çünkü çok burnu büyük bir herifsin. Kendi kazancın için benim avlanma alanıma tecavüz ediyorsun. Göl ve kanal birbirinden ayrılmıştır. Buna rağmen almışsın eline oltayı, burada avlanıyorsun! Postu buraya sermeye iyice niyetlenmişsin sen! Hırs gözünü bürümüş; bu bulanık suda avlanıyorsun. Benim çoluğumun çocuğumun rızkından çalıyorsun sen. Buna nasıl razı olurum! Seni yumruklarımla cehenneme göndereyim de gör!"

Aralarında kısa bir süre yumruklaştılar. Fakat kavga fazla bir zarara yol açmadan sona erdi. Çünkü oradan bir adam yetişti ve Jiang Yu'ya seslendi, bir bölge yöneticisinin erkek kardeşi olarak kavga etmenin ona yakışmadığını haykırdı. Bunun üzerine Yiang Yu balıkçıyı bıraktı.

Öykünün sonraki gelişimine burada daha fazla yer vermemiz gerekmiyor. Önemli olan burada 20 numaralı strategemin kullanımının olayın merkezinde olmasıdır. Balıkçı, Jiang Yu'yu, balıkçılar tarafından özenle korunan balık avlama alanlarının sınırlarını, kendi adına yarar sağlamak amacıyla ihlal etmekle itham etmektedir.

20.5. Bir Fahişe İçin Suyu Bulandırmak

"Ben Jianxi'den Lai Dadian'ım; doğam gereği özgür ve bağımsızım; Şaraptan ve kadından pek hoşlanırım. Babam bana küçük bir dükkan bıraktı. (...) İlaç satarak geçimimi sağlarım."

Bunları, bir ilaç satıcısı kılığındaki genç oyuncu söylemektedir, Tang Ying (İ.S. 1682-1755) tarafından yazılmış olan *Burleske um einen Mehltrog [Hamur Teknesi Çevresindeki Maskaralıklar]* adlı burlesk tarzındaki sahne eserinin başında. Ve sözlerin arkası şöyle gelmektedir: "Babadan kalma mirası büyük ölçüde tükettim. Dükkandan da pek az kazanıyorum. Şimdi Henan'a gelmiş bulunuyorum ve mallarımı satacak müşteriler bulmayı umut ediyorum. Öyle bol bol balık yakalamak [müşteri bulmak] bana nasip olmayacak burada herhalde. Ben de zaten sadece suyu bulandırmak istiyorum. Bütün gün dükkanımda oturmak ve sıkıntıdan patlamak istemiyorum! Burada ünlü bir fahişenin yaşadığını işittim. Adı Zhou Lamei imiş. Sekste ve hanendelikte pek ünlüymüş (...)".

Lai Dadian'ın "suyu bulandırmak"la kastettiği, ilaç ticareti görünümü altında gerçek niyetini, yani şarap ve kadından nasibini alma niyetini örtbas etmektir ki, burada 20 numaralı strategemin ikili bir yaşamın maskelenmesinde kullanılması söz konusudur. "Suyu bulandırmak" burada, imkanlar elverdiği ölçüde, hoşa giden kadınlarla beraber olmak anlamında, "gününü gün etme"nin bir metaforu olarak da anlaşılabilir. Peki Lai Dadian, fahişeyle işi pişirebilmiş midir? Burleskin sonraki olay akışı içerisinde Lai Dadian hakkında verilen tek bilgi, onun fahişe Zhou Lamei'yle işi pişirme konusundaki son denemesinin başarısızlıkla sonuçlandığıdır.

Bunun gibi, 20 numaralı strategemi ifade eden deyim, olumsuzlayıcı bir form içinde, daha Ming Çağından (İ.S. 1368-1644) gelen ünlü Çin erotik romanı *Schlehenblüte in goldener Vase [Altın Vazodaki Yabani Erik Çiçeği]*'de karşımıza çıkar. Romanın erkek kahramanı Ximen Qing'in alçak damadı, sarhoş bir halde, kendisine hiç de iyi gözle bakılmayan kayınpederinin ev halkına karşı, şu kaba saba sözlerle tehditler savurur: "Ben balığı yakalamak istemiyorum, sadece suyu esaslı bir şekilde bulandırmak ve neşemi bulmak istiyorum." Onun niyeti, kendisini eğlendirecek karışıklıklar ve düzensizlikler yaratmaktır. Burada 20 numaralı strategem zarar verme ve acı verme strategemlerinin bir karışımı olarak görünmektedir; tabi pek ilkel bir düzeyde.

20.6. Oyun Salonunda Konaklamak

Wei Jinzhong, din ve rituellerden sorumlu bakanlıkta bir amir yardımcısıydı. Amiri onu göklere çıkarırdı. Yasadışı manevralarla o, amirinin işgal ettiği mevkinin prestijini kötüye kullanarak büyük voliler vuruyordu. O önüne konulan yemekleri ve şarapları bir balina iştahıyla tüketirdi. Bütün gününü eğlencelerle geçirir ve ancak geceyarısı evine dönerdi. Kendilerini kumara kaptırmış olan avare takımı, en yakın arkadaşlarıydı.

On-Prens-Koca caddesinde Wang Xiao adlı birisi bir oyun salonuna daldı. O, Wei Jinzhong'un oyun sırasında kendini kontrol edemeyen, fahişelerin peşinden koşan, sefahat düşkünü birisi olduğunu öğrenmişti. Salonda ayrı ayrı yerlerde yalnız başlarına oturan, birkaç ipsiz adamı başına topladı ve onlara şöyle dedi: " Bakanlıktan Wei adlı herif iyi bir av olabilir. Onu arayın ve buraya gelmesini sağlayın. Herifin cebinden birkaç gümüş lira çekeriz böylece. Bu, mutlaka olmalı!" Wang Xiao'nun hempaları arasında Zhang Cheng adlı birisi bulunuyordu. Erguvan kırmızısı renginde bir yüzü vardı. Ona Kara Zhang derlerdi. Pek çok kaldırım yalamış, sansar gibi sinsi, tilki gibi kurnaz bir görünümü vardı. Hemen kokuyu aldı, bu iş onun için bir şanstı. O, yaşamını, hali vakti yerinde gençleri aylaklığa ve kumara alıştırmakla kazanıyordu. Onun ne kadar çok genç insanı huzurlu evlerinden koparıp mahva sürüklediğini ve ne kadar çok aldatılmış oğulun evler ve mallar satmak zorunda kaldığını kimse bilmezdi. O, Wang Xiao'er'e şu sözlerle döndü: "Onu buraya alıp getirmemi istiyorsan, masayı iyi şarap ve nefis yemeklerle donatmalısın. Burada kendisini pek rahat hissetmeli. Onu buraya getirdiğimde, etrafında pervane olun, bir dediğini iki etmeyin. Ona hizmet edecek ve kanını kaynatacak güzel bir karı da olmalı yanında. Bundan sonra artık o tam anlamıyla gevşeyip avucumuzun içine düşecektir. Üstünde bir tek gömlek kalıncaya kadar onu bırakmayız. Bunun adına, 'suyu bulandırmak ve böylece tüm güzel balıkları yakalamak' denir." Wang Xiao'er bunları işitince, kalbi sevinçle doldu ve bağırdı: Ne güzel bir strategem! Hemen hazırlığa başlayayım, siz gidin ve herifi bana getirin!"

Yukarıdaki olay, Guo Qing'in kesinlikle ilk eserlerinden olmayan *Träume aus dem Reich der Sonne und aus dem Reich der Schatten zur Warnung der Welt [Güneş Krallığı ile Gölge Krallığının Dünyanın Uyarılışına İlişkin Rüyaları]* (ilk baskı: İ.S. 1628) romanında anlatılmaktadır. Wei Jinzhong, oyun salonunu ilk ziyaretinde, çevresini derhal kuşatanlar tarafından ninniyle uyutulur gibi uyutuldu; karşısında iç geçiren güzel kadınların cazibesine kapılıp gitti: "Bir yudum şarap almadan önce, tamamen mest haldeydi." Bu, onunla yarenlik eden güzel Lan Sheng'i harekete geçirdi. Ve Wei Jinzhong salon sahibinin bir süre güzel Lan Sheng'le birlikte kalması konusundaki davetini seve seve kabul etti. Bakanlığa hasta olduğunu bildirdi, evden para getirtti ve tüm zamanını seks ve kumarla geçirmeye başladı. 15 gün sonra, 600 gümüş lira kaybetmişti. Bu sonuca, "su", yani Wei Jinzhong'un ruhu bulandırılarak ulaşılmıştı.

Tamamen başka bir alana geçelim. Alan başka olmakla birlikte, Papa II. Johannes Pavlus'un (Jean Paul) *Brief an die Familien [Ailelere Mektup]*'unda yapmış olduğu saptamalar, hiç de tamamen yabancı gelmeyecektir aşağıdaki bağlamda: "Aile toplumun çekirdeği olarak devletlerden daha fazla tehlike altındadır. Ailelerde son yıllarda giderek yükselen boşanma eğilimleri bunu göstermektedir. Televizyon programlarının bir kısmında, onların kuraldışı, sapkın halleri normal, eylemde ve gerçekte kurala aykırı şeyleri kuralmış gibi gösterdiği izlenimi edinilmektedir. Bu şekilde moral bilinçi karartılmaktadır" ("Papanın 'Ailelere Mektup'u", *Neue Zürcher Zeitung [Yeni Zürih Gazetesi]*, 14.2.1994. S.2).

20.7. Bir El Ulağı Efendisinin İçine Düştüğü Sıkıntılı Duruma Seviniyor

Tiyatro yazarı Liu Qingyun'un (1841-1900) *Doublette über wahre Treue [Gerçek Sadakat Üzerine Oyun]* adlı eserinde, Yuan Laotong adlı el ulağı, 20 numaralı strategem üzerine konuşuyordu. Efendisi Wu burnunun dibinde birinin vurularak öldürülmüş olmasından dolayı oldukça sıkıntılı, yani "bulanık" bir ruh durumu içerisinde bulu-

nuyordu. Olayın etkisinden kurtulmak için, kendisini tamamen el ulağı Yuan Laotong'un ellerine bırakmak zorunda kaldı ve tabii Yuan Laotong onu inek gibi sağmaya başladı. Efendinin bir arkadaşı, Tian Qilang, bir süredir efendisine uğramaz olmuştu. Bu durum karşısında Yuan Laotong kendisi için uygun saatin geldiğini gördü: "Ben, Yuan Laotong, en iyi el ulağı sayarlar beni (...) Benim kalçalarım birçok kedinin kabarık sırtından daha yumuşaktır ve benim ağzım bal tatlısıdır, ben her zaman efendimin yanındayım (...) Şimdi efendime endişe verici halini düzeltmekte yardım ediyorum. Daha şimdi bunun için bana beş gümüş lira verdi (...) Tian Qilang denilen bu adam da nereden çıktı? Şimdi o Wu'nun evinde işler kötü gittğinden ötürü buradan, Wu'nun evinden ayağını keserse; benden çok daha dar ufuklu bir herif demektir! Şimdi zengin olmanın zamanıdır. Buradan nasıl sıvışmalı! Herkesin gözü önünde efendime sadakatimi gösteriyorum; fakat gizlice bulanık suda zahmetsizce balığını avlıyorum. Üstelik Tian Qilang bu konuda hiçbir şey yapamaz; o sadece basit bir köylü. Nerede onda bendeki uzakgörüşlülük! Bu kadar laf yeter! Haydi işbaşına! Efendi Wu'nun evinin içine düştüğü bu zor durumdan ben kendi adıma çok kalın bir dilim kapmalıyım."

20.8. İki Cephe Arasında Fırsat Avcılığı Yapmak

Tahkim edilmiş Zhangjia köyünün çevreye dehşet saçan haydutlarla kontakt kurma konusunda elinden ne zaman bir şey gelmezse, köyün muhtarı, uzaktan akrabası olan Zhang Shoujing'i bu iş için çağırırdı. Zhang Shoujing, soysuzlaşmış, bekar, kumar müptelası bir çiftlik sahibiydi. O haydutlarla kurulan bu kontaktlarda, köy muhtarının temsilcisi olarak araya girerdi, fakat öbür yandan köy basan haydutlarla arasını bozmak da istemezdi; hatta onlardan birkaçıyla ahbap olma eğilimindeydi. Böyleleri için denildiği gibi, bir "iki yüzlü adam"dı o. Her iki tarafın da kendisine tam olarak güvenmemelerine rağmen, aracı olarak ondan vazgeçilemezdi. O da, bulanık suda balık avlamak için, bu pozisyonundan yararlanırdı. Böylece bazı ek menfaatler sağlar veya en azından iyi bir yemek yerdi.

Bu pasaj, Çin Yazarlar Birliği'nin 12 onursal başkan yardımcısından biri olan Yao Xueyin'in (1910-1999) *Li Zicheng* adlı, Mao Zedong'un pek değer verdiği romanından alınmıştır. Li Zicheng (1606-1645) Ming hanedanını (1368-1644) devirmek üzere ayaklanan köylülerin lideriydi. 5 numaralı strategemi kullanarak (bkz.: strategem Nr. 5.4) ve diğer uygun koşullardan yararlanarak (bkz.: strategem Nr. 30.8) Mançuryalıları Çin'e doğru yürüyüşe geçirtmiş ve Qing hanedanını (1644-1912) kurmuştu. Yukarıda alıntılanan roman parçasında betimlenen aracı adam, her iki taraf için de durumun açıkça görülmemesinden, kendi çıkarını sağlamak konusunda yararlanıyordu.

20.9. Buluntu Tavuk Yumurtasından, Yumurtlayan Tavuğa

"Bir zamanlar bir kentte bir adam yaşardı. O kadar fakirdi ki, bir kez bir yemek buldu mu, ondan sonra bir daha ne zaman yemek bulacağını bile bilmezdi. Bir gün bir tavuk yumurtası buldu ve sevinç dolu bir şekilde karısına şöyle dedi: 'Ailemizin artık bir serveti var.' Kadın bu servetin nerede olduğunu öğrenmek istedi. Adam, "burada!' diye haykırdı ve bulduğu şeyi karısına gösterdi. 'Bu en azından on yıl ihtiyacımızı karşılar, eğer onu ailenin serveti haline getirebilirsek.' Ve karısına planını anlatmaya başladı: 'Ben yumurtayı komşuya götüreceğim ve onu kuluçkaya yatırmasını isteyeceğim. Civcivler büyüdükçe, tavuklardan birini dışarı alacağım. Tavuklar yumurtlayacak ve civcivler kuluçkadan çıkacak. Bir ay içinde onbeş tavuğum olacak ve iki yılda sayıları üçyüze çıkacak. Bunları on altın liraya satacağım. Bu parayla beş inek alacağım. Bunlar buzağılayacak ve üç yıl sonra yirmibeş ve sonraki üç yıl içinde yüzelli ineğim olacak. Tüm hayvanları üçyüz altın liraya satacağım. Bu parayı faize yatırdığımda, üç yıl sonra beşyüz altın liram olacak."

Yiang Yingke'nin (1566-1605) bu öyküsü hiç de mutlu bir sonla bitmiyor. Adam her şeyin yolunda gideceğinden emin. Eve bir kuma almayı bile planlıyor. Bunu duyunca karısının tepesi atıyor ve "büyük bir öfkeyle yumurtayı kırıyor." Böylece tek bir yumurtadan

elde edilecek olan müstakbel aile serveti, daha işin başında yok olup gidiyor.

1961 yazında yayımlanan bir denemede (Almancaya Joachim Glaubitz tarafından *Opposition gegen Mao [Mao'ya Karşı Muhalefet]* adıyla çevrilmiştir, Olten 1969, S. 66 ve devamı); Deng Tuo, yoksul kentlinin Jiang Yingke tarafından betimlenen planını mercek altına şöyle alıyor: "O, bulmuş olduğu yumurtayı bir komşusunun tavuklarından birinin altına koymayı ve kuluçkaya bırakmayı planlıyordu. Amacı, bulanık suda balık avlamaktı. Civcivler bir kez kuluçkadan çıktılar mı, o hiç tereddüt etmeden bir tanesini alacak ve evine götürecekti. Açıkça görülüyor ki, onun para kazanmak için yaptığı plan, daha başından bir hırsızlığa ve aldatmaya dayanıyordu."

Deng Tuo, servet edinme konusundaki uzun vadeli planın ilk adımını 20 numaralı strategem açısından analiz ediyor. Adam, bulduğu yumurtayı komşusunun kuluçkadaki bir tavuğunun yumurtlamış olduğu diğer yumurtalar arasına katacaktı; tabii komşusunun rızasıyla. Bulunmuş yumurtadan çıkacak civcivin dişi mi yoksa erkek mi olacağını adam o anda bilemezdi. Belki de yumurta civciv vermeyecekti. Komşuyla karşılaştığında, onun yumurtayı tanımadığını ve onunla ne olacağına iyice dikkat etmediğini hesaba katarak yola çıkacaktı. Böylece kendi yumurtası diğer yumurtalar arasında kaybolup gidecekti. Yoksul spekülatör için her kuluçkaya yatan tavuktan bir civciv çıkacağından şüphe edilemezdi. Çıkacak civcivin kendi yumurtasından olmadığını kim kanıtlayabilirdi ki? Civcivler yumurtadan çıktıkları anda, tek bir yumurtanın akıbetinin ne olduğunu, hangi civcivin hangi yumurtadan çıktığını açıkça görmek artık mümkün olamazdı. Bu, tam da, 20 numaralı strategem doğrultusunda planını yapan adamın pek işine geleceğini düşündüğü belirsizlik halidir.

20.10. Devrim, Dikiş-Nakış İşi Değildir

"İktidara tam olarak sahip olma konusunda çiftçi birlikleri toprak sahiplerine ağızlarını açma izni vermezler ve onların itibarlarını düşü-

rürler. Öyle ki, toprak sahiplerini yere fırlatmış gibi olurlar ve ayaklarını enselerine bastırırlar.'Sizi özel listeye alırız!' diye tehdit ederler çiftçiler, Tuhao ve Liäschen'i. Bu ikisini para cezasına çarptırırlar, kendilerinden arazi vergisi tahsil ederler, tahtırevanlarını parçalarlar. Daha sonra neler mi oldu? İnsan yığınları çiftçi birliklerini düşman olarak gören Tuhao ve Liäschen'in evlerine saldırdılar, domuzlarını kestiler ve tahıllarını döktüler. Bu arada bir grup, Tuhao ve Liäschen'in kızlarının ve baldızlarının fildişiyle süslenmiş yataklarına çıktılar ve bir süre yatağa sereserpe uzandılar. Toprak sahiplerinden birini bir bahaneyle yakaladılar, kafasına kağıttan yapılmış, yüksek bir şapka geçirdiler ve köyün içerisinde dolaştırdılar. Orada şöyle bağırdılar: 'Bugün bizi tanımak zorunda kalacaksın, Liäschen!' Çiftçiler, dilediklerini yapmak ve her şeyin altını üstüne getirmek suretiyle, köyde bir çeşit terör atmosferi yarattılar. (...) Bir devrim; ziyafet değildir, oturup kompozisyonlar yazmak değildir, resim yapmak veya nakış işlemek değildir; o hiç de öyle kibar, nazik, çıtkırıldım, ılımlı, edepli, ağırbaşlı, alçakgönüllü ve müşfik bir şey de değildir. Devrim bir ayaklanmadır; kendisi aracılığıyla bir sınıfın diğer sınıfa darbe indirdiği bir güç eylemidir. Köydeki devrim, çiftçilerin feodal toprak sahipleri sınıfını yere serdikleri bir devrimdir. En üst düzeyde bir güç yoğunlaşması olmadan, çiftçilerin toprak sahipleri sınıfının binlerce yıldan beri kökleşmiş olan gücünü kırmaları mümkün değildir. Ülkede güçlü bir devrimci galeyan yaratmak zorunludur; ancak o zaman milyonlarca insandan oluşan kitleler harekete geçirilebilir ve böylece bu kitleler dev bir güce dönüşebilir. (...) 'İfrat' olarak adlandırılan tüm eylemler, devrim açısından önem taşırlar. Açıkça söylemek gerekirse, her köyde kısa bir süre terör estirmek gereklidir; aksi halde karşı-devrimci güçlerin ülke çapındaki eylemlerini bastırmak ve Schenschi'nin gücünü kırmak mümkün olmaz. Bir hatayı düzeltmek için ölçüleri aşmak zorunludur, aksi halde hata asla düzeltilemez."

Bu cümleler Mao Zedong'undur ve onun 1927 martında yazdığı "Hunan'daki Çiftçi Hareketi Üzerine Araştırma Raporu" adlı yazısında yer almaktadır. "Kültür Devrimi"nin (1966-1976) son yılında Pekin Üniversitesinde Çin tarihi öğrenimi gördüğüm sırada, bu rapor

ders konularımız arasında yer almıştı. "Büyük bir düzensizlik hüküm sürüyor, durum çok parlak" ve"Büyük düzene büyük düzensizlikle ulaşılır" diyordu Mao, kültür devrimi sırasında. Ve ekliyordu: "Balık en iyi, bulanık suda avlanır" (Theo Sommer: "Die grosse Unordnung; ein neuer Rahmen für die Weltpolitik" ["Büyük Düzensizlik: Dünya Politikası İçin Yeni Bir Alan"], *Die Zeit [Zaman],* Hamburg 27.8.1992, S. 1). "Kültür Devrimi"nde Mao her şeyi baş aşağı getirdi, çok güçlü bir kaos ortamı yarattı ve tek tek balıkları, yani olup bitenlerden başları dönmüş haldeki rakiplerini ve karşıtlarını zararsız hale soktu. Mao'nun ölümünden sonra "Kültür Devrimi" ile hesaplaşma sürecinde 20 numaralı strategemin Çin basınında sık sık anılmış olması, hiç de şaşırtıcı değildir. Öncelikle "şamar oğlanı strategemi" adıyla anılan 11 numaralı "Şeftali Ağacı Yerine Kuruyan Erik Ağacı" adlı strategem, "Kültür Devrimi" sırasında olup biten her şeyi kötü göstermekte ve sorumluluğu "Dörtlü Çete" adı verilen gruba ve onların yardımcılarının üstüne yıkmakta sık sık anılmıştır. Bazılarına göre, "Dörtlü Çete" her yerde kargaşa çıkarmıştır. Yine onlara göre, bazı yerlerde çetenin etkisiyle fabrikalar kapanmış, hatta halk birbirine düşman iki parçaya bölünmüş (bkz: strategem Nr. 20.11) ve bunlar silahlanarak birbirlerinin üzerine saldırmışlardır. Bu kaotik durumu bazı bölgelere "zor durumda olanların kurtarıcısı" olarak müdahale etmek ve kendi hempalarını oralarda iktidar sahibi yapmak için, "Dörtlü Çete" yaratmıştır.

20.11. Deng Xiaoping'in Uyarısı

Deng Xiaoping, 5. Mart 1975'de, Çin Komünist Partisi'nin eyaletler, Hong Kong gibi yönetimden bağımsız olan kentler ve otonom bölgelerdeki parti komitelerinin yetkili sekreterlerine sanayi alanları konusunda verdiği bir konferansta, şöyle diyordu: "Gizli hizipler bugün bizim genel çıkarlarınıza en ciddi şekilde sekte vurmaktadırlar". Bu sözlerle, "Kültür Devrimi" (1966-1976, bkz: strategem 20.10) sırasında Çin Komünist Partisi içinde ve dışında oluşmuş olan ve birbirleriyle bazan kıyasıya kavga eden gruplar kastedilmek-

tedir. Deng şöyle devam etmektedir: "Bu problemi tüm işçiler ve memurlar göz önünde tutmak zorundadırlar. Onlara, burada önemli bir sorun olduğu açık bir şekilde bildirilmelidir. Somut problemler çözülemez, bu temel sorun daha önceden çözülmemişse." Bu gizli hiziplerin liderleri arasında "Bazı kötü unsurlar vardır. Onlar tüm iş alanlarında, tüm eyaletlerde ve kentlerde bulunurlar. Bunlar suyu bulandırmak ve daha sonra balığı yakalamak için gizli hizipçiliğe hizmet ederler. Bunlar sosyalist kamu düzenini olduğu kadar ülkenin ekonomik yapısını da sabote ederler ve kendilerinin yarattığı kaosu, spekülasyon ve karaborsacılık yapmak, güç kazanmak ve para istiflemek için kendi yararlarına kullanırlar. Bu gibi insanların üstüne kararlılıkla gitmek gerekir. Örneğin Yuzhou'daki fesatçıyı ele alalım: o büyük rahatsızlıkların çıkması için tahriklerde bulunmaktadır. Bu konuda o kadar 'yetenekli' ve 'güçlü'dür ki, gerçekten de kendi bölgesinde diktatörlüğe bile soyunabiliyor. Bu gibi insanlara karşı hiç vakit kaybetmeden önlemler almadığımız takdirde, bu durum daha böyle uzun süre devam eder. Daha bekleyecek miyiz?"

20.12. Kültürel Faaliyetlerin Kısıtlanması Suretiyle Gerçekleştirilen Kariyer Sıçraması

1980 başında Çin Komünist Partisi'nin bir "kutupluluk normu" olarak ortaya attığı ve her çeşitten görüşün ortaya serbestçe konulmasını hedefler görünen "Bırakın, yüz çiçek açsın!" (bkz.: strategem Nr. 13.11) sloganı, edebiyat ve sanat alanında hâlâ tartışılıyor. "Kutupluluk normu" olarak parti, alternatif görüşleri "serbestçe gelişmeye bırakmak" ve arzu edilmeyen "kısıtlamalar"ın "kısıtlanması"nı ister görünüyordu. Mao Zedong 1957'de yaptığı bir açıklamada, bu kutupluluk normunu yüceltiyordu (bkz: "Die Polaritätsnormen der Partei" ["Partinin Kutupluluk Normları"], Harro von Senger: *Einführung in das chinesische Recht [Çin Hukukuna Giriş],* Münih 1994, S. 297 ve devamı). "Kültür Devrimi" (1966-1976) sırasında kültürel yaşamın tamamen teksesli hale getirilmesini savunan tek yanlı alternatifleri "kısmak"tan söz edilirken; daha sonra Çin'de sık

sık şu deyimin kullanıldığı görüldü: "Onbin at duruyor orada sessizce." "Kültür Devrimi"nden sonra iktidara gelen Deng Xiaoping ve yardımcıları, kutupluluk normunu strategemik olmayan bir tavırla gerçekleştirmek istediler. Ne var ki, "Kültür Devrimi"nden sonra bu kutupluluk normununun göstergesi olan çoğulculuğu, halk, o gün olduğu gibi bugün de hoşnutsuzlukla karşılamıştır. Örneğin *Populärer Film [Popüler Film Dergisi]* adlı dergi, 1979 mayısında arka kapağına İngilizlerin çektiği bir masal filminden alınma bir öpüşme sahnesini koyduğunda, pek öfkeli ve hiddetli tepkiler aldı (ayrıntılar için bkz: Harro von Senger: *Partei, Ideologie und Gesetz in der Volksrepublik China [Çin Halk Cumhuriyeti'nde Parti, İdeoloji ve Yasa],* P. Lang Yayınevi, Bern 1982, S. 236 ve devamı). Kültür alanında daha fazla özgürlük konusunda lehte ve aleyhte süren bu tartışmaya, 1950'li yılların ortasında bizzat bir "kısıtlama" kurbanı olmuş olan ünlü yazar Wang Meng (bkz: Giriş'te madde 19.32 ve 26.13), 1980 şubatında "Kısıtlama' Üzerine" adlı bir makalesini ayırmıştır. O, "Bırakınız çiçekler açsın" sloganının doğal olarak edebiyat ve sanat eleştirisine canlılık getirdiğini işaret etmiştir. Wang Meng şöyle diyor:

"Bazı edebî ve sanatsal eserler hakkında düşünceler ortaya atılır ve irdelemeler ve tartışmalar yapılır. Yazarlar, hatta en yakın arkadaşlar, tartışmaya katkı olarak genel veya eleştirel görüşlerini ifade ederler veya hoşnutsuzluklarını çok sert bir şekilde bildirirler. Bu görüşler rüzgar hızıyla yayılır ve hemen şunlar işitilmeye başlanır: 'Bak şimdi, bu yeniden kısıtlanmak değil de ne?' Hemen bir kurumlanma kendini gösterir, sanki bütün işaretler rüzgarın estiğini, gökyüzünün çöktüğünü ve yeryüzünün battığını gösterirmiş gibi. Bu tartışmaları, irdelemeleri ve eleştirel düşünceleri, insanların yüreklerinde karmaşa yaratmak için, aşırı bir şekilde şişirirler. Onların tek kaygısı, gökyüzünün altında artık hiçbir kaos olamamasıdır. Bu kişilerden bazıları edebiyat ve kültür sahnesinde bir kısıtlamayı özlemle ve uzun zaman bekleyip dururlar. Bir küçük esinti çıktı mı ve birkaç yaprak kıpırdadı mı; bunlar hemen cadı avına çıkarlar, bulanık suda balık avlamak ve hırsızlık yapmak için ve yangından yararlanmak amacıyla, gerilimli bir atmosfer yaratırlar."

Wang Meng yukarıdaki alıntıda, kullanımları özel yarar - nüfuz, pozisyon, rakiplerin elenmesi vd.- sağlamaya yönelik olan iki strategemin, 20. ve 5. strategemlerin adını anıyor ve bir kısıtlama politikasının taraflarlarını, bu strategemleri kullanmakla itham ediyor.

20.13. Sun Usta'nın Oniki Hileli Yolundan Altıncısı

Meisetr Suns Kriegskunt [Sun Usta'nın Savaş Sanatı]'nda tavsiye edilen "oniki hileli yol"dan altıncısı "luan er qu zhi" olarak ifade edilir. Klasik Çin yazı dili az işaretle çok şey anlatmayı hedefler ve bu yüzden kuru, hatta kısır bir görünüm arzeder. Yukarıdaki dört ideogramla ifade edilen altıncı hileli yol, sadece ve kuru olarak "Düzensizlik varsa, o [=düşman] alt edilir" anlamına gelir. Bu cümle, Batı'daki yaygın Sun Tzu çevirilerinde çok kez şöyle anlaşılmıştır: "Feign disorder, and crash him" [düzensizlik varmış gibi aldat ve onun hakkından gel] (Lionel Giles [çev.]: Sun Tzu, Şanhghay/ Londra 1910, S. 6); "Feign disorder and strike him" [Düzensizlik varmış gibi aldat ve ona darbeyi indir] (Samuel B. Griffith [çev.]: Sun Tzu, Londra 1980, S. 66); "Onu sahte bir düzensizlik görüntüsü ile aldat ve sonra darbeyi indir" (Klaus Leibnitz [çev.]: Sun Tzu, Karlsruhe 1989, S. 14) vd. Bu Batılı imlemeler, muhtemelen, hileyi, içerdiği anlamlardan bir kısmıyla, Giriş'te (madde 12) tartışılmış dar anlamıyla, yani "aldatma"yla (Täuschung) özdeş tutuyorlar. Öyle ki, hileli altıncı yol, 27 numaralı strategemin kapsamı içinde görülebiliyor. Oysa "Luan er qu zhi" deyimi, içinde benim Almanca konuşulan ülkelerdeki Sun Tzu konseptleri üzerine yazdığım bölümün de yer aldığı *Grossen Enzyklopädie von Meister Suns Kriegskunst [Sun Usta'nın Savaş Sanatı Büyük Ansiklopedisi]*'nde (Şanghay 1994), tam da geniş anlamıyla hile kavramı kapsamında şöyle açıklanır: Düşman düzensizlik içinde parçalanmaya yüz tutmuşsa, başı [kolay] ezilir. Düzensizlik düşmanda iki şekilde ortaya çıkmış olabilir: Düşmanın bizzat sebep olduğu düzensizlik; düşmanda tahrik yoluyla meydana getirilen düzensizlik." Düzensizliğin ilk tipini Şanghay Ansiklopedisi, Du Mu 'nun (İ.S. 803-853) Sun Tzu üzerine bir yoru-

muna dayanarak şöyle betimliyor: "Düşmanda kaos meydana gelmişse, bu uygun fırsattan yararlanılabilir ve düşman alt edilebilir." Düzensizliğin ikinci tipini ise, Şanghay Ansiklopedisi, Jia Lin'in (Tang Çağı, İ.S. 618-907) Sun Tzu yorumuna dayanarak şöyle tanımlıyor: "Bizim tarafa çalışan ajanlar, düşmanda strategemlere başvurarak, düzensizlik ortaya çıkıncaya kadar tahriklerde bulunurlar; ve daha sonra düşman alt edilir." Görülüyor ki, Sun Usta'nın altıncı hileli yolu, 20 numaralı strategeme tüm çerçevesiyle uygun düşmektedir.

Eski Çin'de askerî bakış açısı içinde "düzensizlik"ten anlaşılan şeyi, Savaşan Devletler Çağı'ndan (475-221) kalan *Die Sechs Futterale (Liu Tao) [Altı Kılıf -Liu Tao-]* adlı bir askerlik incelemesi şöyle belirtiyor: "Tüm birlikler huzursuzluk içindedir. Askerler arasında birlik yoktur. Düşmanın gücünden korkmaktadırlar. Birbirleriyle içinde bulundukları hiç de hoş olmayan durum üzerine konuşmaktadırlar. Birçok görüş atarlar ortaya. Söylentilerin arkası kesilmemektedir. Sürekli söylentiler yaymakta ve ortalığı karıştırmaktadırlar. Yasalara ve yönetmeliklere kimsenin aldırdığı yoktur. Generallerin emirlerine kimse kulak asmamaktadır." 500 yıl öncesine ait 36 Strategeme *(Das geheime Buch der Kriegskunst [36 Strategem -Savaş Sanatının Gizli Kitabı-]*'nda, 20 numaralı stategemle ilgili bölümde şöyle denilmektedir: "Böyle bir 'balık' savaş sırasında kolayca avlanır."

20.14. Kuyruğu Tutuşmuş Sığır

Yan devleti İ.Ö. 3. yüzyılda Qi devletine saldırdı ve 70 kenti işgal etti (bkz: strategem Nr. 10.5). Tian Dan, Yan ordusuna karşı isyan başlatmak amacıyla Jimo kentinde (bugünkü Shandong eyaletinin Pingdu bölgesinin güneybatısı) üslenmişti. O, binlerce sığırı kentin içine toplattı. Bu sığırlar için kırmızı ipekten örtüler yaptırdı; örtüleri sığırların üzerine geçirtti ve hepsine alacalı ejderha figürleri resmettirdi. Boynuzlarına tiz sesli çanlar astırdı, kuyruklarına yağ dökülmüş hasırlar bağlattı ve bunları ateşe verdirdi. Kenti çevreleyen

surlarda birkaç düzine delik açtırdı ve geceyarısı sığırları salıverdi. 5000 zinde cengaver sığırları arkadan izledi. Sığırlar, yanmakta olan kuyruklarıyla, Yan ordusunun üstüne kudurmuş gibi saldırdılar. Yan ordusu büyük bir paniğe kapıldı ve kaçmaya başladı ve arkadan gelen 5000 asker tarafından fena halde bozguna uğratıldı. Ve 70 kent yeniden Qi devletine geçmiş oldu.

20.15. Uyuyan Ejderha'nın İlk Hamlesi

Henüz İ.S. 150'den itibaren doğu Han hanedanının (İ.S. 25-220) imparatorluk sarayı, giderek artan bir şekilde itibar kaybetmeye başlamıştı; çünkü saray, uzaktaki eyaletleri kontrol edemez hale gelmişti. İmparator adına eyalet birliklerine kumanda eden generaller genel kontrolü ele geçirmeye başlamışlardı. Hepsi yönetime ağırlıklarını koymak istiyorlar ve İ.S. 180'den beri aralarında savaşıyorlardı. Ayrıca her general, imparatoru, onun otoritesine sığınmış görünmek suretiyle muhaliflerini daha iyi bertaraf etmek için, kendi etkisi altına almak istiyordu. 184 yılında Sarı Türbanlılar isyanı başladı. İsyanın bastırılması sırasında, Cao Cao (155-220), generallerin en güçlüsü olararak sivrildi. Zaman içerisinde en önemli rakipleri olarak Sun Quan (182-252) ve Liu Bei (161-223) ortaya çıktılar. Liu Bei, önceleri rakipler arasında en zayıf olanıydı. Cao Cao, kısa bir süre sonra bunlarla ölümcül bir kavgaya tutuşmak zorunda kaldı. Hiçbir zaman o andaki kadar iyi bir danışmana ihtiyacı olmadığının açıkça farkına vardı. O sırada her yerde "Uyuyan Ejderha" olarak tanınan ve esas adı Kong Ming olan Zhuge Liang'ın yaptıklarını işitti ve onu danışman olarak işe almak üzere, yollara düştü.

Liu Bei, saz kulübeyi üçüncü ziyaretinde (bkz.: strategem Nr. 16.21), daha sonra başbakanı olacak olan Zhuge Liang'la nihayet görüşebildi. Liu Bei'nin o andan itibaren başlayan yükselişinde "Longzhong dağlarında gerçekleşen strateji belirleme görüşmeleri" temel oluşturmuştur. Zhuge Liang şöyle diyordu: Bugünlerde Cao Cao kuzey Çin'de en güçlü birliklere kumanda ediyor. O imparatoru parmaklarında oynatıyor ve onun sayesinde ülkenin büyük kısmına

hükmediyor. Siz ona silah gücüyle karşı koyamazsınız. Ülkenin güneydoğusundaki birliklere kumanda eden Sun Quan sizin rakibiniz değil. Onun durumu sağlam. Siz onu yandaşınız olarak kazanmak zorundasınız. Buna karşılık, Sun Quan'ın kontrolündeki bölgenin kuzey ve batısını içine alan Jingzhou(*), Size göklerin bir armağanı olarak düşünülebilir.Yizhou (bugünkü Yunnan ve Sichuan eyaletlerinde bir bölge) Sizin ikinci hedefiniz olmalı. Bu arada orası, yüksek dağların bir tabya gibi doğal bir koruma sağlamaları , arada dört ırmağın suladığı, geniş, verimli bir ovasının bulunması nedeniyle, pek elverişli bir konumdadır. Yizhou'nun şu andaki yöneticisi Liu Zhang, zayıf karakterli ve aptal bir adamdır. O, zengin ülkesi ve yetenekli halkıyla pek çok şey yapabilecekken, hiçbir işe başlamayı becerememektedir. Siz kuzeydeki Jingzhou ve güneydeki Yizhou'yu elde eder ve her iki yerin sağladığı doğal korumanın yanısıra güçlü barikatlar inşa ettirir, güneydeki vahşi sınır aşiretlerinin ve doğudaki yandaşınız Sun Quan'ın böylece güvenliklerini sağlar ve ayrıca içerde iyi bir yönetim gösterirseniz; daha sonra bu koruyucu önlemlerden hareketle büyük amacınıza ulaşacak ve devletin tüm önemli bölgelerini elinizin altında birleştirecek duruma gelirsiniz. Devletin geri kalan bölgeleri daha sonra kendileri Size biat edeceklerdir." Zhuge Liang'ın nasıl olağanüstü bir kafaya sahip olduğunu, bu tavsiyeleri, Liu Bei'ye iyice göstermişti. O politikada danışmanını ve büyük bir devlet adamını bulmuş oluyordu. O andan itibaren Liu Bei, danışmanının akıllı yönlendirmesi altında başarıdan başarıya koştu ve sonunda imparatorluk tacını başına taktı.

Bu yoldaki ilk adım, Jingzhou'nun işgali oldu.. Bu olay, yaklaşık 500 yıllık Die 36 Strategeme *(Das geheime Buch der Kriegskunst) [36 Strategem -Savaş Sanatının Gizli Kitabı-]*'nda 20 numaralı strategem için verilen tek örnektir. Liu Bei'nin 20 numaralı strategemi uygula-

(*) Bugünkü Hubei, Hunan, Henan, Guizhou, Guandong ve Guangxi eyaletleri. Her ne kadar Jingzhou ilinin sık sık değişen başkentinin adı olarak karşımıza çıkarsa da, o zamanlar Xiangyang (bugünkü Hubei eyaletinin kuzeybatısındaki Xiangfan), Hanshou (bugünkü Hubei eyaletinin kuzeyi) veya Jiangling (bugünkü Hubei eyaletinin merkezi) bugünkü Jingzhou kentine tekabül eder.

ması hakkında ilerideki değerlendirmelere geçmeden önce, Liu Bei'nin daha sonra başından geçen bazı olaylara bir resmîgeçit yaptırmak, strategemin daha iyi anlaşılınasına hizmet edebilir.

Zhuge Liang'la tanışmasının hemen öncesinde Cao Cao karşısında feci bir yenilgi aldıktan sonra, Liu Bei, uzaktan kuzeni olan ve Jingzhou valisi olarak dokuz bölgeyi yöneten Liu Biao'nun yanına kaçtı. Liu Biao'nun kendisine göstermiş olduğu dostluğa, Liu Bei, Jiangxia'daki (Bugünkü Hubei eyaletinde bir bölge) sınır kasabalarına ani bir baskın düzenlemeyi önererek karşılık vermek istedi. Liu Biao öneriyi kabul etti ve Liu Bei'nin emrine otuzbin asker verdi. Liu Bei sınır bölgelerinde huzur ve sükunu yeniden sağladıktan sonra, Jingzhou'ya muzaffer komutan olarak döndü. Ne var ki Liu Biao, prestiji iyice yükselen Liu Bei'nin arkasında kalmış durumdaydı. Danışmanı Cai Mao, Liu Biao ile evli bulunan kızkardeşini, Liu Biao ve Liu Bei'yi birbirine düşürmeye yönlendirdi. Karısı Liu Biao'nun kulağına şunları fısıldamaya başladı: Liu Bei Jingzhou'da kendisine karşı gösterilen ve sürekli artan sevgiden pek hoşnuttu ve halkın bu sevgisi günün birinde kocası için tehlikeli olabilirdi. Bu nedenle kocası Liu Bei'yi başkentten uzaklaştırmalı, Xinye'ye (bugünkü Henan eyaleti) göndermeliydi. Liu Bei 207 yılında devlet görevlisi ve bölge komutanı olarak, yeni görev yerine gitti ve orada da halk tarafından sevgiyle karşılandı.

Daha sonra Liu Biao onu danışmak üzere Jingzhou'ya çağırdı. Arkadaki odada bulunan iki kişinin gizlice gözlediği bu gizli görüşme sırasında, Liu Biao, tacın ve tahtın geleceği hakkındaki kaygılarını üzüntüyle ifade etti. İlk karısından doğan ve kendisinin veliahtlığa uygun gördüğü ilk oğlu Liu Qi, erdemli, fakat cılız ve hastalıklı bir adamdı. Bu yüzden tahta ve taca uygun olamazdı. Buna karşılık o andaki karısının kendisine hediyesi olan ikinci oğlu, taht ve taç için gerekli tüm niteliklere sahipti. Bu durumda ne yapmalıydı? Liu Bei hiç bekletmeden kanaatini belirtti ve ilk oğlunun daha uygun olacağını bildirdi. Tabii bu arada Liu Biao'nun karısının tüm konuşmayı paravana arkasından gizlice dinlediğini bilmeden. Kadının kalbi Liu Bei'ye karşı kin ve nefretle doldu. Liu Bei çok riskli sözler söylemiş olduğunun bilincine ancak sonradan vardı (ayrıca bkz: strategem

Nr. 28.5). Konuşmanın daha sonraki seyrinde yine dikkatsizlik etti ve karşılığını alamamış olduğunu düşündüğü politik çabalarından söz etti ve Liu Biao'yu ister istemez alarma geçirmiş oldu. Liu Biao' nun karısı bu konuyu kardeşi Cai Mao ile görüştü. Cai Mao, Liu Biao' nun Liu Bei'yi öldürmeyi amaçlayan iki girişimini organize etti. Her ikisinde de Liu Bei son anda uyarıldı ve kurtuldu. Şimdi kader onun yollara düşmesini ve Zhuge Liang'la karşılaşmasını istemişti (bkz: strategem Nr. 16.21).

Bu arada Wu devleti hükümdarı Sun Quan, Liu Biao'nun hükümranlığı altındaki bölgeye saldırdı ve Jiangxia'yı fethetti. O dışarıdan bakıldığında sadece bu kenti elde tutmak ister görünüyordu. Yine de, Liu Biao'nun intikam seferine çıkacağı beklentisi içinde, ki o böyle bir sefere hazırlıklıydı, Liu Biao'ya bu fırsattan yararlanarak ölesiye darbe indirmek ve onun hükümranlığı altındaki tüm bölgelere hükmetmek için işin peşini bırakmıyordu. Bu durumda Liu Biao bu arada yeniden Xinye'ye dönmüş bulunan Liu Bei'ye bir haberci gönderdi ve onu yanına çağırdı. Zhuge Liang Liu Bei'ye bu çağrıya uymasını tavsiye etti. Jingzhou'da Liu Bei yeni danışmanı Zhuge Liang'la birlikte, Liu Biao tarafından kabul edildi. Liu Biao, Liu Bei' den Sun Quan'a karşı nasıl davranması gerektiğini öğrenmek istiyordu. Oysa Liu Bei, ilgisini tüm yoğunluğuyla en tehlikeli rakip olan Cao Cao'ya yöneltmek istiyordu. Süreç içerisinde o, Zhuge Liang'ın strategemlerinin yardımıyla Cao Cao'yu birçok çarpışmada yendi.

Liu Biao ağır şekilde hastalandı ve öldü. Vasiyetnamesinde ilk oğlu Liu Qi'yi halefi ve Liu Bei'yi de onun danışmanı olarak gösterdi. Liu Biao'nun dul eşi ve taraftarları, ne var ki gerçek vasiyetnameyi sahtesiyle değiştirdiler ve Liu Biao'nun 14 yaşındaki ikinci oğlunu, tahtın varisi olarak ilan ettiler. Böylece dul eşin akraba ve hısımları Jingzhou'da iktidarı ellerine geçirdiler. Büyük oğul, şimdi Jiangxia'da valilik yapıyordu ve Liu Bei, Xinye'de Liu Biao'nun ölümünden habersiz bir haldeydi. Cao Cao büyük bir orduyla kent kapılarına dayanmıştı. Postlarını kurtarmak ve umut ettikleri müstakbel görevleri ve itibarı elde etmek için, Jingzhou'nun yeni iktidar sahipleri, Cao Cao'ya savaşmadan biat etmeyi kararlaştırdılar ve öyle

yaptılar. Böylece Cai Mao ve amiral Zhang Yun, Cao Cao'nun hizmetine girmeyi başardılar (bkz: strategem Nr. 33.11, 34.1). Cao Cao, Liu Biao'nun ikinci oğlunu ve annesi Ci'yi öldürttü.

Ordusuyla çıktığı seferin sonraki aşamalarında Cao Cao Jingzhou'ya sınırdaş olan Wu devletinin hükümdarı Sun Quan'dan yardım rica etti. Sun Quan'ın danışmanlarının çoğu Cao Cao'nun isteğine uyma ve onun tarafına geçme eğilimindeydi. Cao Cao'nun oraya varmasından önce, Sun Quan, Liu Bei'ye ittifak önerdi. Zhuge Liang bunun üzerine Sun Quan'ın sarayına gitti ve 13 numaralı provokasyon strategemi yardımıyla Sun Quan ve onun ordu komutanı Zhou Yu'nun, Cao Cao'ya karşı Liu Bei'yle birleşmesini sağladı (bkz: strategem Nr. 13.13.). Bu birleşmeyi izleyen sefer İ.S. 208'de yapıldı ve Cao Cao'nun Kızıl Duvar meydan savaşında feci şekilde yenilmesiyle sonuçlandı (bkz: strategem Nr. 9.1, 35.1). Öncelikle Zhou Yu ve birliklerinin gösterdikleri performansla, tabii Zhuge Liang'ın strategeminin yardımıyla, zafere ulaşıldı; Jingzhou üzerindeki hükümranlık Liu Bei'ye geçti. Kızıl Duvar meydan savaşından sonra Zhou Yu ve birlikleri Cao Cao'nun birlikleriyle birçok küçük çatışma sonunda Cao Cao'nun elde tuttuğu stratejik Jingzhou bölgesini tamamen ele geçirdikleri için, Liu Bei bu sonuca kolayca ulaşmıştı. Dağda oturmuş, kaplanların savaşını izlemekte olan Liu Bei, bu bölgeleri eline geçirdi. Liu Biao'nun ölümünden sonra dul eşinin akraba ve hısımlarının Jingzhou'da iktidarı ele geçirmeleri ve Cao Cao'nun Jingzhou'ya saldırması ile ortaya çıkmış olan kaotik durumu, Liu Bei, Zhuge Liang'ın strategemlerinin yardımıyla kendi lehine kullandı; öyle ki, o tek bir darbeyle özlediği güce ulaşabilmişti. Zhuge Liang'la Longzhong dağlarında yaptığı strateji belirleme konuşmalarıyla atılan ilk adım, onu tam bir başarıya götürmüştü.

Su Ruozhu ve Ke Li, *Militärische Redewendungen [Askerî Deyimler]* adlı kitaplarında (2. baskı, Taiyuan 1984) 20 numaralı strategemi, Liu Bei'nin Jingzhou'da iktidarı ele geçirmesiyle bağıntılı olarak işliyor ve şunları ekliyorlar: "Daha sonra Liu Bei, Yizhou'da bulunan ve Liu Zhang etrafında toplanmış olan gruplar içerisindeki ikiliklerden yararlanmış ve İ.Ö. 214 yılında bu topraklara tamamen hakim olmuştur. Böylece üç devletten üçüncüsü olarak Shu

devleti ortaya çıktı ki, Han hanedanının (İ.Ö. 220-İ.S. 280) son imparatorunun tahttan feragat etmesini izleyen döneme adını vermiştir."

20.16. Öldüren, Ölümle Cezalandırılır

"Büyük Kubilay Han, kendisini eğiten Çinli bilge Yao-shi hakkında, Marco Polo'ya aşağıdaki öyküyü anlattı: Yao-shi iyice kocamıştı ve Kubilay Han'ın Çin'e yaptığı çok önemli bir seferde ona refakat ediyordu. İstila hemen hemen başarılı olmuş, dünyanın en güçlü savunmacı ordusu olan Çin ordusu darbe yemişti. Kubilay Han önemli bir mevziye saldırma kararı aldı. Yaşlı öğretmeni karargah ateşinin yanına çömeldi ve tatsız düşüncelere daldı. Yao-shi, kendi halkından pekçok insanın kanının akacağına üzülüyordu. Öğrencisine, bir düşman kentini tek bir kişi bile öldürülmeksizin fethetmiş, efsanevî bir başkomutandan söz etti. Kubilay Han bundan etkilendi ve hocasına bir jestte bulunma hevesine kapıldı. Ve aşağıdaki hileyi düşünüp uyguladı: Tüm gece boyunca, bayrak ve flama yapımında kullanılan uzun bezlere boyayla bir şeyler yazdırdı ve sabahleyin bunların hepsini açtırdı. Bezlerde şunlar yazıyordu: "Öldüren, ölümle cezalandırılır." Bir elçi heyetini bu bezlerle birlikte kenti savunan komutana gönderdi, ondan kenti teslim etmesini istedi. Çinliler yazıları okudular, bunun ne anlama geldiğini biliyorlardı, fakat hiçbiri kılıçlarını çekmediler. Kubilay Han, çaresizlikten yararlanmıştı. Adamları bu flamaları sallaya sallaya kent kapısından içeri aktılar ve savaşı, daha başlamadan bitirdiler. Kubilay Han bu zaferinden söz ederken gülümserdi. Bu zaferi kendisinin "en ucuz zaferi" olarak adlandırmıştı. Marco Polo şöyle devam ediyor: "Fakat ikinci bir denemede bu hile mutlu sona vardırmadı." Buna ilişkin olarak Marco Polo, Kubilay Han'ın atası Timuçin'in başkent Tanguten'i nasıl aldığını anlatıyor. Olay şöyle gelişmiş:

20.17. Bin Kedi ve Onbin Kırlangıç

Kuşatma zorlu geçiyordu. Timuçin işin bitmesini istiyordu. O kenti savunan komutana, mevzilerine daha böyle uzun süre şiddetle

saldırmayacağı sözünü verdi. Bedel olarak o sadece bir miktar haraç istiyordu. Ve o bin kedi ve onbin kırlangıç talep etti. Ning-Hsia bu tür hayvanların bol olduğu ve ününü buna borçlu olan bir yerdi.

Kenti savunan komutan bu alışılmadık, işitilmedik haraç talebi karşısında şaşkına döndü. Fakat bir sürek avı düzenletti ve ganimeti eksiksiz sağlayıp teslim etti. Bunu yaparken, ne var ki tek bir kent kapısını bile açtırmamıştı.

Timuçin bunu hesaplamamıştı. Tüm hayvanların pamuk ipliğiyle kuyruklarından birbirlerine bağlanmasını emretti. Hayvanlar birbirlerine sürtünüyorlar ve tekrar koşmaya başlıyorlardı. Ne olup bittiği tahmin edilebilir: Rahatsız edilmiş olan kediler barınaklarına sığındılar, yerlerinden edilmiş olan kırlangıçlar kendi yuvalarına kaçtılar. Bir anda ahşap kent her köşesine kadar alevler içinde kaldı ve yanıp gitti. Ve kent kül haline gelmeye başladığında, Timuçin'in atlı birlikleri, savaşmadan, mevzilerden kentin içine daldılar." (Richard Euringer: *Die Weltreise des Marco Polo [Marco Polo'nun Dünya Seyahati]*, Stuttgart 1953, S. 123 ve devamı).

20.18. Bambu Flütler Korusundaki Sessiz Flütçü

Qi kralı, bambudan yapılmış flütleri dinlemeyi severdi. O kendisi için bambu flütler çalınakla görevli 300 adam istihdam etmişti. Devlet memuru olmayan bir bilge, Nanguo, flüt çalınayı bilmediği halde orkestraya kabulünü rica etti. Kral onu herhangi bir sınava sokmaksızın memnuniyetle orkestraya aldı ve ona diğer 300 flütçünün aldıkları maaşın aynısının ödenmesini emretti. Kral öldü. Yeni kral müzisyenleri tek tek dinlemek istedi. O anda bilge Nanguo sıvışıp gitti.

300 bambu flütçüsünden oluşan koro "bulanık su"ydu. Özel muamele gören bilge bundan yararlandı ve bu örnekte "maaş"a tek-

abül eden "balık"ı yakaladı. O orkestra içinde hiçbir zaman flüt çalmadı, ama kimse buna dikkat etmemişti. "Bulanık su", bu örneğin gösterdiği gibi, bir organizasyon boşluğundan, yasalardaki boşluklardan veya yeterince ciddi bir biçimde yapılmayan kontroller nedeniyle boşlukların görülmemesinden yararlanmayı sembolize edebilmektedir. Lenin karşıtlarının, "Denetlemek iyidir, güvenmek ondan daha iyidir" şeklindeki sözleri, bulanık suda balık avlayanların oldukça işine gelen bir söz olmalıdır. Buna karşılık Lenin şöyle demişti: "Güvenmek iyidir, denetlemek ondan daha iyidir."

Sessiz bambu flütçüsü öyküsü Han Fei'ye (İ.Ö. 280-233) mal edilen *Meister Han Fei [Han Fei Usta]* adlı kitaba kadar geri gider ve Çin'de her çocuk bu öyküyü bilir. Öykü "lan yu chong shu" deyiminde yaşamaya devam eder. Deyim "kendini flütçü diye göstermek ve orkestradaki bir boşluğu doldurmak" şeklinde çevrilebilir. Bu deyime her zaman Çin gazetelerinin yorum başlıklarında rastlanır. Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi Sözcüsü Jiang Yuanming şöyle diyor: "Çin Komünist Partisi'nin rozetini takan herkes, onu gerçekten isteyerek takmıyor olabilir; onlardan bazıları 'kendini flütçü olarak göstermek ve orkestradaki bir boşluğu doldurmak' isteyebilirler.'" (Volkszeitung [Halk Gazetesi], Pekin 7.3.1997, S. 12). Tabii Batı ülkelerinde de flütçü örneğini anımsatan fenomenlere rastlanabilir; aşağıdaki cümlede olduğu gibi: "Ben, gerçekte bir mülteci olmayıp tersine suçlu olan insanlarla beraber olduğumu biliyorum" *(Basler Zeitung [Basel Gazetesi],* 24.6.1998, S. 53).

20.19. Her Durumda Doğru Olan Yanıt

İmparatorluk memur sınavlarına katılmak üzere üç aday Pekin'e geldiler. Gelir gelmez, ilk olarak bir falcı aradılar. Falcı esrarlı bir şekilde kafasını salladı. Nihayet bir parmağını havaya kaldırdı. Tek bir söz bile etmiyordu. Üç adam falcıyı olağanüstü buldular ve onun kehanet sanatına karşı büyük saygı duydular. Aslında almış oldukları yanıt, her durumda doğru olan bir yanıttı. Havaya doğru kalkan parmak şunları ifade ediyordu: 1. Üç adaydan birisi sınavı kazana-

cak, 2. Sadece birisi sınavı kazanamayacak, 3. Hiçbiri sınavı kazanamayacak, 4. Hiçbiri sınavdan dönmüyecek, hepsi başarılı olacak.

Çok-anlamlılık oyunu, Pekin'de yayımlanan *Abendzeitung [Akşam Gazetesi]*'nde yer alan bir yazıda bu episoda gönderme yapılarak, sofistlerin tipik yöntemi olarak gösteriliyor. Bu oyun bilinçli olarak bulanık ve soyut bir tarzda oynanır, öyle ki geriye çekilmek üzere birçok yol açık bırakılır ve bunlar her durumda doğru sayılır (bkz: strategem Nr. 25.25). Mahirane seçilmiş çok-anlamlı bir ifade bir bulanık sudur, ifadenin mümkün her duruma uygun olarak geliştirilecek bir anlamı vardır ve böylece güvence altına alınmış bir düşünüş şekli ve karşı çıkılamazlık sayesinde, "balıklar" sofistlerin kucağına düşerler.

20.20. Filozofların ve Ödül Koyucuların Bulanık Dilleri

"Üzerinde yeterince ciddi bir şekilde düşünülmemiş bir şey hakkında iyi çene çalar" diyor Peter Rühmkopf, 20. yüzyılın ünlü bir Alman filoçofu için. Bir başka çağdaş Alman filozofu tartışmalı bir konferansta şöyle diyordu: "İmlemeler ve mecazlar denizi içinde somut olarak ne söylendiği, ancak ve çok kez esaslı bir çabayla anlaşılabilir" (Balz Spörri: "Verstimmtes Klavier des Zeitgeistes" [Çağ Ruhunun Akordu Bozuk Piyanosu], *Sonntagzeitung*, Zürih 12.9.1999, S. 23). Belirsizlik, ticaretle uğraşanlar için de yararlı görünür. Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi sözcüsü, bazı tüccarları, yanıltıcı fiyatlar koymakla itham etmişti: "Biliniyor ki, onlar bulanık sözleri ve ürün ağırlıklarındaki farklılıkları kullanıyorlar. Onlar, müşteri tavlamak amacıyla, avantajlı fiyatlardan, iskontolu fiyatlardan, en düşük fiyatlardan ve diğer fantastik fiyatlardan söz edip hokkabazlık yapıyorlar" *(Volkszeitung [Halk Gazetesi]*, Pekin 27.4.1998, S. 12). Pekin'de yayımlanan *Abendzeitung [Akşam Gazetesi]*'nin 4.12.1995 tarihli sayısındaki bir karikatürde, bir elbise mağazasının önüne asılmış bir tabelada şöyle yazdığı görülmektedir: "Her aldığınız şey için bir hediye veriyoruz". Karikatürün ikinci karesinde dükkanın içinde alışveriş yapmakta olan bir çift, hediye olarak küçük bir dikiş

iğnesi almaktadırlar. Çok-anlamlı "hediye" sözünün belirsizliği, müşteri avına hizmet etmektedir (bkz: strategem Nr. 25).

20.21. Sis Makinesi Olarak Politika

"Görüyorlar ırmağın suyuna dibinden çamur karıştığını,
Ve herbiri titriyor tehlike karşısında,
Hepsi de, bir güzel, temiz su içmek istiyorlar ırmaktan,
İyi hoş ama, daha önce bulanık suda balık avlamak da istiyorlar"

Bir zamanlar politikaya da atılmış olan Franz Grillparzer (1791-1872), 1848'de yazdığı "Politika" adlı şiirinde böyle yazıyor. Acaba 20 numaralı strategemin kullanımıyla ilişkilendirildiğinde günümüzdeki durum Grillparzer'in zamanından çok mu farklıdır? Paul C. Martin bir makalesine "Sis İçindeki Politika: Biraz Işık" başlığını koymuş ve şunları eklemiştir: " (...) hiç kimse politikayı açık seçik göremiyor, politikanın üzerine sis makinesiyle sis yağdırılmış. Yurttaşlar, isteksiz ve neşesiz, sağa sola tutunarak önlerini görmeye çalışıyorlar. Hiçbiri ne yapacağını bilmiyor. Daha fazla açıklık istiyoruz!" (*Bild,* Hamburg 26.9.1995, S. 2).

"Gerhard Schröder'in hükümet adına yaptığı ilk açıklama bir sürü boş ve bir miktar da bulanık söz içeriyor. Rica etsek de açıklasa, 'şans-yönetimi' ("Chancen-Management") ne demektir? Ve 'vasatların cumhuriyeti' ne anlama gelmektedir?" (Emmanuel La Roche: "Schröder, die erste" ["Schröder, İlk Defa"], *Tages-Anzeiger [Günün Rehberi],* Zürih 11.11.1998, S. 5). "Tahmin etmek zor değildir ki, her bakanlıkta ve özellikle başbakanlıkta, esas işleri şeflerinin (...) tekil politik konulardaki beyanatlarını zorunlu olarak sis bombası vokabüleriyle süsleyip püsleyen, şişiren yüksek düzeyde bürokratlar vardır" (Alfons Borgmann: "Wie ehedem die Nebelwerfer" ["Nasıl da Sislendiriyorlar?"], *Frankfurter Allgemeine Zeitung,* 11.3.1999, S.12). Onlarca yıldan beri Almanya'da iş hukuku ve ücretler hakkında politik balonlar patlatıldığı, "Politik Şov Yapmada Sislendirme" başlığı altında belirtiliyor (Jan Kleinewefers: "Politnebelwerfer in

Betrieb gehalten" [Politikada Sislendirme Aldı Başını Gidiyor"], *Frankfurter Allgemenie Zeitung,* 30.7.1999, S.8). Ve "basit bir durumu mümkün olduğu kadar herkesce tanınmayan sözcükler uydurarak bir sis bulutu ile örtme"ye yarayan bir "bürokrat argosu"ndan söz ediliyor. ("Ein Brevier gegen die Bürokraten sprache" ["Bürokratların Kullandıkları Dile Karşı Bir Dua Kitabı"], *Neue Zürcher Zeitung [Yeni Zürih Gazetesi],* 28.12.1993, S. 3). 20 numaralı strategem aşağıdaki saptamalar aracılığıyla biraz daha etkili bir parıltı veriyor:

- "Kamuoyunun berrak bir şekilde görülmeyen manevralar ve entrikalarla bir konuda kesin kanaat edinmesini önlemek ve onu yanıltmak, Democratia Cristiana'nın [Hıristiyan Demokrasisi] uzun vadede iktidarı ele geçirme stratejileri arasındadır ve bu konuda kullanılan araç, içişleri bakanı tarafından ücretleri ödenen ve nafakaya bağlanan [gizli servis] SISDE'dir (...)" (Peter Hartmann: "50 Millionen unterschlagen und eine Bombe im Zug - Italiens Agentenchefs spielen verrückt [...]" ["50 Milyonluk Rüşvet ve Yoldaki Bomba - İtalyan Gizli Servis Şefi Deli Numarası Yapıyor"], *Die Weltwoche [Dünyada Geçen Hafta],* Zürih 11.11.1993, S. 5). Kaos bu olayda ne var ki potansiyel halde kalmıştır; çünkü suyu karıştırarak bulandıranlar, yaptıkları üzerinde hakimiyeti kaybetmişlerdir: "SISDE bir tehlikeydi. O, kontrolü elinde tutan ve fakat kendisi artık daha fazla kontrol edilemeyenlerdendi. Kontrolörler baskı altındaydılar ve kullanılıyorlardı" (Peter Hartmann, aynı yerde).

- "Ne onbinlerce Korsikalının yaptığı gösteriler ne de katil zanlılarının tutuklanması, öngörülebilir bir sürede adadaki [Korsika] öldürme ve suikast serisini sona erdirecek. (...) Bir soruşturmacı şöyle diyor: 'Kaosun devam edip gitmesinden çıkarı olan çok insan var'" ("Versickerte Subventionen" ["Sızdırılmış Sübvansiyonlar"], *Der Spiegel,* Hamburg Nr: 8/1998, S. 127).

- "Cezayir'deki iktidar sahipleri ülkeyi ne pahasına olursa olsun savaşa çekmek veya mevcut savaşı devam ettirmek istiyorlar; çünkü sadece savaş koşulları 1988'den beri dile getirilen demokrasi taleplerini kontrol altında tutmayı sağlayabilir ve iktidarın sürekliliğini garantileyebilir. (...) Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) talepleri

(devlete ait ekonomik kuruluşların özelleştirilmesi, devletin korumacı tavrının terkedilmesi, devletçe verilen sağlık hizmetlerinin ve eğitimin tasfiyesi) sadece savaş koşullarında uygulanması gereken şeylerdir. İktidar sahipleri, kendileri zenginleşirlerken, geniş halk yığınlarının terorizme yol açabilecek sefil durumunu daha da sefilleştiriyorlar. (...)" ("Algeriens blutiger Konflikt: Hintergründe des Terrors in der Sicht Louisa Hanounes" [Cezayir'de Kanlı Çatışma: Louisa Hanoune'nin Bakış Açısından Teror'un Ardındaki Nedenler"], *Neue Zürcher Zeitung [Yeni Zürih Gazetesi]*, 19.2.1998, S. 15). "Cezayir ordusu kanlı kaosu bilerek tertipliyor" *(Die Weltwoche [Dünyada Geçen Hafta]*, Zürih 2.12.1999, S. 13).

Şöyle cümleleri okudukça, Avrupa'ya geri dönmek için ellerin ovuşturulması, 20 numaralı strategemin kullanıldığını gösteriyor: " Birliğin dışında kalanlar için iktidarın görülebilir örgüsü Avrupa Birliği içinde meydana gelmiştir" ("Abenteuer ohne Grenzen" ["Sınırsız Macera"], *Der Spiegel*, Hamburg Nr. 2/1998).

20.22. Hukukun Alacakaranlığı

1998 mayısının başında Avrupa Birliği Senatosu, Hollandalı Wim Duisenberg'i Avrupa Merkez Bankası'nın ilk başkanı olarak atadı; fakat aynı anda onun Maastricht Anlaşması'nda öngörülen sekiz yıllık memuriyet süresinin başlamasından sonra ancak başkan koltuğuna oturmak zorunda olmadığına, tersine Banque de France [Fransız Merkez Bankası] Başkanı Jean-Claude Trichet'ye yer açmak amacıyla göreve daha önce başlayabileceğine karar verdi. Bunu, Fransa Devlet Başkanı Jacques Chirac arzu ediyordu ve gerekçesi "her devletin kendi çıkarları uğruna mücadele etmek zorunda olduğu"ydu *(Tages-Anzeiger [Günün Rehberi]*, Zürih 4.5.1998, S. 1). O "biçimsel hukuk bakımından savunulabilir, temsil edilebilir görünen" böyle bir ödüne imkan sağlamak suretiyle, her ne kadar "Maastricht Anlaşması'nın anlam ve ruhuna aykırı olsa da" ("Verdorbene Euro-Party" [Defolu Euro Partisi"], *Neue Zürcher Zeitung [Yeni Zürih Gazetesi]*, 4.5.1998, S. 15) Maastricht Anlaşması 20 numaralı strate-

gem açısından görüldüğünde, onun kendi strategeminin yararlılığının testini şüphesiz parlak bir biçimde ortaya koymuştur. 20 numaralı strategemin kullanımı için hiç şüphesiz Almanya'da eski başbakan Helmut Schmidt'in "Globalisierung" ("Globalleşme") adlı kitabında (Stuttgart 1998) şikayet ettiği "bütün olarak açık seçik görülemez hale gelmiş vergi sistemi" pek uygun bir örnek oluşturmaktadır (Peter Hartmann: "Aspirin gegen Zukunftangst" ["Gelecek Korkusuna Karşı Aspirin"], *Die Weltwoche [Dünyada Geçen Hafta]*, Zürih 23.7.1998, S. 11). Dünyanın tamamen başka bir yöresinde politik ifadelerin nasıl bulanık sudaki balıklar gibi kendilerini gösterdiği, "Ulusal Çıkar Olarak 'Kurgusal Çoğunluk'" alt başlığıyla, "İsrail'in Barış Süreci İçinde Geliştirdiği Atom Silahları" adlı bir makalede açıkça görülmektedir *(Neue Zürcher Zeitung [Yeni Zürih Gazetesi]*, 30.5.1995, S. 9). Bazı sözcükler, örneğin "özgürlük" sözcüğü, ne kadar "belirsiz ve yuvarlak şekilde tanımlanmış" iseler, artık herkes o kadar o sözcüklerden "kendi arzusuna göre yararlanabilir." Bu nedenle "özgürlük" sözcüğü, "her şeyden önce politik propagandada", ilk sırada yer alan propaganda aracıdır. "'Özgürlük' üzerine vurgulamalarla insanların kanaatlerine yön vermede başarıya ulaşmak çok daha kolaydır" (Gottfried Seebass: "Was ist politischer Liberalismus? Ein Plédoyer für begriffliche Klarheit" ["Politik Liberalizm Nedir? Kavramsal Açıklık Lehine Bir Savunma"], *Neue Zürcher Zeitung [Yeni Zürih Gazetesi]*, 8./9.2.1997, S. 69). Tam da her şeyi, her bir ayrıntısına kadar hukuksal olarak düzenleme eğilimleriyle, Batılı devletlerde, hukuk düzeninin bir yasal çengel halinde vahşileşme tehlikesi pusuda beklemektedir. Her şeyi yasalara bağlama ve bürokratik kırtasiyecilik gün ortasında bir alacakaranlık meydana getirecek kadar azgınlaşıp yayılırsa, bulanık sudaki legal ve illegal balıklara kapılar açılmış olur.

"Güçlük, yasaların nadiren kesin ve tek anlamlı bir dille kaleme alınmış olmasında yatmaktadır" (Elke Bohl: "Richter im Niemandsland: zur Methode der Juristen" ["Kimsenin Olmadığı Ülkede Yargıçlar: Hukukçuların Yöntemleri Üzerine"], *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 13.2.1999, S. 13). Tabii hukuk metinlerinde kullanılan ifadelerin belirsizliği, 20 numaralı strategemin amaçlı bir kullanımın-

dan ötürüdür. "Yasanın kendisi (...) çok belirsiz bir izlenim bırakır ve şüphesiz geniş bir oyun alanı yaratmak için bilinçli olarak böyle yapılır; çünkü en nihayet her olay kendi özgüllüğüne sahiptir ve bir şey hakkında herkes için geçerli olacak şekilde ancak pek zor söz söylenebilir" (Uwe Wesel: *Juristische Weltkunde [Hukuk Dünyasından Haberler],* 5. baskı, Frankfurt a.M. 1990, S. 8). Yakalanan balıklar, hukuk alanında, kavramsal bulanıklık içerisinde "Nereye çekersen oraya gider" şeklindeki belirsizliklerle dolu yorum alanını temsil etmektedirler (bkz: strategem Nr. 25.15). Bu konuda şu yazı okunabilir: "Leben in der Unschérferelation: der Richterstand und sein Denker: Erfahrungen mit Oliver Wendell Holmes" ["Belirsizlik İçindeki Yaşam: Yargıçlık ve Düşünür: Oliver Wendell Holmes'un Deneyimleri"], *Frankfurter Allgemeine Zeitung,* 7.1.1997, S. 23). Veya en azından bir toplantıya katılanların, üzerinde biçimsel olarak mutabık kaldığı ortak metinlere bakılabilir ("Leerformeln als Konsens" ["Uzlaşılan Hususlar Olarak Boş İfadeler"], *Die Zeit,* 9.7.1998, S. 29).

Bu arada bir örnek de Kenya hukukundan verilebilir: "Yerel iktidar sahipleri planlanmış uygulamaları bile yasaklama imkanına sahiptirler. Metin [yeni 'Peaceful Assembly Bill' tasarısı], hangi durumlarda böyle bir yasağın söz konusu olabileceğini saptamaktadır; fakat öylesine belirsiz bir şekilde saptamaktadır ki, kapılar keyfî kararlara hep açık tutulmaktadır" (Farce um Verfassunsreform in Kenya" ["Anayasa Reformunda Maskaralık"], *Neue Zürcher Zeitung,* 21./22.6.1997, S. 3).

Uluslararası hukuk alanında "İnsan haklarını asgaride garanti altına almayı amaçlayan, kesin olarak tanımlanmış, doğrudan doğruya uygulanabilir kurallar vardır; tersine bunlar açık ilkeler olarak formüle edilirler: Ne var ki, insanlık dışı bir eylem yasaklanacaksa, ama gerçekten insanlık dışı bir eylem olarak yasaklanacaksa, önce bu eylem somut bir bağlam içerisinde açık ve seçik tanımlanmak zorundadır" (Walter Kélin: "Menschenrechte in der kulturellen Wielfalt" [Kültürel Çeşitlilik İçinde İnsan Hakları"], Stefan Batzli vd. -yayımcılar-, *Menschenbilder, Menschenrechte [İnsan Portreleri, İnsan Hakları],* Zürih 1994, S. 21).

Kavgalı bir tartışmada "çatışan taraflar"dan nötr bir ifadeyle söz edilebilir ve kimin saldırgan ve kimin kurban olduğunu ayırt etmek mümkün olmayabilir. "Çatışan taraflar" sözünün bulanıklığı çok sayıda balık yakalamaya yarayabilir: Saldırgan bir yüz ifadesi takınmak, duyguları belli etmemek, yandaşları haklı çıkarmak ve diğerleri. "Birkaç İkiyüzlülük İşareti: Uluslararası Hukuk Modern Savaşı Nasıl da İnsancıllaştırmak İstiyor Ve Onun İnsanlık Dışı Karakterini Nasıl da Yasallaştırıyor." Marco Montani *Frankfurter Allgemeine Zeitung*'un 24.5.1995 (S. 5) tarihli sayısında yayımlanan makalesine bu başlığı koymuş. 20 numaralı strategem açısından okunduğunda, başlığı şöyle atmak da mümkündür: "Birkaç Hilebazlık İşareti: Uluslararası Hukuk Dıştan Bakıldığında Modern Savaşı Nasıl Da İnsancıllaştırmak İstiyor Ve Fakat Gerçekte Onun İnsanlık Dışı Karakterini Nasıl Da Yasallaştırıyor":

"Harvard Law School'dan iki hukuk bilimcisi hukuk ve savaş ilişkisi sorununu tartışıyorlar (Roger Normand ve Chirs af Jochnick)". Bu sözler şu kitabın tanıtımında kullanılmış: "The Legitimation of Violence: E Critical History of the Laws of War" ("Şiddetin Meşrulaştırılması: Savaş Hukukunun Eleştirel Tarihi"), *Harvard International Law Journal [Harvard Uluslararası Hukuk Dergisi]*, cilt 35, Nr. 1 ve Nr. 2, Cambridge Mass. 1994, S. 49 ve devamı ve 387 ve devamı). Yazarlar uluslararası hukuk kurallarının, ödünleşmelerin ve kodifikasyonların tarihsel süreci içinde, savaşı "insancıllaştırdığı" hakkındaki yaygın görüşü reddediyorlar. Savaşı yasal yoldan çerçevelemek isteyen uluslararası hukuk araştırmaları, savaşa yol açan anlaşmazlıkların yayılmasını en sonunda, onları hukuksal olarak güvenceye almak suretiyle teşvik etmektedirler. Yazarlar ondokuzuncu ve yirminci yüzyıllardaki barış konferanslarına katılan ve sözleşmede taraf olan devletlerin insancıl niyetlerinden, savaş hukuku alanındaki uluslararası itilafların insancıl görünümünden şüphe etmektedirler. Ne "ius ad bellum" (savaşa giden yol) ne de "ius in bello" (savaşta izlenen yol) askerî çıkarlara gerçek sınırlandırmalar getiriyor. Belirsiz bir şekilde formüle edilen uluslararası hukuk sözleşmelerinin özel hükümleri, savaş yanlılarına sadece askerî olarak zorunlu şekilde yapılması gereken eylemlere "yasal" bir cila çekmek için

kanıtlama aracı halinde hizmet ediyor. Yazarlar Körfez Savaşı sırasında askerî mahkeme ile ilgili bir haberi alıntılıyorlar: " Üniformalı avukatların görevi, yol üzerine gereksiz engeller koymak değil, tersine müvekkillerinin amaçlarına ulaşmalarını sağlamak için, her ne kadar bu amaçlar bir şeyleri havaya uçurmak veya insanları öldürmek olsa da, yasal yolları ve imkanları bulmaktır. (...) 1899 ve 1907'de Haag'da yapılan her iki konferans da askerî çıkarların önceliğine halel getirmiyor ve hiçbir somut insancıl adım atmıyordu. Kararların yüksek uluslararası veçhesi, savaşı hukuka uygun olarak yürüten bir devletin her askerî eylemini insancıl olarak göstermeye hizmet ediyordu. Daha ilk Haag konferansı başlamazdan önce, en önemli askerî güçler, kendi delegelerine, silah ve teçhizat stoklarına getirilmesi öngörülen tüm sınırlamaları reddetme talimatı vermişlerdi. Bunun sonucu olarak üzerinde mutabakat sağlanan hususlar, içi boşaltılmış ve retoriğe boğdurulmuş, tüm mümkün yorumlar için kapıların ardına kadar açık tutulduğu boş sözlerden ibaret kaldı."

20.23. Çinlilerin 20 Numaralı Strategem Işığında Yaptıkları Dış Politika Analizleri

Irak krizi sırasında, bir İsviçreli yorumcu, Fransa ve Rusya'nın "bulanık suda balık avladıklarını" yazdı *(Neue Zürcher Zeitung [Yeni Zürih Gazetesi],* 21./22.2.1998, S. 3). 20 numaralı strategem, Çin basınında yer alan dış politika analizlerinde, Batı basınına oranla çok daha büyük bir sıklıkla öne çıkar. Bu gibi analizlerde 20 numaralı strategeme dayandırılarak yapılan alaylar, özellikle Sovyetler Birliği'nin dış politikasına yöneliktir. Bu analizlerde Sovyetler Birliği, Mao'nun Üç-Dünya Teorisi'ne göre Çin Halk Cumnhuriyeti'nin baş düşmanı ve hele Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği birlikte hareket eden iki süper güç ve Vietnam da arasıra onlara katılan bir devlet olarak kaldıkça; Kamboçya sorunu çözülemez.

Sovyetler Birliği'nin dağılışından beri öncelikle Amerika Birleşik Devletleri ve - Hongkong'la bağıntılı olarak - Büyük Britanya, kaos strategemine dayalı analizlere konu olmaktadırlar. Sovyetler Birliği,

Arjantin ve Büyük Britanya arasında 1982'de cereyan aden Falkland Adaları savaşı sırasında, "güney Atlantik'in bulanık sularında balık avlamak"la itham edilmişti. Bu türden serzeniş, ayıplama ve sitemler, Sovyetler Birliği'nin Afrika kıtasındaki (1978), Orta Doğu'daki (1989) ve silahsızlanma görüşmeleri sırasındaki (1978) faaliyetleriyle ilgili olarak da yapılmıştı. Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği'ni temsil eden iki balık, 1982'de Fang Cheng'in bir karikatüründe, su içinde "Üçüncü Dünya" yazısıyla birlikte yüzerken ve iki elleri suya derinliğine saplanmış bir halde çizilmişlerdir.

Büyük Britanya, Hongkong'daki hakimiyetinin sona ermesinden önce, Hongkong özel yönetim bölgesinin anayasasına insan hakları açısından aykırı düşen bir yasayı "yangından mal kaçırır gibi" aceleyle çıkarmakla itham edilmişti. "Onların niyetleri açıktır ki insan haklarını güvenceye almak filan değildir; tersine Hongkong'un hukuk sisteminde Büyük Britanya'nın Hongkong'daki hakimiyetinin sona ereceği 1997'ye kadar sürecek bir kaos yaratmaktır." *Presseamt des Staatsrats der Volksrepublic China, 1997 (Çin Halk Cumhuriyeti Meclisi Yayın Ajansı, 1997).*

Amerika Birleşik Devletleri, Haiti ile, 20 numaralı strategemin kullanılmasına bir örnek teşkil edecek şekilde bir ortak karar almıştı: "Amerika Birleşik Devletleri'nin bazı organları akla gelebilecek her hileye başvurmaktadırlar; suyu ne kadar karıştırırlarsa onun o kadar bulanık ve karanlık hale geleceğini düşünerek davranıyorlar; fakat sonuç çoğu kez Amerika Birleşik Devletleri'nin zararına belirmektedir" *(Volkszeitung [Halk Gazetesi],* Pekin 19.12.1995). Çin iç politikasında da Amerika Birleşik Devletleri, Çin'e karşı yürüttüğü engelleme politikasının bir parçası olarak, "suyu bulandırmakttadır" *(Volkszeitung [Halk Gazetesi],* 11.6.1995). İnsan hakları üzerine uluslararası tartışmalara ilişkin olarak, *Volkszeitung* şu uyarıda bulunuyor: "Kişiler 'insan hakları yargıçları' veya 'insan hakları misyonerleri' gibi süslü ünvanlarla bezendirildikleri ve diğer bazıları 'insan hakları'nı diğer ülkelerin iç politikalarında suyu bulandırmak ve böylece haksız avantajlar elde etmek için bir kızılcık sopası olarak kullandıkları sürece; sadece antipati ve nefret kazanacaklardır *(Volkszeitung,* Pekin 17.3.1998).

20.24. Balığın Gözünü İnci Diye Göstermek

"En az değerli bir şey en yüksek derecede değerli bir şey olarak gösterilebilir; sahte olan hakikiymiş gibi yutturulabilir; kötü işçilik ve düşük kalitede malzeme kullanılabilir; fiyatlarda aldatmaya gidilebilir."

Şanghay'da yayımlananan *Kulturtreff-Zeitung [Kültür Buluşmaları Gazetesi]*'nin 22.3.1996 tarihli nüshasında "sandal ağacının kerestesinden yapılmış mobilyalar satan bir market" üzerine bir makalede böyle denmektedir. Ve yazı şöyle devam etmektedir: "Orta ve yüksek kalitedeki sandal ağacı ve tik ağacı kerestesinden yapılan mobilyalar Şanghay'daki mobilya marketinde büyük ilgi gördü, moda oldu. Bu türden mobilya üreten fabrikalar yerden biter gibi çoğalıyorlar ve iş alanlarını sürekli genişletiyorlar. Daha fazla kar elde etmek uğruna, ne var ki, bazı fabrikalar alıcılara karşı görevlerini unutuyorlar. Bunlar sahteyi hakikiymiş gibi yutturuyorlar ve en az değerli bir şeyi en yüksek derecede değerliymiş gibi gösteriyorlar. Böylece sık sık Güney Asya ülkelerine mahsus herhangi bir kereste türü, sandal ağacı kerestesi diye tanıtılıyor. Veya pek sıradan bir kereste türünden üretilmiş bir mobilya, "tamamen sandal ağacından" diye etiketleniyor ve sandal ağacından yapılmış mobilya fiyatına satılıyor. Bazı fabrikalar kötü işçilik ve kalitesi çok düşük malzeme kullanmak suretiyle üretim maliyetlerini düşürüyorlar. Veya "büyük kan bağışı kampanyası" veya "tepetaklak edilircesine indirilmiş fiyatlar" gibi cazgırlıklarla müşterileri tavlıyorlar. Bunların hepsi sandal ağacı ve tik ağacı mobilyası pazarlayan marketlerde bir süre sonra iyi ve kötünün birbirine sıkıca kenetlenmesi sonucunu getirecek. Bu kandırmaca oyununa düşen müşteri sayısı hiç de öyle az değil. Onlar kazıklanıyorlar ve çıkarları zarar görüyor. İlgililer ve yetkiler bu nedenle Şanghay'ın mümkün olan en kısa zamanda ağaç mobilya üretimini düzenleyecek bir genelge çıkarmalı ve mobilya marketleri üzerindeki denetimleri, bunları doğru yola sevk edecek şekilde sıklaştırmalıdırlar."

Pekin'de yayımlanan *Licht-Tageszeitung [Günlük Işık Gazetesi]*'nin 15.8.1998 tarihli nüshasında, "mobilya marketlerinde inci katıştırıl-

mış balık gözleri"nin ülke çapında yayılmasından şikayet edilmişti. Hakiki ile sahtenin, değeri yüksek olan ile değeri düşük olanın karıştırılması, tıpkı suyu bulandırmak ve yardımdan yoksun müşteri konumundaki "balıklar"ı yakalamak olacaktır. Doğal olarak burada 20 numaralı strategemin alçakça bir uygulaması söz konusudur. Bu gibi olaylar söz konusu olduğunda strategemi şöyle formüle etmek mümkündür: Su bulandığında, etrafa kötü niyet hakim olur. Yönlendirme kaybolur ve artık hakiki ve sahte arasındaki ayrım görülemez.

Bu, "[beyaz] balık gözüne [parlak] inci katıştırmaktır (yumu hun zhu)". Yuvarlak 1000 yıllık bu eski deyim, Çin Halk Cumhuriyeti'nde öncelikle vahşet kokan ekonomi alanında kullanılır. Korsan baskı yapan yayınevleri, bestseller olan kitapları "klonlamak" ve yasal yoldan piyasaya kitap çıkarmak yerine onların ucuza mal ettikleri sahtelerini el altından piyasaya sürmekle, yani "balığın gözünü inci diye göstermek" suretiyle haksız rekabete yol açarlar *(Volkszeitung [Halk Gazetesi],* Pekin 18.7.1997, S. 12). 1994 kışında Çin Besin Maddeleri Sanayii Birliği ve diğer üç örgüt, 41 degüstatörün katılımıyla, beş gün süren "Ünlü ve Değeri Yüksek Sert İçkilerin Tadılarak Değerlendirilmesi" adlı bir ulusal toplantı düzenlediler. Bu toplantı, aynı konuda Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşundan (1949) beri düzenlenen toplantıların beşincisiydi. Amaç, "alkol pazarının yetersiz şekilde denetlenmesinden dolayı artan "incilerin balık gözüne katıştırılması"nı ortadan kaldırmaktı. Denetlenen 200'ün üstündeki içki imalathanesinden sadece 17'si "ünlü Çin şnapsı" ve 53'ü "yüksek kalitede Çin şnapsı" olarak değerlendirildi. 1989'daki dördüncü toplantıda da aşağı yukarı böyle olmuştu *(Volkszeitung [Halk Gazetesi],* Pekin 9.12.1994, S. 2).

Balık gözüne inci katıştırılması üzerine şikayetler, buzdolapları, çay, sigara, sıkıştırılmış kömür ve tekstil alanları başta olmak üzere, Çin basınında giderek artmaktadır. Şanghay'da yayımlanan *Kulturtreff-Zeitung [Kültür Buluşmaları Gazetesi]*'nin 28.11.1995 tarihli sayısında, "Yasa tanımaz tüccarlar ilkbahar şenliğinden balığın gözlerine inci katıştırmak amacı doğrultusunda yararlanıyorlar" başlığı altında, Şanghay kentinin tamamını kapsayan bir denetimde, satışa

sunulan malların yüzde 20'sinin kalite bakımından standartlara uymadığının görüldüğü bildirilmektedir. Zaten uluslarası ticaret yaşamı da Çinlilere çok kez balıkları bulanık suya çekmeyi hedefleyen bir yanıltmaca oyunu olarak görünür. *Lücken in sowie Betrügereien und Gesetzesumgehungen bei Vertréégern mit Auslandsberührung und wie man sich dagegen vorsieht [Yabancı Ükelerle Yapılan Ticaret Anlaşmalarında Dolandırıcılık ve Yasaya Karşı Hileye Başvurma Konularında Boşluklar Ve Bunlara Karşı Uyarılar]* gibi adlar taşıyan epeyi kalın kitapların bol miktarda satması hiç de şaşırtıcı değildir (16,5 milyon ideogramla, Pekin 1996).

20.25. En Üst Düzeyde Doğru Hesap

Bir Çinli girişimci bir Amerikan firmasından otomasyon yoluyla üretim yapan tam donatımlı bir üretim merkezi [hazır fabrika] satın almak istedi. Çinli partner fiyatı sorduğunda, Amerikalı partnerler, pek "ayrıntılı" bir teklif sunmak suretiyle, onun bilgisizliğinden yararlanmak istediler. Bu fiyat teklifinde her bir kalem çok büyük bir titizlikle gösterilmişti, yani tüm parçalarıyla ana makine için bir fiyat, her bir parça için fiyat, her ek bölüm için fiyat, montaj için fiyat, yedek parçalar için fiyat, eğitim ve hizmet personeli için fiyat, nakliye için fiyat, paketleme için fiyat ve diğer şeyler için fiyat. Ayrı ayrı belirtilen kalemlerin sayısını yükseltmek için ana makinenin fiyatı birçok özel kaleme bölünüyordu. Böylece Çinlilere onlarca sayfayı bulan, en küçük ayrıntıları bile içeren bir fiyat listesi sunuldu. Her bir kalemin doğru olup olmadığını açığa çıkarmak için, Çinliler geniş kapsamlı bir fiyat araştırması yapmak zorundaydılar. Araştırma sonunda, Amerikalıların hakiki ile sahteyi birbirine katıştırma yöntemini kullandıkları ve listenin her tekil kaleminde satış fiyatının gizlice yükseltilmiş olduğu ortaya çıktı. Tekil fiyat teklifleri az ve dolayısıyla dikkati çekecek kadar olmasa da, tüm bu küçük kalemlerde yüksek tutulan fiyatların toplamı, muazzam bir meblağa ulaşıyordu. Çinliler hemen, fiyat listesindeki ana makinenin aşırı ayrıntılı olarak verilen bölümlerini ve kolay kırılabilir olan elemanlarını

kendilerinin yapabileceklerini keşfettiler. Meblağı yükselten de bunlardı zaten. Çinliler teklifi enine boyuna incelediler, sıkıca sınadılar ve görüşmeler sırasında verilere dayalı olarak pazarlık yaptılar. Amerikalılar dayanamadılar, pes ettiler ve anlaşmayı tekliflerinden yüzde 40 düşük olan bir fiyatı kabul ederek imzaladılar.

Amerikalılar 20 numaralı strategemi kullanmayı denemişlerdi. Onlar ayrıntılandırılmış bir teklif sunarlarken, tekil kalemlerin bu muazzam çokluğu ve bunların en küçük ayrıntıya kadar inecek şekilde dallandırılıp budaklandırılmasının karşı tarafı şaşkına çevireceğini ve onların hesabın kalem kalem gözden geçirilmesinden korkup bu işi savsaklayacaklarını düşünmüşlerdi. Amerikalılar toplam fiyatı yüksek tutmak ve en üst derecede sağlam bir hesapla desteklenen bir yanıltmacadan karlı çıkacaklarını sanıyorlardı. Yu Xuebin *36 Strategeme, neu erklärt und eingehend analysiert [36 Strategem, Yeni Açıklama ve Ayrıntılı Analizlerle]* adlı kitabında, Çinlilerin "suyun tüm çamurunu temizlemek ve böylece suyu yeniden berrak hale getirmek" suretiyle, Amerikalıların bu strategemini akamete uğrattıklarını yazıyor.

20.26. 20 Numaralı Strategemin Kullanım ve Savunulmasına İlişkin Düşünceler

Bilindiği üzere, dünya, antik Grek mitoslarına göre, belirsiz, düzensiz bir temel maddeden, "kaos"tan meydana gelmiştir. Buna karşılık dünya, Greklere göre, düzenli, belirli bir şey, bir "kosmos"tur. Ne var ki, dünyanın gerçekten de bir "kosmos" olup olmadığı pek şüphelidir. Öyle görünüyor ki, dünya, "kosmos" olmaktan çok, hâlâ büyük ölçüde bir "kaos"tur. Dünya, türdeşliği olmayan ve çeşitliliğe sahip, bu demektir ki esas itibariyle "bulanık" bir şeydir. İşte, hilenin, tam da dünyanın bu "bulanık" halinden ortaya çıktığı düşünülebilir ki, dünyanın bu "bulanıklık"ını, çağdaş fiziğin önemli bir teorisi olan modern kaos teorisi de onaylamaktadır. "Bizim bu dünyayı uzun süre tam olarak temaşa edemeyecek, kavrayamayacak, derinliğine bilemeyecek ve anlayamayacak olmamız, belki de doğa-

nın lütufkar bir hilesidir" (Claus Jacobi: "Das menschliche Wissen gleicht einem Fettfleck auf Löschpapier" ["İnsan Bilgisi Bir Kurutma Kağıdı Üstündeki Bir Mürekkep Lekesine Benzer"], *Bild,* Hamburg 10.1.1998, S. 2). Ve dünyada her şey istisnasız açık olsaydı, yani dünya bir "kosmos" olsaydı bile; hile insanî ilişkileri bulandırırdı. Böylece "kosmos" görünümüyle dünyada amaca götüren "kesin anlamlı" bir yol yanında, "kaos" görünümüyle aynı dünyada daima en azından strategemik bir yol da var demektir. Bu ikinci görünüm içinde açık seçik ayırt edilemeyen, beklenmeyen yollar açılır önümüze. Bu belirlemeler, "ayakta kalarak yaşamak konusunda bir imkanlar alanı olarak kaos"tan söz etmemizi gerektirir ("İtalyan Usulü Yaşamak" adlı bir kitap üstüne yazılmış bir tanıtma yazısının başlığı; *Neue Zürcher Zeitung [Yeni Zürih Gazetesi],* 5.12.1983) Kitapta cep hırsızları ve yankesicilerin kaostan yararlanma yöntemleri üzerinde de duruluyor. Burada hileye başvurmak, "bulanık suda balık avlamak"tan başka bir anlama gelmiyor.

Taipehli strategem uzmanı Shu Han'a göre, 36 strategem denilince söz konusu olan, olağandışı dolap çevirmeler, hünerler ve isabetli hilelerdir. Bu, strategemlerin bir yüzüdür. Öbür yandan onlarda çocukça oynanan bir oyun olma özelliği de vardır. Kendisine strategemlerle diş geçirilmek istenen, soğukkanlı, açık zihinli bir muhalif, bunu kolayca sezer, görür. Bu nedenle bir strategeme başvurulmadan önce muhalifin aklı ve gönlü gerektiğinde "bulandırılmalı" ve muhakeme gücü zayıflatılmalıdır. Ancak bu yapıldığında, strategem muhalife karşı büyük olasılıkla başarılı olacaktır. Tabii strategeme başvuran olarak bizzat "bulanık su"da kurban durumuna düşmemek, tersine Pekinli strategem uzmanı Yu Xuebin'in belirttiği üzere, kendi zihninin ve gönlünün açıklığını korumak gerekir.

Buradan yola çıkıldığında, suyun su yatağının eşelenmesiyle bulanık hale gelmesi, strategemin potansiyel kurbanının kendisini korumasını da en iyi şekilde sağlar; öyle ki o dikkatli bir şekilde su zemininden çıkan tüm çamur ve pislikten uzak durur, Lao Zi'nin öğüdünü tutar; yani: "Henüz hiçbir şey düzensizlik içinde değilken, düzenle!". Böylece 20 numaralı strategemin bir kullanımı akamete uğratılmış olur.

Suyun bulandırılması, bununla birlikte, sadece su zeminin eşelenmesi yoluyla olmayabilir ve bazan hiç de kolayca önlenemeyebilir. Önümüze çıkan bir bulanıklık karşısında nasıl davranmalıyız? Ne yazık ki Deus ex machina(*) gibi her şey otomatik olarak olup bitmez, hep 23. mezmurda söylendiği gibi olmaz:

"Efendim benim çobanımdır,
Hiçbir şeyimi eksik bırakmaz
Yeşil otlaklarda otlatır beni
Ve berrak sulara götürür sulatmaya."

Çok sayıdaki İncil çevirilerinde, İncil'in insanları "burrak su"ya götürdüğü belirtilir. Buna karşılık İncil'in Tohuwabohu çevirisi akla geliyor. Bir balık bulanık suda berrak görüş imkanını nasıl kaybediyorsa, bir insan da kaotik bir durumda hangi davranışın doğru ve hangi davranışın yanlış olduğıunu çok zor ayırt edebilir, Pekinli strategem araştırmacısı Li Bingyan'a göre. Bu durumda artık hedefe nasıl yönelineceği bilinemez. Böyle bir insana karşı 20 numaralı strategemi uygulamanın zorunlu olduğu fikrine ulaşılır. Beklenmedik bir olay sırasında çok insan ruhsal dengesini kaybeder, diyor Taipehli yazar Shu Han. Onlar duygusal bir şoka uğrarlar ve hiç de ne yaptıklarını biliyor gibi görünmezler. Hem kaotik bir durum içinde hem de öngörülemeyen bir olay yüzünden şaşkınlık içine düşülebilir ve 20 numaralı strategemin muhtemel bir kurbanı haline gelinebilir veya tersine soğukkanlılıkla bunlar önlenebilir. Çinliler arasında, diğer deyimler yanında "bir kaosun ortasında korkusuzca ayakta kalmak (chu luan bu jing)" şeklinde ifade edilen deyimle tanımlanan soğukkanlılık, tuzağa düşmemeye hizmet eder; "sağda solda kaynaklara çarpmak (çuo yuo feng yuan)" deyimi ise şu veya bu şekilde güçlüklerden sıyrılmak anlamına gelir. Pek eski bir Çince kitapta, *Buch der Wandlungen [Seyahatler Kitabı]*'nda şöyle denir:

(*) Deus ex machina: Sözcüğü sözcüğüne "makinadan tanrı" demektir. Felsefede, bir güçlüğü, bir problemi çözmek için, yapay ve gereksiz bir biçimde, tanrı ya da doğal olmayan bir nedenin gündeme getirilmesi tavrı ve özellikle de gündeme getirilen güç için kullanılan bir terimdir (ç.n.).

"Bir duruma içte hakim olundu mu, dışsal olarak yapılan eylemlerin başarısı kendiliğinden gelir." Bir balık yardımıyla ölçülen soğukkanlılık farklı bir bakışla en azından son derecede normal, sıradan bir insanın zihnini ayakta tutmasını ve belki de 20 numaralı strategemin bir kullanıcısının tam da hesabına gelecek şekilde, körü körüne, düşüncesizce eylemlere dalınamasını sağlar.

Başkaları tarafından paniğe düşürülen durumuna girmemek için uyanık olmak gerekir. Asla unutulmamalıdır ki, böyle bir durumda esasen 20 numaralı strategemi kullananın elinde "balık" olmaktan kaçınılamaz. Durum ne kadar kaotik ise, soğukkanlılık ve aklıselimle davranmak o kadar gereklidir. Aceleci davranmaktan sakınılmalı ve önce geçici olarak sığınılacak ve sabır ve kendine hakim olma içinde olunacak bir güvenli delik aranmalıdır. Mümkün olduğu kadar çabuk bir şekilde bulanık bir yerden berak bir yere, güvenli bir su alanına götüren kaçış yolunun hangi yönde olduğu keşfedilmelidir. Çünkü bulanık suyun bulunduğu bölümde kalınırsa, bizzat bir kapana girileceği, bir potansiyel "balık" olma durumuna düşüleceği düşünülmelidir. Başkaldırma ve karşı koymanın burada hiçbir yararı yoktur.

"Yağmurdan kaçmak" (strategem Nr. 36) tek çıkış yoludur (Yu Xuebin). Bazan şu deyim de bu duruma uyar: "Bulanık suda iyi avlanılır, ama iyi de av olunur." Bir kaçış ve kurtuluş yolu yoksa, 2500 yıllık *Buch der Wandlungen [Seyahatler Kitabı]*'ndan şu sözler bir yol sağlayabilir (Richard Wilhelm: I Ginhg, 5. baskı, Düsseldorf 1980): "Tehlike içindeyken ne olursa olsun meydanda dolaşma gayretkeşliği içinde olunmamalı, tersine tehlikenin üstesinden gelinmesi o an için mümkün değilse, öncelikle o anki halden memnun görünmelidir. Sakin bir şekilde zamanın ortaya çıkaracağı uygun koşullar beklenmeli ve büyük bir başarıya ulaştıramayacak olan küçük şeylerle yetinilmelidir. Bir pınar, önce az az akar ve gür bir şekilde akması için kendine bir yol, bir su yatağı açması belli bir zaman alır."

20.27. Balığı Yakalamak İçin Havuzun Suyunu Boşaltmak

Sadece suyun bulandırılması ile yetinilmemesi halinde, 20 numaralı strategem Çin'de daha 2000 yıl önce şu sözlerle betimlenen bir budalalığa dönüşebilir: "Balığı yakalamak için havuzun suyunu boşaltmak (jie ze er yu)". Bununla söylenmek istenen şey, uzun bir süre yarar getirecek bir şeyi bir anlık bir yarar elde etmek için ziyan etmektir. Pekin'de yayımlanan *Abendzeitung [Akşam Gazetesi]*'un 25.1.1984 tarihli nüshasında yer alan bir karikatürde şunlar vardı: Adamın biri bir ırmağın içinde durmakta, ırmağın pek çok yerine önceden ellerini daldırıp suyu bulandırmış olduğu açıkça görülmektedir. Şimdi bulunduğu noktada ise, elleri boş, öylece durmaktadır. Karikatürün altında şu satırlar vardır: "Suyu bulandırmak ve hiçbir balık bulamamak". Arka planda ise bir fabrika görünmektedir ve fabrikadan gelen siyah ve yoğun bir sıvı atık ırmağa kavuşmaktadır.

20.28. Saf Suda Balık Yetişmez

"Eskiçağda kral, tacının yanında, başına, gözlerinin önüne gelecek şekilde, etrafını açıkça görmesini engelleyen bir ipek kordon ve sesleri açıkça işitmesini güçleştiren sarı renkli bir püskül takardı. Su olağanüstü saflıkta ise, o suda hiçbir balık bulunmaz. Her şeyi en küçük ayrıntısına kadar düzenleyip denetleyen kişi, yanında çalışacak hiç kimse bulamaz."

Eski Çin'in beş klasik Konfüçyüsçü eserinden birisi olan *Aufzeichnungen über die Riten [Ritueller Üzerine Notlar]*'da yukarıdaki gibi düşüncelere rastlanır. İ.Ö. 1. yüzyılda nihaî formunu bulmuş olan kitap, tüm yaşam alanlarında geçerli kılınmak istenen Konfüçyüsçü doğru davranış kurallarını vermektedir. Kitabın Almanca çevirisini Richar Wilhelm'e borçluyuz (Li Gi: *Das Buch der Riten, Sitten und Gebréuche [Ritueller, Gelenekler ve Görenekler Kitabı],* Düsseldorg 1981). "Bulanık suda balık çok olur" demişti Bath başpiskoposu Peter of Blois, İ.S. 1200 yılında. "Saf suda balık olmaz" deyimi, Çin'de bugün sık sık kullanılan bir deyimdir. O, kanatlı bir

söz olarak eskiçağda sık sık alıntılanan bir deyim olmuştur. Örneğin Fan Ye (398-445), *Geschichte der Spéteren Han-Dynastie [Geç Dönem Han Hanedanı Tarihi]* adlı eserinde, deyimi politik bir bağlamda alıntılar ve şu öğüdü ekler: "Genel doğrultuda kontrolü elden bırakma; küçük hataları hoşgörüyle karşıla." Ve Avrupa'da Rotterdamlı Erasmus (1469-1536), insanların birlikte yaşamalarından sevinç duymaları ve bunu sürekli hale getirmeleri için, birbirlerinin hatırını gözetmeleri ve "birbirlerine göz yummaları" gerektiğini öğütlemektedir *(Das Lob der Torheit [Deliliğe Övgü]*, Basel 4. baskı, 1947, S. 45).

Suyun biraz kirli olması balığın yaşaması için zorunludur. Konfüçyüs şöyle demektedir: "Balık bulanık suda beslenir ve bulanık sude hareket eder." mecazî anlamıyla bu söz, bazan insanın yaşamını sürdürmesi için de geçerli bir sözdür. Tam bir berraklık, eksiksiz bir transparans, her zaman mümkün ve ayrıca arzulanan bir şey değildir. Böyle görüldüğünde bulanık suda balık avlamaya - göz kararıyla ve göz açıp kapayıncaya kadar işini görmeye - çok genel bir tarzda, yüksek düzeyde strategemik bir yaşama ilkesi olarak bakılabilir.

Strategem Nr. 21

Ağustos Böceği Altın Gibi Parıldayan Kabuğundan Çıkıyor

Dört ideogram	金	蟬	脫	殼
Modern Çincedeki söylenişleri	jin	chan	tuo	qiao
İdeogramların çevirisi	altın / altun / altın gibi parıldayan	ağustos böceği	deri dökmek/ kabuğundan çıkmak	kabuk / zar / örtü / zarf

Bağıntılı çevirisi

Altın gibi parıldayan ağustos böceği kabuğundan çıkıyor / Ağustos böceği altın gibi parıldayan kabuğundan çıkıyor. Ağustos böceği, kendisini izleyenin dikkatini üzerine çektiği altın gibi parıldayan kabuğundan çıkmak suretiyle, kimse farkına varmadan uzaklara gidiyor.

Özü

1. Zor ve sıkıntılı bir durumun üstesinden gelme strategemi; kuşatmadan, gereksiz hale gelmiş bir kabuktan çıkıp kurtulma strategemi / Can sıkıcı bir durumdan kurtulma, bir tehlikeyi savuşturma strategemi:
   Kabuğundan çıkıp kurtulma strategemi.
2. a) Kuşatmayı yarma veya geri çekilme veya tatlı vaadlerle aldatma ve ağzına bir parmak bal sürme yoluyla kaçışı ve terkedişi gizleme strategemi.
   b) Gizli, geçici görev strategemi / Geçici bir yer değişikliğini veya kısmi bir yer değiştirmeyi gizleme strategemi.
3. Görüntü ve biçim değiştirme strategemi / Taklit etme, renk ve biçimine girme strategemi; metamorfoz strategemi; bukalemun strategemi.
4. Kasıtlı saptırma strategemi / Tüm dikkati olup bitmiş, yapılması o an zorunlu ve acil olmayan bir işte veya ikinci dereceden bir olayda yoğunlaştırma strategemi; bir şeye odaklanma/odaklatma strategemi.

21.1. Ağustos Böceği Strategeminin Anlam Alanında Bir Gezinti

"Uzaktan şebnem damlacıkları gibi saf, berrak sesler geliyor;
Tıpkı rüzgar solmuş yaprakları savurduğunda çıkan sesler gibi.
Cıvıl cıvıl birbirlerine fikir soruyorlar; oysa her biri
Kendi amaçları doğrultusunda direnip duruyor sadece."

Kadın şair Xue Tao (ölümü: İ.S. 834) "Ağustos Böcekleri" adlı bir şiirinde böyle yazıyor.

Mayıs böceği kurtçukları gibi, ağustos böcekleri öncelikle yerin altında larva halinde yaşarlar ve bitki köklerinden o bitkilerin özsuyunu emerek beslenirler; tıpkı yaprak bitleri gibi. Daha sonra onlar büyük kitleler halinde aynı anda yer üstüne çıkarlar ve bitki saplarına tırmanır ve daha sonra gömlek/kabuk değiştirirler, tıpkı suda larva halinde büyüyen ve bitki gövdelerinden yukarıya doğru tırmanıp orada gömlek/kabuk değiştiren su kelebekleri gibi.

Schöne Künste *[Güzel Sanatlar]* adlı dergide (Pekin Nr. 2/1982) Sichuan Sanat Akademisi'nden, yazın kızını evde bırakmış olan bir öğretim görevlisi, bir ağustos böceğinin üç saat boyunca gözlemlemiş olduğu gömlek değiştirme sürecini betimliyor: "Önce sabırla beklendi. Sonra gömleğinde/kabuğunda nasıl dönüp durduğu ve nasıl tekrar doğum sancısı çeker gibi büzüldüğü gözlendi. Bir süre sonra gömleğin/kabuğun ön kısmı meydana çıktı. Öne çıkmış olan kafanın hacmi giderek büyüdü ve sonunda gömleğin/kabuğun içinden tamamen çıktı. Artık beden en sonunda bebekliğini geçirdiği kabuğundan tamamen kurtuluncaya kadar depreşmeye başladı. Ve böylece harika güzellikte bir altunî ağustos böceği doğmuş oldu."

Ağustos böceği her yerde bulunur, özellikle de Akdeniz çevresinde. O larva halindeki kabuğundan sürünerek çıkar. Kelebeğin tersine o krizalit halini yaşamaz; hemen anında yer üstünde yaşayan bir hayvan olur çıkar. Kendisi tarafından örselenip terkedilen larva kabuğu beyaz veya sarıdır ve gün ışığında altın gibi parıldar. Bu parıltı hemen göze çarpar. Ağustos böceği, kabuktan çıktıktan sonra, cır cır ötmeye başlar. Kaynana zırıltısını andıran metalik bir ses çıkarır. Avustralyalı gözlemciler şunu keşfetmişlerdir: Ağustos böceklerinin

karınlarının her iki yanında birer trampetleri vardır. Bu trampet, dördün üzerinde iskarınozla gerdirilmiş, esnek bir titreşim organından ibarettir. Bir kas böyle bir enerjiyle hareket eder, saniyenin binde üçü kadarlık bir zamanda cırcır sesi meydana getirir. Bu ses, bir metre uzaklığa kadar, 100 desibel yüksekliğinde bir değere sahiptir ve bu sesin şiddeti kalkışa geçmiş bir uçağın çıkardığı sesin şiddetine eşittir. Oysa ağustos böceği sadece altı santimetre uzunluğundadır.

Gelişmesini tamamlamış ağustos böceği mükemmel bir taklitçidir. O bir kamuflaj elbisesine sahiptir. Altın gibi parıldayarak göz alan larva şeklindeki kabuğu geride kalır, ağustos böceği o sırada doğrudan doğruya görülemez. Böcek koleksiyoncuları için bu durum pek can sıkıcıdır. Ağustos böceğinin cırcır öttüğü işitilir, fakat nerede olduğu görülmez. Elbette bu yüzden, kabuğundan çıkmakta olan ağustos böceği simgesi, strategemi ifade eden deyimin içeriğini belirlemiş ve örneğin herkesin gözü önünde yumurtasından çıkarak büyüyen civciv simgesi, bu simgenin azametinin gölgesinde kalmıştır.

Profesör Paul U. Unschuld'un (Münih Üniversitesi) bana mektupla verdiği bilgiye göre, ağustos böceğinin temizlendikten sonra ham halde alınan sarı/krem rengi kabuğu, ilaç olarak, öksürüğe ve ses kısıklığına, bunun yanı sıra kızamığa, sinir kirizine, küçük çocukların geceyarısı ağlamalarına ve diğer bazı hastalıklara karşı kullanılmaktadır. Çinli hukukçu Hu Zhenjie'nin 1998 ilkbaharında bana anlattığına göre, çocukluğunda çiftçilikle geçinen kendi köyü Haozigang' da (Hunan eyaletinde Changde bölgesi), her sabah, bir önceki gecede ağustos böceklerinin terketmiş oldukları kabuklarını toplar ve bunları satarmış. Strategem kitapları yazarı Zhang Shaoxiong kendi çocukluğunda bir kabuğu iki fene (iki fenik) sattığını hatırlıyor. Ağustos böceği güney Çin'de yazları, diğer bölgelerde kışın başında, larva halinde yaşamış olduğu yer altından yer yüzeyine çıkar ve geceyarısı bir ağaca tırmanır. Orada bir yaprak üstünde kabuğundan çıkar. Daha sonra kanatlanmış bir halde, uçar gider. Ağustos böceği kabuğu bir dikenle donatılmıştır ve bu yüzden ağacın yaprağında asılı halde kalır. Bana bu konuda bildiklerini aktaran Çinli arkadaşım Hu Zhenjie, çocukluğunda uzun bir bambu çubuğa tutturul-

muş, bir ağacın dalından veya telden yapılmış, ortasına örümcek ağı gibi bir ağ gerilmiş, çember şeklindeki bir nesneyle nasıl kabuk topladığını anlattı. O, kabuktan çıkışı izleyen haftalarda, siyah gövdeli, fakat kanatları açıkça görülen bir ağustos böceğinin nasıl sürünerek tırmandığını keşfetmiş. Bunun üzerine bir başparmak uzunluğundaki hayvanı yakalamış ve avucunun içine alarak veya bir oyuğa koyarak onun cırcır ötüşüyle eğlenmiş ve kısa bir süre sonra açlıktan öldüğünü görmüş.

"Altın" sözcüğü, "sarı"yı pek güzel ifade eden bir sözcüktür. Kadınlar başlarına, ağustos böceği şeklinde, altından yapılmış mücevherler takarlar. Ağustos böceği kabuğundan çıktıktan sonra dalların ucunda yaşar ve onun dünyanın girdisinden çıktısından uzakta yaşadığı ve beslenmek için sadece rüzgara ve şebnem tanelerine ihtiyacı olduğu göz önünde tutulduğunda, onun tüm böcekler içinde en temizi olduğu görülür. O, "en yüksek pozisyonda temiz su içen", yani lekesiz ve dürüst insanları anmakta simge olur. Eski Çin'de devlet memurlarının altından yapılmış, ağustos böceği şeklindeki bir mücevherle süslenmiş şapkalar giymiş olmaları, hiç de şaşırtıcı değildir. Ağustos böcekleri dürüstlüğü, altın gibi saf ve bozulmadan kalmış olmayı simgelerler. Bir ağustos böceği, Ma Zhiyuan'ın (İ.S. 1260-1321) bir şarkılı oyununda, imparator tarafından bir yüksek memuriyet için davet alan ve fakat bu memuriyeti reddeden ve reddediş sebebini Taocuların cennetinden vazgeçememe, bu demektir ki saflık ve temizlikle bezenmiş, dünya gailelerinden uzak, doğa ortasında sürdürülen bir yaşamı tercih etme olarak gösteren bir gezgin bilge ile karşılaştırılır.

1. 21 nuramalı strategemdeki ağustos böceği kabuğu, ilk anlam basamağında, öncelikle tam bir genellikle, içinden çıkıp kurtulunması gereken bir sıkışıklığı, bir zorluğu simgeler. *Chinesische-Englisch-Deutsch-Französischen Lexikon der Redewendungen [Çince-İngilizce-Almanca-Fransızca Deyimler Sözlüğü]*'nde (Pekin 1995) 21 nuramalı strategemin ilk açıklaması, zaten "slip out of a predicament [cansıkıcı bir durumdan sıyrılıp kurtulmak] olarak verilmektedir. Bu tanımı destekleyen kanıtlar, henüz Yuan Çağı'nda (İ.S. 1271-

1368) yazılmış dramalarda bulunur. Ma Zhiyuan *Der Genius Ma Danyang erweckt drei Mal Ren Fengzi [Ma Dangyang'ın Dehası Ren Fengzi'yi Üç Defa İhya Ediyor]* adlı dramasında, eylemin tepe noktasında, zirvesinde, intikamcının "Bugün senin yaşamını istiyorum! Kafanı koparacağım!" şeklindeki haykırışından sonra kahramanını şöyle inletir: "Öylesine dehşet içindeyim ki, ruhum darmadağın oldu (...) Gökler! Ben ne zaman bir ağustos böceği gibi altın altın parıldayan kabuğumdan çıkıp kurtulacağım!"

Yüksek devlet memuru Qian'ın pek görkemli devlet konutu, hanendelik de yapan fahişe Xie Tianxiang'a, istememesine rağmen, adamın kendisini içine kapattığı altın bir kafes gibi görünmüştü. "Bir ağustos böceğinin altın gibi parıldayan kabuğundan çıkıp kurtulması gibi, beni bu kafesten kurtaracak bir umut ışığı göremiyorum" diye yakınıyordu o, Guan Hanqing'in (İ.S. 1240-1320) *Der grosse Amtmann Qian umgeht mit Klugheit die Singdirne Xie Tianxiang [Yüksek Devlet Memuru Qian Hanende Fahişe Xie Tianxiang'ı Akıllıca Çekip Çeviriyor]* adlı dramasında. Ve Yuan Çağı'ndan gelme Pang Pang eilt zu Pferd bei Nacht über den Weg bei Maling [Pang Pang Atını Geceyarısı Aceleyle Maling Yolunda Sürüyor] adlı dramanın üçüncü perdesinde, yaşamsal tehlike arzeden bir durumdan kurtulmak konusunda Sun Bin'in, yardımcısı Bu Shang'a söylediği şu sözler anımsanabilir (bkz: strategem Nr. 4.1. ve 4.2): "Ben tam da 'ağustos böceği altın gibi parıldayan kabuğundan çıkıyor' strategemine uygun önlemler düşünüyorum." Her şeyden önce 21 numaralı strategem eylemin sonraki aşamasında kaçıp kurtulmayı örtüp gizleme, yani gizlice veya üstünü örterek kaçıp kurtulma çizgileri de taşır. Çünkü çay yapraklarından yapılmış bir arabaya sokulmuş olan Sun Bin kenti batı kapısından terkettiğinde, doğu kapısında kılık değiştirmiş bir ulakla birlikte kaçış manevrası sahneye konuluyordu.

2.a) Xie Tianxiang'ın özgürlüğe kavuşma hayali ve Sun Bin örneği, bizi 21 numaralı strategemin ikinci anlam düzlemine

götürür. Burada, sıkıntılı bir durumdan tam olarak kurtulma ve buna ek olarak kurtuluş için yapılanların örtülmesi, gizlenmesi söz konusu olur. İster ağustos böceğinin kabuğundan çıkışı örnek alınarak, yani sakıncalı durumdan bizzat ve doğrudan doğruya çıkmak için gerekli araçlar yardımıyla; isterse retorik, optik, akustik ve diğer tarzlardaki diğer oyalama ve kaçma taktikleriyle. Aldatmaca her durumda karşıt yönden hemen görülmeyecek, arkasında sinyalize ettiği şeyi gizlemeyen, tersine sadece muhalifin dikkatini kendisinden uzaklaştıracak olan bir görüntüdür. Özgün veya sahte bir görüntü dikkati kendi üzerine çeker, fakat bunun ardında umulan şey bulunmaz. Böylece 21 numaralı strategemin kullanımı görsel araçlarla başarıya ulaştırır. Fakat diğer yöntemlerle de başarıya ulaşmak mümkündür. Yay; kendisiyle strategemi uygulayanın kendi yolunun zararsızlığına strategemden yarar sağlayanın ortadan kayboluşunu örtbas etmek suretiyle inandırmayı öğütleyen basit ilkeden hareketle gerilir.

2.b) Aradan sıvışan "ağustos böceği" bir insan olabilir; fakat bir insan grubu (örneğin bir askerî birlik) da olabilir. Böyle bir insan ne pahasına olursa olsun savaşmaya kalkışmaz: "Düşman güçlüyse, ondan uzak durmak gerekir." *Meister Suns Kriegskunst [Sun Ustanın Savaş Sanatı]*'ında tavsiye edilen "oniki hile yolu"nun sekizincisinde böyle denir ve şöyle devam edilir: "Bir küçük savaş birliği ne kadar azimle savaşırsa savaşsın, güçlü düşmana yenilecektir." *Sun Ustanın Savaş Sanatı*'nın bir Çinli yorumcusu, bu bağlamda ikinci önemli Konfüçyüsçü düşünür Mencius'un (ölümü: İ.Ö. 289) şu cümlesini zikrediyor: "Muhakkak ki küçük büyüğe, azınlık çoğunluğa ve zayıf güçlüye saldıramaz" (bkz: strategem 36.13). Küçük, az ve zayıf olanlar; ezilmekten, darmadağın olmaktan, ufalanıp gitmekten kaçınmalıdırlar. Bu açıdan bakıldığında 21 numaralı strategeme tam uyan açık bir vurguyla, ilk kez Ming Çağında (1368-1644) derlenmiş olan *Aussergewöhnliche Planungen in 100 Schlachten [100 Mey-*

dan Savaşında Uygulanan Olağanüstü Planlar] adlı askerlik kitabının "Meydan Savaşında Zayıf Pozisyonda Olmak" başlıklı bölümünde şu öğütlenmektedir: "Düşman çoğunlukta ise, ben ondan uzak dururum; düşman güçlü ve ben zayıf isem, çok sayıda bayrak ve sancağı öne çıkarırım, bunun yanı sıra ateş yakılan yerlerin sayısını artırırım ve böylece düşmanı, benim asker sayısı ve teçhizat yönünden gerçek durumumu anlayamayacak şekilde, bu dış görünümle aldatmaya çalışırım. Daha sonra düşman benimle artık gönül rahatlığıyla savaşa giremeyecektir. Ben hızla çekip gidebilirim. Böylece tüm birlik sapasağlam kalmış olur."

2.c) 21 numaralı strategem bir sıkıntılı durum strategimidir. askerî açıdan bakıldığında, strategem, bir zayıflık ve sayıca azlık pozisyonunda, hatta doğrudan bir yenilgi tehdidi karşısında, bu durumdan çıkışta son araç olarak kullanılabilir. Strategemin bu şekilde başarıya ulaştırması için uygun fırsatları kollamak ve uygun zamanı yakalamak gerekir. Düşmanın elinin altında her şey tam ve eksiksiz halde bulunabilir. Onun üstünlüğü ezici olabilir. Fakat bu, onun zayıf yerlerini de göstermemesi veya bunların birdenbire ortaya çıkması demek değildir. Bir yandan bir zafer kazanma şansını elden kaçırmamak için yelkenleri erkenden mayna etmemek; öbür yandan zaman kaybetmeden bir başarı olasılığının mutlak olarak artık kalmadığını bilecek bir durumda olmak gerekir. Artık, 21 numaralı strategemi kullanma zamanı gelmiştir. Kabuktan çıkış birdenbire olmalıdır, çünkü düşman uzun süre o halde kalmayacaktır. O yüzden ilke şöyle der: "Hızla harekete geçmeden zafere ulaşamazsın (Bu sheng sui zou)!" İlke, doğal olarak, son askere karşı kahramanca göğüs germe idealine, bu soylu ve şövalyece ideale karşıt düşmektedir.

21 Numaralı strategemi uygulamak için en uygun anı seçme sırasında, düşman zaferin kendisinin olacağından emin olduğundan, dikkatinin dağıldığı ve disiplinin gevşediği an kollanmalıdır. Şimdi artık, kuşatma altındaysak, arasından

sıvışıp kaçabileceğimiz bir delik oluşması mümkün hale gelmiştir. En önemli saatlerde zihin açıklığını elden bırakmamak kaçınılmazdır. Küçük dikkatsizlikler mahva sürükleyebilir. Humma veya panik, 21 numaralı strategemin planlanması ve uygulanmasını asla kesintiye uğratmamalıdır. Sükûnet içinde, uygun durumun ne olduğuna ve ne yapılacağına karar verilmelidir. 21 numaralı strategemin uygulanması için uygun an kararlaştırıldığında, azimle ve hızla uygulamaya geçilmeli ve tehdit altında olma pozisyonundan çıkılmalıdır. Bazı durumlarda öyle gerekir ki, 21 numaralı strategem can yakıcı kayıplar verilmeden uygulanamaz. Çinli strategem uzmanı Yu Xiebin, bu noktada ev kertenkelesini zikrediyor. Ev kertenkelesinin düşmanından kaçma yöntemi, uzun kuyruğunun bir kısmını düşmanına bırakmaktır. Düşman ev kertenkelesinin kuyruğuna saldırdığı anda, kuyruğunun derisinden sıyrılmış olan ev kertenkelesi artık orada yoktur. Kendisinden sıyrılarak kaçılan "kabuk", ne var ki her durumda kendisinden vazgeçilebilir olmalıdır; bu demektir ki, kabuğu terketmek, terkeden için ölümcül olmamalıdır.

2.d) 21 numaralı strategem savaşta düşmanı belirli bir yerde tutmaya ve iki ayrı yerde aynı anda olmaya da hizmet eder.

1943 kışında Pekin'de yayımlanmış olan bir strategem kitabına göre, Sovyetler Birliği'ne bağlı birlikler, Dinyeper Savaşı sırasında, düşman Almanları budala yerine koyup onlarla eğlendiler. Almanlar Rusların yürüyüşünü durdurduktan sonra, Rus ordusu yönetimi cephedeki birliklerin koruması altında motorize ana saldırı güçlerinin kuzeye, Almanların görece zayıf birliklere sahip oldukları Kiev'e çekilmesini kararlaştırdı. Bu manipülasyon ve aldatma manevrasıyla Ruslar Almanların daha tam bir hafta süresince kendi esas yerlerinde yer değiştirmeden kaldıklarını sandıkları tüm birliklerinin gizlice yerini değiştirmiş oldular.

Jom-Kippur savaşı sırasında (1973), Pekin'de yayımlanan strategem kitabına göre, İsrailliler gerçekte ana savaş güçle-

rinin yerini, bulundukları kuzey cephesinden 600 km. batıya, Sina'ya doğru değiştirmek için, bir büyük saldırı yapacaklarmış görüntüsü verdiler.

Bir askerî birliğin yerinin değiştirilmesi sırasında bu yer değiştirmenin üstünün örtülmesi; düşmanın geride kalması isteniyorsa, fakat öbür yandan ikinci bir düşman savaş gücünün yaklaştığı anlaşılmışsa, zorunlu olabilir. Savaş alanından çekilindiğinde ve fakat bu sırada yeni bir düşman güçle karşılaşıldığında, iki düşman gücün birleşmesi tehlikesi belirebilir. Böyle bir durumda ilk düşman güce pozisyonunu sabit tutma fırsatı verilmesi uygun olur. Buna, "bir bardak suda fırtına koparmak ve pek büyük bir etki ve görkem yaratmak (xu zhang sheng shi)" suretiyle ulaşılır; öyle ki düşman düşüncesizce* hiçbir adım atmaya yönelmez. Bu sırada gizlice savaş alanından ana savaş gücü çekilir ve yeni ortaya çıkan düşman gücü zararsız hale getirilir. Bundan sonra esas savaş cephesine geri dönülür ve yeniden güçlü bir şekilde düşmanın karşısına çıkılır. Burada 211 numaralı strategem üç veya daha fazla düşmana karşı uygulanabilir ve muhakkak ki geçici olarak örtülmüş bir pozisyon görevi strategemi olarak. Özetle belirtmek gerekirse, bu durumda ağustos böceği, herhangi bir başka yerde bir şeyi gizlice tamamladıktan sonra kabuğuna geri döner.

2.e) "Kaçış", Çince metinlerde sadece bir yerden başka bir yere doğru fiziksel anlamda uzaklaşmayı ifade etmez; hatta daha çok soyut bir anlam da taşır. Böylece bir davranış 20 numaralı strategeme göre, strategemi kullananın kendi sorumluluğunda kalacak şekilde düzenlenebilir. 20.8.1997 tarihinde *Volkszeitung [Halk Gazetesi]*, bazı bölge yönetimlerinin iktisadi devlet kuruluşlarının kendi bölgelerine yüklediği sorumluluktan kaçmak için "ağustos böceği altın gibi parıldayan kabuğundan çıkıyor" strategemine başvurmalarından yakınıyordu. Onlar bu gibi kuruluşları doğrudan doğruya iflasa sürüklüyorlar ve bunları daha sonra bir başka firma adı altında yeniden kaydedip tescil ediyorlardı. Bu durumda

iflasa doğru sürüklenen kuruluşların borçlarını tahsil etmek güçleşiyordu.

Mao Dun'un (1896-1981) 1930 yazında yayımlanan *Shanghai in Zwielicht ([Alacakaranlıkta Şanghay]*, Almanca baskısı: Frankfurt a.M. 1983) adlı romanında; banker Du' nun aklına, borsa zengini Zhao'nun "ağustos böceği altın gibi parıldayan kabuğundan çıkıyor" strategemini kullanabileceği düşüncesi takılıverir. Romanın esas kahramanı, girişimci Wu Sunfu'yu en nihayet mağlup eden büyük rakibi Zhao, banker Du'ya, yüksek ölçüde garantisiz olan devlet tahvillerinin ticaretini yapmak üzere bir konsorsiyum kurmayı önerdi. Bu iş için onun iki gün içinde nakit olarak dört milyon dolara ihtiyacı vardı. Banker Du kendi kendine şöyle düşündü: Herif korkuyor. O yaptığı spekülasyonlarda yanıldı ve şimdi yakında düşecek olan borsa kliring vadelerinden ötürü titriyor. Banker Du şundan şüpheleniyordu: Yeni kurulacak konsorsiyum sayesinde, borsa zengini Zhao kendilerine bir şey ödeyecek gücü olmamasına rağmen, kendisine inanmış olanları yanlış yola sevketmek ve oyalamak istiyor. Çünkü bu insanlar bir konsorsiyumun bu büyük destek sayesinde her zaman ödeme gücüne sahip olacağına inanacaklardır. Bu nedenle onlar taleplerinde ödünsüz davranmayacaklar ve günü gününe paralarını tahsil etme titizliğini göstermeyeceklerdi. Tersine tam bir güven içinde olacaklar ve Zhao onlara vadesinde para ödeme sorumluluğundan kurtulmuş olacaktı.

2.f) Kaçışı gizleme/üstünü örtme strategemine karşı sakınmak istendiğinde, bu konuda yapılacak birçok şey vardır. İlk olarak 22 numaralı strategemin kullanımı akla geliyor: Düşmanın çember içine alınması. Düşmana hiçbir ön kapı ve arka kapı açık olmamalıdır. Böylece 21 numaralı strategemin kullanımı sonuç verir. Düşman bir kez tamamen kuşatıldı mı, işini kısa sürede bitirmek mümkündür. Bu mümkün değilse, düşmanın hiçbir gedik vermeden kordon altında tutulması en büyük titizlikle sürdürülmelidir. İkinci olarak, tamamen

kontrol altında olan ve kaçacak delik bulamayan bir düşman, hiçbir şey kaçırmamacasına tam olarak gözetlenebilir. Bu noktada düşmanın lanse ettiği sahte görünümlere aldanmamak gerekir. Tersine Çince strategem kitaplarının tavsiye ettikleri gibi, düşmanın "varlık"ını, "doğa"sını, yani onun gerçek durumunu görebilmek gerekir. Yu Xuebin şöyle diyor: "Düşman herhangi bir entrika planlamışsa, zorunlu olarak herhangi bir anormal veya özel işaretler görülmeye başlar". Tabii bu işaretlerin farkına ancak, teyakkuzda olmak suretiyle varılabilir. Örneğin "düşmanın dili çok öfkeli ve şiddetli ise ve saldırıya geçecekmiş gibi hareket ediyorsa, bu, onun yaklaşmakta olan geri çekilmesinin işareti" olabilir *(Meister Suns Kriegskunst [Sun Usta'nın Savaş Sanatı],* 9. bölüm). Üçüncü olarak, düşmanın sözüne kolayca inanılmamalı ve ona karşı dikkat elden bırakılmamalıdır. O, zaman zaman pek toleranslı ve hatta yumuşak yürekli davranışlarda bulunabilir; buna karşı her zaman şüpheci bir tavır takınılmalıdır. Dördüncü olarak, Çin strategem yazarları, Aesophos'un (Ezop) Mao Zedong'u da etkilemiş olan aşağıdaki fablını, yumuşak yürekliliğinin nelere yol açacağına örnek diye vermektedirler: "Bir kış günü, çiftçinin biri, donmak üzere olan bir yılan buldu. Yılana acıdı, onu yerden aldı ve göğsüne bastırdı. Isındıkça yeniden yaşama dönmeye başlayan yılanın doğal güdüleri yeniden uyandı ve canını kurtaran çiftçiye öldürücü bir ısırık attı. Ölmekte olan çiftçi şöyle dedi: 'Kötü bir yaratığa merhamet ettiğim için bana layık görülen kadere bak!'" Böylece 21 numaralı strategemin - ve diğer strategemlerin - uygulanmasının önlenmesi konusunda Mao'nun bu fabldan hareketle geliştirdiği öğretide, doğruca şunlar belirtilmektedir: "Zehirli yılanlar, Çinli kadar yabancı da olabilen bu yılanlar, Çin halkını tıpkı çiftçiyi öldürdükleri gibi öldürmeyi, Çin Komünist Partisi'ni ve tüm demokratik devrimci Çin'i kendilerine karşı yine o çiftçi gibi yumuşak yürekli yapmayı umut ediyorlar. Fakat Çin halkı, Çin Komünist Partisi ve tüm gerçek demokratik devrimci

Çin, bu çiftçinin son sözlerini işitmiş ve bu sözleri belleklerine kazımışlardır."

2.g) Kaçışı gizleme/örtme stratagemi olarak 21 numaralı strategem, 11 numaralı strategemle sınırdaştır. Her ikisinde de, strategemi uygulayanı kurtuluşun karşılığı olarak bir ödün vermeye, bir bedel ödemeye yönelten bir yön vardır. Fakat ilk olarak 11 numaralı strategemde, kural olarak, sonuç almak için yerine getirilmesi zorunlu bir şey söz konusudur; buna karşılık 21 numaralı strategem sıkıntılı ve sıkışık bir durumla ilgili olarak uygulanır. İkinci olarak 21 numaralı strategemde, ödün veya bedel, tamamen kurala uygun olarak bir sahte görüntü veya stratagemden sağlanacak yararın gözardı edilebilir bir kısmıdır; buna karşılık 11 numaralı strategemde ödün veya bedel, bizzat stratagemden sağlanacak yararın bir kısmından oluşmaz. Genel olarak, 11 numaralı strategemin ugulanmasında gerçek bir şey ödün veya bedel olarak işlev kazanır.

2.h) En nihayet 21 numaralı strategem - çok soyut olarak - bir A durumundan bir B durumuna kaçma, sıvışma, süzülerek geçme aracı olarak kavranır. Verili ilksel durum, ilksel pozisyon, o ana kadar sevilmemiş olan bir varlığı gözden gizleyen bir varoluş formuyla değiştirilmiştir. Yaklaşık 2000 yıl önce, 21 numaralı strategemin en eski erken formu, tam da bu anlam içeriğiyle ortaya çıkmıştır (bkz: strategem Nr. 21.23).

3. Kaçışı gizleme/örtme hilesi olma işleviyle 21 numaralı strategemin burada üzerinde durulan bu varyantları, bu strategemin üçüncü anlam basamağına, yani biçim değiştirme ve ilgili olarak görünüm değiştirmeyle ilgili anlamlarına götürür. Biçim ve görünüm değiştirme, doğal olarak kaçışı gizlemeye/örtmeye hizmet edebilir. Bunlar, Yunnan eyaletinde diğer yöneticilerle birlikte Çan Kay Şek'in emrinde çalışmış, fakat daha sonra Çan Kay Şek'in şüphesini çekmiş ve konutunda gözaltında tutulmuş olan, yaşlı bir kadın kılığında Hong Kong'a kaçan ve son olarak Çin Halk Cumhuriyeti'ne iltica eden ve kariyerini orada yapan yazar Long Yun'un

(1887-1962) Hongkong'da yayımlanan strategem kitabının 21 numaralı strategeme ayrılmış olan bölümünde belirtilmektedir. Ağustos böceği, kabuğundan, kaçıp uzaklaşmak amacıyla çıkmayabilir de, tersine bir başka varlığın biçimine bürünebilir. Belirli bir gerçeklik alanı terkedilebilir, ama hoş olmayan bir durumdan çıkmak amacıyla değil de, tersine yeni bir hareket alanı kazanmak amacıyla. Böyle olduğunda, 21 numaralı strategem, metamorfoz-strategemi olarak anılan anlamına uygun olarak uygulanıyor demektir. Bu demektir ki, burada sadece kaçış motiviyle değil, tersine daha çok gerçek görünümle ulaşılamayacak olan bir amaca ilişkin bir motifle karşılaşılır. 21 numaralı strategemin bu boyutu *Grossen Wörterbsuch der chinesicschen Sprache [Çin Dilinin Büyük Sözlüğü]*'nde (Cilt XI, Şanghay 1993, S. 1190) Qu Qiubai'nin (bkz: strategem Nr. 21.9) bir makalesi kaynak gösterilerek şöyle açıklanıyor: "Kendini dönüştürmek ve değiştirmek". Metamorfoz-strategeminin bu boyutuna en uygun düşen ifade, " kafayı değiştirmek ve yüzü ikame etmek (gai tou huan mian)"tir. Bununla dile getirilen şey, 21.19 numaralı örnekte, bir solukta 21 numaralı strategemle zikredilen şeydir. Bu açıdan görüldüğünde, büyük strategem ustalarına Grek eskiçağının tanrıları da, örneğin deniz tanrısı Proteus gibi, dahildir. Bunun gibi, bu kitapta adı sık sık geçen *Die Pilgerfahrt in den Westen [Batıya Hac Yolculuğu]* adlı kitabın baş kahramanı, Maymunlar Kralı Sun Wukong da bir metamorfoz ustasıdır. O, 72'nin üstünde kendini dönüştürme gizine sahiptir ve bunları uygular ve istediği an çeşitli bitki ve hayvan türlerinin kılığına, ceşitli nesnelerin kılığına ve hatta insan kılığına girebilir. Şüphesiz 21 numaralı strategem bu işlevleri içinde Maymunlar Kral'ında olduğu gibi birdenbire ve apaçık bir değişmeyi gerektirmez. Çok kez bir Çin atasözünün betimlediğiyle yetinilir: "Qiaozhuang gai ban: kılık değiştirmek ve bir başka role bürünmek". Bu anlam basamağında 21 numaralı strategemin ışığı sayısız fenomeni aydınlatır; aşağıdaki gibi:

- V-personeli, kadın gizli ajanlar, ispiyoncular, erkek gizli servis elemanları, muhbirler, ajanprovokatörler, gizli soruşturma yürütenler;
- Sivil polisler (bianyi jingcha);
- Alt kademeden hizmet personeli, örneğin sıradan polisler tarafından yürütülen "gizli denetlemeler" (si fang an cha; ayrıca: sifang)
- Yüksek kademedeki personel tarafından "sıradan elbiseler içinde yürütülen özel denetlemeler" (wei fu si fang);
- Gazeteciler tarafından yapılan "gizli soruşturmalar" (yinxing caifang);
- Ad değiştirmeler (yinxing-maiming; ayrıca: gengming);
- Mevki ve statüyü gizleme/örtme (yi mou shenfen wei yanhu);
- Yabancı bir ad altında bir başkasının yerini alma (mao ming ding ti);
- "Koyun postuna bürünmüş kurt" (pizhe yangpi de chailang) olarak ortada gezinmek (Avrupa ülkelerinde yaygın olan "Kırmızı Başlıklı Kız" ve "Kurt ve Yedi Keçi Yavrusu" masalları burada anımsanabilir).

Modern uluslararası savaş hukukuna göre, örneğin 12.8.1949'da Genf'te yapılan anlaşmaya 10.6.1977'de eklenen 1 numaralı ek protokolde belirtildiği gibi, uluslararası silahlanma yarışından doğan bunalımın kurbanlarının korunmalarının sağlanması zorunludur. Buna bağlı olarak, metamorfoz-strategeminin bazı uygulamaları, örneğin sivil veya muharip olmayan bir statüye sahipmiş gibi görünmek ve Birleşmiş Milletler'in veya bunalıma taraf olmayan diğer devletlerin işaret, amblem veya üniformasını kullanmak suretiyle bir korunan kişi statüsündeymiş gibi davranmak, yasaktır (ek protokolün 37. maddesi).

4. 21 numaralı strategemde "ağustos böceği" sadece kabuğunu terk eder. Fakat bu kabuk üstüne tüm gözler dikilmiş haldeyken, ağustos böceği bunun farkında değildir. Sadece bir kaçışı gizleme/üstünü örtme değil, hatta daha çok eylem-

lerin üstünü örtme, 21 numaralı strategemin mümkün son anlamı olarak, strategeme kurban olan kişinin canlı bir şeyden - sıvışıp kaçan ağustus böceğinden - ve bu anlamda canlı bir şeyden ölü bir şeye - ağustos böceğinin kabuğu - ve hatta ikisine birden uyar. Strategem kurbanının tüm uyanıklığının bir kenara atılmış ağustos böceği kabuğunun bir noktasında toplanması söz konusudur ki, bunun sonucu, o enerjisini uzun süredir bir başka yerde faal halde bulunan ağustos böceğine değil, tersine onun kabuğuna, yani ikinci derecede önemi olan bir şeye, önemsiz, o an için hiç de acil ve zorlayıcı olmayan bir şeye yönelterek israf etmiş olur. Bu anlam basamağında 21 numaralı strategem 6 numaralı strategemle sınırdaştır. 6 numaralı strategem de yolundan saptırma şeklinde uygulanır; her şeyden önce sadece bir saldırı eyleminin üstünün örtülmesi amacıyla uygulanır. Buna karşılık 21 numaralı strategem diğer amaçlara hizmet eden yolundan saptırma manevralarının geniş alanını tümüyle kapsar. Neden yolundan saptırma? En nihayet yolundan sapan farkında olmadan büyük bir engelle veya bir cezalandırılma rizikosu ile yapabileceği bir şeyi yapmak ister de, ondan. Yolundan sapma böyle soyut bir zemin üzerinde en nihayet ve daima, 21 numaralı strategemin karakteristiği olarak, herhangi bir kaçıştır, bir kaçış-strategemidir. Bu da strategemin dördüncü anlam basamağında olduğumuzu gösterir. Örneğin görünüşte tüm diğer insanlık suçlarını görecelileştiren, tehlikeli bir durumu tehlikesizmiş gibi gösteren girişimler vardır. İkinci Dünya Savaşı sırasında Avrupa toprakları üstünde başlamış olan "her şeyi umutsuzluğa sevkedecek kadar apaçık söyleme" suçu, "Almanların kötülüğün gerçekleşmesini uygarlığa sonsuz katkı olarak miras bırakmaları suretiyle, yolundan saptırılmıştır; hem de insanlığın geri kalanının bilinçsiz bir suçsuzluk ve normal günlük yaşam düzeninin özlem içinde olduğu sırada" (Manfred Hennigngsen, Honolulu'daki Hawai Üniversitesinde politika bilimi doçenti: "Das Jahrhundert der Demozide" [Demozide Yüzyılı],

Die Zeit, Hamburg, 4.5.1998, S. 39). Burada Avrupalıların bu suçunun "kendi haksızlığını meşrulaştırmak için kanıt olarak kullanılması" ve ilgili olarak diğerlerinden sapma ve güncel suçları "araçlaştırma" tehlikesi belirir (Moshe Zuckermann, Tel Aviv Üniversitesi "Institut for the History and Philosophy of Science and Idea" ["Bilim ve Düşünce Tarihi ve Felsefesi Enstitüsü], Geo, Hamburg, Nr. 5, Mayıs 1998, S. 66 ve devamı).En nihayet, aşağıda olduğu türden sık sık tekrarlanan saptamalarla karşılaşma tehlikesi vardır: "Almanya'da Nazi egemenliğinin sona ermesinden beri (...) söylendiği üzere, 1940'lı yıllardaki gibi dehşet ve nefret uyandıran faaliyetler bir daha asla gelmez. Fakat buna rağmen Kamboçya'daki ve Ruanda'daki toplu kıyımlar mümkün olabilmiştir" ("Robinson ve Dreifuss Tarafından Hazırlanan İnsan Hakları Raporu", *Neue Zürcher Zeitung [Yeni Zürih Gazetesi]* 29./30.8.1998, S. 14). "Bir zamanların temizliği devam ediyor (...) Canavarlığın arkası kesilmedi" (Adolf Muschg: "Von der Nationalitét zur Bestialitét" ["Ulusallıktan Canavarlığa"], *Die Weltwoche [Dünyada Geçen Hafta],* Zürih 28.9.1995, Ek, S. 11). "Tüm dünya and içmiş sanki: Bir daha asla (...) kitlesel kıyımlar olmayacak! Oysa (...) her yerde 'etnik temizlik' almış başını gidiyor" (Günter Grass: "Öğrenen Öğretmen", *Die Zeit [Zaman],* Hamburg, 20.5.1999, S. 43). "Yer yuvarlağının her yerinde aynı ses çınlıyor: Bir daha asla! Aynı anda aramızda tarihte yeterince tanınmış araçlara başvurularak amansız bir savaş sürüyor; hergün binlerce kişi açlıktan ölmüyor. Ve kim açlıktan ölmemiş ve soğuktan donmamışsa, özgün bir şekilde yok ediliyor. Bir daha asla olmaması gereken şeyler, her gün yeni bir zaferle kutlanıyor!" Daha iyi bir dünyaya ciddi olarak inandıkça, İkinci Dünya Savaşı'nın savaş alanı olan Avrupa'da işlenen suçlar, "medyada uzun süredir Bosnalılar ve Sırplar aracılığıyla, Somali aracılığıyla, Sudan aracılığıyla, burada da aynı yoğunlukla, bir daha asla olmaması için gökleri inleten haykırışlara rağmen, haksızlıklar meydana geldi. Ne ironi ama!" İkinci Dün-

ya Savaşı'na sahne olan Avrupa'da suçlar bir kaçış stratege-mi olan "Alibi"nin (gaygubet/olması gereken yerde olmama strategeminin) 'kötüye kullanılmasıdır *(Neue Zürcher Zeitung,* 14.5.1998, S. 69).

20. yüzyıl - İkinci Dünya Savaşı'nda tüm Avrupa zemininde Almanlar tarafından Avrupalılara karşı işlenmeye başlayan suçlardan dolayı - "Alman yüzyılı" olarak da adlandırılabilir (Rita Kuczynski: "Die gebrochene Welt" ["Parçalanmış Dünya"], *Süddeutsche Zeitung [Güney Almanya Gazetesi],* Münih 4.12.1998, S. 17). Henüz pek geride kalmış sayılamayacak olan "Kültür Devrimi" (1966-1976), 1,2 milyar Çinliyi "ilkel bir canavarlığa doğru kışkırtmış" değil midir? (Wenhui Bao, Şanghay, 16..5.1986, S. 2) Ya Cezayirliler? Peki Kamboçyalılar? 1975'den beri "Afrika'daki en uzun süren devlet bunalımı"nın kurbanı olan Angolalılar? (Robert von Lucius: "Der blutigste aller afrikanischen Kriege: Hilfslosigkeit der Staatengemeinschaft" ["Afrika'daki Tüm Savaşların En Kanlısı: Devletler Topluluğunun Yardımdan Yoksunluğu"], *Frankfurter Allgeminer Zeitung,* 2.1.1999, S. 9) Ruandalılar? "Ruanda'daki yüzbinlerce insan cesedi dünyayı uyandırmaya yetmiyor (...) Eski Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanı Madeleine Albright, Ruanda'daki mavi berelilerin geri çekilmesi lehinde konuştu (...) Birleşmiş Milletler mavi berelilerini geri çekti. Ne mi oldu: Bir milyon insan öldürüldü (...)" (Bartholoméus Grill: "Siyahların Çilesi Hâlâ Bitmedi Mi?", *Die Zeit [Zaman],* Hamburg 2.6.1999, S. 5). Vietnamlılar, Batı uygarlığının temsilcileri tarafından anlaşılmaz nedenlerle sürdürülmüş olan bir savaşın kurbanları oldular. Bu savaş "20. yüzyıl tarihini anlatan kitaplara en uzun askerî çatışma olarak geçti" (Alexander Troche: "Vom Traum zum Trauma" ["Rüyadan Travmaya"], *Süddeutsche Zeitung,* Münih 4.12.1998, S. 12). Ya Doğu Timor'da olanlar? "1975'de [Doğu Timor'da] toplu kıyım başladı (...) Çünkü hiç kimse, Endonezyalı diktatör Suharto'nun askerlerinin silahsız bir halkı katledebileceğini aklına getirmiyor-

du (...) Soykırımda 250 000 insan kurban edildi" (Antonio Tabuchi: "Herr Annam, tun sie was" ["Bay Annam, Bir Şeyler Yapın"], *Die Weltwoche [Dünyada Geçen Hafta],* Zürih 16.9.1999, S. 1). "Uluslar Topluluğunun Felaket Tüccarları Önünde Sesi Çıkmıyor" ("Osttimor: 'Das Volk wird vernichtet'" ["Doğu Timor: 'Bir Halk Yok Ediliyor'"], *Der Spiegel,* Hamburg, Nr. 37, S. 200).
İnsanlık suçlarının yol açtığı kötülükler ne yazık ki sadece dünyanın tek bir noktasında olmuş ve şimdi bitmiş de değildir; bu kötülükler 1945'den sonra da özellikle devam ediyor: "İkinci Dünya Savaşının sona ermesinden bu yana 53 yıl geçti. Fakat kitlesel kıyım henüz ortadan kalkmadı" (Li Haibo, *Beijing Rundschau [Pekin Panorama],* Pekin Nr. 37, 15.9.1998, S. 5).Batılı zihniyet burada en nihayet bu kötü ruhluluktan çıkıp Avrupa'nın savaş sahnesine - Batı'da Asyalılar hakkında kimse söz etmez - geri gelmiş olan kabuğa takılmış görünüyor. Onun hakkında sayısız anıt, müze, film ve diğerleri üretiliyor. "Dünya hiçbir yerinden etme eylemini hoş görmüyor" (Klaus Harpprecht, *Die Zeit,* Hamburg 10.9.1998, S. 38). Batılının tüm moral enerjisi bu yönde kanalize olunabileceği izlenimi uyandırıyor. "Antifaşizm günümüzün suçlarına şöyle bir bakabilecek mi acaba?" *(Neue Zürcher Zeitung [Yeni Zürih Gazetesi],* 9.9.1999, S. 8). Acaba bu şimdi olup bitmekte olanlar, bu yüzden acaba Batı' daki herhangi bir kötülüğü önleme manifestasyonları için bir temel olabilir mi veya sadece yorgun bir omuz silkmeyle belirtilen "büyük suskunluk" hükmünü sürdürmeye devam eder mi? (Judith C. E. Belifante: "Wir müssen das Schweigen durchbrechen" ["Suskunluğu Kırmak Zorundayız"], *Die Zeit [Zaman],* Hamburg 3.12.1998, S. 13). Kötülük manifestasyonları her zaman aşağıdaki satırlardaki gibi dile gelmez: "Günlük 'Le Figaro' gazetesi [Fransa cumhurbaşkanı François Mitterand'dan] müthiş bir cümle alıntılıyor: 'Ruanda gibi ülkelerde soykırım hiç de önemli değildir'" (Bartholoméus Grill: "Wilderer im neu entdeckten Kolonial-

reich" ["Yeni Keşfedilen Koloni Devletlerinde Vahşet"], *Die Weltwoche [Dünyada Geçen Hafta],* Zürih 26.3.1998, S. 45). İnsanlık suçlarının yol açtığı her kötülük Batılıların belleğinde yer ediyor ve Avrupalılar bundan yararlanıp; kendi haksızlıklarının kefaretini ödemek için bir şeyler yapmayı düşünüyorlar mı acaba? (Cora Stephan, *Die Zeit,* Hamburg 10.9.1998, S. 57)

21.2. Başarısızlığa Uğramış Müstehcenlik

Ming Çağı'ndan (1368-1644) gelen ünlü erotik roman *Schlehenblüten in goldener Vase [Altın Vazodaki Yabanî Erik Çiçeği]*'nde (Almaca tam çevirisi Otto ve Artur Kibat tarafından yapılmıştır, Zürih 1968), Dördüncü Fei, Ximen Qing'in yanında konuk olarak bulunuyordu ve onun bahçe içindeki küçük evinde yemek ve içki eşliğinde oynanan bir zar oyununa katılmıştı. Beş erkektiler. Oyun sürerken Dördüncü Fei'nin ceza olarak bir şarkı söylemesi gerekiyordu. Fakat o şarkı söylemesini bilmiyordu; bunun yerine komik bir fıkra anlattı:

Bir zorla ırza geçme olayıyla ilgili sorgulama sırasında yargıç sordu:

"Kadının ırzına nasıl geçtin?"

Erkek açıkladı:

"O başı doğuya dönük, sırtüstü yatıyordu. Bacaklarını havaya kaldırdı, doğu yönünde. Böylece meydan boşaldı, ben de o boşluğu doldurdum."

Duruşma yargıcı "Anlamsız!" diye haykırdı,

"Boş yermiş! Nerede o boş yer ve o boş yeri aynı anda doldurmak isteyecek adam?"

Aynı anda dinleyicilerden hiç de öyle dikkat çekmeyen birisi öne doğru çıktı ve bağırdı:

"Yargıçlar heyetindeki boş yeri seve seve doldurmak isterim, bunun için başvuruda bulunuyorum."

Fıkrasını bitiren ve adamların gülmesini bekleyen Dördüncü Fei, hiç farkında olmadan, pek büyük bir şüphe altına sokmuştu kendisi-

ni. Çünkü onun iki anlamlılık üzerinde temellenen fıkrası, Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi tarafından yayımlanan *Wahrheitssuche [Hakikati Arayış]* adlı dergide yer aldığı şekliyle (Pekin Nr. 19, 1998, S. 48) Ying Bojue'nin kendisine şiddetle saldırmasına neden oldu. Ying Bojue, şuna dikkat çekiyordu: "Temiz kardeşim Fei! Sen kendine efendinin cebinden iyi bir avanta sağlamak istiyorsun! Bu çok eski bir numara, fakat artık bunları yutan yok! Nasıl olur! Bir başkasına tahsis edilmiş boş yeri doldurmayı nasıl isteyebilirsin!" Ying Bojue Dördüncü Fei'yi,bir başkasının, yani amirinin karısıyla gayrimeşru ilişkiye girmekle itham etmiş oluyordu.

Fıkradaki iki anlamlılık öylesine çekiciydi ki, fıkrayı anlatanı en güç durumlara sokma imkanına sahipti. Muhtemelen tam da bu iki anlamlılıktaki çekici yönü, Ying Bojue pek eğlendirici bulmuş ve Dördüncü Fei'ye böyle bir şaka yapma fırsatını ele geçirmişti.

Dördüncü Fei dehşete kapıldı ve kıpkırmızı kesildi.

"Fakat, fakat! Bunlar ne biçim sözler böyle!" dedi. "Benim azınlıkta olduğum burada hiç düşünülmüyor!

Ying Bojue yanıt verdi: "Senin eğlencen onların kurşunudur. Onlar aradaki farkı (amirin karısını) anlamazlar, onların aklında sadece senin fallusun kalır."

Dördüncü Fei iğne üstünde oturur gibiydi. Elini doğruca zara uzattı ve zarı kavradı; o sırada uşak geldi ve ona şöyle dedi:

"Lütfen dışarıya gelir misiniz? Birisi sizinle konuşmak istiyor."

Dördüncü Fei bu zor durumda bundan iyi bir fırsat asla bulamazdı. Uşağın sözleri tam zamanında yankılanmıştı, şimşek hızıyla ayağa kalktı ve içki masasından sıvıştı, "tıpkı ağustos böceğinin altın gibi parıldayan kabuğundan çıkması gibi". Dördüncü Fei oradan uzaklaşmamış olsaydı, hele öylece beceriksiz ve hantal bir şekilde oturmaya devam etseydi; hiç de şık olmayan bir durumda kalacaktı. Orada bulunanlar onun sıvışmasını herhalde olumsuz karşılayacaklardı. Demek ki Dördüncü Fei pek umutsuz bir durumdaydı. 21 numaralı strategemin formülü burada sevimsiz bir durumdan kimseyi rahatsız etmeyecek şekilde başarı ile çıkışı betimliyor.

Geride hiçbir şey bırakmaksızın kaçış anlamında da, Sun Meixi (16./17. yüzyıl) tarafından yazılan *Bericht über den Gewinn eines*

Herzens durch das Spiel auf der Wölbbrettzither [Bir Kalbi Sitar Çalarak Kazanma Üzerine Bilgiler] adlı dramada bazı tarihsel olaylar 21 numaralı strategeme dayalı olarak yansıtılır. "Kapılar altın gibi parıldayan ağustos böceği strategemine karşı sürgülenmedi" diye feryat ediyordu genç dul Zhuo Menjun'un babasının uşağı. O bununla, genç dulun geceyarısı baba evinden, sevgilisi Sima Xiangru'yla buluşmak üzere kaçmış olduğunu saptıyordu.

21.3. Kaplan Şekline Bürünmüş Kaya

Çin imparatorunun kutsal budist yazılara ulaşıp onları ele geçirmek emrini yerine getirmek üzere batıya, Hindistan'a yaptıkları seyahat sırasında, rahip Tripitaka ve ona eşlik edenler yüksek bir dağa vardılar. Dağın adı "Üçyüz Mil Uzunluğundaki Sarı Rüzgar Yamacı"ydı. Dağı incelerlerken, birdenbire çok sert bir kasırga çıktı. Maymunlar Kralı Sun Wukong kasırgayı kuyruğundan bağladı ve onu kokladı.

"Bu hiç de iyi bir rüzgar değil" dedi. "O bir kaplan veya dev gibi kokuyor. Normal değil bu."

Sun Wukong bu sözleri söyler söylemez, kamçı gibi şaklattığı kuyruğuyla, pek vahşi bir kaplan ortaya fırlayıverdi ve güçlü pençelerini bir yamacın arkasından gösteriverdi. Aynı anda Tripitaka, atından aşağıya sırtüstü düştü. Yarı baygın, yerde yatıyordu; yola çapraz bir şekilde. Domuz Rahip yanlarındaki eşyaları indirdi, ucu sivri mızrağını aldı ve Maymunlar Kralı'nın yanında kaplana karşı saldırıya geçti ve bağırdı:

"Sinsi canavar! Ne istiyorsun?"

Öne doğru sıçradı ve kaplanın başına bir darbe indirdi. Kaplan arka ayakları üstünde baston yutmuş gibi dikildi, sol arka pençesini kaldırdı ve diğer pençesiyle Domuz Rahip'e saldırdı; fakat Domuz Rahip mızrağıyla onun göğsünde bir delik açtı. Kaplan, göğsünde açılan deliği aşağıya doğru yararak genişletti. O anda büyük bir gürültü meydana geldi. Kaplan kendi derisinin içinden sıyrılıp çıkmıştı. O şimdi tüyler ürpertici bir görünümde orada duruyordu.

"Yavaş, yavaş!' diye kükredi kaplan.

"Ben Sarı Rüzgar Ülkesi'nin büyük kralının muhafızlarındanım. Bu dağda devriye gezmek ve büyük krala aperitif olmak üzere birkaç ölümlü yakalamak emrini aldım. Papazlarınız nereden geliyorlar, niyetleri ne, neden beni yaralamak üzere bana karşı silah çekiyorsunuz?"

Domuz Rahip küfretti: "Lanet olası canavar! Yoksa beni tanımıyor musun? Biz buraya rasgele gelmiş ölümlüler değiliz. Biz, büyük Doğu Tang devleti hükümdarının batıya yolladığı Tripitaka'nın genç yoldaşlarıyız. Şöyle kenara çekil de, yolumuza devam edebilelim! Ustaını üzmeyi bırak! Sonra seni gebertirim. Fakat böyle utanmazca davranmaya devam edersen, bu mızrakla seni mıhlarım ve artık hiçbir şey kalmaz senden geriye!"

Canavar daha fazla tartışmaya girmedi. Büyük bir hızla yaklaştı, savaşmaya hazır bir vaziyet aldı ve pençesinin tırnaklarını Domuz Rahip'in yüzüne batırmak istedi. Domuz Rahip hızla öte yana sıçradı ve mızrağıyla canavarın üstüne saldırdı. Kaplanın elinde silahı yoktu, çünkü o sendelemiş ve düşmüştü. Domuz Rahip kaplanın peşini bırakmıyordu. Eğimli bir yere vardıklarında, canavar bir taş yığının altından bronzdan yapılmış iki kılıç çıkardı ve kendisini izlemekte olan Domuz Rahip'in karşısına bunlarla dikildi. Dağın yamacında birbirine girdiler. Mücadele her yerde sürüyordu. Bu arada Maymunlar Kralı, Tripitaka'ya ayağa kalkması için yardım etti ve ona şöyle dedi:

"Usta, korkma. Burada otur ve bırak Domuz Rahip'e canavarı zararsız hale getirmek için yardım edeyim ki, yolumuza devam edebilelim."

Tripitaka ancak şimdi kendine gelebilmişti. Kendisine eşlik eden fantastik kahramanlara karşısında son derecede sıradan bir insandı o. Tüm bedeni titremeye başladı, kalp atışları hızlandı ve zikre başladı.

Maymunlar Kralı demir mızrağını savurdu ve bağırdı:

"Kahrolası canavar!"

Tabii o anda Domuz Rahip mücadelede avantajlı duruma geçmişti. Dev çatışma alanından yaralı olarak kaçtı. Maymunlar Kralı bağırıyordu:

"Onu takip etme! Yolumuza devam etmeliyiz!"

Maymunar Kralı ve Domuz Rahip, silahları ellerinde, dağdan aşağı indiler. Dev ortalıkta yoktu.

Wu Cheng'en (1500-1582) *Pilgerreise in den Westen [Batıya Hac Yolculuğu]* adlı romanında, devin ortalıktan kayboluşunu şöyle değerlendiriyor: "Dev, 'ağustos böceği altın gibi parıldayan kabuğundan çıkıyor' strategemini uyguladı." diyor.

Dev toprağın üstünde yuvarlandı ve tekrar eski haline, yani kaplan görünümüne büründü. Fakat Maymunlar Kralı ve Domuz Rahip ondan kaçmadılar. Onlar devin topuğuna sert bir şekilde bastılar ve onu tamamen zararsız hale getirmek istediler. Dev onların kendisine yaklaşmakta acele ettiklerini gördü. Yeniden göğsünde bir delik açtı ve postunu içeri.çekti. Sonra postu büyük bir kayaya kılıf gibi geçirdi. Gerçek kılığını terketmiş ve kasırgaya dönüştürmüştü kendini. Gelmiş olduğu yere hızla geri döndü. Birdenbire, zikir halindeki rahibi gördü. Onu yakaladı ve kaldırdı ve hemen ardından güçlü bir kasırga çıkararak yere indirdi."

Dev daha sonra Sarı Rüzgar Ülkesi kralına haber ulaştırdığında, özellikle şunu vurguladı:

"Tam bana doğru geldikleri ve bana saldırmak istedikleri sırada, ben 'ağustos böceği altın gibi padıldayan kabuğundan çıkıyor' strategemini uyguladım. Böylece kendimi oradan uzaklaştırmakla kalmadım, hatta bu rahibi de yakalamış oldum."

Maymunlar Kralı ve Domuz Rahip kaplanın nasıl yere düştüğünü ve uzun süre bir kaya üstünde sere serpe nasıl yattığını gözlediler. Maymunlar Kralı demir mızrağını havaya kaldırdı ve tüm gücüyle kaplana sapladı, fakat mızrak sert kayaya çarpıp düştü; öyle ki Maymunlar Kralı'nın eli acıdı. Aynı anda Domuz Rahip taraklı mızrağıyla saldırdı, fakat onun mızrağı da takırdaya takırdaya havaya fırladı. Ancak şimdi karşılarındaki kaplanın büyük bir kayaya postunu geçirmiş olduğunu, aslında kaplanla değil bir kayayla çarpışmakta olduklarını anladılar. Öfkeyle bağırdı Maymunlar Kralı:

"Bu yanına kalmayacak! Biz senin strategemini bozacağız!"

Domuz Rahip sordu:

"Hangi Strategem?"

Maymunlar Kralı yanıtladı:

"O strategeme 'ağustos böceği altın gibi parıldayan kabuğundan çıkıyor" derler."

Dev kaplan, postunu bu kayanın üzerine geçirdi ve kendini rahatça gözden kaybettirdi (...)"

Batıya Hac Yolculuğu adlı romanın bu bölümünde, 21 numaralı strategemin adı tam üç defa geçmektedir. Bu, Çinlilerin yaygın strategem bilinçleri için bir işarettir. Yazar kaçışı mümkün kılan önlemi strategemle karakterize etmektedir; dev kendi kralına yaptıklarını strategemlerle anlatmaktadır ve nihayet Maymunla Kralı aynı strategemi, kendisini ve kendisine eşlik eden Domuz Rahip'i kurban durumuna düşürme strategemi ile özdeşleştirmektedir. Maymunlar Kralı'nın 21 numaralı strategemle işaret ettiği şey, açıkçası bir kaçışı gizleme/örtme durumudur: Kayanın üstüne kılıf gibi geçirilmiş kaplan postu, devin peşinden giden kahramanlarımızın tüm dikkatini çekmektedir; öyle ki, peşinden gidilen, bu durumda, pek rahat bir şekilde güvenlik içinde bulunmaktadır ve ona artık hiçbir güçlü darbe etki yapamamaktadır.

21.4 Savaş Elbisesi Giydirilmiş Ağaç

Sun Jian, Lü Bu ile çarpıştı, ağır bir yenilgi aldı ve çarpışma yerinden dört nala uzaklaştı. Lü Bu kendisini bir ormana kadar takip etti ve orada ona ok yağdırmaya başladı. Sun Jian "ağustos böceği altın gibi parıldayan kabuğundan çıkıyor strategemi"ni uyguladı. Sun Jian'ın uyguladığı strategem, 14. yüzyılın ilk yarısında yazılmış olan Volksbuch nach den "Berichten über die Drei Reiche" *[Halk İçin "Üç Krallık Dönemi" Kılavuzu]*'nda şöyle belirtilmektedir: "O zırhını aldı ve onu bir ağacın gövdesine kılıf gibi geçirdi, aynı anda kendisi oradan sıvışmış bulunmaktaydı." Lü Bu kısa bir süre ne olduğunu anlayamadı. Oysa bu arada Sun Jian çok değerli bir kaç dakika kazanmıştı ve bu ona kaçma imkanı sağlamıştı.

21.5. Wang Shouren'in Irmak Kıyısındaki Elbisesi

Wang Shouren (1472-1528), Ming Çağı'nın (1368-1644) ünlü bir düşünürü, şairi ve pedagoğuydu ve aynı zamanda devlet hizmetinde de bulunmuştu. Devlet memuruyken, 21 numaralı strategemi kritik bir anda kullandı.

1506 yılında henüz 15 yaşında olan yeni imparator Wuzong (1506-1521), haremağası Liu Jin'in yönetimdeki hakimiyetine ses çıkaracak durumda değildi. Bir sansürcü, birkaç kişiyle ortaklaşa yazdıkları bir yazıyla bu güçlü hadıma karşı saldırıya geçmişti. Wang Shouren hemen sansürcünün tarafında yer aldı, bu kişiyi şahsen tanımamış olsa da. Bundan dolayı iki ay boyunca gözaltında tutuldu ve 40 değnek dayak cezası aldı. Daha sonra başkentten 5000 kilometre uzaklıkta bir yere sürgün olarak gönderildi ve Guizhou'nun kuzeybatısındaki Longchang'ın posta istasyonunda müdür olarak çalışmaya başladı. 1507 yılında bir seyahate çıktı. Hangzhou yakınlarındaki Qiantang ırmağı civarına vardığında, Liu Jin'in ajanlarının kendisini izlemekte olduklarını saptadı. Onların pusuya yatmış olduklarını ve kendisini öldürmeye hazırlandıklarını düşünerek korktu. Bir şey belli etmemeye çalıştı. O, uşağına, Liu Jin'in kendisine bir şey yapmayacağına inandığını söyledi.

Uşağı ertesi sabah kalktığında, Wang Shouren ortadan yok olmuştu. Geride yalnızca üstüne bir veda şiiri yazılmış bir kağıt parçası vardı ve şiirde ırmağın dalgalarının her gece sadık, vefalı vassala ağladıkları yazılıydı. Uşak bu şiirden, Wang Shouren'in kendisini ırmağın akıntısına bıraktığı sonucunu çıkardı. Gerçekten de Wang Shouren'in elbiseleri ırmağın kıyısında duruyordu. Uşak ağlamaya başladı. Her şey, Wang Shouren'in öldüğünü gösterir gibiydi. Kiralık katiller bu ağlama seslerini işittiler ve geri döndüler.

Gerçekte Wang Shouren, başka bir elbise içinde, çoktan toz olmuştu. Gizli bir yerde saklandı. Oradan, daha sonra yeni çalışacağı yere gitti. Orada Liu Jin'in ölümüne (1510) kadar çalıştı. Wang Shouren'in kendisinin intihar ettiğine hükmettirecek şekilde ırmak kıyısına bırakmış olduğu elbiseler, burada ağustos böceğinin terkettiği kabuğuna karşılık olmaktadır..

Yuan Çağı'nda (1271-1368) yaşamış olan Shi Hui'nin *Bericht über ein einsames Frauengemach [Tenha Bir Harem Dairesi]* adlı dramasında, yüksek tabakadan biri imparatorun emriyle öldürülür. Kaçan oğlu takip edilmektedir. Oğulun savaş elbisesini bir kuyunun başında bulurlar. Takipçi iki ajan, önce, oğlanın kuyuya düştüğünü ve orada öldüğünü düşünürler. İlk ajan

"Birini görüyorum orada" der, kuyu deliğinden aşağı bakarak ve bağırır:

"İki, evet şimdi de iki kişi görüyorum."

"Hadi canım sen de" der ikinci ajan! "Bunlar senin ve benim sudaki yansılarımız."

Birinci ajan sorar:

"Aşağıda birinin konuştuğunu duymuyor musun?"

İkinci ajan şöyle der:

"Bunlar senin ve benim seslerimiz ve onların yankıları, yaşlı kardeşim. Bizi bir strataegemle aldattı o oğlan"

Birincisi sorar:

"Hangi strategem?"

İkincinin yanıtı şu olur:

"Bu, 'Ağustos böceği altın gibi parıldayan kabuğundan çıkıyor' strategemidir. Oğlan bizi burada cesedini aramaya yönlendirdi. O sırada sıvışıp gitti, epeyi oyalandık burada. Oğlan bu arada dağları aşmış olmalı..."

21.6. Ahşap Sitarın Tınısı

Han hanedanının (ayrıca bkz: strategem Nr. 35.5.) son zamanlarında ordu komutanlığı yapmış olan Lü Bu (ölümü: İ.S. 198) bir yenilgi almak üzereydi ki, Yuan Shao'nun (ölümü: İ.S. 202) tarafına geçti. Orada kendini kibire pek kaptırdığından Yuan Shao'nun hoşnutsuzluğunu üzerine çekti ve Yuan Shao bu ikiyüzlü herifi ortadan kaldırma kararı aldı. Lü Bu onun niyetini sezdi. Tehlikeden uzaklaşmak için, Yuan Shao'ya, hizmetinden ayrılabileceğini belirtti.

Lü Bu ayrıldığında, Yuan Shao onu koruma görevlisi görünümünde 30 savaşçı eşliğinde uğurladı. Aslında Lü Bu'yu yolda uygun bir fırsatta öldürtecekti. O günün akşamı açıklık bir arazide geceleyeceklerdi. 30 koruma görevlisi Lü Bu'nun çadırının yakınında kamp kurmuşlardı. Lü Bu çadırında hiçbir şey umurunda değilmiş gibi sitar çalıyordu. Hiç durmadan, çalıyor ve çalıyordu. Herkes Lü Bu'nun çadırında oturduğuna ve müzik yaptığına inanıyordu. Gerçekte o, müzik sesleri geceyarısı gökyüzüne yükselirken, dikkati çekmeden sıvışmıştı. Geceyarısını biraz geçtiğinde sitarın sesi kesildi. Koruma görevlileri çadıra hışımla daldılar ve her tarafa baktılar. Fakat ne bir şey gördüler ne de işittiler. Fenerlerini yaktılar ve çadırın bomboş olduğunu gördüler. Lü Bu dağlara ulaşmıştı bile.

21 numaralı strategemin akustik araçlarla uygulanmasına bir başka örnek, Li Bingyan'ın Çin strategemleri üzerine defalarca basılmış olan *Die 36 Strategeme in moderner Bearbeitung [Modern Düzenlemesiyle 36 Stratagem]* adlı strategem kitabında bulunmaktadır:

21.7. Trampet Şekline Bürünmüş Koyunlar

13. yüzyıl başında güney Song hanedanının (1127-1279) hizmetinde bulunmuş olan general Bi Zaiyu, Çurçenlere karşı bir sefer başlatmıştı (ayrıca bkz.: strategem Nr. 35.21). Bir zafer kazanamayacağı belliydi. Bu nedenle geri çekilme kararı aldı. Fakat geri çekilirken, arazi üstündeki tüm flamaları yeniden dalgalandırdı. Flamaları koyunların arka bacaklarının üstüne astırdı. Öbür yandan, koyunların boyunlarına savaş davulları asılmıştı. Öyle ki, koyunlar yürüdükçe, ön bacaklarıyla, boyunlarına asılı olan davullara vurmuş oluyorlardı. Koyunlar flamalar taşıyor ve davullar çalıyorlardı. Tabii ki bu bir şaşırtmacadan ibaretti. Durmayan davul gürültüsü ve rüzgarda uçuşan flama ve bayraklar, Çurçenlere, Çin ordusunun hâlâ olduğu yerde durduğunu düşündürttü. Çurçenler günboyu ilerleme girişiminde bulunmadılar. Nihayet durumu anladıklarında, Song ordusu çoktan güvenli bir yere çekilmiş bulunuyordu.

21.8. Düşmanı, Kamp Ateşlerini Yerinde Bırakarak Yanıltmak

Yedi Yıl Savaşları sırasında (1756-1763) cereyan eden Liegnitz Meydan Savaşı'ndan (1760), Büyük Frederik (1712-1786), ordusunu pek küçük bir masraf karşılığı kurtarmıştı. Ordusu üç cepheden kuşatılmıştı; öyle ki düşman kendisiyle alay ediyor ve kendi kendine şöyle diyor olmalıydı: "Çuvalın ağzı açık; tek yapacağımız ağzını kapatmak olacak." Frederik geceyarısı ordusuna yer değiştirtti, fakat savaş alanındaki kamp ateşlerini öylece bıraktı ve bu sayede, kendi ordusunun hâlâ eski yerinde durduğuna ve zaferi mutlaka kazanacağına inanan düşmanı yanılttı (Michael Gimmerthal: *Kriegslist und Perfidieverbot [Savaş Hilesi ve Haince Tuzak Hazırlama Yasağı],* Bochum 1990, S. 29).

21.9. Rahibelikten Ev Kadınlığına

İ.S. 1425 yılında Huzhou'da (bugünkü Zhejiang eyaleti) aile adı Yang olan bir bilgeler ailesi yaşıyordu. Evin erkeği ölmüştü. Dul kalan eşinin bir küçük oğlu ve 12 yaşında bir kızı vardı. Kız bir çiçek kadar güzeldi ve çok akıllıydı, fakat aynı zamanda çok çıtkırıldımdı ve sık sık hastalanıyordu. Anne ve kız, bir gün nakış işlerlerken, bir rahibe ziyaretlerine geldi. 40 yaşlarındaki kadın, Smaragdenen adlı budist manastırının başrahibesiydi. Manastırda tam bir münzevî yaşam sürüyordu. Hizmetinde, kendisine karşı hiçbir kural dışı davranışta bulunmamış olan iki genç rahibe vardı. Kızın büyüleyici güzelliği başrahibenin dikkatini hemen çekti.

"Ah, hiç de iyi ve sağlıklı biri değil o. Sürekli hastadır" diye şikayette bulundu annesi.

Başrahibe bunun üzerine kızın horoskop falına baktı ve şu sonuca vardı: Kız dünyadan elini eteğini çeker ve bir manastıra kapanırsa, iyileşecektir.

Doğal olarak burada horoskop sadece bir "strategem"di, diyor Ling Mengchu (1580-1644) *Şaşkınlık Yaratan Sıradışı Öyküler* adlı kitabında. Ben yukarıdaki öyküyü kısaltarak bu kitaptan çevirdim.

Kendiliğinden anlaşılacaktır ki, çocuğunun sağlığını her şeyin üstünde tutan anne, hiç itiraz etmeden kızını başrahibeye güvenle teslim eder ve kızın Smaragdenen manastırına çekilmesine rıza gösterir. Başrahibe için genç rahibe adayı, diğer iki rahibe gibi, aslında kendi kuraldışı faaliyetleri için kullanılacak, yani arzu eden erkeklere sunulmak üzere avlanacak bir başka kuştu. Genç rahibe adayı "Sevgi Uyandıran" adını aldı. O kadar gençti ki, başrahibe dahil, manastırdaki üç arkadaşının erkeklerle pek içli dışlı bir şekilde sürdürdükleri rahat yaşamın gerçek yüzünü anlayacak durumda değildi.

Aynı sıralarda Huzhou kentinde bilgelikte "Çiçen Açan Talih" derecesini elde etmiş bir bilgeler ailesinden gelen genç bir adam yaşıyordu. Adı Jia Wenren'di, 17 yaşındaydı ve bekardı. Dul annesinin yanında yaşıyordu. Göz kamaştırıcı bir görünüme sahipti ve zarif davranışlarıyla insanları cezbederdi. Kısacası, çevresinde her yönden aranan ve sevilen biriydi.

Günün birinde bir arkadaşı onu Hahgzhou'ya, tüm görkemiyle çiçek açmış olan erik ağaçlarını görmek üzere, gezmeye davet etti.Bir gün bir gece süren yolculuktan sonra gemiyi Hangzhou'da terkettiler ve gezilerine Batı Irmağı yoluyla devam ettiler. Kısa bir süre sonra kendilerini bir fıstık çamı ormanında buldular. Orada yüksek, güçlü ağaçlar vardı ve onların arasına tapınağa benzer bir bina gizlenmişti. Burası sakin ve loştu. Kendilerini içeriden birilerin gözetlemekte olduğu duygusuna kapıldılar. Acaba kapıyı çalsalar ve içecek bir şey rica etseler miydi? Hayır, sabahın erken saatlerinin zevkini çıkarmayı ve yollarına devam etmeyi kararlaştırdılar. Onları fantastik bir oyun bekliyordu: Erik ağaçlarının üstü pırıtlılı gümüş ve yeşim taşından plakacıklarla örtülmüştü.

Büyüsüne kapılmış oldukları bu yer, Smaragdenen manastırıydı. Sevgi Uyandıran kardeş 16 yaşına basmış ve eskisine oranla daha da güzelleşmişti. O ne eşi emsali görülmemiş, tatlı yaratıktı öyle! Hergün kaba saba herifler ziyaret ediyordu manastırı. Sevgi Uyandıran'a manalı manalı bakıyorlar veya iki anlamlı sözcüklerle kendisinden randevu koparmaya çalışıyorlardı. Diğer rahibeler bu isteklere karşı pek verimkar davranıyorlar ve küçük sevinç çığlıkları atı-

yorlardı. Fakat Sevgi Uyandıran, heriflere hiç mi hiç güvenmiyordu. Onu sadece üç kızkardeşiyle birlikte huzurlu bir yaşam sürmek ilgilendiriyordu. Kendi hücresinde münzevî bir yaşam sürüyor, okuyor ve şiirler yazıyordu. Bugün rastlantıyla iç avluda gezintiye çıkmıştı ve bir kapı aralığından, manastıra şaşkın şaşkın bakan Jia Wenren'i ve arkadaşını gördü. Jia Wenren'den yayılan soyluluk ve saflık, genç kızı o anda cezbetti. O, iki arkadaşı rahat rahat ve tam olarak görebiliyordu. Her iki bey yola koyuldukları sırada, onlara şaşkın ve üzüntülü, bakakaldı. Jia Wenren'i tekrar görme zevkini tadabilmek için onları nasıl da seve seve burada tutardı. Derinden etkilenmiş bir halde hücresine geri döndü. "Demek dünyada böyle güzel adamlar da var" diye sızlandı.

"Belki de o gökten yere inmiş bir ölümsüzdür. Ah, tüm bir yaşamı böyle bir adamla birlikte geçirmek ne güzel olurdu! Fakat benim durumumda böyle bir şey düşünmek bile fazla."

Gözlerinden yaşlar akmasını güçlükle önleyebildi.

Jia Wenren'in Hangzhou'ya yaptığı gezinin üzerinden henüz dört ay geçmişti. Eyalet devlet memuru sınavları öncesiydi. Jia Wenren de sınava girmek istiyordu. Fakat daha önce bir süre Hangzhou'daki bir teyzesinin yanında bir süre kalmak ve böylece, Huzhou'nun bunaltan yaz güneşinden uzaklaşmak istedi. Yanına bir çanta dolusu kitap aldı ve kiralamış olduğu gemiye bindi. Yanında Dördüncü A adlı uşağı vardı. Gemi henüz kalkmıştı ki, genç bir rahip kıyıdan seslendi:

"Hangzhou'ya mı gidiyorsunuz?"

Kaptan başıyla evet dedi.

"Beni de alır mısınız? Borcum neyse öderim."

Rahip Huzhou'da ailesini ziyaret ettiğini ve Hangzhou'ya, manastırına geri dönmek üzere yollara düştüğünü belirtti. O sırada güvertede Dördüncü A göründü ve konuşmaya kaba bir şekilde katıldı ve rahiple müstehcen laflar ederek alay etmeye kalkıştı. Rahip sadece bir soru soracağını belirterek geriye seslendi. Kendisini böyle küçük düşürmek için bir neden yoktu. Kamarasında bulunan Jia Wenren gürültüyü işitti. Bir lombarı açtı ve baktı. Genç rahibin zarif, temiz yüzünden yayılan canayakınlığı ve sevecenliği hissetti. Rahi-

bin, kaptana seslendiği sırada, Hangzhou'da bir manastırda bir münzevî olarak oturduğunu işitmişti. Jia Wenren bu manastırın harika güzellikte bir bölgede olduğunu biliyordu ve kendi kendine, rahibi yanına alırsa manastırı ziyaret edebileceğini düşündü. Güverteye çıktı ve uşağına susmasını ve rahibi gemiye buyur etmesini emretti. Gemi kıyıya yeniden yanaştı ve rahip gemiye bindi. Jia Wenren rahibi yakından görür görmez daha da şaşırdı. Kendi kendine, böyle güzel bir rahip şimdiye kadar görmediğini söyledi.

"Hani onun kadın olduğuna inanasım geliyor. Ve eğer o bir kadınsa, dünyanın tüm güzelliklerini ışıl ışıl yayıyor. Gerçek bir gökyüzü yaratığı! Ama yazık ki, bir rahip sadece o!"

Jia Wenren yeni geleni selamladı ve kamarasına davet etti. Rüzgar uygun esiyordu. Gemi yelken açtı ve rüzgarın eşliğinde uçar gibi harekete geçti.

Her iki yolcu konuşmaya başladılar ve birbirine daha da yakınlaşmalarını sağlayacak şekilde, aynı kentten olduklarını ve aynı şiveyle konuştuklarını gördüler. Kamara epeyi sıcaktı. Jia Wenren rahibe üstündekilerini biraz çıkarmasını söyledi, fakat rahip bunu anında reddetti. Akşam yemeğinden sonra Jia Wenren rahibe banyo yapmasını önerdi, fakat rahip bu öneriyi de geri çevirdi. Jia Wenren banyosunu yaptı ve yorgunluktan gözlerine uyku çökünce, gidip yattı. Hemen uykuya daldı. Dördüncü A geminin kıçına çekildi, orada yattı.

Rahip lambayı söndürdü, soyundu ve hemen yatağa girdi. Fakat uyuyamıyordu. Her yanı titriyor, güçlükle soluk alıyordu. Jia Wenren'in yanında derin bir uykuya dalmış halde yattığını görünce, yavaşça kalktı ve oturdu. Ellerini yorgandan çıkardı ve Jia Wenren'in sırtını sıvazlamaya başladı. Jia Wenren uyandı ve irkildi. Rahip elini hızla geri çekti ve uyuyormuş gibi yaptı. Fakat Jia Wenren teması hissetmişti ve şöyle düşündü:

"Ah! Bu rahip bana çok sokuluyor. İnanıyorum ki, o ruhanî bir kişiliğe sahip. Fakat o sanki başka bir kılığa bürünmüş gibi. Neden böyle bir cins-i latifle küçük bir macera yaşamayayım? Yanıbaşımda yatan bu nefis parçayı kaçırmak doğru olur mu?"

"Çiçek Açan Talih" o anda kendisini çok güçlü bir erkek gibi his-

setti. Ve vakit geçirmeden rahibi kucakladı. Artık sarmaş dolaş olmuşlardı. Jia Wenren'in eli sevgi dolu okşamalarla rahibin orasında burasında dolaşıyordu. Rahip yeniden uyuyor gibi yapıyordu. Jia Wenren'in rahibin orasını burasını yoklayan eli birdenbire iki yuvarlacık memeye değdi. El şimdi de rahibin kıçını okşamaya başlamıştı. Rahip şimşek hızıyla sırtını döndü. Jia Wenren ürkerek sıçradı ve rahibe şöyle dedi:

"Bana gerçeği söyle! Kimsin sen!"

Rahip yanıt verdi:

"Sesini yükseltme sayın bayım! Ben gerçekte bir rahibeyim ve güvenliğim için rahip kılığında geziyorum [21 numaralı strategemin metamorfoz-strtagemi olarak uygulanışına bir örnek!]."

Jia Wenren şöyle dedi:

"Eğer durum buysa, kader bugün bana gülüyor demektir. Fakat artık beni terkedemezsin."

Rahibe yalvardı:

"Bana merhamet edin. Ben henüz pek genç bir kızım, lütfen sakin olun!"

Fakat böyle bir anda kim Jia Wenren'den geri adım atmasını bekleyebilirdi ki! O şahlanmış duygularını yatıştırmak ve kamışını henüz açmamış çiçeğe sokmak için daha fazla bekleyemezdi. Rahibeye, kaşlarını çatmak, dişlerini gıcırdatmak ve bekaretini teslim etmekten başka yapacak bir şey kalmamıştı. Fırtına dinmiş, sükûnet geri gelmişti. Genç adam şöyle dedi:

"Sen bir ölümsüzsün. Bunların hepsi bir rüyadan ibaret olmasın sakın? Fakat gerçeği söyle bana. Nereden geliyorsun? Çünkü bu olup bitenlerden sonra artık birlikte yaşamak zorundayız."

Ve rahibe başından tüm geçenleri açıkladı. Tabii bu arada genç adamı daha önce görmüş olduğunu da anlattı. Uzun süre onu düşünmüştü; ne var ki, onu bir daha görmesinin mümkün olmadığına inanmıştı. Kendisini ona gönülden vermek, hep onunla birlikte olmak istiyordu; tıpkı su ve balık gibi.

"Biz birbirimiz için yaratılmışız" diye konuştu Jia Wenren. "Uzun süre böyle gizlilik içinde kalmayacağız. Şimdi artık birlikte olabilmenin araçlarını ve yollarını aramalıyız."

"Şu andan itibaren sana aitim" dedi Sevgi Uyandıran.

Ve genç adama kendi manastırında konaklamayı önerdi. Genç adam orada sükûnet içinde olacak ve hergün sabahtan akşama kadar sınavlarına hazırlanabilecekti. Başrahibe sık sık manastırdan dışarı giderdi; bu sırada kolayca beraber olabilirlerdi. Diğer rahibeler de onu mutlaka sevgiyle kucaklayacaklardı. O da onlara uygun şekilde davranacaktı elbette. Böylece manastıra geldiler. Genç adamı orada yedirip içirdiler, kendisine temiz bir hücre ayırdılar ve banyoyu hazırladılar. Başrahibe ve diğer iki rahibe, "Sevgi Uyandıran" dan habersiz, aralarında anlaştılar. Genç adamla ilk buluşma hakkı başrahibenindi ve Jia Wenren başrahibe ile arzu dolu bir gece geçirdi. Diğer iki rahibe sıradaydılar; kalan iki gece onlarındı. Sevgi Uyandıran ise diğer rahibelerin uygun gördükleri üzere, geride kaldı. Bir ay sonra genç adamın gücü artık tükenmişti. Onu özenle beslediler, ginseng, lotus çekirdeği ve diğer kuvvetlendiricilerle yeniden güçlü hale getirdiler. Tam anlamıyla etrafında pervane oldular. Dikişçi Kadın Bayramı yaklaşmıştı ve yedinci ayda büyük oruç başlayacaktı. Bu vesileyle Hangzhou'rda oturanlar dindarca işlere giriştiler ve ırmak üstüne fenerler diktiler. Yedinci ayın onikinci gününde, zengin, şık görünümlü bir bay, başrahibeyi, Sutra zikretmek ve ayine katılmak üzere konağına davet etti. Başrahibe geleceğine söz verdi. Konaktaki tüm törenler üç gün sürecekti. İki rahibenin yardımına ihtiyacı olduğundan, başrahibe, Sevgi Uyandıran'ı araya katmadan, fırsatı değerlendirmeye girişti; çünkü Sevgi Uyandıran'ı manastırda bırakmak, Jia Wenren'in manastırda kalması anlamına gelecekti. Başrahibe, zengin adamın konağına giderken, Sevgi Uyandıran'ı sevgilisiyle başbaşa bırakmaya karar vermişti.

Başrahibe ve diğer iki rahibe gittikten sonra, Sevgi Uyandıran Jia Wenren'le durumlarını görüştü.

"Burada sürekli kalamayız" dedi Sevgi Uyandıran ve devam etti: "Sınavlar yaklaşıyor. İşler burada böyle devam ederse, sadece sınavı kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalmayacaksın, üstelik sağlığını da mahvedeksin."

Jia Wenren "Sanki bunu ben de bilmiyor muyum?" diye yanıt verdi.

"Sadece sana yakın olmak istediğimden, onlarla birlikte yatağa giriyorum, yoksa bundan zevk aldığım için değil" diye devam etti.

Sevgi Uyandıran konuşmayı şöyle sürdürdü:

"Sana rastladığımda, buradan uzaklaşmak amacıyla bir kaçış-strategemi (tuoshen zhi ji) uygulamak istemiştim. Ne var ki, dönüş yolunda annemi ziyaret ettim. Başrahibe ben yolda kaybolduğum sırada hakkımda araştırmalar yapacaktı. Fakat şimdi biz uygun bir fırsat yakaladık. Burada, manastırda yalnızız, buradan kaçabiliriz. Onlar bizi izlemeye cesaret edemezler, çünkü bizi izlemeye kalkıştıkları takdirde kendi yaptıkları uygunsuz işlerin aydınlığa çıkacağını hesap ederler."

"Bu olmaz" diye yanıtladı Jia Wenren ve devam etti:

"Ben bir bilgeler ailesine mensubum ve annem hâlâ yaşıyor. Seninle bizim eve kaçacak olursam, ailem kızacak ve senin varlığını kabul etmeyeceklerdir. Başrahibe seni bulursa, olayı ilgili makamlara haber verebilir ve benim müstakbel memuriyet hayatım tehlikeye girer. Ve sen de zor durumlara düşersin. Hayır, başka bir yol aramalı. Aklıma şu geliyor: Önce sınavları başarıyla bir vereyim, daha sonra evleniriz."

Sevgi Uyandıran şöyle dedi:

"Sınavlarını verdikten sonra artık sen bir rahibe ile evlenemezsin. Ayrıca sınavları veremezsen ne olacak? Hayır, bu iyi bir çözüm değil."

Aralarında tartışıp durdular, Jia Wenren şöyle deyinceye kadar:

"Bu yönetim bölgesinde benim bir teyzem oturur; kendisi bir devlet memuruyla evliydi. Şimdi dul kaldı. O pek dindar bir Budisttir. Onun konutunda küçük bir ayin yeri vardır, orada daima günlük ağacı tütsüleri yanar. Bu işle ilgilenen yaşlı rahibe benim sütninemdir. Ben bugün teyzeme gidecek ve ona senden söz edeceğim. Umuyorum ki, ayin yerinde, sütninemin yanında kalmanı sağlayacağım. Bir memur ailesi söz konusu olduğundan, kimse orayı ziyaret etme cesaretini gösteremez. Orada kalırsın, saçların tekrar büyüyünceye kadar. Benim işlerim de yolunda giderse, daha sonra usullere uygun şekilde evleniriz. Ve sınavları başaramazsam, en azından başının ortasındaki traşlı yer olmaz artık."

Sevgi Uyandıran bu plandan dolayı heyecanlandı ve Jia Wenren'i acele etmesi için zorlarken şöyle dedi:

"Üç gün sonra çok geç olacak."

Teyzesi Jia Wenren'i sevgiyle karşıladı. Jia Wenren başından geçen aşk öyküsünü anlattı, tabii pek çok yalan uydurarak (zao ge huang). O, Sevgi Uyandıran'dan bir öğretmeninin kızı diye söz etti ve henüz çocuk yaşta olduğunu ekledi. Sınavlara hazırlanmak için sakin bir yer ararken, rastlantıyla bu kızla Smaragdenen manastırında karşılaşmıştı. Öylesine güzel bir kızdı ki! O artık kutsal bir mekanda barınamazdı ve kendi yanında kalmak istiyordu. Kader onları birbiri için yaratmıştı ve bu yüzden o öğretmeninin kızı bile olsa, kendi başına bırakamazdı, ve saire.

Teyze yeğeninin durumunu büyük bir anlayışla karşıladı. Ne var ki ayin yeri bir kız için uygun bir yer değildi; çünkü Jia Wenren'le kızın varlıkları ayin yerinin kutsallığını bozabilirdi.. Bunun yerine, teyze kendi evinin tenha bir köşesinde oturmalarını önerdi. Rahibe orada yaşayabilirdi. Sevgi Uyandıran'ın emrine bir hizmetçi de verebilirdi.

Jia Wenren manastıra döndü ve Sevgi Uyandıran'a her şeyi anlattı. Kız hiç gecikmeden eşyalarını topladı. Jia Wenren şöyle dedi:

"Ben sana yeni evine kadar eşlik edeceğim; daha sonra buraya geri döneceğim. Böylece, geri döndüklerinde rahibelerin durumdan şüphe etmelerini önlemiş olacağım. Bu durumda ben eşyalarını burada bırakacağım."

"Rahibelere karşı hâlâ bir şeyler hissediyor musun" diye şüpheyle sordu Sevgi Uyandıran.

Jia Wenren onu yatıştırdı:

"Kalbim tümüyle ve sadece sana aittir. Geride şüphe çekecek hiçbir iz bırakmamam gerek; tıpkı altın gibi parıldayan kabuğundan çıkan ağustos böceği gibi. Senin ayrılışında benim payım olduğundan şüpheye düşerlerse, bu rahibeler bana kötü bir oyun oynuyabilirler. Tam sınavlar öncesi kendime bunu yapamam."

"Ben sık sık sadece annemi ziyaret ettim" dedi Sevgi Uyandıran ve devam etti:

"Rahibeler sana benim nerede olduğu soracaktır. Sen sadece, ben ayrılırken orada olmadığını ve beni görmediğini söylersin. Onlar benim anneme gittiğimi sanacaklardır."

Her şey bu strategemik plana göre olup bitti. Jia Wenren gece teyzesinin yanında kaldı ve ertesi gün orayı terketti. Bu arada üç rahibe manastıra geri döndüler ve ortada kimsenin olmadığını gördüler. "Nerede bunlar?" diye birbirlerine tedirgin bir şekilde sordular. Onları en çok tedirgin eden şey, genç adamın yokluğuydu; Sevgi Uyandıran onlar için pek de önemli değildi. Endişeli endişeli Jia Wenren'in hücresine koştular. Eşyalarının hepsinin yerlerinde olduğunu gördüklerinde pek rahatladılar. Sevgi Uyandıran'ın hücresinin tamamen boş olması ve kendisinin de ortalıklarda gözükmeyişine bir açıklama getiremediler.

Jia Wenren geri dönmüştü. Rahibelerin yüzleri o an aydınlandı.

"Ah! İşte ta kendisi!" diye bağrıştılar.

Başrahibe hemen onu yedirmeye, içirmeye koyuldu ve Sevgi Uyandıran'ın orada ollmadığını tek bir sözle belirttikten sonra, gülerek şöyle dedi:

"Sizsiz üç gün kalbimi çok sızlattı. Hemen benim hücreme gidelim ve zevke dalalım!"

Diğer iki rahibenin itirazlarına aldırış etmeksizin, başrahibe genç adamı adeta sürükleyip götürdü. Jia Wenren ne kadar gerilim içinde olsa da, yapacağının en iyisini yaptı yine. Ancak sevişmeden sonra Sevgi Uyandıran'dan söz etti başrahibe.

"Ben kente gitmiştim" dedi Jia Wenren ve devam etti:

"Ve vakit o kadar ilerlemişti ki, bir arkadaşının yanında geceledim."

"Şüphesiz o yalnızlığı pek kaldıramadı. Bizsiz üç gün geçirdi. Bu yüzden pek tabii Huzhou'ya, annesinin yanına gitti herhalde. Bütün bunlar daha sonra açıklığa kavuşur" diye düşündüler rahibeler ertesi gün.

Tüm duygu ve ilgileri Jia Wenren'de odaklanmış olduğundan, Sevgi Uyandıran'ın başına ne geldiği artık konu olmaktan çıkmıştı. Jia Wenren, ne var ki, bu yerde daha fazla zaman harcamak istemiyordu. Tam üç gün sonra, sınavların yapılacağı binanın karşısında bir ev aramak istediğini belirtti. Ve Jia Wenren eşyalarını topladı.

"Mümkün olduğu kadar çabuk geri dön" diyerek uğurladılar rahibeler kendisini, manastırdan ayrılırken.

Döneceğine söz verdi genç adam ve oradan derhal uzaklaştı.

Sevgi Uyandıran ortadan kaybolduğu sırada, genç adam, zaman zaman, Sevgi Uyandıran'ın ortadan kayboluşunda karışık bir şeyler olduğu şüphesine kapıldı. Rahibeler onu arıyorlardı, fakat kendisi bulunamıyordu. Onlar ona karşı ne yapabileceklerini düşünüyorlar, fakat bir karara varamıyorlardı. Bir süre sonra başrahibe yeni bir potansiyel sevgili buldu ve tüm zamanını onunla zevk ve sefa içinde yaşamaya ayırdı. Jia Wenren öykünün sonraki kısımlarında sadece bölge devlet memuriyeti sınavlarını kazanmakla kalmadı, hatta başkentteki sınavları da kazandı. İmparatorun özel izniyle tatile çıktı ve sevgilisiyle resmî yoldan evlendi.

21 numaralı strategemin burada Sevgi Uyandıran'ın Smaragdenen manastırından pek şık bir şekilde kaçışıyla üstü örtülmüş olan başarılı uygulamasını buluyoruz.

21.10. Akraba Rolünde Bir Tiyatro Oyuncusu

Milla Hala, tüm aile içinde, noel ağacını süslemeyi çok sevmesiyle tanınırdı. Esas hüneri, camdan yapılmış, cüce şeklindeki bir düzine bibloyu bir mantar çekiciyle, epeyi yükseğe kaldırılmış dalların içine ve çan şeklindeki bir örse tutturmaktı. Cücelerin ayak tabanlarının altında mumlar bulunuyordu. Isı belli bir düzeye çıktığında, gizli bir mekanizme cücelerin asılı olduğu dalları harekete geçiriyordu. Daha sonra cüceler mantar çekiçleriyle örse vuruyorlar ve periler kraliçesinin sesi gibi pek zarif bir çıngırtı duyuluyordu. Gümüş rengi elbise giymiş, al yanaklı bir melek, noel ağacının tepesinde belirli anlarda dudaklarını açıyor ve "barış, barış" diye fısıldıyordu. Tabii Hala'nın noel ağacında şekerlemeler, kurabiyeler, gelin telleri, badem ezmeleri - ve asla unutmadığı - lamettalar bulunurdu.

İkinci Dünya Savaş'ının (1939-1945) başlamasından sonra, çevreye düşen bombaların yarattığı sarsıntılar hassas ağacı fazlasıyla tehlikeye maruz bırakmıştı. Bazan cüceler ağaçtan tepetaklak düşü-

yor, bazan melek bile yere yuvarlanıyordu. Hala teselli kabul etmeyecek derecede üzgündü. Her hava saldırısından sonra ağacının baştan aşağıya yeniden düzenlemesi gerekiyordu. Ne var ki, hava saldırıları tüm kentin üzerinde her geçen gün daha fazla şiddetlendikçe, Hala'ya kalan, ağacının korunmasını sağlamaları için, akrabalarına sert sitemlerde bulunmak, onlarla sonuçsuz tartışmalara girmek, bol bol gözyaşı dökmek ve sızlanmaktı.

Savaştan sonra Milla Hala yeniden noel ağacıyla meşgul olmaya başladı. Ağaç, her şeyiyle "eskiden nasılsa tıpkı öyle" olmalıydı. Önceleri ailede kimse bunu ciddiye almadı. Neden sevimli, yaşlı bayanın küçük oyunu ciddiye alınmalıydı ki? Yine de, cücelerden, örslerden ve bir melekten oluşan takım, mutluluk getirmeye devam etti. Ve 1946'da her şey eskisiyle aynı olacak şekilde hazırlandı.

1947 ocağının başında tüm aile Hala'nın davetinde biraraya geldi. Işıklar söndürüldü ve mumlar yakıldı; cüceler çekiçleriyle vurmaya başladılar ve melek "barış, barış" diye fısıldamaya başladı. Her şey eskisi gibiydi gerçekten. Ne var ki, bir süre sonra tatsız bir olay meydana geldi. Amcanın oğlu "Tapınaktaki İsa"yı anmak üzere mumları yakmağa başladığında, o ana kadar gayet ılımlı bir havada, halinden memnun görünen Hala, şiddetle bağırmaya başladı ve bu bağırış öylesine şiddetli ve ani oldu ki, amcanın oğlu şoka uğradı ve yavaş yavaş sallanmakta olan ağacın üstüne yıkıldı. Ve olan oldu. Tıngırtılar, çıngırtılar yükseldi; cüceler ve çanlar, örsler ve tepedeki melek, hepsi birden, yere indi; Hala hâlâ haykırıyordu.

Teyze bir hafta boyunca haykırdı durdu. Telgrafla nörologlar çağrıldı, psikiyatrlar taksiyle eve getirildi. Fakat her biri, her şeylerini ortaya koymalarına rağmen, bir parça da şaşkın bir halde, omuz silkerek çekip gittiler. Hiçbiri bu sevimsiz, kulak tırmalayıcı konsere bir son vermeyi başaramadı. Hala, amcanın aklına yeni bir noel ağacı yapma fikri gelinceye kadar, uzun süre haykırmayı sürdürdü. En nihayet 12 şubatta yeni noel ağacı tamamlanmıştı. Mumlar tekrar yakıldı, gerekli şeyler ağacın orasına burasına konuldu, Hala hasta odasından getirildi. Yüzünde sakin bir ifade vardı. Ve ısı gerekli dereceye ulaştığında, camdan cüceler mantar çekiçle çınçın vurmaya başladılar, nihayet melek "barış, barış" diye fısıldadı. "Barış"

dendikçe Hala'nın yüzüne harika bir tebessüm yayıldı ve hemen ardından tüm aile "Noel Ağacı" şarkısını söylemeye başladı. Tabii her kutsal akşamda evden eksik olmayan papaz da davet edilmişti. O da güldü ve hatta yumuşak bir yüzle, şarkı söyleyenlere kendisi de katıldı. Hala sakin görünüyordu ve rahatsızlığı atlatmış gibiydi. Birkaç şarkı söylendikten ve çok sayıda börek ve çörek tabağı boşaltıldıktan sonra, herkes yoruldu ve odasına çekildi. Hala da, herhangi bir yatıştırıcı ilaç almadan uyudu. İki hemşire evi terketti, hekimler de tabii. Her şey yolunda görünüyordu. Hala, yemek yemeğe ve içmeye başlamıştı yeniden; eskisi gibi sevimli ve yumuşaktı. Fakat akşamüstü hava kararmaya başladığında ve amca ağacın altında ve karısının, Milla Hala'nın yanıbaşında gazete okurken, Hala birdenbire amcanın eline yumuşak bir şekilde dokundu ve şöyle dedi: "Artık çocukları noel için çağıralım, tam zamanıdır." Amca daha sonraları, o anda şoka uğradığını itiraf etti. Şoka rağmen ayağa kalktı, aceleyle çocuklarını ve yeğenlerini akşam evde toplanmaları için çağırmak ve papaza bir haber göndermek üzere. Papaz geldi, soluk soluğa kalmıştı ve şaşkınlık içindeydi. Yine mumlar yakıldı, cüceler çekiçle çınçın vurmaya başladılar, melek fısıldadı, şarkılar söylendi, börekler ve çörekler yendi. Her şey tekrar yolunda gidiyor gibiydi.

Ne var ki soylu noel ağacının yaşamı sınırsız değildi. Karnaval yaklaştığında, ağaç yapraklarını dökmeye başladı ve akşamları şarkılar söylenirken Hala'nın yüzündeki ve özellikle alnındaki buruşukluklar da daha fazla dikkat çekmeye başlamıştı. Bir akşam amca "Bütün kuşlar burada" ve "Gel, sevgili mayıs ve yap yapacağını" şarkılarını söylemeyi önerdi. Ne var ki, daha ilk şarkının ilk mısrasında Hala'nın yüzü öyle bir karardı ki, şarkı hemen kesildi ve "O, noel ağacı" şarkısına geçildi. Üç gün sonra amcanın oğlu, bir küçük çapulculuk denemesine girişti. Fakat daha elini ağaca henüz daldırmış ve cücelerden birinin mantar çekicini almak için uzatmıştı ki; Hala çılgınlar gibi haykırmaya başladı. Cüce yine eski yerine monte edildi, mumlar yakıldı ve biraz hızlı fakat yüksek sesle "Sessiz gece" şarkısı söylenmeye başladı. Dehşet içinde görüldü ki, Hala gerçekten de cinnet geçiriyordu; sanki "kutsal akşam"daymış gibi. Onun için her akşam, artık noel akşamıydı, kutsal akşamdı. Ne var ki, o akşam-

ki şölenin huzur içinde geçmesini sağlamak için ağacın üstündeki süsleri almak ve bu ağacın yerine yenisini monte etmek gerekiyordu. Hala'nın durumu düzelmişti. Dört noel ağacı eskitilmişti. Birçok defa her akşam yapılan şölene bir ara vermek veya tamamen sona erdirmek denendi. Ne var ki Hala'nın bir haykırışıyla bundan vazgeçmek zorunda kalındı. Kesin bir tavır almak gerekiyordu; bu böyle gitmezdi. Yıldırıcı olan husus, Hala'nın tüm yakınlarının onun yanıbaşında hazır bulunmak zorunda kalmalarıydı. Bunlara papaz ve yeğenler de dahildi. Ailenin tüm üyeleri, görülmemiş bir dakiklikle, anında orada bulunmalıydı. Bu, papaza önceleri pek zor geldi. O birkaç hafta hiç sızlanmadan, Hala'ya, kilisesinin bu yaşlı müdavimine özenle katlandı. Fakat o hafifçe öksürerek, amcaya, bu işin böyle gidemeyeceğini açıkladı. Bu özel şölen muhakkak ki kısaydı - tam kırk dakika sürüyordu - fakat bu kısa süreli seromoniye bile katlanmak artık mümkün değildi, papaza göre.

Çözüm, yüksek rütbeli bir kilise yetkilisi olan komşudan geldi. O, her akşam yapılan bu şölende hazır bulunmak istediğini açıkladı. Amcanın oğlu yeni bir noel ağacı dikmek için, taze noel ağacı sağlayan bir yer aradı. Bu arada amcanın evinde yapılacak akşamki şölene katılacak olanlar tamamen profesyonel bir katılıkla davranmayı kabul ettiler. Ağacın altında veya etrafında toplanıldı. Hala geldi, mumlar yakıldı, cüceler çekiç sallamaya başladılar ve melek "barış, barış" diye fısıldadı. Daha sonra birkaç şarkı söylendi, taze çörekler kıtır kıtır yendi, biraz bir şeyler içildi ve herkes esneye esneye birbirine "mutlu noeller" dileyerek odasına çekili.

Ortalıkta kimse görünmüyordu; Hala yavaşça fakat sürekli ağlıyordu. Aklına kimbilir neler gelmişti yine. Şölenin bitmesini istemiyordu. Amca bu isteğe biraz sert çıktı ve sadece bu geceye özgü bir istisna olarak ve kısa bir süre için şölenin devam etmesini sağladı.

Ne var ki, amcanın artık sabrı taşmıştı. Hala'ya karşı tavrı da değişiyordu. Bir gün aklına, akşam şöleninde kendisini bir tiyatro oyuncusunun temsil edebileceği fikri geldi. İşsiz, keyfine düşkün bir tiyatro oyuncusu buldu. Adam 14 gün boyunca akşam şölenlerinde kendisini öyle iyi taklit etti ki, eşi Milla Hala hiçbir şey farketmedi. Diğerleri de bir şey farketmemiş gönürüyordu. Bir akşam, küçük

torunlardan biri, küçük bir şarkı arası dinlenmesi sırasında, başında saç olmadığını bildiği amcaya bakarak, birdenbire bağırmaya başladı: "Büyükbabanın bukle bukle saçları var." Ve zafer kazanmış gibi, amcayı oynayan oyuncunun peruğunu kaldırdı. Zavallı tiyatro sanatçısı için bu sahne, son derecede işkenceli oldu. Aile de sarsılmıştı ve bir felaketi önlemek için, bu gibi zor durumlarda hep yaptıkları gibi, acele acele şarkı söylemeye başladılar. Hala yattıktan sonra, amcayı oynayan sanatçı sorguya çekildi, kim olduğu ortaya çıktı. Bu, noel gecesi şenliğinin tam anlamıyla iflas edeceğinin işaretiydi. Tiyatro oyuncusunun foyasının meydana çıkması sanki bir isyana yol açtı ve sonuçta bir anlaşmaya varıldı. Amca, kendisi, yeğenler, kayınbiraderi Karl ve Lucie'den oluşan küçük bir heyet için masrafı üstlenmeye hazır olduğunu açıkladı ve bu dört kişiden birinin çocukları meşgul etmek için akşam şölenine gerçek kimliğiyle katılması konusunda anlaştılar. Yüksek rütbeli kilise yetkilisi bu manevranın hiç farkına varmamıştı. Hala ve çocuklar dışında, o da böylece bu oyunda tek orijinal figür olarak kalmıştı. Gerçek bir aile üyesi şölene daima katılacağından, tiyatro oyuncusu için de münhal bir yer garanti altına alınmış oluyordu. Bunlar şölene istemeye istemeye katılıyorlardı, ama buna karşılık biraz para kazanıyorlar ve üstelik yemeğe kalıyorlardı. O andan itibaren her şey yolunda gitmeye başladı.

Tam iki yıl sonra ılık bir yaz akşamı amcanın evine yaklaştığım sırada, uzaktan şöyle bir mısra işittim: "Noelde orman ışıl ışıl olur..." Eve sessizce yaklaştım ve bir perde aralığından odaya baktım. oyuncuların yaptıkları taklitlerin akrabaların ses ve jestleriyle benzerliği o kadar dehşet vericiydi ki, ben bu akşam kimin gerçek aile üyesi, kimin oyuncu olduğunu ve hele çocuklara "gözcü" olarak bakanın (onlar böyle adlandırıyorlardı) kim olduğunu anlayamadım; Ancak pek sonra sadece kayınbiraderimi, eğer öyle denebilirse, gerçek kişi olarak tanıdım. Hala gerçekten de mutlu görünüyordu. Yüksek rütbeli kilise görevlisi ile çene çalıyordu. İkisi de neşeyle küçük kahkahalar atıyorlar ve konuşma ancak bir şarkı söylemeye geçildiğinde kesiliyordu...

"21 numaralı strategeme tipik bir örnek." Tayvan doğumlu, Çinli

ve Helveçyalı [İsviçre'nin eski adı -çn.-] karışımı bir aileden gelen, kriminal romanlar yazarı Chu Wen-huei; burada kısaltılmış olarak yer verilen ve Nobel edebiyat ödülü sahibi, Alman yazar Heinrich Böll'ün (1917-1985) yazmış olduğu "Sadece Noel Zamanı Değil" adlı öyküyü bu sözlerle değerlendirmişti bana.

21.11. Ayakyoluna Gitme

Katil Bai Zheng bir handa Wang Wenyong adlı bir seyyar satıcıyla kavgaya tutuşmuştu. Bai Zheng ona arkadaş olmaları için asılıp duruyor ve onu her vasıtaya başvurarak kendisiyle iş ortağı olarak beraber çalışmaya ikna etmeye çabalıyordu. Wang Wenyong canını sıkan heriften kurtulmak istiyordu. O Bai Zheng'e bir bardak şarap ısmarladı, öbürünün art arda içtiklerinin arkasından. Gerçekten de Bai Zheng bir süre sonra şöyle dedi:

"Çok içtim ve biraz uyumak istiyorum."

Wang Wenyong meyhaneciye seslendi:

"Git ve ona bir baş yastığı getir!"

Fakat sarhoş haliyle Wang Wenyong'a daha fazla asılmaya başlayan Bai Zheng, şöyle dedi:

"Ben başımı yastığa değil, senin bacaklarına yaslamak istiyorum. Birazcık uyuyayım şurada, sonra kalkar ve birlikte bir şeyler satmaya çıkarız."

Gözü yılmış olan Wang Wenyong'a, buna uymaktan başka yapacak bir şey kalmamıştı. Ve oraya oturdu ve korku salan Bai Zheng'in başını bacaklarının üstüne koydu. Sonunda Wang Wenyong bu arada hesabı ödemekte olduğu garsona şöyle dedi:

"Senden bir şey rica edeceğim.

Garson sordu: "Ne arzu ediyorsunuz?"

Wang Wenyong şöyle yanıt verdi:

"Gitmek istemiyorum. Fakat ishal oldum. Bir süre şunun kafasını bacaklarının üstüne koyar mısın? Aksi halde kendimi tutamayıp buraya pisleyeceğim"

Garson bağırdı: "Hayır, hayır! Siz kalkın, ben yerinize geçerim."

Şimdi sahnede, Wang Wenyong'un mallarını doldurduğu torbayı nasıl omuzladığı ve kapıdan dışarıya nasıl süzülüp kaybolduğu görülmektedir. Ve şimdi de şarkı söylemektedir: "(...) Kaplanın kininden kaçtım ve yaşamımı kurtardım (...)." Kısa bir süre sonra Bai Zheng uyandı ve şöyle dedi:

"Haydi gidelim kardeş. Vay anasını, ortalıkta yok. Anlaşılıyor ki, o şimdi gerçekte 'ağustos böceği altın gibi parıldayan kabuğundan çıkıyor' strategemini uyguladı ve toz oldu."

Sonra garsona döndü: "Döveceğim seni, alçak herif. Sen onu nasıl bırakırsın gitsin diye!"

Garson kendini savundu: "Ama o ishal olmuştu ve neredeyse yerlere pisleyecekti..."

Bai Zheng hemen takibe koyuldu, Wang Wenyong'u yakaladı ve Yuan Çağı'ndan (1271-1368) gelen *Die Zinnober-Trage [[Zincifre Sırığı]* adlı dramanın son bölümünde, onu öldürdü. Zincifre, doğal haliyle zehirli olmayan, fakat yapay yoldan kendisinden zehirli bir madde olan cıvanın elde edildiği cıva sülfürüdür. Zincifre eski Çin' de değerli, çok kullanışlı bir ilaçtı.

Kaçışı ayakyoluna gitme yoluyla gizleme/örtme konusunda ünlü bir olay da, İ.Ö. 206 yılında daha sonra Han hanedanının (İ.Ö. 206-İ.S. 220) kurucusu olan Liu Bang'ın Hongmen'deki ziyafette bir kılıç dansı sırasında kendisine karşı planlanan suikastten kurtuluşudur ki; Liu Bang hacetini gidermek zorunda olduğunu bahane ederek ziyaret sofrasından kalkmış ve sıvışıp gitmişti (bkz: strategem Nr. 8.1). Cai Mao ikinci bir suikast girişiminde de bulunmuştu. O, Xiangyang'da (Hubei eyaletinin bugünkü adıyla Xiangfang bölgesi) verdiği büyük bir ziyafet sırasında Liu Bei'yi (İ.S. 161-223) öldürmek istemişti. Liu Bei, güvendiği bir adamının ziyafet sırasında kendisine "Dışarı çıkınız!" [mecazi anlamıyla: "hacetinizi gideriniz!"] diye fısıldaması üzerine, oradan sıvışmıştı. Yunnan eyaletinin askerî yöneticisi olan Cai E (1882-1916), yaşamını WC-hilesi ile kurtarmıştı. 1913'de onu, o zamanlar Çin'in kudretli adamı olan Yuan Shikai (1859-1916) Pekin'e getirtmiş ve evinde gözaltında tutmaya başlamıştı. Arkadaşları Cai E'ye kaçması için yardım ettiler. Cai E ünlü birisiyle parkta gezintiye çıkmıştı. Birlikte bir bahçeli

restorana girip oturdular. Pek aşikar bir şekilde, Cai E para kesesini masanın üstüne koydu. Sonra pahalı Panama şapkasını başından aldı ve ceketini çıkardı. Şapka ve ceketi bir sandalyenin arkalığına yerleştirdi. Bir süre çay içip yanındaki ünlüyle sohbet etti. Sivil giyinmiş iki gizli polis pek uzakta oturmuyorlar ve Cai E'nin tüm hareketlerini gözlüyorlardı. Cai E birdenbire yüksek sesle yanındaki ünlüye seslendi: "Bir dakika bekle, tuvalete gidiyorum, hemen dönerim." Ağzında sigarayla, masadan uzaklaştı. İki gizli polis, onun üzerinde sadece gömlekle geçip gittiğini gördüler. Ceket ve şapka hâlâ sandalyenin arkalığında, para kesesi de masanın üstündeydi. Polisler hiçbir şeyden şüphe etmediler. Böylece Cai E, dikkati çekmeden parkı terketti ve bir arkadaşını ziyaret etti. Bu arkadaşı onu zengin bir kadın kılığına soktu, süsledi, püsledi. Kısa bir süre sonra Pekin'i trenle terketmiş bulunuyordu *(Gelehrsamkeit [Bilgelik],* Şanghay Aralık 1989).

Başkasının giremeyeceği bir küçük yeri, örneğin bir tuvalet kabinini ziyaret etmek suretiyle kaçışı gizleme/örtme, sadece Çin'de vuku bulmaz tabii. Aşağıdaki haber, *Einsiedler-Anzeiger [Münzevîler Rehberi]*'nin 29.11.1977 tarihli sayısında yer almıştır: "Öğleden akşama kadar kafayı çektikten sonra, "aristokrat" müşteri çevredeki bir restoranın WC'sinin penceresinden, hesabı ödemeden, sıvışıp gitti."

21.12. "Küçük Hanım Lin'i Nereye Sakladınız?"

Günün birinde Soylu Bilezik adlı kız bahçede iki kelebek yakaladı ve onları Dicui pavyonuna götürdü. Orada kulağına sesler geldi. İki hizmetçi kız pavyonun kağıt duvarları arkasında sohbet ediyorlardı. Onlar, dinlendiklerinin farkında olmadan, soylu bay Yun'la olan gizli ilişkilerini anlatıyorlardı. Soylu Bilezik, birdenbire, içlerinden birinin şöyle dediğini işitti:

"Böyle konuşup duruyoruz. Ya biri bizi dinliyor olsa! Biz en iyisi paravanayı bu yana çekelim; böylece işkillenmeyiz ve birinin gelip gelmediğini daha iyi görürüz.

Soylu Bilezik dehşet içinde düşünmeye başladı:

"Bunlar benim burada olduğumu anlarlarsa, utançtan yerin dibine batarlar. Seslerden anladığıma göre, bunlardan biri Baoyu'nun odasında çalışan, iyi eğitim almış, eksantrik Xiahong olmalı. Böyle bir kız benim kendisinden daha zayıf durumda olduğumu anlarsa, bana karşı 'her şeye katlanan umudunu yitirmiş adam ve duvara sıçrayan umudunu yitirmiş köpek' gibi davranır. Bu mutsuz bir öyküye dönüşecektir ve bana sıkıntı verecektir. Bana, 'ağustos böceği altın gibi parıldayan kabuğundan çıkıyor' hilesine başvurmaktan başka çare kalmıyor."

Ve o arkada, kapatılan bir pencerenin çıkardığı gıcırtılı sesi işitti.

O anda Soylu Bilezik işitilebilir bir şekilde pavyondan içeri girdi ve oradakilere gülerek seslendi:

"Lin'er, burada böyle saklanmış gibi ne yapıyorsun?"

Pek afallamış ve korkmuş bir halde donakaldı iki genç hizmetçi, ikisi arasındaki biraz önce çekilmiş paravananın ardından beklenmedik bir şekilde çıkıp kendilerine yaklaşan davetsiz misafir karşısında. Soylu Bilezik gülerek yine sordu:

"Küçük hanım Lin'i nereye sakladınız?"

Genç hizmetçi Dui'er yanıtladı:

"Ben küçük hanım Lin'i görmedim."

Soylu Bilezik konuştu:

"Ben onu biraz önce küçük gölün yanında gördüm. O orada kıyıda çömelmiş duruyordu. Ona sürpriz yapmak istedim. Buraya vardığımda o ortadan yokoldu! Herhalde siz onu pavyona saklamış olmalısınız!"

Bu sözlerle o pavyona girdi ve sağı solu aramaya başladı. Pavyonu terkederken, kendi kendine yüksek sesle konuştu:

"O, yukarıdaki mağaraya gitmiş olmalı. Umarım onu bir yılan sokmasın!"

Daha sonra çekip gitti. Muzip muzip düşündü: "Kendimi zor durumdan kurtardım böylece!"

Ve gerçekten de iki hizmetçi kız, anında, küçük hanım Lin tarafından gizlice dinlendiklerine inandılar. Bir Çinli yorumcu *Traum der roten Kammer [Kırmızı Odanın Rüyası]* adlı romanın (ayrıca

bkz.: strategem Nr. 25.4) bu strategem yüklü bölümü hakkında, Soylu Bilezik'in sadece gizli dinleyici olarak rolünü gizlemeyi değil, hatta daha fazlasıyla 21 numaralı metamorfoz-strategemi yardımıyla bir ikinci amaca daha ulaştığını, yani gizli rakibini, Lin Daiyu'yu, kötü duruma düşürdüğünü belirtiyor. Romanın yazarı Cao Xueqin burada pek uygun bir şekilde Soylu Bilezik'in "gerçek karakter"ini betimlemiş oluyordu: Dıştan hep uyumlu ve yumuşak başlı, mert ve haksever, içtense tilki gibi kurnaz ve sinsi.

21.13. Vejetaryenler Arasında Kalmış Bir Kasap

Kasap Ren Fengzi doğum gününde bir ziyafet verdi. Kasap arkadaşlarından bir grubu lüks bir yerde toplandı. Ziyafet sırasında kasaplar Ren Fengzi'den kendilerine borç para vermesini rica ettiler.

"Ben size daha geçen yıl yüklüce bir miktar borç verdim. O paralara ne oldu?" diye şaşkınlıkla sordu Ren Fengzi.

Arkadaşları yanıtladılar:

"Onların hepsi harcandı. Kısa bir süre önce aramıza, nereden geldiğini bilmediğimiz bir Taocu karıştı. O çevremizdeki herkesi vejetaryen yapıp çıktı. Bu insanlar şimdi hep bitkilerle besleniyorlar."

Ren Fengzi konuştu: Bunun adı sakın 'bir işyerini zarara sürükleyen kişi, ailesini yok eden bir cani gibidir' olmasın?"

Ve bu Taocuyu ortadan kaldırma kararı aldılar. Ren Fengzi hepsinden güçlü olduğundan, infazı o gerçekleştirecekti. Ertesi gün geceki sarhoşluğundan eser kalmayacak şekilde uyandığında, hemen yola düzülmek istiyordu. Karısı onu niyetinden vazgeçirmeyi denedi. Zaten Taocuyu hiç tanımıyordu. Ren Fengzi karısını, adamı korumakla bu adamla sanki bir ilişkisi varmış gibi itham etmek suretiyle susturmayı denedi. Fakat karısı hiç etkilenmemişti ve itirazında direndi: "O anda bir strategem düşündü" diye yazıyor Wang Zhiwu, Ma Zhiyuan (1260-1321) tarafından yazılmış olan *Der Genius Douyang erweckt dreimal Ren Fengzi (Lexikon zur fachménnischen Beurteilung von Theaterstücken aus alter Zeit [Douyang'ın Dehası Ren Fengzi'yi Üç Kez Harekete Geçiriyor] (Eski Zamana Ait Tiyatro Eserleri*

Hakkında Uzmanların Verdikleri Yargılar Sözlüğü) adlı kitabın yeni derlemesinde (Xi'an, 2.baskı, 1989, S. 177). Karısına şöyle dedi:

"Benimle bu adam arasında hiçbir şey geçmedi. Aramızda hiçbir düşmanlık yok. Onu niçin öldürmek isteyeyim? Her yerde böyle domuzlar bulunur. Ben, diğer kasapların benden önce davranıp herifi öldürmelerinden korkuyorum. Bu yüzden bu herifi öldürmek istediğim görüntüsü yaratıyorum. Gerçekte bir domuz satın almak istiyorum. Bıçağı bile ve suyu kaynat; domuzu, derisini yüzmek üzere, hemen alıp geliyorum."

Karısı "burada nasıl bir strategemin söz konusu olduğunu" bilmiyordu (Wang Zhiwu); başka hiçbir şey demedi ve kendisine söylenenleri yaptı.

"Kadın doğası su gibidir" dedi Reng Fengzi, yeniden yalnız kaldığında. Ve devam etti:

"Bir iki söz söylerim ve benim kocakarı pencereden ayrılır."

Ağustos böceği kabuğu, burada, üstü örtülü domuz alımıdır. O karısını daha fazla aydınlatmadı (qi yi qi fang: bkz.: strategem Nr. 16.18). Bu plan tüm dikkati karısında toplamaya yönelikti. Bu, Ren Fengzi'ye, kendisi zarara uğramadan ve karısı farkına varmadan gerçek niyetini fiiliyata dökme fırsatı veriyordu. Ren Fengzi'nin karısının gözünü boyadığı şey, aslı astarı olmayan, hiçlikten ibaret bir şeydi (domuz satın almak) ve 7 numaralı strategemin bir uygulaması sayılabilirdi. Dikkate değer olan nokta, Wang Zhiwu'nun kendi yorumunda "yalan" sözcüğünün değil, "hile" sözcüğünün kullanılmış olmasıdır. Bu, Çinlilerin yalanı "strategem"lerden saydıklarının bir kanıtıdır. Wang Zhivu bir "strategem"den söz etmekle, muhakkak ki değerden arınmış olarak, bilmese de, amaca hizmet eden bir sürece vurgu yapmıştır. Wang Zhivu Çincede "yalan"ı karşılayan "huangyan" sözcüğünü kullansaydı, ağırlık ahlaksal aldatmaya kayacaktı; çünkü "yalan" Çin'de de geleneksel olarak kötü bir tınıya sahiptir, her ne kadar o bir strategem olarak kötü niyetin esas nesnesini oluştursa da.

21.14. Çiçek Bahçelerine Gezi Yapmak

Bodisatva haliyle Buda, gençliğinde bir keresinde, bir tüccar olarak 500 tüccarla birlikte Arslanlar Ülkesi'ne (Seylan, Sri Lanka) gitmek istedi. Onları arabalar, develer, sığırlar ve benzerleri taşıyordu ve yanlarına aldıkları malları zenginlerin değerli eşyalarıyla takas etmeyi planlıyorlardı. Bir ada olan Arslanlar Ülkesi'ne ancak gemiyle seyahat edilebilirdi. Seyahat sırasında şiddetli bir rüzgar çıktı, dalgalar geminin bordasını kamçılayıp durdu ve gemi parçalandı. Tüccarlar denize düşmüş ve oraya buraya sürüklenmişlerdi. Nihayet bir kıyıya vardılar. Kendilerini 500 cinin yaşadığı bir ülkede buldular.

Deniz kıyısında birikmiş olan cinler, genç kız görünümündeydiler. Her biri beraberinde elbiseler getirmişti ve bunları, giymeleri için, tüccarlara verdiler. Tüccarlar altı çiçek açan bir ağacın çevresinde dinlendikten sonra, cinler yeniden göründüler, tüccarların yanına geldiler ve hiçbirinin kocasının olmadığını ve kendileriyle evlenmeye hazır olup olmadıklarını sordular. Ve eklediler:

"Burada yiyeceğimiz, içeceğimiz, erzak ve malzeme depolarımız, bahçelerimiz, ormanlarımız ve yüzme havuzlarımız var"

Ardından, her cin bir tüccarı aldı ve evine götürdü. Cinlerin hükümdarı Vartikara, Bodisatva'yı eş olarak seçmişti. Eve geldikten sonra, o Bodisatva'yı bir güzel yedirip içirdi.

Yaklaşık üç hafta sonra Bodisatva, asık suratlı Vartikara'nın birdenbire neşeyle güldüğünü gördü. O anda yüreğinde onun hakkında o ana kadar asla hissetmediği bir şüphe ve şaşkınlık uyandı. Vartikara'ya neden güldüğünü sordu. Cin ona Bodisatva'nın Arslanlar Ülkesi'nde, içinde cinlerin barındığı bir bölgede bulunduğunu söyledi. Bu cinlerin Bodisatva'nın yaşamına kastetmiş olmaları pek mümkündü. Bodisatva Vartikara'ya, ülkeyi hangi araçlar ve yollarla terkedebileceğini sordu. Atların Kutsal Kralı onu kurtarabilirdi, diye yanıt verdi cin. Bodisatva yola koyuldu, kutsal atı buldu ve bir başka ülkeye gitmek istediğini belirtti. Tekrar cinin yanına döndüğünde, Bodisatva, cinin, kaçışına yardım etmekten pişmanlık duyduğunu gördü. Cinle yattıktan sonra, cin kendisine sordu:

"Tüccar, vücudun niye bu kadar soğuk?"

Bodisatva, artık strategemi uygulamaya başladı. O, hacetini görmek amacıyla kısa bir süre için kentin ön tarafına gittiğini söyledi. Bu nedenle vücudu soğumuştu.

Ertesi gün Bodisatva tüccarları topladı, onlara içinde bulundukları ölümcül tehlikeyi anlattı ve Atların Kutsal Kralı'nın oradan kendilerini kaçırmak üzere üç gün sonra hazır olacağını belirterek, hepsini sıkı sıkı uyardı (Bu tüccarların kaderiyle burada daha fazla ilgilenmeyeceğim).

Bodisatva Vartikara'nın yanına geri döndüğünde, onun bir şeyler araştırdığını gördü. Bodisatva ona şöyle dedi:

"Seni hiç de iyi görmüyorum. Bahçeler, korular ve yüzme havuzları gerçekten de mevcut mu?"

Vartikara "Pek tabii" diye yanıtladı.

Bunun üzerine Bodisatva Vartikara'ya, üç günlük bir gezi ile bahçeleri, korulukları ve yüzme havuzlarını görmek istediğini belirtti. O, ünlü çiçekleri de görmek ve eve çiçeklerle dönmek istiyordu. Vartikara bu çiçeklerin bakımı için gerekli şeyleri hazır etmeli, onları sahiplenmeliydi. Cin bu isteğe uydu. Ancak Bodisatva, cinin, yaptığı "hile"yi (fangji) sezip kendisini öldürmesinden korkuyordu (İ.S. 10./11. yüzyıllardan gelen bu öykünün Çince versiyonunda, Bodisatva'nın bu yaptığı, açıkça "hile" [fangji] olarak adlandırılmaktadır). Bodisatva derin derin içini çekti. Kadın, niye böyle acı acı içini çektiğini sordu. Bodisatva, vatanını düşündüğünü söyleyerek yanıt verdi. Cin onu teselli etti. O vatanını değil, içinde bulunduğu ülkenin zenginliklerini ve güzelliklerini düşünmeliydi. Bunun üzerine Bodisatva susup kaldı. Böylece o, cin tarafından hazırlanmış kumanyayı alıp orayı terketti; fakat tabii çevrenin güzelliklerine hayran olmak üzere değil, Atların Kutsal Kralı'nın yardımıyla vatanına dönmek için.

Çinceye Tian Xizai (İ.S. 960-1027) tarafından çevrilmiş olan *Mahayana-Lehre Juwelenkönigs von der Kostbarkeit [Mücevher Kralın Değerli Şeylere İlişkin Mahayana Öğretisi]* adlı kitabı Almancaya çeviren dostum Prof.Dr. Peter Greiner'e, çevirisinden bir parçayı buraya alınam için verdiği izin dolayısıyla teşekkür ederim.

Bodisatva, cini, ikamet ettiği yerin güzelliklerini görmek için bir gezi yapma niyetinde olduğuna ikna etme çabasındaydı. Bu proje

cine tamamen inanılabilir göründü. Şüphe etmeden yol için gerekli kumanyayı hazırladı. Pek tabii Bodisatva cinin şüpheye düşmesinden korkuyordu. Bu yüzden içini derin derin çekiyordu. Onun derin derin içini çekmesi, cin yönünden, kendisinin açıkça ve nihai olarak vatanından ayrıldığını kabullenmenin yarattığı büyük ruh acısının işareti sayıldı. Cinde en ufak bir güvensizlik belirtisinin ortaya çıkması halinde bile, o ortadan kaybolmuş olacaktı. Cin, tüccarın hemen kendisine geri döneceğine sarsılmaz bir şekilde inanmıştı. 21 numaralı strategem yardımıyla, Bodisatva, yokluğunun gerçek nedenini örtüp gizlemiş ve kendini güvence altına almıştı.

21.15. Politik Sorumluluk Üstlenmeden Politik Sermaye Yapmak

"Eski insanlar politik sermaye sızdırmak için kullanılırlar. Burada amaç sadece oy avcılığıdır ve bu amaca hizmet eden araçlar hiç de titizlikle seçilmezler. Bu, politik kumar oyuncusunun bir davranışıdır; olağanüstü bir utanmazlık davranışıdır."

Mu Ye, resmî makamlarca yayımlanan *Zentralen Tageszeitung [Merkezî Günlük Gazete]*'da yer alan bir yorumunda (Taipeh, 1.6.1994) böyle ateş püskürüyordu.

Bu sözler neyle ilgili olarak söylenmişti? Muhalefet partisi odaklarından, "yaşlıları destekleme" talebi yükselmişti. Ne var ki yönetim "yaşlıları destekleme"yi kapsamlı bir şekilde yerine getirecek, buna para akıtacak durumda değildi. Yönetimin böyle bir destek için yeterli finansman kaynakları yoktu. Bu durum üzerine muhalefet partisi, yine yerine getirilmesi mümkün olmayan bir şey, yaşlılara devlet tahvili dağıtılmasını istiyordu. Ne var ki muhalefet partisi bu tahvillerin karşılığının ödenememesi halinde ne yapılması gerektiği konusunda görüş bildirme sorumluluğundan kaçıyor ve "ağustos böceği altın gibi parıldayan kabuğundan çıkıyor" strategemini kullanıyordu. Nasıl mı? O, yaşlı insanları bir gösteride bir araya topluyor, onlara yönetimi protesto ettiriyordu. Üstelik bu yaşlı insanlar 30 derecede, kızgın güneş altında yanarlarken; aynı sırada muhale-

fetteki parlamento üyeleri soğutmalı mekanlarda oturuyorlardı.

Başkan Li Denghui kendisine "yaşlıları destekleme" kampanyası çerçevesinde bir dilekçe sunmak isteyen yaşlıların temsicileriyle görüşmeyi reddetmişti. Başkanın gerekçesi şuydu: Bu, iktidardaki Guomindang Partisi'nin görevi değildi ve yönetimin muhalefetin bir talebini yerine getirmek gibi bir yükümlülüğü yoktu. Yönetim böyle bir talebi yerine getirirse, muhalefet bunu kendi adına bir kâr sayacaktı. Yönetim talebi karşılamaktan kaçınırsa, bunun adı, yaşlı insanların esenliğini dikkate almamak olacaktı. Böylece muhalefet, yaşlılarla yönetim arasındaki anlaşmazlığa fesat sokma imkanı bulacaktı. Muhalefet iki yanı keskin bıçak [iki ucu pisliğe bulaşmış değnek] strategemini kullanıyordu. Sağa veya sola hareket edildiğinde, her iki durumda da bıçak, yönetimi ve dolayısıyla iktidar partisini doğramış olacaktı. Gelecek seçimleri kazanmak için, muhalefet haklı olarak her aracı kullanacaktı. Burada da muhalefet,"ağustos böceği altın gibi parıldayan kabuğundan çıkıyor" strategemini uyguluyor ve sorumluluktan gizlice kaçıyordu. Bu alçakça bir girişimdi ve arkasındaki niyet belliydi. Alçakça uygulanan strategem muhakkak ki kılı kırk yararak geliştirilmişti, ne var ki halkın gözü her şeyi açık seçik görüyordu. Halk, muhalefetin "bir taşla iki kuş vurmak" istediğini biliyordu. Başkan Li Denghui yaşlılar delegasyonuyla görüşmeyi reddetmişse; bu, zor durumdaki yaşlıları dikkate almamasından dolayı değil, tersine muhalefetin pek aşikar strategemini baltalamak ve muhalefet tarafından kazılan çukura düşmekten kaçınmak amacıyla olmuştur...

Bu yorumda Mu Ye, politik muhaliflerin bir hücum girişimini, 21 numaralı strategeme iki kez gönderme yapmak suretiyle, strategemik bir analize tabi tutmaktadır. Mu Ye'nin varsayımına göre, muhalefet, yaşlıların lehine, ama asla yerine getirilebilir olmayan bir politik talep ortaya atmaktadır. Nesnel olarak gerçekleştirilebilir olmadığını, imkanların elvermediğini bile bile, böyle bir bir plan ortaya atmak suretiyle, muhalefet, yönetimin ve ilgili olarak iktidar partisinin zor durumda kalması için, onları bu talebin yerine getirilmesinden sorumlu tutmaktadır. Muhalefet, tüm gözleri beklenti dolu bir şekilde yönetime yöneltirken, kendisi sorumluluktan kaç-

makta, ortadan toz olmaktadır.

21 numaralı strategemin politikada uygulanışı hiç de öyle herhangi bir kültüre özgü değildir. 1996 ağustosunda Almanya Maliye Bakanı Theo Waigel'e bir röportaj sırasında şu soruldu:

"Sayın bakan, bu yaz herkes vergilerden konuşuyor. Liberal Demokrat Parti (FDP), bu yasama döneminde ve en kısa sürede, gelir vergisinde gözle görülür bir indirim talep ediyor. Bu gerçekleşebilir mi?"

Waigel'in yanıtı şu oldu:

"Hayır, FDP burada düpedüz ilüzyonlar içinde. Koalisyon nisan ayı içinde vergi reformunun 1.1.1999 tarihinde yürürlüğe girmesi hususunda anlaştı. Ve böyle olacak. Bu konuda başka bir şey yapmak mümkün değil. Görünen o ki, FDP'nin belleği zayıflamış. Liberaller burada eski bir oyunu oynuyorlar: Söz vermekten kolay bir şey yoktur. FDP hiçbir mal" sorumluluk taşımıyor tabii. Ben bu şekildeki söz verişleri ciddiyetten yoksun buluyorum. Bu oyuna katılmayacağım" (*Bild*, Hamburg 17.8.1996, S. 2).

Waigel'in FDP'nin önerisini "ciddiyetten yoksun" olarak nitelendirmesi dikkate değerdir. Dudaklarının ucuna "hileli" sözü gelmiyor. FDP'nin hile tekniği, bununla birlikte, Tayvan'daki muhalefet partisinin tekniğinden farklıdır. FDP beklentileri artıracak söz verişlerden kendi lehine kâr sağlıyor. Bu şekilde verilmiş sözleri yerine getiremeyen veya getirmek istemeyen maliye bakanı ise sıkışık bir durumdadır. Tüm gözler, FDP tarafından kamuoyunun önüne konulmuş olan ve altın gibi parıldayan kabuğa, yani gelir vergisinde gözle görülür bir indirim yapma önerisine yönelmiştir ve bu gözler, önce beklenti dolu ve daha sonra şaşkın ve nihayet öfkeli bir şekilde, maliye bakanına çevrili haldedir. Kimse, politik sorumluluk alanından bu şekilde, bir firari gibi kaçan FDP'yi ayıplamamaktadır. Burada FDP'nin bir strategemik analizin konusu olması, pek tabii ki sadece bu strategemin her yerde uygulanabilir olmasını örneklemek içindir. FDP yerine herhangi bir başka parti de örnek alınabilirdi.

21.16. "Bir Ülke-İki Yönetim"e Karşı "Bir Ülke-İki Sistem"

Tayvan yönetimi kendisini Çin Halk Cumhuriyeti tarafından ortaya atılan "Bir Ülke-İki Sistem" formülüne karşı savunur (ayrıca bkz.: strategem Nr. 25.18). Bu formüle göre Tayvan, Çin Halk Cumhuriyeti'nin bir parçasıdır ve Pekin'deki merkezî yönetimin kontrolünde olmalıdır. Ne var ki kapitalist sistem uzun süredir bu formüle direnmektedir. Bu formül birçok Tayvanlı politikacıda şüphe ve endişe uyandırmaktadır. Diğer sakıncalar yanında, şu anda fiilen bağımsız bir devlet olan Tayvan'ın dev bir devletin sıradan bir idari bölgesine dönüşme olasılığı hiç hoşa gitmemektedir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin yakışıksız bulunan taleplerine karşı çıkmak için, Tayvan yönetimi, "Bir ülke-iki rejim" formülünü lanse etmektedir. Bu formülü, Pekin'de yayımlanan *Ausschau [Panorama]* dergisi çok sert bir eleştiriye tabi tutmuştur. Buna karşılık Taipeh'de yayımlanan *Lianhe Bao [Günlük Birlik Gazetesi]* gazetesinin 11.6.1990 tarihli sayısında, ilk sayfada, pek gösterişli bir şekilde, Pekin'in salvolarından söz edilmekte, Pekin'in 21 numaralı strategeme başvurduğu bildirilmektedir. Pekin açısından bakıldığında, Tayvan'ın bağımsız bir yönetim altında kalması kabul edilirse, zamanı geldiğinde, "ağustos böceği altın gibi parıldayan kabuğundan çıkar' ve "bir ülke-iki yönetim" formülünün neyi hedeflediğinin foyası meydana çıkar: Bağımsız bir Tayvan devletinin kendisini Çin Halk Cumhuriyeti'nden nihai olarak ayrılma amacına dönük olarak kurulması.

21.17. Eleştiriden Nasıl Kaçılır?

Mao, "Dörtlü Çete"ye, tekrar tekrar ve yanlış anlaşılması mümkün olmayacak şekilde, hizipçiliği bir yana bırakmaları gerektiğini söylemişti. Ne var ki Dörtlü Çete bu ifadeleri halk arasında hizip oluşturmaya ilişkin eleştirilere, Mao'nun saldırılarının hedefi olmaktan çıkmak amacıyla, ustaca ve hızla başka anlamlar vermişti (karş: strategem Nr. 25).Bu manevra, 21 numaralı ağustos böceği strategemi olarak değerlendirilmişti *(Guangming [Tageszeitung, -Günlük Gazete-],* Pekin 31.10.1976).

Batı'da, arızalar ile ilgili olarak bazan şöyle denir: "Biz nihayet sadece insanız, makine değiliz! Bu yüzden hata yapabiliriz." Bir konuda hatalı olan birisi, böylece eleştiriden yakasını sıyırmak ister. Çin'de, "37. Strategem: İkiyüzlülük" başlıklı makalesinde Huang Guojian, devlet görevlileriyle, yaptıkları hatalardan ötürü kendilerine uygulanan yaptırımlardan, bu hataları "görev küfü/pası" olarak göstermek suretiyle kaçtıkları için alay ediyordu (Çin'de buna "bürokratizm" de denir). Bunlar kişisel hata sayılamazlardı, onlar sadece kötü "görev küfü/pası" olabilirlerdi, bu demektir ki genel, somut olarak asla anlaşılmaz olan bir uygunsuzluktur bu. Bu suçsa, herkes suçludur! *(Arbeiterzeitung [İşçi Gazetesi],* Pekin 9.2.1988).

"Bürokratizm! bürokratizm! Paçayı kurtarmak için ne harika bir silah. Büyük bir şey küçük bir şeye, küçük bir şey bir hiçe, onun sayesinde dönüştürülebilir. Yüksek makamlarla ilişkide çok kolay bir şekilde sorumluluklardan kaçılabilir ve halkla ilişkilerde sorumluluklardan, Çinlilere özgü bir deyimle, "firar edilir" *(Arbeiterzeitung [İşçi Gazetesi],* Pekin 9.2.1988, S. 2). Benzer şekilde, tamamen başka bir problemle ilişkili olarak, İsrailli Vatikan uzmanı Profesör Itzhak Minerbi, Vatikan'ın 16.3.1988 tarihli ve "Anımsayalım: Shoa Üzerine Düşünüp Taşınmak" adlı memorandumunda Vatikan'ın niyetini keşfettiğine inanıyor ve şöyle diyordu: "Hiç de Kilise'nin kendisi ve Papa XII. Pius'un rolü bir sınavdan geçirilmiyor; tersine tüm kabahat Kilise'nin 'oğulları ve kızları'na yükleniyor" ("İsrail'in Vatikan'ın Memorandumuna İtirazı", *Neue Zürcher Zeitung [Yeni Zürih Gazetesi],* 18.3.1998, S.2). Böylece her türlü lekeden arınmış olan "Kilise, bu haliyle, suçu üzerine almamış.oluyor, suçlu tek tek Hıristiyanlar oluyordu (...) Sorumluluk tek tek kişilerin sırtına yükletiliyordu" (Roman Arens: "Yetersiz İkrar ve İtiraf", *Basler Zeitung [Basel Gazetesi],* 17.3.1998, S. 2). Bir kurumun nesnel hataları bireylere yüklenmektedir. Böylece özde bir iyileştirme olmaksızın bir iyileştirme görüntüsü kurnazlıkla sağlanmaktadır. Kişiler, araçlar kurban edilmekte ve dikkatler başka yöne çekilmektedir. Konular, kurumlar, rahatsız edilmeden, incinmeden öylece yerlerinde kalmaktadırlar.

21 numaralı strategemin bu tarzda uygulanmasında bir başka

varyant, yine, örneğin fonksiyonel bir grubun veya bir kurumun, kurbanı, kahraman kadın veya kahraman erkek olarak kutsamasında ve buna bağlı olarak dikkatin fonksiyonel grup veya kurumdan saptırılıp bunlara yöneltilmesinde ortaya çıkar. Örneğin Liaoning eyaletinde bir tüccarlar derneğinin üyesi olan Li Zhilin, iki yıl süresince, sağlık işleriyle ilgilenen bir resmî kuruluşun haksız yere tahsil ettiği harçlara karşı savaştı; ne var ki bazı yaptırımların kurbanı oldu. Şüphesiz o sonunda haklı çıktı; fakat bu arada iyice yoksul düştü, oğlu bu yüzden yüksek öğrenimini yarıda bıraktı ve karısı kendisinden ayrıldı. Basın bu trajediyi haber verdi; ne var ki tamamen Li Zhilin'i öne çıkararak ve "onun partiye ve devlete inancı burada dile gelmektedir" gibi şişirilmiş sözlerle, direngenliğinden dolayı överek yaptı bunu. Basın, rüşvet ve hukuk düzenindeki hatalar gibi toplumda derin yaralar açan problemlerden hiç söz etmemektedir *(Chinesische Jugendzeitung [Çin Gençlik Gazetesi],* Pekin 5.11.1998, S. 2). İşin içinden ucuz, kuru bir özürle sıyrılmak mümkün olmakta, böylece genel dikkat başka yöne saptırılmaktadır. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanı Albright, Atlanta Üniversitesi'nde yaptığı bir konuşmada, "Pinochet'nin Amerika Birleşik Devletleri tarafından desteklenmesinin 'ürkütücü bir hata' olduğunu" belirtmişti ("Pinochet Olayı Amerika Birleşik Devletleri'ni Yanlışlara Sürüklüyor", *Basler Zeitung [Basel Gazetesi],* 9.12.1998, S. 6). Pinochet'nin Allende'yi devirerek iktidarı ele geçirmesinden (bkz.: strategem Nr. 27.5) sorumlu olan ve halen yaşamakta olan Amerikalılar hakkında bugüne kadar herhangi bir işlem yapıldığı duyulmamıştır.

Pekin'de yayımlanan bir strategem kitabına göre, 21 numaralı strategem, uygulamada, birçok yönden, karşı saldırıdan veya bir eylemin inkarından daha fazla yarar sağlayan bir savunma tekniği olarak hizmet görür. Bazı kişiler dikkati başka yöne çekmek ve zaman kazanmak, cezayı ağırlaştıran eylemlerle ilgili kanıtları bertaraf etmek amacıyla, ikincil önemi olan bazı şeyleri öne çıkarırlar (Yu Xuebin).

Bu düşünceleri daha geniş alanlara yaymak mümkündür. Örneğin, herhangi bir düşüncenin izinde yapılan uygulamalarda ortaya çıkan merhametsiz, gaddarca davranışları, "aslında kendinde iyi

olan teori"nin pratikte kötü bir uygulaması olarak gösterme sırasında olduğu gibi. 25 numaralı strategem yardımıyla mümkün olduğu kadar güzelleştirilmiş bir şekilde betimlenen "iyi teori", bu kanıtlama tarzında, dikkatin üzerinde toplanmış olduğu, altın gibi parıldayan ağustos böceği kabuğu işlevini yerine getirmektedir ki; burada dikkat böylece zorunlu olarak - aynı anda iki farklı yöne bakmak mümkün olamayacağından - bir düşünceyle bağlı olarak korkutucu gerçeklikten başka tarafa sapmaktadır.

Altın gibi parıldamayan, tersine geçmişte kötü ve berbat bir kabuğa sahip olan bir politik parti düşünelim. Bu parti bir ad değişikliği yapmıştır. Yani Eski, kötü ve berbat kabuğunu, bu demektir ki eski adını değiştirmiş ve altın gibi parıldayan yeni bir kabuk, yani yeni bir ad almıştır. Artık yeni adıyla bu parti, eski ad altında geçmişte yapmış olduğu berbat işlerle hiçbir ilgisi yokmuşcasına, tamamen yeni bir politik güç olduğu izlenimi yaratabilir.

21.18. Strategemli Karikatürler, Nükteler

Volkszeitung [Halk Gazetesi]'ne ait olan ve 14 günde bir yayımlanan *Satire und Humor [Hiciv ve Humor]* adlı ekin 20.6.1986 tarihli sayısında yer alan bir karikatürde, bir büro masası üstündeki bir telefon çalmaktadır. Kimse telefonu açmamaktadır; çünkü büroda sadece orada çalışanın kasketi ve ceketi bir köşede asılı olduğu görülmektedir. Bu kasket ve ceketin sahibi ise ortalıkta görünmemektedir. Alt yazıda şöyle denmektedir: "Ağustos böçeği altın gibi parıldayan kabuğundan çıkıp sıvışıyor." Burada, sadece elbiselerinin (kabuğun) orada bulunmasından ötürü işyerinde mevcut gözüken, fakat gerçekte görevinden kaytaran ve başka bir yerde herhangi bir şeyle meşgul olan memurların hedeflendiği bellidir.

Aynı gazete ekinin 20.11.1988 tarihli nüshasında yer alan bir başka karikatürde, siyah benekleri olan bir sarı yılan görülmektedir. Bir ağaç dalının üstünde, iki paçavra içinde, yılanın içinden çıktığı deri asılıdır. Bunun yanında "para cezası" durmaktadır. Burada hedeflenenler, her zaman ekonomik suç işleyenlerdir. Bunlar sık sık iş-

ledikleri ekonomik suçlardan ötürü hiç de rahatsızlık duyar gibi görünmeyen, tersine hallerinden pek memnun kişilerdir. Ve en küçük bir para cezasına bile katlanamazlar, parayı homurdana homurdana öderler. Ama bunu asla belli etmezler. Hatta cezayı seve seve ödedikleri izlenimi yaratırlar. Çünkü ödedikleri para cezası, aslında ağustos böceğinin kabuğudur, onlar bu kabuktan çıkıp çoktan başka ekonomik suçlar işlemeye koyulmuşlardır bile. Bu karikatürün alt yazısı sadece tek bir ideogramdan oluşmaktadır ki, o da, 21 numaralı strategemi simgeleyen "kaçıp sıvışma" ideogramıdır.

Çin Halk Cumhuriyeti'nde 22.7.1999'da yasaklanan "Dharma Büyü Sanatı" tarikatına karşı çıkan bir karikatürde, tarikatin kurucusu Li Hongzhi, siyah siluet halinde gösterilmekte, arkadan sisler arasından gizlice uzanan ve uzun süreden beri yaşamakta olduğu Amerika Birleşik Devletleri'ni simgeleyen bir el tarafından tıka basa doldurulmuş bir para kesesini, pek alışık bir hareketle cebe indirmektedir. Çin'de daha sonraki mevcudiyetini, o, Budist bir heykelle örtmekte, fakat gerçek kimliği gizli kalmaktadır. Çünkü o üzerinde tarikatın sloganı olan "Doğruluk, İyilik, Hoşgörü" yazılı bir pelerinle örtünmüş gözükmektedir. Karikatürün lejandında, 21 numaralı strategemin simgesi olan iki ideogram yer almaktadır: "Kabuktan Çıkmak" *(Wenhui Bao,* Şanghay 29.7.1999, S. 12).

21.19. Eski Yazıyla Yeni Edebiyat Olmaz

"Şu anlatılacaklar ilgi çekicidir: Eski Çin edebiyatının büyük ustası Lin Qinnan'a hiçbir gençleşme kürü yarar getirmemiş, sonunda o ölmüştür. Buna karşılık bir gençleşme küründen geçmek, eski Çin edebiyatı adına sevindirici olmuştur. Eski Çin edebiyatı ana rahmini ([eski zamanları] terketmiştir ve yeni bir iskelete bürünmüştür (tuo tai huan gu), kafasını değiştirmiştir ve yüzü [bir başka yüzle] değiştirilmiştir (gai tou huan mian). Ve o başarıyla 'ağustos böceği altın gibi parıldayan kabuğundan çıkıyor' adlı olağanüstü yararlı strategemi uygulamıştır. Böylece yeniden yaşam bulmuş, yeniden doğmuştur."

Bu satırları, 1931 yılında Qu Qiubai (1899-1935), "Edebiyatta Devrim Ve Dil Sorunları Üzerine" adlı makalesinde yazmıştır. O 1920'de Sovyetler Birliği'ni gazeteci olarak ziyaret etmiş ve Çin'e, Sovyetler Birliği'ne hayran kalmış ve Bolşeviklerin kültür hakkındaki düşüncelerinden etkilenmiş bir halde dönmüştür. 1922'de Çin Komünist Partisi'ne girmiş, daha sonra defalarca Parti'nin merkez komitesine seçilmiştir. Qu Qiubai, 1931 ocağında Parti'nin üst yönetiminden uzaklaştırıldı. Bunu izleyen zamanda Şanghay'da, 1933' ten itibaren, komünistlerin isteği üzerine tekrar politik faaliyette bulunmak üzere, devrimci kültür hareketinde lider rolü üstlendi.

Lin Shu (1852-1924) adıyla tanınan Lin Qinnan, tamamen başka bir hamurdan yapılmıştı. Daha imparatorluk döneminde, 1882'de, eyalet devlet memurluğu sınavını kazanmıştı. Fakat daha sonra, 1883 ve 1898 yılları arasında, başkentteki devlet memurluğu sınavında yedi kez başarısız oldu. Bu durum ona acı veriyordu. Bu arada annesi öldü (babası daha 1870'de ölmüştü) ve eşi ve iki oğlu da, tüberküloz nedeniyle yaşamdan ayrıldılar. Lin Shu'ya, yüksek öğrenimini Fransa'da yapmış olan bir arkadaşı, içine düştüğü keder ve acıdan kurtulması için, Alexandre Dumas (Fils'in (1824-1895) *Kamelyalı Kadın* adlı romanını birlikte Çinceye çevirmelerini önerdi. Arkadaşı romanı sözlü olarak günlük Çinceye çeviriyor, hiçbir yabancı dil bilmeyen Lin Shu, bu çeviriyi klasik Çinceye uyarlıyordu. Daha sonralara o, aynı yöntemle, *Tom Amcanın Kulübesi, Ezop Masalları, Robinson Crusoe, Don Quichote, Güliver'in Seyahatleri, İran Mektupları, Oliver Twist* ve hatta *Homeros'un İlyada* ve *Odyssea*'sını çevirdi. Böylece Lin Shu Batı edebiyatının güzel eserlerinden çeviriler yapan ilk önemli Çin çevirmeni oldu; hatta o şu ana kadarki en verimli Çin çevirmeni olacak kadar büyük bir gelişme gösterdi. Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nden 170'in üstünde kitabı Çinceye çevirdi. Yaşamının sonlarına doğru Lin Shu, 4. Mayıs 1919'da başlatılan kültür alanındaki yeni girişimlere şiddetle karşı çıktı. O her şeyden önce yeni bir edebiyatın bayraktarlığını yapanları hedef alıyordu.

Qu Qiubai ona karşı kin besliyordu. Qu Qiubai, örneğin kadınların özgürleşmesi, çiftçi ve işçilerin politikaya katılmaları ve genel

halk eğitiminin iyileştirilmesi gibi, 4 Mayıs hareketinin ileri sürdüğü tüm postulaların savunuucusuydu. Sadece tek bir alanda hiçbir ilerleme hedeflenmemişti: Eski Çin edebiyatı alanında. Gerçekten de reaksiyoner içeriğiyle eski Çin edebiyatını kökünden sarsmaya kimse yanaşmıyordu. Her şeyden önce bir yazı devriminden çekiniliyordu ve pek çoğu eski simgelere göre anlaşılabilir olan Çin ideogramlarını, fonetik bir yazı diline geçmek üzere bir kenara atmak, hiç de kolay bir iş değildi. Öyle ki, günlük dile dayalı yeni bir edebiyat, sadece boş bir şamata olarak kalacaktı. Gerçekte eski Çin edebiyatı - burada Qu Qiubai birkaç defa 14 numaralı strategemi ifade eden formülü, "ruhun geri dönmesi için bir ceset ödünç almak" formülünü kullanıyordu - sözde "günlük dil"e dayalı yeni edebiyatın içinde yaşamaya devam etmekteydi. Buna karşılık yeni Çin edebiyatı aslında ölü doğmuştu. Bu edebiyatın içinde geleneksel edebiyatın "ruh"u yaşamaktaydı. Bu demektir ki, eski Çin düşünce mirası, özellikle Konfüçyüsçü düşünce, yaşamaya devam etmekteydi.

21 numaralı strategemi Qu Qiubai tamamen metamorfoz-strategemi olarak kullanıyor. Eski Çin edebiyatı klasik Çin yazı dili formu içindeki orijinal kılığını terketmiş ve modern günlük dile ait ifade tarzı kılığında kolay anlaşılır yeni bir kılığı sırtına geçirmiştir. Fakat esasta Çin edebiyatı alanında her şey eskisi gibi kalmıştır.

21.20. Erkek Kılığındaki Kadınlar

Eski Çin'in eve hapsedilmiş Çinli kadınlarının, en azından sayıları hiç de az olmayan bir bölümünün, geniş ve renkli bir ilişkiler ağı içinde yaşayan erkeklerine hep kıskançlık ve hasetle baktıklarını biliyoruz. Çinli kadınların sürekli olarak 21 numaralı metamorfoz-strategemini kullanmış ve yaşama çevrelerini genişletmek amacıyla erkek kılığına girmiş olmaları, hiç de şaşırtıcı değildir. Öyle ki, kılık değiştirmiş Çinli kadınların politik faaliyetlere katılmaları, orduda hizmet görmeleri, kılıç kuşanmış silahşor kılığında intikam peşinde koşmaları, bir okulda öğrenim görmeleri, seyahatlere çıkmaları ve benzeri diğer işlere girişmeleri, sık rastlanan olaylardan olmuştur.

Bunlar, Çinli kadınların çok eski zamanlardan beri güçlü bir kendilik bilincine sahip olduklarının işaretleridir. Tarih kitapları, özellikle sayısız roman, halk öyküleri ve sahne eserleri, bu tür kadınlardan haber verir.

Güney Çinli kadın şair Liu Roshi (1618-1664), bu konuda bir tarihsel örnektir. 22 yaşındayken, 1640'da, o sırada 60 yaşlarında olan ünlü şair Qian Qianyi'nin (1582-1664) yanında yaşamak amacıyla erkek kılığına girmiştir. Erkek için o ilk bakışta o sadece bir sevgiliydi ve o kadını yanında metres olarak tutuyordu. Kadın ise bu arada iyi bir şair olma yolunda ilerliyordu.

Kuzey Wei hanedanı zamanından (İ.S. 368-534) kalma, 300'ün üstünde ideogramdan oluşan bir halk şarkısında Mulan'dan söz edilir. Mulan, hasta ve yaşlı babasının yerini almak üzere erkek kılığına girmiş, orduya katılmış ve on yılı aşkın bir süre, ailesinin onurunu ve vatanı Çin'in kurtarmak amacıyla, Xiongnu'lara [Hunlara - ç.n.] karşı savaşmıştır.

Hepsinden daha ünlü olan Zhu Yingtai'dan, hakkında geliştirilmiş olan ve doğu Win hanedanına (İ.S. 317-420) kadar geri giden ve olgulara dayandığı belli olan bir gelenek vasıtasıyla bilgi sahibiyiz. Zhu Yingtai, özü itibariyle 20. yüzyılın başlarına kadar devam etmiş olan ve P. Karl Maria Bosslet'in 1927'de Oldenburg'da yayımlanmış olan *Chinesischen Frauenspiegel [Çinli Kadının Aynası]* adlı romanında aşağıdaki şekilde betimlenen bir çevrede yaşamıştır: "Kısa süre öncesine kadar Çin'de kadınlar ve kızlar hiçbir esaslı eğitim alamazlardı ve ancak pek azı okula gönderilirdi. Hele hele, kızının bir bilimle ilgilenmesi, bir baba için tam anlamıyla gereksiz bir şeydi. Bir kız, hanım hanımcık ve hamarat bir şekilde işlerini yapabiliyorsa, ulaşabileceği amaca ulaşmış demektir." Zhu Yingtai bu sınırlamalara karşı direndi, erkek kılığına girdi ve üç yıl boyunca erkek çocukların okuduğu bir okula devam etti. Bugünkü Çin'de, roman ve öyküler yanında özellikle filmlerde, operalarda, keman resitallelerinde ve bir balede Zhu Yingtai'nin anısı yaşamaya devam eder; özellikle de okul arkadaşı Liang Shanbo ile arasındaki mutsuz aşk ilişkisinden dolayı (bkz.: *LiangShanbo und Zhu Yingtai [Liang Shanbo ve Zhu Yingtai]*, Çinceden çeviren: Hannelore Theodor, Köln

1984). Okula başlamakla, Zhu Yingtai, 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde güvence altına alınmış olan "eğitim alma hakkı"nı yaşama geçirmişti. Burada strategemle doğal hukuk zemininde kavranılan insan hakları arasında bir temas noktası bulunduğu kendiliğinden anlaşılılır. Yaklaşık bin beşyüz yıldan beri süren bu Zhu Yingtai geleneği, bu konudaki tek örnek de değildir. Eski Çin'de yasal yollardan hak arama imkanları son derecede kısıtlı olduğundan, bireyler, özellikle kadınlar, kişisel amaçlarını gerçekleştirmek için strategemlere başvururlardı ki; bu amaçlar bugün insan hakları alanında yer bulmuşlardır (ayrıca bkz.: strategem Nr. 26.11; bunun gibi: Harro von Senger [yayımcı]: *Die List [Hile]*, Frankfurt a.M., 1999, S. 29 ve devamı).

21.21. Budist Rahip Kılığındaki Cizvit Papazı

16. yüzyılda, ilk cizvit misyonerler, Çin'e, Budist rahip adları almak ve Budist rahip kılığına girmek koşuluyla kabul edildiler. Onlar Çin'de pek kolayca seyahat edebileceklerini ve Çinlileri Hıristiyan yapabileceklerini umuyorlardı. Her şeyden önce şunu saptamak zorunda kaldılar ki, ruhanîlik, hemen her şeyin dünyevî açıdan anlaşıldığı Çin'de, Avrupa'dan olduğundan çok daha az etki ve itibara sahipti. Bu nedenle üstlerindeki Budist elbiselerini bilge kişilerin, filozofların giydikleri elbiselerle değiştirdiler. Misyonerlerin öncüsü Matteo Ricci (1552-1610) Konfüçyüsçü klasikleri okudu ve 1595'de, Çin'e gelişinden oniki yıl sonra, ilk defa bilge/filozof cübbesi içinde ortalıkta göründü. O kendisini ruhanî bir kişi olarak değil, tersine laik bir kişi olarak gösteriyor ve "Batılı bilgeler"i (xishi) temsil ettiğini söylüyor, yüksek Çin makamlarının kendisine karşı iyi davranmalarını istiyordu. 1596 tarihli bir mektubunda Ricci şöyle yazıyordu: "Budist rahip adları aldığımızdan ve öyle görünmek zorunda olduğumuzdan ötürü - onlar da bizde olduğu gibi birbirlerine 'rahip kardeş' (Frater) diyorlar - şu sıralar ne bir kilise ne de başka bir ibadet yeri açabiliyoruz; tersine sadece vaaz verebileceğimiz bir evimiz var, tıpkı onların ünlü vaizlerinin olduğu gibi." Ricci'nin "vaaz evi" dedi-

ğine Çinliler shuyuan derler ki, bugünkü özel akademilere karşılıktır. O halde Ricci, Çinli filozoflar arasında bir *filozof* olarak kendini göstermek istiyor ve kim olduğunu ifşa etmek istemiyordu. Aslında o, dinsizlere Tanrı'nın [Hıristiyanların Tanrısı'nın] hakikatini bildirmeye gelmiş bir ruhanî, yani bir Hıristiyan papazıydı.

Aslında Hıristiyanlığın mesajı, hiç de öyle makyajsız, kamuflajsız bir şekilde sunulamamıştır. Jacques Gernet'nin *Christus kam bis China [İsa Çin'e Kadar Geldi]* adlı eserinde (Zürih 1984) belirtildiği üzere, Çinlilerin Hıristiyanlığa karşı ilgi ve sempatileri ancak, "Hıristiyanlığın Konfüçyüsçülüğe yakın bir öğreti olarak sunulması ve onunla ancak ruhanî değil, bilimsel bir öğrenim sayesinde bağ kurulabileceği" belirtildikten sonra artmıştır. İlk cizvit misyonerleri, tepki çekmemek için, haça çakılı İsa'yı (bkz. strataegem Nr. 35.9) bir perde arkasında saklamış ve perde ancak Hıristiyanlığa girmeyi kabul eden bazı Çinlilere açılmıştır (Gianni Criveller: *Preaching Christ in Late Ming China [Geç Ming Hanedanı Döneminin Çin'inde İsa Vaaz Veriyor],* Taipeh 1997).

21.22. Öğretmen Olmadan Şarkı Söylemeyi Öğrenmeye Çalışan Öğrenci

Önce öğretmen şarkı söyler, sonra öğrenci. Öğretmen durdu mu, öğrenci de durur. Akıllı öğrenciler bu şekilde çabuk öğrenirler. Kafaları biraz ağır çalışan öğrenciler ise öğretmen defalarca söylese de şarkıyı bir türlü söyleyemezler ve bu da muhakkak ki, öğretmen ile öğrenci arasında destekleyici hiçbir ek aracın yardımına başvurulmamasından ötürüdür. Öğretmen önce şarkı söylemiyor ve öğrenciye flüt çaldırıyorsa, bu demektir ki öğrenci önce destekleyici bir ek öğrenim aracıyla eğitiliyorsa, şarkı söyleme amacına çok daha hızlı ulaşılır. "Önce öğrenci flütü izlemeli, daha sonra flüt öğrenciyi" diye yazıyor dramaturg, şair, denemeci ve müzik pedagoğu Li Yu (1611-1680) ve şöyle ekliyor: "Bu yönteme 'ağustos böceği altın gibi parıldayan kabuğundan çıkartılıyor' adı verilebilir." Öyle ki, öğretmenin flüt çalması, şarkı söylemeyi öğrenecek olan öğrenciyi, koruyucu bir

ağustos böceği kabuğu gibi sarıp sarmalar. Daha sonra öğrenci kendi başına şarkı söylemeye başlar, flüt çalma artık sadece şarkıya eşlik etmekle sınırlı bir işleve sahiptir. Öğrenci yeterli bir dereceye ulaştığı anda, artık öğretmeni aracılığıyla kabuğunda kalmaya ihtiyacı yoktur ve kabuktan silkinip çıkar.

21.23. Bulutlar Üstünde Dizginsiz At Sürmek

"Doğal ve içten, açıksözlü, kafasını küçük şeylere takmayan, suskun. Fakat ağzından bir laf çıktığında saldırganlaşır ve görgü kurallarının dışına çıkar. Çağdaşları onu tuhaf birisi olarak görmüşlerdir." İ.S. 220'de 41 yaşında ölen Zhong Zhangtong üzerine bu kısa betimleme, Fan Ye'nin *Geschichte der Spéteren Han-Dynastie [Geç Dönem Han Hanedanı Tarihi]*'nden alınmıştır. Zhong Zhangtong kendisine ilk defa önerilen devlet memuriyetini, hastalığını bahane ederek reddetmiştir (karş: strategem Nr. 27, ayrıca bkz: strategem Nr. 16.21). Ne var ki sonunda o, devlet hizmetinde çalışması konusundaki çağrıya uydu ve yüksek bir makamda görev yaptı. Fakat ne zaman bugün veya geçmişten söz etse veya dünyanın gidişatı üzerine konuşsa, mahzun mahzun içini çekerdi. Pek belliydi ki, o kendisini bu dünyada pek daralmış ve sınırlandırılmış hissediyordu. Kendisini dünyanın ağırlığına karşı isyana yönelten özgürlük ve bağımsızlık özlemi, Zhong Zhangtong'un aşağıdaki şiirinde dile getirilmektedir ki, bu şiirde o, 21 numaralı strataegemin en eski biçiminin uygulaması olmasıyla ünlüdür. Ağustos böceğinin "kabuk"u, burada felsefî/Taocu anlamıyla insanın dünyevî varlığını simgelemektedir. Belki de, sükûnet içinde durmakta olan bir kişiyi, kendi katı kabuğu içinde kendini saklayan ve kabuğundan çıkıp kanat çırpmayı bekleyen bir ağustos böceğiyle (yani harekete geçen kişiyle) karşılaştıran Çinli düşünür Zhuang Zi'den (İ.Ö. 369-286) esinlenilmiştir. Zhong Zhangtong'un kimliğinde, kabuğunu terkeden ağustos böceği, yüksek makamlara çıkmış insanları simgelemektedir.

"Uçuşa kalkan kuş izini bıraktı,
Ağustos böceği kabuğunu terketti,
Kıvrıla kıvrıla giden yılan, derisinden çıktı,
Farklı biçimlere giren kutsal ejderha boynuzundan vazgeçti.
Böylece en yüksek yetkinliğe ulaşmış insan bile kılık değiştirdi
Ve sıradan şeylerin batağından çıkıp aydınlığa kavuşturdu kendisini.
Bulutların üstünde dizginsiz at sürer o,
Rüzgarda nalsız dörtnala koşar,
Gökten düşen yağmur ve şebnem ona çadır duvarı gibidir,
Alacalı bulutlar ise çadırının çatısı olur ona,
Geceyarısının zayıf ışıkları onun bir öğünlük besinidir,
Güneş onu muma dönüştürür,
Yıldızlar onun göz kamaştırıcı incileri olarak parıldarlar,
Alacakaranlık ışık saçan yeşim taşı olarak onu süsler,
Güneyde, kuzeyde, doğuda, batıda, yukarıda ve aşağıda
Kalbinde ne yatıyorsa, onu yapabilir,
İnsanların önem verdikleri her şeyi geride bırakabilir.
Hâlâ yeryüzünün darlığına niye katlansın ki! o"

Strategem Nr. 22

Kapıyı Kapatmak ve Hırsızı Yakalamak

Dört ideogram	关	门	捉	贼
Modern Çincedeki söylenişleri	guan	men	zhuo	zei
İdeogramların çevirisi	kapatmak	kapı	yakalamak	hırsız / haydut
Bağıntılı çevirisi	Kapıyı kapatmak ve hırsızı/hırsızları yakalamak. Karşıtı çember içine almak için tüm kaçış yollarını kapatmak.			
Özü	Çember içine alma strategemi; kuşatma strategemi; etrafını çevirme strategemi.			

22.1. Hiç de Göründüğü Kadar Kolay Değil

22 numaralı strategem, 3 numaralı veya 28 numaralı strategemler gibi, Çinlilerin hileler listesinde anlamı doğrudan ve süsten püsten arınmış sözlerle ifade edilmiş hileler arasında yer alır; şiirsel bir mecazî anlamı, tarihsel bir olayla bir bağı olmaksızın. Strategemin adında geçen her iki eylem ("kapatmak" ve "yakalamak") kendi sıralanışları içinde en ekonomik bir şekilde şunu gösterirler: Önce kapı kapatılır ve sonra zorla içeri girmiş olana haddi bildirilir; tıpkı bir Batılı gazeteden alınan aşağıdaki notta belirtildiği gibi: "Eglisau'da oturan birisi cuma gecesi evinin kilerine bir hırsızın girdiğini görünce, kilerin kapısını soğukkanlılıkla adamın üstüne kilitledi" *(Neue Zürcher Zeitung [Yeni Zürich Gazetesi]*, 31.10.1987, S. 11). Bu olay formuyla 22 numaralı strategem, 15 numaralı strategemle tam bir karşıtlık içindedir. 22 numaralı strategem ("kapıyı kapatmak ve hırsızı yakalamak") ile 16 numaralı strategemin ("bir şeyi yakalamak

istiyorsan, önce onu serbest bırakmalısın") arasında nasıl bir bağıntı olduğu, üzerinde düşünülmeye değer bir husustur.

22 numaralı strategemin formülünde geçen "hırsız" pekçok durumda gerçek bir suçludur; buna karşılık "kapıyı kapatmak"tan, çok kez mecazî bir anlam içerisinde, açıklık bir yerde kuşatılmak, çembere alınmak anlaşılır.

22 numaralı strategem, kaçışı ve kaçışı gizlemeyi/örtmeyi ön plana çıkaran 21 numaralı strategemi doğrudan doğruya izler. 21 numaralı strategeme karşıt olarak 22 numaralı strategem, kaçışa yardımcı olmak bir yana, tam tersine kaçışı imkansız kılmaya hizmet eder. 21 numaralı strategem .bir zayıflık halinden, zor durumdan kurtulma - düşmanın eli hemen orada yakalamaya hazır haldedir - strategemiyken; 22 numaralı strategem üstün durumda bulunan strategem uygulayıcısına pozisyonunu daha da güçlendirmekte hizmet eder.

22 numaralı strategem, yararlanma/sömürme strategemleri kategorisine girer. Strategem, karşıtın; a) zayıf, kuvvetçe azınlıkta ve yalıtılmış olması; b) kendi iktidar alanına gönüllü olarak hapsedilmesi; c) kaçış yolunu kesme ve onu mat etme imkanının bulunması hallerinde; bu hallerden yararlanma strategemi olarak uygulanır.

Bu üç koşuldan biri yoksa, bir karşıtın abluka altına alınışı, bizim zararımıza sonuçlanabilir. Shu devletinin başbakanı Zhuge Liang (İ.S. 181-234), 234 yılında, yurdundan uzakta, ordusunun iaşe, destek ve ikmal problemlerini çözmekle boğuşurken ve düşman general Sima Yi'nin (İ.S. 179-251) komuta ettiği düşman ordusu 100 gündür kendi ordusunu kuşatmış durumdayken; bu koşullardan birinin yokluğu yüzünden çok zor durumda kalmıştı. Zhuge Liang, Huai Irmağı çevresinde mevzilenmişti. Sima Yi'nin izolasyon operasyonu en nihayet kendisini değil, Zhuge Liang'ı yıpratıyordu.

Askerî açıdan bakıldığında "hırsız"dan anlaşılması gerekenler; 16./17. yüzyıllardan gelen *Die 36 Strategeme. Das geheime Buch der Kriegskunst [36 Strategem. Savaş Sanatının Gizli Kitabı]* adlı esere göre; düşmanın küçük baskınlar yapmak için gönderdiği saldırı birlikleri, bizim kontrol ettiğimiz bölge içinde operasyonlar yapan düş-

man timleri, küçük kuvvetler, gerilla grupları ve diğerleridir. Onları karakterize eden özellikler, göreceli olarak az sayıda insandan oluşmuş olmaları, yüksek bir hareket ve hız yeteneğine sahip bulunmaları, kolayca yer değiştirmeleri ve etkili savaş hilelerine başvurmaları ve sonuçta yaptıklarının büyük zararlara yol açmasıdır. Böyle bir düşmanı mümkün olan en büyük hızla devre dışı bırakmak için, *Meister Suns Kriegskunst [Sun Ustanın Savaş Sanatı]*'nda verilen öğüdü tutmak gerekir: "Onu [düşmanı] on defa düşünerek kuşutmaya al." Daha sonra düşman artık "ağa düşen balık (weng zhong zhi yu)"tan başka bir şey olmaz. Artık onu "su teknesindeki kaplumbağayı yakalamak (weng zhong zhuo bie)" deyimine uygun şekilde yakalamak mümkündür.

"On defa düşünmek" deyimini, başkomutan ve politikacı olarak yoğun faaliyetlerine rağmen *Meister Suns Kriegskunst [Sun Ustanın Savaş Sanatı]* üstüne bir yorum kaleme almış olan Cao Cao'ya (İ.S. 155-220) göre, sadece sayısal şekliyle anlamamak gerekir; hatta bu deyimden daha çok, başkomutanın, bizim komutanlarımızın ve düşman komutanlarının sevk ve idare, silah sağlama, savaşma gücü, aniden ortaya çıkan durumlarda kıvrak hareket etme, topoğrafyayı değerlendirme, yetenekleri değerlendirme gibi etkenlerin irdelenmesi ve incelenmesini anlamak gerekir. Bu hususlar uygun şekilde muhakeme edilir ve duruma hakim olunursa, 22 numaralı stratagem düşmanın ana kuvvetlerine karşı bile uygulanabilir.

Kaçınmak/sakınmak, "Tahrik edilmiş köpek duvardan atlar (gou ji tiao qiang)" ve ilgili olarak "Köşeye sıkıştırılmış kedi kaplana döner" (General Alexander Lebed, *Die Weltwoche [Dünyada Geçen Hafta]*, Zürih 24.10.1996, S. 2) deyimleriyle ifade edilen bir durumdur. Böyle bir durumda, üstüne kapı kapatılmış olan "hırsız" son derecede saldırgan olabilir. Bu durumda "hırsız", İ.Ö. 4. yüzyıldan gelen *Meister Wei Liao [Wei Liao Usta]* adlı savaş sanatı kitabında belirtildiği gibi, kılıcını sağa sola çılgınca sallayan dev savaşçı ile karşılaştırılabilir: "Özel yaşamında sıradan biri, elinde kılıçla bir meydana dalar ve insanları kırmaya başlarsa, meydandaki 10 000 insan, topluca, canlarını kurtarmak için sığınacak bir delik ararlar. Neden? Her biri kendi başına cesaret sahibi olsalar bile, bir araya

toplanmış 10 000 insanın pısırık hale gelmiş olmasından dolayı değil. Peki o zaman neden dolayı? Mutlaka öleceğini düşünen bir insanla, ne olursa olsun daha yaşamak isteyen ve ölümden korkan insan kitleleri arasındaki farktan dolayı."

O halde kuşatma aşılamaz, "kapalı kapı" açılamaz olmalı ve kordon altına alınmış mekanda dışarıya sızmaya elverişli hiçbir gedik ve zayıf nokta bulunmamalıdır. Düşman, artık, hiç umudu kalmadığını düşünerek savaşmak ve ne pahasına olursa olsun kuşatmayı yarmak amacıyla çılgınca saldırıya geçme eğilimi gösterdiği anda, artık yenilmeye mahkûmdur.

Aşağı yukarı eşit güçte olan bir düşman kuşatma altına almamalıdır; çünkü bu durumda "evin içine kurt salma (yin lang ru shi)" tehlikesi ortaya çıkar, çünkü böyle bir kurt evin tüm iç düzenini altüst edebilir. Eşit güçteki düşmana karşı 16 numaralı strategem uygulanmalıdır. Her şeyden önce düşmanın kuşatılması için uygun koşullar, düşmanın parçalanması, dağıtılması yoluyla yaratılabilir. Daha sonra kendi kuvvetlerimizi, kısım kısım, dağılmış düşmanın her bir kısmını yok edecek şekilde yönlendiririz.

Çembere alınmış olan düşmana, kendi yönünden, artık herhangi bir strategem uygulamaktan başka imkan kalmamıştır. Onun her şeyi günışığında görülmektedir. Biz ise karanlıkta bekleriz; Bertolt Brecht'in *"Üç Kuruşluk Operası"*ndan bir mısrada söylendiği gibi: "Ve ancak ışıkta görülür, karanlıkta değil."

Her ne kadar düşmana kısmi bir hareket alanı bırakılsa da, bu alan belli bir çerçeveyi geçmemelidir. Lao Zi, bu çerçeveyi şöyle betimliyor: "Gökyüzünün ağı geniş ilmiklidir ve kimse o ağın gözlerinden kaçamaz" (*Tao Te Ching,* Bölüm 73). Bu alıntının ruhuna uygun bir öğüt, *Meister Suns Kriegskunst [Sun Ustanın Savaş Sanatı]*'nda şöyle verilmektedir: "Bir alanı kuşattın mı, strategemlere başvur." Kuşatılmış bir düşmana gözle görülür bir kaçış yolu açılmalı ve 19 numaralı güçten düşürme srategemi yoluyla amaca ulaşılmalıdır. Daha sonra düşman, kendisi için bir kurtuluş yolu olduğu izlenimine sahip olacaktır; "öyle ki, ölünceye kadar savaşma iradesini kaybedecektir" (Du Mu [İ.S. 803-853]). Öncelikle düşmanın fiilen kaçamadığı ve Wu Qi'nin (ölümü: İ.Ö. 381) *Meister Wus Kriegskunst*

[Wu Ustanın Savaş Sanatı] adlı askerlik kitabında betimlediği üzere, sahte, yapmacık bir durum yaratılmalıdır: "Ölümden korkmayan bir adam pek geniş bir alanda gizlenmiş haldeyse ve kendisini 1 000 adam izliyorsa, onların arasında gözlerini baykuş gibi sağa sola oynatmadan önüne dikmeyen ve fakat bu arada sürekli, şaşkın bir kurt gibi başını döndüren ve arkasını gözetleyen tek bir kişi bile olmaz. Neden? Çünkü herkesin içini korku kapladığından, her biri birdenbire öne sıçrar ve ölür gider. O halde ölümden korkmayan tek bir kişi, 1 000 adamı korkutmaya ve dehşet içinde bırakmaya yeter."

Düşmanın kuşatılması tamamen somut bir şekilde, yani gözler önünde gerçekleştirilir, fakat başarıya dolaylı yoldan varılabilir. Bu, düşmanın içinde bulunduğu nesnel ilişkilerin kapsamlı bir şekilde kontrol edilmesi sayesinde olur. Sığınılabilecek, saklanılabilecek her yer devre dışı bırakılır, düşman ve dış dünya arasındaki enformasyon akışı kesilir, ikmal yolları kapatılır. Düşmanın mümkün olduğu takdirde kullanacağı tüm şanslar ortadan kaldırılır. Böylece ona ne zaman ne mekan bakımından herhangi bir harekete geçme imkanı kalır.

Kapıların kapatılması, duruma göre, hemen başarı getirebilir, öyle ki şüpheye düşmüş, kuruntuya kapılmış olan "hırsız", artık hiç de öyle kolayca evi terkedemez; hele ganimetini yarım yamalak da olsa toplamış ve suç kanıtları henüz ortadaysa. Kapatma eylemi şimşek hızıyla olabilir ve böylece hırsız kapı aralığından süzülüp gitmek için bir adım bile atamaz; fakat eylem sessiz ve yavaşça gerçekleştirilmelidir.

"Kapı", herkesin gözü önünde büyük bir gürültüyle vuruluyorsa, kapatılmış durumdaki "hırsız"da psikolojik sarsıntılar ve daralmalar o kadar büyük olabilir ki; o bu durumda hiç karşı koymadan teslim olabilir. Kapı yavaş ve sessizce kapatılmışsa, ani bir karşı koyma rizikosu bertaraf edilmiş olur. "Hırsız", yani karşıt veya düşman, kapının hâlâ açık olduğunu sandığı sürece, kendisini işini bitirip dışarı çıkma hususunda güvende hissedecek ve böylece onun savaşmak için gerekli iradeyi göstermesi önlenmiş olacaktır.

22 numaralı strategemin amacı, hırsızı yakalamaktır. *Meister Suns Kregskunst ['Sun Ustanın Savaş Sanatı]*'nda şu öğütlenir: "Düşmanı, beş kez düşündükten sonra kuşatmaya al." Biz çok kuvetliy-

sek, tüm kapıların üstüne sürgülenmiş olduğu duygusuna kapılarak içine girdiği şoktan ötürü henüz bir önlem alamadığı ve kendine gelemediği sürece, düşmanı kolayca yok etmek mümkündür. Fakat düşmanın bir süre kendisini çembere almış olan bizim birliklerimizin orasına burasına saldırmasına izin verilebilir; çünkü oraya buraya koşan düşman yorulur. Ve sonra onun üzerine rahatça saldırılır. Askerî değerlendirmelerde, uzun süren bir kuşatmanın sevk ve idaresi hususunda bir başka motif, dış dünyayla ilişkisi kesilmiş olan düşmanda bir kaos ortaya çıkıncaya ve böylece yenilgiye uğratılması daha kolay hale gelinceye kadar, beklemektir. Çembere alınmış olan düşman vahşi bir direnişe yönlendirildiğinde, o artık kendi umutsuzluğun kurbanı olacaktır. Artık onu oltanın ucuna yem takarak (umutsuzca saldırması için tahrik ederek) avlayacak bir duruma düşürmek, yani büyük bir külfete girmeksizin zararsız hale getirmek mümkündür. Buna ilişkin diğer hususlara Giriş'te, 21.1'de (madde 2) işaret edilmiştir.

"Genç bir kaplan nasıl yakalanabilir ki, mağarasına hiç girmiyorsa?" Bu sözler, İ.Ö. 73 yılında, general Ban Chao tarafından, gözüpek bir gece baskını öncesi söylenmiştir. Bir deyime dönüşen bu sözler, askerî değerlendirmelerde, bir yabancının "oda"sına zorla girmek anlamına gelir Burada ölümü göze alacak kadar gözü kara bir baskın düzenlemek gerekmediğinde, "Go oyununun on gizli kuralı"ndan üçüncüsünü izlemek gerekir: "Usulcacık bir başka alanı zorla!"

Gerektiğinde enformasyon strategemlerinin (örneğin, 13 numaralı strategem) yardımıyla, düşmanın kontrolündeki arazi, tehlikeli olup olmadığını anlamak için yoklanır ve arazinin durumu üzerinde tartışılır. Kaçışı önlemek için önlemler almak zorunludur. Düşman kuşatılmış haldeyse ve birdenbire önünde bir çıkış yolu açılmışsa, kuşatmayı yapan birliklerin komutanı olarak bu kaçış yolu tıkanınalı ve düşman birliklerinde, yaşamlarını tehlikeye sokacak şekilde yeniden savaşmaları gerektiği, yapacak başka bir şeylerinin kalmadığı izlenimi yaratılmalıdır. Du Mu (İ.S. 803-853), *Meisetr Suns Kriegskunst [Sun Ustanın Savaş Sanatı]* üstüne yazdığı bir yorumda bunları öğütlüyor.

Hem 22 numaralı strategem hem de 28 numaralı strategem, düşmanın geriye çekilme hattını kesmeyi hedeflerler. 28 numaralı strategemden farklı olarak, 22 numaralı strategem, bunun dışında, düşmanın tüm yollarını kesmeyi hedefler. 22 numaralı strategemde düşman kafasını kendi isteğiyle "kaplanın ağzı"na sokar; 28 numaralı strategemde ise kaplanın ağzına düşer. 22 numaralı strategemde en nihayet düşmanı yakalamak ve zararsız hale getirmek söz konusudur. 28 numaralı strategem aracılığıyla ise düşman herhangi bir eyleme, mutlaka kapitülasyon olması gerekmeyen bir eyleme çekilir. 22 numaralı strategemin kullanımı inceden inceye düşünüp taşınmayı gerektirir; buna karşılık 28 numaralı strategem pek sıradan durumlarda bile kullanılabilir.

Savaşa ilişkin değerlendirmelerde, Çince strategem kitaplarında 22 numaralı strategem pek sık anılır; hele düşman önceden düzenlenmiş bir şekilde kapana sokulmak isteniyorsa. Burada, 22 ve 28 numaralı strategemlerin bir kombinasyonunu titizlikle ele almanın gerekliliği söz konusudur. Bununla, 28 numaralı strategeme bir giriş de yapmış oluyorum.

22.2. Konfüçyüs'ün Babası Tavan Kapısının Altında

Konfüçyüs'ün babası Shu Lianghe (ölümü: İ.Ö. 548), Lu devletinin (bugünkü Shandong eyaleti) cesur bir generaliydi. İ.Ö. 563 yılında o, Konfüçyüsçü klasiklerde *Kommentar des Zuo [Zuo Şerhiyesi]* diye geçen ve bugün bile Çin'de hayranlıkla anılan bir kahramanlık yaptı. O sıralarda Ji devletinin prensi Dao (İ.Ö. 572-559) tüm gücü eline geçirmek istiyordu. O, aralarında Lu devletinin de bulunduğu dokuz vassal devletten askerî yardım talep etti ve onların yardımıyla önce Zheng ve daha sonra Chu devletine saldırmak istedi. Lu devletinin birliklerine Sun Mie kumanda ediyordu. Konfüçyüs'ün babası, onun safında yer alan birçok generalden birisiydi. Sefer sırasında Lu birliklerinin Chu devletinin himayesinde bulunan Biyang kentine, kuzeyden saldırmaları gerekiyordu. Ne var ki Zheng devletinin ünlü bir generali, Yuan Ban - Çin Komünist Partisi'nin Şanghay'daki dai-

mi parti komitesinin yayın organı olan *Befreiungs-Tageszeitung [Günlük Özgürlük Gazetesi]*'nin 15.1.1987 tarihli sayısında yer alan bir değerlendirmeyi izliyorum -bir strategem hazırladı. Strategem, "düşmanı derinde [kendi güç alanında] kalmaya özendirmek (yin di shen ru)" ve sonra "kapıları kapatmak ve köpeğe sopa çekmek" olarak belirtilmişti. Yuan Ban kentin kuzey kapısını ardına kadar açtırdı ve birkaç küçük timi sanki düşmana karşı savaşmak istiyorlarmış izlenimi bırakacak şekilde kentten hışımla dışarıya bıraktırdı. Lu birlikleri "derhal strategem tuzağına düştüler" diye yazıyor *Befreiungs-Tageszeitung [Günlük Kurtuluş Gazetesi].* İki generalin kumandası altında, Lu savaşçıları Biyang'ın kuzey kapısına saldırdılar. Onları arkadan Konfüçyüs'ün babası izliyordu ve tam kent kapısının girişine varmıştı ki, kapının tavanında bir tavan kapısının yukarıdan aşağıya doğru nasıl yavaş yavaş açıldığını gördü. O anda, bir tuzağa düştüğünü anladı. Her iki kolundaki kılıçları yere attı, iki koluyla tavan kapısını yukarıya kaldırdı ve askerlerine, Şanghay'da yayımlanan gazetenin yazdığı üzere, şöyle bağırdı: "Strategem! Strategem! Çabuk kenti terkedin!"

Shu Lianhe'nin uyanıklığı ve gücü sayesinde Lu'nun savaşan birlikleri, son tahlilde, mutlak bir kıyımdan kurtulmuştu. Biyang daha sonra düştü. Konfüçyüs'ün babasına, Jin prensi Dao bir savaş arabası ve bir zırh armağan etti.

22.3. Kapı Kapatılıyor ve Köpek Dövülüyor

"Kapıyı kapatmak ve hırsızı yakalamak" deyimi yerine, sık sık, onunla özdeş bir ifade olarak "kapıyı kapamak ve köpeği dövmek" deyimi kullanılır. "Köpek" burada "düşman" yerine kullanılır. "Düşman", sadece Avrupa'da değil, hatta Çin'de de, eskiden beri varolan bir eğilimle bağlantılı olarak, vahşi bir hayvan halinde düşünülür. Mao Zedong 13.9.1929 tarihinde Zhuzhou'daki (Hunan eyaleti) bir askerî konferansta, taşlara karşı yumurtalarla savaşılamayacağını (yi luan ji shi) ve bizim sınırlı bir güçle Nanchang kentini alamayacağımızı, tersine kendi ülkemizin devrimci destek noktalarını oluşturan

alanlarda "kapıları kapatmak ve köpeği dövmek"in gerektiğini söylemiştir *(Volkszeitung [Halk Gazetesi]*, Pekin 12.6.1981, S. 3).

22.4. Suya Düşen Köpeği Sopalamak

Bu sözler, Çin Halk Cumhuriyeti'nde 20. yüzyılın en ünlü Çinli yazarları arasında yer alan Lu Xun'a (1881-1936) aittir ve ünlü bir deyim haline gelmiştir. 22 numaralı strategemle bağıntısı içerisinde, deyim, kapatılmış "hırsız"ın tutumuyla ilgilidir ve şu anlama gelir: "Sıkıştırılmış bir düşmanı kısa bir sürede tamamen yenmek".

1925 yılında yazmış olduğu "Acele Etmeden Fairplay" (Almanca çevirisi: Wolfgang Kubin [yayımcı]: *Lu Xuns Werke in sechs Bénden [Altı Ciltte Lu Xun'un Tüm Eserleri]*, cilt V., Zürih 1994, S. 357 ve devamı) adlı denemesinde Lu Xun, Lin Yutang'ın (1895-1976; bkz: Bu kitabın ilk cildinin sonunda yer alan "36 Strategem Kataloğu") Çin'de herkesin fairplay ruhunu yaygınlaştırmaya girişmesi gerektiği hakkındaki sözlerini eleştiriyordu. Lin Yutang, yurttaşlarını, "suya düşen köpeğe vurmamaya" davet ediyordu.

Lu Xun, suya düşmüş köpeği sopalamanın gerekli olduğu haller olduğunu belirtiyordu. Her şeyden önce, burada ne tür bir köpeğin söz konusu olduğu ve onun suya nasıl düştüğü ayırt edilmelidir. O, suya, ilk olarak dikkatsizliğinden, ikinci olarak bir başkası tarafından ve üçüncü olarak bizim tarafımızdan itildiğinden dolayı düşmüş olabilir. İlk iki durumda köpeği sopalamak alçaklık olur. Fakat köpekle bizzat savaşılıyorsa ve onu sonunda bir güzel suya itmişsek, daha sonra fazla gecikmeden, onu bambu sopasıyla pataklamak gerekir.

Lu Xun'a göre, şövalye ruhuna sahip, sportmen bir boksör, ringde yere düşen rakibinin üstüne, rakibi dinlenebilsin diye, gitmez. Ne var ki, böyle bir şövalyelik, ancak, yerde yatan boksörün dürüst bir rakip olması halinde övgüye değerdir. Rakip, yenildikten sonra, utanç içinde ya yeniden saldıracak veya rakibini herkesin gözü önünde bir defa daha dövüşmeye davet edecektir. Ne var ki bu, suya itilmiş her köpek için geçerli değildir. O hiçbir engel tanımayabilir. Üstelik yüzebilir, karaya tutunabilir; kendisini suya itenin üstüne,

defalarca silkinmek suretiyle, su damlaları fırlatabilir; örneğin yaptığı bir küstahlığı cezalandırmak için kuyruğundan tutularak suya bırakılmışsa, ani bir hamleyle karaya sıçrayıp kurtulabilir.

Lu Xun'a göre, basit ruhlar, suya düşmenin köpek üzerinde bir çeşit vaftiz etkisi yaptığına ve köpeğe günahlarından arınma ve bir daha asla bir insanı ısırmama konusunda uyardığına inanırlar. Hiçbir şey böyle bir inançtan daha yanıltıcı olamaz. İnsanları ısıran tüm köpekler, karada veya suda, mutlaka pataklanmalıdır.

Suya düşmüş köpek merhamet uyandıracak şekilde acı acı ulumaya başlarsa ne yapmalı? Zararsız gibi görünen birçok şey çok zararlı olabilir; örneğin ufacık, minimini kolera bakterileri gibi. Ve hekimler bu bakterilerle hiç merhamet göstermeksizin savaşırlar.

Bir atasözü şöyle der: "İyiyüreklilik, bazan budalalığın bir başka göstergesidir." Bu atasözü biraz ileri gitmiş diye düşünülebilir. Fakat belki de bu atasözü birçok acı deneyimden çıkarılmış bir sonuçtur. Hele suya düşen köpeği dövmek yerine onun bizi ısırmasını beklersek, bu hiç şüphesiz tam anlamıyla bönlük olur.

22.5. Öldüren Dağ Geçidi

Guomindang yönetimi sırasında bir yerel despot, bir konvoy eşliğinde ve tutuklu nakli dolayısıyla, bir dağ geçidine atla giriyordu. Birdenbire konvoyun üstüne geçidin her iki yamacından taş parçaları dökülmeye ve havadan makineli tüfek ateşi yağmaya başladı. Önlerindeki yol büyük kaya parçaları tarafından tıkanmış durumdaydı ve arkada da geri çekilecek bir çıkış yolu kalmamıştı. Yerel despot öldürüldü, kendisine eşlik eden silahlı kişiler tutsak alındı, yanlarındaki tutuklular serbest bırakıldı. 100. doğum günü 1999 yılında kutlanan ve Çin Halk Cumhuriyeti'nde pek saygı gören bir komünist devrimci olan Fang Zhimin de (1900-1935) serbest bırakılan tutsaklar arasındaydı *(Kulturtreff--Zeitung [Kültür Buluşmaları Gazetesi],* Şanghay 21.8.1999, S. 1). Olay, *Geschichten-Stelldichein [Öyküler-Ropörtajlar]* adlı dergide "Kapıyı Kapatmak ve Köpeği Dövmek" başlığıyla anlatılmıştı (Şanghay, Nr. 2, 1982).

22 numaralı strategemin kullanımına, aşağıdaki örneğin gösterdiği üzere, İsviçre tarihinde de rastlanır.

22.6. Taş ve Odun Yığınları Altında Kalan Şövalye

Anayurdunun güvenliğinin pekiştirmek ve topraklarını genişletmek isteyen 25 yaşındaki Avusturya Prensi Leopold, İsviçre'ye karşı yoğun bir saldırı planlıyordu. Nidwalden'deki See üzerine asker yığıldı; bir atlı birlik Obwalden'deki *Brünig*'e baskın yaptı. Prensin kendisi, atlı ve yaya birlikleriyle *Morgarten* civarındaki dar geçitten Schwyz'e doğru hareket etmek istiyordu. 15.11.1315 günü sabahı, erkenden, rengarenk giyim ve kuşamıyla atlı şövalye ordusu zaferden emin bir şekilde bataklıklar ve *Morgarten*'in sarp yamaçları arasından geçtiği sırada, birdenbire yukarıdan taş ve odun parçaları düşmeye başladı atlar ve adamlar çılgınca bir telaşa kapıldılar. Aynı anda İsviçre birlikleri şövalye ordusunun önüne çıkıverdi. Düşman tuzağa düşmüştü; kıran kırana bir savaş başladı. Prens Leopold son anda kurtulabildi.

22.7. Kağıt Üzerinden Savaş Yönetmek

İ.Ö. 259 yılında Zhao ve Qin devletlerinin orduları Changping (bugünkü Shanxi eyaleti) civarında karşı karşıya geldiler. Zhao devletinde başbakan Lin Xiangru ve general Lian Po (bkz: strategem Nr. 33.17) ile hiyerarşide aynı düzeyde bulunan general Zhao She, savaş sırasında öldürüldü, Lin Xiangru ağır bir şekilde hastalandı. Zhao kralı, general Lian Po'yu Qin ordusuna karşı direnmekle görevlendirdi. Ne var ki Lian Po birçok başarısızlığa uğradı. Ve Zhao ordusuyla birlikte Chanping'de yaptırdığı tahkimatın arkasına sığındı ve hemen silahlı bir eyleme geçmekten kaçındı. Qin ordusunun sürekli kışkırtmalarına kulak asmadı. Lian Po üç yıl boyunca Changping'de direndi. Qin devleti, ajanları vasıtasıyla şu söylentiyi yaydı: "Qin devleti, en çok, ölen general Zhao She'nin oğlu Zhao

Kuo'nun Zhao ordusunun başkomutanı olmasından korkar." Zhao kralı bu söylentiye inanıp tuzağa düştü ve Lian Po'nun yerine Zhao Kuo'yu (bkz.: strategem Nr. 3.9 ve 33.12) başkomutan olarak atadı. Lin Xiangru, Zhao kralını uyardı: "Sadece babasının büyük adı dolayısıyla Zhao Kuo başkomutan oldu. Bu, tıpkı kirişleri sadece tutkalla yapıştırıp sağlamlaştırmaya ve daha sonra oturup arp çalmaya benzer. Zhao Kuo sadece kendisine babasından kalan savaş kitaplarını okumakta mahirdir. Okunmuş olan şeyler, sürekli değişen koşullar dikkate alınarak uygulandıklarında verimli olabilirler. Zhao Kuo bu işin üstesinden gelemez!"

Zhao Kuo küçüklüğünden beri savaş sanatı öğrenimi görmüş ve askerî konuları tartışıp durmuştu. O, bu konuları bu dünyada kendisinden daha iyi kimsenin bilmediğine inanıyordu. Bir keresinde babasıyla savaşta sevk ve idare konusunu tartışıyordu. Baba bu konuşma sırasında ona diş geçiremedi. Baba, haklı olarak, oğlunun savaş sanatından gerçekten de anladığını kabul ve ifade etmek istemiyordu. Zhao Kuo'nun annesi babaya bunun nedenini sordu: Baba yanıt verdi: "Savaşta ya ölürsün ya kalırsın. Fakat Zhao Kuo bu konu üzerinde pek önemsiz bir şeymiş gibi konuşuyor. Kral benim oğlumu asla general yapmamalı, böylece her şey yolunda gider. Fakat kral, Zhao Kuo'yu general olmaya teşvik ederse, Zhao Kuo, korkarım, Zhao ordusunu yok edecek olan kişi olur." Oğlu komutan olarak atanmazdan kısa bir süre önce, annesi krala bir mektup yazdı. Oğlu, bilgi ve ahlak bakımından babasından çok aşağılardaydı. Ona hiçbir şekilde görev verilmemeliydi. Ne var ki kral kararını çoktan vermişti.

Böylece Zhao Kuo general Lian Po'nun yerini aldı, onun yaptığı tüm düzenlemeleri baştan aşağıya değiştirdi ve ordunun kurmay heyetinde görev yapmakta olan deneyimli komutanların yerine kendi beceriksiz adamlarını getirdi. General Bai Qi (ölümü: İ.Ö. 257) Zhao ordusunda olup bitenleri duydu. Bir baskın birliği hazırladı ve sanki ana kuvvetlerini geri çekiyormuş gibi yaptı. Zhao Kuo, hemen o anda ordusuyla Changping'i terketti, Bai Qi'yi izlemeye başladı. Oysa Bai Qi'nin baskın için hazırlamış olduğu birlikler Zhao Kuo'nun birliklerini arkadan çevirmişlerdi bile. Öyle ki, Zhao

Kuo'nun ordusu, amaçlandığı şekilde, ikiye bölünmüştü. Ordunun öndeki birlikleri takviye etmekten sorumlu olan kısmı ve ana kuvvetleri birbirinden ayrı düşmüşlerdi. Zhao Kuo'nun çembere alınan birlikleri umutsuzluğa kapılmaya başladılar. 40 günden fazla bir süre, kuşatma kalkmadı. Zhao Kuo'nun askerleri açlıktan kırıldı. Zhao Kuo en iyi askerlerini topladı ve onlarla birlikte Qin ordusuna karşı teke tek savaştı. Bir ok öldürdü onu. Ordusu yenik düştü. 10 000'den fazla askerin tutsak edildiğini yazıyor Sima Qian (doğumu: İ.Ö. 145) *Geschichtlichen Aufzeichnungen [İbret Alınacak Tarihsel Olaylar]* adlı kitabında. Bu askerlerin hepsi diri diri gömüldü. Zhao krallığının toplam kaybı 450 000 askerdi.

Changping Meydan Savaşı, Çin strategem kitaplarına göre, 22 numaralı strategemin başarılı bir uygulamasına sahne olmuştur. Zhao Kuo'nun kurum kurum kurumlanmasının yol açtığı sonuç, Çin'de, ahmakça davranışlar için kullanılan şu deyime kaynaklık etmiştir. "Kağıt üzerinde savaş yönetmek (zhi shang tan bing)". Deyimin, bir başka ünlü deyimle, "meydan savaşını yeşil masadan yönetmek" deyimiyle aynı anlama geldiği açıktır.

Changping Meydan Savaşı'na benzeyen bir örnek de, bu savaştan birkaç yüzyıl önce vuku bulan Chengpu (Shandong eyaleti) Meydan Savaşı'dır. Bu savaş, Çin savaş tarihinde, zayıf tarafın güçlü taraf karşısında zafer kazanmasına ünlü bir örnektir. İ.Ö. 633 yılında Chu kralı Cheng, ordusuyla, müttefiki Song devletinin topraklarını işgal etti. Song devleti hükümdarı Jin devletini yardıma çağırdı. Ertesi yıl Jin ve Chu orduları Chengpu'da karşı karşıya geldiler. Jin ordusu önce Chu ordusunun zayıf yerlerini keşfetti ve Chu ordusunun sağ kanadına darbeyi indirdi. Bu kanat Chen ve Ji devletlerinin birliklerinden oluşuyordu. Aynı anda Jin devleti ana kuvvetleri geri çekilmeye başladı. Bundan amaç Chu ordusunun sol cenahını bu geri çekiliş sırasında kendi üzerine çekmek, bu cenahın kendisini takip etmesini sağlamaktı. Kısa süre sonra Jin ordusu 180 derecelik bir dönüş yaptı Diğer birliklerin de katılmasıyla, Chu birliklerinin üzerine yürüdü ve bu birlikleri yok etti. Chu ordusunun ortadaki ana birlikleri geri çekilmek zoruda kaldı. Böylece Jin prensi Wen üstün düşmana karşı bir zafer kazanmış oldu. Bir Çinli yorumcu bu olayı,

"düşmana ininden çıkması için bir gedik açılıyor, kapılar kapatılıyor ve köpek dövülüyor" şeklinde özetlemişti (*Lao Zi*, Pekin 1976, S. 101).

22.8. Aynı Çizgi Üstünde Beş Kent

22 numaralı strategem uygulanmak istendiğinde, Li Bingyan'ın Pekin'de yayımlanan strategem kitabına göre, genel durum gözden geçirilmeli, kapının sürgülenmesi için doğru zaman ve yer seçilmelidir. O bu konuda Çin'deki iç savaşın (1945-1949) son aşamasından örnek vermektedir. 12.9.1948'den 2.11.1948'e kadar süren ve pek zorlu geçen Batı Liaoning-Shenyang Savaşı kuzey Çin'i kan ve dehşet içinde bırakmıştı. Orada toplanan Guomindang yönetimine bağlı 550 000 adam birbirinden yalıtık üç bölgeye dağıtılmıştı. Bu bölgeler, Changhun (Jilin eyaletinin başkenti), Shenyang (bugünkü Liaoning eyaletinin doğu tarafında kalan başkenti) ve Jinzhou'ydu (Liaoning eyaletinin güneybatısı). Mao'nun emriyle, Kızıl Ordu, kuzeydoğudaki kuvvetleriyle merkezî Çin'deki kuvvetlerini tam ortadan ikiye bölmüştü. Böylece düşmanın kuzeydoğudaki kuvvetlerinin durumu, "kapıyı kapatmak ve köpeği dövmek" deyimine uygun bir görünümdeydi. Li Bingyan düşmanın durumunu aynen böyle betimliyor. Aynı anda komünistler, Jinzhou'nun fethedilmesiyle, savaşın daha sonraki gelişiminde inisiyatifi ellerine geçirdiler. Jinzhou'ya Shenyang ve Changchun'dan aceleyle yardıma gelen düşmana ait destek birlikleri, tamamen yok edildi. Daha sonra Guomindang birlikleri arasında, Changchun'da bir isyan başgösterdi ve Changchun ancak bunun üzerine Kızıl Ordu tarafından alınabildi (bkz.: strategem Nr.: 9.3). Shenyang'da mevzilenen Guomindang kuvvetleri batı yönünde kaçmayı denediler. Ne var ki Büyük Kaplan Dağı ve Karadağ bölgesinde (Liaoning eyaletinin güneybatısı) tamamen imha edildiler. Bunun üzerine Kızıl Ordu Shenyang'ı da aldı. Böylece cephenin bu kesimine barış gelmiş oldu.

Kızıl Ordu tarafından kararlaştırılan ve 5.12.1948'de çıkarılan Tianjian Savaşı'nın arefesinde, Batı Liaoning-Shenyang Savaşı yenil-

gisinin moral bozukluğu içinde olan 600 000 kişilik Guomindang birlikleri, deniz yönünde güneye veya iç Moğolistan yönünde kuzeye kaçmayı planlıyorlardı. Bu planı akamete uğratmak için, komünistlerin kuzeydoğudaki ordusu önemli tüm kaçış yollarını tahrip edip bir kuşatma harekatına başladı. Düşman birlikleri beş alanda birbirlerinden izole edildiler ve çembere alındılar. Bu beş alan şunlardı: Beiping (bugünkü Pekin; Hebei eyelatinin kuzey ortası), Tianjin (Pekin'in güneydoğusunda, denize yakın bir yer) Tanggu (Tianjin'in doğusu), Zhangjiakou (Hebei eyaletinin güneybatısı) ve Xinbao'an (Hebei eyaletinin kuzeydoğusu). Bu alanlar, daha sonra, 22 numaralı strategem örneğine göre fethedildiler. Önce, 22.12.1948'de Xinbao'an düştü. Onu, 24.12.1948'de Zhangjiakou izledi. 14.1.1949'da Guomindang birlikleri başkomutanı kuşatılmış haldeki Tianjin kentini teslim etmeyi reddetti. Ne var ki Tianjin'i korumakta olan 130 000 asker, çılgınca bir çemberi yarına, bir huruç harekatına girişti ve hepsi öldü, başkomutan tutsak alındı. Tianjin'in bu şekilde düşmesinden sonra, Pekin'de bulunan 200 000'den fazla Guomindang askeri, umutsuz bir durumda kalmışlardı. 31.1.1949'da savaşmadan teslim oldular. Böylece Beiping (Pekin)-Tianjin Savaşı, Kızıl Ordu'nun zaferiyle bitti. Sadece Tanggu'da mevzilenmiş olan yaklaşık 50 000 Guomindang askeri, güneye, deniz yönüne kaçmayı başardı. Kuzey Çin'deki savaş, komünistlerin lehine sonuçlanmıştı ve bunda diğer strategemler yanında 22 numaralı strategemin mahirane bir şekilde uygulanması etkili olmuştu.

22.9. Dar Boğazdaki Büyük Donanma

İ.Ö. 480 yılında Atinalılar ile saldırgan Persler arasında savaşın sonucunu belirleyecek bir çatışma meydana geldiği sırada, çok üstün durumdaki Persler, Grek donanmasını açık denizde çembere almayı ve yok etmeyi hesaplıyorlardı. Bunun üzerine Grekler, Atinalı komutan Themistokles'in (İ.Ö. 525-460) planına uygun olarak, güçlü Pers donanmasını, serbest hareket imkanı bulamayacağı, Salamis ile Attika kıyıları arasındaki dar boğazda savaşmaya zorladılar. Tek sorun,

Perslerin savaşı burada kabul etmeleri halinde onlara karşı nasıl hareket edilebileceğiydi.

Donanmalarını toplamış oldukları dar Salamis Boğazı'nda, Greklerin keyfi hiç de yerinde değildi. Donanmaları açık denizden, yani güvenli bir yerden pek uzakta ve kendilerinden üstün durumdaki düşmanın çok yakınındaydı. Persler adanın her iki yanındaki (boğazın iki ucundaki) çıkış yollarını kapattıklarında, tüm Grek donanması kapana kısılmış olurdu. Erzak sınırlıydı ve Greklerin üstüne kapı bir kez kapandı mı, sadece birkaç Grek savaş gemisi dışında, hiçbir savaş gemisinin bu kapandan kurtulma umudu kalmazdı. Üstelik, sürekli bir şekilde, Attika'nın alındığı ve Akropolis'in yandığı gibi dehşet uyandıran haberler geliyordu. Grek donanmasında yelken açıp kaçma konusunda baskılar yoğunlaşmıştı. Birkaç gün sonra Grek savaş meclisi, Salamis bölgesini terketme kararı aldı. Themistokles azınlıkta kalmıştı. Nasıl yardım alacağını bilmiyordu. Pers kralı Kserkses'e (İ.Ö. 519-465) gizlice bir ulak gönderdi. Herodot'un (İ.Ö. 490- 430) bildirdiğine göre, ulak Xerxes'e şöyle dedi: "Beni Atinalı başkomutan diğer Greklerin haberi olmaksızın Size gönderdi. Çünkü o Sizin tarafınızdadır ve zaferin Grekler yerine Sizin olmasını istemektedir. Size şunu söylememi istedi ki, Grekler korku içinde kaçmayı düşünmektedirler. Siz şu anda, onların etrafa dağılmalarına izin vermezseniz, zafer Sizindir. Onların arasında birlik yok ve Size karşı koyamazlar artık (...)."

Bu açıklamadan sonra ulak hemen oradan uzaklaştı. Münih Üniversitesi'nden Christian Meier, *Athen: Ein Neubeginn der Weltgeschichte [Atina: Dünya Tarihinde Yeni Bir Başlangıç]* adlı eserinde (Berlin 1993, S. 28) "Bu hile göreceli olarak iyi sonuç verdi." diyor. Christian Meier tarafından somut olarak adı konulmayan hilenin, 7 numaralı yaratma (kreasyon) strategemi ile 13 numaralı provokasyon strateminin bir kombinasyonu olduğu bellidir. Xerxes haberi inanılır buldu. Her şeyden önce haber ona duruma uyuyor görünmüştü. Çünkü hızlı, mümkün olduğu kadar spektaküler bir zafer elde etmek zorundaydı. Bunu elde edeceğinden de hiçbir kuşkusu yoktu.

Xerxes özel bir önlem almaya tenezzül etmedi. Grekler onun gü-

cüne nasıl karşı koyabilirlerdi ki? Şu Greklerin, eli kulağındaki Pers saldırısı öncesi, akılları başlarına gelmişti herhalde. Sabaha karşı Persler karşılarında savaşa hazır bir donanma buldular. Grekler tam da "yorgun düşmanı sükûnetle beklemişlerdi" (strategem Nr. 4); çünkü Persler bütün gece gemilerinde, kürek başında oturmuşlar ve savaş düzenine geçmemişlerdi.

Muhakkak ki Grekler arasında, Pers donanınası savaş naraları altında harekete geçtiğinde, bir kararsızlık ortaya çıkmıştı. O anda ilk Grek gemisi bir Pers gemisine çarptı. Diğer gemiler ançak bundan sonra patlak veren savaşa çekildiler. Savaşın nasıl bir gidişat izlediği hususunda açık bilgilere sahip değiliz. Belki de gemilerinin ağırlığı Greklerin işine yaradı, belki onlar daha iyisi doğruca harekete geçtiler. Christian Meier şöyle diyor: "Açıktır ki, Pers gemileri çok dar bir alana sıkışmıştı ve bu dar alan herhalde düşmanın hareket yeteneğini kısıtlıyor, onu ne yapacağını bilmez duruma sokuyordu." Grekler Pers tarafında meydana gelen kaosu nispeten körüklemiş de olabilirler. Ve Grekler gemilerinin önlerindeki mahmuzlarla birçok düşman gemisini tahrip ettiler ve gemilerin güvertelerindeki Grek askerleri saldırıya geçtiler. Persler sayılamayacak kadar çok gemi ve askerlerinin büyük kısmını kaybettiler. Askerlerin çoğu zaten yüzme bilmiyordu ve Grekler bunları acımasızca öldürdüler. Tarihi tam olarak saptanamayan bir Eylül gününün akşamında, Grekler, Salamis Savaşı'nda zaferi kazanmış olan taraf oluyorlardı. Themistokles'in hesabı doğru çıkmıştı.

Christian Meier, Themistokles'in Persleri dar Salamis Boğazı'na çekme niyetini şu ibarelerle değerlendirmektedir: "Çok sivri bir plan", "alışılmış tüm düşünme ve tasarımları aşan bir strateji", "herkesin elindekinden çok daha fazlasını yapmasını sağlamayı bilme" (a.g.e. S. 25 ve devamı). Bununla o, bir hilenin karakteristik özelliğini de doğru bir şekilde belirlemekte ve ama Themistokles'in olağanüstü savaş planıyla bağıntılı olarak "hile" sözcüğünü kullanmamaktadır. O sadece Themistokles'in Pers kralına gizlice gönderdiği ulağın eylemi ile ilgili olarak "hile" sözcüğünü iki kez kullanmaktadır. Burada söz konusu olan, açıktır ki, gözden kaçırılamayacak olan, tam anlamıyla "iri kıyım" bir hiledir. Fakat muhtemelen bir hi-

le bir Avrupalı tarafından kötü bir şey olarak algılandığı için, Themistokles'in hilesi, onlara kaba saba, sert, keskin görülüyor olmalıdır. 36 strategem kataloğu bakımından Themistokles'in savaş için dar Salamis Boğazı'nı seçmiş olması, bu deniz savaşının tamamen 22 numaralı strategeme göre düzenlendiğini gösteriyor.Ve bu deniz savaşı Batı tarihinde ayırt edici bir rol oynamıştır (bkz.: Egon Flaig: "Europa begann bei Salamis" ["Avrupa Salamis'te Başladı], *Rechtshistorisches Journal [Hukuk Tarihi Dergisi],* Frankfurt a.M. Nr. 13, 1994, S. 411 ve devamı).

22.10. Büyük Kanyon'da Bir Ruhanî Varlıkla Savaş

Fincan tabağı biçiminde ve 15 metre çapındaki 36 cisim, muazzam bir uzay gemisinin içinde, ayın arkasından ortaya çıktılar. Bu 36 uzay gemisi rotalarını yeryüzünün en önemli metropollerine yöneltmişlerdi ve hiçbir uyarıda bulunmadan bu metropolleri yok etmişlerdi. Amerika Birleşik Devletleri başkanının emriyle, Orange County'den 30 modern savaş uçağı 11 000 fit yükseklikte içinde 40 gri mekan avcısı bulunan bu uzay gemilerinden birine gök gürültüsünü andırır bir sesle saldırdı. Onlar Manta -dev bir vatoz balığı gibi görünüyorlardı ve paketlenmiş/desteklenmiş enerji demetlerini ateşliyordu. Birkaç dakika içinde Amerika Birleşik Devletleri'ne ait tüm makineler zarar gördü, Steve Hiller'ın uçağına varıncaya kadar. O gözüpek bir manevra uçuşundaydı. Birkaç dakika içinde ses hızının iki katına ulaştı. Biraz sonra kendini Büyük Kanyon'un üzerinde buldu. Onun gizli silahı oradaydı. Arkasından müthiş bir yabancı avcı uçağı geliyordu. Steve türbinleri stop etti ve öbürünü kendi üzerine doğru doğru süzülmeye bıraktı.Daha sonra öbürünü Colorado ırmağında balık avlayıncaya kadar kızıl kayalar arasına doğru inişe zorladı. Düşman tam arkasındaydı. O anda Steve türbinlerini tekrar ateşledi ve ırmak kıyısında kesik kesik yükselen kaya blokları arasında yılankavi uçmaya başladı. Düşman arkadan ona bir iki salvo ateşledi. Steve kanyonun dar bir kısmında yine ortaya çıktı. Önünde büyük bir kaya kütlesi vardı. Yakıtını boşalttı. Her iki

taraftan kerosin akıyor ve kendisini izleyen düşmanın önünde bir sis tabakası oluşturuyordu. Daha sonra Steve ateşleyiciyi çalıştırdı ve yakıt o anda alevlendi ve Steve'in arkasında ateşten bir kuyruk oluştu. Fakat takipçisi alev denizinin içinden, hiç zarar görmemiş bir şekilde, yine çıkıverdi. Steve kaya duvarın üstünde durdu ve fren şemsiyesini açtı. Şemsiye Manta'nın yüzüne dolandı ve Manta bir anda gözden kayboldu. Steve yaylı koltuğunu çalıştırdı ve uçaktan mancınıkla fırlatılmışcasına ayrıldı. Birkaç dakika sonra uçak kaya duvara çarpıp parçalandı.

"Dünyevî olmayan pilot kaya duvarı ancak son anda gördü. Manta'sını keskin bir şekilde yukarıya çekti, fakat Manta artık çalışmıyordu. O yüksek kayalara çarpıp infilak etti ve bir toz bulutu içinde yere düştü. Paraşütüyle yere inen Steve, alaylı alaylı güldü. 'Biz insanlar ondan daha çok şeylere sahip değiliz; ama dayağı atan biz olduk.'"

Roland Emmerich'in, daha sonra Hamburg'da yayımlanan *Bild* gazetesinde 1996 ağustosunda çizgi roman olarak tefrika edilen *Independence Day [Bağımsızlık Günü]* adlı filminin beni destekleyen bu önemli sahnesinde (tefrikanın 2. ve 6. bölümlerinde) insanların uzay gemilerine karşı ellerinde daha neleri vardı ki? Steve Hiller ruhanî varlık Alien'i dünyadan ne yolla defedip ona üstün gelmişti? Modern teknik sayesinde değil tabii. Tersine, Çin'de 36 strategem kataloğunda 22 numaralı strategem olarak yer alan çok eski bir savaş hilesiyle başardı bunu. Steve Hiller düşmanı adeta bir "oda"ya çekti ve onu bu odanın duvarlarında (Büyük Kanyon'da) hakladı. Amerikalıların strategeme başvurmaları sayesinde, insanlık yabancı uzay gemilerinin istilasından kurtulmuştu. Uzaydan gelen saldırgana karşı daha sonra kazanılmış - muhakkak ki strategemik olarak planlanmış - zafer olmasaydı, insanlık artık daha fazla devam edemeyecekti.

22.11. "Dörtlü Çete"nin Tutuklanması

Çin'in başkenti Pekin'in batısına düşen Batı dağlarında, merkezî askerî komisyon tarafından tesis edilmiş olan askerî yasak bölgede,

1976 kışında "Dörtlü Çete" olarak anılan grup mensuplarının tutuklanmasının planlanıp uygulandığı gizli bir komando merkezi vardı. Bu işteki en önemli isim, Çin Komünist Partisi'nin üç başkan yardımcısından biri olan mareşal Ye Jianying'di (1897-1986). O, yaşı dolayısıyla, inandığı kişilerden oluşmuş ve özellikle ordu içinde olmak üzere tüm ülkeye yayılmış bir ağa sahipti. Bir keresinde onu Pekin'in kuzeydoğusundaki Shenyang askerî bölgesinin komutanı Li Desheng ziyaret etti. Ye Jianying, Li Desheng'e sordu:

"Şu anda ülkede durum tam anlamıyla kritik. Sence hangisi daha önemli? Organizasyon sorunlarını mı öncelikle ele almalı, yoksa üretim sorunlarını mı?"

Bu soru Li Descheng'i şaşkına uğrattı. O soruyu doğru anlamış mıydı acaba? Ye Jianying, Li Desheng'i daha iyi duyabilmek için, kapatmak üzere elini radyoya uzattı.

1976 yılının fırtınalı günlerinde Ye Jianying, politik içerikli görüşmeler sırasında radyo veya kayıt cihazlarını kapatmayı veya tersine kendi sesini gürültüye boğmak veya görüştüğü kişilerin seslerini bastırmak amacıyla radyoyu açık tutmayı ve ses düğmesiyle oynamayı alışkanlık haline getirmişti. Böylece o, makamına yerleştirildiğine inandığı cihazlarla kendisini gizlice dinlemek isteyenlerin çabalarını boşa çıkarmak istiyordu. Ye Jianying radyoyu yeniden açtı, Li Desheng ise elini uzatıp kapattı; Ye Jianying tekrar açtı, hem de eskisinden daha yüksek sesle. Radyodan, kısa bir süre önce oynanan devrimci bir operadan kulakları tırmalayan bir ezgi yükseldi. Ye Jianying alçak sesle şöyle dedi:

"Şimdi mayalanmaya başlayan savaş, çok yayılacaktır. Radyoyu kendi haline bırakmak daha iyi olacak."

Ve sorusunu yineledi; Li Desheng ağzını açmazdan önce, yine kendisi yanıtladı:

"Benim kanaatime göre, organizasyon sorunlarını çözmek daha önemlidir."

Li Desheng durumu şimdi anlamıştı. Ye Jianying "organizasyon sorunları"yla, hiç de bildik organizasyon sorunlarını kastetmiyordu. Hayır, o aslında Parti'nin zirvesinde bir reorganizasyonu, yani Pekin'deki güç merkezinde çalışan personelin yenilenmesini kastedi-

yordu. Ye Jianying, seçtiği bu sözcüklerle, yüksek kademedeki bazı personelin o andaki güçlü pozisyonlarını "bir hal yoluna sokma"nın en acil görev olduğunu ima ediyordu. Li Desheng, hemen, bunu onayladığını belirtti. Dikkatlice şunları ekledi:

"Şimdi organizasyon konusunda bir şey yapılacaksa, bu kökünden gerçekleştirilmeli. Büyük dikkat ve uyanıklık tavsiye edilir! Bir şey yapmam gerekiyorsa, onu hemen yaparım!"

Eski arkadaşlarıyla yaptığı sayılamayacak kadar çok gizli temas ve konuşmadan sonra, Ye Jianying'in "organizasyon"a ilişkin planlarının başarıya ulaşacağına olan inancı pekişti. Ve ağır bir sorumluluk altına girdiğini hissetti.

"Dörtlü Çete"nin parçalanması, şüphesiz tek bir kişinin başaracağı bir iş değildi. Burada söz konusu olan, Çin Komünist Partisi'nin zirvesindeki kişilere karşı savaş açmaktı.

Ye Jianying, ilk olarak başbakan Hua Guofeng'in desteğini sağlamak zorunda olduğunu biliyordu. Bu ona işin yasal bir görünüm içerisinde yapılması için şart görünüyordu. Hua Guofeng ile ile yaptığı bir görüşme sırasında o, "Dörtlü Çete" hakkında Hua Guofeng'in de kaygıları olduğunu saptadı.

"Yoldaş Guofeng" dedi Ye Jianying, "Şu sıralar ellerinden geldiğince güçlük çıkaran birkaç kişi var. Politbüro'nun oturumlarından bazan hiçbir sonuç çıkmıyor. Bu böyle devam edemez. Bir çözüm düşünmek gerekli."

"Evet, doğru!" diye yanıtladı Hua Guofeng ve devam etti.

"Başkan Mao'ya karşı tavırları bile pek değişti. Başkan Mao'nun cenaze töreni işi bile henüz hallolmadı."

Ye Jianying lafı hiç dolandırmadan şöyle dedi:

"Fakat daha fazla beklenemez. Yaptıkları şeyler, her geçen gün daha da üzücü bir hal alıyor!"

O, Mao'nun eşi Jiang Qing'in, Şanghaylı işçi lideri Wang Hongwen'in, şef-ideolog Zhang Chunqiao'nun ve propaganda bakanı Yao Wenyuan'ın çevirdikleri dolapları, entrikaları anlatıyor, Çin Komünist Partisi'nin rahminde yapılmış erken tartışmaları zikrediyor ve Sovyetler Birliği'nde Stalin'in ölümünden sonra olup bitenlerden ders çıkarılması gerektiğini belirtiyordu.

"Onlar tüm güçleriyle iktidarı zorluyorlar. Başkan Mao artık yok. Şimdi sen karşılarına dikilmeli ve onlarla savaşmalısın!"

Hua Guofeng hemen yanıt vermedi. Bir süre düşündü. Ye Jianying konuşmaya devam ediyordu. Ona Mao'nun "Şanghay mafyası"nı defalarca nasıl eleştirdiğini hatırlattı ve nihayet Hua Guofeng'i ikna edebildi. Hua Guofeng şöyle dedi:

"Sen beni tanırsın. Eski bir yoldaşın gözünde ben genç sayılırım. Benim birkaç kişiye karşı savaşmaya eğilimli olmadığımı, onlardan korktuğumu sanma. Ne var ki, yaşlı yoldaşların beni destekleyip desteklemeyeceklerinden emin değilim."

Ye Jianying, Hua Guofeng'in şüphesini giderdi:

"Sen savaşmaya kara ver, göreceksin herkes seni destekleyecek!"

Böylece Hua Guofeng, Ye Jianying'in isteğini kabul etti; fakat görüşmenin sonunda şöyle dedi:

"Durum son derecede karışık. Doğru bir karar vermek için biraz daha düşünmeliyim."

Ye Jianying'in sonraki müttefiki, Mao yaşarken onun güvenliğinden sorumlu olmuş ve o sırada Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi üyesi olan Wang Dongxing'di. O bu girişimde merkezî bir rol oynadı, özellikle Pekin'de konuşlanmış olan muhafız alayı üzerindeki etkisi büyüktü. Wang Dongxing derhal canla başla çalışmaya başladı.

İzleyen günlerde Mao'nun karısı Jiang Qing, Mao Zedong'un terekesinden tüm belge ve dökümanlara tek başına sahiplenmek istedi. Bununla ilgili olarak Hua Guofeng'le saatler süren tartışmalarda bulundu. Hua Guofeng, Jiang Qing'in özellikle aleyhine kullanılabilecek olan iki dökümanı araştırdığını anladı. Bu sırada Wang Hongwen, Şanghay'da, Hua Guofeng'in Mao Zedong'un cenazesiyle layıkıyla ilgilenmediği ithamıyla, ona karşı kamuoyu yaratmaya çalışıyordu. Hua Guofeng'in Mao'nun bir muhalifi olarak bu konuda çok titiz davranmadığı belliydi. Böylece Hua Guofeng de "organizasyon" sorunlarının acil olarak halledilmesini pek ister hale geldi. Fakat ne yapılmalıydı?

Böylece, hem Ye Jianying yönünden, her şeyden önce eski partili yoldaşlarını, özellikle ordu çevresinden olanlarını kendi etrafında

toplamak; hem de "Dörtlü Çete" yönünden, Şanghay'daki ve Pekin' deki halk milislerini kendi yanlarına çekmek ve kitle ilitişim araçlarında kendi propagandalarını güçlendirmek çabaları içinde, hummalı haftalar geçti. Pekin'de yayımlanan *Licht-Tageszeitung [Günlük Işık Gazetesi]*'nin 4.10.1976 tarihli nüshasının ilk sayfasında, "Dörtlü Çete"ye bağlı yazarlar grubundan Liang Xiao, "Başkan Mao Tarafından Saptanmış Olan İstikamet, Sonsuza Kadar Korunacaktır" başlıklı bir makale yayımladı. Hua Guofeng bu makaleyi okuduğunda, son derecede rahatsız oldu. Burada örneğin, "revizyonist parti lideri"ne saldırılıyordu. Bu, ancak kendisi olabilirdi. Her şey, Hua Guofeng için tehlike çanlarının çalmaya başladığını gösteriyordu. Ye Jianying ile biraraya geldiklerinde, Ye Jianying şöyle dedi:

"Bir asker için en çekinilecek olan şey, savaşa başlamak için en doğru zamanı kaçırmaktır. Darbeyi ilk vuran biz olmalıyız ve böylece öbürlerini zorlamalıyız (xian fa zhi ren); kendi hızımızla öbürlerinin yavaşlığı karşısında öne geçmeliyiz (yi kuai da man). Yoksa uygun fırsatı kaçırır ve inisiyatifi kaybederiz."

Hua Guofeng'in yüzünde pek ciddi bir ifade vardı, bir süre sustu ve sonra şöyle dedi:

"Mareşal Ye, Hangi gün harekete geçmek gerekir? Lütfen günü belirleyin!"

Ye Jianying, "En geç ertesi gün" dedi. Hua Guofeng da onayladı.

Hua Guofeng hâlâ yaptığı bulaştığı işin mahiyeti ve pratik olarak ne yapılması gerektiği üzerinde düşünüp taşınıyordu. Politbüro'yu toplantıya mı çağırsındı? Hayır, bu olmazdı. Açıktan açığa kuvvete başvurup "Dörtlü Çete"yi tutuklatsın mıydı? Ye Jianying böyle bir yönteme karşıydı. O sırada aklına, Politbüro'yu dikkati çekmeyen bir konuda, küçük bir toplantıya çağırmak ve "Dörtlü Çete"yi bu fırsattan yararlanarak tutuklatmak geldi. Ve böylece 6.10.1976 çarşamba günü akşamı, yüksek parti meclisinin, yani Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi Politbüro Daimi Komisyonunun üç önemsiz üyesinin ölümü nedeniyle bunların yerine yeni adların atanmasını görüşmek üzere toplanıldı. Gündemde sıradan, herhangi bir şüphe uyandırması mümkün olmayan iki konu vardı: *1. Mao Zedong'un Seçilmiş Eserleri*'nin beşinci cildinin son düzeltmeleri yapmak ve tartışmak;

2. Mao'nun mozolesinin ve Mao'nun bir zamanlar oturduğu, Zhongnanhai yönetim bölgesindeki konutunun düzenlenmesine ilişkin planların görüşülmesi. "Dörtlü Çete"den yalnızca Zhang Chinqiao ve Wang Hongwen seçkin parti meclisi üyesiydiler. Yao Wenyuan özel olarak davet edilmişti. Mao'nun bazı yazılarında değişiklik yapılması planlanıyordu, toplantıda bu yüzden onun bulunması istenmişti. Yan önlem olarak, Pekin'deki askerî bölgelerin komutanları, plana uymayan bir şey olması olasılığına karşı önceden uyarılmışlardı. Toplantının, Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi ve Çin Halk Cumhuriyeti Yönetimi'nin "İnsan Sevgisini Koruma ve Geliştirme Evi" adıyla anılan konutunun bulunduğu Zhongnanhai'de yapılması gerekiyordu. Bina, Yüce Dostlar Kalesi adlı meydanın yakınlarındaydı. İnsan Sevgisini Koruma ve Geliştirme Evi, Çin imparatorun dul eşi Cixi (1835-1908) tarafından kurulup vakfedilmişti.

6.10.1976 günü akşamında, İnsan Sevgisini Koruma ve Geliştirme Evi'nin büyük salonundaki tüm masalar ve sandalyeler kaldırılmıştı. Salon çıplak ve boştu. Sadece ortada, yüksek arkalıklı iki koltuk duruyordu.. Onlarda da Hua Guofeng ve Ye Jianying oturuyorlardı. Muhafız alayı komutanı Wang Dongxing ve korumaları, bir paravanın arkasına saklanmışlardı. Saat tam 20.00'de, elinde kasketiyle ve kendinden memnun bir yüz ifadesiyle, Zhang Chunqiao göründü. Kapıdan içeri girdiğinde, anormal bir şeyler olduğunu hemen hissetti.

"Ne oluyor?" diye sordu.

Hua Guofeng ayağa kalktı ve kendisine Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi adına şunu bildirdi:

"Zhang Chinqiao, sen bağışlanamayacak bir suç işledin."

Hemen ardından, Zhang Chunqiao'nun dehşet içerisindeki yüzüne karşı, "geniş çaplı tasfiye dolayısıyla sürgün edildiği (geli shencha)"ne ilişkin, daha önceden hazırlanmış metni okudu. Zhang Chunqiao kavak yaprakları gibi titredi ve iki eliyle, çaresizce gözlüğünü kavradı. Direnmeden kendisini alıp götürmelerini bekledi.

Daha sonra Wang Hongwen'in binanın bahçesine girdiği görüldü. Burnu Kafdağında, binanın cümle kapısından geçti. Tam bir şaşkınlık içerisinde, bir korumayı, karşı yönden gelen çok sayıda muha-

fızı gördü. Wang Hongwen, hemen, Çin Komünist Partisi Başkan Yardımcısı olarak sahnedeki yerini aldı ve çığlık çığlığa şöyle bağırdı:

"Ben buraya bir toplantıya geldim. Ne istiyorsunuz?"

Daha sonra kendisini Kültür Devrimi'nin bayraktarı olarak gösterdi, ayaklarını yerlere vurdu, yumruklarıyla göğsünü dövdü ve hırçın bir şekilde karşı koymaya yeltendi. Fakat hemen o anda etkisiz hale getirildi ve toplantı salonuna götürüldü. Orada Hua Guofeng ve Ye Jianying'i gördü. Gözlerinden kin akıyordu. Koltuklarında oturmakta olanlara saldırmak istedi. Fakat korumalar onu yere fırlattılar. Tekrar ayağa kalkmaya çalıştığında, bir rüyadan uyanmış gibi görünüyordu. Tüm kurum satan tavırları uçup gitmişti. Orada, ağlamaklı bir halde kalakalmıştı. Hua Guofeng ona neyle itham edildiğini ve hakkında sürgün kararı alındığını okudu. Wang Hongwen salondan götürüldüğünde, korumalar onun şöyle sızlandığını duydular:

"Ben onların bu kadar çabuk hareket edeceklerini düşünmemiştim."

Saat 20.15 olmuştu. Yao Wenyuan görünürlerde yoktu. Acaba o Pekin garnizonunda tutuklanmış olmasındı? Ona telefon edilmesi ve bir kez daha acilen "toplantı"ya davet edilmesi kararlaştırıldı. Yao Wenyuan evdeydi ve 9.10.1976 tarihli *Volkszeitung [Halk Gazetesi]*'un ilk sayfasında yayımlanmak üzere, Çin Komünist Partisi sözcüsü imzasıyla bir makale hazırlıyordu. O, planlanan makale hakkında kendisine tavsiyelerde bulunmak isteyen birisini bekliyordu. Bu nedenle gecikmişti. Telefondan sonra aceleyle evden ayrıldı. Öyle ki, yanından hiç ayırmadığı kasketini bile almayı unutmuştu. Nöbetçiyi bile yerinde bırakmıştı. Sadece bir çantayla otomobile bindi ve kente hareket etti.

Fakat toplantı salonuna vaktinde yetişemeyeceği belliydi. Binaya gecikerek gelebilmiş ve doğu tarafındaki fuayenin dinlenme odasına henüz ulaşmıştı ki, kaderi onu orada bekliyordu. Hua Guofeng değil, merkezî karakol teşkilatından bir şef yardımcısı kendisine kararı okudu ve sürgün cezasını tebliğ etti. Yao Wenyuan yıkıldı ve yere düştü. Onu ayağa kaldırmak zorunda kaldılar. Biraz sonra alıp götürdüler.

Yaklaşık aynı sıralarda bir hareket timi, iki bayan koruma memuruyla birlikte Zhongnanhai'deki rezidansın 201 numaralı odasında ve fuayede onbinlerce ideogramlar karşılaştılar. Burada Mao'nun karısı Jiang Qing oturuyordu. O bir divanda yatıyor ve gündüz kendisine getirilmiş olan kalın bir yazı tomarını inceliyordu. Okuduğu şeylerden pek memnun görünüyordu.

Birdenbire davetsiz misafirler ekselanslarının rezidansında görünüverdiler. Jiang Qing kapıya doğru bir bakış fırlattı ve odaya giren kişileri gözden geçirdi.

"Ne istiyorsunuz?" diye bağırdı.

Merkez Komitesi bürosunun bir şef yardımcısı kararı okudu ve durum aydınlığa kavuşuncaya kadar göz hapsinde tutulacağını bildirdi. Tebligatın tamanını dinlemeden, Jiang Qing ayağa kalktı ve bağırdı:

"Defolun oradan!"

Ve adamlarına seslendi. Fakat kimse yardıma gelmedi. Jiang Qing'in yüzü yeşile döndü. Yere yattı ve ağlamaklı bir sesle şunları söyledi:

"Başkan Mao'nun cenazesi daha yeni soğudu ve hemen (...)"

Jiang Qing de böylece götürüldü. Yaklaşık 21 saat içinde bütün tutuklamalar tamamlandı. Son olarak Merkezi Çin Radyosu ve Yeni Çin Ajansı gibi, "Dörtlü Çete"nin hakimiyetindeki bazı medya merkezleri kontrol altına alındı.

Aynı akşam, Yeşim Dağı'ndaki 9 numaralı binaya, Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi Politbüro toplantısına, acil bir davet çıkarıldı. Söz konusu binada kısa bir süre Batı Dağı'nda fazla rahat edemeyen Ye Jianying oturmuştu. Acil toplantıya 16 üyeden onbiri katıldı. Bunlardan dördü biraz önce tutuklanmış bulunuyordu. Hua Guofeng toplantıyı yönetti. Ye Jianying tutuklama operasyonu hakkında bilgi verdi. Operasyon oybirliğiyle onaylandı. Bunu, "Kültür Devrimi"nin sona ermesi, "sınıf savaşı"ndan sapılması, bir süre sonra Deng Xiaoping'in Çin politikasına başarılı dönüşü izledi ve onun tarafından daha sonra tamamlanan modernizasyon programı yürürlüğe konuldu.

Dört tutuklama da bir odada gerçekleşmişti. Üçünde "hırsız"lar bir toplantı bahanesiyle bir odaya alındılar. Dördüncüsünde "bayan hırsız" kendi odasında yakalandı (ayrıca bkz: strategem Nr. 18.2).

Hatta Wang Hongwen, Zhang Chunqiao ve Yao Wenyuan aynı anda toplantı salonunda karşılaşmış olsalardı bile, olayın akışı değişmeyecekti. Çünkü şüphesiz korumaların şefi Wang Dongxing, *Meister Suns Kriegskunst [Sun Ustanın Savaş Sanatı]*'nda verilen öğüde uyarak (bkz: strategem Nr. 22.1) kendini garantiye almaya çalışıyor, üç "hırsız"la aynı anda yüzleşmekten çekiniyordu.

Kasım 1980'den Ocak 1981'e kadar süren duruşmalar sonunda, Jiang Qing ve Zhang Chinqiao ölüme mahkum edildiler (mahkumiyet, 1983'de ömür boyu hapse çevrildi). Wang Hongwen ömür boyu, Yao Wenyuan 20 yıl hapis cezası aldılar. Jiang Qing 14.5.1991'de intihar etti; Wang Hongwen 3.8.1992'de hastalıktan öldü. Yao Wenyuan bu arada serbest bırakıldı; buna karşılık Zhang Chunqiao hâlâ hapiste yatıyor.

Tüm bu olayları betimlerken, 1997 ağustosunda Lhasa'da satın aldığım Li Jian'ın *Chronik aus dem Regierungsbezirk hinter der roten Mauer [Kızıl Duvar Arkasındaki Yönetim Bölgesinde Olup Bitenlerin Kroniği]* adlı kitaptan yararlandım (Pekin 1996, cilt 2, S. 1118-1174). Betimlememi Wuhan kökenli bir Çinli hukukçuya sundum. Kendisi burada bildirdiklerimin gerçeğe uygun olduğunu belirtti.

"Dörtlü Çete"nin tutuklanması sırasında ben Pekin Üniversitesi'nde öğrenci mübadelesi yoluyla okuyan bir İsviçreliydim. Doğal olarak bu dramatik olaylar hakkında hiçbir şey bilmiyordum. Fakat 8.10.1976 tarihine rastlayan cuma akşamı, o günkü Çin gazetelerini okurken, makalelerin tonlarında temelden bir dönüşüm ve sözcüklerin seçiminde büyük bir değişiklik olduğunu farkettim. Ertesi gün (9.10.1976) BBC aracılığıyla "Dörtlü Çete"nin iktidardan düştüğünü öğrendim. Aynı hafta içinde bir gece, oda penceremin önünde bir ağır vasıtanın Pekin Üniversitesi kampüsüne girip çıktığını işittim. İzleyen günlerde, "Dörtlü Çete"ye yakınlığı ile bilinen ve kampüsün kuzeyini mekan tutmuş olan yazarlar grubundan Liang Xiao'nun tutuklandığını öğrendim. 14.1.1977'de *Frankfurter Allgemeinen Zeitung*'ta benim 36 strategem üzerine ve Çin basınında "Dörtlü Çete"nin eylemlerinin strategemik analizini içeren ilk yazım yayımlandı.

Ye Jianying ve Hua Guofeng 22 numaralı strategem dışında (36 strategemi içeren katalogda yer almayan) bir başka strategem uygu-

lamışlardır: "Önce idam et, sonra tebliğ et (xian zhan hou zou)." Bu deyim, Çinlilere özgü bir fait accompli (oldu bitti -ç.n.-) olarak anlaşılabilir. Deyim kaynağını Çin'in imparatorluk dönemindeki bir uygulamadan alır. İdam kararlarını imparatorun onaylaması gerekir. Buna karşılık, yüksek devlet memurları bir suçluyu önce idam ettirmek ve daha sonra bundan imparatoru haberdar etmek konusunda tam yetkiye sahiptiler.

Ye Jianying ve Hua Guofeng'in yaptıkları acaba ne ölçüde "doğru"ydu? Kendi özel yaşamımdan hareketle şunu söyleyebilirim ki, Mao'nun sağlığında Deng Xiaoping'in 1976 nisanındaki düşüşünden sonra kendisine karşı yapılan "Kültür Devrimi" yanlısı gösteriler, bende hüzünlü, acı bir etki bırakmıştır. Yorgun insanlar kendilerini zorlukla taşımışlar, sürüklemişlerdir bu gösterilerde. Spontane başlayan gösterilerde "Dörtlü Çete"nin desteğinin açıklanmasından sonra güçlü duygu patlamalarının meydana gelmiş olması, tamamen başka bir şeydir.

22.12. Gizli Odaya Geçiş

"Valentinois prensinin Vitellozo Vitelli, Oliverotto da Fermo, senyör Paolo Orsini ve Gravina prensi Orsini'yi nasıl tutuklatıp öldürttüğünün betimlenmesi." Niccolo Machiavelli, 22 numaralı strategemin "dörtlü" çete" olayındakine benzer bir uygulamasını, bu başlık altında betimliyor.

Valentinois prensi Cesare Borgia (1475-1507) Papa VI. Alexander'in oğluydu. Onun, Romagna'yı (bugünkü Emilia-Romagna) Vatikan adına fethetmesi ve savunması gerekiyordu. Imola'dan başlayarak, Bologna tiranı Giovanni Bentivoglio'ya karşı sefere çıktı. Bu kent, kendi Romagna prensliğinin başkenti olmalıydı. Cesare Borgia'nın düşmanları, diğerleri arasında özellikle Vitelli ve Orsini aileleri, Cesare Borgia'ya karşı ortaklaşa savaşmak üzere, aralarında bir ittifak kurdular. Cesare Borgia'nın denetimindeki birkaç kenti işgal edip ele geçirdiler. "Prens kendini Imola'da korkutucu bir durum içerisinde buldu (...); çünkü askerleri kendisine düşman olmuşlardı

(..) ve o savaş yaklaşırken silahsız kalmışlardı." Floransa kenti düşman tarafına geçmişti. Bununla birlikte, kent yönetimi, devlet sekreteri Niccolo Machiavelli'yi Cesare Borgia'ya göndermişti ve kendisine karşı bir harekette bulunulmayacağı teminatını vermiş, barış görüşmelerine başlamanın uygun olacağını bildirmişti. Floransalıların bu tutumu üzerine Cesare Borgia yeniden cesaretlendi ve yanındaki az sayıdaki sadık askerle birlikte, barış görüşmelerini kabul etmek suretiyle savaşı uzatmayı planladı. Bu süre içerisinde o kendini güçlendirmek için zaman kazanmış da olacaktı.

Cesare Borgia'nın bazı birlikleri, bu arada, Vitelli ve Orsini'ye bağlı birlikler tarafından vurulmuştu. Borgia tüm çabasını barış görüşmelerine yoğunlaştırmıştı. "O tam bir ikiyüzlülükle, düşmanlarıyla görüşürken dostluk göstermek için hiçbir fırsatı kaçırmıyordu. Borgia, düşmanlarının, fethettiği yerleri kendilerine terketmeye ve onların hakimiyetinde sadece prens ünvanıyla yetinmeye hazır olan bir adama silah doğrulttuklarını söylüyordu." Gerçekten de bir ateşkes yapıldı. Ne var ki, Cesare Borgia gizlice silahlanıyordu. Yeniden savaşa hazır hale gelmek için yeterince güçlenmiş olmasına rağmen, "onların arkasından gitmeyi güvenli ve yararlı buldu ve bu nedenle barış görüşmelerini kesmedi." Görüşmeler neredeyse barışla sonuçlanacaktı. Daha sonraları o düşmanlarına tüm "kurnazlık ve hünerbazlık"ıyla (astutie e sagacita), kendisini yeniden savaş veya barış üzerine görüşmek üzere Senigallia'da beklemelerini söyledi. Senigallia'da buluştuklarında, o, düşmanlarını "bir gizli odaya" soktu; orada hepsini tutuklattı ve 1502 yılının aralık ayında ve 1503 yılının ocak ayında boğazlarını sıktırmak suretiyle idam ettirdi. Machiavelli bu olayı değerlendirirken, bu olayın "Prens" için bir eylem modeli olduğunu belirtir.

22.13. Nürnberg'in Gözetimsiz Kent Duvarları

"Gailingenli Eppelein kulede zincire vurulmuştu. Gün ışığı ancak bir incecik huzme halinde hücresine sızıyordu. Oysa hükümet konağındaki beyler, hiç de fazla kafa yormadıkları belli olacak şekilde, onun

kaderi üzerine konuşuyorlardı. Nürnbergli amansız düşman, oybirliğiyle, asılarak idam edilmeye mahkûm edildi. Ne var ki, tüm günahkârlara gösterilen bir teveccüh ondan da esirgenmedi: O son arzusunu dile getirebilirdi.

Kendisine ne arzu ettiği sorulduğunda, Eppelein, düşünceli düşünceli sakalını sıvazladı. Sonra şöyle dedi: Pek soylu beyler, takdir edersiniz ki, benim için atıma binip gezmekten daha büyük bir mutluluk yeryüzünde yoktur. Yüksek soylular kurulunun sayın üyeleri; bırakın ata binip şöyle bir tur atayım; hem böylece sonsuzluğa giden yolu daha kolay bulabilirim!

Tabii meclisin sayın bayları arasında Eppelein'ın bu atla gezintiyi, ata atlayıp oradan kaçmak amacıyla rica ettiğinden şüphelenen pek akıllı baylar da vardı. Fakat bu pek mümkün değildi; çünkü meydan paralı askerler tarafından sıkı şekilde sarılmış durumdaydı, öyle ki o çemberi yarıp kaçmak, asla düşünülemeyecek bir şeydi.

Ertesi gün alacakaranlıkta idam mahkûmunun ölüm çanı çaldığında, Eppelein yavaş yavaş atına binip infazın yapılacağı meydan çevresinde dolaşmaya başladı. Arasından su sızdırmaz bir baraj gibi, Nürnberg kentinin askerleri meydanın üç yönünde demir mızrakları ve baltalarıyla duruyorlardı. Epplein önce bunların arasından kaçamayacağını düşündü; çünkü bu çelikten kafesi aşmayı denemek, kesinlikle ölüme gitmek demekti. Fakat orada bir duvar boş bırakılmıştı. Yüzbaşı buraya hiçbir asker koymamıştı; çünkü bu duvar, kale duvarının, arkası tamamen uçurum olan kısmıydı. Fakat Eppelein duvarı gördüğünde ve uzakta uzanıp giden araziyi ve üstünde kubbe gibi yükselen mavi gökyüzüne baktığında, şöyle düşündü: Yaşamın şöyle veya böyle sona erecek. Sen pekala kelle koltukta, gözüpek bir işe girişebilirsin. Ve atın dizginlerini çekti, sanki at hızlı gidiyormuş gibi. Elleri kalçasında, dizüstü çöktü ve sıçradı. Uygun bir mesafeye geldiğinde, atı mahmuzladı. At, sanki efendisinin ne istediğini anlamış gibi şaha kalktı ve duvarın üstünden uçuruma atladı.

Aşağıda zemin yumuşaktı. At ve efendisi oraya düştüler. Mucizevî bir şekilde, ikisi de yaralanmamıştı bile. At aynı anda ayağa kalktı ve Eppelein ata atlayıp kaçtı.

Yüksek kent duvarından şaşkınlıktan dışarıya fırlamış gözler çevrildi uçuruma. Nürnberg kenti meclisinin akıllı bayları ve cesur askerleri apışıp kalmışlardı. Eppelein başını yukarıya çevirip onlara güldü ve şöyle haykırdı: Hey, Nürnbergliler kimseyi asamazlar; çünkü önce asacakları adam bulmaları gerek! O anda aşağıya sağanak gibi mızraklar ve kargılar yağmaya başladı. Yeri deliyorlardı sadece. Fakat ucu sivri hiçbir silah Epp'e isabet etmedi; o çoktan sıvışıp gitmişti. Ormana dalıp gözden kayboldu. Bugün Nürnberg Kalesi'ni ziyaret eden yabancılara, atın toynaklarının duvarın cephesini kaplayan kumtaşından sıvada bıraktığı izler gösterilir.

Bu söylence, Franz Bauer'in *Alt-Nürnberg: Sagen, Legenden ve Geschichten [Eski Nürnberg: Destanlar, Söylenceler ve Öyküler]* adlı kitabından (Münih 3. baskı, 1955) alınmıştır ve üstüne kilit vurulmuş "hırsız"ın neler yapabileceğini gösterir.

22.14. Gedik Bırakılarak Yapılan Kuşatma

"Düşman kuşatıldığında, ona bir kaçış yolunu açık bırakmak gerekir" diyor *Meister Suns Kriegskunst [Sun Ustanın Savaş Sanatı]*. 12. yüzyılın sonu ile 13. yüzyılın başlarından gelen *Elf Fachleute kommentieren Meister Sun [Onbir Uzman Sun Ustayı Yorumluyor]* adlı eserde ise, diğerleri arasında bu öğüt, İ.S. 2. yüzyıldaki Sarı Türbanlılar İsyanı sırasında cereyan eden bir olayla bağlantılı olarak verilmektedir. Sarı Türbanlıların ellerindeki kentlerden biri, tüm şiddetli saldırılara rağmen ele geçirilememişti. İmparatorluk orduları başkomutanı Zhu Jun (ölümü: İ.S. 195), "Ben bunun nedenini biliyorum" demişti, bir tepeye tırmanıp kenti yukarıdan inceledikten sonra. "Haydutlar şu anda dört bir yandan kuşatılmış durumdalar. Kentin içinde büyük bir gerilim hüküm sürüyor. Teslim olmayı reddediyorlar. Bir çıkış harekatı yapmaları da imkansız. Bu yüzden ölünceye kadar savaşıyorlar. 10 000 kişinin kalbi tek bir kalp gibi atıyorsa, onları pes ettirmek mümkün değildir. 10 000 kalp tek bir kalbe dönüşmüşse, ne olur, bilir misiniz? Bu bizim için felaket olur. En iyisi, kuşatma kordonunda bir delik açmaktır. İsyancıların ele-

başısı bunu gördüğünde, mutlaka bir çıkış harekatına başvuracaktır. Ve onda direnme güçleri düşecektir. Bu, zafere kolay yoldan götürür." Bu öneri uygulandı. İsyancıların elebaşısı, gerçekten de umutsuz bir durumda bulunan kenti, düşmanla serbestçe savaşabilmek uğruna, terketti. Şimdi artık Zhu Jun kenti fethedebilirdi.

22.15. Mehtapta Dalay Lama'nın Kaçışını Seyretmek

Dalay Lama 1959 martında Tibet'ten Hindistan'a, Çinliler tarafından hiçbir şekilde taciz edilmeden nasıl kaçabilmişti? "Olayı örten esrar perdesi bugün artık ortadan kaldırılabilir" diyordu Pekin'de yayımlanan, Çin Komünist Gençlik Birliği'nin organı *Chinesische Jugendzeitung [Çin Gençlik Gazetesi],* 10.7.1995 tarihli sayısında. Habere göre, Çin Halkının Kurtuluşu Ordusu, Dalay Lama'nın kaçma girişimini önlemek üzere en iyi şekilde önceden hazırlanmıştı. Lhasa kuşatılmıştı. Pekin'deki ordu merkezi emir verseydi, Dalay Lama'nın çevresindeki grup Lhasa'dan dışarıya bir adım bile atamazdı. O sırada Tibet askerî bölgesi karargah komutanı olan Li Jue, anılarında şöyle yazmıştır: "17.3.1959 gecesi, Dalay Lama ve hempaları Lhasa Irmağı'nın kuzey kıyısında, ırmağı geçme hazırlıkları yapıyorlardı. Toplarımız uzun süredir onlara yöneltilmiş durumdaydı. Bir tek salvo, onların hepsinin hakkından gelirdi. Ne var ki, Pekin'deki ordu merkezi, bize onları engelleme emri vermemişti. Ormanda sessizce oturduk ve mehtap ışığında, onların deriden yapılmış botlar içinde ve korkudan paniklemiş bir halde, ırmağın güney kıyısına geçişlerini seyrettik."

Buna karşılık Dalay Lama, Lhasa'dan kaçışını şöyle anlatıyor *(Mein Leben und mein Volk: die Tragödie Tibets [Yaşamım ve Halkım: Tibet'in Trajedisi]* , Münih 1962, S. 260 ve devamı): "Benim için bir asker elbisesi ve bir kürk kalpak hazırlatılmıştı; beş buçukta rahip elbisemi çıkardım ve üniformayı giydim [strategem Nr. 21] (...) Bana silah vermelerini ve tebdil-i kıyafetin eksiksiz olması bakımından, silahı omuzuma asmalarını istedim. Askerler beni izliyorlardı. Bahçe karanlığa bürünmek üzereydi. Bu yolu izleyerek ırmağa

geldik. Karşımıza büyük bir kalabalık çıktı. Ruhanî yoldaşım durdu, liderleriyle konuşmak üzere. İçlerinden bazıları benim bu gece Lhasa'yı terketmekte olduğumu anlamışlardı. Fakat kalabalık hiçbir şey anlamamıştı. Konuşma sırasında ben sakin sakin bekledim ve bir asker gibi davranmaya çalıştım. Hava tam olarak kararmamıştı gerçi; fakat ben gözlüğüm olmadan pek bir şey göremiyordum ve bu nedenle kalabalığın beni meraklı gözlerle seyredip seyretmediğini anlayamıyordum .Konuşma bittiğinde, şöyle bir rahatladım. Irmak kıyısına ulaştık. Oraya, ırmak kıyısındaki yoldan, beyaz çakıllar üstünden yürüyerek ulaştık. Orada çalılıklar arasında, karanlıkta bir grup insan duruyordu. Ruhanî yoldaş boylu poslu, çok güçlü bir adamdı; ağır ve keskin bir kılıç taşıyordu ve ben onun zorunlu bir durumda silahıyla güçlü darbeler indirme konusunda kararlı olduğundan emindim. Her çalılığın önünde tüm dikkatiyle duruyordu. Fakat ortalıkta hiçbir düşman görünmüyordu. Irmağı deriden yapılmış botlarla geçtik. Karşı kıyıda yandaşlarımla buluştum. Bakanım ve ruhanî danışmanım da gelmişlerdi. Onlar Norbulingka'dan bir kamyonun karoserinin altına saklanarak gelmişlerdi. Bizi yaklaşık otuz Khampa savaşçısı bekliyordu (...)"

Ağı açtırmanın ve Dalay Lama'nın beraberindekilerle kaçıp kurtulmasına göz yumulmasının ve böylece Hindistan'a varmalarının doğuracağı tehlikenin Mao Zedong'un bir manevrası olduğunu, *Chinesische Jugendzeitung [Çin Gençlik Gazetesi]*, hiçbir kanıt göstermeksizin kesin bir dille belirtmektedir. Dalay Lama'nın kaçmasına neden göz yumulduğunu, ben de, İsviçre Dışişleri Bakanlığının gönderdiği insan hakları denetçisi bir grubun üyesi olarak, Ağustos 1977'de Tibet otonom bölgesine yaptığım bir gezi sırasında, bu kaçma olayına karışan birisine sormuştum. Yanıt şöyleydi: "Çinliler tarafından Dalay Lama'nın kılına bile dokunulmuş olsaydı; bu, Çinlilerin Tibet'teki egemenliklerinin arzulanan istikrarını olumsuz şekilde etkileyecek ve uzun vadede bu egemenliği tehlikeye sokacaktı." Çinlilerin betimlemelerine bakılırsa, bu olay, üstüne kilit vurulmuş bir kişinin maddi olarak da uzaktaki silahlı gücü bir şey yapamaz hale sokabilen ve 22 numaralı strategemin uygulanmasından kaçınma fırsatı yaratan ruhanî güçleri kullanabileceğini göstermiştir.

22.16. Bir Jüri Üyesi Diğer Onbir Jüri Üyesine Diz Çöktürüyor

Amerika'nın batısında bir yerde oniki çiftçiden oluşan bir yeminli jüri, bir suçlunun hangi cezayla cezalandırılacağını kararlaştıracaktı. Yasaya göre, verecekleri kararı oybirliğiyle almaları gerekiyordu. Bir uzlaşmaya varamadıkları sürece, jüri toplantısına son verilemezdi. Söz konusu olayda jürinin onbir üyesi, davalının suçlu olduğu kanısındaydılar. Bir tek üye davalıyı suçsuz sayıyordu. Onbir üye bu jüri üyesini sabırla iknaya çalışıyorlardı. Ne var ki bu üye kanaatinden geri dönmüyordu. Toplantı öğleye kadar böyle sürdü. Birdenbire gökyüzü kara bulutlarla kaplandı ve kuvvetli bir rüzgar esmeye başladı. Sağanak şeklinde bir yağmurun başlayacağı belliydi. Onbir jüri üyesi diken üstünde oturur gibiydiler; çünkü çiftliklerinde tüm buğdayı ve diğer tahılları, kurumak üzere açık havada yerlere serip gelmişlerdi. Hızla çiftliklerine dönmezlerse, bir yıllık ürün heba olacaktı. Bir tek karşı oy olmaksızın oybirliğiyle karar almaları da, o tek jüri üyesi herif yüzünden mümkün görünmüyordu. Bu durumda onikinci üyeye karşı tutumlarını pek sertleştirdiler. Onikinci üye, diğer onbir üyeye şöyle dedi:

"Yağmurun eli kulağında. Benim dediğime gelmiyorsunuz ; ne yapalım, bugün artık eve dönmeyi aklınıza getirmeyin."

Onbir üyenin dayanacak halleri yoktu. İçlerinden birisi şöyle bağırdı:

"Sen kanaatini değiştirmezsen, ben kendi kanaatimi değiştiririm."

Diğerleri de mümkün olan en kısa sürede eve dönmek istediklerinden, tam anlamıyla yağmurdan mal kaçırırcasına, telaş içinde, onikinci üyenin kanaatini benimsediler. Böylece davalı oybirliğiyle suçsuz bulunmuş oldu.

Bazı Batılı okurlar bu öyküyü omuz silkerek okurlar ve onu "kaba bir şantaj" olayı olarak değerlendirirler. Buna karşılık strategem kitapları yazarı Yu Xuebin, olayın pek ayrıntılı bir strategemik analizini yapar. Buna göre onikinci jüri üyesi mümkün olan en kısa zamanda yola düzülmek ve ürünü yağmurdan korumak isteğiyle sabırsızlanan, ürünü kurtarmak için gerekli zamanın sürekli kısaldığını gören onbir arkadaşını, aslında kendi kanaatlerinin oluştur-

duğu bir "oda"da kapalı tutmuş oluyordu. Onbir üyenin bu odadan çıkması için tek bir yol vardı. Fakat bu yol da ancak, kanaatlerini değiştirmeleri ile açılabilecekti. Böylece, bir tek jüri üyesi, 22 numaralı strategemi kullanarak, büyük bir çoğunluk karşısında istediğini elde etmişti.

22.17. Suçlular Tarafından Sımsıkı Bağlanmak

Yu Xuebin tarafından verilen bir başka adlî örnek, 5,7 milyon doları Hongkong'a naklettiren Çin Merkez Bankası'nın bir şube müdürüyle ilgilidir. Müdür şubedeki memurlar tarafından ihbar edilmiş ve bir para açığı olduğu saptanmıştı. Ortada bir kredi anlaşması, bir satış sözleşmesi veya hiç olmazsa para transferinin neden yapıldığına ilişkin bir kağıt parçası bile yoktu. Şube müdürü sorguya çekildi. Adam sadece kekeleyip duruyordu. Bazan parayı ödünç olarak verdiğinden, bazan da hiçbir şey bilmediğinden söz edip duruyordu.

İlgili makamlar bir yolsuzluk olduğu izlenimi edinmişlerdi ve soruşturmanın esenliği bakımından adamın tutuklanmasını kararlaştırdılar. Şube müdürü buna öfkeyle karşı çıktı. Ortada hiçbir kanıt yoktu aleyhinde; bunu nasıl yaparlardı? Tutuklanması hukuka aykırıydı. Kendisini tutuklayanları şikayet edecekti. En nihayet ,mahkeme, şube müdürünün yüzüne karşı okunmak üzere aşağıdaki kararı verdi: "Bu parayı zimmetinize geçirdiyseniz, emanete hıyanet etmiş sayılırsınız. Parayı kendi başınıza ve keyfî olarak birisine ödünç olarak verdiyseniz, parayı amacına uygun olmayan bir şekilde kullanmış olduğunuz için suçlusunuz.Para bir üçüncü kişinin çevirdiği dolap yüzünden ortadan kayboyduysa, bu, sizin görevinizi ihmal ve ihlal ettiğinizi gösterir. Bu veya şu şekilde, cezayı gerektiren bir eylemde bulunmuşsunuz." Şube müdürü köşeye sıkışmış olduğunu, "kuşatılmış" olduğunu anladı. En sonunda suçunu itiraf etti. Bizzat kendisi yurtdışına kaçmak istiyordu, parayı da yurtdışında geçimini sağlamak amacıyla kullanacaktı.

22.18. Sorular Sorarak Çembere Alma

Bir ırza geçme davasında, iddia makamının kadın tanığı, herkesin önünde, kız arkadaşının tecavüze uğradığı akşam, olaydan sonra mütecavizle birlikte kız arkadaşının ayakkabılarını aramak üzere plaja gittiklerini iddia etti. Çapraz sorgulama, 1991 aralığı başında, Palm Beach/Florida'da, 123 numaralı mahkeme salonunda başladı. Davalının avukatı davacının kadın tanığına sorular yöneltti ve kadın bunlara yanıt verdi. Konuşma aşağıdaki şekilde oldu:

"Mütecavizden, karanlık plaja birlikte gitmeyi rica ettiniz mi?"

"Evet."

"Adamla birlikte karanlık koridordan geçtiniz mi?"

"Evet."

"Yalnız mı?"

"Evet."

"Siz, kız arkadaşınızın dediğine göre bir mütecaviz olan bu adamla, tek başınıza, bahçenin içinden geçerek, hem de geceyarısı sahile gittiniz; öyle mi?"

"Evet."

(...)

"Bir süre mütecavizle birlikte sahilde sağa sola baktınız; öyle değil mi?"

"Evet."

"Karanlığın ortasında mı?"

"Evet."

"Geceyarısında?"

"Evet."

"Tek başınıza?"

"Evet." (*Bild,* Hamburg 5.12.1991, S. 8).

Her bir soru öyle sorulmuştu ki, kadın tanık bunlara sadece evet veya hayır diye yanıt verebilirdi. O şunu da yanıtlamış oluyordu: Kendisi olayın içindeydi. Herhangi bir soruya olumsuz yanıt verseydi, mahkeme öncesi söylediklerinden geri dönmüş olacak ve inanılırlığını kaybedecekti. Her bir "evet"le, o, ne var ki, o gece bu adam tarafından tecavüze uğradığını iddia eden kız arkadaşının inanılırlı-

ğını sarsıyordu. 22 numaralı strategeme uygun olarak kullanılan sorgulama tekniği, bir tarafın iddiasının diğer tarafın iddiası karşısında nasıl "kapalı oda"ya sıkıştırılmış bir halde kalabileceğini göstermektedir.

22.19. İsa Kendisini Avlamalarına Fırsat Vermiyor

İsa tapınağa girdiğinde, okuma yazma bilen ve kendisinden daha yaşlı olan büyük rahipler geldiler ve ona şöyle dediler:

"Sen bunu tam yetkiyle mi yapıyorsun? Veya kim sana bunu yapman için tam yetki verdi?"

İsa onlara şöyle dedi:

"Size bir soru sormak istiyorum ve siz bana yanıt vermelisiniz; daha sonra ben size hangi tam yetkiyle bunu yaptığımı söylerim. Yahya'nın vaftizi gökten mi, insandan mı gelir? Yanıt verin bana!"

Rahipler aralarında görüşmeye başladılar:

"Eğer gökten gelir dersek, o şöyle diyecektir: 'Peki o zaman ona niye inanmıyorsunuz?' İnsandan gelir mi desek acaba? Onlar halkı korkutmuşlar, çünkü herkes Yahya'nın gerçek bir peygamber olduğuna inanıyor."

Ve İsa'ya yanıt verdiler ve şöyle dediler:

"Biz bunu bilmeyiz."

İsa Onlara şöye dedi:

"Öyleyse size bunu hangi yetkiyle yaptığımı söylemeyeceğim."

İsa, karşıtlarının borusunun öttüğü bir yerdeydi. Karşıtları onu fiziksel anlamda değil, ama bir tuzak soru sorarak köşeye sıkıştırmaya çalışıyorlardı. Bu sorudan çıkabilecek olan tehlikeyi, İsa, karşı saldırıya geçerek ve onlara kendisi bir tuzak soru sorarak savuşturmuştu. Şimdi karşıtları kendilerini birdenbire İsa'yla aynı durumda görmeye başlamışlardı. Soru onları bir ikilemin içine atmıştı: Mümkün her yanıtı İsa onların aleyhine kullanabilirdi. Hiçbir durumda işin içinden çıkmak mümkün görünmüyordu. Onlar, soru yanıtlandığı anda kapıyı kendi üstlerine kapatmış olacaklardı. Karşıtlar İsa'ya bir yanıt vermekten kaçındılar ve İsa'nın sorusuna maruz kaldıkları tehlikeli

bölgeyi terkettiler. Öncelikle de "hırsız"ı içinde yakalamak istedikleri "oda"yı, yani İsa'ya yönelttikleri tuzak soruyu geri çekmek pahasına.

22.20. Onlar Pek Tabii İnsanın Tanrı Tarafından Yaratıldığını Söyleyeceklerdir!

"Her yönden hücuma geçmemeliyiz. Her yönden hücuma geçilirse, tüm ülkede bir gerginliğe çağrı çıkarılmış olur ve bu çok kötü olur. Biz asla çok sayıda düşman edinmemeliyiz; bazı durumlarda alttan almalı, gerginlikleri biraz yumuşatmalı ve güçlerimizi tek bir yönde saldıracak şekilde yoğunlaştırmalıyız. İyi işler yapmak zorundayız, böylece tüm işçiler, köylüler ve küçük zanaatkarlar bizi desteklerler ve ulusal burjuvazinin ve intelijensiyanın büyük kısmı bize karşı çıkmaz. Bizzat [felsefî] idealizm taraftarlarının bile, bizi karşılarına almamalarını sağlamalıyız. Onlar pek tabii insanın tanrı tarafından yaratıldığını söyleyeceklerdir. Biz de diyeceğiz ki, insan maymundan gelir. Bu şekilde Guomindang'ın kalan kuvvetleri, gizli ajanlar ve haydutlar izole edilmiş olacaklardır. Bunun gibi, egemen sınıflar ve hatta Tayvan ve Tibet'teki gericiler ve emperyalistler, kendilerini halkımız tarafından izole edilmiş halde bulacaklardır. Budur bizim politikamız, budur bizim strateji ve taktiğimiz."

Bu sözleri Mao Zedong 6.6.1950 tarihinde Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi Genel Kurulu'nun toplantısında söylemiştir. Mao aynı anda tüm cephelerde savaşmanın sakıncalarını belirterek uyarıda bulunuyor. Böyle bir savaş bizi olsa olsa her yerden ateş altında kalmak zorunda bırakır; tıpkı kendi kafasızlığı yüzünden kendi eliyle kendi üstüne sürgülediği bir "oda"da kendi mahvına kendisi sebep olan "hırsız" gibi. Buna göre 22 numaralı strategem bizzat kendimize karşı kullanılmamalı ve bir budalalığa yol açılmamalıdır. 22 numaralı strategemle ilgili bir uyarı da, bir başka görüş noktasından, Mao'dan ikibin yıl önce, Taocu filozof Zhuang Zhi'nin (İ.Ö. 369- 286) şu öğüdünde bulunur: "Bir kimseyi çok fazla sıkıştırırsan, o darda kalmış olmanın baskısıyla olağanüstü bir güçle sana vuracaktır."

Strategem Nr. 23

Yakındaki Düşmana Saldırmak İçin Uzaktaki Düşmanla Birlik Olmak

Dört ideogram	远	交	近	攻
Modern Çincedeki söylenişleri	yuan	jiao	jin	gong
İdeogramların çevirisi	uzak	dostluk kurmak	yakın	saldırmak

Bağıntılı çevirisi	Uzaktakiyle ahbaplık kurmak [ve] yakındakine saldırmak, yakındakiyle savaşmak; yakındaki düşmana saldırmak için uzaktaki düşmana geçici olarak şirin görünmek, onunla ittifak kurmak; uzaktaki devletle iyi ilişkiler kurmak ve komşu devletle savaşmak.
Özü	Yakındaki bir düşmana karşı onu yok etmek üzere yürütülen kuşatma/izole etme operasyonunun uzaktaki düşmanı da yok etme niyetiyle yapılması. Sahte ittifaklara katılarak geçici partnerle ihtilaf çıkarma. Uzaktakiyle dost olma strategemi / Uzaktakiyle ittifak kurma strategemi, yok etme strategemi. Hakimiyet kurma strategemi / Hegemonya strategemi.

23 numaralı strategemin formülü, İ.Ö. 3. yüzyıla kadar gider. O sıralarda Çin topraklarında yedi önemli devlet vardı ve bunların arasında en güçlüleri, batıdaki Qin, güneydeki Chu ve doğudaki Qi devletleriydi. Qin devleti, "güç zemini olarak devlet topraklarının güçlü ve müstahkem hale getirilmiş olmasıyla, güneye ve doğuya çıkış kapılarıyla, içeride pek sıkı merkezî yönetimiyle ve cesur, savaşmaya alışkın ordusuyla; diğerlerinden çok üstün durumdaydı"

(Otto Franke: *Geschichte des Chinesischen Reiches [Çin Devletleri Tarihi]*, 1. cilt, Leipzig 1930, S. 192).

Bununla birlikte, Qin devleti strategemik aklı sayesinde tüm maddî kozlarını ve avantajlarını kullanarak büyük başarılara ulaşabilmiştir. Zeka ve işbilirliğin bu derecede yüksek düzeylere çıkması, Qin hükümdarlarının devletin her yanından gelen zeki danışmanlara devlet kapısını açık tutmalarıyla yaratılmıştır.

Qin devletinin politikası, düşmanları arasında , özellikle de Chu ve Qi devletleri arasında bir ittifak kurulmasını önlemeyi amaçlamıştır. Bu politika mahirane ve başarılı bir şekilde uygulanmıştır. O sıralarda ittifaklar, büyük bir hızla, kıyıcı, amansız savaşlarla değişip duruyordu. O çağda politikada hakim olan sistemler, Çinliler tarafından "uzunluğuna ve enine (zong-heng)" adıyla anılıyorlardı. İttifaklar, ya güney-kuzey [uzunluğuna] ekseninde ve Chu, Zhao, Wei, Han, Qi ve Yan devletleri veya batı-doğu (enine) ekseninde Qin, Zhao, Wei, Han ve Qi devletleri arasında kurulurdu. Enine kurulan ittifakların bir temsilcisi olarak Fan Sui, bu kümeleşmelerin bir özelliğine takmış olduğu adla, 23 numaralı strategemin isim babası olmuştur.

23.1. Çin'in Birleşmesi İçin Elli Yıllık Bir Plan

Wei devletinin bir adamı olarak Fan Sui, Qi devletinde haksız bir şekilde şüphe altında kaldıktan ve neredeyse yaşamını kaybedecek hale düştükten sonra (bkz.: strategem Nr. 27.10) İ.Ö. 271 yılında Qin devletinin topraklarına (bugünkü Shaanxi eyaletinin orta kısmı ile bugünkü Gansu eyaletinin güneydoğusu) ulaştı. Qin devletinin hükümdarı Zhao (İ.Ö. 306-251) 36 yıldan beri tahtta oturuyordu. Güneyde Chu devletinin topraklarını (bugünkü Hubei, Anhui, Guangxi eyaletleri) işgal etmiş ve Chu hükümdarı Huai'yi ölünceye kadar tutuklu kalmak üzere alıkoymuştu (bkz.: strategem Nr. 14.2). O doğuda Qi devletine yenilmişti. Fan Sui'nin de aralarında olduğu çevresindeki danışmanlarını, hükümdar hiç dinlememişti. O danışmanlarına hiç güvenmiyordu.

O sıralarda prens Rang başbakandı. Rang, İ.Ö. 286 yılında Qi devletine ait Gang'a (bugünkü Shandong eyaletinde Ningyang bölgesinin kuzeydoğusu) ve Shou'ya (bugünkü Shandong eyaletinin Dongning bölgesinin güneybatısı) karşı, Qin devletine ait olduğunu iddia ettiği Tao (bugünkü Shandong eyaletinin Feicheng bölgesinin kuzeybatısı) zeametini ilhak ettikleri gerekçesiyle, bir saldırı planladı. Fakat böyle salt kişisel amaçlara hizmet eden bir sefer için, Qin devleti ordusunun Qin'e doğrudan doğruya komşu olan iki devletin, yani Wei ve Han devletlerinin topraklarından geçmesi gerekiyordu. Qin devletinin başkentinde bir yılı aşkın süredir hükümdar Zhao tarafından davet edilmeyi sabırla beklemekte olan Fan Sui, uygun şekilde formüle edilmiş bir dilekçe ile hükümdarın karşısına çıkmak ve ondan kendisini dinlemesini rica etmek için dilekçeyle başvurdu: "Benim sözlerimi değersiz bulacak olursanız, beni darağacına göndermenizi rica ederim."Bu dilekçe hükümdara, Fan Sui'nin hamisi Wang Ji vasıtasıyla ulaştırıldı. Wang Ji, Fan Sui'yi bir görev dolayısıyla Wei devletinde bulunduğu sıralarda tanımış, onu Qin'e getirmiş ve oraya vardıktan sonra kendisini hükümdara - boş yere - tavsiye etmişti. Hükümdar, Fan Sui'yi bir konuk evinde kendi haline terketmiş ve ona pek küçük ihsanlarda bulunmuştu. Ne var ki Fan Sui'nin dilekçesinden pek etkilendi ve Wang Ji'den, Fan Sui'yi arabayla alıp kendisine getirmesini istedi.

Görüşme sırasında Fan Sui hükümdardan, konuşmaya başlayıncaya kadar kendisini üç konuda sabırla dinlemesini rica etti (strategem Nr. 16).

Önce, Kral Wen (İ.Ö. 11. yüzyıl) olarak da tanınan Ji Chang'in adını andı. Ji Chang, basit bir balıkçının akıllıca öğütlerini ciddiye alan (bkz.: strategem Nr. 17.10) ve balıkçının, nereden gelirse gelsin dünyaya hakim olacağına ilişkin sözlere kulak asmasına ilişkin öğüdünü tutması sayesinde başarıya ulaşmış olan bir kraldı. Daha sonra Fan Sui hükümdara, Qin devletinin işleri ve kraliyet akrabaları üzerine konuşmayı ciddiye almıyorsa, kendisini büyük bir tehlikenin beklediğini söyledi. Ve şöyle devam etti: "Biliyorum ki, bu söylediklerim için yarın idam edilebilirim. Bundan kaçınımıyorum (...) Çünkü ölüm zaten kaçınılmaz bir şeydir (...) Benim tek korktuğum,

bu sözlerimden ötürü idam edilirsem, ölümüm devletin tüm uyruklarına, Size karşı çenelerini tutma ve artık Qin devletinin gösterdiği yönde hareket etmekten kaçınma fırsatı verecektir (...)." Ve Fan Sui konuya geldi: "Üst katta Sizi sert anneniz korkutuyor ve alt katta çılgın bakanınızın yaptıkları karşısında zihniniz karışmış durumda. Sarayınızın içinde sürekli yalıtılıyorsunuz, saray mensuplarından hiç yardım göremiyorsunuz. Size ışık tutacak danışmanlarınız olsaydı, Size oynanan kötü oyunu görecektiniz. Böyle devam ederseniz, en kötüsü, devletiniz batacak, en azından kişi olarak tehlikeli bir duruma düşeceksiniz. Benim korktuğum budur, kendi yoksulluğum veya aşağılanmış olmam veya hatta ölümüm değil (...)."

Hükümdar dizleri üstünde yükseldi ve şöyle dedi: "Qin terkedilmiş ve bölünmüş durumda. Ben de hiçbir değeri olmayan bir budalayım. Sizi bana Gökler gönderdi. Sizden kapsamlı bir rapor rica ediyorum, ister küçük ister büyük sorunlara ilişkin olsun, ister yukarıdaki anneme veya aşağıdaki bakanıma ilişkin olsun, hiç farketmez. Bana güvenin!" Fan Sui eğildi ve ama hükümdar da eğildi. Bunun üzerine Fan Sui, Qin krallığının içinde bulunduğu nesnel koşullardan, yani onun korunaklı coğrafi durumundan, 1000 savaş arabasıyla desteklenmiş milyonluk ordusundan ve savaş deneyimi yüksek halkından övgüyle söz etti. Hükümdar uygun bir ülkeye ve uygun bir halka hükmetmekteydi. Tüm devlet üzerinde hegemonya kurması pek uzak sayılmazdı. "Ne var ki bakanınız görevlerini layıkıyla yapmıyor. 15 yıldan beri Siz Hangu'nun (bugünkü Henan eyaletinin Linbao bölgesinin güney doğusu; o sırada Qin devletinin doğu sınırını oluşturuyordu) bu yanında kaldınız ve birliklerinizi devletinizin doğu sınırının ötesine göndermediniz. Buna, başbakınınız, prens Rang sebep oldu. Onun planları hiç de devletin çıkarlarına uygun değildir ve büyük zararlara mal olacak planlardır."

Hükümdar yeniden dizleri üstünde yükseldi ve şöyle dedi: "Planlarımın neden kötü olduklarını bilmek isterim."

Fan Sui, prens Rang'ın Han ve Wei devletlerinin toprakları içerisinden geçip Qi devletine ait Shou bölgesini fethetme fikrinin yanlış olduğunu söyledi. "Uzaktaki devletle ittifak kurmak ve yakındaki devlete saldırmak, bundan çok daha iyidir. Daha sonra fethedilen

her bölge ve her avuç toprak gerçekten de güvenli bir şekilde Sizin olur. Yakındaki bölgeleri elde etme imkanını bir yana bırakıp uzaktaki bölgelere saldırmak anlamsız değil mi?"

Hükümdar, Fan Sui'nin sözlerine inanmıştı ve şöyle dedi: "Sizin söylediğiniz yönde hareket edeceğim." Hükümdar, Fan Sui'yi konuk bakan olarak atadı ve Fan Sui tarafından önerilen strategemi uyguladı. Qin hükümdarı uzaktaki hedeflere sefer düzenlemekten kaçındı. Onun yerine, Huo Yujia'nın *Wessen Hand wird den Hirsch erlegen?[Kimin Eli Geyiği Vuracak?]* adlı kitabında (Pekin 1994) yazdığı gibi, "altı düşman devlet arasındaki çelişkileri ve hepsinin Qin'e karşı duydukları korku"yu kullandı. Qin devleti, düşman devletlerdeki yüksek makam sahiplerini rüşvet yedirerek yanına çekti. Bu kişiler daha sonra ya hükümdarlar ve nüfuzlu generaller arasına bunların birbirlerini yemelerine neden olacak şekilde nifak soktular (karş: strategem Nr. 33) ya da yönetim kademesindekilerin gözlerini, her türlü önlemi bir yana bırakacak derecede boyadılar. Qin devleti yakınındaki bir devlete saldırdığında, diplomasiyi asla elden bırakmıyor, saldırıya uğrayan devletlerin aralarında kurabilecekleri potansiyel bir ittifakı önlemek üzere diplomatik yollara başvuruyordu. Buna çok özel bir örnek, Qin devletine en uzak mesafede bulunan, deniz kıyısındaki Qi devletiydi. Qi devleti, kral Jian'ın (İ.Ö. 264-221) hükümdarlığı altında 40 yıl boyunca tam bir barış içinde yaşamış ve Qi'liler, hiç rahatsız edilmeden, "dağda oturup kaplanların biribirleriyle savaşmalarını seyretme"ye devam edeceğine inanıyorlardı.Qi devleti, kaplanlar arası savaştan geriye bir kaplanın zafer kazanmış olarak kalıp kendi başına bela olabileceğini göremiyordu. Qi devleti birdenbire tek başına kaldı. Qin devleti diğer devletleri halletmiş, Qi devletine komşu olmuştu. İ.Ö. 221 yılında, Qi devleti hiçbir direnme gösteremeden Qin devletinin hakimiyeti altına girdi.

Fan Sui ile görüşmesinden sonra Qin hükümdarı önce Qin'e doğrudan doğruya sınırdaş olan Han ve Wei devletlerini izole etti. Onlara tek bir amaçla, bunların topraklarını kısım kısım Qin topraklarına katma amacıyla sürekli saldırdı. Strategemin ilk on yıl içerisindeki uygulamasında Qin'in komşusu Han devleti büyük kayıplara

uğradı (Fu Lecheng: *Gesamtdarstellung der chinesischen Geschichte [Çin Tarihinin Toplu Tasviri],* cilt I, Taipeh 1973, S. 70).

Bundan sonra Qin devleti Zhao devletine yöneldi. Qin ordusu Zhao ordusunu Changping Meydan Savaşı'nda (bkz.: strategem Nr. 22.7) kötü bir yenilgiye uğrattı; öye ki, Zhao devleti kendisini ondan sonra bir daha asla toparlayamadı. "En yüksek derecedeki strategemik uzakgörüşlülük"le (Su Zhesheng, *Kulturtreff-Zeitung [Kültürler Arası Buluşmalar Gazetesi]*'da 22.6.1984'de böyle yazıyordu) icat etmiş olduğu strategemi sayesinde, Fan Sui, Qin devletinin toprak yönünden sürekli büyümesine giden yolu açmıştı. Daha sonraki Qin hükümdarı Qin Shihuang (İ.Ö. 259-210) Çin devletlerini birleştirirken, "yeni ilişkileri dikkate alarak 'uzaktaki düşmanla dost olmak ve yakındaki düşmana saldırmak' strategemini uygulamaya devam etti ve 230'dan 221'e kadarki zaman kesitinde geri kalan tüm devletleri ilhak etti" *(Qin Shi Huangs fortschrittliche Rolle in der chinesischen Geschichte [Qin Shi Huang'ın Çin Tarihindeki İlerletici Rolü],* Hihgxia 1974, S. 101). "Qin devleti Fan Sui'nin strategemini kullandı ve doğudaki altı devletin oluşturdukları koalisyonu parçaladı" diye yazıyor, Pekinli strategem araştırmacısı Li Bingyan ve şöyle devam ediyor: "Hükümdar Qin Shihuang, önce Han (İ.Ö. 230) daha sonra Zhao (İ.Ö. 228), Wei (İ.Ö. 225), Chu (İ.Ö. 223), Yan (İ.Ö. 222) devletlerini fethetti. Son olarak İ.Ö. 221 yılında Qi devletini ilhak etti ve böylece Çin'in birleşmesini, Çin birliğinin kurulmasını sağladı."

22 numaralı strategem, içeriğine bakıldığında, aslında Fan Sui' nin bir icadı değildir. Henüz daha İlkbahar ve Kış Çağı'nda (İ.Ö. 770-476) bu strategem, Çin'in ilk hegemonyal kralı olan Qi prensi Huan (İ.Ö. 685-643) ve onun başbakanı Guan Zhong (ölümü: İ.Ö. 645) tarafından, hatta ve hatta, İ.Ö. ikinci binin sonlarına doğru Jiang Tai Gong (bkz.: strategem Nr. 17.10) tarafından uygulanmıştır. Ne var ki 23 numaralı strategemin formülünün Fan Sui'ye ait olduğunu da belirtmek gerekir (He Maocun, Shi Xiaoxia: *Die Diplomaten der aufeinanderfolgenden chinesischen Dynastien [Birbirini İzleyen Çin Hanedanlarının Diplomatları],* Pekin 1993, S. 118). İlk kez kendisi tarafından sözlü halde ifade edilmiş bu strategemle Fan

Sui, "Qin sayesinde devletin birliğinin sağlanmasında olağanüstü bir rol oynamıştır" diye yazıyor Lu Taiwei, *Chinesischen Jugendzeitung [Çin Gençlik Gazetesi]*'nde (Pekin 22.8.1998, S. 8). Bu strategem, ne var ki, "sadece o çağda yedi Çin devleti arasındaki ilişkilerde büyük etki yapmakla kalmamış, hatta Çin diplomatik düşünce tarihinde derin bir iz bırakmıştır" diye vurguluyor Pei Monong, Pekin'de yayımlanan *Weltwissen [Dünya Bilgisi]* adlı dergide (Nr. 22, 16.11.1989, S. 29). 23 numaralı strategemin etkisi şu güne kadar sürmüş görünüyor. Pekin Üniversitesi'ndeki öğrenciliğimin ilk yılında (1975-1976) bir Çinli öğrenci arkadaşımdan 23 numaralı strategemi formüle eden sözleri bana açıklamasını rica ettiğimde, mırın kırın etmişti. O bu sözleri bana pejoratif yorumuyla açıklayabilmişti. Ve sonunda bu sözler için şöyle demişti: "Bu sözler benim ülkemin dış politikasına pek uyuyor."

23.2. Mao'nun "Üç Dünya"sı ve Deng'in Modernleştirme Programı

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra, Çin Halk Cumhuriyeti, Sovyetler Birliği ile üst düzeyde işbirliği yapma politikası izliyor ve Sovyet modelini uygulamaya çalışıyordu. Mao bu konuda şu parolayı vermişti: "Kendini bir yere dayamak (yibiandao)".Ne var ki 1960'lı yılların başında işbirliği bozuldu ve 1960'lı yılların sonunda Ussuri Irmağı kenarında Sovyetler Birliği askerleri ile Çin askerleri arasında çatışma meydana geldi. Amerika Birleşik Devletleri ve Çin arasında o ana kadar hemen hemen 20 yıl boyunca hiçbir telsiz telefon görüşmesi olmamıştı. Çin tehlikeli bir biçimde kuşatılmış olduğunu gördü.

Bu can sıkıcı durumda Mao Zedong kendi "Üç Dünya" teorisini geliştirdi. "Üçüncü Dünya", bir zamanlar Avrupalı güçlerin sömürgesi olan Asya, Afrika ve Latin Amerika devletleriydi. "İkinci Dünya", Amerikan veya Sovyet nüfuz alanı içerisinde bulunan Kanada, Avustralya ve Japonya gibi, Avrupa'nın batısında ve doğusunda kalan devletlerdi. "Birinci Dünya" ise iki süper güç, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği'ydi. Bunlar Çinlilerin görüş açısından, tüm dünyaya kendi babalarının çiftliği gözüyle bakıyorlar ve aralarında

dünya hakimiyeti için yarışıyorlardı. Çin bakış açısından o sıradaki temel çelişki, Üçüncü Dünya ile Birinci Dünya arasındaydı. Mao, diyalektik analiz yardımıyla (bu konuda bkz: Harro von Senger: *Einführung in das Chinesische Recht [Çin Hukukuna Giriş],* Münih 1994, S. 230 ve devamı) bir yandan Üçüncü Dünya içinde ve öbür yandan İkinci Dünya ile Birinci Dünya arasında ve tabii Birinci Dünya'nın kendi içinde, yani Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği arasında çelişkiler saptamıştı. Bu çelişkilerden yararlanmak gerekiyordu.

Tüm bu çelişkilerden yararlanmak suretiyle Çin, birçok Üçüncü Dünya ülkesini, 1971'de, Çin Halk Cumhuriyeti'nin Birleşmiş Milletler'e kabulü ve aynı anda Tayvan'ın bu dünya organizasyonunun dışında bırakılması konularında yanına almayı başardı. Giderek Çin, İkinci Dünya ve Birinci Dünya arasındaki çelişkilerden, örneğin Fransa ile Amerika Birleşik Devletleri arasındaki çelişkiden yararlanmayı denedi ve mümkün olduğu kadar İkinci Dünya ülkelerini kendi adına kazanmaya çalıştı. Birinci Dünya açısından, Çin'le doğrudan sınırı bulunan Sovyetler Birliği, hatta Amerika Birleşik Devletleri'nden bile daha büyük bir tehdit olarak görünüyordu. Şimdi söz konusu olan, "her iki süper güç arasında dünya hakimiyeti için sürüp giden çabalarda ortaya çıkan çelişkilerden yararlanmak, iki süper güçten biriyle ilişkileri iyileştirmek ve Çin'in güvenliğini en fazla tehdit eden süper güç olan Sovyetler Birliği'ni eldeki tüm güçle izole etmek ve bu tehditi defetmek için en uygun zamanı kollamaktı" diye yazıyor Jiang Lingfei, "Mao Zedong'un Kurnazlığı ve Pratiği" başlıklı bir makalesinde *(Weltwissen [Dünya Bilgisi],* Pekin, Nr. 24/1993, S. 8). Mao için, "Üçüncü Dünya'nın Birinci Dünya'ya karşı" temel çelişkisine uygun olarak, Birinci Dünya esas düşmandı. Birinci Dünya, ne var ki kendi içinde gedik vermez bir birliğe sahip değildi; tersine her iki süper güçten, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği'nin kendi aralarındaki ilişkilerden ortaya çıkan keskin çelişkiler vardı. Mao her iki süper gücü Çin için farklı derecelerde tehlikeli sayıyor ve buna uygun olarak, "çelişkinin ana tarafı"na (Jiang Lingfei) yani "Amerika Birleşik Devletleri - Sovyetler Birliği" çelişki çiftinden Sovyetler Birliği'ne öncelik verilmesi gerektiğini belirtiyordu.

Pingpong diplomasisi ve Başkan Nixon'un Çin gezisi böyle gündeme geldi ve Çin ile Amerika Birleşik Devletleri arasında diplomatik ilişki kurulması kabul edildi. Sovyetler Birliği, Çin ve Amerika Birleşik Devletleri arasında kıskaca alınmıştı. Jiang Lingfen'e göre, "Amerika Birleşik Devlerleri ile ilişkilerin iyileştirilmesi sayesinde", yani uzak düşmanla ittifak kurulmasıyla, Çin yakın düşmanı Sovyetler Birliği'ni mat etmiş ve "Mao'nun ölümünden (1976) sonra Deng Xiaoping tarafından öngörülen 'dört modernleşme' programının uygulanması için uygun koşullar" belirmiş oluyordu.

23 numaralı strategem, 1978 yılından beri devam eden sosyalist modernleştirme programının uygulanmasında da izini bırakmıştır. 1978 yılında yapılan Çin Komünist Partisi XI. Merkez Komitesi 3. Genel Kurulu tarafından yürürlüğe konulan program, bu strategem sayesinde, Çin, Birinci Afyon Savaşı'ndan (1840-1842) beri ilk kez, barış içerisinde, kesintisiz ve en uzun süren yapılanma sürecini yaşadı. 21. yüzyıla kadar uzanan bu süreçte, temel çelişki, "gericiliğe karşı modernleşme" olarak seslendirildi (bkz.: strategem Nr. 18.17). Bu en önemli ve en rahatsız edici çelişkinin aşılması çabaları sırasında Çin, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa devletleri gibi uzak rakipleriyle, bu uzak ahbaplarının teknik ve mal" yardımlarıyla en yakınındaki düşmanının, yani kendi ülkesindeki gericiliğin kökünü kurutmak için, yeniden iyi ilişkiler kurmaya gayret etti.

23.3. Büyük Han'ın İzole Edilmesi

İ.S. birinci binin ortalarında Çin'in kuzeyinde yaşayan Tujue halkı güçlü bir devlet (Doğu Göktürk İmparatorluğu -ç.n.-) kurmuştu. Bu devlette bir büyük han hüküm sürmekteydi. Ne var ki o, dört güçlü soylunun da han ünvanını taşımasını kabul etmek zorunda kalmıştı. Büyük han, kendisiyle iyi anlaşamadğı ve pek az etkileyebildiği bu küçük kardeşlerinden birine han ünvanını bahşetmemişti. Bu adamların muhakkak ki taraftarları ve hükmettikleri bölgeler vardı. Yine de en büyük askerî güce sahip olan büyük hanın vassalleri konumundaydılar.

Çin'in bölündüğü sıralarda (İ.S. 420-589) kuzey Çin hanedanı hümükdarı Tujue hükümdarına armağanlar göndermişti. Bununla o, büyük han ve soylular arasındaki iktidar kavgasında büyük hanın yanını tuttuğunu göstermiş oluyordu. Bölünmüş Çin'i yeniden birleştiren Sui hanedanından imparator Wen (589-604) Tujue'ye artık armağan göndermez olmuştu. Bu, Tujue'lileri gazaba getirdi ve Çin'e akınlar yapmaya başladılar. İşte o sırada Changsun Sheng sözünü söyledi.

Changsun Sheng kuzey Zhou hanedanı (557-581) tarafından Tujue ülkesine gönderilmişti. Ok ve yaya ustaca ve maharetle hakim oluşundan dolayı Tujue'nin tüm büyükleri kendisine sempati gösterdiler; çünkü onlar kendisinden bu ustalık dolu ok atma sanatını öğrenmek istiyorlardı. O, Tujue'de bir yıldan fazla süren ikameti sırasında, yönetim kademesindeki geçimsizlikleri tam olarak gördü.O, *Geschichte der Sui-Dynastie [Sui Hanedanı Tarihi]*'nde Wei Zheng'in (580-643) dediği gibi, orada "nifak tohumlarının kolayca atılabileceğini" biliyordu. Ve imparatora bu doğrultuda bir rapor verdi. O, Tujue'ye karşı bir askerî operasyon için zamanın henüz elverişli olmadığı kanısındaydı. Onlara mukavemet edilmemeli, amansız akınlarına maruz kalınmamalıydı. Daha sonra o Tujue yönetim kademesindeki iç gerginlikleri değerlendiriyor ve *Geschichte der Sui-Dynastie [Sui Hanedanı Tarihi]*'ne göre, şunu öneriyordu: "Şu anda uzaktakiyle dost olmak ve yakındakine saldırmak daha iyidir." Buna göre, kendilerine kolayca ulaşılabilen, yani yakında olan zayıf vassaleriyle birlik olmak suretiyle, kendisine zor ulaşılabilen, yani uzakta olan güçlü büyük hanı izole etmek gerekiyordu. Vassal durumundaki hanlar birbirlerinden şüphelenmekte ve birbirlerini saf dışı bırakmak istemekteydiler. On yıl içerisinde Sui hanedanı ilk fırsatta Tujue'ye karşı bir saldırı düzenleyebilir ve zafer kazanabilirdi.

İmparator, Changsun Sheng'in tavsiyelerini tuttu ve zafere ulaştı (ayrıca bkz.: 17.37).

23.4. Diyalektik Dostluk

a) Dolambaçlı Yol En Doğru Yoldur

23 numaralı strategemin formülünde, "uzak" ve "yakın" gibi karşıtlık ifade eden sözcükler, "birlik olma" ve "saldırma" gibi diyalektik bağıntılar içerilmiştir. Bu strategem formülünün Çin Halk Cumhuriyeti'nde hakim ideoloji olarak Marksizmle birlikte, "kutupsallık normu" olarak gösterilmiş olması hiç de şaşırtıcı değildir (bu norm türü için bkz: Harro von Senger: *Einführung in das Chinesische Recht [Çin Hukukuna Giriş],* Münih 1994, S. 297 ve devamı). 23 numaralı strategemin formülü, Çin'e özgü diyalektik düşüncenin ne kadar eskilere geri gittiğini, Çinlilerin 20. yüzyıl başında diyalektik materyalizm formu içinde Marksizmle tanıştıklarında, neden dolayı Marksizmin kendilerini diğer Batı kaynaklı düşünce akımları arasında güçlü bir şekilde etkilediğini açıklar. Diğer Çin strategemleri arasında çift taraflı düşünme strategemi olarak sivrilen 23 numaralı strategemin, Çin ve Marksizm arasında kurulan köprülerden biri olduğu gözardı edilemez.

Jin Wen, 23 numaralı strategemi, "Dış Politika: Kurnazlıklar, Hünerbazlıklar" adlı bir seriye, "dolambaçlı yol (yuhui)" kavramıyla bağıntı içerisinde taşımıştır (6. bölüm, *Weltwissen [Dünyayı Bilmek],* Pekin Nr. 18, 1990, S. 27). Henüz *Meister Suns Kriegskunst [Sun Ustanın Savaş Sanatı]*'ında yer alan "dolambaçlı yola doğru yol olarak bakılmalıdır" sözlerinde diyalektik düşünceye rastlanır. Dış politikaya uygulandığında, bu düşünce şunu ifade eder: Olağandışı uzun ve dolambaçlı bir yol, çok kez, amaca götüren en kısa yoldur. Dış politikada dolambaçlı yollar bir ortaklaşalığa sahiptirler: Bir şeye ulaşılmak istendiğinde, doğrudan doğruya değil, tersine önce karşı tarafın en nihayet arzulanan çizgiye gelmesini sağlayacak şekilde, dolambaçlı yollardan gitmek gerekir. Veya 23 numaralı strategem şunu ima eder: Bugünkü koalisyon yarınki ilhaka hizmet eder.

36 Strategeme (Das geheime Buch der Kriegskunst) [36 Strategem (Savaş Sanatının Gizli Kitabı)] adlı kitapta, 23 numaralı strategem, *Buch der Wandlungen [Dönüşümler Kitabı]*'nda "karşıtlık"ı ifade

eden 32. heksagramla açıklanmıştır. Bu heksagram ateşin üstünü ve denizin altını kapsar, bu demektir ki ateş ve suyu birleştirir. Bir soylu, bu semboliğe uygun olarak, her türlü ortaklıkta kendi farklılığını gözden kaçırmaz; muhalifiyle, fikir ayrılıklarına rağmen, geçici bir süre ittifak kurmuş olsa bile. "Aynı yatakta yatmak, fakat değişik rüyalar görmek (tong chuang yi meng)" deyimi, bu durumu canlı bir şekilde ifade eder: Dışsal olarak ittifak kurmak, fakat içten değil. Tabii ki muhalif veya düşman da böyle yapar ve böylece aynı ittifak içerisinde farklı amaçlar izlenir. Uzaktaki düşman her ne kadar stratejik bir muhalefet içinde olsa da, onunla geçici olarak ve taktik gereği birlikte hareket etmek mümkündür.

Genel olarak komşu devletlerle iyi geçinmek gerekir; çünkü daha sonra onlar bir dış tehdit olarak karşımıza çıkabilirler. Gerçekte komşu ülkeler arasındaki ilişkiler, ne var ki, çok kez kötüdür; çünkü bu ilişkiler onlarla sık sık temas halinde olma dolayısıyla durmadan anlaşmazlıklar doğurur. Taipehli strategem araştırmacısı Shu Han'a göre, küçük bir olay bir çatışmaya yol açabilir, hatta ortak düşman olan bir uzaktaki devletle, onun yardımıyla komşu devlete saldırmak üzere ittifaka girilebilir.

b). Aynı Anda Dost ve Düşman Olmak

Tek bir karşıt veya düşman söz konusu olduğunda, 23 numaralı strategem uygulanmaz; aynı anda savaşamayacak olan en az iki muhalif veya düşman olması gerekir. Önceki ve sonraki düşmanın, bunların süreç içerisinde farklılaşan tutumlarına bakılarak taktik yönden birbirinden ayrı tutulması, Çinlilere özgü diyalektik anlayış açısından, hiçbir problem olmaksızın stratejik bir değerlendirmeye tabi tutulur. Buna göre tüm düşmanlar en sonunda aynı kefeye konulmalıdır ve onlar hep aynı tutumu sürdüreceklerdir. Pekala bir ve aynı düşmana karşı, stratejik bir düşmanla taktik amaçlı bir dostluk kurulabilir (bkz: "Diyalektik Sentez Yöntemi", Harro von Senger: *Einführung in das chinesische Recht [Çin Hukukuna Giriş]*, Münih 1994, S. 232 ve devamı). Çok somut bir çerçevede ilgili zaman kesiti her durumda taktik nedenlerden ötürü alenî düşman sayısını mümkün olduğu kadar dar tutmayı gerektirir. Bu, doğrudan doğruya kendi ülkemize

sınırdaş olan, yani "yakın" durumdaki düşmanların çok sayıda olmasıyla ilgilidir. Burada da öncelikler gündeme gelecektir.

c) Dışarıdan Yuvarlak, İçeriden Dört Köşeli

23 numaralı strategemin uygulanmasında aşağıdaki adımlara dikkat etmek gerekir: Düşmanın veya muhalifin ekonomik gücü, kuvveti, nüfuzu, iç istikrarı, ideolojisi vd. Ama düşmanın öncelikle "yakın" ve "uzak" çevresi araştırılır. "Yakın" ve "uzak", gerçi modern çağda kıtalararası silahların mevcudiyeti nedeniyle, coğrafi-topografik açıdan pek önemli sayılmayabilir; fakat bu sözcükleri, daha çok, soyut anlamda kullanmak gerekir. İlk planda "yakın" ve "uzak" sözcükleri devletler arası ilişkiler için kullanılır. Fakat "yakın" ayrıca, doğrudan ilişki kurmanın ve etkilemenin daha kolay olduğu kişiler veya durumlar için de kullanılabilir. Buna karşılık "uzak" etki alanımızın tamamen veya oldukça ötesinde olan kişileri niteleyebilir. Bu anlamda "yakın" veya "uzak" olma halinde, uygun kişi veya pozisyonun mekan olarak yakın ve uzak olması hiçbir rol oynamaz.

23 numaralı strategem bir örgütle ilgili olarak kullanılacaksa; "yakın" örgüt içindeki, "uzak" ise örgüt dışındaki kişileri imler. Bu bağlamda 23 numaralı strategem, Çin'de "dışarıdan yuvarlak, içeriden dört köşeli (wai yuan nei fang)" deyimiyle betimlenir. Bu, örgüt içindekilerin sert bir şekilde yönetilmelerini, örgüt dışındakilere ise hoşgörü gösterilmesi ve yaptıklarına göz yumulması anlamına gelir. Amaç, bir örgütün uygun koşullarda ve Public Relations'ın, yani "halkla ilişkiler"in en üst düzeyde kullanılması yoluyla kurulması, yönetilmesi ve geliştirilmesidir. "Yuan" (yuvarlak) çok kez "fang"ın (dört köşeli) karşıt kavramı olarak alınır; ne var ki o aynı zamanda "amaca uygun, saygıdeğer, yaraşır, makul" anlamlarına gelir. "Yuvarlaktan Ayrılma" başlığı altında, örneğin edebiyatçı ve yüksek devlet memuru Yuan Jie (İ.S. 719-772) şöyle yazmıştır: "Dört köşeli (fang), yani basit bir memur olmak; yuvarlak (yuan), yani bir bakan olmaktan daha iyidir."

"Yakın", nihayet, doğrudan doğruya ve kısa vadede elde edilebilir, doğrudan doğruya sağlanabilir olan bir çıkarı; "uzak" ise uzun vadede ve dolaylı olarak ulaşılabilir olan bir avantajı simgelerler. Bu

uzun vadeli çıkar öyle zorlanmadan elde edilemeyecek gibi görünüyorsa, bir süre onu bir kenara bırakmak ve hemen uzun vadeli planlar yapmak gerekir.

d) Savaş Çıkmasını Erteleme /ÖnlemeStrategemi

İlk adımda yapılan analizlere dayanarak, farklı düşman veya muhalifler için farklı tavırlar alınabilir (düşmanlığı açıkça gözler önüne serme, duruma göre yumuşak ve sert davranma, yakınlaşma vd.). 23 numaralı strategemin ağırlık noktası, "uzak"taki bir karşıtla veya düşmanla aradaki gerilimin giderilmesi ve dostça ilişkiler kurulmasında yatar. Bu başarılamazsa, 23 numaralı strategem bir işe yaramaz.

"Uzak"taki karşıtla "dostluk" farklı şekillerde kurulabilir. O sağlam, uzun vadeli, dayanıklı bir dostluk olabilir; hatta herhangi bir şekilde zedelense bile ayakta kalabilir. Böyle anlaşılan bir dostluk zemininde taraflar birbirlerine gerçekten de azimle ve gayretle destek olurlar. Ne var ki dostluk, göstermelik de olabilir, yani taraflar birbirlerine karşı sadece biçimsel ve yüzeysel bir dostluk gösterisinde bulunuyor olabilirler. Gerçekte birbirlerine karşı savaş açma gibi niyetleri yoktur. Bu durumda ya karşıt veya bir üçüncü kişi veya devleti yanıltmak amaçlanmış olabilir. Bu yanıltına manevrasıyla birlikte öngörülen amaca ulaşılır ulaşılmaz, kısa ömürlü dostluk artık bir daha göstermelik haliyle bile devam edemez.

Dostluk birçok alanı içerir. Ne var ki o yine de birleşik ortak özelliklerle sınırlı kalabilir; taraflardan hiçbirisi çukura batmamışsa. Böyle bir sığ ve yavan dostluk, karşıtı ne olursa olsun elde tutmak ve ona karşı açıkça düşmanlık göstermemek suretiyle amaca ulaştırır.

Uzaktaki düşmanla dostça ilişkiler, strategemik açıdan görüldüğünde, şu veya bu şekilde "savaş çıkmasını erteleme/önleme (huan bing zhi ji) strategemi"dir; bu demektir ki, geçici, iğreti bir oyalama/geciktirme manevrasıdır. Daha sonra uzaktaki düşman yakındaki düşmana dönüşür ve böylece saldırı hedefi haline gelir. Çoğu durumda bunu uzaktaki düşman da bilir. Onun buna rağmen oyunu sürdürmeye, ona katılmaya devam etmesinin nedeni, kendisi tarafından izlenen özel çıkarlar olabilir. Belki de o, "dağda oturup

kaplanların savaşını seyretmek"tedir (bkz.: strategem Nr. 9.5) veya o dikkati başka bir yöne çekmek istemektedir vd. Onun için zaman uygunsa, o zaten kuyuya düşmüş olan müttefikine bir taş daha atmaktan (xia jing tou shi) kaçınmayacaktır. Hiçbir durumda uzaktaki düşmanla kurulan bir ittifak sırtını kaya gibi sağlam bir yere dayama olarak görülmemelidir. Uzaktaki düşmana karşı, karşı tarafta sürekli kötü niyet ve aldatmayla sarsılmış olan denge yeniden kurulmalıdır. Aksi halde beklenmedik kötü sonuçlarla karşılaşılabilir.

Uzaktaki düşmanla iyi ilişkiler kurulduğunda, düşmanın dağılmasına ulaşılmış ve düşmanca bir koalisyonun ortaya çıkma imkanı önlenmiş veya henüz oluşmakta olan bir koalisyon parçalanmış olur. Bu durumda yakın düşman izole edilmiş ve aynı anda uzak düşman uyutulmuş olur. Onun uyanması epeyi zaman alacaktır. Böylece onun "yakın" düşman olarak sonraki tavrı için iyi koşullar meydana gelmiş olur.

e) Tek Tek Her Birine Vurmak

"Yakın"daki düşmana tüm kuvvetlerin biraraya toplanması suretiyle yönelindiğinde düşmanın geri kalan kısmına bir şey yapılmaz. Birinciye karşı üstünlük sağlandığında, diğerinin üstüne gidilir ve benzeri durumlarda aynı sıra izlenir. Böylece "tek tek her birine vurulur (ge ge ji po)."

Ağırlık merkezine "yakın" düşmanın alınması, aşağıdaki nedenlerden ötürü olabilir: askerî açıdan bakıldığında, yakındakine karşı üstünlük sağlanmış olması anlamına gelebilir. İlgili olarak, kendi devletimize sınırdaş olan düşman karşısında, strategem araştırmacısı Yu Xuebin'e göre, kendi topraklarımızın, dolayısıyla kendi güç alanımızın organik şekilde genişletilmesi söz konusu olabilir. Yeni ele geçirilmiş toprak zahmetsizce kendi devletimize katılmış olabilir. O nispeten kolay savunulabilir ve sömürülebilir. Kendi gücümüzün artması göreceli olarak sağlam ayaklar üstünde durur ve hızla büyür. Yakındakiyle bir savaş uzaktaki düşmanla bir savaştan daha kolay ve daha masrafsızdır.

23 numaralı strategem altüst edilip baş aşağı getirildiğinde ve yakın düşmanla ittifak kurulduğunda, bu yakın düşmanın birden-

bire birine/bize yönelme riski ortaya çıkar. İttifak süresince kendisiyle henüz ittifak kurulmuş olan düşmanın bir ani saldırısı, belki tamamen bizi silahsız yakalayabilir. Bu kötü olasılık gözardı edildiğinde, kendisiyle ittifak kurulmuş olan yakındaki düşman kukulya gibi tırtıklamaya başlar ve ülke sınırları üzerine yürüyüşü önler.

Bir yakın düşmana saldırı çok kez hiç de yarar getirmez. Riskler büyüktür. Henüz *Meister Suns Kriegskunst [Sun Ustanın Savaş Sanatı]*'nda şöyle denir: "Bir savaş kazanmak için 100 mil uzağa yürünecekse, birliklerin üçte biri komutanlarıyla birlikte düşmanın ellerine düşer ve sadece birliklerin onda biri amaca ulaşabilir. Bir savaşı kazanmak için 50 mil yürünecekse, ilerideki birliklerin komutanları kaybedilir ve sadece birliklerin yarısı amaca ulaşabilir. Bir savaşı kazanmak için 30 mil yürünecekse, ordunun üçte ikisi amaca ulaşır." Uzakta sürdürülen bir savaş sadece birliklerimizi yormakla kalmaz, çok pahalıya mal olur. Yine aynı kitapta, "Bir sefer uzun sürecekse, devletin mal" imkanları buna yetmeyecektir." diye uyarıda bulunulmaktadır. Savaşı kazanmış olsak bile, fethedilmiş olan toprakları elde tutmak, bu toprakların kendi devletimize uzak oluşları nedeniyle pek zor olacaktır.

f) Düşmanı Silaha Başvurmadan Yenmek

"Yakındaki düşmana saldırmak", Çin strategem literatürüne göre, sadece kendi saldırı savaşımızın desteklenmesi bakımından ve ikinci derecede bir öneme sahiptir. "Saldırmak", her zaman olduğu gibi *Meister Suns Kriegskunt [Sun Ustanın Savaş Sanatı]* kaynak olarak alındığında, çok ince anlamları olan bir sözcük olarak anlaşılmalıdır. "Strategemlere Başvurarak Saldırmak" başlığı altında, bu kitapta şöyle denir: "Savaşın sevk ve idaresinde ilk yapılacak olan, düşmanın planlarını akamete uğratmaktır. İkincisi, düşmana diplomatik yoldan üstünlük sağlamaktır. Üçüncüsü, düşman ordularına darbeyi indirmektir." Düşmanın planlarının akamete uğratılması, zorunlu olarak, strategemlere başvurmayı gerektirir. Sun Usta için düşmana karşı strategemlere başvurmak suretiyle kazanılacak olan zafer, en değerli zaferdir: "Savaş yönetiminden anlayan herkes, düşmanı silaha başvurmadan yenmek, onun mevzilerini saldırıya geçmeden ele

geçirmek ve kendi devletini uzun zaman alacak olan operasyonlara başvurmadan güçlü kılmak gerektiğini bilir. Kendi sağlam kuvvetlerimizle göğün altındaki herkesi yenebiliriz. Tek bir adam kaybetmeden tam bir zafere ulaşılabilir. Bu, stratagemlere başvurarak saldırma sanatıdır." Doğrudan doğruya silaha başvurarak savaşmaktan mümkün olduğu kadar kaçınılmalıdır. askerî kuvvetleri karşı karşıya getirmeden, savaş, en üst düzeyde, stratejik ve taktik amaçlı olarak düşünülüp uygulanan strategemlerin yardımıyla kazanılabilir.

23 numaralı strategeme uygun olarak, yakındakinin nüfuz alanını derece derece uzağa itmek mümkündür. Bir kukulyanın bir dut yaprağını tamamen bitirinceye kadar parça parça kemirip yemesi gibi. Yeşil otları kendisine sığınak görevi gören deliğinin hemen yanında yemeye ihtiyacı olmayan tavşanın konforlu konumu içinde olunmayabilir; tersine çayırın üzerinde daha iyi bir beslenme alanı araştırılabilir.

g) *Strategeme Karşı Önlemler*

23 numaralı strategemden nasıl kaçınılabilir? "Uzak düşman" olarak bir düşman tarafından seçilmiş olduğumuzu anladığımızda, müttefikimizin doğrudan çıkarına olmasa da, somut durumlarda olumlu tepki verilebilir. Bunda en az iki yarar vardır. Bir kez uzak düşmanla ertelenmiş bir çatışmaya esaslı bir şekilde hazırlanmak için zaman kazanılmış olur. İkinci olarak, ok çevrilebilir ve uzaktaki düşmana karşı 23 numaralı strategem uygulanabilir. Düşmanın önde oluşu, böylece 12 numaralı strataegeme uygun olarak, mümkün olduğu kadar kendi yararımıza sömürülmüş olur.

Bize karşı saldırmak amacıyla aynı zamanda uzak bir düşmanla birlikte hareket eden bir başka devletin "yakın" düşmanı olunmuşsa, doğal olarak ne olacağı pasif bir şekilde beklenemez. Bu durumda, sempati ve destekleri bizi kuşkusuz güçlendirecek olan diğer devletlerle çok yönlü ilişkiler kurmak suretiyle, düşmanı izole etme yoluna gidilir. Bu durumda tek başına başka girişimlerde bulunmaktan kaçınmak gerekir. 23 numaralı strategemin kullanımını akamete uğratmak için, bu strategemi tüm açıklığıyla adını vererek anmak ve

ona başvurularak yapılanları düzenbazlık ve entrika olarak teşhir etmek gerekir. Bununla ilgili olarak bundan sonra sıranın komplo kurbanı olarak hangi devletlere geleceğinin altı çizilmelidir. Böylece bir büyük karşı koalisyon oluşturmaya, bunun sadece bizi ilgilendirmediğini, hatta herkesi korumaya ve mutsuz durumlardan kurtarmaya yönelik olduğunu akıllara sokmaya çalışılmalıdır.

Saldıran devlete tabii ki askerî araçlarla karşı konulur. Kendi askerî gücümüze ve yararlı desteklere dayanarak, düşmanın kendi bölgemize sarkmasını önleyecek bir askerî çıkış/vuruş yapmak gerekir. Fakat aynı zamanda kendi topraklarımızda mümkün olduğu kadar kalma imkanı olduğu sürece, düşmanda bir gedik açmak (bkz.: strategem Nr. 28.1) veya 2 numaralı boşluğa vurma strategemi uygulanmalıdır.

h) Uzun Soluklu Strategem

16 numaralı strategem gibi, 23 numaralı strategem de belirli bir düşmanı veya karşıtı geçici bir süre hizaya getirmekte kullanılır. 16 numaralı strategemde tüm kuralların sadece bir düşmana uygulanması söz konusu iken, 23 numaralı strategemde bunların birden fazla düşmana uygulanması söz konusudur. 23 numaralı strategem stratejik doğasına uygun olarak, strategemi kullananın uzun soluklu olmasını talep eder; buna karşılık 16 numaralı strategem çok kez kısa vadeli ve taktik amaçlı kullanılır. 23 numaralı strategem düşmanların tam dizisinden sadece bir veya birkaçına serbestiyet tanır, yakındaki düşman aynı zamanda saldırıya uğramış ve bunun sonucu olarak kuşatılmış olduğunda. 16 numaralı strategemde durum başkadır. Orada bu ayrım yapılmaz, tersine eksiksiz, tam bir kuşatma yapılır; her şeyden önce esasen örtük bir kontrol altında ve titizlikle hesaplanmış uygun zamanda saldırı imkanı kollanır.

23.5 Hanoi Asean'ın Karşısına Gülücüklerle Çıkıyor

1979 aralığında Güney Doğu Asya Devletleri Birliği (Asean), Kuala Lumpur'da dışişleri bakanlarının katıldıkları bir konferansta,

Malezya dışişleri bakanı Tengku Datuk Ahmad Dithanddeen bin Tengku İsmail'i Asean'ın temsilcisi olarak Hanoi'ye göndermeyi kararlaştırdı. O, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun tüm yabancı askerî birliklerin Kamboçya'dan geri çekilmesine ilişkin kararının yürürlüğe konulması üzerine, Hanoi'deki yetkililerle Kamboçya sorununun çözümünü görüşecekti. Çünkü Birleşmiş Milletler'in aldığı kararda, esas muhatap, bir zamanlar birliklerini Kamboçya'ya konuşlandırmış olan Vietnam'dı. Hanoi, Tengku İsmail'i Asean'ın temsilcisi olarak kabul etmekten kaçındı; bununla birlikte onun Malaysia dışişleri bakanı olarak Hanoi'ye gelmesinin önemini vurguladı.

Xie Wenqing, *Volkszeitung [Halk Gazetesi]*'nde (Pekin 10.1.1980) bu durumu şu başlıkla değerlendirrdi: "'Yakındaki Düşmana Saldırmak İçin Uzaktaki Düşmanla Birlik Olmak'tan 'Her Birini Tek Tek Vurmak'a Kadar". 1978 kışında Vietnam başbakanı Pham Van Dong'un, Asean'a bağlı Güneydoğu Asya ülkelerine yaptığı bir ziyarette yüzünden gülücükler saçılıyordu. Şimdi ise o, "yakındaki düşmana saldırmak için uzaktaki düşmanla birlik olmak" strategeminin arkasına saklanıyordu. Çünkü o zamanlar Vietnam tam da Kamboçya'ya karşı, daha sonra 1979'da vuku bulan bir saldırı için silahlarını parlatıyordu. Bu nedenle Vietnam biraz uzakta kalan Güneydoğu Asya devletlerini bir güzel uyutmak için pohpohlar görünüyordu.

Fakat Vietnam birliklerinin Kamboçya topraklarına yürümeye başlamasından sonra Güneydoğu Asya devletleri, sürekli büyüyen Vietnam tehdidine karşı, birbirlerine iyice yaklaştılar. Hanoi birdenbire taktik değiştirdi; Asean'ın oluşturduğu birleşik cepheyi yarıp dağıtmak amacıyla, Asean'a bağlı devletlerin her biriyle ayrı ayrı görüşmelerde bulunmak istediğini bildirdi. Hanoi Malezya dışişleri bakanını Asean'ın temsilcisi olarak kabul etmekten bu nedenle kaçınıyordu. Bu yorumda 23 numaralı strategem bir dış politika analizinde durumun anlaşılınasına oldukça yardımcı olmaktadır.

23.6. Üçgenin Üçüncü Köşesine Karşı Diğer İki Köşesi

Hongkong'un en büyük yükleme-boşaltma doku olan Kowloon-Dock, 1,8 milyar Hongkong doları değerindeydi. Kim bu doka sahip olursa, Hongkong'un ambalaj ve nakliye sektörünün en büyük kısmına hakim olacaktı. Armatörler kralı Bao Yugang (1918-1991) için bu dokun böylesine büyük bir önem ve değere sahip olması hiç sorun değildi. Çünkü burası maalesef ona ait değildi. Buranın sahibi Kanton'da faaliyet gösteren Yiheyanghang finans grubuydu. Kowlon-Dock üstünde, Hongkong'da faaliyet gösteren on büyük finans grubunun tepesinde oturan, mobilya tüccarı Li Jiacheng'in de (doğumu: 1928) gözü vardı. O bu doklara sahip olmakla her şeyden önce kendini Heji kompleksine karşı güçlendirmek istiyordu. Böylece o Heji-kompleksinin elde edilmesine vurgu yaptı, buna karşılık Kowloon-Dock projesini yarım güçle izledi.

Bao Yugang kendisiyle boy ölçüşebilecek durumda olan her iki rakibini ve kendisiyle birlikte oluşan üçgeni analiz etti. Üçü birden tüm şiddetleriyle birbirlerine saldırırlarsa, hiç kimsenin zafer elde edemeyeceğini anladı. Buna karşılık üçgenin iki köşesi birbiriyle ittifak kurarlarsa, hangi köşeler olduğu önemli değildi, üçüncü yenilirdi. Ama hangi köşe ile birlikte hareket etmeliydi? Bao Yugang, Li Jiacheng'in Kowloon-Dock hakkındaki planlarını belli etmemeye çalıştığını biliyordu.

Onunla bu konuda çıkarlarının karşıt düşmesi bu yüzden onu biraz kendisine uzak kılıyordu; yani o uzaktaki düşmandı. Buna karşılık Yiheyanghang doklar üzerindeki hakimiyetinden bir parmak olsun vazgeçmek istemiyordu. O halde kendisine bundan sonra musallat olunacak olan rakip, en yakındaki düşmandı. Böylece o Li Jiacheng'le birlikte Yiheyanghang'a karşı ittifak kurdu.

Bao Yugang hemen Li Jiacheng'e 90 milyonluk Heji-kompleksi hissesi sattı ve onun bu firmaya karşı yürüttüğü savaşta kendisine pek büyük yardımlarda bulundu. Karşılık olarak Li Jiacheng ona 20 milyon Kowloon-Dock hissesi devretti. Daha sonra Yiheyanghang öne çıktı ve 20 milyon Kowloon-Dock hissesi aldı. O, göz koyduğu dokların en büyük hissedarı olmuştu.

Her üç taraf Kowloon-Dock üzerinde hakimiyet kurmak istiyorlardı. Fakat onlar amaçlarına farklı nedenlerle ulaşmak arzusu içindeydiler. Bu yüzden birbirlerine kendi iç ilişkileriyle bağıntılı olarak farklı niyetlerle yaklaştılar. Bao Yugang bu poker oyununu kazanan kişi olarak görünüyordu, çünkü o çıkarları kendisininkilerle nispeten aynı olan zayıf rakiple ittifak kurmuş ve kendi ataklarını, çıkarları doğrudan doğruya kendisininkilerle çatışan tarafa doğrultmuştu. Yu Xuebin'in strategem kitabına göre, bu, 23 numaralı strategemin bir uygulamasıydı. Hem Bao Yugang hem Li Jiacheng, Çin Halk Cumhuriyeti Ulusal Halk Kongresi tarafından 4.4.1990 tarihinde kurulmasına izin verilen Hongkong Özel Yönetim Bölgesi'nin anayasa komisyonunun üyeleriydiler. Bao Yugang'ın Kowloon-Dock'a hakim olması 1980'li yıllarda gerçekleşti.

23.7. Yakındaki Kurdu Yemek İçin Uzaktaki Kaplana Yalvarıp Yakarmak

İ.S. 11. yüzyıl, tümüyle, dış politika bakımından kuzey Song hanedanının (960-1127) bir savaştan mümkün olduğu kadar kaçınmak için diplomatik idare-i maslahatçılığa başvurduğu bir yüzyıl olmuştur. 1110 yılında durum iyileşir gibi görünüyordu. Çünkü Çin'in kuzeyinde, Kitanların Liao devletinin (916-1125) denetiminde yaşayan yabancı bir halk olan Tunguz/Curcenlerin kurduğu yeni bir devlet ortaya çıkmıştı. Bu halk o ana kadar Kitanlara bağımlı kalmıştı. Şimdi ise bağımsızlığını elde etmiş, Jin devletini (1115-1234) kurmuş ve bir politik güç haline gelmişti. Çin ile bu yeni kuzeyli Jin devleti arasında kalan Liao devleti felce uğramış haldeydi.

Bu durum, Cheu Chen'in (doğumu: İ.S. 1613) *Fortsetzung zu den Ruébern vom Liangshan-Moor [Liangshan Bataklığı Haydutları]* adlı romanın bir bölümünde işlenmiştir. Kuzey Song hanedanı imparatorunun sarayında, yüksek devlet yetkilileri, kuzeydeki bu iki devlete karşı nasıl davranılması gerektiğini tartışıyorlardı. Lü Dafang, Liao devletiyle ilişkinin şüphesiz nispeten daha iyi olduğunu, en azından daha iyi olduğu izlenimi bırakacak kadar iyi olduğunu

söyledi: "Liao hanedanı ve bizim hanedanımız birbirine sıkı sıkıya bağlıdırlar. Biz yaklaşık 100 yıldan beri birlikte barış içinde yaşıyoruz. Biz bu koruyucu çiti yıkarsak,kendimizi doğrudan doğruya kaplan kadar saldırgan, kurt kadar acımasız olan Jin devletinin karşısında buluruz. Jin topraklarından üzerimize yapılan akınlardan sakınmamız daha da zorlaşacaktır." Buna karşılık Zhao Liangci şöyle dedi: "Liao değersiz bir müttefiktir. En iyisi, Liao devletini Jin devletinin insafına terketmektir.Daha sonra biz, Jin devleti tarafından rahatsız edilmeden, Yanyun'daki eski topraklarımızı yeniden fethedebiliriz. Bu, 'yakındaki düşmana saldırmak için uzaktaki düşmanla birlik olmak' strategemine uyar." İmparator, Zhao Liangci'nin öğüdünü tuttu.

Tarihsel olaylara geri dönelim. 1125'de Jin devleti Liao devletini yok etti. Fakat şimdi de Çinliler doğrudan doğruya Curcenlerle yüzyüze kalmışlardı. 1126'da Curcenler Song hanedanının başkentini işgal ettiler. İmparator ve onun kısa bir süre önce tahttan feragat etmiş olan babası tutuklandılar. Kuzey Song hanedanı sona ermişti. Onun sonunu 23 numaralı strategemin isabetsiz kullanımı hazırlamıştı.

Jin hanedanı Kuzey Çin'i istila ettiği sırada, Güney Çin'de Güney Song Hanedanı (1127-1279) ortaya çıkmıştı. Jin devletinden duyulan korku o zamanlar ünlü Konfüçyüsçü düşünür Zhu Xi'ye (1130-1200) bir strategem uygulama fırsatı yarattı. 23 numaralı strategemi adıyla anarak o, bir mektubunda Jin devleti ile Jin'in uzağında kalan Xixia devleti (bugünkü Ningxia, Shaanxi,, Gansu, Xinghai eyaletlerinin bazı kısımlarını içeren bölge) arasında Çin'e karşı tehdit oluşturacak bir ittifak kurulması olasılığından söz ediyor, bu konuda uyarılarda bulunuyordu. Güney Song hanedanı hükümdarı, tıpkı Kuzey Song hanedanı hükümdarının yaptığı hatayı tekrarladı. "Onlar uzaktakı düşmanla, Moğollarla ittifak kurdular ve yakındaki düşmana, Jin hanedanına saldırdılar" (He Maochun ve Shi Xiaoxia: *Die Diplomaten der aufeinanderfolgenden chinesischen Dynastien [Birbirini İzleyen Çin Hanedanlarında Diplomasi],* Pekin 1993). "Jin hanedanının çöküşünden sonra Güney Song Hanedanı ile Moğollar arasında bir tampon devlet kalmamıştı. Böylece Güney Song Hane-

danı Moğollar için 2. Jin devletine dönüştü ve Çin halkı Moğolların kölesi durumuna düştü." Moğollar böylece Çin'de Yuan hanedanını kurdular ve Çin'de yaklaşık 100 yıl hüküm sürdüler (1271-1368).

He Maochun ve Shi Xiaoxia, olayın anlatımını şöyle bitiriyorlar: "Bu örnek şunu öğretebilir: Her diplomatik taktik, hatta savaş sanatının kuralları bile, mekanik olarak kullanılmamalıdır."

23.8. Barbarla Barbar Aracılığıyla Savaşmak

İmparator Ming'e (İ.S. 58-75) sunduğu bir makalede, general Ban Chao, "Barbarla barbar aracılığıyla savaşmak (yi yi zhi yi) iyi bir strategemdir" diye yazmıştı. Ban Chao kendisi tarafından formüle edilen strategemi, 23 numaralı strategeme yaptığı güçlü vurguyla birlikte, Çin'in batısındaki sınır bölgelerinde parlak bir şekilde uyguladı. Bu bölgelerde o, 31 yaşındayken, bu strategemi kullanarak Xiognu (Hun -ç.n.) halkının yönetimi altındaki 50'den fazla yabancı halkı Han hanedanının koruyucu şemsiyesi altına almayı başardı. Bu korumacılık taktiğiyle o, Xiongnu'ların güney Çin'e yaptıkları akınların önünü kesmiş oldu. Kuzey Song hanedanı (960-1127) Jin hanedanı, Liao devletini yok etmek amacıyla kullandı; fakat tahripkar bir şekilde. Jin Wen, bunu, "Dış Politikada Kurnazlıklar" *(Weltwissen,* Pekin Nr. 13, 1990) adlı seri yazılarının Ban Chao'nun strategemine ayırdığı bir bölümünde, şöyle değerlendiriyor:

"Barbarla barbar aracılığıyla savaşmak", iki tarafı keskin bir kılıç kullanmak olarak da anlaşılabilir. Sadece belirli koşullar altında o başarı getirebilir. Jin Wen'e göre bu koşullar şunlardır: 1. Kendi gücünün belli bir kısmını kullanmak; 2. kendi ayakları üstünde durmak ve kendini suyun üstünde tutmak, dolayısıyla yabancılardan gelecek olan bir yardımın tamamen kesilmesi düşüncesinden kaçınmak için sürekli çaba göstermek; 3. elverişli nesnel koşullar; 4. barbarı kullanmak ve onu aynı zamanda mat etmek üzere, kendi bağımsızlığımızın korunması; 5. strategemi uzmanca ve etkili bir şekilde uygulayacak diplomatların mevcut olması.

23 numaralı strategemi ifade eden sözleri, tarihçi, coğrafyacı ve

yüksek devlet memuru Wei Yuan (1794-1856), *Geographische Berichte über fremde Lénder [Yabancı Ülkeler Hakkında Coğrafi Bilgiler]* adlı kitabında, strategem duyarlılığına fazlasıyla sahip olan Çin İmparatoru Kangxi'nin (1662-1722) Rusya'ya karşı uyguladığı politikayı betimlerken kullanmaktadır. O, uzaktaki Rus Çarı ile kurmuş olduğu iyi ilişkiler sayesinde, kuzeyde ve yakındaki baş eğmez Moğolları itaat altına alabilmişti. Wei Yuan, somut olarak 17.8.1689 tarihinde Nerchinst'te imzalanan Rus-Çin Antlaşmasını göz önünde tutarak, Çinlilerin bu antlaşmayla Rusların izleyen 170 yıl içerisinde Uzakdoğudaki Çin üzerine emperyalist amaçlarla yürümesini de önlemiş olduklarını belirtmektedir. İmparator Kangxi'nin kullandığı "Rus strategemi", Vladimir Miasnikov'un *The Ch'ing Empire and the Russian State in the 17th. [17. Yüzyılda Çin İmparatorluğu ve Rus Devleti]* adlı kitabının (Moskova 1985, S. 183 ve devamı) bir tam bölümünde ele alınmaktadır. Bu kitapta Çin diplomasisiyle ilgili olarak, "a diplomacy of strategems" (strategem diplomasisi) sözcükleri kullanılmaktadır (S. 6). Bu saptama Çin diplomasisini tümüyle nitelendirmese ve tersine bu diplomasinin sadece bir yüzünü öne çıkarsa da, hiç de isabetsiz görünmüyor.

23.9. Kaynakta Durup Kalmamak ve Irmağı Aramak

He Maochun ve Shi Xiaoxia, *Die Diplomaten der aufeinanderfolfenden chinesischen Dynastien [Birbirini İzleyen Çin Hanedanlarında Diplomasi]* adlı eserlerinde (Pekin 1993) 23 numaralı strategemin bir kullanımının sadece savaş zamanlarında düşünülebileceğini belirtiyorlar. Onlara göre, barış zamanlarında "iyi komşu uzak akrabadan iyidir (yuan qin bu ru jinlin)" maksiminin izlenmesi gerekir. Böyle somut bir öğüdü Konfüçyüs de veriyor: İkiyüzlülük bir işe yaramaz. Bu, devletler ve kişiler arası ilişkiler için söylenmiştir: Devletler ve kişiler birbirlerine yakınsalar, gösterilecek çabalar sonucu, aralarında bir güven ortamı oluşturulabilir. Birbirlerinden uzakta iseler, onların kendi ikiyüzlülüklerini uygun şekilde aracı kılınmış elçiler vasıtasıyla öğrenmek, ihmal edilmemelidir.

23.10. Uzaktaki Su Yakındaki Yangını Söndüremez

Savaşan Devletler çağında (İ.Ö. 475-221) Lu devleti (bugünkü Shandong eyaletinin güneyi ve bugünkü Henan ve Jiangsu eyaletlerinin bir kısmı) prensi Mu, Jin devleti (bugünkü Shaanxi, Shanxi ve Henan eyaletlerinin bazı kısımları) sarayına birkaç oğlunu göndermişti. Oğullar orada devlet memuru olarak hizmet göreceklerdi. Prens Mu, bu yolla, her iki güçlü devleti kendine bağlamak istiyordu. Fakat bu devletler yeterince uzakta değillerdi. Bu yüzden, Qi devletinin bir yüksek devlet memuru olan Li Ju, prens Mu'ya şöyle dedi: "Önce Yue (bugünkü Zhejiang eyaleti) devletinden bir adam suda boğulan bir çocuğu kurtarmak için buraya getirtilirse, çocuk, Yue halkı iyi yüzme bilmesine rağmen, mutlaka boğulur. Burada bir ateş yakılır ve su denizden buraya taşınırsa, yangın, denizde yeterince su olmasına rağmen, asla sönmez. Uzaktaki suyla yakındaki yangın söndürülemez. Muhakkak ki uzaktaki Jin ve Chu devletleri kuvvetlidirler; ne var ki Qi devleti (bugünkü Shandong ve Hebei eyaletlerinin bir kısmı) çok yakınımızdadır. Siz Lu'nun Qi tarafından rahatsız edilmesi halinde Jin ve Chu'dan yardımın çok geç geleceğini düşünmelisiniz."

2000 yılı aşan bir zaman önce yazılmış olan *Meister Han Fei [Han Fe Usta]* adlı kitapta yer alan bu öykü de göstermektedir ki, 23 numaralı strategem asla her durumda kullanılacak olan bir araç değildir; özellikle de strategemi kullanan devlet küçük ve zayıf ve strategemin kullanımı sadece savunmacı bir karakter taşıyorsa. Bugünkü silah tekniğinde her şeyden önce 23 numaralı strategemin kullanımı da, prens Mu'nun düşündüğü gibi, "yakındaki devleti yıkmak için uzaktaki devletle dost olmak" çerçevesinde başarılı olabilir; tıpkı Amerika Birleşik Devletleri ile ittifak kuran İsrail'in durumunda olduğu üzere.

23.11. Dost Olarak Düşman

Edebiyatçı ve düşünür Liu Zongyuan (İ.S. 773-819) şöyle diyor: "Herkes düşmanına kin beslemeyi bilir de, onu değerlendirmeyi pek

bilmez. Herkes düşmanın yol açtığı zararları görür de, düşman vasıtasıyla sağlanacak yararları görmez. Qin devleti henüz birbirine düşman altı devletten biriyken, üstünden miskinliğini attı ve güçlendi; düşman devletler yok edildiğinde, o uyudu ve hızla battı." Gerçekte, Çin'de ilk kez diğer devletleri tek bir devlet çatısı altında toplamış olan Qin devleti, pek kısa ömürlü oldu. Bu devlet sadece İ.Ö. 221' den 207'e kadar sürdü ve daha sonra Han hanedanı (İ.Ö. 206-İ.S. 220) tarafından yıkıldı.

Belki de bu yüzden 23 numaralı strategemin nihaî uygulanımı öncesinde uyarılmış olunmalıdır. Şu Çin atasözü boşuna söylenmemiştir: "Düşmanın elini kolunu bağlamak için, önce onu koruyup beslemeli (cun di mie huo)". Tüm düşmanların yok edilmesine mümkün olduğu kadar çalışılmalıdır, tıpkı her eleştirinin önünün kapatılması gibi. Amerikalı yazar, politikacı ve doğabilimci Benjamin Franklin'in (1706-1790) dediği gibi: "Eleştirmenlerimiz bizim dostlarımızdır; çünkü onlar bize hatalarımızı gösterirler." Ve klasik bir Konfüçyüsçü eser olan *Kommentar des Zuo [Zuo Şerhiyesi]*'nde şöyle denir: "Bilge bir hükümdarın yönetiminde bile bir devlet iç işlerinde sorunlarla karşılaşır; dışta bir düşmanın bir hatası sonucu birdenbire içte barış hüküm sürmeye başlar."

Strategem Nr. 24

Guo Devletine Bir Saldırı İçin Yu Devletinden Bir Yol Ödünç Almak

Dört ideogram	假	途	伐	虢
Modern Çincedeki söylenişleri	jia	tu	fa	Guo
İdeogramların çevirisi	ödünç almak	yol	saldırmak	Guo

Bağıntılı çevirisi: Guo'ya saldırmak için bir yol ödünç almak.

Özü:

1. a) Yu Devleti'nden, yalnızca sınırdaşı Guo Devleti'ne saldırma amacıyla geçiş izni almak, ancak izin verilen geçiş hakkını sadece Guo'ya saldırmak için değil, akabinde Yu'yu da ele geçirmek amacıyla kullanmak. Geçiş-işgal strategemi
   b) Birini, farkına varmaksızın kendi mezarını kazmaya / kendi yıkımını getirmeye / başlangıçtaki amaçlarının tersine ulaşmaya / başlangıçta istediği şeyden tamamen farklı bir şey ortaya çıkartmaya yöneltmek; önce serçe parmağı istiyormuş gibi yaparak elin tamamını kapmak.
   c) Çekici bir hedefin tersini kazanmak, ancak bunu daha sonra, kendisinden asıl hedef gizlenmiş bulunan ve çıkarları bu hedefle çatışan bir kişiye karşı ileri sürmek; İki basamaklı strategem; Çifte hedef strategemi
2. a) Bir devletten geçmek istiyor gibi yapmak, gerçekte ise onu işgal etmeyi hedeflemek.
   b) Düşman bir devleti işgal etmek amacıyla, kuşkulandırmadan / akla yakın bir gerekçeyle / bir bahaneyle ülkesine girmek için ikna etmek; Saldırıyı / işgali örtme strategemi

24 numaralı strategemin kısa formülü, İ.Ö. 7. yy.daki bir savaş seferine dayanır. Konfiçyüs'e (İ.Ö. 551-479) atfedilen ketum *İlkbahar ve Sonbahar Yıllıkları*'nın, Dük Xi ve Lu'nun (İ.Ö. 658) ikinci hakimiyet yılından bildirdiği altı olaydan biri, aşağıdaki haberi içermektedir: "Yu'dan [yaklaşık olarak bugünkü Shanxi Eyaleti'nin Pinglu Bölgesine tekabül etmektedir] bir ordu ile Jin'den [Bugünkü Shanxi Eyaleti'nin güneyinde yer almaktadır] bir ordu, Xiayang'ı [Bugünkü Shanxi Eyaleti'nin Binglu Bölgesi'nin kuzeyindedir] yok ettiler". Jin Devletinin adı, İ.Ö. 722'de başlayan *İlkbahar ve Sonbahar Yıllıkları'nın* ilk kez bu noktasında geçmektedir. Alıntı yapılan cümle, Jin Devleti'nin strategemsel olarak planlanmış bir savaşının ilk seferine ilişkindir. Üç yıl sonra bunu ikinci bir başarılı sefer izlemiştir. Bu iki sefer yoluyla Jin Devleti ileride büyük güç olma yolundaki ilk temelleri atmıştır. İki aşamadan oluşan bu savaş vakıasının ayrıntıları, *Zuo'nun Anlatıları*'nda betimlenmiştir. Sözü edilen yapıt, Konfüçyüs'ün çağdaşı olan Zuo Quiming'e atfedilmekle birlikte, tahminen ancak Savaşan İmparatorluklar Devri'nin (İ.Ö. 475-221) başında derlenmiş olup, 260 yıllık bir zaman dilimine yayılan 492 savaşın tasvirini içermektedir.

24.1. Dudaklar Kurursa Dişler Donar.

İ.Ö. 658 yılında Büyük Onur Sahibi Xun Xi, efendisi olan Jin Dükü Xian'a (İ.Ö. 676-651) şu öneriyi getirmişti: "Yu Hükümdarı'na Chuiji'den gelen grena taşını ve Qu atlarından dörtlü bir koşum hediye götürmeme ve bu vesileyle bize ülkesinden bir yol ödünç vermesi için ricada bulunmama izin vermenizi arz ediyorum". Dük şu cevabı verdi: "Chuiji'nin grena taşı benim şahsi hazineme dahildir ve Qu atları da en hızlı atlarımdır. Bu değerli şeyleri kabul edip de bize yol ödünç vermekten kaçınırsa ne olacak?". Xun Xi bunu şu şekilde yanıtladı: "Eğer bize yol ödünç vermezse, hediyelerimizi kabul etmeye cesaret edemeyecektir. Ancak bize yolu ödünç verirse, taşı iç hazine odasından alıp dış odalardan birine koymuş veya atları içerideki bir ahırdan alıp dışarıdaki bir ahıra bağlamış gibi olacağız.

Müsterih olun, efendim". - "Ancak Yu Hükümdarı'nın danışmanı Gong Zhiqi de var!" diye kaygılarını belirtti Dük Xian. "Gong Zhiqi ürkek bir adamdır ve efendisine söz geçiremez" diye karşılık verdi Xun Xi. "Üstelik o ve efendisi, hükümdar sarayında birlikte yetişmişlerdir. Yu Hükümdarı'nın kendisine saygı duyamayacağı kadar kendisine yakındır. Gong Zhiqi Yu Hükümdarı'nı mutlaka uyaracaktır, ancak Hükümdar kendisini dinlemeyecektir".

Bunun üzerine Jin Dükü Xian, Büyük Onur Sahibi'ni, Guo'ya karşı girişeceği saldırı için Yu'dan bir yol ödünç almak üzere görevlendirir. Xun Xi, Yu Hükümdarı'na hediyeleri vererek, bir de mesaj iletir: "Ji Devleti bundan bir süre önce doğru yoldan ayrılmıştı. Sizin devletinizden Dianling bölgesini işgal etmiş ve Ming Şehri'nin üç kapısına saldırıya geçmişti. O zamanlarda devletiniz kahramanca bir direniş göstermiş ve Ji'nin yenilmesine sebep olmuştu. Bütün bunlar sizin bilgece karar verme kudretiniz sayesinde gerçekleşmişti. Şimdi ise doğru yoldan ayrılan, [bugünkü Henan Eyaleti'nde yer alan Shan Bölgesi'nde bulunan] Guo Devleti'dir. Bizim ülkemizin güney bölgelerine saldırmak için sınıra kuvvet yığmaktadır. Bu nedenle, Guo Devleti'nden hesap sorabilmemiz amacıyla, bu ülkenin üzerine yürüyebilmemiz için sizin ülkenizden bir yol ödünç vermenizi rica etme cesaretini kendimde bulmaktayım". Yu Hükümdarı hediyeleri kabul eder, ülkesinden geçiş izni verir ve hatta Guo'ya ilk darbeyi kendisinin vurması önerisini de getirir. Danışmanı Gong Zhiqi bu durumu protesto eder, ancak Hükümdar buna önem vermez. Bunun üzerine, Yu Hükümdarı ordusunu harekete geçirir. Yazın Jin'in her iki Büyük Onur Sahibi, Li Ke ve Xun Xi, ordularını Yu Devleti'nin güçleri ile birleştirerek Guo Devletine saldırmış ve Yu'nun güney sınırına yakın bulunan ve stratejik açıdan önem taşıyan Guo'nun eski başkenti Xiayang'ı ele geçirmişlerdir.

Üç yıl sonra, yani İ.Ö. 655'te Jin Dükü Xian Yu Hükümdarı'na yeniden haber göndererek, Guo'ya yönelik bir saldırı için kendisine ülkesinden geçen bir yol ödünç vermesini ister. Gong Zhiqi buna karşı şu şekilde görüş bildirir: "Bu ricayı kabul etmemelisiniz. Guo Devleti, Yu'nun dışarıya karşı bir koruma duvarıdır. Guo yok edilirse, Yu'nun da sonu yakın olacaktır. Jin'e kapılarımızı açmamalıyız.

Ülkede yabancı asker bulunması hafife alınacak bir konu değildir. Jin'in isteğini bir kez yerine getirmekle yeterince iyilikte bulunmuş olduk. Jin'e nasıl yeniden bir geçiş yolu sağlayabiliriz? Bir atasözü der ki: 'Şasi ile tekerlekler, dudaklar ile dişler gibi birbirine bağımlıdır. Dudaklar kurursa dişler donar'. Bu atasözü, Yu ile Guo arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Guo, yok olmamak için Yu'ya bağımlıdır. Ancak, Yu da yok olmamak için Guo'ya bağımlıdır. Jin Hükümdarı ödünç istediği yolu alacak olursa, sabahleyin Guo çökecek, Yu ise onu akşamleyin izleyecektir. Bu rica kabul edilmemelidir". Yu Hükümdarı ise bunu şöyle yanıtlar: "Jin ve Yu hükümdarlarının ataları aynıdır. Jin bize nasıl böyle bir şey yapabilir? Bunun yanında, düzenli olarak fazlasıyla kurban kesmekteyim. Tanrılar mutlaka beni destekleyecektir". Gong Zhiqi bütün bu görüşlerine çürüttüğü halde, Yu Hükümdarı bu uyarıları kulak arkası etti. Jin'e Guo üzerine yürümek için geçiş hakkını tanıdı. Bunun üzerine Gong Zhiqi ailesiyle birlikte Yu Devleti'ni terk etti. Bu arada şu kehanette de bulundu: "Yu daha kış kurbanından önce düşecektir. Bu, Jin ordusunun gelecek seferinde gerçekleşecektir. Böylece Jin'in bir kez daha silaha sarılmasına gerek kalmayacaktır". Sekizinci ayda Jin Dükü, Guo'nun başkendi Shanyang'ı kuşatır, ve on ikinci ayın ilk gününde de Guo Devleti'ni ele geçirir. Dönüş yolunda ise Jin ordusu Yu ülkesinde konaklar, aniden Yu'ya saldırır ve ülkeyi bir çırpıda işgal eder. Xun Xi, yakutu ve atları alır ve Dük Xian'a rapor verir. O ise büyük bir sevinçle şöyle söyler: "Yakut bıraktığımız gibi, atların ise yalnızca dişleri biraz uzamış".

Jin Dükü'nün danışmanı Xun Xi'nin yukarıda anlatılan strategem planlaması ve uygulamasında birbirini takip eden iki aşama göze çarpmaktadır. İlk adımda Xun Xi değerli armağanlarla ve yerinde kullanılan sözlerle Yu ile komşu devleti Guo arasına nifak tohumu serpmektedir (33 numaralı strategem). Yu'nun tamahkâr ve saf hükümdarı, yalnız Jin Devleti'ne, Guo'ya saldırması için geçiş hakkı tanımakla kalmamış, aynı zamanda onu kendi güçleri ile de desteklemiştir. Bunu izleyen ilk seferi, Xun Xi mutlak surette Guo ile yapılan bir silahlı çatışma ile sınırlı tutmuştur. Yu Devleti bu aşamada strategem uygulamasından kayıpsız kurtulmuştur. Xun Xi'nin Yu'ya

karşı gizlice yürüttüğü strategem, Yu için henüz gün ışığına çıkmamıştır. Aksine, bu eylem kademesine Xun Xi, Yu Hükümdarı'nın güvenini kazanmak ve korumak için elinden gelen her şeyi yapmak durumundadır.

Xun Xi'nin, daha ilk seferden önce Jin Dükü Xian ile yaptığı ve Yu Hükümdarına gönderilen değerli armağanların geri alınacağını açıkladığı konuşma, kendisinin daha bu noktada geleceğe yönelik uzun vadeli planlar yapmış olduğunu, yani strategem uygulamasının yalnızca taktik olarak değil, aynı zamanda stratejik açıdan da önceden kurulmuş bulunduğunu kanıtlamaktadır. Strategem uygulamasının ikinci adımı, ilkinden üç yıl sonra gerçekleşmiştir. Yu Hükümdarı, Jin'e ikinci defa geçiş hakkı tanımıştır. İlk seferden edindiği olumlu izlenimlerden sonra bu izni vermemesi için ne gibi bir sebep olabilirdi ki? Ancak bu kez Xun Xi gerçek niyetini ortaya koyacaktı. Böylece, hükümdarının kolay güven duyması nedeniyle korunmasız kalan Yu çaba harcamadan işgal edilebildi.

24 numaralı strategemde, strategem uygulayıcısı A iki hedefe birden yönelmektedir. Bu hedeflerden ilki bir ara hedef, ikincisi ise nihai hedeftir. A nihai hedefe ancak ara hedef üzerinden, ara hedefe ise ancak karşı taraftaki B'nin yardımıyla ulaşabilecektir. A, ancak ara hedefle ilgili olan kartlarını B'ye göstermektedir. İkinci hedeften ise hiç söz etmez. Daha ilk hedef, B'ye yeterince ağırlıklı ve ikna edici göründüğünden, B, A'nın bunun dışında bambaşka bir hedefe de yönelmiş olabileceğinden kuşku duymaz. Böylece B, kendisinden yardım dilenen A tarafından oyuna getirilmiş olur. Olayın ilk aşamasında, yani ara hedef gerçekleştirilirken B'ye hiçbir zarar gelmez. B, eylem planının yürüyüşünün ancak ikinci aşamasında strategemin mağduru olacaktır.

Guo'nun işgali için ödünç alınan yolun öyküsü Çin'de sürekli yayınlanmaktadır. Pekin'de yayınlanan *Zhongguo Jianshe* Dergisi *(İnşa Edilen Çin,* Ekim 1981), buna bir de resimle değindiği gibi, Taiwan hükümetine bağlı Basın Kurumu tarafından yayınlanan aylık *Sinorama* dergisinde de (Taipeh, Ekim 1996) bu öykü siluetlerle yer almıştır. Her iki durumda da, öykünün dayandığı iki atasözünden biri ön planda tutulmuştur: "Dudaklar kurursa dişler donar (chun

wang chi han)". Bu atasözü iki komşu ülke arasındaki ilişkileri betimlemektedir ve Çin strategem öğretisinde 24 numaralı strategemin uygulayıcılarına karşı bir uyarı olarak kullanılmaktadır.

Sabitlenmiş formül olarak 24 numaralı strategemin ifadesi yaklaşık 800 yıl önce ortaya çıkmıştır. "Guo'yu yok etmek için Yu'dan bir geçiş yolu ödünç alıyor", Güney Song Hanedanı'ndan (1127-1276) Wang Yuanliang'ın, iki Go oyuncusunun müsabakasını ve kazanan tarafın strategem yetisini anlattığı şiiri bu şekilde başlar. Aynı ifadeyi, son yıllarını Yunnan'da (Çin'in güneybatısı) sürgünde geçiren memur ve yazar Yang Shen (1488-1529), *Yunnan'dan Notlar* eserinde, askerî bir bağlamda kullanmaktadır. Bu eserde, üçüncü bir güç tarafından saldırıya uğrayan düşman bir gücün, Dali (Bugünkü Yunnan Eyaleti'nin Bai-Halk Grubu'nda yer alan Dali Özerk Bölgesi) Kumandanı'ndan askerî yardım istemesi anlatılmaktadır. Cevabi yazısında Dali Kumandanı, yardım isteyen rakibinin "yalnızca Guo'ya saldırı için bir yol ödünç istediği", yani Dali'nin birliklerinin yardımıyla saldırganları püskürtüp güçlü konuma geçtikten sonra yalıtılmış bulunan Dali'yi işgal etmeyi amaçladığı iddiasında bulunur.

Wang Shizen'in (1526-1590) maiyetinden bir arkadaşı, 24 numaralı strategemin ifadesini *Şikayetçi Fönikslet üzerine Rapor* adlı dramında siyasal bir bağlamda kullanır. Tarihsel gerçekliğe yakın bir şekilde sekiz Onur Sahibi'nin Başbakan Yan Song'a (1480-1567) (s. 31.16) karşı giriştikleri savaşı anlatır. Başbakan, 20 yıl boyunca kudretsiz ve dindar, Taoizm'e düşkün olan İmparator tarafından ihmal edilmiş bulunan imparatorluk işlerini idare etmiştir. Bu arada kuzeyde Tatar saldırılarına ve güneyde Japon korsanların saldırılarına kararlı bir direniş göstermemektedir. Tatarlara kaybedilen (şimdiki İç Moğolistan Özerk Bölgesi'nde bulunan) Hetao'nun alınmasında emeği geçen Denetçi Zia Yan'ın (1482-1548) üzerine atılı bir rüşvet suçlaması nedeniyle Yan Song tarafından verilen emirle idam edilmesi üzerine, ilk olarak askerî görevli Yang Jisheng (1516-1555) gücendiğini belli eder. Doğrudan Yan Song'a değil, ama ortağı Qui Yuan'a (?-1552) yönelik bir dilekçe vererek yola koyulur. Yang Jisheng dilekçeyi, İmparator'a iletilmesi ricasıyla Yan Song'a teslim etmek ister. Zira Yan Song, İmparator'un güvendiği tek memurdur.

Jan Jisheng, Yan Song'a doğru giderken, kendisini, Yan Song'un ortağına yönelik bir dilekçe vermeye iten nedeni şu şekilde açıklar: "Böylece Yan Song'a, 'Guo'ya saldırmak için bir yol ödünç almak' strategemini kullanacağımı bildiriyorum ve onun iflah olmaz iktidar hırsını yok ediyorum".

Yang Jisheng'in düşünce silsilesine göre, Yan Song, dilekçesini İmparator'a iletmeden önce okuyacak, kendisini uzun vadede bekleyen kaderi görüp korkacak ve tutumunu değiştirecekti. Zira, eğer bu şekilde davranmazsa, ilk dilekçesi başarılı sonuç veren Yang Jisheng' in bu kez kendisine, yani Yan Song'a yönelen ikinci bir dilekçe yazıp bunu İmparator'a göndereceğini anlayacaktı. 13 numaralı strategemin de özelliklerini taşıyan bu düşüncenin safdillik olduğu ortaya çıkar. Yan Song, Yang Jisheng'i idam ettirir. Onun ardından İmparator'a, Yan Song'a yönelik dilekçeler yazan dört bakan daha bunun bedelini yaşamlarıyla ödeyeceklerdir. İlk olarak Denetçi Zuo Yinglong, daha sonra ise başkaları Yan Song'un makamını ve onurunu elinden almak için çaba gösterirler. 24 numaralı strategemin özellikle göze çarpan bir kullanımı Ming Dönemi'nin (1368-1644) edebî bir eserinde dile getirilmiştir ve buna 24.9'da yer verilmektedir.

24.2. Bismarck'ın Avusturya ile ve Avusturya'ya Karşı Savaşı

Jin Wenn, 24 numaralı strategemin Jin Dükü'nün danışmanı Xun Xi tarafından kullanılışını "Prusya'nın demir İmparatoru Bismarck"ın davranışı ile karşılaştırır ("Dolambaç, Diplomasinin bir Sanatsal Müdahalesidir", "Diplomaside Strategemler" dizisinin 6'ncı kitabı. *Dünya Bilgisi,* Pekin, Nr. 18, 1990, sh. 27). Buna göre, Bismarck öncelikle Prusya'nın Alman Birliği'ndeki rakibi Avusturya'yı, 1864 yılında Danimarka'ya karşı ortak bir sefere çıkmaya ikna etmiş ve başarılı geçen bu sefer sonucu Prusyalılar büyük bir kudret kazanmışlardır. Schlesig-Holstein Danimarka'dan alınarak Prusya'nın ve Avusturya'nın ortak idaresine tabi tutulmuştur. 14.8.1965 tarihli Gastein Antlaşması ile Prusya Schleswig'in, Avusturya ise Holstein'ın yönetimini devralmıştır. Prusya, Avusturya sayesinde bu zaferi kaza-

nır kazanmaz, Jin Wen'in dediğine göre, "Bismarck birliklerini harekete geçirmiş ve Avusturya'yı Holstein'dan çıkartmıştır". 1866'daki Prusya-Avusturya savaşı sonucunda Holstein Prusya'nın olmakla kalmamış, Alman Birliği de ortadan kalkmış ve o zamana kadar bu birliğin üyesi olarak Almanya'nın önder güçlerinden bulunan Avusturya yabancı devlet haline gelmiş ve Prusya Almanya'nın tek büyük gücü olarak öne çıkmıştır.

24.3. Kaplan Gibi Sıçradı, Paspas Gibi Yere İndi

Avrupalı büyük devletler, 20'nci yüzyıl sahnesine dev kudret merkezleri olarak çıktılar. 1900 yılında Pekin'in üzerine yürüdüler ve onu ele geçirdiler - kürenin dörtte birine yayılmış bulunan, üzerinde güneşin batmadığı "dünya imparatorluklarının en büyüğü" (*Der Spiegel,* Hamburg, Nr. 47, 1998, sh. 158) olan, "gezegenin beşte birini ve insanlığın dörtte birini kaplayan", "birlikte anavatanın yüz katına yakın büyüklükte 600 bölgeden" (*Der Spiegel,* Hamburg, Nr. 47, 1998, sh. 161) oluşan Britanya İmparatorluğu, 11 milyon kilometrekareyi kaplayan Fransız İmparatorluğu, Avusturya-Macaristan ve Alman İmparatorlukları yanında İtalyan Krallığı, ABD, Rusya ve Japonya'nın güçleriyle birleşerek boxer ayaklanmasını bastırmak için işgale başladılar. Avrupalı dünya güçleri, Alman kumandası altında 1900 yılında Çin'de büyük bir zafer kazandılar.

Galip devletler, 1901 tarihli "Boxer protokolü" ile Çin'i 450 milyon gümüş tael gibi dev bir tazminat ödemeye ve "kefaret prenslerini" aralarında Almanya'nın da bulunduğu devletlere göndermeye zorladılar.

Ya 20'nci yüzyılın sonunda? "Ruanda'daki soykırıma ve Srebrenica'daki katliama seyirci kaldıkları için AB çalışanları için Birliğin alnına sürülmüş kara bir lekedir" (*Die Zeit,* Hamburg, 19.11.1998, sh.12). "Avrupalılar, dış politika ve güvenlik politikası sorunlarında ortak tutumlar geliştirebilme becerisinden yoksundur" ("NATO außer Kontrolle [Kontrolden çıkmış NATO, çev.]", *Tages-Anzeiger,* Zürich 31.10.1998, sh.5). "Avrupa, Balkanlar'da kan dökülmesini

kendi başına engellemeye kalktığında büyük bir fiyaskoya uğradı" (Charles A. Kupchan: "Vom Friedensstifter zum Partner: Amerika, Europa und die atlantische Sicherheit [Arabulucudan Ortağa: Amerika, Avrupa ve Atlantik Güvenliği, çev.]" *Internationale Politik,* Bonn, Nr. 7, Temmuz 1998, sh. 23). "Hükümetler gibi vatandaşlar da Avrupa'nın Balkanlarda'ki baygınlığından şikayet ediyorlar" (Klaus Hänsch, Avrupa Sosyal Demokrat Partisi'nin temsilci grup sözcüsü, *Focus,* München Nr. 36, 1998, sh. 80). "Sırplar kendilerine Kosova'nın en güzel kesimini ayırırken - ve onu etnik olarak temizlerken - Avrupa yalnızca seyrediyor" (*Die Weltwoche,* Zürich 20.8.1998, sh. 9) ve ABD'nin bir kez daha "Avrupa'daki lider rolünü" üstlenmesini bekliyor ("Ein Husar auf dem Balkan: Richard Holbrookes Erinnerung an die Verhandlungen über das Friedensabkommen für Bosnien [Balkanlar'da bir Husar: Richard Holbrooke'un Bosna İçin Barış Antlaşması Müzakereleri üzerine anıları, çev.]", *Die Zeit,* Hamburg 5.11.1998, sh. 13). Diğer bir deyişle, Avrupa "bütün yollar Washington'a çıkar" ilkesine göre hareket etmektedir (Michael Wolffsohn, *Bild,* Hamburg 30.7.1996, sh. 2). Bu durum özellikle binyıl dönümünde "Amerika'nın Avrupa'daki kaniş köpeği" olarak adlandırılmayı kabul etmek zorunda kalan solmuş dünya gücü İngiltere için geçerlidir (Theo Sommer: "Schüsse ins Nichts [Hiçliğe atışlar, çev.]", *Die Zeit,* Hamburg, 22.12.1998, sh. 1; Blair'in Kosova Kursu için Britanya'nın alkışı; daha kararlı, daha ahlakçı bir "Lider mi, Clinton'un Kaniş Köpeği mi"?, *Neue Zürcher Zeitung,* 24.4.1999, sh.3). "Heyecanlı bir AB ve Euro taraftarı" olan Britanyalı Parti Lideri Paddy Ashdown'un 24.9.1998'de Brighton'da Britanya Liberal Demokrat Partisi'nin yıllık toplantısının kapanışında, "içten bir ihtirasla" ve "aktörce pozlardan uzak" bir şekilde yaptığı ve AB'ye şu şekilde seslendiği konuşmayı kim dinledi ki: "AB nihayet dış politika alanında hareket yeteneğine kavuşmalıdır. Üye devletleri, sebze tüccarları ve konserve fabrikalarıyla ilgili çerden çöpten konularla boğmaktadır, ancak zamanında Bosna'da ve şimdi Kosova'da olduğu gibi Avrupa'nın ortasında bir yangın çıktığında, bunu söndürmekten aciz durumdadır; Washington itfaiyecilerle gelene kadar hareketsiz kalmaktadır" ("Plädoyer für militärische Interven-

tion in Kosovo [Kosova'ya askerî müdahale için savunma, çev.]", *Neue Zürcher Zeitung,* 25.9.1998, sh.5).

Gerçekten de: 79 gün süren Kosova Savaşı'nda (24.3. - 10.6.1999) "Birleşik Devletler, daha önce Bosna'da olduğu gibi, askerî açıdan asıl yükü çekmişlerdir. Saldırıların çoğunda onların bombaları kullanılmıştır; Brüksel'deki NATO ana karargâhında ipler bir ABD generalinin elinde toplanmaktaydı" (Matthias Nass: "Die Schocktherapie [şok terapisi, çev.]", *Die Zeit,* Hamburg 10.6.1999, sh.1). "Kim Miloseviç'i geri çekilecek şekilde bombaladı? Amerika. Kim gizli bilgilerle Miloseviç'in La Hayes'de yargılanmasını sağladı [...]? Amerika." (Torsten Krauel: "Der Kölner Frieden [Köln Barışı, çev.]", *Die Welt,* Berlin 11.6.1999, sh. 1). "Nüfus ve milli hasıla açısından ABD'nin önünde bulunan ekonomi devi AB, dış politika ve güvenlik politikası konularında bir cüce rolüyle yetinmektedir. Bir Alman donanım uzmanı, 'Kosova, Avrupalıların çıkar çevrelerinde yer alan sorunları çözmeye ne mücadele güçlerinin, ne de askerî teknolojilerinin yeterli olduğunu göstermektedir' demektedir. Onlar, Amerika olmadan 'ancak Andorra'daki bir devlet sorununa veya Monaco'daki bir iç savaşa müdahale edebilirler'." (Wolfgang Proissl: "Kein Plan, keine Waffen [Plan yok, silah yok, çev.]", *Die Zeit,* Hamburg, 27.5.1999, sh. 6). "20'nci yüzyıla kaplan gibi sıçradılar, 20'nci yüzyılın sonunda paspas gibi yere indiler": Avrupa'nın son 100 yıllık sömürüsünü bu şekilde tasvir etmek fazla ileri gitmek mi olacaktır?

"Yakında her yedi devletten biri [genişletilecek olan] AB'nin üyesi konumuna gelecektir. Bu devletler dünya ticaretinin yaklaşık yarısını ellerinde tutmakta ve dünyanın ekonomik veriminin dörtte birini karşılamaktadırlar. Avrupa iç pazarı yaklaşık bir milyar vatandaşı kapsamaktadır" (Werner Weidenfeld; "Euro und Erweiterung - die Zukunft der 'EU' [Euro ve Genişleme - 'AB'nin Geleceği, çev.]" *Neue Zürcher Zeitungi* 10.7.2998, sh. 5). Yine de aşağıda değinilen yapısal nedenlerle "ekonomik dev politik bir cücedir" (*Die Zeit,* Hamburg 19.11.1998, sh. 1) ve "hiçbir uluslararası barış müzakeresinde sesini çıkartmaz, ancak arkadan hesabı öder" (AB Komisyonu üyesi Monika Wulf-Mathies, *Der Spiegel,* Hamburg Nr. 34, 1998, sh. 128). Avrupa'da ne zaman sorunlar baş gösterse - Bosna savaşı, Ma-

kedonya anlaşmazlığı, Kuzey İrlanda krizi - Avrupalılar "lider güç" (*Neue Zürcher Zeitung,* 12/13.12.1998, sh.1) ABD'nin her şeyi halletmesini elleri dizlerinde beklerler, ki Avrupa açısından yaşamsal önemi haiz Ortadoğu sorunu dahi buna dahildir. "L'Europe n'existe pas [Avrupa yoktur - çev.]". Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun ve daha sonra da "ortak bir dış politikaya ve güvenlik politikasına kavuşmak için fazla çaba göstermeyen" ("Krisenbewältigung - wozu? [Kriz önleme - niçin?, çev.]" *Neue Zürcher Zeitung,* 17/18.10.1998, sh.1) AB'nin kurulmasıyla önlenemeyen bu çöküşe kadar nasıl gelindi? Belki de Avrupa'nın 20'nci yüzyıldaki kısmeti, biraz da mizahi - ironik olarak, ciddiye alınmaması gereken bir analizle, 24 numaralı stratagemin ışığı altında incelenerek beyin jimnastiği yapılabilir. Burada kısmi farklılıklarla birlikte ABD Jin Devleti'nin, Fransa ile İngiltere Yu Devleti'nin, Almanya ise Guo Devleti'nin rolünü oynamaktadırlar.

1819 yılında ABD - Başkan Andrew Jackson'ın (1767-1845) deyişiyle - "Kadir-i Mutlak tarafından açıkça öylesine bir kader için seçilıniştir ki, Yunanistan ve Roma altın dönemlerinde imrenirlerdi" (*Neue Zürcher Zeitung,* 21.9.1998, sh. 7) - Florida'yı İspanya'dan almıştır. Teksas'ın 1845'teki birleşmesini izleyen Meksika Savaşı sonucunda - Meksika'nın ülkesinin üçte birine karşılık gelen - Rio Grande'nin kuzeyindeki bölge Amerika'nın olmuştur. ABD'nin yayılışı, 1823'te Batı Yarıküresi'ne yönelik Avrupalı hak iddialarına karşı savunulan Monroe Doktrini'nde ifadesini bulan ve ABD'nin, sistemini bütün Kuzey Kıtası'na yayma yolundaki "açık kararlılığına" dayanan ulusal bir bilince dayanmıştır. ABD'nin genişlemesi ile birlikte - 1850'ye kadar 18 yeni Eyalet entegre olmuş ve yalnız 1845' ten 1849'a kadar olan zaman dilimi içinde ülke üçte bir oranında büyümüştür - Yerlilerin Mississipi'nin doğusundaki bölgeden zorla göç ettirilmesi şeklinde bir etnik temizlik hareketi de gerçekleştirilmiştir. Apaçilerin (1886) ve Siuların (1890) yenilmesi ile birlikte yerli savaşları da sona ermiştir.

1880'li yıllardan itibaren ABD'nin dış politikası, tamamen güçlendirilıniş bir ekonomik yayılmanın işaretlerini göstermekte ve emperyalist düşünce ürününün yayılması ile desteklenmektedir. Bu,

ifadesini, Monroe-Doktrini'nin geçerlilik alanı ile bağlantılı bulunan Hawaii (1887/98) ve Samoa'nın (1899) ele geçirilmelerinde bulmaktadır. 1898'deki İspanyol-Amerikan Savaşı'nda kazanılan zaferle birlikte ABD, Karayipler'deki önder güç konumunu güvence altına almış ve bu da Amerikan sömürge imparatorluğunun (Filipinler, Porto Riko, Guam) kurulmasına yol açarak ABD'nin dünya gücü konumuna gelmesi için temellerin atılmasını sağlamıştır. 1902/03'te ABD Venezüella'ya müdahale etmiş, 1904'te - devletler hukuku açısından tartışmalı bir şekilde - Panama'nın kanal bölgesini ele geçirmiştir.

Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcından sonra ABD bir tarafsızlık politikası izlemiştir. Ancak sonraları, Almanya'nın ve Avusturya-Macaristan'ın düşmanları, ABD'den destek kabul etmeye hazır hale gelmişlerdir. Dünya tarihinde ilk kez Amerikan birlikleri, İngiltere ve Fransa tarafından izin alarak ve hatta davet edilerek Avrupa'ya girmişlerdir. "Zira 1918 yılında, ancak daha sonra müdahalede bulunan Amerikalılar'a kadar, az farkla galip taraf, mağlup Almanya kadar bitkin düşmüştü" (Christian Müller: "Frankreich im Gedenken an die 'Grande Guerre' [Fransa 'Büyük Savaş'ı Hatırlıyor, çev.], *Neue Zürcher Zeitung,* 24.9.1998, sh.5). "1998 yazında John Joseph Pershing (1860-1948) komutasında iki milyon askerden oluşan Amerikan keşif gücü, Fransa'nın kararında belirleyici ölçüde etkili olmuştur" (*Brockhaus Enzyklopädie in 24 Bänden,* 23. cilt, Mannheim 1994, sh. 179). "Daha 1915 yılında ABD'nin finansal etkisi hissedilir düzeydeydi, belirleyici olan 1918 yılında ise orduları batı cephesindeki askerî patı sona erdirdi" (*Der Spiegel,* Hamburg Nr. 46, 1998, sh. 171). ABD yardımı olmadan Birinci Dünya Savaşı İngiltere ve Fransa'nın bu derece açık bir zaferiyle ve Almanya için bu derecede ağır bir barış antlaşması ile , "gerçek" bir "dikta" ile sonuçlanmazdı (Martin Walser, *Der Spiegel,* Hamburg Nr. 45, 1998, sh. 48). Bu barış antlaşması, "Almanya'yı küçük tutma ve moralini bozma amacı gütmekteydi [...] barış antlaşmaları ikinci, daha korkunç felaketin tohumlarını içinde taşımaktaydı" ("1914/18 - des großen Mordens erster Teil [1914/18 - büyük cinayetin ilk kısmı, çev.]", *Tages-Anzeiger,* Zürich 11.11.1998, sh. 2). Burada Jin'in (ABD) Yu

(İngiltere ve Fransa) ile birlikte Guo'ya (Almanya ve Avusturya-Macaristan) karşı giriştiği ilk seferle uzak paralellikleri belirmektedir. Yine Çin örneğine benzer şekilde ABD Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra birliklerini Avrupa'dan çekmiştir. Milletler Cemiyeti'ne bile girmemiş ve yalıtımcı bir politika izlemiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nda Büyük Britanya (Yu) Almanya'nın (Guo) askerî başarıları üzerine 1940 Yazı'ndan itibaren Amerikan desteğini kabul etmiştir. ABD (Jin) savaşın ilerleyen safhalarında "savaşın nihai belirleyicisi" olarak ortaya çıkmıştır (*Brockhaus,* sh. 180) ve mihver devletlerine karşı ittifakın oluşturulmasında lider bir rol üstlenmiştir. ABD'nin öncelikli hedefi, Almanya'nın (Guo) yenilmesiydi. ABD, 1942 Sonbaharı'ndan itibaren Kuzey Afrika ve İtalya'da, 6.6.1944'teki Normandiya Çıkartması'ndan sonra da Fransız (Yu) toprakları üzerinde kara harekâtına girişti. ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'nda ortaya koyduğu performansın hakkı verilmekle birlikte, ABD ile ittifak halindeki "insanlık tarihinin en büyük kitle katliamcısı" (*Neue Zürcher Zeitung,* 26.6.1998, sh. 45) Stalin'in de bundaki merkezi rolü görmezden gelinemez. Onun yardımları sayesinde ABD Almanya'ya karşı 22 numaralı strategemi uygulayabilmiştir. "İkinci Dünya Savaşı'ndan ekonomik olarak güçlenerek çıkan tek güç ABD olmuştur" (*Brockhaus,* loc. cit.). Üstelik bu kez ABD birlikleri - İ.Ö. 665'teki ikinci saldırıyla güçlü bir paralellik içinde - Avrupa'yı, en azından kısmen, terk etmemiştir. "Birçok yorgun ve bitkin devlet arasında savaş sonrası imar hareketine para dökebilecek sağlık ve güç yalnız ABD'de vardı" (*Der Spiegel,* Hamburg, Nr. 46, 1998, sh. 172)

Bütün bunları, Sovyetler Birliği'ne karşı korunma amaçlı olarak NATO İttifakı'nın kurulması izledi, zira Avrupalı "galip devletler", o derecede zayıf düşmüşlerdi ki, doğudaki yeni düşmana kendi başlarına karşı duracak halleri kalmamıştı. Böylece de, Avrupa'nın önemli devletleri tarafından ABD'nin askerî yardımının önce Birinci, sonra ise İkinci Dünya Savaşı'nda olmak üzere iki kez kabul edilmiş olması üzerine, bağımsız ve kendi sorunlarını kendileri çözen Avrupa devletleri ortadan kalkmış oldu. Yalnız "Guo" (Almanya) değil, aynı zamanda buna bağlantılı olarak "Yu" (Fransa, İngiltere ve genel

olarak Batı Avrupa), "NATO önder gücü Amerika"nın (*Der Spiegel,* Hamburg Nr. 43, 1998, sh. 198) kanatları altına girmiş oldular. ABD şimdi ise NATO'nun doğuya açılması yoluyla Orta ve Doğu Avrupa'ya el atmaktadır, üstelik "ABD'li dünya polislerinin dilediği üzere" (*Der Spiegel,* Hamburg, Nr. 49, sh. 88) NATO'nun dünyanın tamamına yönelik eylem planları bu hesaba dahil değildir. NATO açıkça "BM yerine kendine özgü küresel bir güç tekeli" yaratma çabasındadır (" 'Wir sind da im Dilemma': der grüne Außenpolitiker Ludger Volmer über die Kosovo-Krise und die deutsche Zustimmung zum NATO-Angriff ['Biz ikilemdeyiz': yeşil dış politikacı Ludger Volmer ile Kosove krizi ve Almanya'nın NATO saldırısına gösterdiği rıza üzerine, çev.]" *Der Spiegel,* Hamburg Nr. 43, sh. 31; Alman Dışişleri Bakanı Joschka Fischer ile söyleşi: "NATO zorunluluk halinde tek başına davranmalıdır", *Süddeutsche Zeitung,* München 27.11.1998, sh.1). "Belki de Avrupa taktik bir ara parça, Avrasya bölgesine haşin bir şekilde dalan Amerikan çıkarlarının bağlantı noktası konumuna gerilemektedir [...]. Ortada, Transatlantik ittifakının birbirinden uzaklaşmasından çok, Amerika'nın, Avrupa'nın ötesine sıçraması gibi bir durum söz konusudur" (Christian Hacke, Hamburg Milli Savunma Üniversitesi'nde Uluslararası Politika Profesörü, *Tages-Anzeiger,* Zürich, 31.10.1998, sh. 2). Viyana'da Doğu ve Batı Avrupa ile Amerika'dan lider politikacılar ve önde gelen entelektüellerin katıldığı bir toplantıda (26/27.6.1999) eski Amerikan Başkanlık Danışmanı Brzezinski "Amerika'nın küresel kadir-i mutlaklığı"ndan ve "Avrupa'nın, Amerika'nın himayesinde olduğu"ndan söz ettiğinde, gerçi eleştiriyle karşılaşmıştır. "Ancak ona karşı somut bir şey ileri sürülmemiştir" ("Europas Stärke und Amerikas Macht [Avrupa'nın Gücü ve Amerika'nın Kudreti, çev.]" *Neue Zürcher Zeitung* 29.6.1999, sh.5).

Burada, ABD'nin 20'nci yüzyılın başından beri "kendisini bu kadar zamandır çocukça bir şekilde kanla lekeleyen" (Ernst Moritz Arndt [1769-1860], *Die Zeit,* Hamburg 26.11.1998, sh. 44) Avrupa'ya karşı 24 numaralı strategem anlamında bir strateji izlediği iddia edilmemektedir. Yine de, 24 numaralı strategemin kaynaklandığı hikaye ile 25 yüzyıl sonraki Amerikan-Avrupa ilişkileri arasın-

daki - belki de yüzeysel - benzerlikler şaşırtıcıdır. Son derece soyut bir anlamda ABD misyonerce bir yayılma bilinciyle kudretlerinin Avrupa'ya genişlemesini öngörmüş olabilirler, aynı eski Amerikan Başkan F.D. Roosevelt'in (1933-1945) "küresel olarak tanımlanmış Amerikan çıkarlarının aktif olarak savunulmasına taraftar" olduğu gibi (*Brockhaus,* sh. 180). Öbür yandan, Amerika'nın Avrupa'ya asker çıkartmasına iki kez izin veren Avrupalı politikacılar, sahiden gerçekleşen nihai sonuç üzerine düşünmemiş veya bunu istememişlerdir Yani, hikayenin başlangıcından itibaren "oyuna getirilmiş" veya en azından gafil avlanmıştırlar.

Zürich Üniversitesi'nin konferans salonunda 1946'da yaptığı ünlü konuşmada Winston Churchill (1874-1965), sonraları gerçekleşene göre hayli farklı bir Avrupa vizyonu çizmişti. Burada, bir yandan Kıta Avrupası ile, diğer yandan ABD ve Sovyetler Birliği ile birlikte çalışacak bir Britanya Dünya İmparatorluğu'ndan yola çıkmıştı (s. 25.3). Bu konuşmanın üzerinden çok yıl geçmeden İngiltere'nin diğer Avrupa devletleri ile birlikte ABD güdümüne gireceğini, bir Winston Churchill dahi fark etmemiş olmalıydı. Üstelik Churchill, 20'nci yüzyılın kuşkusuz en zeki, en bilge, en uzak görüşlü politik dehasıydı! Bir tek kısıtlamayla: O da eninde sonunda bir Avrupalı'ydı ve Avrupalılar hakkında "dünya politikası kategorilerinde düşünme gücü eksiklikleri" bulunduğu söylenir (Werner Weidenfeld, *Neue Zürcher Zeitung,* 10.7.1998, sh. 5). Washington'un düşüncesine göre Churchill İkinci Dünya Savaşında "Britanya'nın klasikleşmiş denge politikasını izlemişti ki, Roosevelt'in ideallerine göre bunun nihai olarak aşılması gerekiyordu. Dünya gücü Amerika'nın, Britanya sömürge imparatorluğunun devamına yönelik kendisi tarafından da istenmeyen hesapların ötesine geçmesi gerekliydi [...] Hitler Almanyası'na karşı zaferle sonuçlanan savaş boyunca İngiltere, 20'nci yüzyılın dünya egemenliğine soyunan öbür totaliter diktatörüne [Stalin] karşı duracak gücü oluşturmak için ihtiyaç duyduğu güç konumunu, çelişkili bir şekilde, sonuna kadar harcamıştı" ("Jüngstes Gericht und Kalter Krieg: Die Potsdamer Konferenz der Großen Drei vor 50 Jahren [Son yargılama ve soğuk savaş: Büyük Üçler'in 50 yıl önceki Potsdam Konferansı, çev.], *Neue Zürcher*

Zeitung, 15/16.7.1995, sh.9). Buna göre, "önder güç Amerika"nın (*Die Weltwoche,* Zürich 26.6.1997, sh. 15) bütün Avrupa imparatorluklarının 1945'teki çöküşü nedeniyle oluşan güç boşluğunu zorunlu olarak doldurması gerekiyordu. Zira, 1945'in öncesi için olduğu kadar sonrası için de şu retorik soru geçerliydi: "ABD ikide bir etkin müdahalede bulunmasaydı, 20'nci yüzyılda Avrupa tarihi nasıl şekillenirdi?" (*Die Zeit,* Hamburg 29.4.1998, sh. 36).

Bu satırlarda ABD adına ne kadar takdir yer alıyorsa, Avrupa'nın ahlaki, entelektüel ve politik vasıflarına ilişkin yargı da o derecede yok edicidir. Bunun sonucu olarak, Yu ve Guo gibi, ancak çok daha beter bir şekilde, dayanışmada bulunmayı bilmeyen Avrupa'nın başına da uygulanabildiği ölçüde, onlarla aynı şeyler gelmiştir. Böylece "Amerika Avrupa'yı iki kez kendi beceriksizliğinden kurtardı" (*Neue Zürcher Zeitung,* 9.10.1998, sh. 73). İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan itibaren Avrupa'da her açıdan ABD hakimdir, ki ona bu nedenle hiçbir isnatta bulunulamaz, zira onlar Avrupalıların aksine, görece düşünülmüş, ve üstelik başarılı bir şekilde, çoğu zaman ilk planda insanlığın genel çıkarı ile örtüşen, kendi ulusal çıkarlarını gerçekleştirmeyi bilmişlerdir. "Bu, ABD'nin devletler hukukunu hiçe sayarak 'ulusal çıkar adına' cezai yaptırımlar uyguladığı ilk sefer değildir" (*Tages-Anzeiger,* Zürich 31.10.1998, sh. 5); "Amerika kendisini ve çıkarlarını geçen haftaki [Sudan ve Afganistan'da iddia edilen terörist faaliyetlere karşı giriştiği] roket saldırılarıyla olduğu gibi korumaya devam edecektir. Her zamanki gibi, olanaklı olduğunca, dünyadaki dostlarımızla işbirliği yapacağız. Ancak, gerektiği durumda yalnız da hareket edeceğiz" (William S. Cohen, ABD Savunma Bakanı; "Wir werden uns zu wehren wissen [Kendimizi korumasını bileceğiz, çev.]", *Die Zeit,* Hamburg 27.8.1998, sh. 13). "Zorunluluk halinde doğru olanı [!] yapmak bir Amerikan geleneği ve ülkemizdeki [ABD] temel bir davranış biçimidir ve daha popüler bir şey olamaz" ("Fortgang der amerikanischer Luftangriffe gegen den Irak [Irak'a karşı Amerikan hava saldırıları sürüyor, çev.] *Neue Zürcher Zeitung,* 18.12.1998, sh. 1). Dış politika anlamında parlak bir şekilde "ulus devletin sonu" üzerine bol keseden atan Avrupalılar, bir ayrıntıyı, yani hepsinin birlikte, BM'nin bile üstüne çıkan, bü-

tün dünyayı sarmalayan ulus devlet ABD'nin mutlak egemenliğinin ağzına baktıklarını, gözden kaçırmıyorlar mı?

"Avrupalılar hâlâ daha birbirleriyle olan ilişkilerinin ne olduğu sorununu gevelemekteler" (John Kornblum, ABD Bonn Büyükelçisi, *Die Zeit*, Hamburg 19.11.1998, sh. 12), ve "iş somutlaşır somutlaşmaz kavga etmeye başlıyorlar" (Alman Dışişleri Bakanı Joschka Fischer, *Die Zeit*, Hamburg 12.11.1998, sh. 4). Avrupalıların ezeli kökleşmiş rekabeti (s. 33.15) AB'de de sürmektedir ve Amerikalıların karanlık komploları bir yana, 33 numaralı fitnecilik strategemi ile bile sorunsuzca körüklenebilir. ABD'nin Avrupa üzerinde hakimiyet kurmaları ve - aslında "ABD" için bir teşbih olan NATO çerçevesi içinde - üzerinde askerî bir kumanda gücü uygulamaları da bununla bağlantılıdır. "Kuzey Amerika'nın Avrupa'yla kenetlenmesi [...] halen Avrupalıların birbirleriyle geçinmesini kolaylaştırmaktadır" (Michael Rühle, Brüksel'deki NATO uluslararası kanadının politik bölümünde Senior Planning Officer, *Neue Zürcher Zeitung*, 25/26.7.1998, sh. 11). Bu ifadenin diplomatik formülasyondan arınmış açık anlamı, Avrupa'da ABD güdümü bulunmasa iktidar hırsına sahip bazı devletlerin vahşi kurtlar gibi birbirlerinin boğazına sarılacağıdır. "Özellikle Büyük Britanya, Almanya'nın dengelenmesinin Avrupa Birliği tarafından hiç ya da yeteri ölçüde gerçekleştirilemeyeceği,bu nedenle de Washington'un dengeleyici rolünün vazgeçilmez olduğu görüşünü taşımaktadır" (Werner Link: "Gleichgewicht ung Hegemonie [Denge ve hegemonya, çev.] *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 19.9.1997, sh. 13). Avrupa, zamanında pek çok kavgacı horozu kalkanlar üstüne kaldırmış olabilir, ancak, en azından 20'nci yüzyıl içinde Lin Xiangru (s. 33.17) ölçeğinde statüye sahip insanlar yetiştirmemiştir.

AB'nin planlanan mega-genişlemesinden sonra ulaşacağı nüfusun iki katını barındıran Çin ise kendi iç çelişkilerini kendisi çözebilir ve bir dış gücün daimi dengeleyici müdahalesine bağımlı durumda değildir. "Çin, güvenlik politikası açısından kendisini bağımlı kılmamıştır [...] kendi bağımsızlığı üzerinde direten bir aktör olarak ortaya çıkmaktadır" (Curt Gasteyger: "Auf der Suche nach Sicherheit: Ostmitteleuropas Blick auf die NATO - Chinas Alleingang [Gü-

venlik Arayışında: Doğu Orta Avrupa'nın NATO'ya bakışı - Çin'in yalnız yürüyüşü, çev.]", *Neue Zürcher Zeitung,* 28.8.1009, sh. 49). Buna karşılık, her çağdaş Avrupalı için güvenlik ve dünya politikası, hatta yukarıdaki alıntıların da gösterdiği gibi Avrupa içi konular açılarından sihirli sözcük "güdüm"dür. Başta gelen Avrupalı politikacılar arasında "batının önder [güdümcü, çev.] gücü" (Michael Stürmer, *Neue Zürcher Zeitung,* 28.8.1998, sh. 5) ABD'nin yer almadığı, Avrupa'yı ilgilendiren bir gelecek perspektifi bulunmamaktadır. Avrupalıların güdüme ihtiyaçları vardır, hem de ABD'nin güdümüne. ABD'nin güdümü, çıkmaz ayın son çarşambasına kadar Avrupa'nın politik düşüncesinin temel taşı olmaya devam edecektir, zira "Avrupa güvenlik ve savunma kimliği" 21'inci yüzyılda da "NATO'nun - ve böylece ABD'nin - imkanları kullanıma açmasına bağımlı olacaktır" ("Ein Maß an Unsicherheit erhalten [Bir güvensizlik ölçüsü edinmek, çev.]": NATO- Askerî Komisyonu Başkanı ile söyleşi, *Neue Zürcher Zeitung,* 27.4.1999, sh. 9). ABD'nin "güdümü" bir "dünya diktatörlüğüne" dönüşecek olursa (*Facts*'in kapak hikayesi, Zürich 20.8.1998), Avrupa bunu gizlice içerleyerek de olsa, bakımı kolay bir kız çocuğu gibi uslu bir şekilde kabullenecektir. Yalnız "Büyük Britanya ve Almanya gibi orta derecede bir büyük güç" olan Fransa (Rudolf Augstein, *Der Spiegel,* Hamburg Nr. 41, 1998, sh. 24), "ulusal büyüklüğünü göstermek ve yaşamaya dair sarsılmaz gereksinimi" ile (*Tages-Anzeiger,* Zürich 5.5.1998, sh. 5), sağda solda surat assa da, Avrupa'nın ABD güdümüne bağımlı olduğunu bilmektedir ve "[ABD ile Fransa arasındaki] prestij ve atalet kaynaklı tartışmaların geri dönülmez bir kopma noktasına gelmesine asla izin vermemiştir" (Helmut Schmidt: "Nicht ohne Paris [Paris olmadan asla, çev.]",*Die Zeit,* Hamburg 20.12.1996, sh. 1). "Bosna savaşı bile, Washington'un güdümü ile kararlı önlemler alınana kadar kendi kapısının önünde yıllarca süregelmiştir" (Stephan Bierling: "Amerika führt - Europa folgt? [Amerika güdüyor - Avrupa takip mi ediyor? çev.] *Internationale Politik,* Bonn, Nr. 2, Şubat 1998, sh. 16).

Amerikalılar, "uluslararası güvenlik ve refahın mantıklı bir ölçüde korunması açısından Amerikan hakimiyetinin ne denli önemli olduğunu" vurguladıklarında (Robert Kagan: "Ein Segen für die

Welt: Nur Amerikas Hegemonie garantiert ein Mindestmaß an Stabilität [Dünya için bir lütuf: Yalnız Amerikan hegemonyası, asgari bir istikrarı garanti eder, çev.]", *Die Zeit,* Hamburg 9.7.1998, sh. 11] veya "Gerçi Amerika'nın kibrinden sürekli şikayet edilir, ama dünyada tek kalmış süper güç dışında kim küresel istikrarı ve refahı garanti edebilir ki?" gibi şeyler söylediklerinde (Robert D. Kaplan, *Die Weltwoche,* Zürich, 6.8.1998, sh. 11) ya da Avrupalılar, "Amerika'nın gelecekte de Avrupa'nın iyiliği açısından vazgeçilmez olduğunu" söylediklerinde (*Neue Zürcher Zeitung,* 16/17.5.1998, sh. 3) her olgun Avrupalı duraksamadan çabucak kafa sallayacaktır. Böylece de, ABD'nin Avrupa'dan çekilmesinin ve bunun sonucu olarak Avrupa'nın öksüz kalması ihtimalinin düşüncesiyle bile paniğe kapılan Avrupalılar, her seferinde rahatlayarak ve sevinçle yeniden tespit etmektedirler ki, "ABD şemsiyesi altındaki Avrupa"nın (*Neue Zürcher Zeitung,* 25.5.1998, sh. 5'teki bir makalenin başlığı) "ABD' nin güdüme amade oluşunda bir eksiklikten [...] şikayet etmesi" mümkün değildir (Ernst-Otto Czempiel: "Rückkehr in die Hegemonie [Hegemonyaya dönüş, çev.]", *Aus Politik und Zeitgeschichte,* Bonn 1996, cilt 43, sh. 25).

Strategemsel düzleme dönecek olursak: Avrupalılar, öngörüsüz olmaları hasebiyle, 20'nci yüzyıldaki maceralarını, ABD gibi başka ülkelerin strategemsel anlamda kendi yararlarına kullanarak hangi çıkarları sağlayabilecekleri noktasında pek fazla analiz etmemişlerdir. Böylece 20'nci yüzyıldaki Avrupa tarihi 24 numaralı strategemin senaryosuna paralel bir şekilde gelişmiştir. Ve 21'inci yüzyılın eşiğinde şu soru sorulmaktadır: "Avrupa neden ve niçin birleşmektedir?" ("Vor einer europäischen Renaissance? [Bir Avrupa Rönesans'ı Öncesinde miyiz? çev.]", *Neue Zürcher Zeitung,* 2/3.5.1998, Başyazı). Birçok bağımsız hükümetle ortak olmak yerine Brüksel'de yer alan tek bir merkeze emir vermenin çok daha rahatına geleceği kesin olan ABD tarafından daha kolay güdülebilir olmak için mi? "Avrupalı dünya gücü rolü"ne soyunulurken her halükarda "kendi kendine mahcuriyet" nedeniyle ("Weltmacht Europa [Dünya gücü Avrupa, çev.] *Die Zeit,* Hamburg, 19.11.1998, sh.1) "gerçekten süklüm püklüm olunmuştur" (*Neue Zürcher Zeitung,* a.g.m.). "Sovyetler

Birliği'nin sonundan beri Avrupalı devletler gerçi fasılalarla dünya politikasında daha fazla bağımsızlık için çabalamaktadırlar. Bosna'daki etkisi hala devam eden hezimetlerinden sonra ise, politik ve maddi zayıflıklarının ve ABD'ye bağımlılıklarının bilincine tekrar vardılar. Bağımsızlık işaretleri, kendine önem kazandırma denemesi düzeyinin üzerine nadiren çıktı" ("Europa in der globalisierten Welt [Küreselleşmiş dünyada Avrupa, çev.]", *Neue Zürcher Zeitung,* 12/13.12.1998, Başyazı).

"Önder güç ve dünya düzeninin çapası Amerika"ya gelince (*Neue Zürcher Zeitung,* 13.9.1999, sh. 3), onun "dünyadaki kendine özgü önder güç tasavvuru ilk planda askerî kudrete değil, her şeyden önce politik araçların düşünülmüş ve ustaca kullanımına" dayanmaktadır (*Neue Zürcher Zeitung,* 18/19.7.1998, sh. 1). Tam da bu sanatı Avrupalılar önder ulusları olan "Başöğretmen Amerika'dan" (*Tages-Anzeiger,* Zürich 31.10.1998, sh. 2) henüz öğrenmemişlerdir; o Avrupalılar ki, "yarım yüzyıl boyunca büyük sorunlarda Amerika tarafından güdülmeye kendilerini alıştırmışlardır" (NATO Generali a.D. Gerd Schmückle, *Die Weltwoche,* Zürich 14.9.1995, sh. 4).

24.4. İmparator'un Çevresini Temizlemek ve Chao Cuo'yu Öldürmek

Han Hanedanı'nın (İ.Ö. 206 - İ.S. 220) kurucusunun, İ.Ö. ikinci yüzyılda zeamet beyleri olarak atanan akrabaları, onyıllar boyunca giderek bağımsızlaşmışlardı. Zeamet bölgelerinde vergi salmış, kendi adlarına paralar bastırmış, memurlar atayıp azletmiş ve imparatorun etkisinden gittikçe daha çok kopmaya başlamışlardı. Tamamen özerkleşerek taçtan bütünüyle bağımsız ülkeler oluşturmaları artık sadece bir zaman sorunuydu. İmparator Jingdi (İ.Ö. 157-141), Büyük Denetçi Chao Cuo'nun (İ.Ö. 200-154), zeamet bölgelerini ve böylece zeamet beylerinin etki alanlarını küçültme önerisini kabul ettiğinde, Wu Beyi Liu Bi, uzun süredir kurmakta olduğu İmparator'a karşı bir ayaklanma başlatma planını yürürlüğe koydu. Nihayet eline bu ayaklanmayı meşru gösterecek bir fırsat geçmişti. Zira bu-

nun amacının, "İmparator'un çevresini temizlemek ve Chao Cuo'yu öldürmek" olduğunu ileri sürecekti. Bunun sonu, "Yedi Beyliğin İsyanı" oldu.

İsyancılar Başkent'e doğru ilerlerken, sarayda korku ve panik havası yaşanmaktaydı. Yerini kapmaya çalışanlar Chao Cuo'yu, bu lanetin müsebbibi olmakla itham ediyorlardı. Bunun üzerine İmparator onu idam ettirdi. Silahlarını hemen bırakan isyancılara yönelik af ilan etti. Ama isyancıların gerçek amacı Chao Cuo'nun devreden çıkarılmasından ibaret değildi. Onun elimine edilmesi, kuşkusuz liderlerinin asıl hedeflerinden biriydi, ama burada bir nihai hedef değil, öne sürülmüş bir ara hedef söz konusuydu. Chao Cuo'nun ölümünden sonra isyancılar İmparator'a karşı açık bir ayaklanmaya giriştiler, ancak üç ayda yenildiler (s. 19.42). Yu Xuebin *Yeniden açıklanmış ve Derinlemesine Analiz Edilmiş 36 Strategem* adlı kitabında (Pekin 1993) Chao Cuo'yu Guo Devleti ile, İmparatorluğu ise Yu Devleti ile karşılaştırmaktadır.

24.5. Hırsızla Beraber Hırsıza Karşı

Bay Wang otobüsle evine dönmektedir. O gün geçmişe şamil bir maaş ödemesi almıştır, toplam olarak 1000 Yuan'a yakın (yaklaşık 240 DM). Kendi kendine, karım kesin çok mutlu olacak diye düşünmektedir. Otobüsten indiğinde, ona, sanki biri çantasına dokunmuş gibi gelir. Hızla para cüzdanına doğru bir hamle yapar, ama cüzdan sanki kanatlanıp uçmuştur. Aynı anda Bay Wang iki adamın heyecanlı bir şekilde oradan kaçmakta olduklarını görür.

Bay Wang ancak genç ve atik A'yı yakalamayı başarır. Eşlikçisi B ise kaçmıştır. Bay Wang, genç adama şöyle der: "Sen bir hırsızsın. Ama ötekisi para cüzdanıyla birlikte kaçtı. Şimdi başın belada. Ama beni suç ortağına götürüp onu cezalandırmamı sağlarsan, senin serbest kalacağına söz veririm". Genç hırsız ise, ilk kez böyle bir şey yaptığını söyler. Para cüzdanını geri alabilmesi için Bay Wang'ı B'nin evine götürmeye hazırdır. Öyle de olur. Bay Wang olayı polise intikal ettirir. Hırsız B yakalanır. Ancak hırsız A da hak ettiği cezadan

kurtulamaz. Bu örnek, 6.7.1996'da Nanjing'de basılan *Dienstleistungs-Anzeiger*'deki "Günümüzde 36 Strategem" dizisinde yayımlanmıştır.

Bay Wang ilk aşamada, hırsız B'yi enseletmek ve cüzdanına kavuşmak için hırsız A'nın yardımına başvurmuştur. İkinci aşamada ise hırsız A'yı suç ortaklığı nedeniyle kendi kendine yarattığı kaderine terk etmiştir.

24. 6. Ucuz bir eve doğru

Bay Wang, bir daire satacağına dair bir ilan verir. Buna göre, aklında 50.000 Dolar civarında bir bedel vardır. İlgilenenler ise, 30.000, 35.000 ve 40.000 Dolarlık tekliflerde bulunurlar. Tam Bay Wang 40.000 Dolarlık teklif sahibiyle masaya oturacakken yeni bir ilgili 45.000 Dolarlık teklif getirir ve bunun 5.000'ini hemen ödemeye hazır olduğunu bildirir. Bu nedenle Bay Wang bütün diğer ilgililere ret cevabı gönderir. Sonra da sözleşmenin yapılmasını beklemeye başlar. Ancak gözüne kestirdiği alıcıdan artık haber çıkmamaktadır. Birkaç gün sonra Bay Wang artık dayanamaz ve telefona sarılır. Karşı taraf, karısının 45.000 Doları fazla bulduğunu söyleyerek kendisini şoke eder. Kadın, başka bir yerde daha ucuza bir daire bulmuştur bile. Acaba fiyat üzerinde yeniden pazarlık edilebilecek midir?

Bay Wang tabii ki zıvanadan çıkar. Ama kızgınlığını içine atması gerekmektedir. Zira karşı taraf, olası alıcı olarak kendisine kalan tek kişidir. Daireyi de mümkün olduğunca çabuk satmak istemektedir. Bu durumda, fiyat üzerine yeniden pazarlık yapmaktan başka çaresi kalmaz. Sonuçta 30.000 Dolar üzerinde anlaşmaya varılır.

Ciddi olmayan bir teklif ile alıcı önce Bay Wang'ı kandırmış ve diğer rakiplerini kendi elleriyle devreden çıkarmasını sağlamıştır. Yani, alıcının bakış açısından Yu Devleti (Bay Wang) Guo Devleti'ni (rakip alıcılar) yok etmiştir. Bundan sonra satıcının eli kolu bağlanmış, alıcı ise avantajlı duruma geçmiştir. Sonunda ise alıcı satıcıyı, kendisine uygun bir fiyatı kabul etmeye zorlamıştır - Çin strategem

araştırmacısı Yu Xuebin için 24 numaralı strategemin uygulanmasının tipik bir örneği.

24.7. Çin Karmaşa Denizine Dalmak İçin, Batı'nın Değerleri Dalgasında Sörf Yapmak

Amerikan insan hakları politikası ve "barışçıl evrim" stratejisi ilk aşamada Çinlileri, ABD'nin Çin için öngördüğü rejimin, Çin Komünist Partisi'nin (ÇKP) rejimine göre çok daha iyi olduğuna ikna etmeyi amaçlamaktadır. Buna göre, ABD'nin politik ve ekonomik modelinin iktibasından sonra Merkez Ülke nihayet mutlu, müreffeh, demokratik, özgür ve her türlü yozlaşmadan ari bir ülke haline gelecektir. Böyle ışıklı bir gelecek inancı içinde rejimi eleştirenler ÇKP rejimine saldırmaktadırlar. Rejim muhalifi Çinliler, ABD'ye, ortak bir düşman olan ÇKP'yi devreden çıkartmak için yardım etmektedirler (24 numaralı strategemin ilk adımı). Şimdi ise Çin, milyarlarca insandan oluşan bir halkı bir ölçüde bir arada tutmak için elindeki tek politik gücü, yani ÇKP'yi kaybetmiştir. Rejim muhaliflerini de yere çalan bir kaos yayılmaktadır (24 numaralı strategemin ikinci adımı). ÇKP'nin çöküşünden sonrası için vaat edilen parıltılı dönem ortaya çıkmamaktadır. ABD, Çin'i adam etmek için gerekli ekonomik veya başka potansiyele sahip olmadığı gibi, bu yönde bir çıkarı da olmadığından, bunu yüzüstü bırakmıştır. Zira insan hakları politikalarının asıl hedefine ulaşmışlardır: Çin onyıllar boyunca ciddiye alınması gereken bir rakip konumundan çıkmıştır.

Amerika'nın Çin'e yönelik insan hakları politikası resmî Çinli gözlemcilerin bakış açısından aşağı yukarı bu şekilde gözükebilir - yani tamamen 24 numaralı strategemin izinde olarak. Şu cümlelerin başka türlü anlaşılması da mümkün değildir: "ABD'nin ilgilendiği şey Çinlilerin insan hakları değil, [...] Çin'in istikrarını bozmak ve gelişmesini engellemektir" (*Beijing Rundschau,* Pekin Nr. 16, 16.4.1996, sh. 13; ayrıca bkz. Giriş, 17, aynı zamanda 19.38).

24.8. Küçük Linlin Babasını Nasıl Parmağında Oynattı?

16 yaşındaki Linlin'in canı McDonald's'ta bir şeyler yemek istemektedir. Günlerden Pazar'dır. Daha o hafta içinde iki kez Batılı bir fastfood lokantasına gitmiştir. Bu da ona bayağı tuzluya mal olmuştur. Şimdi babasına yine yalvaracak olsa, kesinlikle hayır cevabını alacaktır. Kahvaltıdan sonra babasına: "Bugün 16 Haziran. Babalar günün kutlu olsun" der. Baba neşeli bir şekilde göz kırpınca da, daha hafif bir sesle "Baba, bugün McDonald's'a gitmek istemez misin?" diye sorar. Baba başını sallayınca da Linlin hızlıca ekler: "İyi o zaman, seni davet ediyorum. Hadi birlikte anneme gidelim de ondan para isteyelim". Soğan erkeği olan baba duraksar. Linlin ise ateşi körükler: "Baba, paranı üzerinde tasarruf edemediğini biliyorum. Normal günlerde lezzetli bir şey almak istediğinde, olmuyor. Peki neden böyle bir kutlama gününü kullanarak annemin masrafları üstüne almasını sağlamayalım?" Bu kez baba harekete geçer. Böylece ikisi de cesaretle anneye gider ve para vermesini rica ederler. Anne, ailenin mali kaynaklarını demir yumrukla idare etmektedir. Ama kızının, çocuk sevgisini ortaya çıkardığını ve babasının kutlama gününü güzelleştirmek istediğini öğrendiğinde yumuşar. Böylece üçü de McDonald's'a giderler.

Akşama anne mahalleye misafirliğe çıkar. Linlin, bu fırsatı, Nanjing'de basılan *Diensleistungs-Anzeiger*'de 24 numaralı strategem üzerine yayımlanan bir araştırmada yazıldığı gibi, "strategemin ikinci aşaması için" kullanır. Babasına der ki: "Shanxi Sokağı'nda yeni bir tavuk lokantası açıldı. Yemeklerinin çok lezzetli olduğunu duydum. Bugün senin için bir kutlama yemeği ayarladım ya. Sen de buna karşılık beni birkaç gün içinde bir tavuk ziyafetine davet edersin, değil mi?" Baba bunu duyduğunda gözleri büyür. "Şimdi de tavuk mu yemek istiyorsun! Linlin, paramın olmadığını biliyorsun." - "Baba, daha üç gün önce 300 Yuan [yaklaşık 70 DM] prim aldın ve onu henüz 'yukarıya' teslim etmedin. Ama benden kaçmaz. Annem bunu öğrenirse, tamamını elinden alır". Bu darbeden sonra babaya alttan almak düşer.

"Guo'ya saldırmak için yol ödünç almak" strategeminin başarısı,

Linlin'i hayli sevindirmiştir. Ama kendisine der ki: "Anne, Baba, bugün sizden yiyorum. Ama bir gün para kazanınca, mutlaka her gün ben size ısmarlayacağım!"

Linlin ilk adımda birlikte cömertliğe alıştırdığı annesi hesabına babasına bir kutlama yemeği ayarlamayı başarmış, böylece ikinci adımda babasından bir karşı davet talep etmiştir. Önce karşı tarafı, ancak onun yardımıyla başarabileceği bir şey için ayartmak, böylece de durumu ikinci adım için olgunlaştırmak: karşı tarafın kendisini külfet altına sokmak - bu gibi örneklerde, 24 numaralı strategemin olası fonksiyon şekilleri ortaya çıkmaktadır.

24.9. Wu Krallığı'ndan Yardım Teklifi

Kızıl Asa Savaşı'ndan sonra (bkz. 9.1, 35.1) Liu Bei öncelikle Jingzhou, Nanjun ve Xiangyang üzerinde hakimiyet kurmuş, bundan kısa bir süre sonra ise generalleri Zha Yun ve Zhang Fei'nin yardımıyla Lingling, Guiyang, Wuling ve Changsha'yı da ele geçirmiştir. Böylece, Jingzhou'nun büyük bölümü üzerinde egemen konuma geçmiştir (bkz. 20.15). Aynı zamanda ise Wu Kralı Sun Quan Cao Cao birliklerine karşı acı yenilgiler almış ve en iyi ordu kumandanlarından ikisini yitirmişti. Jingzhou'nun eski valisi Liu Biao'nun en büyük oğlu Liu Qi (bkz. 28.5) , bir hastalık nedeniyle birdenbire öldü. Liu Bei, Kızıl Asa Savaşı'ndan sonra Jingzhou'yu eline geçirdiğinde, bu davranışının gerekçesi olarak Wu Krallığı'nın elçisi Lu Su'ya (172-217) Liu Qi'nin emanetçisi olarak davrandığını ileri sürmüştü. Bu olay üzerine Lu Su'nun, Jingzhou'nun iadesi konusunu gündeme getirmesi öngörülmekteydi.

Zhuge Liang, Lu Su'nun taleplerine karşı kendisini savunmak için sanatsal sözler sarf etti. Buna karşın, Liu Bei tarafından şahsen düzenlenen, tanıklığını Zhuge Liang'ın yaptığı ve Lu Su tarafından imzalanan bir belgeyi Lu Su'ya tevdi etmek zorunda kaldı. Bu belgede, Liu Bei, Jingzhou üzerindeki hakimiyetinin geçici olduğunu, başka bir bölgeyi ele geçirdiğinde Jingzhou'yu Sun Quan'a terk edeceğini kabul ediyordu. Burada amaçlanan, o sırada Liu Zhang'ın elinde bulunan Yizhou (şimdiki Sichuan Eyaleti) idi.

Lu Su belgeyi dönüşünden sonra Wu Ordusu'nun başkumandanı Zhou Yu'ya gösterdiğinde, Zhou Yu kızgınlıktan kendini kaybetti. "Belgede sözü edilen geçicilik, fasafiso" diye küfretti. Birkaç gün sonra gözcüler, Liu Bei'nin ölen karısı için Jinghzou'da bir anıt mezar diktirtmekte olduğu haberini getirdiler. Bunun üzerine Zhou Yu, Jingzhou'nun geri alınması için bir yöntem keşfettiğini düşündü. Dul kalan Liu Bei'yi Wu Krallığı'na davet eder ve Sun Quan'ın kız kardeşi ile evlenmesi teklifinde bulunur. Gerçekte, bu bir strategemdir. Kız kardeş sadece bir yem, bir kukadır (bkz. 31 numaralı strategem). Buna göre, Liu Bei Wu'ya varış anında zararsız hale getirilecek, akabinde ise Jingzhou ele geçirilecektir. Ancak Zhou Yu'nun planı başarısızlığa uğrar (bkz. 13.6). Liu Bei yeni karısıyla birlikte ve sağlığı yerinde olarak Jingzhou'ya geri döner.

Bundan kısa bir süre sonra Lu Su yeniden Liu Bei'nin huzuruna çıkar ve Jingzhou'nun geri verilmesini talep eder. Bu kez Liu Bei, Lu Su'nun vicdanını sızlatan gözyaşlarına boğulur. Zhuge Liang, Lu Su'ya, Liu Bei'nin bu derece mutsuz olmasına neden olan zor durumunu ikna edici bir şekilde tasvir eder. Yizhou Valisi Liu Zhang sonuçta Liu Bei'nin kardeşlerinden biridir ve her ikisi de imparatorluk soyundan gelmektedir. Bu nedenle Liu Bei herhangi bir sebep olmaksızın Liu Zhang'ın üzerine yürüyememektedir. Ama Liu Bei başka bir bölgeyi ele geçirmeden Jingzhou'dan vazgeçerse bütünüyle yurtsuz kalacaktır. Jingzhou'yu elinde tutması durumunda ise Wu Krallığı'nın öfkesini üzerine çekecektir. İşte Liu Bei, bu ikilem nedeniyle bu denli acı şekilde ağlamaktadır.

Lu Su, Wu Ordusu'nun başkumandanı Zhou Yu'ya gider. Zhou Lu, Zhuge Liang'ın Lu Su'yu yine oyuna getirdiğini düşündüğünden, öfkelenir, ancak ortaya başarıya ulaşacağı kesin olan bir strategem atar. Buna göre Lu Su'nun yeniden Jingzhou'ya seyahat etmesi ve Liu Bei'ye şu öneriyi getirmesi gerekmektedir: Liu Bei ile Wu Hükümdarı Sun Quan, evlilik yoluyla büyük bir aile içinde birbirine bağlıdırlar. Liu Bei, Jingzhou'nun batısında yer alan Yizhou'daki Liu Zhang'a saldıramadığı için, onun yerine bu seferi Wu yönetecektir. Wu'nun Yizhou'ya saldırma görüntüsü altında harekete geçirdiği birlikler yol üzerinde Jingzhou'dan geçmek durumunda kalacaktır.

Liu Bei gelip orduyu selamlayacaktır. Bu fırsattan istifade ederek onu öldürecek ve Jingzhou'yu ele geçireceklerdir.

Böylece Lu Su, Wu Krallığı'nın yardım teklifini Liu Bei'ye iletir. Zhuge Liang tarafından cesaretlendirilen Liu Bei, bu teklifi kabul eder ve Wu'dan gelecek orduya Jingzhou'dan geçişleri sırasında erzak vermeyi ve onu şahsen selamlamayı kabul eder. Lu Su, tatmin olmuş bir şekilde oradan ayrılır.

Liu Bei, Zhuge Liang'a bu teklifin altında neyin yattığını sorar. Luo Guanzhong'un (1330-1400 civarı) *Üç Krallığın Dramı* adlı romanında Zhuge Liang bu noktada gülümser: "Zhou'nun bu kez uygulamaya çalıştığı strategem bir çocuğu bile şaşırtamaz". Liu Bei, ne demek istediğini sorunca da: "Bu, 'Guo'ya saldırmak için yol ödünç alma' strategemidir" diye cevap verir. "Jingzhou'nun batısındaki toprakları ele geçirme görüntüsü altında Zhou'nun gerçek amacı, Jingzhou'yu işgal etmektir".

Bunun üzerinde Zhuge Liang, Zhou Yu için bir tuzak hazırlar. Zhou Yu Jinghzou kapılarında durup giriş izni talep ettiğinde, şehir surlarından, kendisine ne istediği sorulur. "Liu Bei için ele geçirmek istediğim Batı'ya yürümekteyim. Bu bilinmiyor mu?" Kendisine, "Zhuge Liang, kendisine karşı 'Guo'ya saldırmak için bir yol ödünç alma' strategemini uygulamak istediğinizi biliyor" diye cevap verilir. Zhou Yu, asıl kendisinin bir strategemin kurbanı olduğunu fark eder. Zhou Yu'nun eski bir yarası açılır. 36 yaşında ölür. Son sözleri "Ey gökler, beni yarattın da, o zaman neden [Zhuge] Liang'ı da yarattın?" olur.

24.10. Weißenstein'da Kılıç Dansı

"Wetter yolunda Marburg'a çok uzak olmayan Wehre adında bir köy vardır (bugünkü Wehrda) ve oradaki bir dağın üzerinde bir zamanlar, geriye şimdi harabeleri kalmış olan Weißenberg adında bir harami kalesinin bulunduğu söylenir. Çevre sakinlerine bu kaleden pek çok zararlar gelmiş, üstelik surların sağlamlığı ve dağın yüksekliği nedeniyle haramilere ulaşmak da mümkün değilmiş. Nihayet Wehre'li çiftçiler bir hileye başvurmuşlar. Gizlice kendilerini kılıç ve

zırhlarla donatmışlar, kaleye çıkmışlar ve haramilere, kendilerine bir kılıç dansı gösterisi yapmak istediklerini söylemişler. Bu görünüş altında kaleye girmelerine izin verilmiş; orada silahlarını ortaya çıkartmışlar ve haramilerle onlar teslim olana kadar cesurca savaşmışlar, sonunda çiftçiler tarafından oranın derebeyine kaleyle birlikte teslim edilmişler" (*Die deutschen Sagen der Brüder Grimm. Zweiter Teil: Geschichtliche Sagen* [Grimm Kardeşler'in Alman Söylenceleri. İkinci Bölüm: Tarihsel Söylenceler], Berlin / Leipzig o. J., s. 159).

24.11. Prag, 20 Ağustos 1968

20.8.1968'de saat 23'te bir Sovyet nakil aracının kumandanı Prag uçuşu sırasında bir yardım çağrısı geçer. Yakıt eksikliği çektiğini iddia eder ve acil iniş izni ister. Prag kontrol kulesi bu izni verir. İnişten sonra uçaktan paraşütçüler atlar. Havaalanını işgal ederler. Böylece Sovyet uçaklarının kitlesel indirmeleri başlar.

En çok baskı yapan Çin strategem kitabının yazarı Li Bingyan'a göre bu olay (ki Hanswilhelm Haefs'in kitabı *Die Ereignisse in der Tschechoslowakei vom 27.6.1967 bis 18.10.1968* [27.6.1967'den 18.10.1968'e kadar Çekoslovakya'daki olaylar], Bonn vs. 1969, s. 157 vd.da ana hatlarda değil, ama detaylarda biraz daha değişik şekilde anlatılmıştır), 24 numaralı strategemin uygulanmasına bir örnektir. Hangi görünüm altında ve hangi gerekçeyle olursa olsun, "bir yolun ödünç alınması" burada 24 numaralı strategemin temel unsuru olarak ortaya çıkmaktadır. "Guo'ya saldırmak için bir yol ödünç almak" burada "Prag'a saldırmak için bir yol ödünç almak" olarak yorumlanmaktadır. Asıl kaynak hikayesinin gözardı edildiği buna benzer her türlü yorumda bulunulabilir. Bu, 24 numaralı strategemin bir başka boyutudur. Burada artık iki aşama ile iki ayrı düşmanın değil, ancak tek bir adımda düşmanın devreden çıkarılması söz konusudur. Bu şekilde anlaşıldığında strategem uygulamasındaki hüner, yolu düşmanın kendisinden almakta yatar.

Sosyal emperyalist olarak kötü bir şöhrete sahip bulunan Sovyetler Birliği ile ABD'nin 24 numaralı strategemi mükerrer olarak kul-

landığı Çinliler tarafından iddia edilmiştir. Ağırlıklı olarak Moskova'yı hedef alan Pekin *Halk* Gazetesi'nde 13.5.1978'de yayınlanan bir makaleye göre ABD, 1958 yılında Lübnan hükümetinin ricası üzerine hareket ettikleri savıyla Lübnan'a asker çıkarmıştır. Aynı gazeteye göre Moskova yabancı ülkelerdeki operasyonları çoğu zaman oralardaki hükümetlerin talepleri üzerine harekete geçtikleri veya "saldırılara karşı yardım" ettikleri savıyla gerekçelendirmekteydi.

24.12. Salam taktiği

Haber dergisi *Der Spiegel*'in (Hamburg Nr. 50/1996) dediğine göre, Bonn'un ilerleme stratejleri 1991 yılında zararsız olarak işe başlamışlardı, önce İran Körfezi'nde mayın tarayıcı askerî birliklerin görevlendirilmesi, sonra Türk-İran sınırında Peşmerge mültecilere yardım amaçlı asker gönderilmesi, sonra da Irak'ta BM Müfettişleri'nin nakli için askerî araçlarla sürdürüldü. 1992/93'te 130 sağlık görevlisinden oluşan Kamboçya operasyonu yapıldı ve out-of area yani asıl NATO-alanının dışında güçte vurulan tek Alman askeri Alezander Arndt burada öldü. Bunu, Alman lojistik kuvvetlerinin Somali'ye gönderilmesi izledi (Mayıs 1993-Mart 1994). Haftalık *Die Zeit* (Hamburg, 17.1.1996, s. 15) gazetesine göre 1995'te " 'Tornado Operasyonu' ile out-of-area yurtdışı askerî görevler Anayasa hukuku alanında kabul görmüş oldu". Aynı habere göre, "Son yılların politik sloganlarının top twenty'si [ilk yirmi] arasında bir tanesi hep unutulur - salam taktiği". Bunun uygulanma şerefi ise Palme Savunma Bakanı Volker Rühe ile spiritus rector'u eski genel müfettiş Klaus Naumann'a aitti. Her ikisi de 1991'den bu yana amaçlı olarak ve kamuyu aldatarak silahlı kuvvetlerin dünya çapında harekete hazır bir savaş birliği haline dönüştürülmesi için çalıştılar. Bu çabalar, Alman Parlamentosu'nun 13.12.1995 tarihli kararının gösterdiği gibi, başarıya ulaşmıştır. SFOR görevi ile birlikte, Alman silahlı kuvvetleri, yer harekatına katılan birlikler ve savaş görevi açısından Bosna'daki NATO birlikleriyle eş haklara sahip ortaklar olarak aynı saflarda yer almışlardır.

"Salam taktiği"nin (Çince: "Bir parmak için izin alıp içeri bir okka sokmak [de cun jin chi]" adı, salamın kesildiği ince dilimlerden gelmektedir ve politik veya başka hedeflere, daha küçük talepler ve karşı tarafın buna uygun tavizleriyle ulaşmaya çalışma anlamına gelir. Alman silahlı kuvvetlerinin saf bir savunma gücünden uluslararası bir saldırı gücüne dönüştürülmesi olayında (bu konuda ayrıca bkz. Jürgen Grässlin: *Lizenz zum Töten?* [Öldürme izni mi?], München 1997), Alman sosyal demokratları ve Yeşiller, adım adım taviz verdiler. Salam taktiğinin altında, örnekte görüldüğü gibi, uzun vadeli bir planlama yatması gayet mümkündür, bu nedenle "taktik" adı pek de yerinde görünmemektedir. Salam taktiği, nihai hedefe giden eylemin, pek göze çarpmayan ara hedeflere bölünmesi ve asıl amaçlanan sonucun ilk aşmada gözler önüne serilmemesi açısından, 24 numaralı strategem ile çakışmaktadır. Kökensel anlamı açısından ise 24 numaralı strategem açıkça salam taktiğine göre çok daha dar bir kapsamdadır: Strategem kurbanı öncelikle üçüncü bir tarafı bertaraf etmeye yönlendirilir, sonra ise kendisi devreden çıkartılır.

24.13. Tavşanların İşi Bitince Av Köpekleri Telef Edilir.

Jingzhou Valisi Liu Biao'nun ölümünden sonra Liu Biao'nun dul eşi ve hısımları, Jingzhou'nun hakimiyetini ellerine geçirmişlerdir (bkz. 20.15, 24.9). O sıralarda ise Cao Cao, Jingzhou'yu eline geçirmek için güçlü bir orduyla kuzeyden yaklaşmaktadır. Gasıplar (çapulcular), kendilerini zayıf hissetmektedirler ve Cao Cao'ya direnmek için yeterli destekleri bulunmamaktadır. Bu nedenle, Jingzhou'yu Cao Cao'nun adına yönetmek ve iyi bir yaşam sürebilmek için teslim olmayı kararlaştırırlar.

Cao Cao ise zaten Jingzhou'da bulunmaktadır, hem de önceden eline geçirmiş bulunduğu Fancheng'de (bugünkü Hubei Eyaleti'ndeki Fancheng). Liu Biao'nun dul eşinin erkek kardeşi ve ölen valinin danışmanı olan Cai Mao, Zhang Yun'un eşliğinde Cao Cao ile görüşmek için Fancheng'e doğru yola koyulur. Orada Cao Cao'yu öve öve göklere çıkartır ve Jingzhou'nun askerî donanımı ile ilgili bütün

sorularına gönüllü olarak cevap verir. Bunun üzerine Cao Cao, Cai Mao'yu Güneyin Dükü ve Naibi ve Jingzhou Filosu'nun Büyük Amirali olarak atar. İkisi birbirlerine şükranlarını sunarken, Cao Cao, imparatora, Liu Biao'nun oğlunu, babasının halefi olarak Jingzhou Valisi olarak atamasını önereceğini bildirir. Genç hükümdarlarının yararına olan bu vaadi ve yeni unvanlarını cebe atan her iki Jingzhou'lu Şeref Sahibi, uğurlanırlar.

Cao Cao'ya, bu iki yaltakçıya neden bu denli yüce gönüllü davrandığı sorulur. Cao Cao cevap verir: "Onların amacını anlamadığını mı sanıyorsun? Unutma ki, benim kumanda ettiğim ordular kuzeyden geliyor. Bu iki adamın tersine, nehir savaşında deneyimli değiliz. Şu anda yardımlarına ihtiyacım var. Hedeflerimi gerçekleştirdikten sonra, onlara hak ettikleri şekilde davranabileceğim" (aynı zamanda bkz. 33.11). 24 numaralı strategeme tamamen uygun bulunan bu uygulama - önce kullan sonra at - daha Sima Qian (doğ. yaklaşık İ. Ö. 145) tarafından "tavşanların işi bitince av köpekleri telef edilir" deyimiyle ifade edilmişti.

24.14. Hegel'in Aklın Hilesi

"Akıl *kudretli* olduğu kadar *hilecidir*. Daha sürece dolaysız olarak katılmadan, nesneleri kendi doğalarına uygun bir şekilde birbirleriyle etkileştirmesi ve bu yolla *kendi* amaçlarını gerçekleştirmesinden oluşan aracı faaliyetinde hile ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda denebilir ki, dünya ve sürecine göre tanrısal öngörü, mutlak hile olarak davranmaktadır. Tanrı insanları kendilerine özgü hırs ve çıkarlarına engel olmaz, ama sonuçta ortaya çıkan, bu uğurda kullandıklarının ilk aşamada yapmaları gereken şeylerden farklı bir şey olan, *kendi* amaçlarının gerçekleştirilmesidir."

"Kendisini çelişkiye ve kavgaya, tehlikeye atan, genel fikir değildir; o saldırılardan ve hasardan masun olarak arka planda kalır. *Aklın hilesi* adını verdiğimiz bu durumda akıl, ihtirasların kendisi için sonuç vermesini sağlar ama kendi varoluşu için kullandıkları, bunun bedelini öder ve zarar görürler. Bir parçası hiçsel, diğeri ise

olumlamasal olan şey, dış görünüştür. Çoğu zaman cüzi olan külli olana göre çok küçüktür, bireyler kışkırtılır ve harcanırlar. Fikir, varoluşun ve faniliğin haracını kendi hesabından değil, bireylerin ihtiraslarından öder."

Bunlar, Alman filozof Georg Wilhelm Friedrich Hegel'in (1770-1831) sözleridir. Tanrı'nın "mutlak hilesi"ni veya "aklın hilesi"ni 24 numaralı strategemin sınıflamalarıyla daha iyi kavranabilir hale getirmek mümkün müdür? Bu, belki ancak şöyle bir düşünce silsilesiyle mümkün olabilir: Kendi ihtiras ve kanıları tarafından harekete geçirilen her insan, kendine özgü hedeflerini izler. Ancak sonuçta ortaya çıkan, çoğu zaman, başta aklında olandan tamamen değişik bir şeydir. "Aklın hilesi" insanı, Jin Devleti'nin Yu Devleti'ne yaptığı gibi, kendi niyetine uygun bulunan başlangıç başarısına götürür. Ancak sonuçta "aklın hilesi", aletini, yani insan oyuncuyu kurban ederek, onun önüne göstermelik olarak koyduğu hedeften tamamen farklı bir hedefe ulaşır (krş. Yu Devleti'nin sonu). "Bir şekilde başka bir gücün aleti" olan insan (Peter von Matt, *Tages-Anzeiger*, Zürich 15.9.1998, sh. 62), Goethe'nin *Faust*'una atıfla, kötüyü istemiş ve iyiyi yaratmış, ya da şunu amaçlamış ama buna neden olmuştur.

"Aklın hilesi"nin bu şekilde anlaşılan etkisinin berraklaştırılması için Ralf Dahrendorf'un "Nur Menschen haben Rechte: Das Selbstbestimmungsrecht de Völker ist ein barbarisches Instrument [Yalnız insanların hakları vardır: Halkların kendi geleceklerini belirleme hakları barbarca bir alettir]" adlı makalesinden (*Die Zeit*, Hamburg 28.4. 1988, sh.43) yola çıkıyorum. Amerikan Başkanı Wilson Birinci Dünya Savaşı'nın (1914-1918) sonunda 14 ilkesiyle, kökleri-ni 1776 Amerikan Bağımsızlık Bildirgesinde ve 1789'daki Fransız Devrimi'nde bulan "halkların kendi geleceklerini belirleme hakkı" nın küreselleşmesini savunduğunda, İtilaf Devletleri'nin davası için Çin'e kadar ulaşacak ciddi bir propaganda etkisi hedeflemişti. Çin Cumhuriyeti'nin kurucusu Sun Yatsen (1866-1925) şöyle yazmıştır: "Wilson henüz savaş sürerken, ulusların kendi geleceklerini belirleme hakkını kapsayan ünlü '14 ilkesi'ne biçim vermişti [...] Almanya, gücünü, İtilaf Devletleri'ni Avrupa'da kıstırmak için kullandığından, Başkan Wilson, Alman militarizmini yenmek için bütün

ezilen devletlerin İtilaf Devletleri'yle birlik olması gerektiğini, bu aşamadan sonra kendi geleceklerini belirleme hakkını elde edeceklerini açıkladı. Küçük uluslar Wilson'un sözlerine inandılar ve savaş sonunda ulusal baskıdan kurtulacaklarına dair güçlü bir umuda kapıldılar. Hindular ve Annamitler, savaşı kazanmak, 'dünyayı demokrasi için güvenli kılmak' uğruna kendilerine baskı yapanlara, yani İngiltere ve Fransa'ya yardım ettiler. Çin de bu umutla savaşa katıldı" (Sun Yatsen, aktaran Gottfried-Karl Kindermann [der.]: *Konfuzianismus, Sunyatsenismus und chinesischer Kommunismus* [Konfüçyüsçülük, Sunyatsencilik ve Çin Komünizmi], Freiburg i. Br. 1963, sh. 101). Gerçekte ise itilaf devletlerinin amacı bütün halkların kendi geleceklerini belirleme haklarının dünya çapında gerçekleştirilmesi değildi. Dahrendorf'a göre Wilson'un gerçek amacı, "Avusturya-Macaristan'ı bileşenlerine ayırma için bir ilke üretme" idi. Yani Avusturya-Macaristan halkları kendi geleceklerini belirleme hakkından öncelikle yararlanacaklardı. Böylece düşman Avusturya-Macaristan zararsız hale getirilecekti. Başkan Wilson için böyle bir hedef izlenmeye değerdi ve halkların kendi geleceklerini belirleme hakkı ilkesi görünümü altındaki araç da elverişliydi. "Savaş devam ettiği sürece [Wilson'un] 14 ilkesi İngiltere ve Fransa tarafından tam anlamıyla desteklendi. Savaş kazanıldıktan sonra ise, İngiltere, Fransa ve İtalya, Wilson'un programını engellemeye çalıştılar, zira bu program onların emperyalist amaçlarıyle çelişmekteydi. Nihai olarak [Versailles] Barış Antlaşması, tarihte imzalanan en adaletsiz antlaşmalardan biri oldu. Küçük uluslar yalnız kendi geleceklerini belirleme hakkı kazanamamakla kalmadılar, eskisinden daha da beter bir baskı düzeni altına girdiler" (Sun Yatsen, a.g.m., sh. 101 vd.). Başkan Wilson ve müttefiklerinin yanlış hesabı Bağdat'tan, olayımızda "aklın hilesinden" döndü. Gerçi Wilson, kendi geleceğini belirleme hakkı üzerine kurduğu, Avusturya-Macaristan'ı küçük ulus-devletlere bölme planında başarıya ulaşmıştı. Ancak "halkların kendi geleceklerini belirleme hakkı" kavramı, "aklın hilesi"nin sonraki faaliyeti sonucu kontrolden çıktı ve uzun vadede Birinci Dünya Savaşı'ndaki batılı İtilaf Devletlerinin düşmanlarıyla sınırlı kalmadı. "Annam, Burma, Java, Hindistan, Malaya, Afganis-

tan gibi Avrupalı küçük uluslar da, emperyalist güçler tarafından aldatıldıklarını fark ettiler ve bunun üzerine özgürlük mücadelesine giriştiler" (Sun Yatsen, a.g.m., sh. 102). "Halkların kendi geleceklerini belirleme hakkı", sonuçta İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra İngiliz, Fransız, Hollanda ve Belçika sömürge imparatorluklarının yıkılmasında bir araç oldu. Birlikte 50 milyon km^2 ye yakın bir toprak parçasına - yani Dünya gezegeninin toplam yüzeyinin üçte birine - yayılan bütün bu dünya imparatorlukları, iskambil kağıdından evler gibi devrildi, bunun da ana nedenlerinden biri, aynı devletlerin desteği ile dünyaya yerleştirilen "halkların kendi geleceklerini belirleme hakkı" ilkesinin patlama gücüydü.

Öne sürdüğümüz strategem analizi yerinde olduğu kabul edilirse, "aklın hilesi", Başkan Wilson'un ve itilaf devletlerinin, tamamen bencilce, yalnızca kendi amaçlarına hizmet etmesi için "halkların kendi geleceklerini belirleme hakkı"nı dünya çapında popüler hale getirmeye yöneltmiştir. Daha sonra ise "aklın hilesi", yine Hegel'den alıntı yapacak olursak bu uğurda kullandıklarının "ilk aşamada yapmaları gereken şeyler"den "farklı bir şey olan", kendi amaçlarını gerçekleştirmiştir. Zira aklın hilesi sonuçta, Birinci Dünya Savaşı'nın kendi geleceğini belirleme hakkının önde gelen savunucularından en azından bir kısmının dünya imparatorluklarını, "kendi geleceğini belirleme hakkı" adına yok etmiştir.

Aslında - yine Dahrendorf'a göre - Avusturya-Macaristan'ın vurulması için evrenselleştirilen silahın yok edici şiddeti, batının çekirdek bölgelerini vurdukça, bugünkü batılılar, halkların kendi geleceğini belirleme hakkının "barbarca bir alet", "uluslararası politikanın sözcük dağarcığından silinmesi gereken bir medeniyetsizleştirme aracı" olduğundan (Rahl Dahrendorf), ya da kendi geleceğini belirleme hakkının "halkların afyonu" haline geldiğinden (Jörg Fisch, *Neue Zürcher Zeitung,* 9/10.9.1995, sh. 17) yakınmaktadırlar. Acaba politikacılar "aklın hilesi"nin körü körüne kurbanları olmak yerine, "aklın hilesi"nden amaçsal olarak yararlanabilirler veya en azından bunu değerlendirmelerine bir unsur olarak katabilirler mi?

Michael Stürmer, "aklın hilesine" dayanır gibi görünmektedir (bkz. *Neue Zürcher Zeitung,* 20.2.1998, sh.5), zira onun hesabına

göre, Euro'ya geçiş "Avrupalıları, politikacıların Maastricht 1992 ile Amsterdam 1997 arasında becerebildiğinden daha fazla siyasal hareket yeteneği ve entegrasyona" itecektir. Michael Stürmer'in düşüncelerini, aşağıdaki satırlar daha anlaşılır kılabilir: "Avrupa Para Birliği'nin (APB) altında yatan, Avrupa Birliği'nin önceki başarılarını ve hatta doğuşunu borçlu olduğu siyasal bir düzendir: İktisadın büyük ölçekli liberalleşme üzerine olan çıkarı, Avrupa'nın siyasal birleşmesinin motoru olarak kullanılmaktadır. Bu düzenin parada da işe yarayıp yaramayacağı belli değildir: Para birliği, sonucu kesin olmayan bir maceradır" (alıntı: *Der Bund,* Bern 4.5.1998, sh. 5). 24 numaralı strategemin terminolojisine çevrildiğinde bunun anlamı şudur: Avrupa'daki ekonomik tabanlı aykırılıkları önlemek için iktisadi kuvvetler harekete geçirilmiştir. Bu genel kabul görmüş ve herkes az ya da çok istekli bir şekilde buna katılmıştır. Sonuçta ise Avrupa ulusları siyasal olarak da devreden çıkarılmışlardır, ancak iktisadi birliği amaçlayan herkes bu sonucun gerçekleşmesini gerçekten istememiştir. Buna karşın, siyasal birlik, iktisadi birlikten kaynaklanan zorlamalar sonucu kaçınılmaz ve engellenemez olacaktır, nitekim Euro ile "ticari ve toplumsal alanlar ile devlet arasındaki birlik çözülmekte" ve "şimdiye kadarki ulusal para politikasının araçları - faiz ve kur politikası" devletlerin elinden alınmaktadır (Werner Weidenfeld, *Neue Zürcher Zeitung,* 10.7.1998, sh. 5). Böylece, son tahlilde, iktisadi birliğe yönelik bütün açıklığıyla yürütülen her önlem, aynı zamanda, bazı uzak görüşlü politikacılar tarafından nispeten gizli tutulan Avrupa'nın siyasal birliği nihai hedefine hizmet etmektedir.

24.15. Buda'nın Yanan Ev Meseli

"Böyle duydum. Buda bir zamanlar Rajagrha Şehri'nde [Hindistan'daki Magadha Eyaleti'nin başkenti] şeytan sofrasının tepesinde oturmuş [...] Çevresini sürülerle doğaüstü varlık ve sayısız mürit sarmış [...] O sırada Dünya'nın Yücesi doğrulmuş ve konuşmuş [...]"

"Doğu Asya'nın İncili" olarak da anılan Lotus Sutra'sı böyle başlar. Bütün Uzak Doğu'ya yayılmış bulunan Mahâyâna Budizmi'nin

en önde gelen yazısıdır. İ.Ö. 200 ile İ.S. 200 arasında Hindistan'da ortaya çıkmış olup, özellikli statüsünü, yüzyıllar boyunca dindar Budistler üzerindeki karşılaştırılmaz çekim gücüne borçludur. Buradan itibaren, *Miao Fa Lianhua Jing* başlığı altında aktarılan Çince yazının Margareta von Borsig tarafından yapılan Almanca çevirisine (*Sutra von der Lotusblüte des wunderbaren Gesetzes* [Harika Yasanın Lotus Çiçeği Sutrası], Darmstadt 1003) dayanacağım.

Lotus Sutrası'nın konuşmaları, en yüksek aydınlanmaya ulaşmış olan Buda tarafından söze dökülmüştür. Efsanevî bir arka plan önünde Sutra'nın 28 bölümü içinde muazzam tablolar yer alır. Öğretisel içeriği berraklaştıran paraboller [teşbihler, benzetmeler] arasında, üçüncü bölümde aktarılan yanan ev meseli de yer almaktadır. Bu meselde Buda, dev bir binanın her tarafında birden aynı anda yangın çıktığını ve bütün yapıyı kapladığını anlatır. Evin içinde ölçülemez derecede zengin ev sahibinin aymaz küçük çocukları halen bulunmaktadır. Mutlu bir şekilde oyunlarına dalmışlardır, hiçbir şeyi fark etmezler ve anlamazlar, korkmazlar ve ürkmezler. Kaçmaya uğraşmazlar. Baba çocukları uyarır ve onlara seslenir: "Çabuk dışarı çıkın!" Ama çocuklar babalarının sözlerini üzerlerine almazlar. Korkmamışlardır, ürkmemişlerdir ve dışarı çıkmayı düşünmemektedirler. Aynı zamanda, "yangın"ın veya "ev"in ne anlama geldiğini veya babalarının, kaybedeceklerini söylediği şeyin ne olduğunu bile bilmezler. Oyunları içinde oradan oraya koşuştururlar, ama hepsi budur.

Bunun üzerine baba şöyle düşünür: "Ben ve oğullarım alevler içindeki evi derhal terk etmezsek, ölüm kaçınılmaz olacak." Oğullarının hangi değerli ve ender şeyleri sevdiğini bildiğinden, onlara şöyle seslenir: "Kapıların dışında keçi, geyik ve öküz yüklü bir sürü araba duruyor. Onlarla oynayabilirsiniz. Şimdi çabucak yanan evden çıkmalısınız. Herkese istediğini vereceğim." Çocuklar babalarının söz ettiği değerli şeyleri duyduklarında birbirlerine toslayarak ve öne geçmek için itişerek, gayretli ve istekli bir şekilde yanan evden dışarıya fırlarlar.

Baba hiçbir çocuğuna zarar gelmeden hepsinin dışarı çıktıklarını gördüğünde, dikdörtgen avluda yere oturmalarını sağlar ve kalbi huzur ve sevinçle dolar. Bunun üzerine her bir çocuk babasına der ki: "Baba, bize önceden söz verdiğin değerli şeyleri, keçi, geyik, öküz

yüklü arabaları versene!" Ama baba, her oğluna birbirinin eşi bir araba verir. Bu araba büyük ve geniştir ve birçok mücevherle bezenmiştir. [...] Böylece her oğul bir büyük arabaya çıkar. Önceden sahip olmadıkları ve hiçbir zaman umamayacakları bir şeye sahip olmuşlardır.

Buda bu meseli Lotus Sutrası'nın bir başka yerinde açıklar:

"Acı içinde kör olan ve yolunu kaybeden canlı uğruna
Nirvana'yı vazediyorum.
Bu elverişli vasıtayı kullanıyorum
Ve onların, Buda'nın ruh kuvvetine girmesini sağlıyorum.
Eskiden onlara:
Buda yolunu tamamlamanız gerekiyor diye vazetmiyordum.
Bunu vazetmememin nedeni,
Vaazın zamanının henüz gelmemiş olmasıydı;
Şimdi ise bu zaman gelmiştir,
Ve kırılmaz bir şekilde Büyük Araba'yı vazediyorum."

Meseldeki babaya karşılık gelen Buda, dünyevi duyu ve amaçlarıyla yanan evdeki çocuklara benzeyen insanlara önceleri "keçi, geyik ve öküz yüklü arabalar" vaat eder. Bu, sergilenen Nirvana'nın bir tasviridir. Ben'in tamamen çözülmesi vaadi ile Buda, insanları, ya da en azından bazılarını, illüzyonlarından ve dünyevi sanrılarından (bkz. 19.4) kendilerini kurtarmaya, yani benzetmedeki yanan evi terk etmeye ve kendiliğinden Nirvana'ya ulaşmalarını sağlayacak inziva durumuna geçmeye yönlendirir. Ancak kendilerine "keçi, geyik ve öküz yüklü arabalar" vaat edilen insanlar bu anda bunları almazlar, ama her birine büyük geniş ve mücevherlerle bezeli birer araba verilir. Bununla "Bodhisattva"lık kastedilmektedir. Bir Bodhisattva, aydınlanma merdiveninin en üst basamağında duran, ancak kendisini yeniden dünyaya adayabilmek ve kendi güçleriyle dünyevi "yanan ev"den kurtulma yetenekleri bulunmayanlara yüksek ruhsal makamından yardım edebilmek için Nirvana'ya girmekten bilinçli olarak feragat eden kişidir. Yani bir Bodhisattva, başta istediği kişisel hedeften - yani Nirvana'ya girmekten - binlerce veya milyonlarca yıl boyu feragat eder ve kendisinin artık gereksinim duymadığı

ve sürekli yenilenerek üstüne yığılan hizmetlerinden Nirvana'ya giden yolda yanında durduğu zayıf varlıkları yararlandırır.

Yanan ev meseli, başlangıçta yalnızca yarım gerçeği söyleyen bir Buda görüntüsü çizer. O, insanın önüne öncelikle tek bir hedef olarak Nirvana'ya girmeyi koymaktadır. Bu, uydurulmuş değil, gerçek bir hedeftir. Ancak insanı bu hedefin eşiğine kadar getirdiği zamandır ki, o ana kadar saklı tuttuğu bir başka hedefi, yani onların Bodhisattva'lar olarak varlıklara ve insanlara hizmet etmesi hedefini ortaya çıkarır. Buda, bir dereceye kadar 24.1 numaralı strategemin köken öyküsündeki Yu Dükü'ne karşı Jin Kralı'nın yaptığı gibi davranmaktadır. Ancak asıl amacını, hedeflerden birine ilişkin olarak göstermektedir. Yu Dükü gibi Buda'nın "elverişli vasıta"sına (fangbian) hedef olanlar, bunun karşısında ikinci bir hedefin yer aldığını ancak daha sonra öğrenirler. Jin Kralı'nın aksine, Buda kimseye bir zarar vermemektedir. Bu yüzden, Buda'nın çifte hedef strategemini uygulama şekli, saf bir hizmet strategemi olarak nitelendirilebilir. Burada amaç aracı yüceltmektedir. Bu sonuç, Buda'nın, Müridi Sariputra ile yaptığı ve yukarıdaki meseli, hile uygulaması açısından değilse de yalana yönelik dar bir bakış açısından çözümlediği bir diyalogdan çıkmaktadır:

"Sariputra! Şimdi senin fikrin nedir? Bu baba, her bir oğluna değerli mücevherlerle bezeli birer araba verdiği için hatalı veya yalancı mıdır, yoksa değil midir?" Sariputra der ki: "Hayır, ey Bütün Dünyanın Yücelttiği! Bu baba, oğullarının yangından kurtulmasını sağlamıştır ve bedenlerini ve canlarını korumuştur. Bu bir yanlış veya yalan değildir. Bunun nedeni nedir? Sırf bedenlerini ve canlarını koruduğu için, güzel ve değerli bir şey elde etmişlerdir. Onları elverişli bir vasıtayla yanan evden kurtarmıştır. Ey Bütün Dünyanın Yücelttiği! Bu baba onlara en küçük bir araba bile vermemiş olsaydı, yine de hatalı ve yalancı olmazdı. Pekiyi, neden? Çünkü babanın düşüncesi şöyleydi: 'Elverişli vasıtayla, bu çocukların evden çıkmasını sağlamak istiyorum'. Bu saik yanlış veya yalancı değildir; üstelik değil mi ki, zenginliğinin ölçülemez olduğunun bilincinde bulunan baba, oğullarına cömertçe armağanlar vermiş ve her birine büyük birer araba hediye etmiştir".

Strategem Nr. 25

Kirişi Çalmak ve Kolunu Değiştirmek

Dört ideogram	偷	樑	換	柱
Modern Çincedeki söylenişleri	tou	liang	huan	zhu
İdeogramların çevirisi	çalınak	yatay ki-riş / balkon	değiştirmek	dikey destek direk kolon

Bağıntılı çevirisi

Kirişi / kirişleri çalmak ve kolonu / kolonları değiştirmek (ve yerlerine başkasını / kurtlanmış bir tahtayı koymak).

Özü

1. a) Bir binanın ön cephesini değiştirmeden, için-deki taşıyıcı yapı unsurlarını *sökmek;* bir şeyin çekirdeğini alarak yalnız dış yüzeyinin kalmasını sağlamak; kemiğini iliğini sıyırmak ve ruhu çalarak bedeni sağlam bırakmak.
   b) Bir binanın ön cephesini değiştirmeden, için-deki taşıyıcı yapı unsurlarını *değiştirmek;* bir şeyin / kavramın / fikrin vs. dış görünüşüne dokunmayarak, içeriğini / çekirdeğini / özü-nü gizlice değiştirmek; bir fikrin, ideolojinin konseptin farklı yorumlanmasının, fonksiyon değişikliğinin, döndürülmesinin, bükülme-sinin gizlenmesi; dış görünüş olarak her şeyi olduğu gibi bırakmak, ama içeriden ilkesel bir dönüşümü gerçekleştirmek; bir şeyi, dış görünüşünü aynı bırakarak, dışarıdan fark edilmemesini sağlayacak şekilde kötüleştir-mek, bozmak. Çekirdeksizleştirme strategemi.
2. Bütün bir yapıyı sökerek ve yerine karıştırılabile-cek benzerlikte ancak farklı kesite sahip bir yapı koyarak "kirişleri" ve "kolonları" değiştirmek; bir nesnenin bütününün yerine farklı bir içeriğe

sahip bir ikizini koymak. Cep değiştirme strategemi.

3. Bir ambalajın büyüklüğü, gösterişi vs. ile içinde bulunandan daha farklı veya daha çok içeriği varmış gibi göstermek; Sahte içerikli paket. Hileli ambalaj strategemi.

"Çıplak eliyle vahşi hayvanları yere çalardı": Sima Qian (doğ. yaklaşık İ. Ö. 145) *Tarihsel Anlatılar*'ında Yin Hanedanı'nın (yaklaşık İ.Ö. 14. - 12. yy.) son hükümdarı Zhou'nun beden kuvveti hakkında böyle yazmıştır. Jin Dönemi'nin (265-429) *İmparatorlar ve Kralların Soyağacı Raporu,* buna şunu ekler: "Dokuz öküzü direnmelerine rağmen karşı yöne çekebilir ve kirişleri yerinden söküp sonra da kolonları değiştirebilirdi". Bu, 25 numaralı strategemin en eski izi olsa gerektir. Yin Handenanı'nın imparatorunun kirişleri değiştirdiği hikayesinin gerçek mi olduğu, yoksa bu anlatımın, her iki alıntının yazarı tarafından, Zhou'nun fiziksel potansiyelini tasvir etmeye mi hizmet ettiği sorununu bir kenara bırakalım. Shen Yue (441-553) Liang İmparatoru Wu (502-519) için düzenlediği bir emirnamede, o dönemdeki kanunsuzluğu anlatmak amacıyla "kolonları değiştirmek için kirişleri işçi kullanmadan desteklemek" deyişini kullanmıştır. Yazar Ping Buqing (1832-1896), *Bulutların öte yanındaki önemsizlikler Seçkisi*'nin bir yerinde, Xiao Zixian (489-537) tarafından yazılan *Güney Qi Hanedanı'nın Tarihi*'ne göndermede bulunarak şöyle der: "Kolonları zarar gören bir ev yana yaslanmaya başlar. Yeni bir yapı yapmaya üşenilir. Bunun üzerine hasarlı kolonun yanına ve çatının altına, bunu tutmak için bir tahta parçası konur. Çatıyı tutan tahta parçasının, eski kolona göre daha yüksek olması gerekir, zira aksi halde kolon yerinden çıkarılamaz. Daha sonra hasar gören kolon değiştirilir. Halk ağzında buna 'Kirişleri çalmak ve kolonları değiştirmek' denir".

Buna göre, 25 numaralı strategemin formülü, öncelikle mimari bir anlam taşır. Bizim çevremizde son zamanlarda "çekirdeksizleştirme" denen eylemle ilgilidir (bunun fazla yapılaşmış kentsel bina

bloklarının seyrekleştirilmesi anlamındaki "çekirdeksizleştirme" veya taneleme ile karıştırılmaması gerekir).

25.1. Ruhsuz yapı

"Yeni sakinleri, yapıyı özellikli kılan ne varsa yavaş yavaş bertaraf ettiler: O zamana kadar kamusal bir merkez olan seçkin eliptik okuma ve konferans salonu ile kütüphanenin sembolik enerjisi, 'çekirdeksizleştirildi' ve bu şekilde yok edildi; son derece işlevsel ve aynı zamanda estetik olarak hesaplanmış ve yaratılmış iç mimariden geriye yalnızca yangın duvarları ve bahçe ve pencere yüzeylerinin bazı meşe panelleri kaldı. Bütün döşemeler (Merdivenler, dolaplar, kitaplıklar, kapanır sandalyeli sıralar, dosya sandıkları) gibi, asma kattaki galeri de söküldü; hatta ünlü tepe ışığı ovali bile, kendi parıltılı iç yapısı içinde yıkıldı [...]" 1.5.1926'da Hamburg'da kaderine terk edilen "Warburg Kültürbilim Kütüphanesi'nin çekirdeksizleştirilmesi, bu şekilde betimlenmektedir (Michael Diers, "Dem guten Europäer gewidmet: das wiedergewonnene Warburg-Haus in Hamburg [İyi Avrupalı'ya adanmış: Hamburg'daki yeniden kazanılmış Warburg Evi], *Neue Zürcher Zeitung,* 16/17.9.1995, s. 65).

Evlerin "içinin boşaltılması" veya - yeni deyimle - "çekirdeksizleştirilmesi", Orta Avrupa'da daha 19'uncu yüzyılda ortaya çıkmış olabilir ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yıkılmış durumdaki kent ve evlerin yeniden inşası sırasında özel bir güncellik kazanmıştır.

Eski bir evde oturmak, günümüzde pek çok açıdan "in"dir. Ancak, insanlar aynı zamanda konfordan da vazgeçmek istememektedirler. Hela, merdiven dairesinde yer alamaz. Evde kesinlikle bir banyo bulunmalı ve kilerden odun taşınması gereken kuzine de çağdışı görülmektedir. Bu gibi talepler, iç mimaride kapsamlı bir değişikliği, ana hatların değiştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Eski bir evde modern bir şekilde yaşanmak isteniyorsa, çekirdeksizleştirme uygulanabilir tek çözümdür. Bir evin tadilinde iç döşemelerin kaldırılması ve oda duvarlarının değiştirilmesi, hatta evin bütün iç mimarisinin bertaraf edilerek dış duvarlar ile çatı konstrüksiyonunun oldu-

ğu gibi bırakılması gibi durumlarda, "çekirdeksizleşme"den söz etmek mümkündür. Yani çekirdeksizleştirme, dış yüzeyin korunması suretiyle tadil veya yeniden yapı faaliyeti olarak tanımlanabilir. Böylece, eski bir evin önünde durduğuna inanan bir insan, içine girince asansör, ses yalıtımı, havalandırma tesisatı, yer altı garajı, elektronik mutfak, üç katlı camlama gibi modern bir iç donanım gördüğünde şaşırabilecektir.

Çekirdeksizleştirme, teknik çevrelerde tartışmasızdır. Bu nedenle, Zürich eski şehrindeki yapıların çekirdeksizleştirilmesi karşısında, "Disneyland olarak Zürich" ve "dış cephe şehri Zürich" gibi sloganlar ortaya çıkmıştır (Diete Nievergelt [Ed.]: *Sanierung von Bauten in der Altstadt: Pinselrenovation kontra Auskernung* [Eski şehirdeki yapıların modernleştirilmesi: Çekirdeksizleştirmeye karşı fırça yenileştirmesi], Niederteufen, 1986, s.5). Bunun arkasında ise, çekirdeksizleştirme yoluyla "ruhsuzlaştırılan evler"e yönelik endişe ve eski şehrin anlamını korumasının, ancak evlerin dış cephelerinin arkasında da tarihten izler okunabiliyorsa korunabileceği düşüncesi yer almaktadır. Zürich Şehir Başkanı Thomas Wagner'e göre çekirdeksizleştirme, "acılı bir madde kaybına, sahteliğe" yol açmakta, hatta "Potemkin köyleri [bkz. 29 numaralı strategem]"nden (a.g.e., s. 11) veya "maskeli yapılardan" (Georg Mörsch: *Aufgeklärter Widerstand: das Denkmal als Frage oder Aufgabe* [Aydınlanmış Direniş: Soru veya Ödev Olarak Anıt], Basel vs. 1989, s. 63) söz edilmektedir.

Çekirdeksizleştirmenin karşısında, bir binanın bir bütün oluşturduğu ve salt dış cephenin korunmasının yeterli tatmin sağlayamayacağı düşüncesi yer almaktadır. Çelişkili bir şekilde çekirdeksizleştirme ile amaçlanan, köşelerinde emniyet duygusu yayan eski bir yapının aranan incelik düşü, tamamen yok olmaktadır. Eski bir ev bize bir öykü anlatabilir. Yeni yapılmış bir evin çoğu zaman suratsız ve aşırı simetrik yapısıyla sıkıcı hatlarına göre nasıl bir zıtlıktır bu. Zürich Eidgenössische Technische Hochschule'de (ETH) anıt bakımı profesörü Georg Mörsch'e göre çekirdeksizleştirme, şu gizli ilkenin bir uygulanış şeklidir: "Dıştan algılanabilir güzellikte ve sanat tarihi tarafından saygı duyulan, yani korumaya değer - içten saklı ve estetik olarak zor kavranır, yani vazgeçilebilir". Kamuoyunun tepkisi:

Kendisini "çoğu zaman aldatılmış, düş kırıklığına uğramış, fakirleşmiş hissetmektedir" (Nievergelt, s. 21) ve "dıştan eki görünen her yapıda bir sahtecilikten korkmak" zorunda kalmaktadır (Mörsch 1989, s. 66). İnsanın, göze görünür ve maddi olarak somut nitelikte ve otantik izler taşıyan tarih tanıklarına gereksinimi vardır. Bunlar, entelektüel ve duygusal hafızamıza ve böylece de bize yeni boyutlar ve derinlikler katar. Çekirdeksizleştirmede ise ne olmaktadır?

"Böyle bir iç yıkımı bir kez gözlemleyen kişi, mükemmel çatı gövdelerinin, taşıma yeteneği bulunan tavanların, tornalanmış tırabzanlı sağlam merdiven dairelerinin, parke yer döşemelerinin, masif ahşap kaplamaların, oda kapılarının, oyma ve süslemelerin yok edilmesi karşısında şaşırıp kalır. Evin ve sakinlerinin izleri, yüzyıllar boyunca üst üste yığılan ve geçmiş bir yaşam gerçeğini günümüze taşıyan izler, evin genel ifadesine ait olan ve önem taşıyan dış cephenin özel değeri için asıl gerekçelerden biri olan ve bunu taşıyan izler [ortadan kaldırılır]. [...] O izler, eski bir evin içinin bütün hatırlanacak değerleri yanında, aynı zamanda teknik açıdan da kusursuz ve kullanılabilir ev yapı malzemesi, bunun dışında çoğu zaman amatörler için bile kolay tamir edilebilirlik, çocukların bile anlayacağı kolay teknik, yaşam ritmimize uygun küçük adımlarla değiştirilebilirliktir" (Nievergelt, s. 21 vd.; Mörsch, s. 62). Günümüzün yaratılarıyla karşılaştırıldığında temel farklılığa sahip bulunan eski yapıların bu özelliğini yok eden çekirdeksizleştirme, aynı zamanda "onun çöküşünün yalnızca özellikle belirgin bir türevi" olmaktadır (Nievergelt, s. 26).

25.2. Duvara Oynanan Anıt Koruması

Özellikle kentlerimizdeki çok sayıda eski yapıya, iç hacim, komşulara doğru olan mesafe alan ölçüleri ve bugün yürürlükte bulunan yapı hizasının ihlali açılarından gerçi korunma sağlanmaktadır, ancak bunlar yıkıldıkları takdirde, aynı arsa kullanımıyla yeniden dikilmeleri mümkün olamazdı. Elde edilen dış derinin, desteklerle ayakta duran dış cephenin, çoğu zaman yalnızca eski dış cephe tasarımının yeniden inşa edilmesi, tamamının ise yeni kullanım uğruna bir de

"iyileştirilmesi", yetmektedir, zira sözde bir anıt korunacakken, gerçek amaç yeni bir binanın yükseltilmesidir. İşte anıt korumasının bu şekilde kötüye kullanılması, kamusal tepkiye neden olmaktadır: En azından bu gibi durumlarda, ancak anıt yapısı içinde olanaklı bulunan, arsanın yüksek ticari değerle kullanılmasını bütünsel bir korumanın pey akçesi olarak kabul etmek yerine, anıtın bütünlüğünden feragat edilmekte, yani anıt kavramı daraltılmakta, buna karşın "imar hukukuna göre izin verilmeyecek yeni bir yapı inşa etmek için" dayanak olarak kullanılmaktadır (Georg Mörsch: *Aufgeklärter Widerstand* [Aydınlanmış Direniş], Basel vs. 1989, s. 60). Böylece, Zürich'teki çekirdeksizleştirilmiş bir otelin "koruma" nedeni, bütünüyle yıkılma durumunda imar hattının bugün geçerli olan hizaya çekilmesi gerekliliğiydi. Dış duvarların korunması, yeni binalar için geçerli olan bu düzenlemenin çevresinin dolanılmasını sağlamış oldu (Mörsch, s. 63, 65).

Böylece çifte çekirdeksizleştirme gerçekleşmektedir: Hem bina, hem de "anıt" kavramı açısından.

25.3. Çekirdeksizleştirme Strategeminin Boyutları

Yerleşmiş bir mimari önlem olarak çekirdeksizleştirme bir strategem değil, normal bir süreçtir. "Uzun süredir genel sözcük dağarcığına ait bulunan çekirdeksizleştirme terimi, bir zamanlar tartışmalıyken, artık tamamen normaldir". Zürich Eidgenössische Technische Hochschule'deki (ETH) bir sanat ve mimari tarihi profesörü, 2.9.1998'de böyle yazmıştır. Buna karşın birçok eleştirmene göre, binaların çekirdeksizleştirilmesinin 25 numaralı strategem ile belirleyici paralelliklerinin bulunduğu tespiti de isabetlidir, tabii, strategemin, bir otomobilin kullanılabilir parçalarının sökülmesi veya bir firmanın içinin boşaltılması gibi, hemen her şeye uyarlanabilir olma özelliği dışında. Buna karşın Çinliler, gazetecilere rüşvet vererek basında çıkan haberlerin çarpıtılmasını da 25'inci strategem kapsamında değerlendirmektedirler (*Zeitung der Sonderwirtschaftszone Shenzhen* [Shenzen Özel Ticaret Bölgesi Gazetesi], 29.10.1994).

25 numaralı strategemin ifadesindeki "kolonlar" ve "kirişler", bir eşyanın az sayıdaki ve fakat merkezi öneme sahip unsurları için kullanılan simgelerdir. Bu terimlerle, somut olarak örneğin bir şeyin "tözü", "içeriği" veya "özü" kastedilmiş olabilir. Strategem araştırmacısı Yu Xuebin, "Töz, bir eşyanın diğerlerinden ayrılmasını sağlayan özelliğidir. Bir şeyin tözü (özü, maddesi) değiştirilir veya dönüştürülürse, artık başlangıçtaki şeyden söz edilemez. Dışarıdan orijinaline ne kadar benzese de, gerçekte o artık başka bir şeydir. Gizli töz değişimi, 25 numaralı strategemin en radikal uygulanış şeklidir" diye yazar. "Şekil daha dışsaldır, buna karşılık içerik her zaman yüzeye çıkmaz" diye devam eder. "Bu gerçeklik, bir şeyin içeriğini gizlice değiştirmeye olanak sağlar. Zira dış şekil aynı kalırken içerik değiştirildiğinde, söz konusu değişim bir şeyin iç taşıtıcı unsurlarına yönelik derin etkiler şeklinde ortaya çıksa da, bu durum genel olarak kolay algılanamaz".

Savaşa uyarlandığında, "kolon" ve "kirişler", düşmanın temel savaş gücünü simgeler. Bir evden kolonlar ve kirişler çıkarıldığında, ev yıkılır. Bir ordunun temel savaş gücü ortadan kaldırılırsa, ordu sallanmaya başlar. 25 numaralı strategemin askerî kullanımı, kendi birlik dizilimini sürekli değiştirerek veya göstermelik manevralarla, düşmanın temel savaş gücünü, bütün ordunun taşıyıcı dayanağını kaybedeceği şekilde kaydırmasına ve birçok daha zayıf ve birbirinden yalıtılmış birliğe bölünmesine neden olmayı hedefler. Bu davranış, "düşmanın birliklerini bölmek" ilkesine karşılık gelir. Kendi birlikleri yoğunlaştırılır ve düşmanın parçalara ayrılmış taburlarının üzerine toplu bir hışımla yürünür. Bu şekilde, toplamda varolan yetersizlik, parçalara bölünmüş üstünlüğe dönüştürülebilir ve sonuçta stratejik açıdan da avantaj sağlanabilir.

Başka bir ülke üzerinde gizlice nüfuz kazanılmasında da 25 numaralı strategem kullanılabilir. Strategem araştırmacısı Li Bingyan'a göre Sovyetler Birliği tarafından Afganistan'a, 50'li yılların ortalarından başlayarak her açıdan nüfuz edilmiştir. Buna göre, Muhammet Tarıki'nin başa geçmesinden (Nisan 1978) sonra Sovyetler Birliği ülkeye 6000'in üzerinde danışman ve uzman göndermiş, böylece de ordu ile parti ve hükümet organları üzerinde adım adım denetim

kurmuştur. Aynı zamanda Sovyetler Birliği, işlek bir casus etkinliği geliştirmiş, kilit konumlardaki Sovyet karşıtı kuvvetleri devreden çıkartmış ve bunların yerine Sovyet yanlısı kuvvetleri geçirmiştir. Afgan ordusundaki kolon ve kirişler değiştirildikten sonra Sovyetler Birliği 27.12.1979'da Afganistan'a alenen girmiş ve tek hamlede ülkeyi eline geçirmiştir.

25 numaralı strategemin kullanımı, bunun dışında askerî veya sivil koalisyonlar ve ittifaklarda veya birleşmelerde de düşünülebilir, özellikle de korkulan birlik ortağının ana gücünü (örneğin merkezi birlikler, kadrolar gibi) elinden almak ve kendi formasyonuna sokmak şeklinde. Buna ilişkin somut gözlem malzemesi olarak, ABD'nin NATO içindeki ortaklarıyla olan ilişkisinin 25 numaralı strategem açısından incelenmesi ele alınabilir. ABD, ince bir göç politikasıyla bütün büyük ülkelerden üstün yetenekleri düzenli olarak ayartmakta ve böylece 25 numaralı strategemi ustalıkla uygulamaktadır. "Bu küresel yetenek emilmesi" ile /Martin Kilian: "Siegesdurstig und kaltherzig [Zafere susamış ve taş kalpli]", *Die Weltwoche,* Zürich 26.3.1998, s.7) kendileri güçlenmekte ve bu yeteneklerin vatanları olan ülkeler zayıflamaktadır.

Çatışma durumunda birlikler, karşı taraf fark etmeden müttefik kuvvetlerin takviyesiyle güçlendirilebilir ve böylece zayıflık üstünlüğe dönüştürülebilir. Bu durumda güçlenen taraf kendisine yeni kolon ve kirişler eklemiş olur.

25 numaralı strategemin bir türevi, bir şeyin yalnız içini değiştirmek yerine, gizlice bütün eşyayı değiştirmek ve genellikle sahteyi gerçeğin, kötüyü iyinin, önemsizi önemlinin yerine vs. koymak şeklinde ortaya çıkar. İkinci eşya orijinaline o derece benzemelidir ki, strategem kurbanı sahteyi gerçek, kötüyü iyi veya önemsizi önemli sanabilsin. Hileyi fark ettiğinde ise çoğu zaman artık çok geç olmuştur. 25 numaralı strategemin çok kaba uygulamaları olarak, hileli ambalaj veya Çinliler tarafından çoğu zaman "koyun kellesi asıp köpek eti satmak (gua yangtou, mai gourou)" deyimiyle ifade edilen etiket sahteciliği, bu kapsamdadır. Buna ilişkin bir örneği, strategem araştırmacısı Yu Xuebin vermektedir. Jilin Eyaleti'ndeki yerel bir fabrika, düşük değerli gübreyi, üstünde itibarlı bir devlet kimya fab-

rikasının adı yazan çuvallarla paketlemektedir. Çuvalların dış görünüşü ve üzerindeki yazılar yüksek bir kaliteyi gösterirken, içindekiler gerçekte üçüncü sınıf maldır.

Düşünsel anlaşmazlıklarda 25 numaralı strategemin uygulanma şekli, her zaman için değer verilen bir düşün anıtını (kavram, önerme, önlem, eylem vs.) gerçek içeriğine aldırmadan, kendi görüşünü gerekçelendirmek için kullanılmak, örneğin karşı tarafın önerilerini benimseyip içini kendi içeriğiyle doldurmak şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu yöntem çoğu zaman, düşün anıtının çekirdek içeriğinin gizlice değiştirilmesine dayanır. Örneğin, "dörtler çetesi", 1975'ten beri *Shan-Moor Haydutları* adındaki romana yönelen eleştiri hareketinin işleyişini değiştirmeyi amaçlamaktadır. Bu eleştiri hareketinin adını değiştirmeden - Mao'ya göre bu romanın kusurlu temel eğilimi olan - kapitülasyonizme karşın, bir köylü ayaklanması liderinin, kendi saflarındaki bir rakip tarafından uzaklaştırılmasını eleştirinin temel konusu yapmıştır. Böylelikle Zhou Enlai dolaylı yoldan hedef gösterilmiş olmaktadır. 12.12.1976 tarihli *Halk Gazetesi,* bu yöntemi 25 numaralı strategem altında değerlendirmiştir.

25 numaralı strategeme karşı savunma yapmak için, birlik yoldaşlarına ve tarafsızlara karşı dikkatli davranılır. Ana kaynaklar kolaylıkla başkalarının kullanımına açılmamalıdır ki bunlar o kaynakları yerlerinden kesip kişinin kendi kirişlerini kaybetmesine yol açmasınlar. Aksine, kişinin kendi "kolonları" ve "kirişleri" sürekli gözetim altında tutulmalı, durumları tam olarak bilinmeli, temizlenmeli ve onlara bakılmalıdır ki, kişinin kendi davranış yeteneği asla kaybolmasın. Kişinin kendi "kolon" ve "kirişleri" kimse için kolay ulaşılabilir durumda olmamalıdır. Onların zarar görmesi veya beklenmeden değiştirilmesi olasılığına karşılık zamanında acil önlemler öngörülmelidir.

Önermeler berrak ve yerine göre açıklamalı olmalıdır. Kendisini belirsiz, anlamsız veya çifte anlamlı şekilde ifade eden kişi, düşüncelerinin yanlış yorumlanmasına, değiştirilmesine, kırpılmasına veya başka şekilde karşı tarafın amaçlarına uygun şekilde eğilip bükülmesine kapı açıyor demektir. Ağzından çıkan sözler çarpıtılan, önermesi yanlış veya aksi yönde yorumlanan, sözcükleri ifadesinin genel

anlamından kopartılan kişi, derhal bunu düzeltmeli ve bu şekilde eksik veya yanlış yorumun halkalar halinde yayılmasının önüne geçmek zorundadır. Berrak önermeler bile 25 numaralı strategemin kullanıcılarından korunaklı olmaya yetmez. Örnek olarak avukatlar bazen soğukkanlılıkla "bir metni kesip biçer ve [onlara uyan] anlamı çıkartmayı başarırlar [duan· zhang yi]", hatta karşı tarafa hiçbir zaman söylemedikleri şeyleri bile yükleyebilirler. Edward E. Ott, *Juristische Dialektik* [Adli Diyalektik] adlı kitabında (2.b., Basel vs. 1995, s. 66-77, 79-84) 25 numaralı strategemin bu şekilde uygulanmasını daha yakından incelemektedir.

Başta Zürich kenti ve Genova Kantonu tarafından 20.9.1996 tarihinde Zürich'teki Münsterhof'ta düzenlenen bir Avrupa Bayramı'nda, Winston Churchill'in (1874-1965) Zürich Üniversitesi'nin Konferans Salonu'nda 50 yıl önce yaptığı konuşma bu şekilde kutlanmıştır ("The Tragedy of Europe [Avrupa'nın Trajedisi]", 19 Eylül 1946: Robert Rhodes James (ed.): *Winston S. Churchill: His Complete Speeches 1897- 1963* [Bütün Konuşmaları 1897- 1963], cilt VII 1943-1949, New York/London 1974, s. 7379 vd.). Dinleyenlerde, konuşmacı Churchill'in vizyonunun, Avrupa Birliği'nin kurulması ile gerçekleştiği izlenimi uyandırılmıştır. Böyle bir yorum çerçevesinde Churchill'in konuşmasından önemli bazı "kolon" ve "kirişlerin" kaldırıldığını ise pek kimse fark etmemiştir - kim orijinal konuşmayı okuma zahmetine katlanır ki (bkz. aynı zamanda 24.3 ve özellikle 25.11)?

İnsanın kendisinin kontrol edemeyeceği veya bunun için aşırı çaba harcaması gereken şeyler üzerine bilgilendirildiğinde, 25 numaralı strategemin kullanılması açısından özellikle dikkatli olmak gerekir. Somut olarak bunun anlamı, ulaşılmaz bilim alanları ile ilgili raporlara her zaman şüphecilik, dikkat ve tedbir ile yaklaşmak ve hiçbir zaman olduğu gibi kabul etmemek gerekliliğidir. Zira 800 milyondan fazla ulaşılabilir İnternet sayfasının bulunduğu (*Der Spiegel,* Hamburg Nr. 28, 1999, s. 152) ve "inanılmaz bilgi kütleleri" ile yaratılan "çapraşık kaos"un yaşandığı bir çağda (*gdi impuls,* Zürich 1/1998, s. 27; bununla ilgili olarak ayrıca 20 numaralı strategeme bkz.) insanları işletmek fazlasıyla kolaydır.

11 numaralı strategemde olduğu gibi, 25 numaralı strategemde de bir değişim gerçekleşmektedir. Ancak 11 numaralı strategemin konusunun, kötü bir şey tarafından tehdit edilen bir insanı kurtarmak ve korumak olmasına karşın, 25 numaralı startegemde ilk bakışta belirlenebilir bir insan, eşya veya kavram değişimi ile bu süreçle bağıntılı olası hedeflerden bir yelpaze göze çarpmamaktadır. Bu açıdan, 25 numaralı strategem, tek boyutlu olarak yalnızca karşı tarafın güçsüzleştirilmesine yönelen 19 numaralı strategemden de ayrılır.

25.4. Gerdeksiz Düğün

Cao Xueqin'in (?-yaklaşık 1763) yazdığı *Kırmızı Oda Rüyası,* Çin'in en tanınmış ve üstelik en popüler romanlarından biridir. Biraz kısaltılmış Almanca bir çevirisini Franz Kuhn'a borçluyuz (Frankfurt a.M. 1977). Roman, büyük bir soylu aile olan Jialar'ın 18'inci yüzyıl geleneksel Çin topluluğundaki yükseliş ve düşüşünü tasvir etmektedir. Bu romanı yalnız kitap olarak değil, opera, televizyon dizisi ve çizgi roman olarak da bulmak mümkündür. İki ana karakteri olan genç Yeşim Taşı ile Siyah Pırlanta Hanım ve anlatının ana temasını oluşturan trajik romanslarına, her Çinli aşinadır. Adlarıyla anılan 400'ün üzerindeki figür içinde, hamarat, çok güzel ve zeki bir kız olan Altın Bilezik de bulunmaktadır (bkz. 21.12).

Yeşim Taşı, Wang Xifeng (bkz. 3.12, 18.11) ile evli bulunan Jia Lian'ın bir amcası olan Jia Zheng'in tek oğludur. Ağzında bir parça yeşimle doğduğundan, normal bir çocuk olarak görülmemektedir. Özellikle büyükannesi olan Düşes Ahne, ona çok düşkündür. Siyah Pırlanta ise, Jia Zheng'in bir kız kardeşinin kızıdır. Anne ve babası erken öldüğünden, Düşes Ahne ona Jia Ailesi'nin sarayında bakmaktadır. Aynı Yeşim Taşı gibi, o da 11 yaşındadır. Jia Zheng'in eşinin bir yaş büyük olan yeğeni Altın Bilezik de ev idaresine katılmaktadır. Yeşim Taşı'nın kızlara karşı bir zaafı olduğundan, *Altın Bilezik* onun hoşuna gitmekteydi. Ancak kalbi gerçekte Siyah Pırlanta'ya aitti. Siyah Pırlanta, çok anlayışlı ve düşünceli bir varlıktı. İnsanlar ona

fazla yüzeysel gelirdi. Arkadaş toplantılarından ne kadar haz alırlarsa alsınlar, ardından onun soğuk yalnızlığına o derece çok katlanmak zorunda kalırlardı. Kendi kendine, bu gibi toplantılardan mümkün olduğunca kaçınmak gerekir diye düşünür dururdu. İnsanların, çiçeklerin açmasına ne kadar sevinirlerse, solmalarına o denli üzüldüklerini düşünür ve onların hiç açmamış olmalarının daha iyi olacağına inanırdı. Başkalarından neşeli bir yüz görür görmez bir yas havasına bürünmesine şaşmamalı. İnce kalbi, düşmüş çiçekleri bir süpürgeyle topladığı, onları ince tülden bir çiçek torbasına koyduğu ve bir tepenin arkasındaki çiçek mezarına dizdiği bir güz günü kendini gösterdi. Yeşim Taşı ona yardım ediyordu.

Siyah Pırlanta kolaylıkla incinmiş görünüyor ve Yeşim Taşı ile tartışıyordu, ama Yeşim Taşı'nın tesellileri sonunda ikisini yeniden barıştırıyordu. Bir keresinde Yeşim Taşı onu oturduğu bölümde ziyaret etti. Uykudan yeni uyanmıştı ve oturarak saçlarını düzenlemekteydi. Uykunun kızıllaştırdığı yanakları ve bakışındaki ağır tatlılıkla ona ne kadar da güzel görünüyordu! Bir kez Siyah Pırlanta'ya itiraf etmişti: "Düşlerimde ve uyanıkken yalnız seni düşünüyorum..." Yeşim Taşı, Siyah Pırlanta'ya duyduğu yakınlığı diğer insanlardan da saklamıyordu. Bazen imalı bir şekilde, bazen de doğrudan, çeşitli kişiler Siyah Pırlanta'ya, Yeşim Taşı ile gerçekleştireceği müstakbel düğünden bahsetmeye başlamışlardı bile. Kaderlerinin birbiriyle çizilmiş olduğu, her ikisine de kesin görünüyordu. Kendisini Siyah Pırlanta'ya doğru o derece çekilmiş hissediyordu ki, Siyah Pırlanta'nın gözde odalığı Erguvan Guguk Kuşu, ona şaka yollu, hanımının yıl üzeri sarayı terk edip başka akrabalarının yanında kalmayı planladığını söylediğinde, ağır hasta düşmüştü. Siyah Pırlanta bedensel açıdan zayıftı. Sık sık ateş nöbetleri geçiriyordu ve kötü bir öksürükten muzdaripti. O zamanlar yataktan kaçınması gerekiyordu. Bir öksüz olarak, hizmetçiler ve odalıklar tarafından yabancı addediliyor ve kendisine gönülsüzce hizmet ediliyordu. Bu yüzden Siyah Pırlanta kendisini geriye atılmış, ihmal edilmiş, hatta yalnız bırakılmış hissediyordu. Gönül işleri ile ilgili olarak konuşacak kimsesi yoktu.

Bu arada Yeşim Taşı evlenecek yaşa gelmişti. Bu bağlamda annesi Düşes Ahne'ye Siyah Pırlanta'dan söz edecek olduğunda, Düşes

Ahne şöyle dedi: "Siyah Pırlanta'nın iyi yanları olabilir, ama tuhaflıkları da var. Ayrıca sağlık durumu da hoş değil. Korkarım pek uzun yaşayamayacak. Onu Yeşim Taşı için eş olarak istemiyorum. Onun için doğru olan, Altın Bilezik'tir". Ve konuşmasını sürdürdü: "Ama Siyah Pırlanta'nın kalbini kırmamak için, bu nişanı ondan gizli tutacağız". Bütün bunlara, o devirdeki evlilik adetlerine uygun olarak, Yeşim Taşı'nın arkasından karar verildi.

Yeşim Taşı, beş renkli bir sicime bağlı olarak yanında sürekli taşıdığı değerli yeşim muskasını bir dikkatsizliği yüzünden kaybetmişti, bunun üzerine de aklını yitirdi. Babası ise tahıl hazinedarı olarak uzak bir eyalete atanmıştı. Yola çıkmadan önce 81 yaşındaki annesi Düşes Ahne onu yanına çağırtıp, torunu hakkındaki derin endişelerini onunla paylaştı. Bir kahinin, Yeşim Taşı'na yardım edebilecek tek şeyin, evlilik gibi neşe verici bir deneyim olabileceğini öngördüğünü söyledi. Aksi takdirde korkulacak en kötü şeyler başa gelecekti. Kahin, torunun mutluluğu için altın elementinin belirleyici öneme sahip olduğunu söylemiş ve böylece Altın Bilezik'in kader tarafından onun için belirlenmiş olduğunu onaylamıştı. baba, Düşes Ahne'nin talimatlarına uydu.

Yeşim Taşı'nın, gelin seçimini öğrenen odalığının içine büyük bir uğursuzluk doğdu. Zira, efendisinin Siyah Pırlanta'ya olan aşkının herkesten çok o farkındaydı. Efendisi, Siyah Pırlanta'dan vazgeçmek ve Altın Bilezik ile evlenmek zorunda olduğunu öğrenecek olursa, diye aklından geçirdi, içinde en küçük bir aklıselim kıvılcımı kalmışsa, felaket kaçınılmaz olacaktı. Yeşim Taşı'nın duygularını kendisine saklamayı ve üç insanın mutsuzluğa düşmesini seyretmeyi, vicdanıyla bağdaştıramıyordu. Bu nedenle Yeşim Taşı'nın annesine açıldı ve hareketli sözlerle, Yeşim Taşı ile Siyah Pırlanta arasında yıllar içinde oluşan içli ilişkiyi tasvir etti. Yeşim Taşı'nın, bir yaz günü, duygu patlaması ile Siyah Pırlanta yerine kendisine yönelttiği ve şimdiye kadar içinde sakladığı açık bir aşk beyanından da söz etti. Siyah Pırlanta'nın odalığı tarafından dile getirilen, sözde bir seyahat imasının, Yeşim Taşı'nın anında ölüm döşeğine düşürdüğünü anlattı.

Yeşim Taşı'nın annesi Düşes Ahne'ye ve Wang Xifeng'e yeni duyduğu şeyleri anlattığında, üç hanım arasında uzun ve düşünceli bir

sessizlik oldu. Sonunda Düşes Ahne iç geçirdi: "Kız için endişeye mahal yok. Ama genç, kızı aklına koyduysa işler zorlaşır." - "Bir önerim olacak" diye araya girdi Wang Xifeng. - "Neyımiş o?" diye sordu Yeşim Taşı'nın annesi. Wang Xifeng şöyle cevap verdi: "Bu sorunun ancak 'cep değiştirme' startegemi ile çözülebileceğine inanıyorum." - "Cep değiştirme nasıl gerçekleşecek?" - "Öncelikle, Yeşim Taşı'na, onun için Siyah Pırlanta'nın seçilmiş olduğu izlenimini vereceğiz ve bunun üzerine ne gibi bir tavır alacağını gözlemleyeceğiz. Eğer hiçbir tepki vermezse, cep değiştirmeye de gerek kalmaz. Ancak eğer sevinirse, başka bir hile daha yapmamız gerekecek." - "Sevinç gösterirse nasıl devam etmek istiyorsun?" Wang Xifeng, Yeşim Taşı'nın annesinin kulağına eğilip ona bir şeyler fısıldadı, o da heyecanla tasdik ederek başını salladı. Düşes Ahne de, ayrıntıları Wang Xifeng tarafından çizilen startegem uygulamasını onayladı.

Yeşim Taşı'nın Altın Bilezik ile evlilik planı üzerine ketumiyet emredilmiş olduğu halde, haber bir hizmetçi üzerinden Siyah Pırlanta'nın kulaklarına ulaştı. O da kan tükürerek hasta düştü.

Bu arada, Wang Xifeng, Yeşim Taşı'na bir ziyarette bulundu. Onu sınamak istiyordu. "Tebrikler, Kuzen Yeşim Taşı" diye selamladı onu neşeyle. "Evleneceğin mutlu günün tarihi belirlendi. Ee, sevindin mi?"

Yeşim Taşı sırıttı ve yalnızca sessizce başını salladı.

"Eşin Siyah Pırlanta olacak, memnun oldun mu?"

Yeşim Taşı bir kahkaha patlattı. Wang Xifeng, onun akli durumu üzerine çok emin olamıyordu.

"Ama öncelikle sağlıklı ve aklı başında olman gerekiyor! Baban, böyle aptalca davrandığın sürece evlenemeyeceğini söyledi" diye sözlerine devam etti.

Yeşim Taşı birdenbire tamamen ciddi ve aklı başında bir havaya büründü. "Burada bir aptal varsa, o da sensin" diyerek ayağa kalktı ve kapıya yöneldi. "Siyah Pırlanta'ya gitmek ve onu rahatlatmak istiyorum" diye ekledi. Wang Xifeng onu aceleyle engelledi. "O zaten biliyor. Terbiyeli bir gelin olarak seni kabul edemez." Yeşim Taşı sordu: "En azından beni düğünde görmek isteyecek mi?"

Biraz aklı karışmış olsa da eğlenen Wang Xifeng, Yeşim Taşı'nın

odalığının gerçekten de haklı olduğunu düşündü. Gerçekten de, Siyah Pırlanta'nın adı geçince aklı bazı konularda işlemeye başlamıştı. "Aklı yeniden başına gelmişse ve karısının gerçekte Siyah Pırlanta olmadığını, kendisine göz boyacılık yapıldığını anlarsa, dananın kuyruğu kopacak" diye düşündü. Yeşim Taşı'na ise şöyle dedi: "Yeniden iyi durumda olduğunda, o seni ziyarete gelecek. Ama deliyi oynadığın sürece bu mümkün değil."

"Ben ona kalbimi verdim" diye cevap verdi Yeşim Taşı, "o buraya geldiğinde, onu da yanında getirsin ve yeniden göğsümün içine gömsün."

Şimdi açıkça yeniden mantıksız konuşmaya başladığından, Wang Xifeng onun yanından ayrıldı. Düşes Ahne'nin yanına çıkarak, gözlem ve tereddütlerini paylaştı. O da haberlere sevinsin mi, endişelensin mi bilemedi.

Bunun üzerine Altın Bilezik ile düğün için çeşitli formalitelerle uğraşılmaya başlandı. Bütün bu süre içinde Yeşim Taşı, Siyah Pırlanta ile evleneceğine inandırılmaktaydı. Çok mutluydu ve akli durumu da düzelme göstermekteydi. Yalnızca sözleri hâlâ karmaşıktı.

Düğün gününde ağır hasta bulunan Siyah Pırlanta'nın durumu dramatik bir şekilde kötüleşti. Artık büyük aileden hiç kimse ona ayıracak zaman bulamıyordu. Çaresizliğe düşen odalığı Erguvan Guguk Kuşu, Siyah Pırlanta'nın dadısı İhtiyar Wang'ı buldurdu. Dadı, gelip de Siyah Pırlanta'nın durumunu görür görmez yüksek sesle haykırarak ağlamaya başladı. Ölmekte olanın yanında durmak yerine, ağıt yakıp duruyordu. Bu ise odalığı daha da çaresizliğe sürükledi. Bunun üzerine aklına, Yeşim Taşı'nın ölen erkek kardeşinin dul eşi Li Wan geldi. O, deneyimli ve özenliydi ve değerli bir destek ve refakatçi olacaktı. Dulluk statüsü gereği düğünden uzak duracağına ilişkin öngörüsü de doğru çıktı. Odalığın görevlendirdiği bir hizmetçi ona kötü haberi getirdiğinde, düzelttiği bir şiirin başından korkuyla fırlayarak iki odalığının eşliğinde Siyah Pırlanta'nın kulübesine yöneldi. Yolda gözyaşlarına boğuldu ve kendisine acı iftiralarda bulundu:

"Sırf Wang Xifeng'in 'kolonları değiştirip kirişleri çalmak' strategemi yüzünden artık Siyah Pırlanta'yı ziyaret etmiyordum ve ona ablalık etmiyordum. Ne acı! Ne trajik!"

Daha Siyah Pırlanta son nefeslerini vermekteyken, kahya kadın göründü. Düşes Ahne ile Wang Xifeng'in görevlisi olarak Odalık Erguvan Guguk Kuşu'nu almaya gelmişti. Ona acilen ihtiyaç vardı. O ise, hanımı ölene kadar beklenmesi gerektiğini söyledi. Bunun yanında, ölüm döşeğinden bu şekilde koparılması durumunda bunun kötü etkileri olabileceğini de ekledi. Bunun üzerine kahya kadın Kar Kazı, Siyah Pırlanta'ya daha az bağlı bulunan ikinci odalığa, en güzel giysilerini giymesini ve kendisine genç evlilerin yeni yuvasında toplanmış bulunan düğün davetlilerine giderken kendisine eşlik etmesini söyledi. Kar Kazı, ona ne için ihtiyaç duyulduğunu bilmiyordu. Tam Yeşim Taşı'nın nikah saatinde, yalnızca sadık odalığı Erguvan Guguk Kuşu'nun refakat ettiği Siyah Pırlanta öldü.

Siyah Pırlanta ile evleneceğini Wang Xifeng'in ağzından duyduğundan beri, Yeşim Taşı görülür şekilde canlanmıştı. Neşeli bir sabırsızlıkla, sevgilisini gelini olarak tekrar görmeyi iple çekiyordu. Düğün evinde toplanmış hanımların arasında oturup Siyah Pırlanta'nın gelişini beklemekteydi. Nihayet takvimden seçilmiş mutlu an gelip çatmış ve oniki saray fener taşıyıcısının yol gösterdiği kırmızı mutluluk tahtırevanı içeri girdi. Alay durdu ve tahtırevan yere oturtuldu. Tören üstadı tahtırevanın örtüsünün yanına yaklaşarak, gelini aşağıya inmeye davet etti. Yeşim Taşı, içerideki saklı yerinden kalın duvaklı gelinin aşağıya inmesine yardım edilmesini ve al elbiseli nedimesinin koluna dayanarak salon girişinin merdivenlerini yavaşça adımlamasını heyecanlı bir dikkatle izledi. Gerçekte, al elbiseli nedime, Siyah Pırlanta'nın ikinci odalığı Kar Kazı'ndan başkası değildi.

Ona neden Erguvan Guguk Kuşu değil de, Kar Kazı eşlik ediyor? diye düşündü ve şaşırdı Yeşim Taşı. Doğru, Kar Kazı'nı zamanında güneydeki memleketinden yanında getirmişti ve bu yüzden de Kar Kazı, hizmetine ancak burada giren Erguvan Guguk Kuşu'na göre daha yakın sayılır, diye muhakemede bulunarak yeniden rahatladı. İçeride, salonda gelin öngörülmüş törenleri gerçekleşirdi. Daha sonra ise gelin odasına götürüldü ve orada "yatağa girme" ve "perde kaldırma" törenleri eski usule uygun olarak yerine getirildi.

Gelin, adetlere göre yatağın kenarına yerleşmişti. Şimdi en son

olarak sıra, kurallara göre damadın gerçekleştirmesi gereken "duvak kaldırma" törenine gelmişti. İşte bu, Düşes Ahne ile hanımlarının gizli bir titreme ile izlediği andı. Yeşim Taşı, önce hassas Siyah Pırlanta'yı düşünerek biraz titiz davranıyordu. Ancak sonunda davrandı ve duvağı gelinin gövdesinden yavaşça çekti. Kar Kazı elinden duvağı alarak dışarıya taşıdı. Yerine ise anında Altın Bilezik'in odalığı Kakadu geçti.

Yeşim Taşı hayretle gözlerini kırpıştırdı. Şu önündeki yatağın kenarında oturan, Altın Bilezik değil miydi? Yüzünü lamba ile aydınlattı, kendi gözlerini ovuşturdu - şüphesiz, ta kendisiydi! İşte hemen yanında odalığı Kakadu da durmaktaydı. Kar Kazı kayboluvermişti. Yeşim Taşı, gerçekte mi, rüyada mı olduğunu bilemiyordu. Elinden lambanın alınıp kendisinin bir yere oturtulmasına isteksizce izin verdi. Orada oturup önüne bakmaya başladı ve tek bir söz bile etmedi. Uzun bir süre düşündükten sonra odalığına "Neredeyim? Bütün bunlar bir rüya, değil mi?" diye sordu. - "Asla! Bunların hepsi gerçek! Bugün sizin mutlu düğün gününüz" diye cevap verdi odalık. Yeşim Taşı yandaki odaya baktı. Orada Altın Bilezik'in oturduğunu gördü. "Oradaki güzel kız kim?" diye sordu odalığına sessizce. "Tabii ki eşiniz" cevabını aldı. "Peki, kim o?" - "Altın Bilezik" - "Ya Siyah Pırlanta'ya ne oldu?" - "Babanız size eş olarak Altın Bilezik'i uygun gördü. Niye Siyah Pırlanta'dan söz ediyorsunuz?" - "Ama daha demin buradaydı. Odalığı Kar Kazı'nı gördüm! Burada bana ne oyunlar oynanıyor?" Wang Xifeng yanına gelerek onu yumuşak tembih sözleriyle uyardı: "Altın Bilezik'e saygılı ol! Hemen şurada oturuyor ve söylediğin her şeyi duyuyor. Onu kırmamalısın, yoksa Büyükanne kızar."

Ama uyarısı etkisiz kalmıştı. Yeşim Taşı zaten karışık bir ruh halindeydi. Şimdi ise buna, bu çapraşık düzen eklenmişti. Kendine bütün hakimiyetini kaybetti. "Siyah Pırlanta'ya gitmek istiyorum" diye bütün gücüyle bağırmaya başladı. Endişelenen hanımlar etrafını çevreleyerek onu sakinleştirmeye çalıştılar. Hemen ötede oturan Altın Bilezik ise kendisi için gerçekten gurur kırıcı olan bu sahneyi izlemek ve dinlemek zorunda kalıyordu. Herhalde eski durumuna bir dönüş söz konusu diye düşündü ve bir geline yakışacak şekilde ağır başlılığını korudu. Nihayet Yeşim Taşı'nı yüksek miktarda uyuş-

turucu tütsü sayesinde uyuşturmak ve susturmak mümkün oldu. Biraz sonra kendisini damat odasına değil de, ayrılmış bir uyuma bölümüne götürmelerine ve tamamen giyinik bir halde yatağa yatırmalarına izin verdi.

Yeşim Taşı, yeniden ilgisiz ve katı bunalım durumuna geri dönmüştü. Uyanık bir anında Altın Bilezik, Siyah Pırlanta'nın öldüğünü ona söyledi. Bunu öğrenmenin yarattığı ani sarsıntı ise, bozulmuş akli durumunu toparladı. Sağlığı hızlı bir gelişme gösterdi. Birkaç gün içinde düzelmesi genel bir sevince yol açtı. Sakin bir zamanda odalığının düğünde olan biteni bütün ayrıntısıyla anlatması ve *Altın Bilezik*'in neden Siyah Pırlanta'ya tercih edildiğini, Altın Bilezik'in odalığının yerine Siyah Pırlanta'nın odalığı Kar Kazı'nın geçirildiğini ve Yeşim Taşı'nın duvak kaldırılıncaya kadar neden bilgilendirilmediğini açıklaması gerekti. Artık kendisine oynanan sahtecilik oyununun doğru ve haklı gerekçelerini kabullenmesi gerekiyordu. Siyah Pırlanta'nın anısı onda hâlâ özlem gözyaşlarına yol açsa da, artık kaderiyle barışmıştı. Altın Bilezik de, yumuşak ve ince yapısıyla, gittikçe daha çok gözüne girmeyi biliyordu, ve böylece, önceleri Siyah Pırlanta'ya yönelen duyguları, tamamen istenci dışında, Altın Bilezik'e doğru yönlendirilmiş oldu.

Sonraları Yeşim Taşı yeniden hastalandı ve ölüm döşeğine geldi. O sırada bir çocuk kaybolan yeşim muska ile çıkageldi. Yeşim Taşı anında yeniden sağlığına kavuştu. Yaşamını değiştirip memur sınavını kazandı. Eşi hamile kaldı. Ancak kaderinde bir koca ve aile babası olmak yazmıyordu. Birden ailesini terk etti ve Budist bir keşiş ile Daoist bir rahibin peşine takılarak iz bırakmadan kayboldu.

"Kırmızı Oda Rüyası" romanının "Wang Xifeng bilgileri saklıyor ve harika bir strategem geliştiriyor" başlıklı 96'ncı bölümünde, Wang Xifeng'in iki hanıma Yeşim Taşı'nın aldatılmasını önermesi ve ayrıntılarıyla açıklaması anlatılır. Bu hile, 97'nci bölümde açıkça 25 numaralı strategemin bir uygulaması olarak betimlenecektir. Yeşim Taşı'nın Altın Bilezik ile evleneceğine kesin olarak karar verilmiştir. Bu değiştirilemez. Ancak Yeşim Taşı'na bunun açıklanamayacağı öğrenilir. Hastalığı içinde "Siyah Pırlanta"nın adı onun üzerinde harekete geçirici olumlu bir etki uyandırır. Ancak Yeşim Taşı'nın, eşi

hakkındaki gerçeği öğrendiğinde bu etkinin tersine dönmesinden korkulmaktadır. İşte bu iki sorun, Wang Xifeng'in 25 numaralı strategemi uygulamasındaki çıkış noktalarıdır. Sözler ve düğün gecesindeki Siyah Pırlanta'nın odalığı Kar Kazı, "kolon" ve "kiriş" olarak değiştirilmekte ve böylece, Yeşim Taşı'nın Siyah Pırlanta ile evlenmeye yönelik özlemini ifade eden "gelin" ve "düğün" gibi sözcükler aynı bırakılarak, farklı bir tablo yutturulmuştur. Bu şekilde sahte kolon ve kirişlere dayandırılan aldatıcı tablo sayesinde Yeşim Taşı'nın sağlık durumu üzerinde gerçekten de iyiye doğru bir etki yaratılmıştır. Ancak her şeyden önce Yeşim Taşı'nın evliliğe rıza göstermesi, hatta bundan memnunluk duyması ve bu evliliği sabote etmemesi sağlanmıştır. Düğün töreninin sonundaki duvak kaldırma ile aldatıcı görüntü bir anda ortadan kalkmış olsa bile, "fait accompli" mükemmeldir. Bütün tören bitmiştir ve artık Yeşim Taşı ile Altın Bilezik evli bir çifttir. Bu nedenle, *Kırmızı Oda Rüyası*'nın 97'nci bölümünde Yeşim Taşı'nın aldatılması ve sonraki iyileşme sürecinin betimlenmesinden sonra, Wang Xifeng'in övülmesi yerinde olacaktır: "İnce dokunmuş strategemlerine gelince, onlar her zaman istenilen hedefe ulaşırdı." Chuan Xin, *Wang Xifeng ve 36 Strategem* adlı kitabının (Pekin 1993) 25 numaralı strategemi ile ilgili olan bölümünü, işte bu sözlerle sona erdirmektedir.

25.5. Bir Veliahda Karşılık Bir Kedi

İmparator Zhenzong'un (998-1021) eşinin çocuğu olmuyordu. Buna karşılık, birçok kereler İmparator'un yanında kalan hizmetçi hamileydi. İmparator'un eşi, hizmetçinin İmparator'a bir oğlan vereceğinden ve onun da bu çocuğu veliaht ilan edeceğinden korkuyordu. Böylece hizmetçi, onu, yani İmparatoriçe'yi ikinci plana itmiş olacaktı. Bunun üzerine İmparator'un eşi, Hong Kong'da basılan bir strategem kitabına göre, 25 numaralı strategemi uygulamaya karar verdi. Giysisinin altına bir yastık saklayarak, hamile olduğu izlenimini uyandırdı. Daha sonra ise, rakibini gözleyen bir dizi saray hizmetlisine de rüşvet verdi. Onun doğurduğu çocuğu daha doğar doğ-

maz dünyaya yeni gelmiş bir kedi yavrusunun derisi yüzülmüş kanlı leşi ile değiştirtti, böylece de çocuğu İmparator'a kendi çocuğuymuş gibi tanıttı. Strategemi başarıya ulaştı. Daha sonra İmparator Renzong (1023-1063) olarak tahta çıkacak oğlan çocuğunun annesi sayıldı. Bu aynı zamanda bir tiyatro oyununun konusudur. Yeni doğan bebeğin kedi leşi ile değiştirilmesi düşüncesinin başka bir şekli ise, ilk olarak 1879'da yayınlanan ve Haziran 1980 ile Haziran 1981 arasında Çin'de 4.446.000 baskısı satılan *Üç Silahşor ve Beş Yeminli Birader* adlı romanda (kısmi Almanca çevirisi Peter Hüngsberg: *Richter und Retter* [Yargıç ve Kurtarıcı], Mödling/Wien, yaklaşık 1966, bkz. s. 7 vd.; kısmi İngilizce çevirisi Susan Blader: *Tales of Magistrate Bao and His Valiant Lieutenants* [Yargıç Bao ile Yiğit Naiplerinin Öyküleri], Hong Kong 1998, s. 1 vd.). Burada çalınan kiriş rolünü bir çocuk oynamaktadır. Bundan sonraki iki örnekte ise, vasiyetnamelerdeki "kolon ve kirişler" değiştirilecektir.

25.6. U'yu X Gibi Göstermek

Ortaçağ'da U yerine V yazılırdı. Özellikle borçların yazılmasında ise, "beş"i ifade eden Romen rakamı V'nin, "on" için kullanılan X'e dönüştürülmesine sık rastlanıyordu. Bugün "birine U'yu X gibi göstermek", "birini kaba, aşırı şekilde aldatmak" anlamında kullanılmaktadır. Ve insanlar hâlâ daha "kaba" ve "aşırı" hilelere aldanmaktadırlar.

Ortaçağ'daki bu hile manevrasını andıran bir yazı sahteciliğinin, İmparator Yongzheng'in (1723-1735) tahta çıkmasını sağladığı anlatılır. Herbert Franke ve Rolf Trauzettel'in yazdıklarına göre, İmparator Yongzheng'in babası Kangxi'nin (1662-1732) ölümü "şaibelerle doludur". (*Das chinesische Kaiserreich* [Çin İmparatorluğu], Fischer Weltgeschichte, Frankfurt a. M. 1968, s. 286). *Cihai 1978 Ban*'a göre *(Wortmeer Baskısı 1978,* Shanghai 1979, s. 2192) Yongzheng "tahtı entrika ile ele geçirmiştir". Komplonun ayrıntıları üzerinde görüş birliği yoktur. Hong Kong'da basılan bir strategem kitabında 25 numaralı strategem ile ilgili bölümde yer alan bir versiyonu aşağıda veriyoruz.

Kangxi'nin halefi, onbeş oğlundan biri olacaktı. Yongzheng dördüncü oğuldu. Gençliğinde şaraba ve kadınlara düşkün işe yaramaz bir adamdı. Bu nedenle babası onu istemiyordu, o da bu yüzden dış ülkelerde dolaşmaktaydı ve çevresine bir silahşorlar sürüsü toplamıştı. Kangxi, yaşı ilerlediği halde kendisine bir veliaht belirlememişti. Ölüm döşeğindeyken, yazılı olarak şu beyanda bulundu: "14. oğlum, halefim olacaktır." Bu sırada Yongzheng Pekin'de çevresindekilerle birlikte oturduğu "Uyum Sarayı"na (Yongehong, günümüzde bir Budist tapınağıdır) geri dönmüştü. Gizlice arşive girerek, İmparator emirnamesini çaldı. "1" rakamını "No" işaretine dönüştürdü. Şimdi emirnamede "No 4. oğlum, halefim olacaktır" diye yazıyordu. Bunun ardından Yongzheng silahşorlarının yardımıyla babasının ölüm döşeğinde yatmakta olduğu saraya girişleri kapattı. Kendisi, hasta babasının yanına gitti. Ölümü gözlerinin önünde bulunan yaşlı adam, vezirlerini çağırdı. Ancak kimse gelmedi. Gözlerini açtığında gördüğü tek şey, yalnız başına yatağın ucunda durmakta olan oğlu Yongzheng oldu. Artık İmparator, bu işe yaramazın kendisini bütün dünyadan yalıttığını biliyordu. Öfkeden kendisinden geçerek bir Budist dua ipini oğlunun üzerine fırlattı ve öldü. Hemen ardından Yongzheng bütün vezirleri toplayarak veliaht belirleme belgesini okutturdu. Memurlar hiçbir kötülük sezinlemediler ve onu yeni İmparator olarak tanıdılar.

Yaklaşık 2000 yıl önce gerçekleşen bir vasiyetname değişikliği ile uygulanan 25 numaralı strategem ise, buna göre çok daha büyük etkiler uyandırmıştır. Çin'in ilk İmparatoru Qin Shihuang (bkz. 23.1) son yolculuğunda hastalanır ve İ.Ö. 210 yılında, (bugünkü Hebei Eyaleti'nde yer alan) başkenti Shaqiu'dan uzakta öldü. Ölümünden önce Tayvanlı tarihçi Fu Lecheng'e göre (*Çin Tarihi'nin Toplu Anlatımı,* cilt 1, Taipeh 1979, s. 117) harem ağası Zhao Gao'ya (?-İ.Ö. 207), en büyük oğlu Fu Su'ya bir mektup yazdırarak, onu halefi ilan eder. Ancak daha mektup gönderilmeden Qin Shihuang ölür. Fu Su, General Meng Tian'ın (?-İ.Ö. 210) ile iyi arkadaştır, Meng Tian'ın kardeşiyle ise Zhao Gao'nun arası bozuktur. Bu nedenle Zhao Gao, Fu Su'nun tahta çıkmasını kendisi için dezavantaj olarak görür. Qin Shihung'a yolculuğunda yalnızca en küçük oğlu Hu

Hai eşlik etmiştir ve o sırada da orada bulunmaktadır. Zhao Gao, onunla gayet iyi anlaşmaktadır. Başbakan Li Si (?-İ.Ö. 208) ile birlikte, Hu Hai'yi veliaht ilan eden ve Fu Su'ya intihar etmesini emreden yeni bir İmparatorluk emirnamesi düzenlerler. Fu Su bunun üzerine kendisini öldürür. 21 yaşındaki Hu Hai ise, "yaşamında başarılı bir ordu kumandanı olan ve belki de hanedanı istikrara kavuşturabilecek kişilikteki" Fu Su yerine Qin Shihuang'ın halefi olur. Hu Hai'nin böyle bir yeteneği yoktur. "Birçokları için şaibeli bir şekilde tahta çıkmıştı ve bu nedenle meşruiyet ve sadakat kazanamadı" (Herbert Franke; Rolf Trauzettel, a.g.e., s. 77 vd.

25.7. Avrupalı Değerleri Olmayan Avrupa

"Göç görece mütevazı olarak kalsa bile, Avrupa nüfusunun etnik bileşimi değişecektir" (Thomas Kesselring: "Die demographische Zukunft Europas - eine Tabuzone [Avrupa'nın Demografik Geleceği -Tabu Bir Alan]", *Neue Zürcher Zeitung,* 25/26.7.1998, s. 70). "[...] daha bir çok yabancı vatandaşlık kazanma yoluyla Alman olurlarsa, Almanya "çok kültürlü" Almanya haline gelecektir. Ancak bu noktada, [Bielefeld'li Nüfus Bilimci Herwig] Birg'in ortaya koyduğu, Almanya'nın 'kültür ulusu' olma yeteneği üzerine sorular başgöstermektedir. Gelecekte asimilasyon gücü ne ölçüde olacaktır? Demografik gelişme yüzünden yalnız Almanya'da değil, bütün Avrupa'da, Batı-Hıristiyan-Hümanist geleneğe özgü belli başlı değerlerin geleceği söz konusudur: Örneğin özgürlük, hoşgörü, adalet ve özerklik bağlamında bireyin onuruna saygı" (Isolde Pietsch: "Alarmrufe der Bevölkerungswissenschaftler [Nüfus Bilimcilerin Alarm Çağrısı]", *Neue Zürcher Zeitung,* a.g.m.). "[...] Avrupalıların soyunun tükenmesi, yalnız biyolojik anlamda değil, aynı zamanda kültür varlığı açısından da söz konusudur" ("Ein Nullsummenspiel? [Sıfıra sıfır mı?]", *Neue Zürcher Zeitung,* 25/26.7.1998, s. 69).

Bu tezlerin haklı olduğu varsayımında bulunursak, bunlar gereği Avrupa'dan belirli değerlerin kaybolması ve bunların yerine başkalarının, örneğin İslami veya Doğu Asya'ya özgü değerlerin geçiril-

mesi arzulanıyorsa, bunu dikkat çekmeden gerçekleştirmek yapılacak tek şey, 25 numaralı strategem anlamında planlı bir nüfus politikası izlemek olacaktır.

25.8. Pirinç Yerine Mısır

Taipeh'te basılan bir strategem kitabına göre, bir zamanlar Çin'deki merkez bir afet bölgesine soyulmuş pirinç göndermiş, ancak merkezden taşra yöresine doğru giden yolda her aşamada "kolonlar değiştirilip kirişler çalınarak", yardımın içeriği aşama aşama kötüleştirilmiştir. Çuvallar kararlaştırılan yere vardıklarında, içlerinde yalnızca bozuk mısır bulunmaktadır. İlgililer bundan hayal kırıklığı duymuş olsalar da, söz konusu süreçte zenginleşen memurların her biri, buna Li Bai'nin (701-762) Yangtse Nehri üzerinde Üç Boğazlar üzerinden gerçekleştirdiği 1200 millik deniz yolculuğu sırasında yazdığı bir şiirden alınan şu beyitle karşılık vermiş olsa gerektir: "Nehrin her iki kıyısında maymunlar aralıksız böğüredursunlar, ben hızlı sandalımla sağımdaki ve solumdaki uçsuz bucaksız dağ sıralarını çoktan aşmıştım".

Aynı strategem kitabına göre, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Çin hükümetinin yozlaşmış memurları, yenilen Japonların Çin topraklarında ellerinde tuttukları fabrikaları ve girişimleri Çin lehine devletleştirdikleri sırada, bütün iyi tesisleri ve malları satarak bedellerini ceplerine atmışlar, elde işlenmiş gümüşten yapılmış eşyaları eskilerle değiştirmişlerdir. Japonlar tarafından üretilen modern silahları çalmışlar ve silahhanelere onlar yerine kullanılmış eski silahlar teslim etmişlerdir.

25.9. Garsona, Ismarlanan Balığı Yere Atmasını Emretmek

"Bir keresinde yemeğe çıktığımda, garip bir olayın tanığı oldum. Başka bir müşteri, belirli bir fiyatla satılan canlı bir balık sipariş etmişti. Garson balığı akvaryumdan alarak müşteriye gösterdi. Müş-

teri ise garsondan, balığı yere atmasını istedi. Garson kendisinden isteneni yerine getirdi. Balığı lokantanın zeminine fırlattı. Daha sonra onu yerden alarak mutfağa doğru gözden yitti. Benim anladığıma göre, bazı restoranlarda akvaryumdan çıkarılan canlı balık daha sonra mutfağa götürüldüğünde başka bir akvaryuma konuyor ve böylece canlı kalması sağlanıyor. Gösterilenin yerine, ölmüş bulunan, yani taze olmayan başka bir balık hazırlanarak müşterinin önüne konuyor. Müşterinin isteği, işte bunun gibi hilecilikleri önlemeye yönelik bir karşı önlemdi. Balık bir kez yere atılıp yarı ölü hale geldiğinde, onu tencereye atmaktan başka yapılabilecek bir şey kalmıyordu." 25 numaralı strategeme göndermede bulunan Li Jingyang, Çin Komünist Partisi'nin yayın organı *Halk Gazetesi*'nde (Pekin, 26.5.1998, s. 12) "kolonları değiştirip kirişleri çalmak bunun üzerine imkansız hale geliyor" diyor ve devam ediyor: "Müşterinin davranış tarzının genel olarak yerleşmiş olup olmadığını bilemiyorum, ancak muhtemelen bir kereliğine ve anında doğaçlanmış bir tepki değildir. Bu bağlamda, tabaktaki balığın gerçekten taze olup olmadığını anlamanın bir başka yöntemi aklıma geliyor: Balığın gözleri, 'Canlı balık - fırlamış gözler, ölü balık - çökmüş gözler' deyimine uygun olarak kontrol edilir." *Halk Gazetesi*'nin yorumcusuna göre "Söz konusu müşteri 'müşteri aldatmaya karşı elverişli bir önlem-müdahalesi' keşfettiğine göre, canlı balıkların ölüleriyle değiştirilmesi rastlanan bir uygulamadır. Lokantalarda yediğim pek çok kızarmış ördeği istemeden de olsa düşündüm. Tepelere kadar yükselen şapkasıyla aşçı her seferinde mutfaktan çıkarak hazırlayacağı ördeği müşteriye gösterir. Daha sonra ise, mutfağa geri dönerek kendisini kesme ve pişirme işlerine verir. Bir süre geçtikten sonra, bembeyaz tabakta duran etle geri gelir. Ancak bu et, gerçekten önceden gösterilen ördeğin midir? Kim bilir! Tiyatroda veya operada, sahneye çıkan bir kimsenin kuliste giysi değiştirmiş olduğunu anlamak kolaydır. Ama parçalara ayrılmış balık ve ördek söz konusu olduğunda, bu gibi değişimleri saptamak olanaksızdır."

Bu köşe yazısında, 25 numaralı strategemin 20'nci yüzyılın sonlarında Çin restoranlarında rastlanan ve müşteriyi aldatmayı amaçlayan bir uygulaması betimlenmektedir. Böyle bir uygulamayı en-

gellemek için müşteri, başka bir strategeme, yani 19 numaralıya dayanmak zorunda kalmaktadır. Balık müşterinin istediği şekilde hırpalandıktan sonra, çok yüksek bir olasılıkla tabağına da gelecektir.

25.10. İdeogram Değiştirme

Li Ruhzen'in (yaklaşık 1763-1830) *Aynadaki Çiçekler* adlı romanında anlattığı, zaman geçirmeye yarayan bir içki sofrası oyunu, 25 numaralı stratagem formülüne uygun olarak adlandırılmıştır. Oyuncu, eğitimini ve dile ilişkin hayal gücünü, kendisini hayranlıkla dinleyenlere şunu anlatır: "Çin ideogramı XXX'ten [jun: Ordu] dikine çizgiyi | çekiyorum, onu elimde yuvarlayarak bir top haline getiriyorum, onu da çatının üzerine nokta olarak yerleştiriyorum. Şu işe bak, bambaşka bir ideogram, yani" - bu noktada, anlayanlar var mı diye çevresine heyecanla göz gezdirir - "XXX [xuan: bildirme]!"

25.11. Kadınların... Sahi Neleri Var?

"Her insan göklerin çocuğudur. Erkek olsun, kadın olsun her insanın, kendisine gökler tarafından verilmiş bir bedeni vardır. Bununla bağlantılı olarak herkesin özerklik hakkı vardır. İnsanla insan arasında eşitlik caridir. [...] Bu, bedensel farklılık tanımaz. İnsanlar aynı düzeyde ve eşit olarak iletişim kurarlar. [...] Kadınlar ve erkekler birlikte göklerin halkını oluştururlar ve göklerin altında birlikte yer alırlar. Aralarındaki akraba ilişkilerini sürdürür veya iyi evlilikler yürütürlerse, bu arkadaşlar arasındaki eşit düzeydeki ilişki gibi olur. Erkek ile kadın arasında en yüksek aşk eylemi gerçekleşeceği zaman bile, her biri ayrı bir insan olarak kalır. Onların her biri özerkliğe, bağımsızlığa ve özgürlüğe ilişkin insan haklarına sahiptir [...]. Kadın, erkeğin ailesine güvenmeye meyleder ve böylece özerkliği üzerindeki insan hakkını yitirir. [...] Günümüz Amerikası özgürlük adına iyi bir nam sahibidir. Ancak, kadını erkeği izlemesini gerektiren adetler, başka yerlerde olduğu kadar, orada da geçerlidir.

Bir kez evlenen kadın, ebediyen erkeğin ailesine ait olacaktır. Yeri, kocasının yanıdır. Kocası zenginse, kadın da onu izler ve zengin olur. Kocası yoksulsa, kadın da onu izler ve yoksul olur. [...] Atasözünde dendiği gibi: Horozla evlenen horozu, köpekle evlenen köpeği izler. [...] Yalnızca küçük bir bedensel farklılık yüzünden erkek sürekli üstün tutulmakta ve kadın bastırılmaktadır. Kadın hangi suçu, hangi günahı işlemiştir? Küçük bir bedensel farklılık yüzünden kadın yaşamı boyunca ezilmeye ve bir erkeği izlemeye mahkumdur ve yaşlanana kadar tek bir özgür gün bile geçiremeyecekti. Onun üzerine nasıl böylesine bir yük yüklenebilir? Bir insana yapılacak hiçbir şey, özerklik hakkının bu şekilde elinden alınmasından daha kötü olamaz. 'Kuttörenlerin gelişimi' üzerine yazıtlar, Konfüçyüs'ün ortaya koyduğu büyük toplumun kurumlarını göstermektedir. Buna göre, 'Kadınların *kui*'leri vardır.' *Kui* ise, özerklikten başka bir anlama gelmemektedir. Yani, kadınların özerklik hakkı bulunmaktadır."

Yukarıda hayli kısaltarak verdiğimiz, orijinali 1088 ideogramdan oluşan metin, *Büyük Toplumun Kitabı*'nın beşinci bölümünün altıncı babından alınmıştır. Beşinci bölümün başlığı şöyledir: "Cinsiyetler arasındaki engeller nasıl kaldırılır ve kadınla eşitlik nasıl sağlanır?". *Büyük Toplumun Kitabı*'nın yazarı Çinli filozof ve yazar Kang Youwei'dir (1858-1927). Kendisi, Eski ve Yeni Çin arasındaki sınır çizgisinde yer alan en büyüleyici ve etkili kişiliklerden biridir. Daha 1898'de, Çin'i bir "Yüz Günlük Reform" ile çağdaş bir devlete dönüştürme denemesinde bulunmuştu. *Büyük Toplumun Kitabı*'nın (Almanca kısmi çevirisi, *Ta T'ung Shu* başlığı altında, Düsseldorf/Köln 1974), yazılması 1902'de bitmiş, kitap ancak 1935'te yayınlanmıştır. Kitapta, Çin'in ortaya çıkardığı ideal bir toplum sisteminin en geniş ayrıntılı bir tasarısı yer almaktadır. Batılı fikirlerden esintiler taşısa da, Çinli bir gerçeklik anlayışı ile yoğrulmuştur. Kang'ın ütopyasında Budist ve Konfüçyüsçü tasavvurlar yanında, Hıristiyan ve doğabilimsel kavramlar da yer almaktadır. Strategem kullanımları da atlanmamalıdır.

Burada verilen alıntı, Kang Youwei'nin, kadınla erkeğin eşitliğini bir davul vuruşu ile gerekçelendirmek için kullandığı bir alıntı ile bitmektedir: "Kadınların 'kui'si vardır." 'Kui' şeklinde okunan ideog-

ramın ne anlama geldiğini de yine kendisi açıklamaktadır: " 'Kui ise, 'özerklik'ten başka bir anlama gelmemektedir." Ve Konfüçyüsçü bir alıntının otoritesine dayandırdığı sonuç cümlesi: "Yani, kadınların özerklik hakkı bulunmaktadır."

Beşinci Bölümün Altıncı Babı'nın son pasajının temel dayanak noktası, sözde Konfüçyüs'ün "Büyük Toplum" tasvirinde yer alan "kui" kavramıdır. *Kuttörenler üzerine Yazıtlar*'da (Girişte çevrilmiştir, s. 19) yer alan "Büyük Toplum"un orijinal lafzı okunacak olursa, orada şöyle bir pasaj geçtiği görülür: "Kadınların 'gui'si vardır." Büyük Alman Sinologları Richard Wilhelm (1873-1930) ve Wolfgang Bauer (1930-1996), bu cümleyi "kadınların yuvası vardır", yani "bütün kadınlar, belirli birer yuvaya sahiptir" şeklinde çevirmektedirler. Başka bir anlatımlar, Kang Youwei, alıntı yaptığı metindeki "gui" (yuva) ideogramını, "kui" (özerklik) ideogramıyla değiştirmiş ve bunu açıkça kendi tezine Konfüçyüsçü bir yazıyı dayanak olarak gösterebilmek için yapmıştır.

Ancak asıl önemli nokta şimdi gelmektedir: Kang Youwei tarafından "yuva"nın yerine geçirilen ideogram, gerçekte yoktur. Anlaşılan Kang Youwei, söz konusu ideogramı, Pekin'deki Çin Toplum Bilimleri Akademisi'nin Dil Enstitüsü'nden Profesör Liu Jiexu'nun bana yazdığı bir mektupta da onayladığı gibi, sırf bu amaç için yaratmıştır. Asıl metindeki ideogram ile Kang Youwei tarafından icat edilen arasında "gündüz ile gece gibi bir fark vardır. Burada, 'kolonları değiştirip kirişleri çalmak' oyunundan söz etmek yerinde olacaktır" demektedir yaşayan en önemli Çin dilbilimcilerden biri olan Liu Jiexu. Kendisi, beni sorun konusu olan ideogram'ın "kui" şeklindeki olası okunuş şekli üzerine de bilgilendirmiştir.

Tabii ki, Kang Youwei'nin yanlış alıntı yaptığı eski Konfüçyüsçü ütopya "Büyük Toplum", tanınmış bir metindir. Yine de pek çok okur Kang Youwei'nin strategemine aldanmış olsa gerektir, zira eski metinleri kim o kadar ayrıntılı okur ve kim her bir ideogramın otantikliğini denetleme gereğini duyar ki? Hatta, Kang Youwei'nin strategemini ortaya çıkarttığı halde, buna karşı çıkmayan okurlardan söz eden Çinlilerle tanıştım. Zira sonuçta metinde yapılan sahtecilik iyi bir amaca hizmet etmekteydi!

Daha Ortaçağ'daki Cizvit misyonerleri, Konfüçyüsçü yazıları, içlerinde Tanrı'nın Oğlu'nun ete kemiğe bürünmesi, bakire doğumu, kutsal üçleme ve ilk günahın onaylandığını bulacak şekilde yorumlamışlardı. Bunun için kullanılan "figürizm" adlı yöntem, yalnızca Çin'de kullanılmamıştır. Eski Ahit'te, hatta Avrupa'nın putperest döneminde, Yeni Ahit'in öğretilerinin ön şekillenmelerinin "şekilsel" veya sembolik bir şekilde bulunduğuna inanılırdı (bkz. Harro von Senger: "Eine wissenschaftliche Akademie für China. Briefe des Chinamissionars J. Bouvet [Çin için bilimsel bir akademi. Çin Misyoneri J. Bouvet'nin Mektupları]", *Neue Zeitschrift für die Religionswissenschaft,* Immensee, Nr. 15, 1995/1, s. 69 vd.). 25 numaralı strategem ile olan paralellikler açıktır.

Kang Youwei ile ilgili olarak ise, kendisi tarafından ilerici bir şekilde yorumlanmış klasik alıntılar yoluyla Hıristiyanlığın olmasa da, politik reformların propagandasını yapmakla ünlüdür. Bu yöntemi kullanarak Konfüçyüsçü yazılarda batı parlamentolarının ve batı demokrasisinin ilk örneklerinin izlerine rastlamıştır. Kang'ın yöntemi - "Antiğe yollama yaparak sistem yenileşmesini (tuo gu gai zhi)" savunmak - bugün, Batıdakiler de dahil olmak üzere pek çok insana ilham verir görünmektedir. 25 numaralı strategemi kuvvetli bir şekilde kullanmakta ve Konfüçyüsçü önermeleri kendi amaçlarına göre farklı yorumlamakta, böylece de Batı'nın bireyselci insan hakları anlayışını gerekçelendirmektedirler: Çin'in geri kalmışlığına karşı Batı'nın baş tanığı Konfüçyüs!

25.12. Paulus'un Tanrı Eksiltmesi

Havarilerin işlerinin tanıklığına göre (Res 17.22-31), Hıristiyan Havarisi Paulus da Kang Youwei'ye benzer bir şekilde davranmıştır. Atina'daki Areopaj'ın (Ares Tepesi Kurulu) ortasına dikilmiş ve şöyle demiştir [Paulus'un ilgili sözlerinin çevirisi, İncil'in modern Türkçe çevirisinden alınmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. www.kutsalkitap.org]: "Ey Atinalılar, sizin her bakımdan çok dindar olduğunuzu görüyorum. Ben çevrede dolaşırken, tapındığınız yerleri incelerken üze-

rinde, 'Bilinmeyen Tanrı'ya' diye yazılmış bir sunağa bile rastladım. Sizin bilmeden tapındığınız bu Tanrı'yı ben size tanıtayım[...]" Ve bunun üzerine Paulus, Atinalılar'a, Hıristiyan Tanrısı'nı, bilmeden tapındıkları tanrı olarak tanıtmıştır. Gerçekte ise sunağın üzerindeki yazı şu şekildedir: "Asya'nın, Avrupa'nın ve Afrika'nın Tanrılarına, Bilinmeyen ve Gezgin Tanrılara". Paulus ise bu yazıyı, diğer atıfları atlayarak ve nicelik açısından da birçok tanrıyı teke indirerek "Bilinmeyen Tanrı'ya" şekline dönüştürmüştür. Gerçekten de bu vaazdan sonra birkaç erkek ve bir de kadın Paulus'a katılmışlardır. Rotterdam'lı Erasmus (1469-1536; bkz. Peter Walter, in: Harro von Senger [ed.] : *Die List,* Frankfurt a. M. 1999, s. 179 vd.) ise, Paulus'un 25 numaralı strategemi bu kullanış şeklinde, tebliğlerde görünen yılanlar gibi zeki olma emrinin uygulandığını görmüş ve bunu yazının "düzeltilmesi" şeklinde adlandırarak açıkça takdir etmiştir.

25.13. Siyasal Kraldan Kurban Krala

"Her kim özgür bir kentte eski Anayasa'yı değiştirmek istiyorsa, en azından dış görünüşünde eski şekillere bağlı kalsın". Niccolo Machiavelli'nin *Discorsi* [Diskurlar] kitabının - tesadüf bu ya - 25'inci bölümü bu sözlerle başlar. Taipeh'li strategem araştırmacısı Shu Han, 25 numaralı strategemi anlatırken bu metinden alıntılar yapmaktadır. Bu alıntıları aşağıda, Niccolo Machiavelli: *Politische Schriften* (der. Herfried Münkler, Frankfurt a. M. 1990, s. 177) kitabından aktarıyorum:

"Bir devlete yeni bir Anayasa verilmek isteniyorsa, ve bunun kabul edilmesi ve herkesin yararına olacak şekilde korunması arzu ediliyorsa, en azından eski şekillerin görüntüsü saklı tutulmak gerekir ki, yeni kurumlar eskilerden tamamen farklı da olsa halk eski düzeninin değişmemiş olduğuna inansın. Zira insan kitlesi, gerçekle olduğu kadar görünüşle de tatmin edilebilir; hatta çoğu zaman şeylerin kendisinden çok görüntülerinden etkilenir. Bu nedenle [...] Romalılar, Kral'ın yerine atanan iki Konsül'e on iki liktordan fazlasını vermemişlerdir ki, Kralların önünde yürüyenlerden fazla sayıda

olmasınlar. Yine Roma'da her yıl yalnızca Kral tarafından düzenlenebilen bir kurban bayramı yapılageldiğinden, ve Romalılar da kökleşmiş bir geleneği sırf artık Kralları olmadığı gerekçesiyle ortadan kaldırmak ve özlenmesine neden olmak istemediklerinden, bu kurban bayramı için bir kurban kralı atayarak bunu bir başrahibe tabi tuttular. Böylece halk da kurban bayramını kutlamaya devam edebildiler ve bunun kaldırılması nedeniyle Kral'ın geri dönmesini dilemelerine de fırsat tanınmamış oldu. Bir devletin kökleşmiş yönetim şeklini ortadan kaldırmak ve yeni, özgür bir Anayasa yapılmak istendiğinde de her zaman aynı şey gözlemlenir. Her yeni şey insanların duygularını sarstığından, eskinin mümkün olduğunca çok özelliği korunmaya ve yönetenlerin sayısı, egemenlik yapısı ve görev süresinde değişiklik yapıldığında, en azından unvanlar eskisi gibi bırakılmaya çalışılır. Bu kural, monarşiden cumhuriyete geçişte ve tersinde de geçerlidir."

Eski çağdaki hükümdarların her sorun için en uygun çözümü zaten bulmuş oldukları inancı gereği, Çin kurumlar tarihi de geçmişe yönelik kuvvetli bir sabitlenme ile belirlenmiştir. Bu sabitlenme ise tarihin akışı içinde sürekli değişime uğrayan çerçeve koşullar ve idarenin elastiki bir şekilde karşılık vermesi gereken ödevlerle çatışagelmiştir. Bu nedenle, yeni bir hanedan Göklerin Vekilliği'ni üstlendiğinde, idare aygıtının yapısını çoğu zaman sadece dış görünüşte tarihsel kurumlara bağlı tutmuştur. Yani, çekirdeksizleştirme strategemi uyarınca eski kabuk korunmuş, ancak yeni bir içerik ile doldurulmuştur. Böylece hanedan "meşruiyetini vurgulayabilmiş ve aynı zamanda çağının gereklerine uygun davranabilmiştir" diye yazar Carmen Paul, Freiburg'da kabul edilen *Das Kommunikationsamt der Ming-Dynastie* (1368-1644) [Ming Hanedanı'nın İletişim Bakanlığı] adlı doktora tezinde (Wiesbaden 1996, s. 36).

25.14. Marksizm Çeşitlemeleri

1974/75 yıllarında hazırladığı üç program yazısında Deng Xiaoping, Başkan Mao'nun talimatlarını proleter sınıf içeriği açısından hadım

etmeye çalışmış ve bu amaçla içlerinden devrimci ruhu ve devrimci keskinliğini kesip çıkarmıştır. Her üç belge de Marx, Lenin ve Mao' dan pek çok alıntı içermekle birlikte, Mao'nun, Çin Komünist Partisi içindeki kapitalist yolda yürüyenlere karşı girişilecek mücadeleye, proletaryanın burjuvazi üzerinde tam kapsamlı diktatörlüğüne ve burjuva imtiyazlarının kısıtlanmasına ilişkin talimatlarına bu yazılarda değinilmemiştir bile. Pekin ve Qinghua Üniversitelerinin eleştiri grubu, 13.8.1976 tarihinde Pekin *Halk Gazetesi*'nde yayımlanan bir makalede, Başkan Mao'nun bu önemli talimatlarının sökülüp alınması olayını, 25 numaralı stratagemin bir uygulaması olarak nitelendirmiştir. Buna göre, Deng Xiaoping iki amaç gütmektedir. Öncelikle, gerçekte Marksizm'den döndüğü halde, dışarıya doğru Marksist olduğu görüntüsünü vermektedir. Diğer taraftan ise, "Başkan Mao'nun devrimci çizgisi"nin ivmesini ve kuvvetini kırmak istemektedir (19 numaralı strategem, bkzç 19.36).

Buna karşılık, Ekim 1976'daki düşüşlerinden (bkz. 22.11) aylar sonra "Dörtler çetesi" de, kirişleri çalmak ve kolonları değiştirmek hilesini kullandıkları ve bu şekilde Marksist-Leninist fikirler ile Mao Zedung'un fikirlerinin temel ilkelerini söküp çıkardıkları ve bunların yerine kendi yanlış öğretilerini koydukları, veya devrimci çözümleri kabul edermiş gibi yapıp içlerini boşalttıkları ve bunları "kendi malları" ile değiştirdikleri savıyla karşı karşıya kaldı (*Halk Gazetesi,* 31.10.1976, 30.11.1976, 11.1.1977, 14.3.1977, 8.4.1978).

Çok daha somut bir anlamda ise 25 numaralı strategem, 7.1.1979 tarihli *Halk Gazetesi*'ne göre "Dörtler Çetesi" tarafından Çin Kızılordusu'nun kurucularından ve 1949'dan sonra Çin Halk Cumhuriyeti'nin Başbakan Yardımcısı ve Spor Bakanı olarak görev yapmış bulunan He Long'a karşı kullanılmıştır (krş. 16.17). Buna göre, "Dörtlü çetesi" onu acımasızca takip etmiştir. Başbakan Zhou Enlai (1898-1976) ise onu emin, gizli ve sakin bir yerde güvence altına almıştır. Yine de Lin Biao (bkz. 16.16) ve Jiang Qing (bkz. 22.11) işi koyvermemişlerdir. He Long için özel bir araştırma grubu kurmuşlar ve bu grup onunla ilgili tüm konulardan sorumlu olarak faaliyet göstermiştir. Sonra da kolon değiştirip kiriş çalma taktiğini uygulayarak, yabancı bir hemşireyi Pekin Garnizonu'na hekim gibi

göndererek, o zamana kadar He Long'a bakan hekimin yerine geçirmişlerdir. 25 numaralı strategemin bu şekildeki kullanımından sonra He Long'a ne olduğu, *Halk Gazetesi*'nde yer almamaktadır. Yalnızca bunu izleyen cümlede He Long'un "fazlasıyla erken vefatı"ndan yakınılmaktadır.

25.15. Bill Clinton ve Monica Lewinsky'yle Gerçekleşmeyen "Cinsel İlişkiler"i

Kolon ve kirişlerin hitabet alanında değiştirilmesinin bir üstadı Diyalog Sanatçısı Sokrates'ti (yaklaşık İ.Ö. 470-399). Bir sözü veya deyimi belirli bir anlamda ortaya koyar, kendisinin buna ilişkin bir önermesi kabul edildikten sonra sözün kullanımını sezdirmeden değiştirirdi, öyle ki, önceki önerme çelişkili veya anlamsız olur ya da tamamen yeni bir anlama kavuşurdu. Sokrates'in yalnızca dostları yoktu; sözlerle oynanılması da her zaman hoş karşılanmazdı. Hatta bazen Batı basını da bu bağlamda Konfüçyüs'ün, düzenin bozulmasının kavramların kargaşası ile başladığı yolundaki uyarısına göndermede bulunmaktadır. Bunun üzerine, "Kavram kalpazanlığı", "kavram kargaşası", "terminoloji sahteciliği" ve "menfur anlam değiştirme"den (*Bild*, Hamburg, 6.7.1990, s. 2) veya "sözcük zehirlenmesi"nden (Ernst Cincera: *Deutsch nach Marz: ein kleines Handbuch über die mißbrauchte Sprache* [Marx'a göre Almanca: Kötüye Kullanılan Dil Üzerine Küçük Bir El Kitabı], Lugano 1983) söz edilmeye başlanır.

Zürich Üniversitesi'nde Hukuk Tarihi ve Özel Hukuk Onursal Profesörü Claudio Soliva, 23.2.1995'te benimle yaptığı özel bir görüşmede, hukuksal yorumun çoğu zaman tarihsel yasakoyucunun atlatılması olduğunu söylemişti. Gerçekte metne dokunulmuyor gibi yapılırken, içeriği değiştirilmekte ve yasanın lafzı tamamen farklı bir şekilde yorumlanmaktadır. Bu gibi durumlarda, kolon ve kiriş değişikliği alenen tartışılmakta, yanında ve karşısında olan gerekçeler tartılmaktadır. Özellikle belirli bir süre içinde ilgili yasa maddelerinin değiştirilmesi çok zor olduğunda veya mümkün olmadığında,

yeni gelişmeler bir değişimi kaçınılmaz kılmaktadır. Her seferinde eski ve iyi kolonların yerine çürümüş olanları değil, bazen daha yeni veya daha iyi olanları konmaktadır. Böylece geçerli olan yasa korunurken, yeni ortaya çıkan bir duruma da ayak uydurması ve bu yeniliğin, eski kanun kapsamında değerlendirilmesi mümkün olmaktadır. Yasaların yorum yoluyla çağa uydurulması süreci strategemsel olarak değerlendirilecek olursa, etik açıdan ortada bir "hizmet strategemi" bulunmakta, teknik olarak da, bir sahtecilik strategeminden değil, kendi yararına kullanma starategeminden söz edilmektedir. Kullanılan ise, "sözlerin yalan dünyası" (Ludwig Ammann, *Tages Anzeiger,* Zürich 15.9.1998, s. 63), veya onların çok anlamlılığıdır.

Juristische Dialektik [Hukuksal Diyalektik] (2. b., Basel vs. 1995) adlı kitabın yazarı Edward E. Ott, 11.5.1998'de bana, yasakoyucunun yalnızca ender durumlarda açık bir iradesi olduğunu söyledi. Buna göre yasakoyucu çoğu zaman, açık ifadelerle fincancı katırlarını ürkütmekten korktuğu için bilinçli olarak muğlak sözler kullanmaktadır. Ve zaten genel olarak her sözcüğün kendisine özgü, kesin olmayan bir kullanım alanı bulunmaktadır. Yalnızca çok az sayıda önermenin, "Papaların en sevdiği cümlesi 'Sen Petrus'sun, ve ben de bu kayalar üzerine Kilisemi kurmak istiyorum" (alıntı: *Der Spiegel,* Hamburg, Nr. 2, 1998, . 132) kadar sağlam bir temeli bulunmaktadır.

ABD'de 1998 yılında kamunun gözleri önünde gerçekleştirilen bir yorum veya çekirdeksizleştirme tartışmasının konusu, duhulsüz seksin, yani örneğin oral seksin, "cinsel ilişki" anlamına gelip gelmeyeceği sorunuydu. Stajyer Monica Lewinsky ile yaşadığı "yakışıksız ilişki"yle ilişkin olarak Bill Clinton, bu soruya "hayır" yanıtı verdi. Onun bakış açısından tartışma konusu terim için gerçek anlamda bir cinsel birleşme vazgeçilmez bir taşıyıcı kolonken, kendisini eleştirenler, onu "kılı kırk yarmakla" suçladılar (*Neue Zürcher Zeitung,* 16.9.1998, s.3'e göre). Clinton'un "cinsel ilişki" terimiyle oynama tarzı, karşıtları tarafından 25 numaralı strategemin bir kaçış strategemi olarak kullanılması şeklinde değerlendirildi. Açıkça Clinton'un strategemini kırmak amacı güden Amerikan Temsilciler Meclisi, 11.9.1998'de Starr Raporu'nun en mahrem cinsel ayrıntılarıyla İnternet'te yayımlanmasına karar verdi.

25.16. Burjuva "Reform ve Açılma"sı yerine Sosyalist "Reform ve Açılma"

24.4.1991 tarihli *Halk Gazetesi*, "reform ve açılma" kavramının yorumunun değiştirilmesine karşı uyarıyordu: "Reform ve açılma, bizim sabit rotamızdır. Biz ona sarsılmaz bir şekilde bağlıyız, hatta reformu derinleştirmek ve açılmayı genişletmek zorundayız. Ancak, bir burjuva liberalleşmesinin temsilcilerine karşı da uyanık olmalıyız. Onlar, reform ve açılmaya giden yolda kolonları değiştirip kirişleri çalmak istemekte ve bizim reform ve açılma sürecimizi, kendi siyasal çıkarlarına ulaşmak için kullanmayı amaçlamaktadırlar. Burjuva liberalleşmesinin üzerine ne kadar yoğun ve kararlı olarak gidersek, reform ve açılmamızı da o kadar iyi uygulayabileceğimiz, açıktır."

Halk Gazetesi'nin burada uyardığı şey, Çin Komünist Partisi (ÇKP)'nin anladığı anlamda, Çin'in ÇKP yönetimi altında güçlendirilmesi olarak "reform ve açılma"nın, içinin boşaltılması, komünist karşıtı bir içerikle doldurulması ve bu şekilde fonksiyonunun değiştirilmesi yoluyla gerçekte ÇKP'nin zayıflatılması olgusudur (ayrıca bkz. 33.5). Somut olarak ise Yaz 1998'de Çin'de iki kez gösterilen televizyon dizisi *Nehir Ağıtı*'nın yazarlarına, "reform ve açılma" kavramının anlamını değiştirdikleri ithamında bulunulmuştur.

Konu anlatımları, fikirler, bağlamlar ve programlarla 25 numaralı strategem anlamında oynandığını "deşifre eden" Çin yorumlarına, özellikle "kültür devrimi" (1966-76) sırasında sıkça rastlamak mümkündü (bkz. 25.14). Bu gibi yorumların yazarları, daha 1940'ta Çin Komünist Partisine yerleşen "kirişleri çalma ve kolonları değiştirme hilebazlığı"na dikkati çeken Mao'yu dayanak olarak alabiliyorlardı. Ama siyaset dışı bağlamda da Çin basınında 25 numaralı strategemin ifadesine rastlamak mümkündü. Örnek olarak, Çin Genel İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun yayın organı olan Pekin *İşçi Gazetesi*'nin 11.8.1995 tarihli sayısında, sözde "dış yaşam gücünü (qi)" harekete geçirdiği iddia edilen bir tedavi yöntemi sorgulanmaktaydı. "Burada kirişler çalınmakta ve kolonlar değiştirilmektedir" diye sövmekteydi yorumcu. Ona göre, ciddiye alınması gereken

"Qigong", bu tedavi yönteminin uygulayıcıları tarafından ciddi içeriğinden arındırılmakta ve bilimsel olmayan hurafelerle doldurulmaktaydı. Sonra da, "Qigong" olarak etiketlenen bu Qigong taklidi ile de dilenciliğe çıkılmaktaydı.

25.17. Çin Halk Cumhuriyeti'nde Demokrasi

"Demokrasi olmazsa sosyalizm ve modernizm de olmaz" demişti Çin Devlet ve Parti Başkanı Jiang Zemin, Merkez İmparatorluk'un geleceği üzerine (*Die Weltwoche,* Zürich, 18.9.1997). Bu, en üst düzey Çin liderinin, Batı'nın temel bir değerine yönelik övgüsü müydü? Jiang Zemin, "demokrasi" sözcüğünü, kesinlikle Batıdaki anlamında kullanmamıştır. Daha önce hukuksal yoruma ilişkin olarak gördüğümüz gibi, burada da 25 numaralı strategemin bir kullanımıyla karşı karşıya bulunmaktayız. Yine burada da strategem, bir hile olarak değil, sanatsal bir müdahale olarak uygulanmaktadır. Batı kaynaklı bir sözcük, başka bir kültür çevresine veya yabancı bir ideolojik çevreye aşılanmakta ve orada kısmen farklı bir içerikle donatılmaktadır. Çince "demokrasi" sözcüğünün karşılığı olarak kullanılan "minzhu", çok eski bir sözcüktür. Başlangıçtaki anlamı "halkın hükümdarı"ydı. Daha "demokrasi", Batılı bağlamıyla Çince'ye girdiğinde bu eski sözcük 25 numaralı strategemin bir uygulamasından geçerek "halkın hükümranlığı"na dönüşmüştür. Sinomarksist (Çin Marksisti) anlamda "halk" bütün Çin vatandaşlarını değil, ancak onların rejime bağlı olanlarını kapsamaktadır. Dolayısıyla, bölümün başındaki alıntıda geçen "demokrasi" sözcüğü, gerçekte hayli kısıtlı bir anlam taşımaktadır. Kültürlerarası sözcük kullanımında 25 numaralı strategemin kurbanı olunmamalıdır. Sözlüklerde yer alan bir sözcük-karşılıklılığı, her zaman bir kavramların da karşılıklı olduğu anlamına gelmeyecektir. Bu bağlamda "sözcük" ile ifade ettiğim şey dış dilsel kabuk, örneğin "demokrasi" veya "minzhu" iken, "kavram"dan anlaşılması gereken, söz konusu kabuğun arkasındaki görünmez düşünsel içeriktir.

Bu arada "demokrasi", Batıda da strategemsel bir şekilde kullanılmaktadır. Örneğin, ancak 1971'de tanıdığı "kadınların seçme ve

seçilme hakkı" olmadan İsviçre bir demokrasi miydi? Her halükarda, seçimlere katılabilen Britanyalılar, anavatanda yaşayan 45 milyon kişiyken, Britanya İmparatorluğu'nun yarım milyar yurttaşı, bu kapsamın dışında kalmaktaydı. Hong Kong'un Çin'e katılmasına kadar (1.7.1997), Hong Kong'un yaşayanları, Britanya Avam Kamarası seçimlerine katılamamakta, bu nedenle de Britanya başbakanının seçiminde söz hakları bulunmamaktaydı. Başbakan ise, "demokratik" meşruiyete sahip olarak, Hong Kong'un kaderi üzerine Çinlilerle pazarlığa oturabiliyordu.

25.18. "Tek Çin" ve Clinton'un "Üç Hayır"ı

Bir evin "kiriş" ve "kolon"ları, her zaman üzerinde düşünerek ve gizlilik içinde, sessizce kaldırılmaz, bazen hakim olunamayacak nedenlerle kendiliğinden de yok olabilirler. 1949 yılında Taiwan'a sürülen ve orada, oranın hükümeti olarak değil, "Çin Cumhuriyeti" olarak egemenlik kullanan Guomindang-Hükümeti'nin başına gelenler de bu şekilde olmuştur. Çin Cumhuriyeti, 1911'de Sun Yatsen (1866-1925) tarafından kurulmuştu ve 2000 yıldan fazla süren İmparatorluğu ortadan kaldırmıştı. Çin anakarasında 1.10.1949 tarihinde Mao Zedung (1893-1976) Çin Halk Cumhuriyeti'ni ilan etti. Buna karşın Taiwan'la sınırlı kalmış bulunan "Çin Cumhuriyeti", 1971 yılına kadar BM'de bütün Çin'i temsil etmeye devam etti, hem de Güvenlik Konseyi'nin daimi üyesi olarak. Yani, "Çin Cumhuriyeti" isminin cephesi arkasında, en azından hukuksal olarak, bütün Çin'in kiriş ve kolonları duruyormuş gibi yapıldı. Taiwan, bütün Çin üzerindeki tek başına temsil iddiasından ancak 1991 yılında vazgeçti. 1971 yılından itibaren ise, Çin'i BM'de Taiwan yerine Çin Halk Cumhuriyeti temsil etmekteydi.

Taiwan'da olduğu gibi, Miloseviç için de, devletine "Sırbistan" değil de, "Yugoslavya" adını vermek avantajlı bir durumdu. Eski isim ambalajının korunması yoluyla, bazı "kiriş" ve "kolonlar", yani Eski Yugoslavya'nın,aksi halde belki diğer halef devletlere kalması düşünülebilecek çeşitli malvarlığı değerleri üzerinde iddiasını sür-

dürebildi: bunun yanında, hâlâ Tito'nun bloklardan bağımsız hareketini anımsayan Üçüncü Dünya ülkelerinin de sempatisini topladı. Çin Halk Cumhuriyeti açısından ise Sırbistan'ın Yugoslavya'nın tek halefi olarak kabul edilmesinin tek nedeni, kesinlikle adı değildi. 14 numaralı strategemin aksine, 25 numaralı strategemde ölmüş bir şey yeni bir ruhla diriltilmemekte, dış kabuk olduğu gibi kalırken, iç donanım kısmen değiştirilmekte ve böylece eski içeriğin devam ettiği izlenimi verilmektedir.

Taiwan ise, bu konuya geri dönecek olursak, Çin basınında yer yer "kirişleri çalmak ve kolonları değiştirmek" ile itham edilmektedir (*Halk Gazetesi,* Deniz ötesi bası, Pekin 30.6.1994, s. 5). Burada sözü edilen özellikle 28.2.1972'de ABD Başkanı Nixon'un Shanghai Bildirisi'nde ortaya koyduğu, "tek bir Çin"in bulunduğu ve "Taiwan'ın Çin'in bir parçası olduğu" yolundaki ifadelerdir. Bu sözler mahsus çok anlamlı olarak hazırlanmıştı ("pragmatically obscure"; bu konuda ayrıca bkz. Anthony d'Amato: "Purposeful Ambiguity as International Legal Strategy: The Two China Problem [Uluslararası Hukuk Stratejisi Olarak Amaçlı Çok Anlamlılık: İki Çin Sorunu]", Jerzy Makarczyk (der.): *Theory of International Law at the Threshold of the 21st Century* [21'inci Yüzyılın Eşiğinde Uluslararası Hukuk Teorisi]", Den Haag vs. 1996, s. 109 vd.].

Bu çok anlamlılık üzerine Taiwan ile Çin Halk Cumhuriyeti arasında bir tartışma süregelmektedir. Çin Halk Cumhuriyeti açısından, "Tek Çin"in tek başına Çin Halk Cumhuriyeti tarafından temsil edileceği ve bu nedenle de Taiwan'ın, Çin Halk Cumhuriyeti'nin bir parçası sayılması gerektiği, tartışılmaz bir gerçektir. "Pekin'deki egemenliği ellerinde tutanlar, 'Çin'i Çin Halk Cumhuriyeti ile eş görmekte ve bunu uluslararası arenada dile getirmek için hiçbir fırsatı kaçırmamaktadırlar. Damlaya damlaya göl olur: Dünya çapında gittikçe daha çok insan, [...] 'Çin' derken Çin Halk Cumhuriyeti'ni kastetmektedir. Bu kavram kargaşası, Taiwan'ın sözsel olarak Çin'e dahil edilmesi tehlikesini de beraberinde getirmektedir" (Tilman Aretz: "Nein zur verbalen Annexion" [Sözsel katılıma hayır], *Özgür Çin,* Taipeh, Mayıs/Haziran 1997, s. 3). Buna göre Batıda sürekli Pekin tarafından kurulan semantik bir tuzağa düşülmekte ve "Çin"

ile Çin Halk Cumhuriyeti'nin anlatılmak istendiği yanlış inancı yayılmaktadır (Bernard T.K. Joei: "Western Press Falls Victim to Peking's Semantic Trap [Batı Basını, Pekin'in Semantik Tuzağına Düşüyor]", *The Free China Journal,* Taipeh 9.5.1997, s.6). Taiwan'lı düşünceye göre, "Tek Çin" içinde iki siyasal yapı yer almaktadır: Anakaradaki Halk Cumhuriyeti ile Taiwan'daki Çin Cumhuriyeti. Dolayısıyla "Tek Çin", kültürel-coğrafi bir anlamda anlaşılmalıdır. Yani siyasal "kiriş" ve "kolonlar", formülden uzaklaştırılmakta veya Taiwan'ın siyasal bakış açısına uygun gelenlerle değiştirilmektedir. "Tek Çin" formülü bu şekilde yorumlandığında, Başkan Yardımcısı Lian Zhan gibi Taiwan'lı politikacılar söz konusu ifadeye katılabileceklerdir (bkz. *Les échos de la Republique de Chine* [Çin Cumhuriyeti'nin Yankıları], Taipeh 21.7.1998, s. 1; ayrıca bkz. *The Free China Journal,* Taipeh 10.9.1999, s. 6). 25.6.1998 tarihinde Taipeh'teki ABD temsilciliği önünde gösteri yapan ve üzerinde "Biz Çinli değiliz. Çin'e ait değiliz. Taiwan bağımsız bir ülke olacak" yazan pankartlar taşıyan Taiwan' lılar ise, bu formülün tamamen dışında hareket etmekteydi.

Çin'e yaptığı ziyaret sırasında (25.6. - 3.7.1998) ABD Başkanı Bill Clinton 30.6.1998'de Shanghai'da şöyle konuşmuştur: "Biz Taiwan'ın bağımsızlığını desteklemiyoruz. Biz iki Çin'i desteklemiyoruz; bir Taiwan ve bir Çin'i de. Ayrıca, Taiwan'ın, bağımsızlık koşulu getiren bir organizasyonun üyesi olmasını da desteklemiyoruz." Bu şekilde Bill Clinton, "evsahiplerinde sevince neden oldu" (Mathias Nass, *Die Zeit,* Hamburg 9.7.1998, s.6), zira, "Çin rejiminin isteklerine uygun olarak üç tatsız 'hayır'ı benimsedi" ("Shanghai-Communique - Clintons Version [Shanghai Bildirisi - Clinton Versiyonu]" *Neue Zürcer Zeitung,* 4/5.7.1998, s. 3). "Çin rejimi", Taiwan'ın "Tek Çin" formülüne uyguladığı 25 numaralı strategemi etkisiz hale getirmek için yol almış görünmektedir.

25.19. "Mini Tibet" ve "Büyük Tibet"

Kâh şu, kâh bu kiriş ve kolonlarla doldurulan "Tek Çin" formülü gibi, "Tibet" sözcüğü de, 25 numaralı strategemin bir malzemesi

olmuştur. Çin Halk Cumhuriyeti'nin, 1965 yılında Tibet Özerk Bölgesi'nin kurulmasıyla "idari bir hile" yaptığı iddiasında bulunulmuştur. Buna göre, bu hile yoluyla "Tibet", çekirdek ülke U-Tsang ile sınırlandırılmış ve Tibet nüfusu da bir hamlede 6 Milyondan 1,65 Milyona indirilmiştir (Alezander Syllaba: *Tibet - sein stilles Sterben* [Tibet - sessiz ölümü], Zürich 1992, s. 23, 96). Çin Halk Cumhuriyeti'nin içinde yer alan ve başkenti Lhasa olan Tibet Özerk Bölgesi, 1,2 km^{2}lik bir alanı kaplamaktadır ve böylelikle Fransa, İspanya ve Almanya'nın toplamı kadar bir bölgeyi kapsamaktadır. Dalai Lama ve yandaşları ise Tibet'ten söz ettiklerinde, kural olarak kastettikleri, bu "Mini Tibet" (Syllaba, s. 23) değil, 7-9. yüzyıllar arasındaki Büyük İmparatorluk Tibet'in topraklarıdır (Andreas Gruschke: "Demographie und Ethnographie im Hochland von Tibet [Tibet Yüksek Ülkesinde Demografi ve Etnografya]", *Geographische Rundschau,* Braunschweig Mayıs 5/1997, s. 282). Sürgündeki Tibetliler, "Tibet Özerk Bölgesi"ne bugünkü Çin eyaletleri olan Gansu, Yunnan, Qinghai ve Sichuan'ı tamamen veya kısmen eklemekte ve Çinlilerin itham edildiği "Tibet" kavramının çekirdeksizleştirilmesi sürecini tersine işleterek, yaklaşık 2,4 Milyon km^2'ye yayılmış bir "Büyük Tibet" (Gruschke, ibid.) yaratmaktadırlar.

25.20. Normal Sınır Denetimleri mi, Hareket Özgürlüğünün Sınırlandırılması mı?

Çin dış politika yorumcuları 25 numaralı strategemi çoğu zaman metinler veya kavramlarla oynanınası durumunu karakterize etmek için kullansalar da, bazen de yabancı devletlere yönelik son derece somut ve yıkıcı müdahaleler için de kullanırlar.

Münferit hükümet dışı örgütlerin, kirişleri çalma ve kolonları değiştirme hilesini, normal sınır denetimlerini hareket özgürlüğünün kısıtlanması olarak yorumlamak yoluyla kullandıkları, 9.8.1995'te Genova'daki BM-İnsan Hakları Komisyonu'nda Çin temsilcisi Li Baodong tarafından Tibet sorunu ile ilgili olarak iddia edildi (*Halk Gazetesi,* 11.8.1995).

Çin-Sovyet düşmanlığı zamanlarında özellikle Sovyetler Birliği, 25 numaralı strategemi kullanmakla itham edilmiştir. Bloklardan bağımsız devletlerin Colombo'da yaptığı bir konferansın belgelerine gönderme yapan 6.9.1976 tarihli Pekin *Halk Gazetesi*'ne göre, Sovyet TASS Haber Ajansı, Sovyet basın araçları ile birlik olarak, Sovyetler Birliği'nin anlayışına uymayan pasajları silmişlerdir. Böylece Sovyetler Birliği'nde, bloklardan bağımsız hareketin "bütün görünüş şekilleriyle emperyalizme ve her türlü yabancı egemenliğine karşı" olduğunu ve "büyük güçlerin siyasal, ekonomik ve ideolojik baskılarına karşı" geldiğine ilişkin pasajlar çıkarılmıştı. Yalnızca konferans belgelerinin emperyalizm, sömürgecilik, ırkçı ve siyonist karşıtı tutumuna genel sözlerle değinilmişti. Bloklardan bağımsız hareketin "barışı, uluslararası güvenliği ve gerilimlerin giderilmesini" savunduğuna ilişkin bölümler korunmuş, buna karşılık dünya barışını ve uluslararası güvenliği tehdit eden gerilimlerin kaynaklarını ortaya koydukları pasajlar atlanmıştı. Böylece, diye özetliyordu *Halk Gazetesi,* Sovyet haber basını, "kirişleri çalıp kolonları değiştirmiş" ve Colombo Konferansı'nın ruhunu hadım ederek öbür yandan da alıntılardan yaptığı seçki yoluyla bloklardan bağımsız konferansın sonuç bildirgesine kendi Sovyet revizyonist fikirlerini doldurmuştu.

Başka bir yorumunda ise *Halk Gazetesi,* Sovyetler Birliği'ni, BM-Deniz Hukuku Konferansı'nda münhasır ekonomik bölgelerin kurulmasına açıkça karşı çıkmaya cesaret edememekle itham etmişti. Yoruma göre, Sovyetler Birliği bunun yerine, "kirişleri çalmaya ve kolonları değiştirmeye" çalışmakta ve bu aşağılık yöntemle münhasır ekonomik bölge kurumunun temel içeriğini devreden çıkararak, başka ülkelerin deniz kaynaklarını sömürüp kendi deniz yayılmacılıklarını sürdürme amacını gütmekteydi (*Halk Gazetesi,* Pekin, 29.8.1976).

Ama aynı zamanda Japonlar da 25 numaralı strategemi kullandıkları iddiasıyla karşı karşıya kalmaktaydı. 8.8.1982 tarihli *Halk Gazetesi,* Japon film yönetmeni Yamamoto Satsuo'nun *Dai Nihon Taikoku (Büyük Japon İmparatorluğu)* adlı filmine gönderme yaparak, bu filmde ince bir şekilde kirişlerin çalınıp kolonların değiştirildiği iddiasında bulunmuştu. Zira bu filmde Japonya'nın Kore, Çin

ve Güney Doğu Asya'ya kaşı yürüttüğü saldırgan savaş, Japonya'nın kendini savunma nedeniyle kaçınamayacağı bir savaş olarak gösterilmişti.

25.21. Amerikan Sayı Sihirbazlığı

Gu Ping, yazdığı yorumun önce başlığında ve sonra da metninde, ABD-haber dergisi *Newsweek*'in, 17.7.1995 tarihli sayısında yayımlanan "The Neighbours Are Restless [Komşular Sabırsız]" (s. 20 vd.) adlı makalede "kirişleri çaldığı ve kolonları değiştirdiği" iddiasında bulunmuştur. Buna göre, Çin üretimi içindeki silahlanma giderleri oranını hesaplarken *Newsweek,* şaşırtıcı derecede yüksek bir oran olan %4,5'a ulaşmıştır. Çin verilerine göre bu oran 1994 yılında %1,3'ten ibaretti (Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Konseyi Basın Kurumu: "Rüstunskontrolle und Abrüstung in China [Çin'de Silahlanma Denetimi ve Silahsızlanma]", *Beijing Rundschau,* Pekin Nr. 48, 28.11.1995, s. 18). *Newsweek,* Çin'in komşularında %1,6 - 3,6 arasında bir değer saptamıştı (bkz. *The Balance of Power,* a.g.e., s. 22). Ancak *Newsweek,* Çin'deki değer hesaplanırken, hesaplama yöntemini değiştirmişti. Buna göre, Çin üretiminin genel hesaplamasında kullanılan sayılar döviz kuruna göre, silahlanma giderlerinin sayıları ise Çin parasının alım gücüne göre hesaplanmıştı. Böylece de *Newsweek,* Çin silahlanma harcamalarını olduğundan dört katı fazla göstermişti. Bu kaba oyunu *Newsweek,* "Çin tehlikesi" tezini güçlendirmek için oynamıştı (*Halk Gazetesi,* Pekin 28.7.1995, s.7).

25.22. Aslan Postundaki Eşek

Batıda, "Amerika'nın lider rolü üzerine dünya çapında kuşkular bulunmaktadır" diye iddia edilmektedir ("Europa unter dem Schutzschirm der USA: Für und wider eine Pax Americana [ABD'nin şemsiyesi altında Avrupa: Pax Americana'nın yanındaki ve karşısındaki görüşler", *Neue Zürcher Zeitun,* 25.5.1998, s. 25). ABD'nin BM Genel

Kurulu'nda 60'lı yıllardan beri insan hakları bildirileri ve Orta Doğu sorunu hakkındaki görüşleriyle ilgili olarak uğradığı oylama yenilgileri göz önüne alınacak olursa, yukarıdaki alıntıda yer alan "dünya çapında" ifadesinin yerinde olmadığı kesin olarak saptanabilir. Çin basınına bir bakış da, örneğin Çin'in, "Amerika'nın lider rolü"nü benimsemediğini kanıtlamaya yetecektir. "Bugün tek bir süper güç olabilir, ancak tek başına bütün dünyayı denetleyemez". Hindistan Devlet Başkanı Narayanan'ın bu sözleri (*Die Zeit,* Hamburg 10.9.1998, s.12), Hindistan'ın da kendisini "dünya nüfusunun yalnızca %4'ünü ifade eden" ABD (*Beijing Rundschau,* Pekin Nr. 48, 1.12.1998, s.8) tarafından yönetiliyor gibi hissetmediğini göstermektedir. Narayanan sözlerini şu şekilde tamamlamıştır: "Farklı dünya bölgelerinde başka önemli güç merkezleri bulunmaktadır [...] Bizim hedeflediğimiz dünya düzeninde [...] halklar [...] barış içinde bir arada yaşamakta, ve zaten dünyanın fazla büyük geleceği tek bir güç onlara hükmetmemektedir."

Buna karşılık, Batı çevrelerinin "dünya" sözcüğüyle ifade ettiği şeyin kural olarak yalnızca Batı veya münferit Batı ülkeleri olduğu, sık sık gözlemlenmektedir. Bu çevrelere karşı, "Dünyanın Batı ile sınırlandırılamayacağı" iddiasında bulunulmaktadır (Bernard Guetta, *Le Temps,* Genova 4.9.1998, s. 15). Amerikalı David Binder, Almanların "Dünyaya iki kez uğursuzluk getirdiği"ni söylediğinde, (*Der Spiegel,* Hamburg, Nr. 2, 1998, s. 40), İkinci Dünya Savaşı'nda Çin'e saldıranın Almanya değil, Japonya olduğu, hem de bunu daha 1937'de, hatta duruma göre 1931'de yapmış olduğu hatırlanmalıdır. Yoksa Çin, "dünya"ya dahil değil midir?

Strategemsel açıdan "dünya kamuoyu"na ilişkin bu gibi alıntılar veya diğer söylemlerde, "dünya" sözcüğünün kirişleri çalınmakta ve kolonları değiştirilmektedir. *Juristische Weltkunde* [Hukuksal Dünya Bilgisi] - 1990'da Frankfurt a. M.'da yayımlanan bir cep kitabının başlığıdır, ve bu kitabın kişi ve konu indekslerinde hiçbir Çinli, Japon veya Hintli'nin adı geçmemektedir ve Asya'daki hukuk kurumlarına da hiçbir göndermede bulunulmamaktadır. Gerçekte bütün küreyi ve bütün insanlığı kapsayan "dünya" sözcüğü, burada çekirdeksizleştirilmekte ve gezegenin belirli bir bölümü ile sınırlı tutul-

maktadır. 25 numaralı strategemin bu kullanımını "totum pro parte" terimiyle ifade etmek mümkündür. Bunun anlamı, "parça için bütün"dür (özelde bkz. 25.24). Batıda olduğu gibi Çin şiirinde de yer alan tanınmış ve meşru bir teşbihe göre: "Zaman zaman ülke başkent için veya hanedan bir imparator için durur" (Günther Debon: *Chinesische Dichtung: Geschichte, Struktur, Theorie* [Çin Şiiri: Tarih, Yapı, Teori]. Siyasal söylemde ise, parçaya bütünün adının verilmesinin arkasında genellikle aşağıdakiler gibi belirli bir hesap yatmaktadır:

sindirme: Örneğin, bir "Dünya Kongresi"nin (*Einsiedler Anzeiger,* 17.7.1998, s.1) İsviçre'yi İkinci Dünya Savaşı'ndaki davranışlarından dolayı kınadığı iddia edildiğinde olduğu gibi; gerçekte ise BM üye devletlerinin çoğunluğu İsviçre'yi hiçbir zaman bir eyleminden veya eylemsizliğinden dolayı sorumlu tutmamıştır ve bu nedenle "dünya" söz konusu ülkeye hiçbir zaman tavır almamıştır.

kolaylaştırma: "Dünya" gibi sözcüklerin içeriği boşaltılarak ve Batı'ya indirgenerek, Dünya küresi kolay anlaşılır hale getirilir ve onun, elde tutulduğuna yönelik naif inançla avunulur.

tehlikesizleştirme: "Doğmamış çocuk" veya "doğmamış insan" gibi belirli ifadelerden kaçınılarak, gerçekte doğmamış karabaşları veya zürafaları da kapsayan bir terim olan "doğmamış yaşam"dan söz edilir; terminolojik denge uğruna "kadın" sözcüğünü kullanmak yerine "doğmamış yaşam" terimi yeğlenir.

dramatize etme: İsviçre'de gerçekleşen ve Avrupa Ekonomik Bölgesi'ne katılmanın reddedildiği bir referandumdan sonra dendiği gibi "İsviçre halkı karar vermiştir ki, *de jure* [hukuksal olarak] Avrupa'ya dahil değiliz" (alıntı: *Unireport der Universität Zürich: Wissensmarketing,* Zürich 1995, s. 12). Bir AB projesine hayır denmesi, burada Avrupa'ya (yaklaşık 10.5 Milyon km2, *Brockhaus Enzyklopädie,* cilt 6, Mannheim vs. 1988, s. 628) bütünüyle ait olmama yolunda bir görüş şeklinde anlaşılmış, Avrupa sözcüğünün içi 25 numaralı strategem yoluyla boşaltılarak, AB'ye (3,2 km2, *Der Fischer Weltalmanach* 2000, Frankfurt a.M. 1999, s. 1043) indirgenmiş ve küçültülmüştür. Üstelik, "bugünkü Avrupa AB ülkeleriyle sınırlı tutulamayacağı" halde (Başyazı, *Neue Zürcher Zeitung,* 3/4.10.1998, s.1).

hüsnü talil: Bilindiği kadarıyla, "Avrupa" hukuk tarihine adanan hiçbir yapıtta, Avrupalı büyük güçlerin, sömürgelerine dayattıkları ve kısmen halen süren baskıcı hukuk düzenleri ayrıntılı olarak incelenmemiştir. Bunun sonucu olarak ise, örneğin Singapur'daki dayak cezasının İngiliz kökenli olduğunu veya aynı cezanın Hong Kong'da İngilizler tarafından ancak 1991'de yürürlükten kaldırıldığını Avrupa'da pek kimse bilmemektedir; doğaldır ki, çekirdeksizleştirme yoluyla sömürgelerinden arındırılmış bu "Küçük Avrupa", buna eşdeğer bir onurlu Avrupa hukuk tarihini ortaya koymaktadır.

bölgesel bakış açılarını süslemek: Örnek olarak Sibylle Tönnies, yazılarında "uluslararası hukuk bilinci"nin, "ulusların egemen eşitliği" düşüncesinden vazgeçerek, bunun yerine "insan haklarını [bkz. 25.24] egemenlikten üstün gören evrensel bir egemenlik anlayışını geçirme" aşamasında olduğunu ifade etmektedir ("Ohne Ansehen der Nation [Ulusa İtibar Etmeden], *Frankfurter Allgemeine Zeitung,* 4.7.1996, s.33). Bu şekilde BM Genel Kurulu'nun ulusların egemen eşitliği ilkesinin altını çizen ve sürekli tekrarlanan kararlarına karşılık, "uluslararası hukuk bilinci" ile açıkça çekirdeksizleştirilmiş bir anlamda yalnızca insan nüfusunun beşte birini temsil eden batılı devletlerin hukuk bilinci ifade edilmek istenmektedir; ancak bilgisiz okuyucuya, bütün dünya batıyla aynı fikirdeymiş gibi yutturulmaktadır;

silinmiş olanın sorumluluğundan sıyrılmak: belirli bir şekilde insan haklarını savunurken, bunların "katı çekirdeği" dışında kalanları saymamak (bkz. 25.23); "Batı" sözcüğünü iyi, doğru ve güzelin eşanlamlısı olarak kullanırken - Çin'deki hakim ideoloji olan - Marksizm-Leninizm, sanki tipik bir "Batı" ürünü değilmişçesine, Çin'i "batılılaştırmaya" çalışmak.

Bazen ise tek amaç, şişinmektir. "Mao Zedung'un fikirlerinin harika ışınları, bütün Çin'i ve bütün dünyayı aydınlatıyor" diye böbürlenmişti Yao Wenyuan (bkz. 22.11) Kültür Devrimi sırasında (Yao-Wen-yüan: *Kommentar zu den zwei Büchern von Tao Dschu* [Tao Dschu'nun iki kitabı üzerine yorum], Pekin 1968, s. 84). Ancak Avrupalılar da Napolyon'a "dünya hakimi" unvanını verdiklerinde (*Der Spiegel,* Hamburg Nr. 2/1998, s. 28) kendilerini iyi hissetmek-

tedirler. Napolyon Çin'i, Hindistan'ı veya Amerika'yı hiç görmemiştir. "Almanlar Dünya'nın en sevilen halkları arasında yer almaz" (*Neue Zürcher Zeitung,* 4.4.1998, s.52): "Dünya"nın karşılığı batılı devletler ise, bu saptama yerinde olabilir, ancak Asya, Afrika ve Latin Amerika'da yaşayan Dünya'nın beşte dört nüfusu açısından Almanların pek bir önemi olmayacaktır. Buna karşılık olarak, aynı saptama şu cümle için de geçerlidir: "Dünyanın, İsviçre'ye karşı genel olarak kuşkulu yaklaşımından vazgeçmesi önemlidir" (alıntı: *Neue Zürcher Zeitung,* 25/26.7.1998, s. 70). Her kim "dünya" sözcüğünü ağzına alırsa, söyledikleri dikkatle dinlenmelidir. Gerçekten bütün Dünya mı kastedilmektedir? Eğer yalnızca batıdan söz ediliyorsa, salt düşüncesizlikten veya yöresel bir ufku büyük bir sözcükle örtme çabasından ileri gelen haller ayrılmalı ve kalan hakkında, 25 numaralı strategemin kullanılıp kullanılmadığı açısından bir değerlendirmede bulunulmalıdır.

Genelde, bir batılı olarak sözcük seçiminde biraz dikkatli davranmak ve ortaya "Batıcılık: biz her yerdeyiz" sloganına (Rüdiger Görner'in bir köşe yazısının başlığı, *Neue Zürcher Zeitung,* 30.4.1998, s.45) uygun bir şekilde çıkmamak, genelde belki de iyi bir fikir olabilir. Zira aksi takdirde sürekli olarak evrensel konuşan ama düşünceleri temelde Kuzey Atlantik, Batı veya kendi ulusuyla sınırlı kalan Batı insanlarının başına, Ezop'un eşeğinin başına gelenler gelebilir: Ormanda bir aslan postu bulan eşek, onun içine girerek bir aslan kılığına bürünür ve insanlarla hayvanları korkutur. Ancak eşeğin kudretli saltanatı kısa sürer, zira kılığını ne kadar değiştirmiş olursa olsun, eşek kulakları bir yerden fırlayarak, onun gerçek doğasını ele verir.

25.23. Evrensellik Pankartı Altında Bölgesellik İçin Savaşmak

Batıda "insan hakları", herkesin dilindedir ve çok bütünsel, kapsayıcı ve heyecan verici bulunur. Ancak insan haklarının içeriği konusundaki batılı teoriler dikkatle incelenince, batıda kendilerine pro forma göndermede bulunulan BM anlayışındaki insan haklarının

(bu konuda bkz. Harro von Senger: "Die UNO-Konzeption der Menschenrechte [...] [İnsan Haklarında BM Kavrayışı]", Gregor Paul, *Die Menschenrechtsfrage: Diskussion über China [...]* [İnsan Hakları Sorunu: Çin üzerine tartışma], Göttingen 1998, s. 62 vd.] "totum pro parte" söz sanatı ile çekirdeksizleştirilmiş olduğu saptanabilecektir: İnsanların bütün haklarının ancak bir bölümünü oluşturan "insan hakları" kavramı, ki buna insan haklarının "çekirdeği" veya "temel" insan hakları da denmektedir, sanki bütün insan haklarını ifade ediyormuş gibi kullanılır. Bu ise Çinlilere, Avrupalıların 25 numaralı strategemi kullandıklarını ileri sürme fırsatını vermektedir (örnek olarak bkz. *Beijing Rundschau,* Pekin Nr. 1, 1992, s.8). Çinliler bunu yaparken Marksist düşünüşlere de dayanmaktadır. "Burjuva ideolojisi ve kültürü [...] bütün toplum adına ortaya çıkmakta ve kendisine soyut ve evrensel bir görünüm vermektedir" (alıntı: *Halk Gazetesi,* Pekin 9.7.1989, s. 4).

Beyaz adamlar, "Beyazların Eski Dünya üzerindeki [...] aydınlandırıcı üstünlüğü" ile daraltılmış bakış açılarıyla (Robert Schneebeli: "Strahlend im Zwielicht: Thomas Jefferson in neuen Darstellungen [Alacakaranlıkta Parlayan: Yeni tasvirlerde Thomas Jefferson]", *Neue Zürcher Zeitung,* 26/27.9.1998, s.70) 1776 Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'nde "bütün insanların eşit yaratılmış olduğunu" ve herkesin "yaşam, özgürlük ve mutluluğa ulaşma çabası" gibi vazgeçilmez hakları bulunduğunu ilan ettiklerinde, "insanlar" ile yalnızca kendilerini kastetmekte, zencileri, kızılderilileri ve beyaz kadınları bunun dışında bırakmaktaydılar. Nüfusun bu kesimleri, tam da strategemsel olarak kullanılmış olan "insanlar" teriminin evrenselliğine dayanarak insan hakları için mücadeleye giriştiklerinde ise, gerçekte olan şey, ABD'nin kurucu atalarının bilgece bir öngörüsünden çok, "aklın bir hilesi"ydi (bkz. 24.14). Daha 20'nci yüzyılın sonunda bile, ABD, kendisi açısından "insanın insana eşit olmadığı" suçlamasıyla karşılaşmaktadır (Rudolf Augstein, *Der Spiegel,* Hamburg Nr. 48, 1998, s.34).

Burjuvazi Fransız Devrimi sırasında (1789) "İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi"ni ilan ettiğinde - totum pro parte - "insan"dan söz etmekte, gerçekte ise yine kendisini, yani erkekleri kastediyor-

du. Zira kadınlar (ve siyahlar), "aydınlanmanın insan tasviri uyarınca 'alt insanlar' olarak kendilerine insan veya yurttaşlar arasında yer bulamamışlardı" (Karl Heinz Burmeister: *Olympe de Gouges: die Rechte der Frau* [Kadının Hakları], Bern/Viyana 1999, s.7). 1791'de tamamlayıcı nitelikteki "Kadının ve Kadın Yurttaşın Hakları Bildirgesi"ni yayımlayan Olympe de Gouges, bunu çözmüştü (bkz. Paul Noack: *Olympe de Gouges,* dtv, München 1992, s. 161 vd.; Hannelore Schröder: *Olympe de Gouges,* Aachen 1995). 1793'te giyotine gönderildi. Diğer suçlamalar yanında, "kadın hakları mücadelesinin de cezasını çekti [...] Fransa'da kadınların yurttaş hakları ancak 1945'te tanındı" (Karl Heinz Burmeister, a.g.e., s. 8). 20'nci yüzyıla kadar, Batıda "insan" haklarından söz edildiğinde, beyaz ırkın sömürgeciliğinin "ihsanlarının" tadını çıkartan renkli ırklar, bu tanımın dışında tutulmaktaydı. Yalnızca beyazlar "insan" olduklarından, ABD önderliğindeki Batı, 1919 yılında Japonya'nın ortaya koyduğu, Milletler Cemiyeti nezdinde ırkların eşitliğinin kabul edilmesini öngören bir öneriyi reddetti (bkz. Harro von Senger: "From the Limited to the Universal Concept of Human Rights [İnsan haklarının sınırlı kavranışından evrensel kavranışına]", Wolfgang Schmale (der.): *Human Rights and Cultural Diversity,* [İnsan Hakları ve Kültürel Çeşitlilik] Goldbach 1993, s. 47 vd.).

Bugün batılı insanlar "insan hakları"nı ağızlarına aldıklarında, kural olarak yalnızca "insan haklarının sert çekirdeği"ni kastetmektedirler (özel olarak bkz: Harro von Senger: "Der Menschenrechtsgedanke im Lichte chinesischer Werte [Çin değerleri ışığında insan hakları düşüncesi]", Walter Schweidler (der.): *Menschenrechte und Gemeinsinn - westlicher und östlicher Weg?* [İnsan hakları ve ortak us - batılı ve doğulu yol mu?], Sankt Augustin 1998, s. 267 vd.). İnsan haklarının sözde "çekirdeği" üzerine batıda bir "unité de doctrine [öğreti birliği] bulunmamaktadır. Örneğin Alman Eski Cumhurbaşkanı Roman Herzog, bunları "üç temel hak", yani yaşam hakkı, işkence görmeme ve köleleştirilmeme hakkı ve özgürlüğünden keyfi olarak yoksun bırakılmama hakkı olarak sıralamaktadır (Roman Herzog, "Die Rechte des Menschen [İnsanın Hakları], *Die Zeit,* Hamburg, 6.9.1997, s.3) ve bu seçkiye karşın "insan haklarını" savun-

duğu iddiasında bulunmaktadır (bu konuda ayrıca bkz. Volkmar Deile: "Bei sich selbst anfangen [kendi kendinden başlamak]", *ai Info: das Magazin für die Menschenrechte:* Bonn 5/1993, s. 12 vd.). Uluslararası Af Örgütü ise birkaç insan hakkını daha savunmaktadır (bu konuda bkz. Jörg Fisch: "Vieldeutige Menschenrechte: Wortmagie [Çok anlamlı insan hakları: Sözcük sihirbazlığı]", *Frankfurter Allgemeine Zeitung,* 6.9.1995, s. N5). ABD'de ise "çekirdek bölge" kabul edilen insan haklarının sayısı biraz daha fazladır.

İnsan haklarını "çekirdeğe" indirgemeye ve "çekirdeğe" dahil olmadıklarından daha görece bulunan büyük insan hakları kütlesini ayırmaya yarayan söz sanatı yoluyla batılılar, BM tarafından ortaya konan çok sayıdaki insan hakkını insan hakları tartışmasının dışına taşımaya çalışmaktadırlar. Bunlardan bazıları çalışma hakkı (İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, m. 23), dünya çapında bir insan hakkı olan serbest ikamet hakkı (İHEB m. 13, f.1 bkz. 35.18), beslenme hakkı (İHEB m. 25, bent 1), gelişme hakkı (1986'da 1'e [ABD] karşı 146 oy ve aralarında Almanya'nın da yer aldığı 8 çekimserle BM Genel Kurulu tarafından kabul edilmiştir) ve aralarında barış hakkının (0'a karşı 92 oy ve aralarında Almanya'nın da yer aldığı 34 çekimserle BM Genel Kurulu tarafından kabul edilmiştir) da bulunduğu çeşitli kolektif insan haklarıdır. Kendisini yukarıda gördüğümüz gibi Dünya yerine koyan Batıda ise (bkz. 25.22) BM tarafından yaptırım altına alınmış bulunan bu insan hakları, insan haklarının "çekirdeği" söz sanatı ile hiçliğe çözülmektedir. Üstelik, BM her fırsatta *bütün* insan haklarının, yani yurttaşsal, toplumsal, ekonomik, kültürel, bireysel ve kolektif insan haklarının bölünmez bütünlüğünü vurguladığı halde (bkz. Harro von Senger: "Die UNO-Konzepte der Menschenrechte [İnsan Haklarının BM-Kavranışları]", a.g.e, s. 83 vd.). Batının "insan hakları" üzerinde çekirdeksizleştirme strategemini kullanması olgusu, diğer etmenlerin yanında, gelişme hakkı gibi çekirdeksizleştirilen bir takım insan haklarının gerçekleştirilmesinin, Batı'ya mali açıdan pahalıya geleceği düşüncesine dayandırılabilir.

Batıda bile insan haklarının "katı çekirdeği" üzerine bir görüş birliği bulunmadığından, hiçbir insan hakkı, söz konusu "çekirdek"in

dışında bırakılma tehlikesinden korunmuş değildir. Bu şekilde, düşüncelerini özgürce açıklama hakkı, Alman Eski Cumhurbaşkanı Roman Herzog'un tanımında yer alan insan hakları "çekirdeği"ne dahil olmamaktadır. En önemli bireysel insan hakları, "Çekirdek" Teorisi tarafından kapsanmadıklarından, tartışma dışı kalmaktadırlar, örneğin kaynağını İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin m. 11 bent 1 hükmünde bulan ve bütün insanları, yani varsayılan teröristleri de kapsayan, suçsuzluk karinesi üzerindeki hak gibi. Yine, özel yaşamın korunması hakkına (İHEB m. 12) da, Batıda neredeyse hiç değinilmez ve bu hak Batı medyası tarafından sürekli ağır şekilde zedelenir. "Bölünmez insan haklarını Batı için özellikle önem taşıyan bir 'çekirdeğe' indirgeyen" (Volkmar Deile: "Schafft die zivile Gesellschaft [Sivil Toplumu Yaratın]", *Die Zeit,* Hamburg 3.1.1997, s. 6) Batılı bir politikacı, batı topraklarında bulunmayan bir üçüncü dünya ülkesinin temsilcisi tarafından çekirdek alanın dışında kalan bir insan hakkıyla yüzleştirildiğinde, bu duruma tamamen hazırlıksız yakalanır ve dağın önündeki öküz gibi kalakalır (bkz. 35.18). Böylece yakından incelendiğinde insan haklarına 25 numaralı strategemin uygulanması, dahice bir söz sanatından çok, budalalık olmaktadır. Batının bazı insan haklarını diğerlerinin üzerine yükseltmesi, başka kültür çevrelerindeki insanları da kendilerine uyan insan haklarını diğerlerinin üzerinde görmeye yönlendirdiği ölçüde, Batının insan hakları çekirdeksizleştirmesi, son kertede bir bumeranga dönüşebilecektir.

25.24. TOTO, TOpa, paTO ve Papa

Bütünsel bir şeyi ifade eden bir kavram, gerçekten de bütüne ilişkin olarak kullanıldığında, bu durum "totum pro toto (bütün için bütün)" deyişiyle ifade edilebilir. Örnek olarak "insan"dan söz edilir ve gerçekten de bütün ırklardan, her iki cinsiyetten insanlar gibi, doğmuş ve henüz anne karnındaki bütün insanlar vs. kastedilir.

Bütünsel bir sözcük, gerçekte ifade ettiği şeyin yalnızca bir parçasını için kullanılırsa, bu durum yukarıda gördüğümüz "totum pro

parte (parça için bütün)" deyişine uygun olacaktır. Örnek olarak "insan" sözcüğü kullanılmakta, gerçekte ise yalnızca erkekler, beyaz ırktan insanlar veya doğmuş bulunan insanlar kastedilmektedir.

Bir bütünün parçasını ifade eden bir sözcük kullanılırken gerçekte kastedilen şey bütünün tamamı ise, ortada "pars pro toto (bütün için parça)" durumu vardır. "Adem" ve "Havva", Batı kültür çevresinde çoğu zaman "erkek" ve "kadın" yerine kullanılmaktadır.

Bir parçayı ifade eden bir sözcük, gerçekten o parça için kullanıldığında ise, bu durumu "pars pro parte (parça için parça)" olarak adlandırabiliriz. Buna örnek olarak, kadın, erkek, çocuk, ihtiyar, Basklı gibi sözcükler gösterilebilir.

Bu dört Latince ifade, dört kısaltma ile belirtilebilir: totum pro toto yerine TOTO, totum pro parte yerine TOpa, pars pro toto yerine paTO ve pars pro parte yerine de papa. Oyun amaçlı sözcük yaratılmasından rahatsız olunmadığı sürece, bu kısaltmalardan yola çıkarak, 25 numaralı strategemin sıkça karşılaşılan bir kullanım biçimini "TOpalaştırmak" fiili ile adlandırmak mümkün olacaktır: Burada, evrensel terimler kullanılarak veya genel tezlerden yola çıkılarak, bu terim veya tezler gizlice çekirdeksizleştirilmekte ve kural olarak son derece belirli, sınırları dar çizilmiş şeyler için kullanılmaktadır. "Biz" denirken "ben" demek istenmektedir.

Daha Eski Yunan'da, tartışan toplumsal grupların, çıkarlarını dile getirir ve savunurlarken, "bunları 'bütün'den gelerek meşrulaştırmamaları veya 'bütün'e dayanmamaları", çok rastlanır bir olay değildi (Egon Flaig: "Europa begann bei Salamis [Avrupa Salamis ile Başladı]", *Rechtshistorisches Journal,* Frankfurt a. M. Nr. 13, 1994, s.416). ABD'nin üçüncü başkanı olan Thomas Jefferson (1743-1826), "Amerika'nın kendi öz çıkarlarını izlerken, insanlığın çıkarlarını dikkate aldığını" ileri sürmüştür (Eberhard Straub: "Der Menschheit und sich selbst zuliebe: Amerikas Angriff in die Welt vor hundert Jahren [İnsanlık ve kendi uğruna: Amerika'nın Dünya'ya yüzyıl önceki saldırısı]", *Frankfurter Allgemeine Zeitung,* 19.12.1998, I).

Tam da küreselleşme çağında, özellikle batı çevreleri tarafından TOpalaştırmanın uygulandığını sık sık gözlemlemek mümkündür.

Özellikle politikacılar çoğu zaman genel ideallere veya sözde dünya çapında geçerli ilkelere gönderme yaparken, gerçekte ise son derece belirli çıkarları savunmaktadırlar. Küresel veya bütünsel konuşurken, bölgesel veya grup-merkezci düşünüp davranmaktadırlar. Örnek olarak "insan hakları"ndan söz edilirken, sosyal haklar bu kapsamın dışında tutulmaktadır. Halkların "kendi geleceklerini belirleme hakkı"nın yanında yer alınır, ancak kendi çıkarları bundan zarar görmediği sürece. Sovyetler Birliği, zamanında "sömürgecilik" karşıtıyken Sovyet sömürgeciliğini bunun dışında tutmuştur.

14.8.1941 tarihli Atlantik Şartı'nda Churchill ve 24.9.1941'de de Sovyetler Birliği, ülkelerin başka ülkelere katılmasını reddetmiş ve o zamana dek baskı altında tutulmuş olan bütün devletlerin tam egemenliğini, halkların kendi geleceklerini belirleme hakkını vs. savunduklarını ilan etmişlerdir, ancak bundan kısa süre sonra Churchill, bu ilkelerin Britanya İmparatorluğu açısından geçerli olmadığını açıklamıştır (bkz. Paul Gordon Lauren: "First principles of racial equality [Irk eşitliğinin ilk ilkeleri]", *Human Rights Quarterly,* Baltimore, vol. 5 No. 1, Şubat 1983, s.11). Daha sonraları Stalin de, Atlantik Şartı'nın ilkelerini, Sovyetler Birliği ile ilişkilendirmemiştir. II. Dünya Savaşı'nda Batı "diktatörlük" ile savaşmış, ancak Stalin'inki bunun dışında tutulmuş, "özgürlük" için savaşmış, ancak bu özgürlükten yalnızca Batının ve Çin'in özgürlüğü anlaşılmış, Afrika, Hindistan ve Vietnam'daki sömürge hakimiyetleri, bundan yararlanamamıştır. Batı'da "demokrasi" savunulurken, örneğin Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki demokrasi kastedilmekte, Suudi Arabistan veya Cezayir ise bunun dışında tutulmakta ve böylece küresel konuşulmamaktadır. "Arabistan'da demokrasi, ABD'nin anlayışını yıkacaktır [...] Batı için Yakın Doğu'daki sihirli sözcük demokrasi değil, istikrardır" (Heiko Flottau: "Rabenschwarzer Tag für die Araber [Araplar için Kuzgun Karası Gün]", *Basler Zeitung,* 28.9.1999, s. 4). ABD, BM kararlarının "sıkı şekilde uygulanması" taraftarıdır, ancak bu kararlar İsrail'e değil de, Irak'a yönelik olduklarında (Zhang Zhuji: "Analyse von Amerikas doppeltem Standard [Amerika'nın çifte standardının çözümlemesi]", *Halk Gazetesi,* Pekin 16.3.1999, s.6).

Kosova Savaşı sırasında (24.3. - 10.6.1999) Batıda, insan haklarının, zedelendikleri her yerde, gerekirse BM koruması olmaksızın ve eskiden olduğu gibi hâlâ geçerli bulunan devlet egemenliği ilkesine ve iç işlerine karışma yasağına saygı gösterilmeksizin savunulması doktrinine dayanılmaktaydı. Buna göre, bir "dünya vatandaşları birliği"nin üyesi olarak, "bir devletin vatandaşlarının, kendi yönetimlerinin keyfiliğine karşı" korunması söz konusuydu (Jürgen Habermas: "Bestialität und Humanität [Bestialite ve İnsanlık]", *Die Zeit,* Hamburg 19.4.1999, s. 1). Britanya Başbakanı Tony Blair, "ağır insan hakları ihlallerine ve soykırıma yönelik askerî müdahale"yi "meşru" olarak nitelendirmiştir ("Britischer Applaus für Blairs Kosovo-Kurs [Blair'in Kosova politikasına Britanya alkışı]", *Neue Zürcher Zeitung,* 27.4.1999, s. 3). Kosova Savaşı'ndan sonra ABD Başkanı Bill Clinton "dünya halklarına" şu sözü vermiştir: "İster Afrika'da, ister Orta Avrupa'da, isterse başka bir yerde yaşayın: Birileri sizin masum vatandaşlarınızı, ırkları veya dinleri nedeniyle takip edip kitlesel şekilde öldürmeye çalışacak olursa ve bunu sona erdirmek de bizim kudretimizde olursa, bunu yapacağız" (alıntı, Matthias Nass: "Notare der Barbarei [Barbarlığın Noterleri]", *Die Zeit,* Hamburg 16.9.1999, s. 3). "Postulatların istisnasız [...] herkes için geçerli olması" ilkesine aykırı olarak, "batı için özgül" olan bu "evrensellik hitabeti"nden (Hans Magnus Enzensberger, alıntı: "Kehre [Dönemeç]", *Die Zeit,* Hamburg 22.4.1999, s. 49), Kosova'ya benzeyen Doğu Timor'daki "kanlı kaos"tan ("Ost-Timor: das Kosovo Asiens [Doğu Timor: Asya'nın Kosovası]", *Bild,* Hamburg 11.9.1999, s. 12) ve "yeryüzündeki cehennem"den, (*Neue Zürcher Zeitung,* 13.9.1999, s. 1 vd.) 30 Ağustos 1999 tarihli bağımsızlık plebisitinden sonra tek söz edildiğini duymak mümkün olmadı (krş.: "Indonesiens Stabilität ist den USA wichtiger als die Freiheit Osttimors: Grenzen des humanitären Engagements Washingtons [Endonezya'nın istikrarı ABD için Doğu Timor'un bağımsızlığından daha önemli: Washington'un insancıl girişimlerinin sınırları]", *Neue Zürcher Zeitung,* 16.9.1999, s. 1). "Kosova Savaşı'nın baş mimarları olan Bill Clinton ve Tony Blair", bir anda "dikkat çekici şekilde heyecanlarını kaybetmiş görünüyorlardı" ("Osttimor: 'Das Volk wird

vernichtet' [Doğu Timor: 'Halk yok ediliyor']", *Neue Zürcher Zeitung,* 16.9.1999, s. 1). BM birlikleri nihayet müdahalede bulunduklarında, Doğu Timor "yerle bir olmuş durumdaydı" (Richarde Lloyd Parry: "Es brennt [Yanıyor]", *Die Zeit,* Hamburg, 23.9.1999, s. 8).

"Kosova ve Doğu Timor: Farklı iki ölçekle mi ölçüyoruz?" (Matthias Nass, ibid.). Bu soru, gerçekten de iki adımda önce ciddiyetle iki farklı ölçek kullanıldığını ve buna göre her seferinde ulaşılan farklı ölçüme göre hareket edildiğini varsayınakla naif kaçmıyor mu? İlk planda "dış politikanın somut çıkarlara göre belirlendiği" gerçek değil midir (Oliver Fahrni: "Massaker auf Osttimor: sie wußten, was sie nicht tun [Doğu Timor'da Katliam: Ne yapmadıklarını biliyorlardı]", *Die Weltwoche,* Zürich, 16.9.1999, s. 7)? Bu nedenle, Kosova ve Doğu Timor'da olduğu gibi, Batının farklı tepkilerinin, TOpalaştırma açısından değerlendirilmesi gerekmez mi? Yani, somut bir sorun açısından, öncelikle bir çıkar çözümlemesi gerçekleştirilir ve varılmak istenen hedef belirlenir. Ancak bundan sonra, eğer çıkar gerektiriyorsa, evrensel bir ölçeğe göndermede bulunularak, özeldeki sorun ölçülür. Zira, evrensel ölçeğe yapılan gönderme ve bütün dünyaya dayatılan ezici ölçüm sonucu, kendi davranışının gerekçelendirilmesi ve asıl hareket amacının gizlenmesi açısından yararlı hizmetler sağlamaktadır (bkz. 29.32). Duruma göre evrensel ölçüt, başka bir somut durumda kullanılmak üzere çekmeceye kaldırılır, zira ölçüm sonucu, kişinin kendi davranışlarına zarar verebilecektir, ya da ölçüm gerçekleştirildiği halde, ortaya çıkan kötü sonuçlar çabucak halının altına süpürülür veyahut ölçek değiştirilir. "İhtiyaca göre ABD'de insancıl etmen ya güçlü bir şekilde öne çıkmakta", ya da "kolayca görmezden gelinmektedir" ("Impotenz der UNO [BM'nin İktidarsızlığı]", okuyucu mektubu: *Neue Zürcher Zeitung,* 21.9.1999, s. 73).

Strategemsel olmayan papa-dilinin dürüstçe konuşulmama nedeni, TOpa-dilinin karşılaştırılamaz propaganda üstünlüğüdür, zira bu dille, "küçük ölçekli" anlayış ve çıkar ufkuna tipik olarak sahip bulunan mütevazı papa-diline göre çok daha fazla insana ulaşmak mümkündür. Buna karşılık, gerçekte bireysel bir çıkarı izleyen, an-

cak bunu yaparken evrensel ideal ve ilkeler adına hareket eden kişi, dokunulmaz bir konum elde eder. Zira, güzel hitabete kolaylıkla inananlar, kuşkularını dile getiren az sayıda kişiyi "sinik" veya "bayağı" bulacak ve onları dinlemek istemeyeceklerdir. Üstelik de, "asil hedeflerin önde gelen savunucusu"nu, evrensel söylemi ile sınırlı uygulaması arasındaki uçurum açığa çıktıktan sonra bile koruma altına alacak ve bu durumu, davranışının yüksek emelleri ile bağdaşmadığı, ancak en azından bunu büyük idealler uğruna gerçekleştirdiği gerekçesiyle açıklayacaklardır.

TOpacılar, şişirilmiş sözleri veya önermelerinde bundan dolayı ortaya çıkan evrensel söylem ile davranışlarının cimrice dar ufku arasındaki çelişkiler ile yüzleştirildiklerinde, kaçış strategemi gerekçeleriyle kendilerine bahane bulmaya çalışırlar, örneğin bir yerde somuta inmek gerektiğini, olaylar arasında ayırım yapmak gerektiğini, ikiyüzlülükten kimsenin hazzetmeyeceğini veya belirli ve genel bir kavramın "aşırı derecede yıpratılmaması" gerektiğini söylerler. TOpacılar daha sonra sözlerini sözlük anlamıyla anlayan "aklın hilesi"nin kurbanları olduklarında ise (bkz. 24.14) kendilerine kaçış yolu kalmayacaktır.

Yer yer ağırlıklı bir rol üstlenen paTO-dili de 25 numaralı strategemle birlikte çalışır, örneğin, batı insan hakları diskuru içinde işkence yasağı resmî geçit-insan hakkı olarak sunulurken ve "insan haklarının" kültürlerden bağımsız dünya çapındaki geçerliliği bununla örneklendirilirken olduğu gibi. İşkence yasağının "insan hakkı" olarak dayatılması, bilgi sahibi olmayanların insan hakları bilincinde çekirdeksizleştirilmiş bir insan hakları tasavvuruna yol açabilecektir. Zira işkence yasağı gerçi bireylerin, devlete karşı yönelmiş insan hakları açısından temsil edici nitelikte olabilir, ancak örneğin sosyal, kültürel veya kolektif insan haklarını karakterize edemez. - Kolektif kusurluluk ithamı çoğu zaman hileli bir paTOlaştırma davranışına dayanır.

Ve başka bir örnek: Senatör Joseph McCarthy, MacCarthy Dönemi olarak adlandırılan zaman diliminde (1950-1954) tarafından dile getirilen "ölçüsüz sövgü ve hakaretler, antikomünizmin her çeşidini yermek için pars pro toto olarak alınmaktadır" (Hans E. Titsch:

"McCarthysmus - Legendenbildung in Amerika [MacCarthy'cilik - Amerika'da Efsane Yaratımı]", *Neue Zürcher Zeitung,* 5.8.1999, s. 5).

TOTO-dili, strategemsel kullanılabileceği gibi, strategem dışı da kullanılabilir. İlk durumda, bütünün bölümlerinin kolon ve kirişleri, bunlar soyut bir TOTO-sözcüğüne karşılık gelene kadar ortadan kaldırılır. Münferit bölümlerin çekirdeksizleştirilmesi, o kadar ileri götürülebilir ki, bu bölümler tamamen yok olabilir. "Sovyet insanı" terimi, Ukraynalı, Gürcü, Çeçen, Özbek, Kırgız, Kalmük, Kırım Tatarı, İnguş, Mesçet ve Sovyet egemenliği altında bulunan diğer halkların vatandaşlarının tamamını kapsayacak şekilde kullanılmış ve bu şekilde bu halklar dilsel yoldan çözülmüştür. Çekirdeksizleştirme sürecinin yalnızca terminolojik düzlemde kalmadığı durumlar ender değildir. O kadar ileri gidilebilir ki, gerçekliğin TOTO-anlayışına uygun olarak çekirdeksizleştirilmesine çalışılabilir, yani, münferit bölümler kendi özelliklerinden arındırılarak, bütün kapsamlarıyla daha büyük olan bütünün içinde eritilebilirler. Buna uygun olarak Fransa'daki jakoben geleneğe göre, hukuksal açıdan azınlıklar değil, yalnızca Fransızlar vardır (bkz. 25.6.1992 tarihindeki duruma göre Fransız Anayasası'nın 2'nci maddesi). Fransız örneğini izleyen Türkiye'de de resmî olarak Kürtler değil, yalnızca Türkler yaşamaktadır. Çin Halk Cumhuriyeti de vatandaşlık açısından Fransız TOTO-anlayışını kabul etseydi, Çin'de de Tibetliler değil, yalnızca Çinliler bulunuyor olacaktı ve böylece azınlık dilleri resmî olarak tanınmayacaktı. 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde sözü edilen "insan" da, somut olarak varolan çeşitli insan topluluklarının çekirdeksizleştirilmesi ile ortaya çıkmıştır: Belirli ölçüde din, ırk, cinsiyet ve diğer farklılıklardan yoksun insanlar dünya çapında korunmaktadır (İHEB m. 1). Buna karşılık, BM batıda resmî olarak tek başına ortaya atılan ve salt bireyselci-soyut TOTO-anlayışı ile insanı "'dünya toplumu' içindeki bir 'dünya kültürü'nde birey" olarak tanımlanması gereken insanı alır (Bazon Brock, Estetik Profesörüi *Bild,* Hamburg 28.8.1999, s.2) (ayrıca bkz. 35.18, 35.19) ve onu, kolektif ve kültürel insan haklarının tanınmasıyla görecelendirir.

Strategemsel olmayan TOTO-dilini konuşmak ve ona göre düşünüp davranmak günümüzde, son derece sınırlı bir ölçüde de olsa,

BM'ye özgüdür. Belki de bu nedenle, en önemli ülkesi olan ABD tarafından kararları sözleşmeye aykırı bir şekilde hiçe sayılan (s. 19.25) batıda, BM'den bu denli korkulmaktadır.

25.25. Çokanlamlılık Yoluyla Açıklık

Kahinler tarafından kullanılan dilin en temel özelliklerinden biri, belirsiz, kesin olmayan, elastiki, çokanlamlı sözlerin kullanımıdır (bkz. 20.19), diye yazıyor Edna Aphek e Yishai Tobin, *Semiotics of Fortune-Telling* adlı kitaplarında (Amsterdam/Philadelphia, 1989, s.46). Öne sürülen konular, her yöne açık ve kapsayıcı bir şekilde ortaya konur. Böylece her şeyi söyleyen, ama hiçbir şey söylemeyen, "bir şey", "biri" veya "belli bir sorun" gibi sözcükler ve ifadeler, "olası", "belki" gibi arka kapıyı açık bırakan sözcükler, "eleştiri yapıcı olmalıdır" gibi genel gerçekler ve "erken kalkan yol alır" gibi genelgeçer öneriler vb. kullanılır.

Söylenen şeyin anlaşılması o denli zordur ki, müşteri bilinçsizce olası anlamlardan, söyleneni kendisi için anlamlı kılacak olanı seçer. Yani kahin, içeriği istenilen şekilde doldurulabilecek, karşıdaki kim olursa olsun kullanılabilecek bir sözcük iskeleti kullanarak, müşterinin bilinçsizce bunun içine kendisi için anlam taşıyan "kolon" ve "kirişleri" yerleştirmesini sağlamaktadır. Müşteri, bu kolonların ve kirişlerin kahinin sözcük kılıfı içinde bulunduğuna inanır ve onun doğaüstü yeteneklerine şaşırır. Benzer bir durum, belirli olmayan dili nedeniyle farklı yorumlara açık bulunan grafolojik bilirkişi raporlarında da ortaya çıkmaktadır.

25.26. Ey Fırın, Ey Fırın, Sana Yakınmalıyım!

"Luzern Şehri'nin 1332'de İsviçre Konfederasyonu'nun egemenliği altına girmesi herkesin hoşuna gitmedi. Çoğu, Avusturyalı olarak kalmaktan daha memnun olacaktı. Açık oylamada azınlıkta kaldıklarını görünce, bir güç gösterisinden medet ummuşlar. Orman kulü-

besindeki ev sahiplerini gece gizlice öldürerek, etraf kan, korku, çığlık ve ağıtlarla dolduğunda, Luzern'i düke teslim etmeyi kararlaştırmışlar. Komplocular silahlı olarak St. Peter ve Paul Gecesi'nin belirlenmiş bir saatinde, Terziler Tavernasının kemerinin altında, göl kenarında belirlenmiş bir yerde buluşmuşlar. Bir çocuk, kemerin altında kılıç şakırtıları ve adamların mırıldanmalarını duymuş olacak ki, hayalet görmüş gibi korkuyla oradan kaçmaya başlamış. Onu yakalamışlar. Çocuğu öldürmemişler ama, düşmanlarına gitmemeye yemin ettirmişler. Bunun üzerine serbest bıraktıkları çocuk oradan kaçmış, içinde birkaç kişinin oyun oynadığı Kasaplar Tavernası'na girmiş ve birçok silahlı adamın toplandığını ve bunu kimseye söyleyemeyeceğini, fırına anlatmış: "Ey fırın, ey fırın, sana yakınmalıyım, çünkü kimseye söylemeyeceğime yemin ettim" diyerek, raporuna başlamış. İçkiciler uyanmış, yönetimi ve şehirlileri uyararak, kendilerini şanslı gören komploculara silahla karşılık verilmesini veya kırmızı bir kolluk sayesinde tanınarak tutuklanmalarını sağlamışlar. Geceleyin ulaklar orman kulübesine gitmişler ve 300 kişilik bir takviye kuvvet götürmüşler. Komploculların itibarları ellerinden alınmış."

İsviçre'de "Luzern'deki Katliam Gecesi" olarak tanınan bu öyküyü, *Sagen, Bräuche, Legenden aus den fünf Orten Lucern, Uri, Schwiz, Unterwalden und Zug* [Beş yerin, Lucern, Uri, Schwiz, Unterwalden ve Zug' un Efsane, Adet ve Söylenceleri] adlı eserden alıyorum (Luzern 1862). Fırın imgesi, açık veya örtülü olarak Greyerz, Zofinden ve Breisgau'dan katliam gecesi söylencelerinde de bulunmaktadır. Öyküde anlatıldığı gibi bir ayaklanma gerçekten de 24.7.1343'te Luzern'de zamanında ortaya çıkarılmış ve bastırılmıştır. Çocuk komploculara, "düşmanlarla konuşmamaya" söz verir. Yalnızca fırınla konuşan çocuk, bu sözcük binasını dıştan olduğu gibi bırakırken, iç anlamını değiştirir.

Suskunluğa zorlanan kötü davranılmış veya yoksul düşmüş kadınlar da Avrupa masallarında ve söylencelerinde benzer bir şekilde davranarak acılarını bir insan yerine bir eşya ile paylaşırlar: Chelidonis bir su testisine, Basile'nin (1575-1632) *Petamone* masal derlemesindeki bir kız kahraman ise oyuncak bebeğine yakınır, Ovid'in (İÖ 43 - yakl. İS 17) *Metamorfozlar*'ındaki Philomela da lekelendiğini ördüğü bir örgü ile dile getirir.

25.27. Weinsberg'li Kadınlar

Baden-Württemberg'deki Heilbronn'un yakınlarındaki bir kent olan Weinsberg'de bulunan bir kale harabesinin adı "Weibertreu [Kadın sadığı]"dur. Hâlâ daha orada evlenilir. Alman İmparatoru III. Konrad (yakl. 1093-1153) 1140 yılında, Bayern Kontu'na ait olan bu kenti kuşattığında, Ludwig Bechstein (1801-1860) tarafından aktarılan bir söylenceye göre, kadınlara, taşıyabilecekleri kadar varlıklarını yanlarına almalarına izin vermiş. Bu ve sonra gelişen olaylar, Gottfried August Bürger'in (1707-1794) bir şiirinde dile getirilmiştir:

Kim bana söyler Weinsberg nerede?
Mert bir şehircikmiş derler
Dindar ve uslu yetişmiş
Kadın ve kızları varmış derler.
Bir kez ilham gelmiş ya bana,
Anlatacağım Weinsberg'den bir vak'a

Gün olmuş İmparator Konrad
Bu iyi şehirciğe kızıvermiş
savaş ordularını alıp, karşısına
Korkunç bir gürültüyle dikilivermiş
Kuşatmış asker ve süvarilerle,
Bırakmamış taş taş üstünde
Ve şehircik direndiğinde,
Bütün yoksulluğuna rağmen,
Münadisini şehre çığırttırmış,
içi hırsla yanarken:
"Alçaklar sizi, ben girdiğimde içeri,
Asılmalıdır duvara pisleyen, bilin ki"

Böyle çığırttırdığında
Buyruğunu içeriye,
Kopmuş kızılca kıyamet,
Yollarda ve evlerde.

Şehirde ekmek pahalıymış,
Ama iyi aklın fiyatı daha da fazlaymış.

"Acı bana, ben zavallı Korydon!
Acı bana! - Papazlar,
Bağırmışlar: Kyrie Eleison!
Gideceğiz, sanki kurbanlar!
Acı bana, ben zavallı Korydon!
Sanki gırtlağımda bir kordon."

Ama ne zaman Matta kifayet etmese,
Akla, işe ve duaya rağmen,
Çok zaman kurtarır kadın hilesi,
Korkudan ve kederden.
Çünkü papaz dolanı ve kadın hilesine,
Dayanacak şey yok dünya üzerinde

Yardımcı genç bir kadın,
Evlendiği daha dün,
Vermiş kurnazca bir akıl
Tutmuş bu aklı el, gün;
Şimdi siz de duyun bu aklı,
Gülerek alkışlayın kadını.

Sessiz gece yarısında
Kadınların en güzelleri
Girmiş karargaha
Dilemiş merhametlerini
Tatlı dille yalvarmış,
Eline geçen yalnız şuymuş:

"Kadınlar çekilsinler
en değerli varlıklarıyla
ezip parçalayacağız
geriye ne kalırsa."
Bu yenilgiyle çekilmiş geriye
Kadınlar, üzüntüyle.

Ama şafak söktüğünde,
Aman neler oluyor?
Açılıyor kapılar,
Her kadın taşıyor
Çuvallarla kocalarını,
dertop etmiş, işte hikayenin aslı. - [...]

Hilebaz kadınlar, İmparatorun, her kadına verdiği "taşıyabildiği kadarını omuzlarında taşıyarak çekilme" izninin (*Die deutschen Sagen der Brüder Grimm, Zweiter Teil: Geschichtliche Sagen* [Grimın Kardeşler'in Alman Söylenceleri, İkinci Bölüm: Tarihsel Söylenceler], Berlin/Leipzig o.J., s. 127) "kolonlarını değiştirip kirişlerini çalmış", yani ona İmparator Konrad'ın kastettiğinden farklı bir anlam vermişlerdir. İmparator, tabii ki ev eşyasını düşünmüştü. Adelbert von Chamisso'nun (1781-1838) "Winsperg Kadınları" Şiirine göre, İmparator iyi ya da kötü, buna katlanmak zorunda kalır: "Bunu öğrendiğinde gülmüş sofu efendi:/ "Değilse de benim amacım, yaptıkları iyiymiş / Söylenen söylenmiştir, sağlammış Kralın sözü / Hiçbir Başbakan onu çarpıtıp bükemezmiş."

Strategem Nr. 26

Dut Ağacı'nı Gösterirken Akasya'yı Azarlamak

Dört ideogram	指	桑	罵	槐
Modern Çincedeki söylenişleri	zhi	sang	ma	huai
İdeogramların çevirisi	göstermek	Dut ağacı	azarlamak	Akasya

Bağıntılı çevirisi — Dut ağacını gösterirken / işaret ederken Akasya'yı azarlamak

Özü — 1. Görünüşte dut ağacını, gerçekte ise akasyayı paylamak; A'yı azarlamak, ama gerçekte B'yi hedef almak;çiçeğin içinden tekme atmak; arka kapıdan eleştiri; eşeği dövmek için çuvala vurmak; eşeği kastederek çuvala vurmak; dolaylı sövgü / suçlama / mücadele; [çok sulandırılmış] imalı söz etme; dolaylı eleştiri strategemi. Karton kuklaya ateş etme; dolaylı bir saldırıda bulunma: Gölge oyunu strategemi; paratoner strategemi

26.1. İki Ağacın Hiyerarşisi

Zhou Hanedanı'nın (İ.Ö. 11. yy - 256) başlangıcından beri, Göklerin Oğlu'nun, yani en büyük hükümdarın sarayında üç akasya ve dokuz Sisyphos Ağacı dikili dururdu. Bu ağaçların her birinin altı, üç büyük danışman ile dokuz bakana ayrılmıştı. Daha sonraki hanedanlar da Zhou Hanedanı'na öykünmüşler ve önemli devlet binalarının çevresine akasya dikmişlerdir. Böylece akasya, eski çağlardan beri devletin en yüksek güç merkeziyle bağlantılı olagelmiştir. Yalnızca bu kadar da değil; "Fışkıran dalları ve dolgun yapraklarıyla akasya, kadim Çin medeniyetinin bir simgesidir" (*Halk Gazetesi,* Peking 19.6.1998,

s. 11). Akasyanın iktisadi yararları, bu simgesel içeriğe göre gölgede kalmaktadır. Akasya çiçeklerinden sarı bir boya elde edilir, akasya tohumları ilaç yapımında kullanılır.

Dut ağacının ise iktisadi değeri hayli fazladır. Çeşitli bileşenlerinden ilaç, alet ve kağıt üretiminde yararlanılır. Ancak her şeyden önce, dut ağacının yaprakları, ipek böceklerinin en önemli besin kaynağıdır. Doğada dut ağaçları on metrenin üzerinde bir uzunluğa erişebilmektedirler. Yaprakları daha iyi toplayabilmek için, Çin'de ağaçlar birçok kere budanır, böylece boyları bir metreyi fazla geçmez. Her halükarda dut ağaçları, tarım ve basit halkla yakından ilgilidir. Böylece, akasya ve dut ağacı farklı toplumsal katmanları, yani devleti yönetenler ile halkı simgelemektedir.

Eski Çin'de ise, akasyanın simgelediği toplumsal katman, belki de en büyük hoşnutsuzluğu üzerine çekendi. Yine de, bu katmanın üyelerini dolaysız olarak eleştirmek ve onları parmakla göstermek o kadar kolay değildi. Bu yüzden de, İmparator'un bahçesinde yer alan akasya ağacı yerine, tarladaki basit ve adsız dut ağacına sövülürdü. 26 numaralı strategemin ortaya çıkış öyküsü, strategem araştırmacısı Zhang Shaoxiong'un 6.5.1996'da bana yazdığı şekilde ise, "akasyayı gösterip dut ağacına sövme"nin anlamı, aşağı düzeydeki bir şeye söverek, gerçekte yüksek düzeyli bir şeyi kastetmektir. Tabiidir ki, 26 numaralı strategem yalnızca yüksek düzeyli bir şeyin dolaylı eleştirisi bağlamında kullanılmamaktadır.

26 numaralı strategem ifadesi, "köpeği aslanın önünde dövmek" şeklindeki Alman deyişini çağrıştırmaktadır. Bu deyiş, güçsüz olanı güçlünün önünde cezalandırarak, onun bundan bir ders çıkarmasını sağlamaktır. Deyiş, Aziz Ambrosius'a (yakl. 339 - 397) dayandırılmaktadır. Yalnızca eleştiriyle bağlantılı olmayan başka bir Alman deyişi "bir şeyi çiçeğin içinden söylemek", 26 numaralı strategem ifadesinden çok daha kapsamlıdır: birine bir şeyi çiçeklerle bezenmiş şekilde sunmak, imalarla anlamasını sağlamak. Bu deyiş, her çiçeğin başka bir anlamının olduğu çiçek dilinden esinlenmiş olsa gerektir. Böylece kötü bir haber, buna karşılık gelen bir çiçek vasıtasıyla iletilebilirdi. Çince'de de benzer bir deyiş bulunmaktadır: "kenarı tıklatıp yanı itmek (pang qiao ce ji)". 26 numaralı startege-

min, "on peut tout dire mais pas à tout le monde (her şey söylenebilir, ama herkese değil)" cümlesinden çıkardığı sonuca, aşağıdaki ifadelerle de ulaşmak mümkündür: "Domuzu gösterip köpeği azarlamak (zhi zhu ma gou)"; "Doğuyu gösterip batıyı azarlamak (zhi dong ma xi)"; "[başını tıraş ettiği için kel kalan] keşişi gösterip keli azarlamak (zhizhe heshang ma tuzi); "[kel bir] keşişe dönüp [gerçekte, yanında duran] tüysüz eşeğe / köleye sövmek (duizhe heshang ma tu lü/nu", ama aynı zamanda "tüysüz eşeği gösterip [gerçekte, yanında duran kel bir] keşişe sövmek (zhizhe tu lü ma heshang)" [Bu deyişlere Türkçe'deki "kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla"yı da eklemekte sakınca görmüyoruz, çev.].

26.2. Sövme Sanatı

26 numaralı strategem bir bilgilendirme startegemidir. Merkezinde, hoşa gitmeyen bir mesajın, dolaylı yoldan iletilmesi yer alır. Bu bağlamda, mesajın yöneldiği kişiye göre iki farklı strategem uygulaması çeşitlemesi arasında ayırım yapmak gerekir.

İlk çeşitlemede strategem kullanıcısı nihai olarak eleştiriye maruz kalan karşı tarafa ulaşmayı amaçlamaktadır. Eleştiri dile getirilirken gerçi "dut ağacı" gösterilir, ancak bu eleştirinin "akasya" tarafından algılaması amaçlanır. Eleştirinin doğrudan doğruya akasyaya yöneltilmemesinin çeşitli nedenleri olabilir, örneğin:

- karşı tarafın statüsü, konumu veya işlevi nedeniyle doğrudan eleştiri tehlikelidir; ancak eleştirinin yapılmasında zorunluluk hissedilir;
- karşı taraf kendisine çok değer vermektedir ve hataları öğrendiği anda bertaraf etmektedir; doğrudan bir eleştiri böyle bir insanı yaralayacak ve bu nedenle hedefini aşacaktır;
- karşı tarafın eleştiriye tahammülü yoktur, kendisine eleştiride bulunulduğunda aşırı tepki vermektedir, hatta davranışını kötüleştirmektedir; ona ulaşmak istendiğinde, bu ancak dolambaçlı yoldan, yani 26 numaralı strategemin kullanılmasıyla mümkün olmaktadır;

dış koşullar ve durumlar, eleştirinin açıkça dile getirilmesine olanak tanımamaktadır.

Bir Hong Kong strategem kitabında, kınamanın bir "kaba kuvvet" bir de "kültive" şekli olduğundan söz edilir. Kaba kuvvete dayanan kınamada, masa vurulur, yumruklanır ve etrafa hiddetle bakılır. Kültive kınamada ise, dudaklar mızrağa ve diller kılıca dönüşür. 26 numaralı strategemin ilk görünüş şekli, "kültive sövme"nin özel bir biçimine son derece uygundur ve bu durum, "sövme sanatı"nın alanına girmektedir.

26.3. Dokunulmaz Uyuşmazlık Sanatı

İkinci görünüş şeklinde strategem uygulayıcısı, mesajıyla eleştirilmek istenen kişilere değil, başka ve duruma göre daha büyük bir seyirci kitlesine ulaşmak istemektedir. Eleştirilen kişi, eleştiriden mümkün olduğu kadar habersiz kalmalıdır, 26 numaralı strategem de bunu sağlamak için kullanılır. Onun yardımıyla, ceza veya yaptırım görme tehdidinden kurtulmaya çalışılır. "Akasya" eleştirildiğini hissedecek olursa, strategem uygulayıcısı, bunun buluttan nem kapmak olduğunu, sözlerinin açıkça "dut ağacına" yönelmiş bulunduğunu iddia edecektir. Bunun üzerine kimin haklı olduğu tartışılmaya başlanacaktır. Dışarıda duran kural olarak bir karara varamayacaktır, zira şeffaf olmamak, her bir startegemin doğasında vardır. "Akasya" duyarlı ise, strategem kullanıcısı acı kaderinden kurtulamayacaktır: Takip, cezalandırılma, itibarının elinden alınması, sınırdışı edilme vs. Bu durumda strategem başarısız olmuş demektir. Sahiden de hiçbir art niyet olmaksızın "dut ağacı"nın hedef alındığı, ancak "akasya"nın, sözlerin kendisine yöneldiği evhamına kapıldığı durumlar da buna dahil edilmelidir. Kişilerin tamamen haksız bir şekilde 26 numaralı strategemi kullandıkları iddiasıyla karşılaşmaları mümkündür. Yine, "akasya"nın, açıkça "dut ağacı"na yönelmiş bulunan bir eleştiriyi, onu korumak için kendi üzerine alması ve bu sayede ("akasya"ya saldırmaya cesaret edemeyecek olan) eleştireni susturması da olasıdır.

26 numaralı strategemin edebî kullanımı, eski Çin geleneklerine işlenmiştir. İ.Ö. 221 yılında Qin Shihuang (259-210), Çin'i birleşmeye zorlamıştır (bkz. 23.1). Han Hanedanı'nın (İ.Ö. 206 - İ.S. 220) imparatorları, Qin Hanedanı (221-207) döneminde Konfüçyüsçü anlayışa göre kurulmuş bulunan merkezi yönetimi ve kısıtlı haklara sahip tebaa üzerinde sınırsız ruhani-siyasal güce sahip hükümdar fikrini iktibas etmişlerdir. İ.S. 1911'e kadar süregelen bu anlayış, özellikle şiir sanatında pek çok iz bırakmıştır. Sözünü imalarla anlatma, satır aralarını okuma gereksinimi ve Deprecatio, yani yazılmış olan şeyi aptalca ve yüzeysel (bkz. 27 numaralı strategem) gösterme ve 26 numaralı strategem ile doğrudan bağlantı noktaları bulunan politik taktiklerin kökeni kesinlikle bu kurumsal çerçeve koşullara dayanmaktadır.

İlk planda siyasal bir felsefe olarak ortaya çıkmış bulunan Çin felsefesine benzer şekilde, şiir sanatında da çoğu zaman siyasal bir art niyet sezilebilir. Bunun saklanmış olma zorunluluğu, Qin Hanedanı ile birlikte İmparatorluk ve merkezi gücü tarafından ortadan kaldırılan Zhou Hanedanı'nın (ykl. 1100-256) feodal egemenlik sistemine dayanır. Bireyin hukuk güvenliği her çağda zayıf kalmıştır. Eksik bulunan hukuksal koruma mekanizmaları yerine de strategemsel koruma mekanizmaları geliştirildi. Han Dönemi'nden beri (İ.Ö. 206 - İ.S. 220) bütün şiir sanatında, saklı siyasal imalar saptanmakta veya yorum yoluyla bundan çıkarılmaktadır. Bunların başında da, redaksiyonu güya Konfüçyüs tarafından yapılmış olan *Şarkılar Kitabı* yer alır. Burada, cinsiyetler arasında daha serbest bir ilişkiye göndermede bulunan şarkılar, kötü yönetilen bir ülkede kötü geleneklerin kök salmasını anlatır şekilde yorumlanmıştır. Bu bakış açısı Batıda uzun zaman önce aşılmış da olsa, Çin'de halen canlıdır. Bir şiirde veya dizede siyasal bir imanın bulunup bulunmadığı üzerinde (Batılılar gibi) Çinli gözlemciler de çoğu zaman görüş birliğine varamamaktadırlar. Her durumda, gelişigüzel kimselerin, zararsız bir şiir nedeniyle suçlanması zor olmamıştır. Böylece, zirve noktasına Qing Dönemi'nde (1644-1911) ulaşan "edebî engizisyon (wenziyu, sözlük anlamı: edebî yargılama)", zaman içinde sürekli ortaya çıkmıştır. "Taze rüzgar hiçbir yazıyı tanımaz, o zaman neden deli gibi

sayfa çevirir? (qingfeng bu shi zi, he gu luan fan shu?)" gibi bir dizenin bedeli zamanında şairin kellesi olabilmiştir, zira gerçekte "taze" anlamına gelen "qing" ideogramıyla aynı zamanda Qing Hanedanı'nın kastedildiği ve böylece Mançurya asıllı Qing Hanedanı'na karşı gizli bir saldırıda bulunulduğu iddia edilmiştir: bu yorum şekline göre, okumanın cahil rüzgarı Mançuryalı sonradan görmeleri simgelemekteydi. "Çin şiirinin yorumlanınasındaki temel zorlulardan biri, siyasal bir ima ile karşı karşıya olup olmadığımızın saptanmasıdır" (Günther Debon: *Chinesische Dichtung. Geschichte, Struktur, Theorie* [Çin Şiiri. Tarih, Yapı, Teori], Leiden vs. 1989, s. 137). Debon'un şiir sanatı üzerine söyledikleri, Eski Çin'deki başka düşünce açıklama şekilleri hakkında da geçerlidir, hatta bazı metinlerle ilgili olarak bir nevi gizli dilden söz edilmesi mümkündür.

Ancak, yazılarda telaffuz edilmeyen eleştiri veya yergilerin yorum yoluyla ortaya çıkarılması, demokratik Batı'ya da yabancı bir uygulama değildir. Bu şekilde, ABD'de küçük denizkızı ile ilgili Andersen Masalı'ndan, ırkçı bir ima olduğu gerekçesiyle "beyaz" sıfatı çıkartılmıştır (Wolf Schneider: "Die Sprachpolizei geht um [Dil polisi iş başında], *NZZ-Folio,* Zürich, Aralık 1994, s. 91). Ve Stanley Kubrick'in yalnızca savaşın ve savaş makinelerini suçladığı *Şöhret Yolları* adlı filminden Fransız ordusu alınmıştır. Fransız hükümeti, Fransız ordusuna karşı olduğunu düşündüğü bu filmin birçok ülkedeki gösterimini engellemek için girişimlerde bulunmuştur. İsviçre'de de film 1958'den 1970'e kadar yasaklanmıştı (bkz. *Neue Zürcher Zeitung,* 7.4.1995, s. 47). Üstelik de iddia edilmişti ki: "Stalin yoluyla günümüz solu yargılanmaktaydı" (Michael Scharang: "Verirrte Debatte: Ist Stalin die Inkarnation des absoluten Geistes? Ein Zwischenruf [Yolundan sapmış tartışma: Stalin, mutlak ruhun görünümü müdür? Bir ara çağrı]", *Die Zeit,* Hamburg, 18.6.1998, s. 40). Üstelik, bazı duyarlı kimselere karşı, bunların tamamen ilgisiz bir sözü gizli eleştiri veya sitem olarak algılamamaları için dikkat göstermek gerekmektedir.

26.4 Korkunç Gerçeklerin Yumuşak Açıklanması

26 numaralı strategem, hoşa gitmeyecek gerçekleri yumuşak bir şekilde açıklama imkanı tanımaktadır. Bu, dolaysız bir mesaj olup, Rus matruşkası gibi içinde ikinci bir gizli mesaj taşımaktadır. Dolaysız mesaj "dut ağacı"nın çevresinde dolaşırken, gizli mesaj "akasya" yı hedef almaktadır. Bunun üzerine çeşitli oyun şekilleri düşünülebilir, burada ise bunlardan yalnızca bazılarına değinilecektir.

26 numaralı strategemin koruma amaçlı bir kullanımında, kesin olarak belirli bir "akasya" hedef alınmamaktadır. Gerek "dut ağacı", gerekse "akasya" birer hayalet olabilir; kim üzerine alınırsa, mesajı almış olur. Ancak 26 numaralı strategemin kullanıcısı çoğu zaman somut bir "akasya"yı hedef alır, bu bir kişi, kişiler grubu veya kötü bir durum olabilir. Böyle bir durumda "dut ağacı" ile "akasya arasında ya doğrudan anlaşılabilir, ya da yalnızca seçilmiş kişilerin veya işin içindekilerin anlayabileceği bir bağ bulunmaktadır. Ya da bu bağ ancak "dut ağacı"nın budanınası sonucu suni olarak ortaya çıkartılabilecektir, örneğin "Kültür devrimi" (1966-76) sırasında Alman "Demir Şansölye"si Bismarck (1815-1898) eleştirilirken, gerçekte Çin Başbakanı Zhou Enlai'nin (1898-1976) hedef alınması gibi (*Licht-Tageszeitung,* Pekin 27.2.977, s.2).

"Dut ağacı", Arthur Miller'in tiyatro piyesi *Cadı Avı*'nda olduğu gibi, tarihsel bir olay olabilir. Bu piyeste, 1692'de Salem'de (Massachusetts) gerçekleştirilen ve 19 insanın yaşamına mal olan cadı takibi anlatılmakta, bu yolla da 1953 Amerikası'ndaki McCarthy Döneminin ruhu yargılanmaktadır. "Dut ağacı", Salman Rüşdü'nün *Zencinin Son İç Çekişi* adlı romanındaki Raman Fielding gibi yaratılmış bir karakter de olabilir. Hindu milliyetçi Shiv-Sena Partisi'nin başkanı Bal Thakeray, bu karakterin kendisini anlattığına inanmıştı. Montesquieu'nün (1689-1755), doğu despotizmini öne sürerek gerçekte XIV. Louis'nin monarşisini eleştirdiği 1721 tarihli *Lettre persanes*'ında olduğu gibi, dut ağacı yabancı bir halk da olabilir. Jack Finney'in üç kere filme çekilen ve komünist yayılmaya karşı uyaran *Invasion of the Body Snatchers* romanında olduğu gibi, uzaylı yaratıklar dahi, dünyasal kötülerin kişileştirilmesi olarak ortaya çıka-

bilmektedirler. Yine masal dünyasında da "dut ağaçları" bulunmaktadır. Jonathan Swift'in *Gulliver'in Gezileri*'nde, gerçekte 18'inci yüzyıl sonu Britanya devlet yapısı ile insan ırkının zamansız zayıflıkları ve karanlıkları ile alay edilmektedir. Tabii ki hayvanlar da sürekli "dut ağacı" konumuna düşmektedirler, özellikle de, daha Avrupa edebiyatının ilk çağlarında aşağı sınıfların temsilcileri olan Archilochos ve Aesop tarafından, masalların egemenliğine karşı savaşmak için kullanılan fabllarda olduğu gibi. Siyasal anlaşmazlıklarda "dut ağacı", gerçekte hedeflenen politikacının yakın bir iş arkadaşı veya takipçisi olabileceği gibi, bununla bağlantılı bir konu, bütün bir nüfus kesimi ("Çuvala vurup eşeği dövdüğüm, yani Alman Burjuvazisi'ni kastettiğim anlaşılmalıdır" diye yazıyordu Friedrich Engels, *İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu* adlı ve İngiliz sanayicilerine yönelik bir günah listesi içeren sosyal çalışmasında), hatta bütün bir ülke dahi olabilir. Çin basınından buna ilişkin bir örnek vermek gerekirse:

Xin Qing, Sovyet TASS Haber Ajansı'na "Bu teze saldırmak için: 'Dut ağacını göstermek ama akasyayı azarlamak' taktiğini kullanıyorsunuz" diye ithamda bulunmuştu (*Halk Gazetesi,* Pekin 12.9.1973). Ajans, 29.8.1973 tarihli bir yorumda, Çin'in dünyayı zengin ve fakir devletler olarak sınıflandırdığını ve zenginlerin fakirleri ezdiği görüşünde olduğunu öne sürmüştü. Zamanında zengin devletlere dahil bulunan Sovyetler Birliği, bu tezin kendisini de hedef aldığını hissetmiş olmalıydı. Xin Qing ise, dünyanın zengin ve fakir devletler olarak sınıflandırılmasının, Çin'e ait bir yaklaşım olmayıp, bloklardan bağımsız hareketin yazılı eserlerinde yer aldığını ve Üçüncü Dünya politikacılarınca yayıldığını iddia etmekteydi. Moskova, kendi hoşuna gitmeyen bu tez yüzünden Üçüncü Dünya'yı karşısına almaya cesaret edemediğinden, Çin'i eleştirinin hedefi olarak seçmişti.

26 numaralı strategemin bir kullanım şeklinde, "akasya" kadar "dut ağacı" da kendisinin hedef alındığını hissedebilir. Voltaire'in 1741 tarihli *Fanatizm veya Peygamber Muhammet* adlı tiyatro eseri, üç sahnelenişten sonra yasaklanmıştı. Katolik Kilisesi, bu eserde kurnazca kendisine karşı yönelen bir taşlama sezmişti. Eser bir 250 yıl

kadar sonra Genova'da büyük aydınlanmacının 300'üncü yaşgünü şerefine sahneleneceği sırada, Katolik Kilisesi tarafından bir protesto duyulmasa da, bu kez de nüfuz sahibi Müslümanlar buna karşı çıkmışlardır.

26 numaralı strategem ne şekilde uygulanırsa uygulansın, üç öğe sabittir: bir "dut ağacı", bir "akasya" ve bir eleştiri noktası. İşte bu, söz konusu strategemin bütün uygulanma nedenidir.

36 strategem üzerine yazılan en eski şerhin aksine, çağdaş Çin strategem kitapları, 26 numaralı strategem ile ilgili bölümde, tarafımdan ilk cildin 13'üncü bölümündeki ("Yılanı ürkütmek için çime vurmak"), 13.2 ve 13.3 sayılı örnekleri, 26 numaralı strategem başlığı altında ele almaktadırlar. 13 numaralı strategem ifadesinin ortaya çıkış öyküsü (bkz. 13.1) dikkate alındığında, benim sistematiğim, bana daha doğru görünmektedir. 13 numaralı strategemin ifadesindeki "jing" ("ürkütmek", gerçekte: "korkutmak") sözcüğü de, 13 numaralı strategemin karşı tarafta belirli bir duyguyu yaratma amacı olduğunu ortaya koymaktadır, ki bu duygu öncelikle lafza uygun olarak ürkütme de olsa, başka duygular şeklinde de ortaya çıkabilir. Duygunun yaratılmasıyla, aksi takdirde ulaşılamayacak bir şeye ulaşmak amaçlanmaktadır. Bu şekilde bakıldığında 13 numaralı strategem, değerlendirme - kendi yararına kullanma strategemlerine dahil olmaktadır. Duygular yaratılmakta ve kişinin kendi yararına kullanılmaktadırlar. Burada olası bir amaç, karşı tarafın salim kafayla ortaya dökmeyeceği bir bilgiyi kendisinden almak olabilir. Bu şekilde 13 numaralı strategem aynı zamanda bir bilgilendirme strategemi olarak da işe yarayabilir, ancak zor ulaşılan bir bilginin iletilmesi değil, ele geçirilmesi anlamında.

26.5. Hizmetçiyi Azarlamak

Çin'in, 1616 tarihli en eski versiyonu yeniden ortaya çıkarılan en ünlü erotik romanı *Altın Vazodaki Katırtırnağı,* 26 numaralı strategem için bilinen en eski edebî temeli içermektedir. Romanın kahramanı Ximen Qing, eğitimini savsaklar ve bütün zamanını eğlenceye adar.

Zenginliğe bir eczane ve sabun ticareti ile ulaşır. Altın Lotus'u beşinci ve Li Ping'er'i de altıncı eş olarak aldıktan sonra zengin kocalarının ihsanı için kapışan altı kadın arasında bir entrika ve kıskançlık kumkuması baş gösterir. Altın Lotus Li Ping'er'i kıskanmaktadır. Onun yeni bir oğlan çocuğu olmuştur, Ximen Qing de, onun her türlü dileğini yerine getirmek için ağzının içine bakmaktadır. Altın Lotus ise, beyaz aslan kedisini oğlanın üzerine salarak onu bütünüyle tırmalamasını sağlar ve çocuğun korkudan şoka girerek daha 14 aylıkken ölmesine yol açar.

Ancak, 3 numaralı strategemi kullanmak - Rakibinin oğlunu devreden çıkarmak için kediyi kullanmak - Altın Lotus'a yetmeyecektir. Çocuğun artık hayatta olmadığını bildiğinden, gün geçtikçe daha neşeli olur. Odasında hizmetçisini bağırarak azarlamaktadır, ama kullandığı kötü sözlerle Li Ping'er'i ve oğlunun ölümünü, onun açıkça duyabileceği şekilde ima etmektedir. Ancak Li Ping'er hiçbir söz etmeye cesaret edemez ve sessizce gözyaşlarına boğulur. Oğlunun özlemiyle ve bütün kızgınlığı yüzünden eski bir hastalığı nükseder. Durumu gittikçe kötüleşir. Artık ölüm döşeğinde yatmaktadır. Hemşire Wang onu ziyaret eder ve dadısıyla hastalığı üzerine konuşur. Dadı der ki: "Hanımımın acılarının nedeni kızgınlık ve umutsuzluk." - "Kızgınlığı nedendir?" diye sorar hemşire ve devam eder: "Efendi onu çok seviyor. Hanım ağa onu takdir ediyor. Bu evdeki beş altı kadından hangisi onu kızdırıyor?"

"Sayın Bayan Wang, bilmiyorsunuz" diye yanıtlar dadı. "Hanımımın kızgınlığı yalnızca şuradaki Beşinci'nin lafları yüzünden. Oğulcuğunu korkudan şoka sokacak kadar tırmalayan da onun kedisiydi. Ancak efendimiz eve dönüp de hanımıma bu konuyu sorduğunda, o suskun kaldı. Ancak Hanım ağa, olayı efendimize aktardı da, o da kediyi öldürdü. Ama o kadın suçunu kabul etmedi ve bütün ortamı zehirledi. Oğlancık öldüğünde, oradaki, açıkça dut ağacını gösterip akasyayı azarladı ve neşesini yüz kere ortaya döktü. Hanımım bu odadan her şeyi açıkça duydu, işte onu hasta eden de bu olmalı. Gizlice kızdığı zaman,içini ortaya dökmez, yalnızca ağlar, işte acılarına da bu tasa ve elemler neden olmuştur [...]" Li Ping'er, bundan kısa süre sonra kırık kalple ölür.

26.6. Uzman Hileci Kadınlar

Wang Xifeng (bkz. 25.4) *Kırmızı Oda Rüyası* romanının başında betimlenen davranışta, Jia Ailesi'nin Doğu Sarayı'nda kahya kadın rolünü yardımcı olmak amacıyla üstlenir. Dilediği gibi hükmünü sürebilecek ve toplamda yüzden fazla kişiden oluşan hizmetlilerle düklük hazinesi üzerinde tam tasarruf yetkisi sahibi olacaktır. İlk olarak bütün personelin isim listesini çıkarttırır. Her sabah saat tam altı buçukta büyük salonda içtimaa çağırtır. Kadın ve erkek her hizmetçinin günlük görevini verir ve her birinden saniyesi saniyesine bir dakiklik bekler. Her hizmetçide bulunan cep saatleri de bunu sağlamaya yaramaktadır. Her türlü maruzat kendisine öğleden önce saat on ile on iki arasındaki görüşme saatinde iletilebilecektir. Her akşam saat yedide bütün müştemilatı teftiş eder. Savsaklama ve tavsamaya müsamahasızca karşılık vermektedir. Kısa zaman içinde Doğu Sarayı'ndaki pasaklılık, yerini katı disipline bırakır.

Kocası bir geziden dönünce, Wang Xifang kendisine Doğu Sarayı'ndaki yedi haftalık sorumluluk sahibi egemenliğinden bahseder. Bu arada, yaşlıca kadın hizmetlilere söz geçirmenin zorluğundan yakınır ve onların bir çok strategemi, özellikle de 26 numarayı kullandığını söyler: "En ufak bir hatada gülüyor ve şakalaşıyorlar. Başka bir görevlinin lehine en küçük bir taraflı tavır karşısında, fırsattan istifade dut ağacını gösterip akasyayı azarlıyorlar. Bütün hilelerin uzmanı olmuşlar: 'Dağda oturup kaplanların savaşını izlemek', 'Başkasının bıçağı ile öldürmek', 'Rüzgarı, bir yangını körükleyecek şekilde estirmek', 'Kuru sahilden başkalarının boğuluşunu izlemek' ve 'Devrilmiş yağ şişesini düzeltmek için parmağını oynatmamak'."

Elbette yaşlıca hizmetçiler, Wang Xifeng'in yüzüne karşı sızlanmaya cesaret edememektedirler, bu yüzden de bilinçli bir şekilde gölge oyunu strategemini kullanmaktadırlar.

Sonraları Wang Xifeng, kocasının kendi üzerine kuma olarak getirdiği rakibi güzel Bayan Yu'nun aleyhine olmak üzere, 26 numaralı strategemden kendisi yararlanacaktır. Sonuçta Wang Xifeng onu 3 numaralı strategem ile devreden çıkartır (bkz. 3.12). Bu aşamaya gelene kadar, bir dizi strategem uygular (krş. 35 numaralı strate-

gem). Bayan Yu aleyhine etrafta öyle sözler yayar ve dedikodu yapar ki, bir süre sonra bütün evde genel bir fısıldaşmaya neden olur. Zavallı Bayan Yu'nun kulakları önünde fısıldaşmayan ve "dut ağacını gösterip akasyayı azarlamak" amacıyla oynanan kötü niyetli göndermeler ve örtülü imalar oyununa katılmayan, kadın personel arasında tek bir odalık dışında hiç kimse kalmamıştır (*Kırmızı Oda Rüyası,* Bölüm 69).

26.7. Samur Kürkü Olmayan Yarım Yüzyıllık Kadın

26 numaralı strategemin kullanıcıları olarak kadınlar, zamanında telli çalgılar eşliğinde okunan ve günümüzde bulunan en eski kopyası 1804'ten kalmış olan *Gök, Çiçekler, Yağmur* adlı manzum romanda da karşımıza çıkmaktadır. Eser gerçekte 17'nci yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmış olsa gerektir. Romanda Osthain Akademisi'nden Zuo Weiming ile 1621'den 1627'ye kadar Çin'in fiilen tek hakimi olan Yüksek Naip Wei Zhongxian (1568-1627) arasındaki savaşa ilişkin hikayeler birbirini izler. Romanın bizi ilgilendiren bölümünde ise siyaset değil, aile yaşamına ilişkin sorunlar söz konusudur.

Zuo Weiming'in ailesinde yetişen becerikli ve sevimli Xiaozhen, Wiangyang kentinde (günümüzde Hubei Eyaleti'ndeki Xianfan), azimli ve erdemli bir adam olan Pu Desheng ile evlendirilmiştir. Pu Desheng'in erkek kardeşi ise tembel ve aşağılık olduğu gibi, kumar tutkusuna da kapılmıştır. Babaları bir hastalıktan ölür. Eğlenceye düşkün bir kadın olan anneleri Bayan Yuan, küçük oğlunun da desteğiyle üç yılda bütün aile servetini tüketir. Xiaozhen, ancak yarısı kalıncaya kadar kendi giysilerini ona armağan eder. Zavallı durumunu bilen Zuo Ailesi'nin kendisine gönderdiği parayı da kayınvalidesine "ödünç" vermek zorunda kalır ve bir daha geri alamaz. Xiaohzen'in kocası hasta yatmaktadır. Birbirini izleyen iki yılda çift bir oğlan ve bir de kız çocuğu dünyaya getirmiştir. Bütün ev işlerini Xiaohzen üstlenmiştir. Kayınvalidesi, hepsi 50 yaşında olan üç kadın arkadaşı tarafından sık sık ziyaret edilmekte, onlarla çene çalıp pa-

rasına kumar oynamaktadır. Tabii ki, kayınvalide ve misafirleri lezzetli yiyeceklerle de şımartılmak istemektedirler, üstelik de cömertçe, zira misafirler evden ancak geceyarısında ayrılmaktadır.

Yeni yıl henüz kutlanmıştır. Yeni yılın ikinci gününde Xiaohzen, mutluluk dileklerini iletmek için ailesinin yanına gider. Üvey annesi onun fakir giysiler içinde geldiğini görünce, ona bir samur kürk ödünç verir. Para da vermek istenir, ancak Xiaohzen bunu reddeder. Kayınvalidesi her şeyi nasıl olsa elinden alıp kendisi için kullanacaktır. Bu yüzden parası olmadan yaşamı çok daha sakindir. Zira kayınvalidesinden para saklaması mümkün değildir. Yine de ayrılırken kendisine yolluk olarak dört kutu içinde yeni yıl yemekleri verilir.

Yine bir bayram günü olan yeni yılın üçüncü günü öğleden önce, üç arkadaş Bayan Chang, Bayan Bian ve Bayan Fang yine Bayan Yuan'a ziyarete gelirler. Tabii ki, Xiaohzen bayanlara yiyecek birşeyler hazırlamalıdır. Ama ne? Bunun üzerine, evden getirdiği yeni yıl yiyeceklerini dört tabağa dağıtarak kadınların eğlendiği odadaki masanın üzerine bırakır. Dört kadın, yiyeceklere bir bakış atar: bir tabakta yeni yıl çörekleri, birinde isli ekmekler, onun yanında bir tabak şekerleme ve bir tabak da hurma. Yani bütün yemek yalnızca dört zavallı renkten oluşmaktadır. Üç misafir hiç de hoşnut kalmazlar. Alaycı bir şekilde, bu kadar ihtişamlı bir yemeği bütün Xingyang kentinde bulmanın zor olduğunu söylerler. Tabii ki, Bayan Yuan kabahati, ev işlerini kötü idare eden gelinine atar.

Bayanlar aç olduklarından, pek hoşlanmasalar da, az miktardaki aperitifi yemek zorunda kalırlar. Bayan Bian birden Bayan Chang'a şöyle sorar: "Geçen yıl bu zamanlarda senin evin nasıldı? Sen bize kaç tabak yemek ikram etmiştin? Unuttum da." Bayan Chang, 16 değişik yemeğin ikram edildiğini söyler. Bunun üzerine Bayan Fang Bayan Bian'a, geçen yılki bir bayram yemeğinde göz alabildiğine değişik renkte yemeklerin ikram edildiğini söyler. Bayan Bian gülümseyerek, aslında o kadar da olmadığını, yalnız 24 değişik tabağın masaya konduğunu söyleyerek cevap veri. Üstelik de, kendisine saygıda hiçbir zaman kusur etmeyen gelinini över.

Bayan Yuan utançtan yerin dibine geçerken ve tek söz edemezken, üç kadın böylece gevezelik edip gülüşür. Asıl öğlen yemeği ser-

vis edildiğinde de durum düzelmez. Yemek, bayram ikramına uymayacak derecede fakirce gündelik yiyeceklerle dolu toplam altı tabaktan oluşmaktadır. Üç kadın, bu durumu, ev sahiplerinin gelininin kendilerini ne derece aşağı gördüğünü gösteren bir işaret olarak görürler ve nasıl davranacağını bilen kendi gelinlerini överler. Buna karşın, az miktardaki yemeği yiyip yüzleri pembeleşinceye kadar şarap içerler ve yine kumar masasına dönerler. Burada Bayan Fang son kalan parasını da kaybeder. Xiaohzen'in zengin bir aileden geldiğini bildiğinden, ayağa kalkarak, ondan kendisine borç vermesini ister. Xiaohzen'in parası yoktur. Bayan Fang, Xiaohzen'in üzerindeki samur kürkü kendisine rehin olarak verip veremeyeceğini sorar. Xiaohzen, kürkün ödünç olduğunu söyleyerek bu isteği geri çevirir. Yarın onu geri götürmesi gerekmektedir.

Bayan Fang söylenerek oradan çekilir ve kumar grubuna, Bayan Yuan'ın gelinin yakışıksız davranışını anlatır. 7 numaralı strategemi de kullanarak, Xiaohzen'in oyun tutkuları üzerine saygısız dokundurmalarda bulunduğunu ekler. Bayan Yuan ayağa fırlayarak kızgınlıkla, artık gelinine hanyayı Konya'yı göstereceğini söyler. Ancak diğer üç arkadaşı onu bundan alıkoyarlar. Misafirler varken, Xiaohzen'le arasında bir tartışıklığın yeri ve zamanı değildir. Ancak bu günden tezi yok, Xiaohzen'in karşısına bir kayınvalidenin bütün katılığıyla dikilmelidir ki, bir daha böyle saygısızca bir tutum takınmaya cüret edemesin. Bayan Yuan, Xiaohzen'in amcalarının nüfuz sahibi devlet memurları olduğunu söyler. Xiaohzen'e kötü davranarak bu kudretli beyleri düşman etmek istememektedir. Bayan Fang gülerek der ki: "Yakışık alır şekilde davranmıyor. Ama sana kim gelinine kötü davranmaktan söz ediyor ki? Sana kim ona sabah akşam bağırıp çağırmanı söyledi? Bütün yıl ona bir kez bile arkadaşça bir surat göstermemen, sabahtan akşama kadar buz gibi soğuk davranman, dut ağacını gösterip akasyaya sövmen, horozu döverek köpeği eğitmen yetecektir [...] Ve eğer yakınacak olursa, tamamen başka birini kastettiğini, onun kendi üzerine alındığını söylersin, olur biter [...]"

Üç kadın gece geç saatte evlerine gittikten sonra Bayan Yuan misafir odasında oturur ve gittikçe daha çok sinirlenir. Xiaohzen içeri girer ve birkaç yatıştırıcı söz söyler. Ancak kayınvalidesi onu gör-

mezlikten gelir ve yalnızca alaycı bir şekilde güler. Xiaohzen, kayınvalidesinin, yetersiz hazırlanan yemek nedeniyle kendisine kızgın olduğunu gayet iyi anlar. Bunun üzerine Bayan Yuan başını küçük oğluna dönerek der ki: "Bu kadar az aile sıcaklığı olan ne de gülünç bir yuva! İki oğlumu da boş yere doğurup büyütmüşüm! İkisi de para kazanmıyor. İşte bu yüzden anneleri bugün duyulmamış ölçüde kızgın!" Geçmiş olan günde kalan utanç verici olayları tekrarlar ve sözlerini şu şekilde tamamlar: "Üstelik de hava çok soğuk! Ben yarım yüzyılı devirmiş bir kadınım. İki pamuklu elbisem de ne kadar ince. Kendime bir samur kürk alacak param bile yok. İki oğlumu da boş yere büyütmüşüm. Bana bir samur kürk alacak para kazanmalıydınız!"

İki oğuldan genç olan, annesinin ne demek istediğini anlar ve aynı kervana katılır. Ağabeyinin hasta olduğunu, ancak makamına ve şerefine kavuştuğu zaman annesini fakirlikten kurtaracağına emin olduğunu söyler. O zaman annesine bir samur kürk de mutlaka alacaktır.

Xiaohzen bütün bunları dinlemek zorunda kalır ve hoşnutsuzluğun kime yöneldiğini gayet iyi anlar. Odayı terk eder ve yatak odasına yönelir. Yatağını düzeltirken sessizce kendi kendine ağlar...

Bu örnek, Çinli kadınların insanlar arası sorunların konuşulmasında nasıl çekinmeden strategemler uyguladıklarını ve bunların kullanılmasını teşvik ettiklerini göstermektedir. 26 numaralı strategem önerilir, zira Xiaohzen kudretli akrabalarının şemsiyesi altında bulunmaktadır ve bu yüzden doğrudan doğruya azarlanması mümkün değildir. Kendisine strategem kullanma öğüdü iletilir iletilmez, kayınvalide, gelinini görmezden gelip oğullarını azarlayarak bu strategemi kullanır.

26.8. İlkbahar ve Güz Yazı Tekniği

Zhou Hanedanı (yakl. İ. Ö. 11. yy - 256) zamanında Wu ve Chu feodal devletlerinin beyleri, kendilerini kral ilan etmişlerdi. Gerçekte ise "kral" unvanı yalnızca - sürekli güçsüzleşen - Zhou Hanedanı'nın hükümdarına ait olabilirdi. İ.Ö. 632'de Jin dükü, bütün diğer feodal

beyler gibi Zhou Hanedanı'nın kralını da, bir konferans için Jiantu'ya (günümüzde Henan Eyaleti'ndeki Yuanyang'ın güneybatısında) çağırır ve orada kendisini hami ilan eder.

Konfüçyüs, vatanı Lu Eyaleti'nde İ.Ö. 722'den 481'e kadar olan sürenin kroniğini çıkardığı ve bu bağlamda Çin'in geri kalanında olup bitenleri de dikkate aldığı *İlkbahar ve Güz Yıllıkları* (sözcük anlamı: *İlkbaharlar ve Güzler*) adlı eserinde, kendisini "kral" ilan edenleri "kral" değil, yalnızca "bey" olarak anar ve böylece onların hukuksal olarak geçerli unvanlarını kullanmış olur. Bunun dışında, somut olaylara aykırı bir şekilde, Zhou Kralı'nın İ.Ö. 632'de, feodal beylerinden biri tarafından Jiantu'da düzenlenen bir konferansa katıldığını da yazmaz ve olayı şöyle aktarır: "Göksel Kral, Heyang'da [Bugünkü Henan Eyaleti'ndeki Meng Bölgesi'nin batısında] ava çıkmıştı." Bazı olayları bu şekilde saptayan Konfüçyüs, başkalarını ise tamamen anlatılarının dışında bırakmıştır. "Derinlikli anlamları olan gebe sözcükler (wei yan da yi)" seçerek ve hoşuna gitmeyen gerçeklerin üzerini örterek, olayları kendi geleneksel değer yargılarına uygun bir şekilde ortaya koymuştur. Yalnızca geçmişte kalan olay ve bireylere ilişkin bir aktarımda bulunmayı değil, aynı zamanda, tamamen 26 numaralı strategem anlamında, görevlerini unutmuş çağdaşlarına da yol göstermeyi amaçlamıştır. *İlkbahar ve Güz Yıllıkları*'na bu eleştirel yaklaşım, ikinci önemli Konfüçyüsçü Mencius'un (yakl. İ.Ö. 372-289) aşağıdaki satırlarına dayanmaktadır:

"Dünya düşmüş ve yol karanlıklara gömülmüştü. Kafirce konuşmalar ve korkunç eylemler ortaya çıkmıştı. Bakanlar düklerini ve oğullar babalarını öldürtmekteydi. Konfüçyüs bu duruma kaygıyla yaklaşıyordu ve *İlkbahar ve Güz Yıllıkları*'nı yazdı" (*Mencius,* Böl. III B 9). Yani, geçmişten örneklerin değerlendirilmesi yoluyla, geleceğe de etki etmek, Sima Qian'ın eseri (doğ. yakl. İ.Ö. 145) *Tarihsel Tasvirler*'den alıntı yapmak gerekirse, "kargaşa yaratan bakanlara ve fitnecilere korkuyu öğretmek" istiyordu. Konfüçyüs tarafından uygulanan, geçmiş olayların eğitsel amaçla kullanılmasına, "ilkbahar ve güz yazı tekniği (chunqiu bifa)" denir. Bu teknik, günümüzde halen uygulanmaktadır. Bu şekilde, 29.10.1997 tarihli Pekin *Halk Gazetesi*'nde, Chen Te'an'ın, *Avrupa Kültürü İçinden Düşünsel Gezi* adlı ki-

tabında (Pekin 1997) kullandığı "ilkbahar ve güz yazı tekniği" övülmektedir: Yazar, Danimarkalı bir kadınla yapılan bir konuşmanın aktarılması yoluyla süper güçlerin o zamanki kesintisiz nükleer silahlanma sürecini yermektedir.

26.9. Şimdiki Zamanla Alay Etmek İçin Geçmişi Kullanmak

Qin Hanedanı'nın (İ.Ö. 221-207) Çin topraklarında kurulmuş bulunan merkezi üniter devletinde kanun okulunun (fajia) ilkeleri bütün imparatorluğa uygulanmıştı. Bu, öncelikle nüfusu, imparatorun ve memurların elinde rahat bir araç olabilecek şekilde disipline ve itaate alıştırmak anlamına geliyordu. Bunun için en elverişli olanı da, eğitimsiz ve vergilerini ödeyen, mümkün olduğunca çiftçilerden oluşan bir halktı. Eğitimliler ve düşünürler, doğrudan devletin emri altında çalışmadıklarından, istenmemekteydiler. Ancak Konfüçyüsçü yazıların içinde eski feodal kurumlar bulunduğu için ve yeni yok edilmiş bulunan, devletin bölünmesinin ve merkezi otoritenin güç kaybetmesinin engellenebilmesi için de bir daha ortaya çıkmaması gereken eski feodal sınıfın ahlak anlayışını yaydıkları için, bunlara karşı ciddi bir mücadeleye girişilmişti. İ.Ö. 213 tarihli bir imparatorluk emirnamesi gereği, "günümüzü eleştirmek için geçmişe gönderme yapan (yi gu fei jin) bütün alimlerin, aileleriyle birlikte ortadan kaldırılacaktı. Gerçekten de İmparator İ.Ö. 213 yılında tıbbi ve zirai denemeler ve kehanet kitapları dışında bütün Konfüçyüsçü yazıların yakılmasından sonra, İ.Ö. 212 yılında 460 alimi imparatorluğun başkenti Xianyang'da (Bugünkü Shaanxi Eyaleti'ndeki Xianyang kentinin 20 mil kuzeydoğusunda) diri diri gömdürmüştür.

"Bugünü eleştirmek için geçmişe gönderme yapma" kavramı, Sima Qian'ın (doğ. yakl. İ.Ö. 145) *Tarihsel Tasvirler* adlı kitabında yer alan İ.Ö. 213 tarihli emirname anlatısına dayanmaktadır. Bu şekilde davranan alimler, gizlenme strategemine uygun olarak hareket etmiyorlardı. Örneğin İ.Ö. 213 yılında Chunyu Yue, imparatoru, geçmişteki feodal kurumlara ve tarihsel örnek olaylara dikkat etmesi için bir şölende açıkça uyarmıştır.

Çin Halk Cumhuriyeti'nde şunlar gibi deyişlere de rastlanmaktadır:

"Şimdiki zamanla alay etmek / günümüze saldırmak için geçmişi kullanmak (yi gu feng jin)";

"Günümüzde öğretmek [yorumlamak] için geçmişi kullanmak [ödünç almak] (yi [jie] gu yu [lun] jin)".

Bu deyişler, 26 numaralı strategemde "dut ağacı"nın geçmişteki bir kişilik veya olay olduğu durumları ifade etmektedir. "Günümüzde öğretmek için geçmişi kullanmak" deyişi, yalnız dolaylı yergiyi değil, geçmişteki bir şeyin yüceltilmesi yoluyla günümüzdeki bir şeyin övülmesi durumunu da kapsadığındandır ki, 26 numaralı strategem ifadesinin de ötesine geçmektedir. Wu Han'ın Pekin Operası'nda Hai Rui'nin öne çıkartılmasını düşünelim (bkz. 26.12). Tabii ki eleştiri de, övgünün içine saklanabilir: A'nın (Hai Rui) övülmesi, B'nin (İmparator) aşağılanması anlamına gelir.

Görünüşte geçmişi anlatarak, gerçekte günümüzle bağlantısını kurma yönteminin kökleri Konfüçyüs'e (İ.Ö. 551- 479) ve belki de daha da eskilere dayanır (Frances Wood: "Thirteen Hundred Years of Quiet Rebellion [Sessiz İsyanın On üç Yüzyılı]", *Index of Censorship,* Londre Nr. 8, 1989, s. 10). Konfüçyüs, antik çağların asil hükümdarlarının altın çağına bakışla, çağdaşlarının ne derece düşmüş olduklarını göstermek istemiştir. Konfüçyüs'te geçmişin bulandırılması yoluyla günümüzün eleştirilmesi, Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki örneklere göre çok daha yaygındı.

26.10. Masalsı Nehir Yaratığı Yu'dan Çin Gölge Vurma Edebiyatına

Günümüze değin, "sheying" (gölge vurucu) olarak da anılan masalsı nehir yaratığı Yu, Çin Halk Cumhuriyeti'nin edebiyatı ve tarihinde kendini zaman zaman gösterir. Eski aktarımlara göre nehirlerde yaşayan bu varlık, yoldan geçenlere sinsice pusu kurar ve bunların suya düşen gölgelerine kum püskürterek, bundan haberi olmayan kurbanlarının onmaz bir şekilde hastalanmalarına ve hatta ölmelerine

yol açar. "Kaplumbağa şeklinde, ağzı ise mancınık gibi" bu tarifi Chen Shuyu, Pekin *Halk Gazetesi'nde* 5.12.1977'de yayımlanan "Şeytani Düzenekler" adlı makalesinde vermektedir. Morohashi'nin *Çince'den Japonca'ya Büyük Sözlüğü'*nde (Tokyo, 1955) masalsı hayvanın bir çizimi ve bazı özellikleri yer almaktadır: duyargaları bulunan gözsüz bir kafa, keskin duyma yetisi, üç ayak, kanatlı ve zırhlı bir sırt.

Çin'in en eski şiir antolojisi olan, Konfüçyüs tarafından derlenen *Şarkılar Kitabı'*nda masalsı yaratık Yu'dan söz edilmektedir. "Bir ruh veya Yu olsaydın, kimse sana sahip olamazdı" denmektedir "Bu nasıl bir insan (he ren si)" adlı bir şiirde. Şair burada eski bir arkadaşını bir sahtekar varsayımıyla suçlamaktadır. bundan yaklaşık 1000 yıl sonra ise, Yu hayvanına göndermede bulunan bir dize yazılmıştır: "Ağzında tuttuğu kumu, atar insanın gölgesine, hastalık getirir ona, kimse bilemez sebebini". Bu dizenin şairi Bai Juyi (772-846), yazdığı 2800'ün üzerinde şiirle, Tang Dönemi'nin (618-907) 2200 şairi arasında en verimli olandır. Söz konusu şiirde ise, Çin tarihinde hile düzenlerine kurban gitmiş dört ünlü kişinin kaderini anlatmaktadır ki, bu kişiler arasında Chu Kralı Huai'nin metresi de yer almaktadır (bkz. 35.7).

Eski edebî eserler, gölge vurmanın şimdiye kadar karanlıkta kalmış kötü kalpli uygulayıcılarını suçlasalar da, 60'lı yılların ortalarından beri, Çin Halk Cumhuriyeti'nde ortaya çıkan pek çok edebî eserin kendisi, gölge vurma vasıtası olarak kullanılmıştır. Hatta, "gölge vurma suçu" (yingshezui), "Kültür Devrimi" (1966-1976) sırasındaki "edebî engizisyon"un (wenziyu) en önemli suçlama nedenlerinden birini oluşturmaktaydı. "Eleştirinin çapraz ateşine tutulan yazarlar, şu veya bu şeyin gölgesini vurmakla keyfi olarak suçlanıyorlardı" diye yazmaktadır Hao bing, *Literarische Rundschau* adlı iki aylık dergide (Pekin Nr. 1, 1979) yayımlanan " 'Gölge vurma' sorunu üzerine bazı düşünceler" adlı makalesinde. Hao Bing'e göre edebiyat zorunlu olarak tipleştirmek zorundadır ve bu da sinsi eleştirinin, zararsız bir amaçla kaleme alınmış alegorilerde dahi bir gölge vurma niyeti sezmesine olanak tanır.

Yu yoldan geçenlerin gölgesini sezdirmeden vurur. Aynı şekilde edebî gölge vurma da fark edilmekten kaçınacaktır. İmanın gizlice

yerini bulması veya edebî bir önermenin gölge vurma olduğu ortaya çıkarılmaya çalışıldığında - her iki durumda da yalnızca dolaylı bir mantıkla hedefe ulaşılabilir: Doğrudan ve açıkça ortaya konan "aydınlık hedef" (ming bazi), herhangi bir olumsuz semboldür. Bu, masalsı hayvan Yu'nun üzerine kum püskürttüğü gölgeye denk düşer. Gölge vurma edebiyatına göre, kıyısındaki insan ise "karanlık hedef"tir (an bazi). Kum püskürtme yoluyla amaçlanan, gölgenin, yani "aydınlık hedef"in değil, saldırıdan haberi olmayan ve bunu öngörebilecek durumda da bulunmayan kıyıdaki insan, yani "karanlık hedef"in vurulmasıdır. Buna göre, gölge vurma edebiyatı nihai olarak "aydınlık hedef"i değil, gizlice "karanlık hedef"i vurmayı amaçlar.

"Aydınlık" ve "karanlık" hedeflerin birbirine benzemesi gerekir, ancak bunlar tam olarak da eş olmamalıdırlar. Zira yazar, gölge vurma edebiyatının bir beslenme alanını teşkil eden toplumsal koşullar gereği, kendisine bir kaçış yolunu açık tutmak isteyecektir: "Demokrasi eksikliği, düşüncelerini açıklama özgürlüğünün bulunmaması, kişisel güvenliğin yeterince korunmaması". Eskiden Çin gölge vurma edebiyatının yeşerdiği çevreyi Hao Bing bu şekilde tanımlamaktadır. Yazar, umut ile ürkme arasında gidip gelmektedir: Bir yandan okuyucunun kendi mesajını anlamasını istemekte, diğer yandan da yakalanmaktan korkmaktadır. Bu nedenle, gölge vurmanın daha yuvarlatılmış bir versiyonu önerilir: "Karanlık hedef"e yönelen saldırı, olumsuz bir edebî simgeye yönelik bir eleştiri şeklinde değil, bir övgü, tasdik örtüsü altında yapılır. Bu durumda "aydınlık hedef", saldırılmak istenen "karanlık hedef"in karşı kutbunda yer alan olumlu bir edebî simgedir.

"Sonsuz evrende kesin olarak tek anlamlı hiçbir şey yoktur" demektedir Yu Tingyin, 11.7.1979 tarihli *Halk Gazetesi'nin* sanat sayfasında. "Bu yüzden de, bilinçli bir anlam kaymasını kanıtlamak için tek bir ipucunun yeterli sayılma olasılığı, asla tam olarak bertaraf edilemez".

"Kültür Devrimi" sırasında "doğa tasvirlerinin güncel toplumsal olguların gölgelerini vurmak amacıyla kullanıldığı öne sürülürdü; toplumsal yaşam üzerine genel belirlemeler yapılması durumunda

kişi ÇKP ve sosyalizmin gölgelerini vurmakla itham edilirdi". Bu şikayeti Yang Shu dile getirmektedir (*Işık-Günlük gazete,* Pekin 22.12.1978). Bunu kendisi iyi biliyor olmalıdır. 1962'de *pekin Akşam Gazetesi*'nde "Bahar Gevezeliği" adlı bir köşesi vardı. Buradaki ilk köşe yazısı "Bahar Özlemi" başlığını taşıyordu. Yang Shu'nun köşe yazısını eleştiren ve 7.6.1966 tarihli *Işık - Günlük Gazete*'de yayımlanan bir yazı daha başlıkta bile sosyalist devrime yönelmiş bir gölge vurma eylemi görmüştü. Zira sosyalist Çin'de artık baharın beklenmesi gerekmemekteydi. Bu nedenle de "bahar Özlemi" ancak Kapitalizm'in yeniden kurulmasına yönelik bir umut şeklinde yorumlanabilirdi.

Yine 1962'de Tao Zhu (ölümü 1969, itibarının iadesi 1978 sonu), kısa zamanda 26 baskıya ve 1.500.000 nüshaya ulaşan bir deneme derlemesi yayımlamıştır. Mai Qi, 1967 yılında yazdığı uzun bir makalede (*Işık - Günlük Gazete,* 15.12.1978). bu çoksatana yönelen eleştirisini dile getirmiştir. Örneğin denemelerden biri "çam ağacının tarzına" adanmıştı ve bu ağacın dallarının "yazları yakıcı güneşi uzak tutarak, insanlara yeşil gölgesi altında dinlence imkanı sağladığını" ifade etmekteydi. Kültür devrimcisi eleştirmen, bu ifadenin arkasında Mao'nun gölgesinin vurulduğu kokusunu almıştı. Zira, "Mao Zedong'un fikirlerinden çıkan güneş ışınlarına hiçbir şey karşı koyamaz".

1974'te Kuzey Çin Tiyatro Festivali'nde sahnelenen *Erik Dağı'na Üç Kez Tırmanmak* adlı Shanxi Operası'nın eleştirisi, 18.2.1974 tarihli *Halk Gazetesi*'nde yer almaktaydı. Operada, Kayısı Dağı Tugayı'nın Erik Dağı Tugayı'na - sağlıklıymış gibi gösterdikleri - hasta bir at satmalarının öyküsü anlatılmaktaydı. Daha sonra Kayısı Dağı Tugayı'nın parti hücre başkanı, hileyi öğrenir. Erik Dağı'na üç kez tırmanarak, parayı geri verip özür diler. *Halk Gazetesi*'nin ithamlarından biri, eser sahibinin "aşağılık bir yönteme, 'ağzında tuttuğu kumu gölgeye püskürtme' oyununa başvurduğu" yönündendir. Zira atak bir koşudan sonra sağlıksız atın "bütün vücudunu ter basar, dört bacağı birden titrer ve sonunda yere düşerek ölür". Olay 1959 yılı başlarında geçmektedir. "Bu tam da halkımızın, Başkan Mao'nun devrimci cephesinin yönetimi altında, sosyalist inşa hareketinin, Büyük

Atılım'ın ve halk komünlerinin üç kızıl bayrağını havada tutarak zafere doğru koştuğu zamandı. Böyle bir zamansal çerçevede yazarlar 'hasta bir at' üzerine bir 'benzetme' kurmaktadırlar! Mızrağın ucunun burada kime yöneldiği hâlâ belirsiz olabilir mi?"

Söz konusu yerel operadaki gölge vurma ithamını Jiang Yuanming alaya almaktadır (*Işık-Günlük Gazete,* 29.10.1978). "Kültür Devrimi"nden sonra, "Kültür Devrimi" sırasında başkalarını gölge vurmakla suçlayan çevrelerin kendilerinin keyfi bir şekilde gölge vurduğu söylenegelmiştir, üstelik de bunu "tarihsel gölge vurma" (yingshe shixue) diye kendi icatları bir yöntemle yapmışlardır. Bu yöntem, 1970'lerin ortalarında Konfüçyüs'e Karşı kampanya diye anılan bir hareket sırasında zirveye ulaşmıştır. Bu dönemde Konfüçyüs'e ilişkin birçok broşür, günümüz yorumuna göre bu düşünürü "aydınlık hedef" olarak kullanılarak, gerçekte Zhou Enlai gibi çağdaş Çin siyasetçilerine saldırmak için kullanılmıştır.

"Gerçekten Çin edebiyat tarihinde gölge vurmanın bulunduğu kanıtlanabilir" demektedir yukarıda alıntı yaptığımız Hao Bing. Buna bir örnek olarak da Tang-şairi Li Shangyin'i (812 - yakl. 858). Gelecekte de gölge vurma edebiyatı Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki yaşamını sürdürecektir. Zira, Hao Bing'in " 'Gölge Vurma' sorunu üzerine düşünceler" adlı makalesini bitirirken yazdığı gibi: "Varsayılan bir gölge vurma olayında öncelikle şu soru sorulmalıdır: Bu eylem kime yöneliyor?" Gerçek bozukluklara veya kötü niyetlilere yöneliyorsa, "bu şekildeki bir gölge vurmanın yerinde olmadığı söylenebilir mi?"

26.11. Hasta Erik Ağaçlarının Sığınağı

"Jiagning'deki Longpan'da [Günümüzdeki Jiangsu Eyaleti'ndeki Nanjing Şehrinin Qiangliang Platosu eteklerinde], Dengwei Yaylası'nda [günümüzdeki Suzhou Eyaletinin güneybatısında] ve Xixi' de [günümüzdeki Zhejiang Eyaleti'ndeki Hangzhou kentinde] her yerde erik ağaçları yetişir. Bazı insanlar, erik ağaçlarının eğriyken güzel olduğunu, dik durduklarında hoşluklarını kaybettiklerini; dal-

larının gizli olduğunda zarifleştiğini, yatay durduklarında manzarayı güzelleştirmediklerini; çok dallı budaklı olmadıklarında göze hoş göründüklerini, aksi takdirde ifadesizleştiklerini söyler. Edebiyatçılar ve ressamlar bu düşünceyi benimsemişlerdir. Yine de, göğün altındaki bütün erik ağaçlarını bu ölçütlere göre yargılamak gerektiği emrini açıkça verememektedirler. Ve göğün altındaki nüfusu, boy atmış erik ağaçlarını kesmeye, dolgun dalları budamaya, düz uzayanları eğriltecek şekilde kesmeye ve böylece hoşa gitmeyen erik ağaçlarının ölümünü çabuklaştırarak yaşamda kalanların da şekillerini bozmaya ve bu şekilde para kazanmaya ikna etmeleri mümkün değildi. Ancak bir adam ortaya çıkarak, edebiyatçı ve ressamların yüreklerinde gizli tuttukları eğilimlerini, bir erik ağacı satıcısına açtı. O da yatay dalları kesip gizli kalanları bırakarak, dolgun alt dalları budayarak dimdik yükselen ağaçları sakatladı. bu şekilde, erik ağaçlarının yaşam gücünü bastırdı. Şekli bozulmuş fidanları yüksek fiyatlarla sattı. Kısa süre sonra, Jiangsu ve Zhenjiang'daki bütün erik ağaçları bu şekilde kötürümleştirilmişti. İşte, edebiyatçı ve ressamların yarattığı uğursuzluk işte bu kadar büyüktü!

Hepsi hastalıklı olan 300 cüce erik ağacı fidanı saksısı satın aldım. Hiçbiri esirgenmemişti. Üç gün boyunca ağladım ve onları iyileştirmeye and içtim. Doğalarının gerektirdiği gibi, büyümelerinin önünü açmak istiyordum. Saksıları kırdım ve ağaçları yeniden toprağa diktim. Dallarını bağlayan palmiye lifinden sicimleri kestim. Kendime beş yıllık bir süre tanıdım. Bu süre içinde onların ilk şekillerini almalarını ne yapıp edip mutlaka sağlayacaktım. Ben asla edebiyatçı ve ressamlar gibi değilim ve hasta erik ağaçları için bir sığınak yaptığımda, bu nedenle övülmek ve şımartılmak hoşuma gider. Ah! Keşke biraz daha boş zamanım ve toprağım olsaydı da, Jiangning, Hangzhou ve Suzhou'dan mümkün olduğunca çok erik ağacına bakabilseydim! Acaba bütün yaşamım, sakatlanmış ağaçları iyileştirmeye yeter miydi?"

"Hasta Erik Ağaçları Üzerine Rapor" adlı bu eseri, Hangzhou'lu düşünür, edebiyatçı ve memur Gong Zizhen (1792 - 1841), memurluk kariyerinden ayrıldıktan sonra, 1839 yılında kaleme almıştır. Çin Halk Cumhuriyeti'nde, daha sonraları, İmparatorluk Devri'nin

sonlarına doğru Çin'de ortaya çıkan burjuva reform hareketinin habercisi ve hazırlayıcısı, hatta insan haklarının bir öncüsü olarak simgeleştirilmiştir (Xiao Jiabao; Liu Yingqi: *Hundert Jahre Menschenrechtsgeschichte in China* [Çin'de Yüzyıllık İnsan Hakları Tarihi], Shenyang 1994, s. 20 vd.) Övülmesinin nedeni, Qing Hanedanı'nın (1644-1911) bozulmuşluğunu ortaya koyması nedeniyledir, örneğin Gong Zhizhen'in en tanınmış eserlerinden yukarıda çevirisi verilen hasta erik ağaçlarıyla ilgili yazıda olduğu gibi. "Hasta erik ağaçları, egemen sınıf tarafından sömürülen toplumun ve kurutulan yeteneklerin simgesidir", diye yazmaktadır Gao Qiwo ve Zang Weizi, *Sammlung von Parabeln aus den aufeinanderfolgenden Dynastien* [Ardışık Hanedanlardan Teşbih Derlemesi] adlı eserlerinde (Hefei 1983, s. 590). "Yazarın edebiyatçı ve ressamlardan söz ederken kastettiği, Qing Sarayının hükümdarlarıdır" diye yazmaktadır *Auswahl von Schriften aus den aufeinanderfolgenden Dynastien* [Ardışık Hanedanlardan Yazılar Seçkisi] adlı kitabın yorumcuları (2. cilt, Pekin, 1. bası, 1963, 2. bası 1978, s. 327). "Bu hükümdarlar, insanların düşünce ve davranışları üzerinde inanılmaz bir etkiye sahipti, ancak bunu emrederek değil, belirli eğilimler adına propaganda yoluyla gerçekleştirirlerdi." *Çin Örf ve Adetleri Üzerine Büyük Sözlük*'ün (Pekin 1991, s. 579) yazarları, "Özgürlük Özlemi" başlıklı bölümde, "yetenekleri sakatlayan ve insanın bireyselliğini zincire vuran Qing Hanedanı'na yönelik açık bir gölge vurma" görmektedirler. Gong Zizhen'in Qing Hanedanı'nı eleştirmek istediği yolundaki yorum ise, aşırı yorum olarak reddedilmektedir. Onun, daha çok sadık bir memur olduğu ifade edilmektedir.

"Güney Yaylası'ndaki [Orta ve Güney Çin'in su yatağı] erik baharı, bahar ayının gelmesini beklemeden, kıştan açar. Bu yüzden, erik baharının bir kış çiçeği olduğu, kırağı ve karla oynaştığı söylenir [...]. Kahramanca kırağı ve karın ortasında durmaktadır." Devlet adamı Li Guangdi'nin (1642-1718) bu sözlerinden, "erik ağacı" olarak çevirdiğim şeyin, batılı adaşından farklı bir şeyi, yani Çin Sirke Ağacı'nı veya Japon Kayısısı'nı (*prunus mume*) ifade ettiği anlaşılır.

Çam ve bambu yanında kışın da yeşil kalan tek tür, erik ağacının bu türüdür. Bunun üzerine insanları parlak çiçekleriyle sevindirir.

Soğuğa inatla direndiği için, erik ağacı, dayanıklılık ve direnme yetisinin kişileştirilmiş halidir. Erik ağacının, zaman zaman Çin'in bir simgesi olarak görülmesinin bir nedeni de bu olsa gerektir. Erik ağacı sakatlandığı, eğildiği ve dolgun yapraklarından yoksun bırakıldığı zaman, doğasında bulunan güçlü karakterini de yitirir ve yumuşar. Bu açıdan bakıldığında, Gong Zizhen'in betimlediği, ağacın yapı değiştirmesindeki özellikler, Çin halkının el pençe divan duran, hizmetçi ruhlu bir halka dönüştürülmesi sonucunu doğuran ve çeşitli etkenlerden kaynaklanan karakter değişikliği ile paralellik göstermektedir (Zhang Jiemo: *Ungestüm und Müßiggang: Zwei Persönlichkeitsmerkmale des Intellektuellen im chinesischen Altertum* [Atılganlık ve haylazlık: Çin ilkçağında entelektüelin iki kişilik özelliği], Pekin 1995, s. 138 vd.). Bu yorum şekli, belki de Gong Zizhen'in gerçek amaçlarına daha yakın düşmektedir. Her durumda, verilen örnek, edebî bir eserin strategemsel yorumlanmasının zorluğuna işaret etmektedir.

Ancak Fan Jingyi, "Hasta Erik Ağaçlarının Sığınağı Üzerine Yeni Rapor" adlı makalesinde, (*Halk Gazetesi,* Pekin 17.11.1995, s. 7), bitkinin dizayn edilmesini yalnızca kömür karası olarak görmemektedir. Zira ağaç bakımının, dalları kesmeden ve ağaçları desteklemeden yapılması mümkün değildir. Ancak bu şekilde kalpleri yumuşatan bir bakım sayesindedir ki, büyük ağaçlar dahi yetişebilmektedirler. Bunun gibi, tembel birinin çalışkan, yüzeysel birinin titiz ve hafif birinin de sağlam bir insan haline dönüştürülmesi gerekir. "Ve cüce ağaçların yetiştirilmesi gibi, toplumdaki sağlıksız görünümler de düzeltilmeli ve kısıtlanmalıdır."

26.12. Güncel "Büyük Atılım"a karşı Tarihi Pekin Operası

"Kültür Devrimi"nin (1966-1976) başlıca kurbanlarının ilki Wu Han'dı (1909-1969). 1931-1937 yıllarında öğrenci ve daha sonra da asistan olarak Pekin Qinghua Üniversitesi'nin Tarih Semineri'ne devam etti. Daha o zamanlarda Ming Dönemi'ne (1368-1644) ilişkin çalışmalarıyla dikkat çekti. Japonya'ya karşı savaşın başlamasından

sonra Güneybatı Çin'e göçtü ve 1937'den 1946'ya kadar oradaki Kunming Üniversitesi'nde (Bugün Yunnan Eyaleti'nin başkenti) tarih profesörü olarak çalışmalarına devam etti.

1946 yılı sonunda tarih profesörü olarak Qinghua Üniversitesi'ne geri döndü. 1948'de Guomindang Hükümeti'nin tutuklamaları arttığında, Pekin'den komünistlerin bölgelerine kaçtı ve başlangıçtaki çekingenliğinden sonra, politik olarak Demokratik Birliğin liberal eğilimini izlemekle birlikte komünizme yakınlaştı.

Çin Halk Cumhuriyeti'nde Wu Han bir dizi önemli görevde bulundu. Bunlar arasında, 1952'den 1966'ya kadar Pekin'in belediye Başkan Vekilliği de yer almıştı. Birçok farklı makama karşın, tarihsel araştırma faaliyeti durmadı. 50'li yılların sonundan itibaren Çin tarihinin günümüz açısından önemiyle ilgilendi ve özellikle tarihsel kişiliklerin değerlendirilmesiyle uğraştı. Bu bağlamda 1961'de ilk kez sahnelenen Pekin operası *Hai Rui Görevden Alınıyor*'u kaleme aldı.

Hai Rui (1514-1587), Ming Hanedanı'nın bir memuruydu ve İmparator'a karşı korkmadan hakikati söylemesi, adalet için savaşması ve halkı savunmasıyla tanınmıştı. "Kültür Devrimi"nden önce Çin tarihçileri onu "namuslu memurlar" (qing-guan) diye adlandırdıkları kategoriye sokuyorlardı. Bu, tarihi kişiliklerin yeniden değerlendirilmesi çerçevesinde 50'li yıllardan beri çok tartışılan bir kategoriydi. Çoğu tarihçi, Wu Han'ın görüşüne katılıyor ve Hai Rui gibi satın alınamayan memurların, adaleti savundukları ve halkın bastırılması ve sömürülmesini azalttıkları için feodal sınıf karakterlerine karşın tarihte olumlu bir rol üstlendiklerini düşünüyordu. Wu Han dramasıyla, Hai Rui'nin anısını yaşatmayı ve davranışını örnek göstermeyi amaçlamaktaydı.

"Bunun yanında açıkça başka bir amaç daha gütmekteydi: Çin tarih yazımının, tarihsel benzetmelerle güncel siyasal durumları eleştirmeye dayanan geleneksel ilkesine göre, Savunma Bakanı Peng Dehuai'nin (1898-1974) 1959 yılında görevden alınmasını eleştirmek için Hai Rui ile paralellik kurmaktaydı" (Brunhild Staiger, *China aktuell,* Hamburg, Ocak 1979, s. 44). Peng'in görevden alınma nedeni, Mao Zedong'un "Büyük Atılım" politikasına yönelen açık sözlü eleştirisiydi.

Hai Rui üzerine kaleme alınan Pekin operası, tiyatro seyircisi nezdinde çokça tutulmuşken, tarihi kişilik Hai Rui'nin yeniden değerlendirilmesi açısından tarih bilimi öğretisinde ters görüş ağırlık kazanmaya başlıyordu. Ancak, 10.11.1965'te Şanghay'da yayımlanan *Wenhui Bao*'da Yao Wenyuan'ın "*Hai Rui Görevden Alınıyor* adlı yeni tarihi dram üzerine eleştiri"si yayımlandığında (30.11.1965 tarihli *Halk Gazetesi* tarafından Pekin'de yeniden basılmıştı), farklı düşüncelerin açıklanması çerçevesi dağıldı. Sonraları "dörtü çetesi"nin üyesi olduğu suçlamasıyla tutuklanan (bkz. 22.11) edebiyat eleştirmeni ve kültür görevlisi Yao Wenyuan'ın esere ve yazarı Wu Han'a yönelttiği sert saldırıda söz konusu olan tarihsel gerçeklikten çok, tartışmanın tek bir darbeyle akademik düzlemden siyasal düzleme çekilmesiydi. Wu Han'ı, Ming Dönemi'nin sınıf ilişkilerini doğru gözlemlememek ve yansıtmamakla suçluyordu. ona göre, söz konusu dönemdeki temel çatışma, Hai Rui'nin de dahil olduğu feodal toprak ağaları sınıfı ile çiftçiler arasında geçmekteydi, yoksa egemen sınıfın kendi içinde değil. Hai Rui'nin dramda betimlenen, toprak konsantrasyonuna karşı çıkma ve çiftçilere "tarlalarını geri verme" (tui tian) politikasını ise Yao, Wu Han'ın, halk komünlerinin dağıtılarak tarlaların toprak ağalarına ve zengin çiftçilere geri verilmesini savunduğu şeklinde yorumlamaktaydı. Saldırılar, Wu Han'ın, partinin ve sosyalizmin düşmanı olduğu iddiasıyla zirveye ulaşmaktaydı. Wu Han'ın davranışına ilişkin olarak ise, "günümüzü eleştirmek için geçmişi kullanmak (yi gu femg jin)" ve "dut ağacını gösterip gerçekte akasyaya sövmek" tanımlamaları yapılmaktaydı (bkz. James R. Pusey: *Wu Han: Attacking the Present through the Past* [Wu Han: Geçmiş üzerinden Günümüze Saldırmak], Cambridge, Mass. 1969, s. X).

Pekin basını arkadaşları ve Peng Zhen yönetimindeki Pekin parti komitesinin hakimiyetinde bulunduğundan, Wu Han'ın eline, *Pekin Günlük Gazetesi*'nde bir yanıt yayımlama fırsatı geçti. Sınıf çatışmasının analizini ihmal ettiğini kabul etmekle birlikte, devrim karşıtı amaçlar güttüğü iddiasını tamamen reddetti. Ancak Wu Han'ın sesi neredeyse hiç duyulmadı, zira dram ve yazarına karşı saldırılar yurt çapında bir kampanyaya dönüşmeye başlamıştı. Saldırılar mayıs ayı ortalarına kadar sürdü ve kültür devrimi bağlamında sonuçlar getir-

di. Pekin Belediye Başkanı Peng Zhen düşürüldü ve ona yakın birçok kişilikle birlikte radikaller tarafından tutuklandı. İlk tutuklananlar arasında Wu Han'la birlikte arkadaşları Deng Tuo ve Liao Mosha da bulunmaktaydı. Üçü 1961-62 yıllarında, parti merkezinin Deng Tuo tarafından yayımlanan yayın organı *Ön cephe*'de (Qian-xian) yazdıkları "Üç aile köyünden notlar" başlıklı köşelerindeki mizah yazılarıyla (Mao yandaşlarının da) dikkatini çekmişlerdi. Bu makalelerle, fabllar ve anekdotlar şekline bürünmüş tarihsel imalarla Mao'nun politikasını eleştirmişlerdi (bkz. 36.1).

"Kültür Devrimi"nden sonra Wu Han'ın itibarı iade edildi ve Pekin operası olumlu değerlendirildi. 29.12.1978'te *Işık-Günlük Gazete*, Wu Han'ın Hai Rui üzerine kaleme aldığı drama yönelen ve Şanghay'ın *Wenhui Bao*'sunda 10.11.1965 tarihinde yayımlanan Yao Wenyuan'ın eleştirisinin bütün ulusu sarstığını ve "Kültür Devrimi"nin başlangıcını işaret ettiğini yazdı. Buna göre, eserin yazarı Wu Han, "acımasızca takip edilmiş"ti. Aileler parçalanmış insanlar kaybedilmiş ve hatta eserin sahnelenmesinde rol alan aktörler acı çekmiş ve öldürülmüşlerdi. bu bağlamda takip edilen entelektüellerden bir dizi başka örnek de veriliyordu. Bunlar arasında, 1959'da, Halk Cumhuriyeti'nin onuncu yılı şerefine, Hai Rui adına başka bir oyunu da *(Hai Rui İmparator'a Dilekçe Veriyor, Hai Rui Shang Shu)* sahneye koyan yönetmen ve bu nedenle ölümüne takip edilen Zhou Xifang da bulunmaktaydı.

Başka haberler, Wu Han'a yönelen eleştirinin arka planındaki nedenlerle ilgiliydi. buna göre, hikaye 1959 yılında başlamıştı. O yılda Wu Han, Hai Rui üzerine iki makale yayımlamıştı; bu yolla, açık sözlü ve İmparator önünde sözünü esirgemeyen Hai Rui'nin adaletli ve yaltaklanmayan ruhundan öğrenilmesi gereken şeyler olduğuna yönelik Mao'nun talebine karşılık vermişti. Kısa süre sonra, Pekin operası topluluğu tarafından, kendileri için Hai Rui üzerine bir tiyatro eseri yazması için talep gelmişti. 1960 yılının sonlarına doğru eser, birçok gözden geçirmeden sonra teslim edilmişti. Başlangıçtaki başlığı *Hai Rui* iken, bu ad altında pek çok eser bulunduğundan dolayı Wu Han, eserinin başlığını *Hai Rui Görevinden Alınıyor* olarak değiştirmişti.

Buna göre dram, 1569/70 yıllarında Jiangnan'daki adaletsizlik ve baskılara karşı çıkan, tarlaları çiftçilere geri vermek isteyen, halka sempati duyan ve görevinden alınana kadar halkı haksızlığa karşı koruyan satın alınamayan memur Hai Rui örneği ekseninde, Ming Dönemi'nin sonlarına doğru oluşan sınıf çatışkılarını göstererek tarihsel gerçekliği sanatsal araçlarla betimlemekteydi. Pekin operasının mahkum edilmesini ise Mao değil, eşi Jiang Qing ayarlamıştı. Eserin, Mao'ya yönelik bir "gölge vurma" olduğunu düşünmüştü (Ye Yonglie: *Jiang Qing'in Biyografisi,* Changchun 1993, s. 283). Bu düşünceye göre Hai Rui, gerçekte Peng Dehuai'ydi.

İçeriksel açıdan "Kültür Devrimi"nden sonra, Hai Rui'nin Wu Han tarafından çiftçilerin kaderleri üzerine karar verebilecek bir kahraman gibi gösterilmeye çalışıldığını söyleyen Yao Wenyuan'ın, Wu Han tarafından çizilen Hai Rui portresini tamamen bozduğu (krş. 25 numaralı strategem) öne sürülmüştür. Gerçekte ise Wu'nun amacı, feodal egemen sınıf içindeki mücadeleyi gözler önüne sermektir. Eserin önsözünde ve içinde, Hai Rui'nin, egemen feodal sınıfın sadık bir memuru olduğu açıkça ortaya konmuştur, ancak uzgörülü ve halka yakın bir kişidir. Wu Han hiçbir şekilde Hai Rui'yi, çiftçilerin çıkarlarının bir temsilcisi olarak öne sürmemiştir. Yao' nun, tarihin Wu Han tarafından değiştirildiği iddiası kabul edilemez niteliktedir, zira Hai Rui'nin, "baskının sona erdirilmesini", "tarlaların iadesini", Wusong Nehri'nin akışının düzenlenmesini vs. talep etmesi, ming kaynakları tarafından belgelenmiş ve aksi öne sürülmez tarihsel gerçekliklerdir.

Buna göre, Wu Han'ın, "tarlaların iadesi" konusunun işlenmesi ile halk komünlerinin dağıtılarak toprakların reaksiyoner unsurlara geri verilmesini savunduğu ve bu nedenle partinin ve sosyalizmin düşmanı olarak değerlendirilmesi gerektiğine yönelen Yao Wenyuan'ın suçlaması tamamen saçmadır.

Wu Han'ın itibarının geri verilmesi sürecinde, *Hai Rui Görevden Alınıyor* dramı ile Peng Dehuai olayı arasındaki her türlü ilişki reddedilmiştir. Mızrak bu kez operayı eleştirenlere yöneltilmiş ve bunların "gölge vurma - tarihçiliği" yoluyla, tarihsel anlatı üzerinden günümüze yönlendirilen eleştiri yorumunu zorla piyesin içine soktuk-

ları iddiasında bulunulmuştur (*Işık-Günlük Gazete,* 15.11.1978). Ağustos 1997'de Pekinli bir taksi şoförüne, bir zamanlar Çin'de, *Hai Rui Görevden Alınıyor* adlı Pekin operasının 26 numaralı strategemle hiçbir alakası olmadığının neden iddia edildiğini sordum. Taksi şoförü bana, eserin yazarının tabii ki "geçmişten söz edip günümüzü kastettiğini" (shuo gu yu jin) söyledi. Ancak Kültür Devrimi'nden sonra Wu Han'ın onuru iade edilmek istendiği için, bu durum resmen reddedilmişti. Eğer Wu Han'ın 26 numaralı strategem yoluyla Mao Zedong'a dolaylı yoldan saldırdığı kabul edilmiş olsaydı, Wu Han'ı eleştirenlere hak vermek zorunda kalınacaktı ve budurumda da Wu Han'ın itibarının iadesi mümkün olamayacaktı. Taksi şoförü sözlerini bitirirken, Çin'de tarihin, tarihsel gerekliliklere göre değil, o sırada egemen olan koşullara göre belirlendiğini söyledi - belki de, yalnızca Çin için geçerli olmayan bir saptama.

Yurtdışında piyesin, Peng'in görevden alınmasını ima etmediği hiçbir zaman iddia edilmedi. "Kültür Devrimi"nden sonra Wu Han, "tarlaların iadesi" konusunu işlerken halk komünlerinin dağıtılmasını düşündüğü suçlamasından da aklandı. Çin uzmanı Brunhild Staiger'e göre: "Ancak Wu Han'ın amacı tam da buydu, Yao Wenyuan kendi köşesinden dram yazarına bu suçlamada bulunduğunda, herkesin bildiği bir şeyi sesli olarak söylemiş bulundu. Yao'nun suçlaması günümüzde radikallerin kötü niyetli bir ithamı olarak değerlendirilse de, bununla Wu Han'a haksızlık yapılmaktadır. Tarihsel Pekin operasındaki güncel politik ilgilerin reddedilmesi [...] Wu Han'ın kişiliğinin bütün kapsamıyla onurlandırılmasına hiçbir katkı sağlamamaktadır. Operada sözü edilen olayların tarihsel gerçekliğe uyduğu, onuru iade edilen yazar hakkında bugüne kadar söylenen tek doğru sözdür. Ancak bu yolla ne eserin çok katmanlılığı kavranabilmekte, ne de büyük bir tarihçinin, halkının güncel olayları ve kaderi üzerine etkide bulunması, cesareti ve politik açıdan sorumluluk sahibi oluşu tanınabilmektedir. Öyle bir tarihçi ki, zamanında Çin'deki büyük edebiyatçıların kullandığı tarihsel ima sanatına hakimdi" (a.g.e., s. 48).

Gerçekten de, zamanın profesörü Wu Han, 1940 yılında akademik "fildişi kulesinden çıkıp, politikayla ilgilenmeye başlamıştı" (Xu Jilin, *Dushu [Kitap özeti],* Pekin Nr. 1, 1997, s. 122). Silahı yazı fır-

çasıydı. Akademik makaleleri arka plana gerilerken, çağdaş eleştirel yayınlarının sayısı artmıştı. Onun yöntemi, "tarihi, günümüze yönelik gölge vurmalar için kullanmaktı" (Xu Jilin, a.g.e., s. 123). 1949 ve 1960'taki çeşitli yazılarında Wu Han, 26 numaralı strategemi kullandığını, bunun ifadesini de vererek açıkça kabul etmişti (James R. Pusey, a.g.e., s. 1, 71). Böylece, Ming Hanedanı'nın (1368-1644) kurucusu Zhu Yuanzhang'ın (1328-1398) biyografisini 1948'de değiştirdiğini ve bu yolla, o sıralarda Çin iç savaşında komünistlere karşı savaşan Çin İmparatoru Çang Hai-şek'i (1887-1975) eleştirmeyi amaçladığını itiraf etmekteydi.

Wu Han, güncel olaylara doğrudan tavır almalarla karışmamıştı. Daha çok, tarihsel olayları, günümüzde eleştirdiği noktaların gölgelerini vurmak için kullanırdı. Wu Han bu amaçla "tarihsel gerçekleri değiştirmiş ve bu şekilde gölge vurucu, tarihçiyi yenmiş olsa da, politik mücadele bunu gerektirdiğinde, güncel yorumlarda uygulamasını bulan, geçmişi günümüzün hizmetine sokan gölge vurma taktiğinin kendisine diyecek yoktur" (Xu Jilin, a.g.e., s: 123; karşı fikirde Wei Shu, *Halk Gazetesi,* Pekin, 19.3.1999, s. 11).

26.13. Yapışkan Sütlaç Üzerine İtiş Kakış

Dört kuşak aynı çatı altında yaşıyordu. Öteden beri aile yaşamı düz ve arızasız şekilde sürüp gitmekteydi. Herkes 88 yaşındaki dedenin sözünü dinlerdi. Onun sözünün dışında görüş belirten hiç çıkmamıştı. Her sabah aynı kahvaltı hazırlanırdı: kızartılmış isli ekmek dilimleri arasında pancar ve sütlaç. Her öğleden sonra saat beşe doğru dede ile 84 yaşındaki nine, 40 yıldır ev işlerine bakan Xu Hemşire ile akşam yemeği hakkında konuşurlardı. Her akşam da hemşire, bir süre sonra mutfaktan çıkarak dede ve nineye, sebzenin yanına eti ince dilimlenmiş olarak mı, yoksa kuşbaşı kesilmiş olarak mı istediklerini sorardı, gerçekten de önemli bir soru. Bunun üzerine dede ve nine her seferinde oturup karar verirlerdi. Dede ile ninenin yönetimindeki bütün aile, mutluluğun garantörü olan tamahı yüceltmeyi bilirdi ve varolan kurumlara sadakatle bağlıydı.

Yine de aile son yıllarda bir dönüşüm geçirmişti. Kısa zaman içinde bir renkli televizyon, bir buzdolabı ve bir de çamaşır makinesi alınmıştı. Dede çok geniş görüşlüydü. Her gün öğle uykusundan sonra gazete okur ve akşam yemeğinden sonra da televizyon seyrederdi. Bu sırada sürekli yeni terimler ve kavramlar öğrenir ve ailesine şöyle sorardı: "Yaşamımızda, düzeltmemiz veya değiştirmemiz gereken bir şey var mı?" Yanıt her zaman "hayır" olurdu. Yaşı büyük olan Xu Hemşire, bunun da ötesine giderek, her şeyin şimdi olduğu gibi kalması dileğinde bulunurdu. Yalnızca en küçük oğul bir keresinde bir isteğini dile getirmişti. Bir kasetçalar istiyordu. İstek yerine getirildi. Ancak yeni alete duyulan heyecan kısa zamanda uçup gitti ve kasetçalar bir köşede bırakılıp, onunla ilgilenilmez oldu. İşte bu, yeni tekniklerin ve aletlerin sınırlı gerekliliğini ortaya koymaktaydı! Eski yapıların ise dayanıklılığı çok daha fazlaydı! Yine de, yeni moda akımlar üzerine bir gün dede, sabit aile reisliği sisteminin gözden geçirilmesini önerdi. Bugünden itibaren evin idaresini aile fertleri dönüşümlü olarak üstlerine alacaklardı. Göreve gelecek kişiyi her seferinde dede önerecekti. Önerisinin bütün aile danışılmasından sonra ilgili kişi resmen aile reisliği makamına atanacaktı. İlk olarak görev babaya emanet edildi ve onun yemekler üzerine bir reform gerçekleştirmesi kararlaştırıldı.

Baba o güne kadar yalnızca ev yemeği yemişti. Birdenbire yemek alışverişinden sorumlu tutulunca, her verdiği karardan önce dedeye danışmaya başladı. Diğer her türlü eyleminde de dedeye dayanmaktaydı. "Dede diyor ki, bu akşam çorba olmayacakmış", "Dede diyor ki..." vs. Bütün zaman bu şekilde geçmekteydi.

Bu şekilde yaşam karmaşıklaştı. Hemşire Xu'nun bir sorunu olduğunda ve babadan yardım istediğinde, o öncelikle dedenin görüşünü alıp, daha sonra alışkanlık üzere "dede dedi ki..." diye başlayan bir cümleyle cevap veriyordu. Gerçekte, doğrudan dedeye sormak daha kolay olacaktı. Bu durum, selefin de hoşuna gitmiyordu ve bu nedenle babayı, bu gibi konularda kendi karar vermesi ve kendisine artık soru sormaması gerektiği yolunda birçok kez uyarmıştı. Bunun üzerine baba Xu Hemşire'ye her seferinde, dedenin kendisine bu gibi konularda kendi karar vermesi gerektiğini söylediğini ve kendi-

sine soru sormasını istemediğini söylemeye başladı. Amca ve Hala da hoşnut görünmüyorlardı. Bir yandan babanın iktidarsızlığı onların hoşuna gitmiyordu, diğer yandan ise dedenin, egemenliğini sürdürdüğünden yakınıyorlardı.

Bunun üzerine baba, yetki devri sanatını keşfetti. Çorba olacak mı olmayacak mı, dilimlenmiş et mi, kuşbaşı et mi diye artık Xu Hemşire karar verecekti. O önce kararlı bir şekilde, hatta gözyaşları içinde bu görevi reddetmesine karşılık, her yönden gelen ısrarlar ve kendisine güvenildiğine yönelik sözler sonunda, bu kez gülümseyerek ve şükranlarla, bu yetkiyi kabul etti. Böylece yemekler yine eskiden olduğu gibi hazırlanmaya başlandı.

Herkes, Xu Hemşire'nin tek sorumlu olduğunu ve arkasında herhangi bir otoritenin yer almadığını bildiğinden, yavaş yavaş, önceleri bilinçsiz olarak memnuniyetsizlik yayıldı. Sonunda bu durum açıkça ifade edilmeye başlandı. 40 yıldır aynı yemek rejimi! Neredeyse müzelik! Hep aynı terane, kendilerinden önce ne gördülerse o! Dinozorlaşmış! Yenilik duygusu yok! Ailemiz geri kalmışlığın tipik bir örneği.

Bu şikayetler üzerine Xu Hemşire bazı yemek reformları gerçekleştirmeye başladı. İki tabak pancar teke indi. Tuzlu sebzelerde susam yağı kullanımına son verildi. Makarna sosu artık et suyuyla değil sade suyla hazırlanıyordu, vs.

Bu reformlar aileyi yeniden kızdırdı. Bunun üzerine oğul asayı eline aldı. Onun tezi şuydu: 41 yıldır hep aynı şeyi yiyoruz. Üstelik, yemeklerimizde temel eksikler var: Çok fazla karbonhidrat ve çok az protein! Bir Çin büyükşehrinde 20'nci yüzyılın sonunda modern insanların yiyeceği bu mu olmalı? Bir skandal! Politikacılarımız 1949'dan sonra sütlacı yasaklamış olsaydı ve herkes o zamandan beri tereyağı, ekmek, jambon, sosis, yumurta, yoğurt, peynir, marmelat, bal ve çikolata yemiş olsaydı Çinliler çoktan bütün alanlarda çağdaş dünya düzeyine ulaşmış olacaklardı. Bu noktadan bakıldığında sütlaç, ulusumuzun bahtsızlığının nedenidir. Sütlaç ortadan kaldırılmadan Çin için umut yoktur!

Bu şekilde geleneksel Çin kahvaltısı yerine batılı bir kahvaltı geçirildi. Üç gün sonra bütün aile acılar ve mide veya bağırsak hasta-

lıkları yüzünden iş yapamaz hale geldi. Üstelik de bu üç gün içinde, normalde bir aylık masraf yapılmıştı.

Babayla amca, dedeye başvurmadan edemediler, o da Xu Hemşire'ye danışmak istedi. Ama hemşire hastanede yatmaktaydı ve iyileştikten sonra da artık yemek yapmak istemiyordu. Baba bir aile toplantısı yapılmasına karar verdi ve tam bir liberalleşme ilan etti: herkes ne istiyorsa onu yiyecekti.

Bunun üzerine kendi yemeklerini hazırlayan küçük gruplar oluştu ve bu durum zaman zaman uzun bekleme sürelerine yol açtı. Dört fırın satın alınması düşüncesi, mutfağın küçüklüğü nedeniyle rafa kaldırıldı. başka bir sorun da birden patlayan havagazı kullanımıydı. Bir panik başgösterdi. Herkes kendi hoşnutsuzluğunu dile getiriyordu. Kimileri, ne kadar reform olursa o denli kargaşa çıktığını söylüyorlardı. Eskiden, dedenin yönetimi altındayken, durum çok daha iyiydi. Bir aile demokrasisinin kabulü öne sürüldü. Aile reisi, genel aile seçimleri sonunda belirlenecekti. On bir seçim pusulası dağıtıldı. Pusulalardan beşi boş, ikisi Xu Hemşire'nin, üçü dedenin ve biri de oğulun adını taşıyordu. Yani dede seçilmişti. Ancak o, yemek hazırlamanın bir beceri olduğunu düşünüyordu. Bu nedenle bir şef seçileceği yerde, aile için en iyi aşçı belirlenmeliydi.

Kimin en iyi aşçı olduğunun anlaşılabilmesi için 30 gün boyunca araştırmalar yürütüldü. Sonunda bir liste ortaya çıktı.

Ancak bu sırada Xu Hemşire öldü. Oğul, tahminen batı yemeği yenen bir Joint-Venture'da çalışmaya başladı. Pazar ve bayram günlerinde eve geldiğinde ise, dünyadaki her şeyin tadına baktığını, ekmek arası pancar, sütlaç ve soslu makarnanın tadının damağında kaldığını söylüyordu. Amca ve halaya yeni bir ev tahsis edilmişti. Onlar zaman zaman paça veya omlet yese de, daha çok eskisi gibi sütlaç, isli ekmek arası pancar ve soslu makarna yiyordu.

Kuzenin kocası, okumak ve çalışmak için yurtdışına gitmişti ve karısını da yanına aldırdıktan sonra yazdığı bir mektupta şöyle diyordu: "Burada çoğu zaman sütlaç ve sebze yiyoruz, her seferinde sevgili mütevazı yuvamıza döndüğümüzü hissediyoruz".

Baba, dede ve sayıca azalmış aile efradı, mutlu bir şekilde birarada yaşamaktaydı; tavuk, ördek, balık, et, yumurta, süt, şeker, yağ,

bunların hepsi masaya geliyordu. Yemekler sürekli bollaşıyor ve iyileşiyordu. Ama sütlaç ve tuzlu sebze de asla eksik olmuyordu. Bir gün, babanın 40'lı yıllardan arkadaşı olan bir İngiliz Çin'e ziyarete geldiğinde, şöyle dedi: "Sizin eski ve köklü geleneklere sahip mutfağınızdan bir tadayım!" Ona sütlaç ikram edildiğinde sevinçten havalara uçtu: "Ne sade! Ne hafif! Ne lezzetli! Ne asil [...] Yalnızca Uzakdoğu'nun kadim mutfağı böyle gizemli bir yemeği tanıyabilir!"

Uluslararası üne sahip yazar Wang Meng (bkz. 19.32, 20.12), Şubat 1989'da yayımlanan ve ödül alan bu anlatısı nedeniyle açıkça gölge vurmakla itham edildi. 14.9.1991 tarihinde Çin yazarlar sendikasının yayın organı olan *Edebiyat ve Sanat* adlı dergide yayımlanan bir okur mektubu, anlatıya saldırmaktaydı. Okur mektubuna göre, anlatıda Çin Komünist Partisi'nin Deng Xiaoping yönetimindeki sistemi gizlice alaya alınmaktaydı. Çin Eski Kültür Bakanı Wang Meng, o sıralarda halen Çin Komünist Partisi'nin merkez Komitesi üyesiydi.

Wang Meng, 15.9.1991'de keskin bir tavır alışla, okur mektubunun yazarını, 7 numaralı strategemi (hiçbir şeyden bir şey çıkarmak) kullanmakla itham etti. Çin Halk Cumhuriyeti tarihinde ilk kez, bir edebiyat eserine saldırı, mahkemeye konu oldu. Zira Wang Meng, Pekin Orta Halk Mahkemesi'nde, derginin yazı işleri müdürüne, hakaretten dolayı şikayette bulundu.

Şikayet, okur mektubunda yer alan ithamların, normal eleştiri sınırlarını aşmadığı nedeniyle reddedildi. Bunun üzerine Wang Ming, Pekin Yüksek Halk Mahkemesi'ne başvurdu. Ancak yüksek mevkilerdeki kişilikler araya girerek, mahkemenin davaya bakmamasını sağladılar. Bunun üzerine tarafların sulha gitmesi emredildi. Öbür yandan ise, anlatıya yönelik başka hiçbir eleştiriye izin verilmedi. 7.7.1997 tarihinde Viyana'da Wang Meng'e olayı sordum. Anlatıda gerçi bazı kötü gidişatı ve 1978'denn bu yana Çin'de hakim olan körcesine reform döneminin sorumsuz davranışlarını denetim altına almak istediğini vurguladı. Ancak belirli bir kişiye yönelik 26 numaralı strategem uygulamasından söz bile edilemezdi.

Buna göre anlatı, Wang Meng'in 1992'de yayımlanan *Kırmızı Oda Rüyası* (bkz. 25.4, 26.6) üzerine araştırması ve "Kılı Kırk Yarma

Bakanlığı'nın Tasfiyesi" adlı mizah yazısı ile aynı çizgideydi. Bu yazıda, Çin'deki bürokrasi aygıtının boşluğu ortaya konuyordu. *Kırmızı Oda Rüyası* üzerine çalışmasındaki ifadeler ise, Alman Sinolog martin Woesler'e göre "doğrudan çağdaş eleştiri olarak okunmalıdır: 1. Toplum sistemi katı bir otokrasidir; 2. Çok fazla personel görev yapmaktadır; 3. İnsanlar bir Anayasa temelinde değil, tek bir kişinin keyfine göre yönetilmektedir [...] 4. Çıkarlar ancak yüzeyde kolektiftir [...] gerçekte ise herkes kendi özel çıkarlarını izlemektedir!" ("Vom Kulturminister zum Mahner: Begegnung mit dem Schriftsteller Wang Meng [Kültür Bakanından İhtarcıya: Yazar Wang Meng ile Karşılaşma]", *Neue Zürcher Zeitung,* 4/5.11.1995, s. 68; bkz. aynı yazardan: *Politische Literatur in China 1991-1992: Wang Mengs Frühstückreform* [Çin'de Siyasal Edebiyat 1991-1992: Wang Meng'in Kahvaltı Reformu], Bochum 1992).

Yapışkan sütlaç üzerine, en azından Tayvan ve Hong Kong'dan analizlere göre başka bir strategem hikayesi daha bulunmaktadır. burada belli bazı tarihler önem taşır. Wang Meng'in anlatısı Şubat 1989'da yayımlanmıştır. Kısa zaman sonra Pekin ve Çin'in diğer bölgelerinde, ünlü öğrenci protestoları ve huzursuzluklar başgöstermiş, bunlar 4 Haziran 1989'da zirve noktasına ulaşmıştır. Daha liberal bilinen başbakan Zhao Ziyang, düşmüştür. Wang Meng, onun altında kültür bakanlığı yapmıştı. "Edebiyat ve sanatta temkinli bir açılmayı ve deneyselliği öngören liberal bir politika izlediği üç yıllık görev süresinden sonra" (*Neue Zürcher Zeitung,* 5.9.1989, s.3), Eylül 1989'da istifa etmiştir. İstifanın resmî nedeni, "makam yorgunluğu"ydu. Wang Meng'in halefi, "çizgiye sadık bir sanat anlayışının savunucusu" (a.g.e.) He Jingzhi'ydi. Wang Meng'in "yapışkan Sütlaç"ı, Haziran 1991'de, Aylık Anlatı Edebiyatı Dergisi'nin dördüncü kez verilen "Yüz Çiçek Ödülü"nü kazanmıştır, hem de Tayvan'da çıkan *Çin Anakarası* adlı dergi, anlatıyı Nisan 1991'de bütünüyle yayımladıktan ve Deng Xiaoping yönetimindeki Çin Komünist Partisi'ne yönelen bir eleştiri olarak yorumladıktan sonra. 14.9.1991'de, gerçekte Kültür Bakanlığı'nın bir tezgahı olduğu tahmin edilen okur mektubu, "Shen Ping" rumuzu altında yayımlanmıştır (bkz. *China aktuell,* Hamburg, Ekim 1991, s. 632). "Okur mektubu"na anlatı ta-

mamen 26 numaralı strategem bağlamında eleştirilmekte ve yalnız bireysel olarak Wang Meng'e değil, aynı zamanda temsilcisi olduğu kabul edilen liberal kişi topluluğuna da saldırılmaktaydı.

26.14. Bir Şikayetname

Bir işçi başvurmuş üst mercie şikayet etmek için patronu
Bunun için arayıp bulmuş yetkili Sanayi Kurumu'nu
Ama memur çok meşgulmüş, onu kabul edememiş,
İşçiyi göndermiş: ÇKP Sanayi Kurumu Parti Komitesi
Sekreter Vekili'ni görmeliymiş.
Sekreterin hoşnutsuzluğu yüzünden okunuyormuş,
Meğer işçinin müdürünü tanıyormuş.
"Bu yoldaş sürekli iş başında,
Şikayet etmek mi istiyorsunuz, ne konuda?"
"Çok sorun ve şaibe birikti bu adam hakkında
Zimmetten rüşvete her şey var, bir tatlı bal arısının finansmanı da.
Cinsel masajdan hoşlanır, lüks şaraptan da,
Üstelik özel turlar ve uçak seyahatleri, hem de hepsi kamu parasıyla."
Sekreter dinledikçe yüzü huzursuzlanır.
"Bana 'kızım sana söylüyorum gelinim sen anla' mı yapılır?"
Ayağa kalkar, kapıyı çarpar ceketini silkeleyerek sokağa fırlar
Arabasına binip, kamusal gölette balık avlamak için yola çıkar.

Çin Karikatürü adlı aylık dergide yayımlanan (Tianjin, Eylül 1998) bu şiirin karikatüründe, sol eliyle küçük bir aslanı ensesinden yakalayıp kızgın bakışlar atan büyük aslana "Raporumu saygılarımla arz ederim: Bu benim tavuklarımı yiyor" diyen bir adamı göstermektedir.

26.15. Atların Sert Yürüme Şekli

Giovanni Boccaccio'nun *Decameron*'unda, Leydi Oretta şehir dışında yaşamaktadır. Bir şövalye onu atıyla komşu köye götürmektedir.

Sohbet amacıyla ona bir hikaye anlatmaya başlar. Ancak şövalye çok kötü bir anlatıcıdır ve bütün öyküyü karmakarışık hale sokar. Bu Oretta'nın hoşuna gitmez. Şövalyenin berbat hikayeyi anlatmaktan vazgeçmesini istemektedir. Ancak doğrudan şövalyeyi eleştirmek yerine, binek hayvanını eleştirir: "Messere, questo vostro cavallo ha troppo duro trotto; per che io vi prego che vi piaccia di dormi a piè [Bayım, sizin şu atınız çok sert yürüyor. Bu yüzden beni yere bırakmanızı rica edeceğim]". Yani, atın sert bir yürüme şekli olduğu görüntüsü altında, şövalyenin kendisini yere bırakmasını ister. Şövalye durumu anlar ve yeni, daha iyi bir hikaye anlatmaya başlar.

26.16. "Akasya", "Dut Ağacı"nın Yardımına Koşuyor

"Küçük Juan, iş aramak için daha yeni kente gelmişti. Geçici olarak dayısının yanında kalmaktaydı. Teyze ise, köyden gelen misafirden hiç de hoşnut değildi.

Bir gün küçük Juan bardağını içme suyuyla doldurmak için odasından çıkar. Teyze parmağıyla altı yaşındaki yeğenini göstererek şöyle der: 'Seni yüzsüz şey, evime geldin ve benim malımı yiyip içiyorsun.' Küçük Juan bu sözleri hayretle dinler. Teyze, küçük yeğenini herşeyden çok sevmemekte midir? Ona sürekli bir şeyler verir ve birden böylesine sert bir hitap! Juan, buz gibi bakan teyzeye bir bakış atar. Bu onun kalbini delip geçer. Elinin titrediğini ve suyu sağa sola saçtığını hisseder. Teyzenin bakışının sertliğinden canı acımıştır. Bardağı hızla yerine koyar.

'Gel Küçük Liangliang, seni annenin evine götüreyim' diyerek teyzenin yeğeninin yanına gelir. Teyzesi kendisine kötü kötü bakmış olan küçük yeğen, 'Evet, anneme gitmek istiyorum' der. küçük Juan'ın elini hızlıca tutarak kapıdan dışarıya kadar onu izler.

'Sen ... siz ... çabuk dönün!' diye seslenir arkalarından teyze, kıpkırmızı bir suratla. Ve bundan sonra bir süre hiçbir şey söylemez."

Teyze önce Küçük Juan'a karşı 26 numaralı strategemi uygular. Ancak, öyküyü "Günümüzde 36 strategem" adlı bir dizide basan *Dienstleistungs-Anzeiger* (Nanjing, 24.8.1996), Küçük Juan'ın davranışını da

strategemsel olarak değerlendirmektedir. Buna göre, bu davranışla "karşı tarafın hilesi kendisine karşı kullanılmıştır (jiang ji jiu ji)".

26.17. Ağustos Böceği, Peygamber Devesi, İskete ve Mancınık

"Wu kralı, büyük Chu Devleti'ne savaş açmak istiyormuş. Bunu çevresinde şu sözlerle duyurmuş: 'Buna karşı çıkan bedelini yaşamıyla öder.' Saray görevlileri arasında, bunu eleştirmek isteyen, ama cesaret edemeyen Shao Ruzi adında bir adam da bulunuyormuş. Bunun için, eline kurşunlarıyla bir mancınık alıp, saraydan dışarıya çıkmış ve arka bahçede dikilip durmuş. Çiy giysisini sırılsıklam etmiş, zira gece boyunca, gün ağarana kadar orada kalmış. Bunun üzerine Wu Kralı şöyle demiş: 'Buraya gel! Giysini neden böyle mahvettin?' Saho Ruzi cevap vermiş: 'Bahçede bir ağaç vardı. Üzerinde bir ağustos böceği duruyordu. Ağustos böceği iyice yukarı dallarda durup kederli bir şekilde şarkı söylüyor, çiy suyunu içiyor ve tam arkasında dişi bir peygamber devesi olduğunu bilmiyordu. Peygamber devesi eğildi, büküldü ve ağustos böceğini yakalamak istedi. Hemen yanında bir isketenin durduğunu bilmiyordu. İskete boynunu uzattı ve peygamber devesini yakalamak istedi. Ama tam altında mancınığımın ve kurşunlarıının onu beklediğini bilmiyordu. Her üçü de, arkasındaki büyük belayı görmedikleri halde kendi çıkarlarının peşindeydiler.' Wu Kralı konuşmuş: 'İyi.' Bunun üzerine, savaş hazırlıklarını durdurtmuş.

Xu Tianyou'nun (İ.S. 13. yy. ortaları) *Wu ve Yue Devletlerinin İlkbaharları ve Güzleri* adlı eserinden alınan bu öyküde akılsız davranan hayvanlar "dut ağacı" rolü oynamaktadır. Öykü, bir atasözüne dönüşmüş olarak yaşamaya devam etmektedir: "Peygamber devesi ağustos böceğini yakalar ama iskete pusuya yatmıştır bile".

26.18. Önce Hangi Uzuv?

"Qi'de bir adam Dük Jing'e (ölümü İ.Ö. 490) hakaret etmiş. Bu durum dükün çok ağırına gittiğinden, adamı avluda zincire vurdurt-

muştu. Maiyetini çağırtıp adamın uzuvlarını ayırmalarını emretmiş. Her kim karşı koyarsa, öldürülecekmiş. Yan Zi [bkz. 3.4, 16.11] adamın başını sol eliyle yakalamış ve sağ eliyle de kılıcını çekmiş. Bu sırada gözlerini kaldırarak sormuş: 'Acaba eski çağların aydınlanmış kralları ve kutsal hükümdarları, bir insanın uzuvlarını kopartırdıklarında, hangi uzuvdan başlıyorlardı, emin değilim.' Bunun üzerine Dük oturduğu yerden kalkmış ve demiş ki: 'Adamı çözün. Kusur bende.'

İ.Ö. 2. yy.'dan kalma *Şarkılar Kitabına Gayrıresmî Şerh*'ten aktarılan bu hikayeyi, Helwig Schmidt-Glintzer'in *Geschichte der chinesischen Literatur* [Çin Edebiyat Tarihi] adlı kitabından (2. bası, München 1999, s. 82) alıyorum. Yan Zi, eski çağların örnek hükümdarlarına gönderme yaparak, Dük Jing'i davranışını sorgulamaya zorlamış ve aklını başına getirmiştir.

26.19. Bilinçsiz Özeleştiri

26 numaralı strategemin özellikle zarif bir kullanım şekli, "akasya" nın "dut ağacı"nı, yani kendisini fark etmeden azarlamasını sağlamaktır. Buna örnek olarak, ikinci önemli Konfüçyüsçü olan *Mencius*' tan bir alıntı yapmaktayım:

"Mencius (yakl. İ.Ö. 372-289), Qi Kralı Xuan [319-301] konuşuyordu: 'Sizin hizmetinizde olanlardan biri karısını ve çocuklarını arkadaşına emanet edip uzak diyarlara gitmiş olsa ve geri geldiğinde arkadaşının, karısını ve çocuklarını aç bıraktığını ve soğuktan dondurduğunu görse: adama ne yapılması lazım gelir?'

Kral cevap vermiş: 'Ceza çekmelidir.'

Mencius devam etmiş: 'Şayet zindancı, zindanını düzgün durumda tutamıyorsa, ona ne yapılması gerekir?'

Kral cevap vermiş: 'Kovulmalıdır.'

Mencius devam etmiş: 'Bütün ülkede düzensizlik hakimse, ne olması lazım gelir?'

Kral maiyetine döndü ve başka şeylerden konuşmaya başladı."

Kahin Nathan da, İsrail Kralı Davut'a benzer şekilde davranmıştır. Davut, 3 numaralı strategemi kullanarak Bathseba'nın kocası

Uria'yı devreden çıkartmış ve karısı Bathseba'yı kendisine eş olarak almıştı (bkz. 3.2, Cilt I, S. 71). Kutsal Kitap'ta olay şöyle geçer (Samuel 2. Kitap, Bölüm 12): "Ve Rab Natan'ı Davud'a gönderdi. Ve yanına gelip ona dedi: Bir şehirde biri zengin ve öbürü fakir iki adam vardı. Zengin adamın pek çok koyunları ve sığırları vardı.; ve fakir adamın satın almış ve beslemiş olduğu küçük bir dişi kuzudan başka bir şeyi yoktu; ve kuzu onun yanında kendisiyle ve çocukları ile beraber büyümüştü; ve lokmasından yer, tasından içerdi, ve koynunda yatardı, ve kendi kızı gibi idi. Ve zengin adama bir yolcu geldi, ve kendisine gelen yolcuya hazırlamak için kendi koyunlarından ve kendi sığırlarından almaya kıymadı, fakat fakir adamın kuzusunu aldı, ve yanına gelen adam için onu hazırladı. Ve o adama karşı Davud'un öfkesi çok alevlenip Natan'a dedi: Hay olan RABBİN hakkı için bunu yapan adam ölüm oğludur; ve bu şeyi yaptığı ve acımadığı için kuzuyu dört kat ödeyecektir. Ve Natan, Davud'a dedi: O adam sensin."

26.20. Politik Solucanların Meclisi

1959'dan 1966'ya kadar Prag Ulusal Tiyatrosu'nda kesintisiz olarak belirli bir eser, yani Shakespeare'in *Hamlet*'i sahnelendi. Her akşam tiyatrodaki bütün yerlerin dolu olduğunu, *Die Macht des Wortes* [Sözün Kudreti] adlı kitaptan öğreniyoruz (der. Tilo Schalbert ve Rémi Brague, München 1996, s. 14, 43). Sahnede dördüncü perdenin üçüncü sahnesi oynandığı sırada tamamen konsantre olmuş bir oyuncunun ağzından "politik solucanların bir meclisi" sözleri dökülür dökülmez, alkış ve kahkahalar arasında Stalinist diktatörlük dünyası geçici olarak çözülürmüş. Bu arada: *Hamlet*'in ilk metninde, "leziz solucanlar şeklindeki paladivlerin bir meclisi" yazmaktadır (August Wilhelm v. Schlegel'in çevirisi, Reclam, Stuttgart 1964, s. 85). 25 numaralı strategemle ilgili olarak vediğimiz örnekleri okuyanlar, bu nüansı anlayacaklardır.

26.21. Popoya Dönüşen Göz

"İtibarlı Parisli Profesör Flavigny, 1648'de İncil'den bir pasajdan alıntı yaptığı teolojik bir şerhi yayımladığında, görmeye değer bir baskı hatası oluştu: 'Quid vides festucam in oculo fratris tui et trabem in oculo tuo non vides?' (Türkçesi: neden kardeşinin gözündeki kıymığı görürsün de kendi gözündeki direği görmezsin?). Baskı hatası şeytanı, bu kez çok maharetliydi, zira *oculo* (göz) sözcüğünün başındaki *o* harfini her iki seferinde atlamıştı ve bu nedenle gözün, normalde en azından üzerine oturulan vücut bölümüne dönüşmesine neden olmuştu... Korkunç bir skandal patladı ve Profesör, durumun baskıdaki bir dikkatsizlikten kaynaklandığına ve kesinlikle kutsal yazılarla alay etme niyeti olmadığına yemin etmek zorunda kaldı." (Peter Heisch: "Druckfehlerteufeleien in Geschichte und Literatur [Tarih ve Edebiyatta Baskı Hatası Şeytanlıkları]" *Sprachspiegel,* Basel, sayı 2/1997, s. 51).

Benzer bir olay, Qing Hanedanı (1644-1911) döneminde "edebî engizisyon (wenziyu) zamanında Çin'de geçmiş olsaydı, Profesör bu olaydan o kadar ucuz kurtulamayacaktı. Ama olayın arka planını kim bilebilir ki? Belki de Profesör'ün haberi olmadan matbaacı, İncil'i kıçıyla ilişkilendirmek ve böylece kilise ve Hıristiyanlıkla alay etmek istemişti.

26.22. Bağ Kiracıları Benzetmesi

"İsa onlara benzetmelerle seslenmeye başladı: Adamın biri bir bağ dikmiş, çevresini çitle çevirmiş, üzüm sıkmak için bir çukur kazmış, bir de bekçi kulesi yapmış. Sonra bağı bağcılara kiralayıp yolculuğa çıkmış. Mevsimi gelince bağın ürününden kendisine düşen payı almak üzere bağcılara bir köle yollamış. Bağcılar köleyi yakalayıp dövmüş ve eli boş göndermişler. Bağ sahibi bu kez onlara bir başka köle yollamış. Onu da başından yaralamış ve aşağılamışlar. Birini daha yollamış, ama onu öldürmüşler. Daha birçok köle yollamış. Bunların kimini dövmüş, kimini öldürmüşler. Bağ sahibinin yanında

tek biri kalmış, o da sevgili oğluymuş. `Oğlumu sayarlar' diyerek bağcılara en son onu yollamış. Ama bağcılar birbirlerine, `Mirasçı bu' demişler, `gelin onu öldürelim, miras bizim olur.' Böylece onu yakalayıp öldürmüşler ve bağdan dışarı atmışlar. Bu durumda bağın sahibi ne yapacak? Gelip bağcıları yok edecek, bağı da başkalarına verecek. [...] İsa'nın bu benzetmede kendilerinden söz ettiğini anlayan Yahudi önderler O'nu tutuklamak istediler; ama halkın tepkisinden korktukları için O'nu bırakıp gittiler." (Markus 12/1.12)

Strategem Nr. 27

Aklını Kaybetmeden Aptalı Oynamak

Dört ideogram	假	痴	不	癫
Modern Çincedeki söylenişleri	jia	chi	bu	dian
İdeogramların çevirisi	yanlış/ aptalca/ sahte/suni görünüşte	aptalca/ çocukça/ aptal/ akılsızca	bu değil	deli kaçık ruh

Bağıntılı çevirisi

[Sahici] delilik olmadan sahte aptallık; kendisini aptal /akılsız /çocukça vs. göstermek ama deli olmamak; dengesini yitirmeden delilik rolü yapmak; aklını kaybetmeden aptalı oynamak

Özü

1. Sahte hareketsizlik, akılsızlık, aptallık, cahillik, aymazlık, hastalık, beceriksizlik, zayıflık vs. gösterisi; niyetini gizlemek; nabza göre şerbet vermek; kurtlarla ulumak. Aptal stratgemi; şakacı strategemi.
2. Meziyetlerini saklamak; alçak profil izlemek; gösterişten kaçınmak; kendisini bilinçli olarak, olduğundan aşağıda göstermek. Önemsizleştirme strategemi; günahsız kuzu strategemi;

Çin metinlerinde 27 numaralı strategem ifadesine seyrek rastlansa da, onunla anlatılan davranış biçimi, en eski çağlardan beri her türlü olası çeşitlemesiyle sık sık anlatılmıştır. 27 numaralı strategemin sözsel ifadesinden çok, “delilik taklidi yapmak ve aptallığı sergilemek (zhuang feng mai sha)” gibi deyimler yaygındır: “Aptal gibi yapmak ve basitmiş gibi davranmak (jia chi yang dai)” veya “sağır ve dilsiz taklidi yapmak (zhuang long zuo ya)”. Daha Ming Dönemi’nden

(1368-1644) kalan *Baş Sallayan Taş* adlı öykü kitabında, 27 numaralı strategemin ifadesine çok yakın bir deyim geçmektedir: "Devrilmeden aptalmış gibi davranmak (zha chi bu dian)". Burada, rom satıcısı olarak sandalıyla bir nehirde gemiden gemiye kürek çeken yaşlı bir adamın değişik davranış biçimini anlatmak için kullanılmıştır. Bir yolcu ondan bir şey satın almak istediğinde, ihtiyar garip yanıtlar vermektedir. Ayık mı, sarhoş mu olduğu anlaşılamaz. Gerçekte ise ihtiyar adam bir tüccar değil, bir memurun görevlisi olarak onun karısını arayan bir ulaktır. Sınavlara hazırlandığından, memur ailesinden yıllarca haber alamadan uzak kalmış ve bu sırada eşini de gözden kaybetmiştir. Yaşlı adam, konyak satıcısı olarak kürek çekerken, yalnızca memurun eşi tarafından bilinen bir şiir söylemektedir. Sonunda bir kadın, gemideki lombozunu açarak ihtiyar adama, şiiri nereden duyduğunu sorar. O da kadına her şeyi anlatır, kısa zaman içinde de iki eş yeniden birleşirler.

27.1. Tanrıları Aptallığa Karşı Savaştırtmak

27 numaralı strategem, "akıllının aptalınış gibi davranması hilesi"ni kapsar (Max Horkheimer; Theodor W. Adorno: *Dialektik der Aufklärung: philosophische Fragmente* [Aydınlanmanın Diyalektiği: Felsefi Fragmanlar]; Frankfurt a. M. 1988, s. 76), ancak bunun ötesine de geçer ve biri gözlerini, biri kulaklarını ve diğeri de ağzını kapalı tutan üç maymunun davranış biçimiyle dahi tükenmez (bu konuda özellikle bkz. Lutz Röhrich: *Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten* [Atasözsel Deyimler Sözlüğü], cilt 4 Freiburg vs. 1999, s. 1457 vd.). Yaklaşık 500 yıllık *Die 36 Strategeme (Das geheime Buch der Kriegskunst)* [36 Strategem (Savaş Sanatının Gizli Kitabı)] adlı şerhe göre 27 numaralı strategem bir rakibe olduğu kadar kişinin kendi tarafındaki insanlara da uygulanabilir.

Rakibe karşı uygulanmasıyla ilgili olarak, 27 numaralı strategemi çağrıştıran düşünceler daha *Sun Usta'nın Savaş Sanatı*'nda bulunabilir. "On iki hileli yol"un ilki şöyledir: "Kişi beceriklidir, ama beceriksizlik taklidi yapar." Bu yolu izleyen *Die 36 Strategeme (Das ge-*

heime Buch der Kriegskunst) [36 Strategem (Savaş Sanatının Gizli Kitabı)] adlı şerh de, kişinin akıllı gibi davranıp harekete geçeceği yerde, aptal gibi davranıp hareketsiz kalmasının daha iyi olacağını söyler. Kurnaz Schiller'in şu cümlesi de, aynı bağlamdadır: "Aptallıkla tanrılar bile nafile savaşır."

Uygun fırsat çıkmadığı sürece en iyisi, akılsızca hareketsiz kalmaktır. Sürekli düşünerek ve asla plandan söz etmeyerek plan geliştirilir ve uygulama hazırlıkları yapılır, arkasından da "kış zamanında kendini yenileyen ve öncesinde gözükmeyen gökgürültüsü ve yıldırım gibi toprağı sarsmaya" girişilir. Strategem bir rakibe karşı uygulandığında, çeşitli amaçlar izlenebilecektir, örneğin kendini koruma veya kritik bir durumdan hasarsız kurtulma, zaman kazanma ve fırtına sonrası sessizliğin sezdirmeden kullanılması veya - "ölü adam"ın oynandığı spor karşılaşmalarında olduğu gibi - karşı tarafın uyutulması. Sağır dilsiz rolü oynayarak, cahil numarası, beceriksizlik, güçsüzlük, başarısızlık veya durağanlık taklidi yaparak, ciddiye alınmamak sağlanır. Hiçbir şeyden haberi olmayan rakibi uyandırabilecek her şey gizlenir ve bu sırada onun hiçbir şeyden korkmasına gerek olmadığını düşündürecek şekilde, çırılçıplak gibi ortada kalınır. Sonra yeniden uzanmak için eğilinir (yi qu qui shen). kendi ruhunda veya grubunda düzen hakimsel, kargaşa varmış gibi yapılır; kişi her şeye hazırlıklıdır, ama özensiz ve rahat görünmektedir; toktur, ama açmış gibi davranır; cesaretlidir, ama korkaklık belirtileri gösterir; tamamen uyanıktır ama uyuyor numarası yapar; sağlıklıdır ama hasta gibi davranır; birini tanımaktadır ama tanımazlıktan gelir (bkz. Han Bangqing [1856-1894]: *Singmädchen in Shanghai* [Şanghay'daki Şarkıcı Kızlar], Bölüm 48, Taipeh 1974, s. 10); suya sabuna dokunmuyor gibi yapar, gerçekte ise hiç de tehlikesiz değildir; bir şey bilmektedir ama bilmezlikten gelir (krş. *Das Leben von Lazarillo von Tormes* [Lazarillo von Tormes'in Yaşamı], Frankfurt a. M. 1973, s. 28); yaşamaktadır, ölü numarası yapar - ve saire. her türlü çeşitleme, karşı tarafın, kişinin tehlikesiz olduğunu sanıp istenen şekilde davranmasını sağlamaya hizmet eder.

Pekinli strategem araştırmacısı Li Bingyan'a göre 27 numaralı strategem aynı zamanda yeni bir saldırı hazırlığı sırasındaki sahte

geri çekilme şeklinde de uygulanabilir (yi tui qiu jin, krş. Fransız deyimi "reculer pour mieux sauter [daha iyi saldırmak için çekilmek]" aynı zamanda krş. 36 numaralı strategem) veya sonradan inisiyatifi ele almak için ilk atış hakkını karşı tarafa tanımak şeklinde de kullanılabilir (hou fa zhi ren).

Akılsızlık tamamen natüralist bir şekilde taklit edilebileceği gibi, daha yakışır şekilde davranarak da bu sonuca ulaşılabilir, örnek olarak, çeşitli taraflar arasında süren bir kavgaya çekilir gibi olup, herhangi bir tarafın yanında tavır almanın kişiye zarar verebileceği durumlarda. Aptal oynanır, hiçbir şey bilinmiyor gibi yapılır, karşılıklı laf atmalardan hiçbir şey anlaşılmaz - böylece her iki taraf da bu duvar gibi adama yönelik bütün ilgilerini kaybederler. Bu sırada yanlış bir şey söylenmiş olsa bile, bunun yükü kişinin kendi üzerine kalmayacaktır. Böylece de işten az ya da çok hasarsız bir şekilde sıyrılma olanağı doğar.

"Ordunun, kumandanından kurtulmak için iki olasılığı vardır: Emre karşı gelme veya emirleri aptalca uygulama. Her iki yöntem de kullanılır" demişti Rusya'nın Hükümet Başkan Vekili Schachraj (*Bild*, Hamburg, 6.1.1995, s. 2). Bu bağlamda da Jaroslav Hašek'in (1883-1923) *Aslan Asker Şvayk* adlı eserine göndermede bulunulmuştu. Yine, kişinin hatalı davranışıyla yüzleştirildiğinde, naiflik görüntüsü arkasına sığınıp (zhuang han) bütün sorulara "bilmiyorum" veya "hiçbir fikrim yok" gibi yanıtlar vermesi de bu bölüm altında incelenebilir. Sorumluluktan kaçmak için bu yolun gittikçe daha sık kullanıldığı, *Çin Gençlik Gazetesi*'nde (Pekin 19.9.1998, s.2) ileri sürülmektedir. Bu gibi durumlarda 27 numaralı strategem kaçış strategemi görevi görür.

Kişinin kendi aymaz davranışıyla bilinçli olarak bir kargaşa yaratması ve böylece suyu kendi değirmenine yönlendirmesi (bkz. 20 numaralı strategem) de mümkündür. Ancak, müşterilerine sahte para üstü veren tuhafiyeci gibi - her zaman olmasa da, yer yer müşterinin yararına olacak şekilde - kendi çıkarını kollamak da mümkündür. 10 Yuan alıp geriye 100 Yuan para üstü vermesi söz konusu olabilir. hatasına dikkat çekilirse, kendinden emin bir şekilde "Hadi canım! Böyle basit bir hesap hatasını nasıl yapabilirim!" diyecektir. Adam, aklının pek başında olmadığı söylentisini kabullenecektir, kendi hesabı

da böyledir: işi harika gitmektedir, rakiplerinden çok daha iyi. "Numaradan aptallığı ile insanların, küçük çıkarlar peşinde koşma dürtülerini kamçılıyor" diye çözümlemektedir Nanjing'de yayımlanan *Dienstleistungs-Anzeiger*, "Günümüzde 36 Strategem" başlıklı dizisinin 27'nci bölümünde.

Her türlü şekilde aptal rolü oynanırken, "aklın kaybedilmemesi gereklidir":

- Birden körlemesine hareket edilmeye başlanmamalıdır. Daha *Sun Usta'nın Savaş Sanatı*'nda şu uyarı yer alır: "her kim dikkatsizce davranır ve rakibini küçümserse, mutlaka ona esir düşecektir". Alman yazarı Erich Kästner (1899-1974) de şunu önerir: "Aptal ol. Ama aklınla ol. Ne kadar aptal, o kadar akıllı."
- Numaradan aptallık karşı tarafı uyuştururken, yanlışlıkla kendini beğenmiş ve gösterişli şekilde davranmamalıdır. Ban Gu (32-92), *Han Hanedanı Tarihi*'nde "Kendini beğenmiş bir ordu mutlaka yenilir" diye uyarmaktadır.
- Aynı şekilde, kayıtsızca ve dikkatsizce de davranmamak gerekir. *Sun Usta'nın Savaş Sanatı*'nda "Bir general beş ölümcül tehlike ile çevrilidir" yazar (bölüm III), ki bunlardan biri "kayıtsızlık ve acelecilik"tir.
- Akılsızlık, en küçük ayrıntılarına kadar tutarlı olmalıdır, zira böyle bir akıl karıştırma oyununda dikkati çeken çapanoğlu, genellikle büyükler değil, küçüklerden biridir.

Eğer istenen şey, akılsızlık değil de, bulunmayan bir zeka veya beceri numarası yapmak ise, bu da tek bir şekilde tehlikesizce başarılabilir: "Hiçbir şey söylemezsen, herkes bunu yüksek bir IQ'nun işareti sayar" (Burt Reynolds, Amerikalı aktör, alıntı: *Der Spiegel,* hamburg Nr. 18, 1998, s. 219). Çoğu zaman ise zeki numarası yapmak, budalaca bir oyun gibi son bulacaktır. Konfüçyüs'ün sözüne uymak daha iyi bir yoldur: "Bildiği şeyi, bilgi olarak geçerli kılmak, bilmediği şeyi ise, bilmediğini kabul etmek, gerçek bilgelik budur."

Numaradan akılsızlık çeşitli yöntemlerle gerçekmiş gibi gösterilebilir. örneğin:

- Kişi, karşı tarafın beklenti veya umutlarına uygun olarak davranır, tabii bunun için önce bu beklenti ve umutlar iyi bir şe-

kilde bilinmelidir. herkes, istediği şeylerin gerçekleşmesini umar. Sahiden gerçekleştiklerinde ise o derece mutlu olur ki, bütün bu şeylerin sahici olup olmadığını denetlemeyi kolay kolay akıl edemez. Karşı tarafın dileklerine tamamen uyan bir görünüş altında, onu aldatmak çok kolaydır. Örnek olarak karşı taraf, direnç veya muhalefet olmadan bir şey yapmak istiyorsa, iyi niyet taklidiyle kötü bir oyun yapılır, karşı taraf da bununla tatmin olur. Karşı taraf artık rahatsızlık vermediğinden, kişi kendi planlamalarına uygun olarak, karşı tarafın yaptığı şeyin tersini uygular.

- Tam olarak karşı tarafın beklentilerine uygun bir şekilde davranılır, ancak bunun çok daha ötesine geçen veya tamamen ayrı bir şey hedeflenir, sonuçta karşı taraf kendisini birden çıkmazda bulur. Çince'de böyle davranışlar "karşı tarafın talebine uymak, ama gerçekte istediği şeyin aksine hareket etme amacı gütmek (shun qi yi er ni qi zhi)".
- Bazı durumlarda, inanılır bir şekilde aptalı oynamak için tamamen mantığa aykırı şekilde hareket etmek gerekir. 27 numaralı strategemin natüralist bir şekilde uygulandığı hal budur. Rakibi Pang Juan (İ.Ö. 4.yy), kendi yaşamını tehdit ettiğinde, Sun Bin çıldırmış numarası yaptı ve Pang Juan'ın önüne koymuş olduğu dışkıyı yedi. Bu durum Pang Juan'ı, Sun Bin'in gerçekten delirmiş olduğuna inandırdı ve Sun Bin'e bir yaşama şansı tanımasını sağladı. Sonraları Sun Bin, Qi Devleti'nden kaçıp Pang Juan'dan intikamını almayı başardı (bkz. 2.1, 4.1, 4.2).

27 numaralı strategemin bir kullanımına kurban düşmeye karşı, karşı tarafı çok sıkı bir şekilde gözlemleyerek önlem alınır. 27 numaralı strategemin düşmanca bir amaçla kullanımının uzak emarelerine karşı bile uyanık ve dikkatli olunmalıdır. Askerî uyuşmazlıklarla ilgili olarak *Sun Usta'nın Savaş Sanatı,* bu yolda bazı ipuçları içermektedir: "Mütevazı sözlerle eş zamanlı kuvvetli savaş hazırlıkları, öngörülen bir saldırının habercisidir", "Her kim istenmeden barış teklif ederse, bir şey gizliyor demektir" vs. 27 numaralı strategemin düşmanca kullanımı anlaşılırsa, düşmanca oyun, karşı taraf bunun

farkına varmadan ortaya çıkarılana kadar kullanılabilir. Ancak elde yeterli derecede kanıt olmalıdır ki, karşı taraf strategem kullandığı iddiasını çürütemesin. Strategemin etkisiz kılınmasının özellikle maharetli bir yolu, bunun karşı tarafa doğru yönlendirilmesidir.

27.2. Fevkalade Şeyleri Kaybettirmek

"Kumandan, subaylarının ve askerlerinin kulaklarını ve gözlerini karartmak ve onları bilgisiz tutmak becerisine sahip olmalıdır." *Sun Usta'nın Savaş Sanatı*'ndan bölüm XI) alınan bu söz, yönetim yöntemi olarak anlaşıldığı şekliyle 27 numaralı strategemin uygulanması için bir temel oluşturmaktadır. Kristof Kolomb (1451-1506) da benzer şekilde isyan eden denizcilerini, gerçekte kat ettikleri mesafe üzerine bilgisiz durumda bırakmıştı ("Habgier und Angst: Sabine Etzold über das 'Bordbuch' von Christoph Kolumbus [Hırs ve Korku: Kristof Kolomb'un 'Seyir Defteri' üzerine Sabine Etzhold'un Düşünceleri]" *Die Zeit,* Hamburg 10.6.1999, s. 65). 28 numaralı strategemin kullanılış şekline tamamen aykırı olarak (bkz. 28. 1-4), bütün gerçeğin açıklanmasının kötü sonuçlar doğurmasından korkulduğunda, 27 numaralı strategem devreye sokulur.

Niccolo Machiavelli'nin, "en bilgece şey, gereken zamanda budalayı oynamaktır" (*Vom Staate* [Devlet Üzerine], Karlsruhe 1832, s. 268) sözü gereğince, aymazlık veya cahillik rolünün yalnız askerî yaşamda değil, aynı zamanda gerektiğinde diğer alanlarda da oynanması gerekir, örneğin çocuk yetiştirmede. Çocuğun birçok hatası, hiçbir şey fark edilmemiş gibi yapılarak affedilir.

Rotterdamlı Erasmus'un (1469-1536) *Lob der Torheit* [Deliliğe Övgü] adlı eserine göre yaşamı katlanılır kılan budalalıktır. "Her kim aptal ve sağır rolü oynamazsa, kayınpeder veya kaynana olamaz." Gelinlere yönelik olan bu atasözünün, *Büyük Evlilik ve Aile Sözlüğü*'nde (Şanghay 1988, s. 23) ayrıntılı bir şekilde incelenmesinin tek nedeni, ilginçliği olmasa gerektir. Daha Konfüçyüs bile, yalnızca "ayrıntılar"la ilgili de olsa, "sabırlı olmayı" (ren) önermektedir. "Daha önemli görevler adına aşağılanmaya katlanmak (ren ru fu

zhong)", *Dünyayla İlk Temas* (Pekin 1985) adlı kitapta gençlere önerilmektedir. 27 numaralı strategem kokan bir Çin yaşam bilgeliği ise, farklı bir yaklaşım getirmektedir: "İnsan fevkalade şeylerle karşılaşır ve onları tamamen görmezden gelirse, bu fevkalade şeyler kendiliğinden yok olacaktır (jian guai bu guai qi guai zi bai)." Böylece örneğin insanlar arası fırtınaların bulutları zarar vermeden insanların üzerinden geçebilir veya bazı sorunlar kendiliğinden çözülebilir. Bu deyiş, haliyle gayrımeşru veya skandal yaratacak davranışların da görmezden gelinmesi sonucunu doğurabilir ki, bu durumda çok tatsız sonuçlar doğurabilir.

"Çin'de güzel bir Eylül sabahı genç bir adam ihtiyar büyükbabasına gelir de, onu sıcak ocağının başından ayırarak denizde yüzmeye götürmeye kalkarsa, bunu başaramaz. Genç belki biraz kızacak ve geri çevrilme nedenini anlayamayacaktır. İhtiyar ise bu durumdan eğlenmiş olarak kendi kendine gülümseyecektir" (Lin Yutang: *mein Land und mein Volk* [Ülkem ve Halkım], Stuttgart/Berlin 1936, s. 77). Bu gülümseyişte de 27 numaralı strategemin izlerini bulmak mümkündür. Afacanca gülümseyen ihtiyar ile, bütün dünyevi ve diğer mutlakiyetçi veya totaliter dayatmalara karşı izafiyetçi tutumunu sergileyen ve *homo faber*'in [teknik düşünen insan, çev.] rekabet gücüne komik sermayesiyle yanıt veren batılı *homo ridens*, yani gülen insan arasında bir ilişki yok mudur (bkz. Peter E. Berger: *Erlösendes Lachen* [Kurtarıcı Gülme], Berlin/New York 1998)?

27.3. Önce Bakire, Sonra Tavşan

Düşmana karşı sır saklamak isteniyorsa, bu sırrın yayılması bir dereceye kadar kişinin kendi tarafında da önlenmelidir. Bu da 27 numaralı strategemin yardımıyla başarılabilir. 36 strategem üzerine yazılmış olan pek çok Çin kitabında şu cümle yer alır: "Her strategemin asıl kaynağı kurnazlık, başarısının güvencesi gizlilik ve başarısızlığının nedeni [zamanından önce] ortaya çıkarılmaktır." Gizliliğin, bir strategemin güvencesi olduğu ölçüde, 27 numaralı strategem, her türlü strategem uygulamasının temel vazgeçilmez eşlikçisi olarak

ortaya çıkmaktadır. Bir yandan bir hile uygulanırken, bunda rol oynayan herkese bütün detayların anlatılınasına gerek olmayabilir. "Hilenin uygulamasında kullanılsalar da, hilenin kendisinden haberdar edilmemelidirler" öğütü, geç Tang Dönemi'nin (618-907) askerî klasiği *Tang İmparatoru Tazong [626-649] ile Wei Dükü Li [571-649] Arasındaki Bir Konuşmadan Sorular ve Cevaplar* adlı eserden alınmadır.

Ancak her şeyden önce strategem kullanıcısı kural olarak karşısındakine saf bir kişi olarak görünecek ve kendisini aptal yerine koyarak, her türlü hileli harekete yönelebilecek kuşkuyu kararlı bir şekilde kendi üzerinden atacaktır. Bu davranış biçimi, *Sun Usta'nın Savaş Sanatı*'nda (Bölüm XI) sözcüklere dökülmüştür: "Önce düşman zayıf bir noktasını açık edene kadar bir bakire kadar çekingen ol, sonra ise koşan bir tavşan kadar çevik, böylece düşmanın direnç göstermesi için çok geç olacaktır."

Sun Usta'nın Savaş Sanatı'ndan alınan bu sözleri Ma Senliang ve Zhang Laiping, *Eski ve yeni zamandan örnekleriyle 36 strategem* (Hongkong 1969) adlı kitaplarında, 16 ideogramlık bir formüle dönüştürmüşlerdir. Hz. İsa'nın bile bir yılanın zekasını önerdiği düşünülecek olursa (bkz. *Strategemler* cilt I, "36 Strategem Kataloğu"nun sonsözü), bunu bir güvercinin kayıtsızlığı ile birleştirerek, tamamen 27 numaralı strategem bağlamında 36 strategemden her birinin uygulanması için temel bir kural oluşturan söz konusu formüle varmamız mümkündür: "[Önce] bir bakire gibi sessiz, [sonra birdenbire] tavşan gibi hızlı ol, dış görünüşün bir azizinki, için bir yılan gibi olsun."

27.4. En Korkunç Kapı Tanrısı

"Bir adam, bir kapı tanrısının resmini satın almak istemiş. Ama yanlışlıkla sofu bakışlı daoist bir keşişin portresini almış. Bunun üzerine bu resmi dış kapısının üzerine asmış. Eşi ise şöyle demiş: 'Kapı tanrıları her zaman bir ellerinde kılıç tutar, diğerindeki baltayı ise savururlar. Kötü ruhlar ancak bu sayede korkutulur. Böyle yumuşak ba-

kışlı ve iyi kalpli bir yüzü asmanın alemi nedir?' Kocası cevap vermiş: 'Şikayetlerini kendine sakla! Dünyamızda hiç kimse, dıştan yumuşak ve iyi kalpli görünenler kadar vahşetle vurup alçakça davranamaz. Bu yüzden bu resim kötü ruhlara özellikle korku salacak.' " (*Edebiyat Gazetesi,* Şanghay 19.10.1989).

27.5. Saçlar Karışmış, Kulaklar Sağır ve Fanilanın Üzerinde Çorba

"İçeriden hasis, dışarıdan ise yüce gönüllülüğün ta kendisi; kuşkucu ama her duruma uyum gösterme becerisini gösterir." *Jin Hanedanı'nın Tarihi* adlı eserde Fang Xuangling ve diğer yazarlar Sima Yi'yi (179-251) böyle tasvir eder. Ölümüne kadar aralarında Wei Hanedanı'ndan (220-265) üç imparator da bulunan dört hükümdara hizmet etmiştir (bkz. 32.1). Son olarak, onların en yüksek zeamet sahibiydi. İmparator Ming'in (227-239) ölümünden sonra, onun sekiz yaşındaki evlatlığı Fang (240-253) tahta çıktı. İmparator Ming, ölüm döşeğinde ona naip olarak Sima Yi'yi ve General Cao Shuang'ı (?-249) atamıştı. General Cao Shuang, Sima Yi'nin çocuğu olacak yaştaydı. Reşit olmayan İmparator adına ortaklaşa yapılacak bütün idari işlerde - Wei hanedanı döneminde büyük hizmetler görmüş olan bir aileden gelen - Cao Shuang başlarda Sima Yi'yi kışkırtabilecek her türlü davranıştan kaçındı. Ancak yaşlandıkça Cao Shuang'ın kendine güveni geldi. Üstelik de danışmanları, Sima Yi'nin hırsından söz ederek, bunun kendi pozisyonunu tehdit ettiği uyarısında bulunuyorlardı. Sima Yi'den hiçbir zaman Cao Shuang, ona yaşamı zorlaştırmaya başladı ve sonunda onun tayinini çıkartarak, saray işlerinden uzaklaştırdı. Bu şekilde devreden çıkartılan Sima Yi'nin elinden gelen tek şey, hastalandığı bahanesiyle tamamen geri çekilmek oldu.

248 yılı kış mevsiminde, Cao Shuang'ın güvenilir bir adamı olan Li Sheng, Jingzhou valisi olarak atandı. Yola çıkmadan önce, durumunu kişisel olarak gözlemlemek istediği Sima Yi'ye bir veda ziyaretinde bulundu. 27 numaralı strategeme artık mükemmel derecede hakim olan Sima Yi'nin ortaya koyduğu sahneler, *Üç Krallığın Ro-*

mansı'nın 106'ncı bölümünde, Jin *Hanedanı'nın Tarihi*'ne çok benzer şekilde anlatılmaktadır. Bölümün başlığı, "Sima Yi Hastayı Oynuyor"dur.

"Li Sheng Sima Yi'nin malikanesine gelip ev sahibine haber verdirdiğinde, Sima Yi, ziyaretin arkasında ne olduğunu hemen anlayıverdi. Babasının kızağa alınmasından sonra kendileri de görevlerinden çekilen her iki oğluna, ziyaretin gerçek amacını anlattı ve ne şekilde davranmaları gerektiğine ilişkin talimat verdi.

Başındaki süsleri çıkartıp, saçlarını dağıttı, yastık ve minderlerini alt üst ettiği bir divana boylu boyunca uzandı ve iki hizmetçisine, endişeli bir şekilde kendisiyle ilgilenmeleri emrini verdi. Bundan sonra ziyaretçinin içeri alınmasına izin verdi.

Li Sheng hasta adama yaklaşarak şöyle dedi: 'Sizi uzun süredir görmemiştim. Bu derece ağır hasta olduğunuzu bilmiyordum. Majesteleri beni Jingzhou'ya gönderiyor. Sizden icazet almak ve size veda etmek için geldim!

'Ya, demek Bingzhou'ya. Orası kuzeyde. Yakında yabancı halklar var. Oralarda çok dikkatli olmalısınız.' Sima Yi, Li Sheng'i iyi anlamamış gibi yapıyordu.

'Vali olarak Bingzhou'ya değil, Jingzhou'ya gidiyorum' dedi Li Sheng.

'Nasıl? Bingzhou'dan yeni mi döndünüz?' diye sordu Sima Yi, gülerek.

'Hayır, Shandong'daki Jingzhou.'

'Yani, Jingzhou'dan mı geliyorsunuz?'

Li Sheng, hizmetçilere dönerek : 'Demek büyük naip bu derece hasta' dedi.

Cevap olarak: 'Sağır oldu' dediler.

'Bana bir kağıt ile mürekkep tüyü getirin' dedi Li Sheng.

İstedikleri getirildikten sonra, Sima Yi'ye iletmek istediği şeyleri yazarak kendisine verdi.

Sima Yi, onları okuyup güldükten sonra şöyle dedi: 'Hastalığım duyma kabiliyetimi etkiledi. Yolda kendinize dikkat edin!'

Sonra ise parmağıyla ağzını işaret etti. Bir hizmetçi ona çorba getirdi. Sima Yi, tabaktan içmeye başladı, ancak sıvıyı ağzının kenar-

larından akıtarak elbisesinin mahvolmasını sağladı. Halsiz bir sesle: 'Artık ihtiyar ve ağır hastayım. Ölüm her an gelebilir. İki oğlum da işe yaramaz. Ama umarım ki, onlara göz kulak olursunuz. Ve büyük general Cao Shuang'ı görürseniz, onlardan sitayişle bahsedersiniz.' dedi.

Bu cümlelerden sonra Sima Yi, divana geri düştü. Ağır bir şekilde öksürmeye başladı. Li Sheng oradan uzaklaştı. Cao Shuang'a yaşadıklarını anlattı. General büyük bir memnuniyetle şöyle dedi: 'İhtiyar öldüğünde, artık endişelenmemem gereken hiçbir şey kalmayacak!'

Li Sheng gider gitmez Sima Yi divandan kalkarak oğullarına dedi ki: 'Şimdi Li Sheng patronuna her şeyi anlatacak ve o da benden artık korkmayacak. Ama gelecek sefer ava gitmek için kenti terk ettiğinde, ne yapacağımıza bakacağız.'

Cao Shuang ve güvendiği kişiler kendilerini artık güvencede hissediyordu. 249 yılının ilk ayında İmparator Fang, İmparator Ming'in mezarını ziyaret etmek ve bir kurban kesmek için Cao Shuang ve maiyetinin eşliğinde Başkent Luoyang'ı terk etti. Sima Yi bu fırsatı değerlendirerek bir darbe yaptı ve Başkent'i eline geçirdi. Önceleri İmparator'u hakimiyet alanında bulunduran Cao Shuang bir grup asker toplayarak onları Luo Nehri'nin öteki kıyısında konuşlandırdı. Ama avantaj deneyimli Sima Yi'den yanaydı. Cao Shuang'a, bütün görevlerinden çekilmesinin kendisine yeteceğini iletti. Cao Shuang, Sima Yi'ye inandı. Bütün görevlerinden ayrıldı ve yaşamının kurtulduğunu sandı. Ancak Sima Yi, onu sürekli gözetim altında tutuyordu. Hatta Cao Shuang'ın alışverişe çıkan personeli bile sorgulanıyordu. Bir keresinde bir hadım ağa, Cao Shuang'a İmparatorluk sarayından bir kadın ayarlamıştı. Sima Yi de hadım ağayı tutuklattı. Nihayet rakibiyle son hesaplaşmayı yapmak için eline fırsat geçmişti. İşkenceye tabi tutulan hadım ağa, Cao Shuang'ın sözde isyan planlarını itiraf etti. Bunun hemen ardından Sima Yi, Cao Shuang'ın ve bütün maiyetinin tutuklanması ve üçüncü dereceye kadar aile fertleriyle birlikte idam edilmesi emrini verdi."

Sima Yi'nin 251 yılındaki ölümünden sonra oğulları Sima Shi (208-255) ve Sima Zhao (211-265) babalarının yerine geçtiler. Si-

ma Yi'nin torunu Sima Yan (236-290), 265 yılında kendisini İmparator ilan ederek Batı Jin Hanedanı'nı (265-316) kurdu. 280 yılında - şimdiki sanıyla - İmparator Wu, Günyedoğu'daki Wu Krallığı'nı yok ederek bütün Çin'i birleştirdi (bkz. 14.7).

Sima Yi'nin bunak hasta taklidi, 36 strategem üzerine yazılan ilk şerhte 27 numaralı strategemin anlatımında örnek olarak verilmektedir. Mart 1998'de Başkumandanlıktan ayrılan ve kendisini yaşam boyu senatör ilan ettiren Şilili General Augusto Pinochet (doğ. 1916) de, Sima Yi'yi anımsatmaktadır. Silah arkadaşları önünde sürekli apolitik kıdemli askeri, sadık ve göze çarpmayan asker kafalı adamı oynamıştı. 1970'te şaşırtıcı bir şekilde komünistler, sosyalistler, burjuva radikaller ve solcu katoliklerden oluşan çok renkli bir halk cephesiyle Şili Başkanlığı'nı eline geçirmeyi başaran yaşlı sosyalist Salvador Allende de (1908-1971) kendisini böyle tanımaktaydı. Pinochet 1973 yılında Başkumandanlık görevine Allende'nin kendisi tarafından çağrılmıştı. Üç yıla yakın süreyle seçilmiş sol rejimin sadık hizmetkarı olarak görünmüş ve darbeci özentileriyle her türlü diyalogdan açıkça kaçınmıştı. Fidel Castro 1971'de Şili'yi ziyarete geldiğinde, geleceğin "komünist yiyici"si Pinochet onur elçisi olarak arkadaşça yanında durdu. Allende bu generale güveniyordu. "Onu basit biri olarak görüyor olmalıydı" ("Chile: ein Mörder mit Meriten [Şili: Madalyalı Bir Katil]", *Der Spiegel,* Hamburg Nr. 2. 1998, s. 121). Geleceğin diktatörünün anılarında eğlenerek yazdığına göre, darbeden kısa süre önce kendisine Allende'nin bir sözü nakledilmişti: "Bu Pinochet karısını bile aldatamaz". Ancak o sıralar yalnız Başkan değil, komploya katılan arkadaşları bile Pinochet'nin kayıtsızlığına şaşırıyorlardı. Başkanlık Sarayı 11.9.1973'te hava kuvvetlerince bombalandığında Allende çaresizlikle ordunun ve kendisine birkaç hafta önce bağlılık yemini eden Pinochet'nin desteğini istedi. Hatasını anladığında Allende, arkadaşı Castro'nun hediyesi olan makineli tüfekle yanan sarayda intihar etti. Görünüşte yüzeysel bir adam olan Pinochet ise 17 yıl boyunca Şili'nin diktatörü olarak hükmünü sürdürdü.

Ancak 70'li yıllarda Şili'nin politikası yalnızca Şili'den idare edilmiyordu. Allende'nin imar ve kitle iletişim firmalarını devletleştir-

mesine ABD'nin cevabı "kredi ve ticaret boykotu ile CIA'nin devirme planları oldu" (*Die Weltwoche,* Zürich 17.9.1998, s. 21). Britanya gazetesi ""Guardian'a göre Allende'ye karşı girişilen darbede Pinochet'ye 400 ABD'li danışman yardım etmişti. Washington, Komünizm'in Latin Amerika'da genişlemesinden endişe ediyordu" (*Basler Zeitung,* 21.10.1998, s.5). Hatta dendiğine göre Henry Kissinger bile "Pinochet'nin darbesinde rol almıştı" (*Neue Zürcher Zeitung,* 27.11.1998, s.3). "Henry Kissinger'in saptaması şöyleydi: 'Bir ülkenin, kendi halkının sorumsuzluğu yüzünden komünizme sürüklenmesine neden seyirci kalmamız gerektiğini anlayamıyorum.'" (*Die Zeit,* Hamburg 26.11.1998, s.6). Yani görünüşe göre Pinochet ABD'nin bir kuklasından başka bir şey değildi (bkz. "Pinochet, un comparse [Pinochet, bir figüran]", *Le Temps,* Genova 28.10.1998, s. 13), Washington'un kirli işlerini gören ve Washington'un verdiği görevle bütün dünyadan yabancılaşmış bir diktatör ve gelecekte de eski diktatör rolü üstlenmek zorunda kalan biriydi. Arkadaki kuklacılar da eleştiriden büyük ölçüde sıyrılmaktaydılar. Eğer durum buydu ise Allende'nin, Pinochet'nin son derece basit bir kişilik olduğu saptaması da doğrulanmış olacaktır.

27.6. Henry Kissinger'in Mide Sorunları

1971 yaz aylarında Asya'ya yaptığı on iki günlük "bilgilendirme gezisi" sırasında ABD Güvenlik danışmanı Henry Kissinger Pakistan'da mide sorunlarını öne sürerek üç günlüğüne ortadan kaybolmuştur. Bahane olarak nekahat dönemi gösterilmekle birlikte, bu sırada bütün dünyadan gizlenen iki günlük bir Pekin gezisi yapmıştır (9-11.7.1971), böylece de ABD ile Çin Halk Cumhuriyeti arasındaki ilişkilerde buz çağını sona erdirmiştir. Henry Kissinger, görevine hazırlanışını anlattığı anılarında "basın masalları", "yalanlar" ve "kandırma manevraları" gibi terimler kullanmaktadır. İlk Çin ziyaretinin gizlenmesi için yalanları ustaca kullanması nedeniyle Henry Kissinger, Zhong Xingzhi'nin *Yalanlar: İnsan Yaşamında Strategemler* (Shanxi 1992) adlı kitabında övülmüştür.

27.7. Wei Jingshengs'in Dinlence Gezisi

Çin muhalefetinin en tanınmış isimlerinden olan Wei Jingsheng, Eylül 1993'te uzun süreli bir hapis cezasından şartlı tahliye edilmişti. Bir Pekin restoranında 1.3.1994 akşamında, Çin başkentine henüz birkaç saat önce gelmiş bulunan insan haklarından sorumlu ABD müsteşarı John Shattuck ile buluştu. Shattuck, ABD dışişleri bakanının Nisan 1994 için öngörülen Çin ziyaretini hazırlamaktaydı. O sıralarda Çin ile ABD arasında gergin ilişkiler yaşanıyordu. Gerçi ABD Çin'e karşı sürdürdüğü en imtiyazlı devlet statüsünün süresini uzatmayı düşünüyordu, ancak Çin hükümetinden de insan hakları alanında iyileştirmeler beklemekteydi. Wei Jingsheng John Shattuck'a, Çin mercilerinin üzerindeki baskının devam ettirilmesi yönünde görüş bildirdi ve bazı siyasal tutuklularının adlarını verdi. Ertesi gün için John Shattuck ile Çin dışişleri bakanı Qian Qichen arasında bir görüşme planlanmıştı. Bu buluşmadan önce Shattuck'ın Wei Jingsheng ile bağlantıya geçtiği haberi, Çin makamlarının öfkesine neden oldu. Wei Jingsheng, resmî adıyla bir "tartışma" için yakalandı. Çin mercileri, en çok Warren Christopher'ın Nisan 1994'te yapacağı Çin ziyareti sırasında Wei Jingsheng ile buluşmasından korkmaktaydı. Ancak ABD'de de Çin'in, ABD müsteşarına, seçtiği bir Çin vatandaşıyla konuşmasını yasaklıyormuş izleniminin de uyandırılmaması gerekliydi. Zira böyle bir durumda, Çin ile ABD arasındaki gerilimin artması ve iki ülke arasındaki ticari ilişkilerin bundan kötü etkilenmesi söz konusu olabilecekti.

"Böyle bir çıkmazdan nasıl kurtuldular?" diye sordu Marie Holzmann Wei Jingsheng'e, *Politique internationale*'de (Paris, Nr. 79/1998, s. 201 vd.) yayımlanan bir söyleşide. Cevap şöyleydi: "Hiç kimsenin kötü duruma düşmemesini sağlayacak bir strategem önerisini ortaya attım! Benim kendimi yorgun hissettiğimi ve taşrada dinlenmek için şehirden ayrıldığımı söylemek yeterli olacaktı. Jiang Zemin'in [Çin Parti ve Devlet Başkanı] beni ziyarete gelen temsilcisi, iki eliyle alkışladı. Bana, Christopher Çin'i terk eder etmez Pekin'e geri dönmeme izin verme ve bazı muhalifleri serbest bırakma sözü verdiler (ki bunu yerine de getirdiler)."

Wei Jingsheng'in bu olaydan sonra başına gelenler, başka bir sayfada yer almaktaydı (a.g.m., s. 203). Bu bağlamda dikkati çeken tek şey, strategemsel sorun çözmenin, Wei Jingsheng gibi bir muhalife de kesinlikle yabancı olmaması ve strategemsel düzlemde - noktasal olarak da olsa - en büyük rakibiyle mükemmel bir şekilde anlaşabilmesidir.

27.8. Kör Sürücüler ve Konuşan Sağır-Dilsizler

1934'te Clark Gable (1901-1960) aktris Loretta Young ile birlikte film çevirmekteydi. Onu baştan çıkardı ve buldukları her fırsatta seviştiler. Loretta hamile kaldı ama o zamanlar bağnaz olan Amerika'da evlilik dışı bir çocuk yüzünden kariyerini tehlikeye atmak istemedi. Katı bir Katolik'ti. Bu yüzden de kürtaj söz konusu olamazdı. Böylece 27 numaralı strategemi kullandı: Film şirketi, Loretta'nın hastalandığını ve bir yıl ara vermesi gerektiğini duyurdu. Muhabirler yataktaki Loretta'nın başucunda kabul edildiler. Orada yatıyor, kısık sesle konuşuyordu. Yüzünü de özellikle uçuk renkli boyatmıştı. Dokuz ay sonra gizli bir yerde kızı dünyaya geldi. Haftalar sonra Loretta yeniden sağlığına kavuştuğunu ve şükretmek için de öksüz bir çocuğu evlat edindiğini duyurdu (*Bild,* Hamburg, 28.6.1993, s. 4). 27 numaralı strategemin seks alanında kullanıldığı başka bir örnek de Kutsal Kitap tarafından aktarılmaktadır: Davut'un oğullarından Amnon hastaymış gibi yaparak üvey kızkardeşi Tamar'ı yanına çağırıp ona tecavüz eder (2. Sam 13).

Siyasetteki diplomatik hastalıklar ve sporda taktik sakatlanma denen davranışlarda olduğu gibi, devletten yardım almak için hastalık numarası yapmak da 27 numaralı strategem kapsamında değerlendirilebilir. İtalya'da kira yardımı alan kör otomobil sürücüleri veya konuşan sağır-dilsizlere ilişkin haberler Çin basınında bile kendilerine yer bulmuşlardır (*Işık-Günlük gazete,* Pekin 20.8.1996, s.3). Mannheim Eyalet Mahkemesi'nden iki yargıç, siyasal olarak tartışılan bir kararla, Alman Yargıçlar Birliği'nin onayıyla "sürekli hastalığa dayanan engellilik" nedeniyle görevlerinden alınmıştır (*Frank-*

furter Allgemeine Zeitung, 17.8.1994, s. 1; *Süddeutsche Zeitung,* München 2.9.1994, s. 10). 1993 Büchner Ödülü sahibi şair ve deneme yazarı Peter Rühmkopf'un bildirdiğine göre, Mayıs 1945'e kadar çetin bir yaşam savaşı verilmesi gerekti ki, buna ağzından kan gelen bir bayılına da dahildi. Vitamin eksikliği nedeniyle Rühmkopf dişlerinden kan çekip bayılmış numarasını inandırıcı kılabilmişti. Bu da onun bir hekim raporu almasını sağladı: "Savaş sonuna kadar yatalak" (Beatrice von Matt: "Poet und Prosamann [Şair ve nesirci]", *Neue Zürcher Zeitung,* 16/17.10.1993, s. 67). 1942 yaz sonlarında bütün Avrupa'daki Alman Silahlı Kuvvetleri mensuplarına bir hileci broşürü dağıtıldı. Bunda sırt ağrısı, sarı humma, hazımsızlık, kısmi felç, hafıza kaybı ve tüberküloz gibi rahatsızlıkların belirtilerinin varmış gibi gösterilebilmesi için gereken davranışlar yer almaktaydı (Ellic Howe: *Die schwarze Propaganda: ein Insider-Bericht über die geheimsten Operationen des britischen Geheimdienstes im Zweiten Weltkrieg* [Britanya Gizli Servisinin İkinci Dünya Savaşı'ndaki En Gizli Operasyonları Üzerine İçeriden Bir Rapor], München 1983, s. 246 vd.). Tarihçi, kültür teorisyeni ve tarih filozofu Arnold R. Toynbee (1889-1975), Birinci Dünya Savaşı'nda aktif hizmetten eski bir hastalığını bahane ederek kurtulmuştu (*Neue Zürcher Zeitung,* 10.1.1997, s. 48) ve Amerikalı şarkıcı Frank Sinatra da (1915-1998) "ruhsal dengesizliği"ne dayanarak aynı numarayı yapmıştı *(Basler Zeitung,* 10.12.1998, s. 16). Yazar Monika Maron (doğ. 1941, Berlin) bir keresinde Zürich'ten serbest yazar olarak yaşadığı Alman Demokratik Cumhuriyeti'ne dönüşünü, sahte bir ishal sayesinde bir hafta ertelemişti (*Neue Zürcher Zeitung,* 22.4.1996, s. 30). Ve 22 yılını Castro'nun hapishanesinde geçiren ve sempati kazanmak için felç taklidi yaptığı söylenen Kübalı şair Valladares de, anahtar deliğinden bakan gardiyanlar tarafından jimnastik alıştırmaları yaparken gözlemlenmiştir (*Neue Zürcher Zeitung,* 22.4.1998).

27 numaralı strategemin, hasta olduğu halde kendini sağlıklı göstermek şeklinde ortaya çıkan biçimine de sık sık rastlamak mümkündür. Örneğin politikacılarda: "Büyük politikacıların hastalıkları olduğundan az gösterilmekte, tehlikesizmiş gibi davranılmakta, yalanlanmaktadır" (*Bild,* Hamburg 20.1.1992). Woodrow Wilson

(1856-1924) en az iki kalp krizi geçirmişti ve görevlerini yerine getirebilecek durumda değildi. Ancak eşi ve doktoru bu durumunu görevinin son yıllarına kadar ustaca manevralarla sakladılar, öyle ki 4.3.1921'de görevi halefine devredene kadar ABD Başkanı olarak kaldı. Franklin D. Roosevelt ise özellikle kalp rahatsızlıkları nedeniyle Washington'un kuzeydeki bir banliyösü olan Bethesda'daki Naval Medical Center'a birçok kez sahte isimle yatmıştır. John F. Kennedy (1917-1963) ve doktorları, 1946 veya 1947'den itibaren Addison hastalığından muzdarip olduğunu ve iki kez ölümden döndüğünü saklamışlardır. François Mitterand'ın (1916-1996) kanser hastalığı gibi, daha önceleri Georges Pompidou'nun (1911-1974) ölümcül bir hastalığı da kamuoyundan saklanmıştır (*Die Weltwoche*, Zürich, 1.4.1993, s. 3)

27.9. Göğsünden Vuruldu, Ayağını Tuttu

Qin Hanedanı'nın (İ.Ö: 221-207) düşmesinden sonraki silahlı çatışmalar sonucunda 203 yılında Guangwu'da (Bugünkü Henan Eyaleti'nin Yingyang beldesinin kuzeydoğusunda) Xiang Yu (232-202) ile rakibi Liu Bang (doğ. 256 ila 247, ölümü 195) arasında, imparatorluk makamı için kişisel bir tartışma doğdu. Xiang Yu Liu Bang'ı düelloya davet etti. Liu Bang ise, her iki ordunun önünde, karşı tarafın askerlerinin moralini bozmak için Xiang Yu'nun suçlarını sayıp dökmeye başladı. Kendisini görevini sancaktarı, Xiang Yu'yu ise suç faili olarak cezalandıracağı ve öldürteceği bir haydut olarak gösterdi. Neden bir düellonun zahmetini üstlenecekmiş ki? Xiang Yu bu cevaba son derece sinirlendi ve gizli bir silahla Liu Bang'a ateş etti. Liu Bang göğsünden vuruldu, ama ayağını tutarak bağırdı: "Haydut beni ayağımdan vurdu." Böylece ağır yaralandığını düşmandan gizleyerek kendi birliklerinin moralini sağlamlaştırdı.

Liu Bang'ın iyileşmesinden daha bir yıl sonra Xiang Yu gerçekten öldü ve Liu Bang nihai olarak zafer kazanmış oldu (ayrıca bkz. 6.3, 7.6, 8.1, 12.1, 15.2, 15.11).

Xiang Yu'nun atışı üzerine Liu Bang'ın gösterdiği tepkinin açıklaması, şu sözlerde bulunabilir: "Her kim bir isabet aldığını belli ederse, hemen arkasından bir tane daha alır. O yüzden, tepki göstermemeye çalışılır" (Gregor Gysi, Demokratik Sosyalizm Partisi PDS'nin Meclis Grup Başkanı, *Zeitmagazin,* Hamburg Nr. 15, 8.4.1994, s. 15).

27.10. Ölü Numarası Yapmak ve Üzerine İşenmek

Fan Sui (?-İ.Ö.255) Wei Krallığı'ndandı (bu krallık, Bugünkü Henan Eyaleti'nin kuzeyini ve Shanxi Eyaleti'nin güney bölümünü kapsamaktaydı). Çeşitli devletlere seyahat etmiş ve ikna kabiliyetiyle bir dük tarafından hizmete alınmaya boş yere çabalamıştı. Şimdi ise Wei Kralı'nın yanında bir mevki beklemekteydi. Fakir haliyle önceleri Wei Krallığı'nın orta dereceli bir şeref sahibi olan Xu Jia'nın yanında çalışmaya başladı ve Qi Krallığı'na (Bugünkü Shandong Eyaleti'nin kuzeyinde) yapılan bir iyi niyet ziyaretinde ona eşlik etti. Qi Kralı'nın bir kabulünde sözü alan Fan Sui, kralı öylesine etkiledi ki, kral onu kendi hizmetine almak istedi. Fan Sui'ye altın, dana eti ve şarap göndertti. Fan Sui, armağanları kabul etmeye cesaret edemedi. Xu Jia ise armağanlardan bilgi sahibi olduğunda büyük bir öfkeye kapıldı. Zira Fan Sui'nin, Qi Krallığı'na Wei Krallığı'nın gizli işlerini aktardığını ve ihanet ettiğini sandı. Fan Sui'nin dana eti ve şarabı kabul etmesini, altını ise geri çevirmesini istedi.

Wei'ye geri döndüklerinde Xu Jia'nın Fan Sui'ye duyduğu kızgınlık hâlâ geçmemişti ve Başbakan Wei Qi'ye durum üzerine bilgi verdi. Başbakan, sarayın bir mensubuydu. Duydukları onu korkunç bir şekilde öfkelendirdi. Hizmetkarlarına, Fan Sui'nin kırbaçlanması emri verdi. Onun kaburgalarını kırıp dişlerini çektiler. Fan Sui ölü numarası yaptı. Onu bir hasıra sarıp dışarı attılar. İmparator o sırada bir ziyafet veriyordu. Şarabı öven ziyaretçiler Fan Sui'nin üzerine işediler. Böylece, aptalca konuşmalara karşı yaşayanların gözünü korkutmak için bilinçli olarak onun ölüsünü aşağılıyorlardı. Fan Sui hasırın içinden bir bekçiye gizlice yalvardı: "Beni buradan çıkarırsan

seni cömertçe ödüllendiririm." Bunun üzerine bekçi, hasırdaki cesedi dışarıya taşıyıp atmak için izin istedi. Sarhoş İmparator buna izin verdi. Böylece Fan Sui kaçmayı başardı. Önceleri saklandı ve adını Zhang Lu olarak değiştirdi. Qin Krallığı'nın elçisi Wang Ji'nin dikkatini çekmeyi başararak, onunla birlikte Qin'e gitti ve 23 numaralı strategem ifadesinin yaratıcısı oldu (23.1).

27.11. Sahte Ölümle Gerçeği Bulma

Molière'in 1673'te Paris'te ilk kez sahnelenen bale komedisi *Zor Hasta*'da zor hasta Argan'ın ikinci eşi Béline, kocasının ölümünü beklemektedir. O ise gerçekte Cléanthe'ı seven kızı Angélique'i, sürekli kendisiyle ilgilenecek bir doktorla evlenmeye zorlamak istemektedir. Argan bakar kördür. Ne hastalığının ne de Béline'in aşkının sahteliğinden şüphelenir. Doktor kılığında ortaya çıkan hizmetçi Toinette'in sayesinde Argan önce karısı Béline'e, sonra da kızı Angelique'e ölü taklidi yapar. Béline sevinçten havalara uçarken, Angelique babası için gerçekten ağlar. Bu ona dokunur ve sevenlere bir ihsanda bulunur.

Bu durumda 27 numaralı strategem, bilgilendirme strategemi olarak kullanılmaktadır. Argan strategem uygulayarak eşinin ve kızının gerçek duygularını anlar ve bu sayede gerçeğe uygun sonuçlar çıkartır. Shakespeare'in *IV. Henry*'sinde Falstaff bir çatışmada yaralanıp ölü taklidi yaptığında ise 27 numaralı strategem bilgilenmeye değil, yaşamını sürdürmeye yaramaktadır.

27.12. Yerde Yatan Çelik Miğfer

"Düşmanın keskin nişancısı, Gontscharow'un gözetlemesini ve ateş etmesini engelliyordu. Karşılıklı bekleyiş kimseye yaramayınca Gontscharow bir hileye başvurdu. Göğüs zırhının üzerine bir miğfer yerleştirdi. Faşist keskin nişancı hemen ateş etti. Gontscharow ellerini kaldırarak çelik miğferle birlikte kendini yere attı. Bu sabah erken

saatlerde olmuştu. Akşama kadar Gontscharow en küçük bir yaşam emaresi göstermedi. Düşman nişancısı zaman zaman rasgele bir atışta bulunarak, Sovyet nişancısının yerinde değişen bir şey olmadığından emin olmaya çalışıyordu. Ama Sovyet nişancısı hiçbir provokasyona gelmiyordu ve ancak karşı taraf konumunu korumasız bıraktığında ve başka hedefleri takip etmeye başladığında Gontscharow doğru anı kollayarak düşmanı tek atışta öldürdü. Hile ve mukavemet zafer kazanmıştı" (Verlag des Ministeriums für Nationale Verteidigung [Milli Savunma Bakanlığı Basımevi] [der.]: *Kriegslist und Findigkeit* [Savaş Hilesi ve Yaratıcılık], Berlin - DDR 1956, s. 35).

27.13. Strategemle Kazanılan İnsan Hakkı

1991 yılı başında Pekin operasının 200'üncü yıldönümü şerefine Pekin'de düzenlenen 24 günlük bir festivalde sahnelenen operalardan biri de *Yuzhoufeng (Gökkılıç)* idi. Gökkılıç sahibinden çalınır ve İmparator'un malikanelerinden birine getirilir. Sonra da kılıç sahibinin, İmparator'u öldürmeyi planladığı iddia edilir. Ancak operada anlatılan başka bir strategem davranışı burada incelenecektir. Buna göre, İngilizce konuşan edebiyat çevrelerinde operanın adı *Gökkılıç* değil, *Beauty Defies Tyranny* [Güzellik Tiranlığı Yeniyor]dur.

Olay İ.Ö. 208 yıllarında geçmektedir. Kötü bir karakter olan İmparator, bir bakanın kızıyla, babasının rızasıyla, ancak kızın iradesine karşın evlenmek istemektedir. Kız da, çaresizlik içinde deli rolü oynar.

Operanın yedinci sahnesinde babasına karşı ruh hastası numarası yapar. Kendisini yere atarak bağırır: "Göğe çıkmak istiyorum! Göğe çıkmak istiyorum!"

Babası cevap verir: "Gök çok yükseklerde, oraya kadar çıkamazsın."

Kız bağırmaya devam eder: "Yere girmek istiyorum, yere girmek istiyorum!"

"Yer çok kalın, üstelik kapısı da yok!" der babası.

Kız bağırır: "Sen benim..."
"Babanıın" diye sözünü keser babası...
"Oğlumsun" deyiverir kız.
"Aptal şey", der alınmış olan baba.

Sekizinci sahnede kız şarkı söyleyerek bundan sonra yapacağı şeyleri düşünür. Eşi olacak İmparator'u görmek istemektedir. Aklı başında değilmiş gibi davranarak, İmparator'un bütün kötü işlerini sayıp döker. İmparator da büyük bir hayal kırıklığıyla, onunla evlenmekten vazgeçer.

Operanın sahneleri, yalnızca alkışlanan sahne figürleriyle bağlantılı da olsa, bireyi koruyan bir hukuk düzeninin yokluğunda Çinlilerin, zaman üstü ve kültür üstü insan haklarını - burada eş seçme özgürlüğünü (İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi m. 16 b. 2) - gerçekleştirmek için nasıl strategemlere sarıldıklarını gösteren bir örnektir (aynı zmanada bkz. 26.11).

Pekin operası *Gökkılıç*'ın içeriği tamamen kurgudur. Delilik rolü yapılan gerçek bir olay ise, Bangzi-Eşlikli çağdaş bir Hebei- yerel operasında anlatılmaktadır. "Bangzi", farklı uzunluklarda iki tahta tokmaktan oluşan geleneksel bir Çin vurma çalgısıdır. Pekin'deki 1994 İlkbahar Şenliği'nde Tianjin'li bir trup tarafından sahnelenen operanın adı *Yuan Kai Deli Rolü Yapıyor*'dur ve Ming Hanedanı'nın ilk İmparatoru Taizu'nun (1368-1398) yönetimi sırasında haksızlığa uğrayan, deli rolü yaparak yaşamını kurtaran Denetçi Yuan Kai'nin öyküsünü anlatmaktadır.

Çin basını, deli rolü yapılmasına gerek iyi gerek kötü yönden yaklaşabilmektedir. "Dörtler Çetesi"nin, kendisine karşı yürütülen kampanyadan deli numarası sayesinde yara almadan kurtulan yüksek düzeyli bir üyesinin (*Halk Gazetesi,* Pekin 8.9.1979) ve ruh hastalığı rolü yaparak cezasının on yıllık bir kısmını çekmeden kurtulan bir hırsızın (*İşçi Gazetesi,* Pekin 26.4.1998, s.1) haberleri gibi, kumpanyasındaki yozlaşmış yaşamda yer almak istemeyip deliymiş gibi davranan asker Zhang Daidong (*Çin Gençlik Gazetesi,* Pekin 11.6.1966, s.3) ve ABD ve Guomingdang Hükümeti tarafından Chonqing'de (Sichuan Eyaleti) kurulan bir toplama kampında deli rolü yaparak sezdirmeden Çin Komünist Partisi yararına çalışmala-

rını sürdürebilen Komünist Yeraltı Savaşçısı Han Zidong'un öyküleri (*Resimli Roman Dergisi,* Pekin Nr. 10, 1985, s. 2 vd.) de bunlar arasında yer almaktadır.

Deli rolü yapılması, Çin'de çok eski bir korunma yöntemidir. Yin Hanedanı'nın (aktarıldığına göre İ.Ö.1174-1112) son hükümdarı Göğün Oğlu Zhou'nun (bkz. 25, Giriş) sarayında Prens Ji yaşamaktaydı. Sonraki zamanlarda Çin tarih yazınında karanlık bir tiran olarak yansıtılan hükümdara karşı muhalefette bulunmuştu. Daha sonra da kovuşturmadan kurtulabilmek için deli numarası yaptı Böylece, yaşamına ve sağlığına halel gelmeden köle olarak tutulmayı başardı. Zhou Hanedanı'nın (yakl. İ.Ö. 11. yy - 256) kurucusu tarafından Yin Hanedanı yıkıldığında yeniden özgürlüğünü kazandı. Prens Ji, *Dönüşümler Kitabı*'nda şu şekilde ölümsüzleştirilmiştir: "Prens Ji gibi, ışığın karanlıklaştırılması. Sebat teşvik edicidir."

27.14. Davut'un Sakalındaki Tükürük

Saul'den kaçışı sırasında Davut, Gath Kralı Achis'e gelir. Saraydakiler onu tanırlar ve Achis'e şöyle derler: "Diyarın kralı bu Davud değil mi? Rakslarda birbirine:

Saul vurdu binlerini,
Davud da on binlerini,

diye terennüm etmeleri bunun hakkında değil midir? Ve Davud bu sözleri yüreğine koydu, ve Gat Kralı Akişten çok korktu. Ve onların önünde tavrını değiştirdi, ve onların elinde kendisini deli gösterir, ve kapının kanatlarını tırmalardı, ve salyasını sakalına akıtırdı. Ve Akiş kullarına dedi: İşte, görüyorsunuz ki, adam delidir; niçin onu yanıma getirdiniz? Ben delilere muhtaç mıyım ki, önümde delilik etsin diye bunu getirdiniz? Bu benim evime girer mi?"

Davut'un öyküsünde görülen numaradan delilik, Çin'de olduğu kadar batıda da eski zamanlardan beri uygulanmaktadır. Edebiyatta özellikle, Truva'ya savaşa gitmesi gerekirken, bir kahinin, ancak 20 yıl sonra dönebileceğini söylemesi üzerine deli rolü yapan Odysseus tanınmaktadır. Öyküde Odysseus'un numarası, Palamedes'in 13 nu-

maralı strategemi kullanması sayesinde açığa çıkarılır. Shakespeare'in Hamlet'i de, yöntemsel olarak delilik rolü yapar. Tarihsel kişiliklerden Fransız mutlakiyetinin, Fransa'nın Avrupa üzerindeki öncelikli egemenliğinin kurucusu, Güneş Kral'ın babası Kral XIII'üncü Louis (1601-1643), gençliğinde annesinin naipliği altında yaşamını kurtarmak için deli çocuğu oynadığını iddia etmiştir.

Nation of Islam tarikatının propagandacısı Malcolm X (1925-1965), İkinci Dünya Savaşı'na ve daha sonra Kore Savaşı'na gitmekten, başarılı paranoyak taklidi sayesinde kurtulmuştur. Kızıl Khmerler 1975'te Kamboçya'nın başkenti Pnom Penh'i yağmaladıklarında, entelektüeller anında vurulmaktaydı. Dr. Haing Ngor (1951-1996) ise, zihinsel engelli taksi şoförü rolü sayesinde kurtuldu. 1979'da Tayland üzerinden ABD'ye kaçınayı başardı. Hollywood filmi *Killing Fields*'te (Ölüm Tarlaları) yıldız oldu ve 1984'te bir Oskar kazandı.

27.15. At Arabacısı Olan Başbakan

Fan Sui, Zhang Lu adı altında Qin Krallığı'nın Başbakanlığı'na kadar yükselmişti. Wei Devleti'nde hiç kimse, Zhang Lu'nun gerçek kimliğini bilmiyordu. Orada Fan Sui'nin uzun zaman önce öldüğü sanılmaktaydı. Wei Kralı, Qin'in, Han Devleti'ne ve kendi ülkesine saldırma planları yaptığını öğrendi. Bunun üzerine Xu Jia'yı Qin' e gönderdi. Yıllar önce yanlış şüpheleriyle Fan Sui'nin kırbaçlanmasına neden olan da, Xu Jia'nın kendisiydi (bkz. 27.10).

Fan Sui, Xu Jia'nın geleceğini öğrendiğinde, paspal giysiler giyerek yayan olarak Xu Jia'nın kaldığı yere doğru yola çıktı. Xu Jia kendisini gördüğünde, hayret içinde bağırdı: "Fan Amca, demek hala yaşıyorsun!" - "Evet" diye cevap verdi Fan Sui. Xu Jia gülümseyerek sordu: "Şimdi Qin Kralı'nın danışmanı oldun mu?" - "Hayır" diye cevap verdi Han Su, "Wei Başbakanı tarafından haksızlığa uğradıktan sonra buraya kaçtım. Qin Kralı'na danışmanlığını önermeye nasıl cüret edebilirdim ki?" - "Ne yapıyorsun peki?" diye sordu Xu Jian - "Uşak olarak çalışıyorum".

Xu Jia, ona acıdı ve oturmasını ve kendisiyle yemek yemesini rica etti: "Demek o derece düştün." Bu sözlerle Zu Jia ona kendi kalın ipek üstlüğünü hediye etti ve sordu: "Qin Başbakanı Zhang Lu'yu tanıyor musun? Duyduğum kadarıyla, kralla arası çok iyiymiş ve bütün idari işler hakkında onun kararı geçerliymiş. Görevlerim gereği burada kalıp kalamayacağım da ona bağlı. Ona yakın kimseyi tanıyor musun?" Fan Sui cevap verdi: "Efendim onu iyi tanır, hatta ben bile onun yanına kabul edilirim. Size Bay Zhang ile bir buluşma ayarlayabilirim." - "Atlarım çok yorgun ve arabamın tekerlekleri hasarlı. Büyük bir dört dingillim olmadan huzura çıkamam." Fan Sui onu yatıştırdı: "Efendimin size bir dört dingilli ödünç vermesini isterim."

Bir süre sonra Fan Sui bir araba ve atlarla geri döner. Dört dingilliyi kendisi sürmektedir ve Xu Jia'yı Başbakanlık konutuna götürür. Oradaki hizmetliler, Fan Sui'nin yolundan alçakgönüllülükle çekilirler, bu da Xu Jia'yı şaşırtır. O sırada tam Başbakanlık konutunun giriş kapısına varmışlardır. Fan Sui Xu Jia'ya şöyle der: "Burada bekleyin. Geldiğinizi haber vereyim." Xu Jia, kapının önündeki arabanın içinde hayli uzun bir zaman bekler ve daha sonra kapıcıya sorar: "Fan Amca nerede kaldı?" - "Burada Fan Amca diye biri yok" yanıtını alır. "Beni buraya getiren adamı kastediyorum." - "O bizim Başbakanımız Zhang Lu'ydu." Xu Jia'nın ayakları birden yere basar ve bir tuzağa düştüğünü fark ediverir. Omuzlarını açar, dizleri üzerine düşer ve Fan Sui'ye kadar yerde sürünür. Fan Sui kendisini azametli bir çardağın altında, bir hizmetliler ordusunun arasında karşılar. Xu Jia başını yere vurur ve merhamet diler: "Hiçbir zaman, en yüksek göklere çıkacağınızı düşünemezdim... Kaynayan bir kazanda haşlanmayı hak ediyorum... Yaşamım sizin ellerinizde."

Bunun üzerine Fan Sui, Xu Jia'ya üç suçunu sayar: Xu Jia kendisini haksız bir şekilde düşman bir devletle işbirliğiyle suçlamış ve Wei Başbakanı'nın huzurunda bununla itham etmiştir. Bundan sonra, Fan Sui'nin ayakyoluna atılmasına seyirci kalmıştır. Son olarak da, sarhoşken Fan Sui'nin üzerine işemiştir. Ancak kendisine ipek elbiseyi armağan ettiği ve böylece eski arkadaşlık duyguları gösterdiği için onun yaşamını bağışlayacaktır. Bu sözlerle onu serbest bırakır.

Sima Qian (doğ. yakl. İ.Ö. 145) tarafından *Tarihsel Tasvirler* adlı eserde aktarılan bölümde Fan Sui 27 numaralı strategemi kullanarak Xu Jia'yı sınar ve bu sayede, gerçek statüsünü açığa çıkardığında yarattığı şoku daha etkili kılar. Daha Fan Sui'nin Xu Jian ile yeniden karşılaşmasındaki strategemsel yapı dahi, bir tiyatro oyunu gibidir. Sahne sanatının bundan ilham alması ve iki aşamalı karşılaşmanın *Hediye Edilen İpek Kaftan* Pekin operasında anlatılmasına şaşırmamak gerekir.

27.16. Sessiz Konuk

20'nci yüzyılın başlarında Çin'deki yabancılar bir sahne gösterisi düzenlemişlerdi. Konuklar arasında yalnızca tek bir Çinli bulunmaktaydı. Gösterinin başında yabancılar sahnede olan bitenle ilgilenmekteydi. Ancak ilerleyen dakikalarda ilgi Yalnız Çinli'ye döndü. Çinli tam anlamıyla kupkuru, zavallı ihtiyar bir yerlinin görüntüsüne sahipti. Yabancılar buna çok şaşırmışlardı.

Önceleri sessizce birbirleriyle fısıldaştılar. Bir süre sonra artık gösteri yerine yalnızca bu Çinli'yle ilgilenmeye ve birbirleriyle yüksek sesle tartışmaya başladılar. Bu ihtiyarın hiçbir şeyi anlamasını mümkün görmedikleri için, rahatlıkla her türlü yorumda bulunabileceklerini düşünüyorlardı. Üstelik de Çinlinin görüntüsü, söyleyecekleri hiçbir şeyi abartılı veya aşırı göstermeyecek bir şekildeydi. Çinli sırasında boylu boyunca yatmaktaydı. Ruhu bedenini uzun zaman önce terk etmiş gibi cansız görünüyordu. Böylece, insanların etrafında toplanıp gevezelik etmesine ses çıkarmıyordu.

Yabancılar aralarında heyecanla konuşmaya ve söyledikleri sözlere hiçbir şekilde dikkat etmemeye başladıktan sonra Çinli birden yerinden kalkarak sahneye yöneldi. Oraya vardığında acınası hali üzerinden bir anda gidivermiş gibiydi. Ağzından bir İngilizce sözler silsilesi dökülmeye başladı. Sivri bir şekilde izleyiciler arasındaki yabancıların kendisi hakkındaki alaylı sözleri ve hakaretlerini eleştirdi. Sonra da cam gibi berrak bir sesle şöyle konuştu: "Açıkça duyun: Burada Çin topraklarındayız. Siz bizim konuklarımızsınız, ama konuk rolünü ev sahibine dönüştürüyorsunuz [39 numaralı strategem]

ve ev sahibine karşı bütün ölçütlerin üzerinde saygısızca davranıyorsunuz. Şunu saptıyorum: Bugün olan bitenler, bizim kadim doğu kültürümüzün ve medeniyetimizin, siz batılılara göre çok daha üstün olduğunun bir kanıtıdır." Bundan sonra Çinli, Fransızca ve Almanca bazı yorumlarda da bulunup, dimdik vücuduyla orayı terk etti.

Geriye gözleri ve ağızları açık kalmış bir yabancılar grubu kalmıştı. Kendini göstermeyen izleyicinin, o zamanlar çok ünlü bulunan Gu Hongming (1856-1928) olduğunu daha yeni anlamışlardı. Malakka kıyılarında (günümüzdeki Malezya) doğan Hongming, Almanya, Fransa ve İngiltere'de eğitim görmüştü. Edinburgh Üniversitedi'nde 1877 yılında M.A. derecesini almıştı. Birçok Avrupa diline hakimdi. Avrupa'dan döndükten sonra, Kanton ve Wuchang Genel Valisi Zhang Zhidong'un (1837-1909) görevi sırasında, uzun yıllar boyunca onun sekreteri olarak çalışmıştı. 1911 İhtilali'nden sonra Konfüçyüsçülüğü yücelten ve yeni kültürün karşıtı bir kişilik olarak, Pekin Üniversitesi de dahil olmak üzere çeşitli yerlerde ders verdi. Almanca yayımlanan çeşitli eserleri arasında, *Chinas Verteidigung gegen europäische Ideen* [Avrupalı Fikirlere Karşı Çin'in Savunması] (Çince'den çev. Richard Wilhelm, Jena 1911) de yer almaktadır.

Bu bölüm, 1996'da Hainan'da yayımlanan özyaşam öyküsünden alınmıştır ve Pekin'de yayımlanan aylık dergi *Renwu (Kişilikler)*'nun 1998 Haziran sayısında da basılmıştır. Bu yazının başlığı, "Gu Hongming, Dilenci Kılığına Giren Büyük Bilge"dir. Bu gibi öykülerin yayılmasının bir nedeni, Çin Halk Cumhuriyeti'nde 1996'dan beri güçlenen yurtseverlik propagandasına bağlanabilir. Devletin sürdürdüğü bu propagandanın da strategemsel nitelikte olduğu ileri sürülmektedir (krş. Maria Hsia Chang: "Chinese Irredentist Nationalism: The Magician's Last Trick [Çin Yayılmacı Milliyetçiliği: Büyücünün Son Numarası]", *Comparative Strategy,* Washington D.C. cilt 17 No.1 1998, s. 83 vd.).

Gu Hongmin önce kendisini aptal ve zayıf akıllı olarak göstermiş, bu sayede de kaba yabancılara daha etkili bir ders vermeyi amaçlamıştır. Davranış biçiminde yalnız 27 numaralı strategemden yararlanmamakta, aynı zamanda söylevi sırasında açıkça değindiği 30 numaralı strategeme de göndermede bulunmaktadır.

Benzer strategem kullanımı örneklerine, batıda da rastlanmaktadır: "Kendine özgü bir şekilde, sahte bir naifliğin arkasına saklanmayı ve bu şekilde rakibinin maskesini düşürmeyi biliyordu." Lausanne Üniversitesi'nin eski rektörü Pierre B. Ducrey'in, bu davranış şeklini örnek göstererek "hileci" olarak gösterdiği kişi, İsviçreli tarihçi ve yayıncı Jean-Rudolf von Salis'tir (" 'Immer versucht, Mensch zu sein': Trauerfeier für Jean-Rudolf von Salis [1901-1996] in Brunegg ['Hep insan olmaya çalıştı': Jean Rudolf von Salis'in anısına Brunegg'de yapılan anma kutlaması]", *Tages-Anzeiger,* Zürich 18.7.1996, s.9). Edebiyat eleştirmeni Marcel Reich-Ranicki (doğ. 1920) kendisini "görüntüde komik duruma düşürmeye ve sonra sağlıklı bir anlayış yardımıyla sorunları şaşırtıcı bir biçimde çözmeye" sürekli hazır durumda bulunmasıyla veya kendisini biraz aptal yerine koyarak diğerlerini konunun dışına çıkarmasıyla insanları hayran bırakmaktadır ("Der Herr der Bücher [Kitapların Efendisi], *Der Spiegel,* Hamburg Nr. 40, 1993, s. 272, 279). Ve Çin'e geri dönecek olursak: "Bununla ne demek istediğinizi bilmiyorum." Çin Başbakan Yardımcısı Zhu Rongji, İsviçre'ye yaptığı bir ziyarette kendisine yöneltilen, muhaliflerin neden sürekli tutuklanma ihtiyacı hissedildiği sorusuna bu şekilde yanıt veriyor ve ekliyordu: "Ne demek istediğiniz gerçekten anlamıyorum" ("Zhu Rongji zeichnet rosiges Bild von China [Zhu Rongji, Pembe Bir Çin tablosu çiziyor]", *Neue Zürcher Zeitung,* 26.1.1995, s.13).

27.17. Austerlitz Meydan Savaşı

Austerlitz Meydan Savaşı'nın hazırlığı, "her şeyden önce çok iyi bir aktörün eseridir" diye yazar *Austerlitz, 2 décembre 1805* [2 Aralık 1805] adlı kitabında Napolyon'dan (1769-1821) söz eden Roger Grosjean. Roger Grosjean'ın saptamasına göre Napolyon'un amacı, "kendisini aynı anda hem aptalca cesur, hem de korkak göstererek", düşmanı çatışmaya çekmekti ve "ülkeleri bütünüyle bir hokkabaz sahnesine dönüştürmek, büyük bir taktikçinin en üstün sanatı"ydı

(a.g.e., aynı zamanda bkz. Christopher Duffy: *Austerlitz 1805,* Londra 1977, s. 76 vd.).

Li Bingyan'ın, strategem kitabında Austerlitz Meydan Savaşı'nın 27 numaralı strategemin fevkalade bir örneği olarak gösterilmesi, şaşırtıcı değildir. Napolyon'a karşı özellikle Avusturya ve Rusya tarafından yürütülen Üçüncü Koalisyon savaşında, Napolyon Viyana'nın alınmasından sonra Rus ordusunu Olmütz'e kadar takip etmişti. Rus Çarı Alexander (1777-1825), "deneyimsiz, genç bir hükümdardı. Generali Kutusow'un Napolyon önünde geri çekilmesinden usanmıştı. Rus ordusunun onurlu gelenekleri [...] Alexander ve arkadaşlarının zaferden daha da emin olmasını sağlamıştı. Savaşı tek başlarına ve hızla bitirmek istiyorlardı [...]" (Walter Stocklaska: *Die Schlacht von Austerlitz* [Austerlitz Çatışması], Brünn 1905, s. 11). Buna karşılık Kutusow, nihai bir savaşla Rus ordusunun tamamen yok edilmesi tehdidiyle karşı karşıya kalacağı düşüncesini savunuyordu. Ona göre ordu çekilmeye devam etmeli ve Prusya'nın Fransa'ya karşı savaşa girme kararı beklenmeliydi.

Napolyon, Rus yönetimindeki fikir karşıtlıklarından haberdardı. Kusutow'un fikirlerini kabul ettirerek hızlı bir zafer fırsatını Napolyon'un elinden almasından ve uzun süreli bir savaşın içine çekilmekten korkuyordu. Bu nedenle, Li Bingyan'ın anlatımıyla, Rus ordusu üzerindeki baskının azaltılması emrini verdi ve barış duyargalarını uzatınaya başladı.

"Napolyon bir aktör gibi" diye aktarıyor Li Bingyan, "ne yapacağını bilemiyormuş, güçsüz ve beceriksizmiş ve en çok bir silahlı çatışmadan korkuyormuş gibi davrandı. Bu da Çar Alexander'in, Fransız ordusunu yenmek için en uygun fırsatın eline geçtiği inancını güçlendirdi. Çara göre Napolyon gibi kibirli bir imparator, ancak gerçekten başka çıkış yolu kalmadığında barış dilerdi. Böylece yanlış değerlendirmede bulunan Çar Alexander, Kusutow'un uyarılarını bir kenara atarak, ordusunu Fransızlarla savaşa yöneltti. Tuzaklarına düştü ve sarsıcı bir yenilgi yaşadı."

27.18. Tanrıdan Korkan Derebeyi

Kuzey Song Hanedanı (960-1127) döneminde Çin'in güneyinde tanrıları ve ruhları yüceltme adeti yayılmıştı. 1053 yılında Di Qing (1008-1057; bkz. 8.4, 11.3), Zhuang Halkı'nın bir beyi olan Nong Zhigao'ya karşı bir sefer başlattı. Kendi devletini kurmuş ve 1052 yılından itibaren Song Hanedanı'nın topraklarına saldırarak bunları ele geçirmeye başlamıştı. Di Qing Guilin'e (bugünkü Zhuang Halk topluluğunun özer bölgesi Guangxi'de) vardığında, birliklerine sofuluk numarası yaparak konuştu: "Bu seferin nasıl sonuçlanacağını şu anda kimse bilemez." Bunun üzerine 100 bakır sikke alarak tanrılara seslendi: "Düşmanı yeneceksek, yere atacağım bütün bu paraların yazısız yüzü yukarıya bakacaktır." Yanındakiler onu bu kararından döndürmeye çalıştılar: "Bu işe yaramazsa, birliklerin morali çok kötü etkilenir."

Di Qing, karşı çıkanları dikkate almadı. Binlerce askerin gözleri önünde elini yukarı kaldırarak bir hareketle bütün sikkeleri yere attı. Ve hayret: Bütün paraların yazısız yüzü yukarıya bakıyordu. Bütün ordu çılgınca sevinç naralarıyla dağlarla ovaları inletti. Di Qing de son derece heyecanlanmış görünüyordu. Sikkelerin, ortalarındaki dört köşe deliklerden yere çakılmalarını emretti. Daha sonra yeşil bir örtüyle hepsinin üzerini örttü. Şöyle dedi: "Zaferimizden sonra dönüşümüzde tanrılara şükredeceğiz ve paraları yerden toplayacağız." Di Qing Nong Zhigao'yu yendi ve Nong Zhigao da Yunnan Eyaleti'nde gözden kayboldu.

Di Qing sikkelerin çakılı olduğu yere geri döndüğünde, onları toplattı. Yanındakiler toplanan sikkeleri incelediğinde, her iki yüzlerinin de aynı olduğunu gördüler.

27.19. Rahibeler Manastırındaki Dilsiz Bahçıvan

Masetto, rahibeler manastırında bahçıvan olarak çalışabilmek için dilsiz numarası yapar. Rahibeler, yeni bahçıvanın dilsiz olduğuna ve sırlarını açığa dökmeyeceğine inandıklarından, rahibe çıraklarından

başrahibeye kadar her biri onunla gizlice yatar. Bu artık Masetto'ya bile fazla gelmiştir. Başrahibe kendisini odasına çekmek istediğinde, birden konuşmaya başlar ve rahibelerin tatminsizliğinden şikayet eder. Onlar da, Masetto'nun da hoşuna giden bir şekilde, çevredeki insanları, Masetto'nun, onların duaları sayesinde ve kutsal manastır yöneticisinin hizmetleri sahibinde sesine kavuştuğuna inandırmaya karar verirler ve Masetto'yu temsilci seçerler. Onun çeşitli görevlerini de akıllıca bir şekilde paylaşarak, artık fazla iş yüklenmemesini sağlarlar (Giovanni Boccaccio: *Männer und Frauen. Geschichten aus dem Decameron.* İtalyanca'dan çev. Kurt Flasch, München 1997).

27.20. Petrus İsa'yı İnkar Ediyor

MATTA, 26: "Petrus dışarıda avluda oturuyordu. Bir hizmetçi kız yanına gelip dedi: Sen de Galileli İsa ile beraberdin. Fakat o, hepsinin önünde: Senin ne dediğini bilmiyorum, diye inkâr etti. Kapıya çıkınca başka bir hizmetçi kız onu görüp orada bulunanlara dedi: Bu adam da Nasıralı İsa ile beraberdi. O ise, and ile: Ben o adamı tanımam, diye yine inkâr etti. Biraz sonra orada duranlar gelip Petrusa dediler: Gerçek sen de onlardansın; çünkü söyleyişin seni bildiriyor. O zaman: O adamı tanımam, diye lanet ederek and etmeye başladı. Ve hemen horoz öttü. Petrus İsa'nın: Horoz ötmeden önce, beni üç kere inkâr edeceksin, demiş olduğunu hatırladı. Ve dışarı çıkıp acı acı ağladı."

Hakikati tam sözlük anlamıyla anlamayan münferit batılılar, Petrus'un 27 numaralı strategemi kullanma şekline dayanırlar. Bayern'li politikacı Franz Josef Strauß (1915-1988) şöyle demiştir: "Aziz Petrus üç kez yalan söylemiş ve buna rağmen papa olmuştur" (*Der Spiegel,* Hamburg Nr. 20, 1999, s. 163).

27.21. Katyn Üzerine Diplomatik Cehalet

Britanya Gizli Servisi, henüz İkinci Dünya Savaşı sırasında, Stalin'in Doğu Polonya'yı işgalinden sonra 15.000 Polonyalı memuru Katyn'de öldürttüğünü biliyordu. Yeni yayımlanan Britanya dokümanları, bu bilginin saklı tutulduğunu belgelemektedir. Belgelere göre, Britanya Gizli Servisi'nin özel operasyonlar servisi, Katyn'deki mezarların 1943'teki keşfini Alman propagandası olarak gösterme görüşündeydi. Aksi takdirde, Sovyetler Birliği ile kurulan ittifak bozulabilir ve "Almanlarla aynı suçları işleyen bir devletle birlik olduğumuz" izlenimi uyanabilirdi. Moskova, Sovyet Gizli Servisi'nin Polonyalıları öldürttüğünü ancak 1990'da kabul etti (krş. *Frankfurter Allgemeine Zeitung,* 13.6.1995, s.8).

27.22. Gayrimümeyyizler İçin Felsefe

Filozofların gizli naipliğine soyunan düşünür Leo Strauss'a göre (1899-1973), doğanın keşfi felsefenin eseridir. Ancak bu keşif, açıkça hepsinin gayrimümeyyiz olduğunu düşündüğü normal ölümlülere "büyük acılar" hazırlayacaktır. "Bulduğu şeyler ahlaksal emirler değil, gerçekler, *conditio humana* üzerine acımasız, rahatsızlık verici gözlemlerdir: 'Eksoterik [geniş kitlelere yönelen] edebiyat, birçok insana acılar vereceği ve bu insanlar da anlaşılabilir bir şekilde kendilerini rahatsız edici hakikatle yaralayan kişiye acı verecekleri için aklı başında bir insanın dile getirmekten kaçınacağı temel hakikatler olduğundan yola çıkar.' Siyasal felsefe böylece bir aldatmaca stratejisine dönüşür (Zoran Andric: "Größte Schmerzen bei der Entdeckung der Natur [Doğanın Keşfindeki En Büyük Acılar]", *Süddeutsche Zeitung, Haftasonu Eki/Edebiyat,* Münchem 16/ 17.11.1996).

"Sansür koşulları altında ve kovuşturma tehlikesi altında kaleme alınan" felsefe yazılarında (Heinrich Meier: *Die Denkbewegung von Leo Strauss* [Leo Strauss'un Düşünce Hareketi], Stuttgart vs. 1996, s. 32), bir öğretinin "iki yönlü, eksoterik-ezoterik" (H. Meier, a.g.e., s. 30) bir şekilde yansıtılması anlamlı, hatta gerekli olabilir. Ancak

Leo Strauss'ta söz konusu olan, yalnızca sansürden kaçmak değildi. Ona göre din toplumun refahı için gereklidir; ancak dinin kurgudan ibaret olduğunun kamuya açıklanması, bütün iyileştirici etkisini ortadan kaldıracaktır. Bu nedenle filozof, bunun gibi "tehlikeli hakikatler"i (ibid.) eksoterik yazılarıyla yayamaz, yaydığında ise, bunun içindeki gerçek mesajın ancak eksoterik metni ezoterik olarak çözümleyebilecek okuyucular tarafından anlaşılabileceği şekilde davranmak zorundadır. "Eksoterik-ezoterik ikiyüzlülük, [...] filozof olmayanları felsefeden koruma denemesidir" (Heinrich Meier, a.g.e., s. 32).

Felsefenin bu şekilde kavranışında şüphesiz 27 numaralı stratagemden izler bulmak mümkündür: Filozof kendisini geniş kitlelere karşı aptal göstermekte, onların hoşuna gidecek bir dil kullanmakta, "vahim durumlarda düşüncesinin özünü" gizlemekte (Georg Tamer: "Religion als Instrument: der zweite Band der *Gesammelten Schriften* von Leo Strauss [Araç Olarak Din: Leo Strauss'un *Toplu Yazılar*'ının ikinci cildi]", *Neue Zürcher Zeitung,* 10/11.1.1998, s. 68) ve gerçek görüşlerini yalnızca kendi eşitleriyle olan iletişiminde dile getirmektedir.

27.23. Kızıl Güneş Altında Siyah Yazarlar

Çin "Kültür Devrimi"nden (1966-1976) bir sahne: "Bazı yaşlı yazarlar toplantı meydanında eleştiriye tabi tutulduklarında kızgın yaz güneşi, alazlı bir alev gibi yanıyordu. Kendilerini kızgın bir tavadaki karıncalar gibi hissediyorlardı. Dayanılmaz bir durumdu. O sırada tartışmayı yöneten oturum yöneticisi haykırdı: 'Siyah [siyah o sıralarda sınıf düşmanlarının rengiydi] yazarlar toplantıyı terk etmelidir!' Birkaç yaşlı yazar meydanı terk ederken yöneticinin sövdüğünü duydular: 'Kızıl güneş altında durma hakkınız yok, karanlık köşeye çekilin!' Bütün yazarlar büyük bir ağacın altına gittiler. Ancak o sırada, karanlık köşenin amacının bambaşka olduğunu anladılar."

"Kültür Devrimi"nden fıkralardan bir antolojide yer alan "Karanlık Köşe" başlıklı anekdot tamamen strategemsel olarak yorumla-

nabilir. O zamanlarda kızıl güneş, Çin Komünist Partisi'nin, Sosyalizmin ve Mao Zedong'un simgesi olarak görülmekteydi. Oturum yöneticisi belki de suçlanan yazarları kızıl güneşin ışınlarına layık görmeyen gerçek bir fanatikti. Ancak anekdotun son cümlesi, bir strategem uygulamasını işaret etmektedir. "Tartışma yöneticisi", acı çeken yazarlara acımıştır. Ancak bu insanlık gösterisini gizlemek zorunda kalmıştır, zira "sınıf savaşı"nda bir "sınıf düşmanı"na acıma göstermek yasaktır. "Tartışma yöneticisi" bunun üzerine bir hile kullanır. "Kızıl güneş altında durma hakkınız yok, karanlık köşeye çekilin!" der. Bu, 27 numaralı strategemin bir çeşitlemesi olarak anlaşılabilir ("Zalim olmadan zalimlik taklidi yapmak").

27.24. Dünyadan Uzak Akılsızlık veya Dünyaya Dönük Akılsızlık

"Usta şöyle konuşmuş: 'Baron Ning Wu, ülkede düzen hakim olduğu sürece bilgeydi. Ülkeye düzensizlik geldiğinde, akılsıza davranırdı. Bilge zamanında başkaları ona ulaşabilirdi. Akılsız zamanında ise, ulaşılmazdı.' Zira sahte akılsızlığı sayesinde dükünü kurtarmayı başarmış" (Richard Wilhelm'in çevirisi: *Kungfutse: Gespräche [Söyleşiler] - Lun Yü,* Düsseldorf/Köln 1979, s. 70).

Ning Wu'yu öven "usta" Konfüçyüs'tür. *Büyük Kültür Ansiklopedisi'ne* (Pekin 1994, s. 327) göre, derebeyinin akılsızlığı, "bilgeliğe/hileciliğe (zhi) dayanan bir akılsızlık"tır.

Wu lakaplı Baron Ning, birbirini izleyen iki dükün, yani Dük Wen (659-635) ile Dük Cheng'in (935-600) altında, Wei Devleti'nin hizmetinde çalışmıştır. İki hükümdarın zamanında Wei Devleti'nin durumu birbirinden tamamen farklı olmuştur. Dük Wen yönetimi altındayken Wei Devleti doğru yoldadır ve Ning Usta, bütün bilgeliğini ve becerisini yayma fırsatı bulmuştur. Dük Cheng döneminde ise genel bir kargaşa hakim olmuştur. Baron Ning görevinde kalmakla birlikte aptal gibi davranmaya başlamıştır. Ancak gizlice, kurtarılması gereken şeyleri kurtarmakla meşguldür. Nan Huaijin, *'Söyleşiler'e Farklı Bir Bakış* adlı eserinde (cilt 1, Taipeh, 19. bası 1991, s.

244) bunu böyle değerlendirmektedir. Kendisinden bir görüş rica ettiğim, Konfüçyüs'ün biyografisini yazan Yang Shu'an, bu yorumu sorgulamaktadır (*Changjiang Günlük Gazetesi*, Wuhan 17.4.1996). Görüşü, Baron Ning Wu'nun "akılsızlığı" üzerine, James Legge'nin (1814-1897) Anglosakson dünyasında önem taşıyan *Söyleşiler* basısındaki yorumla aynı yöndedir:

"Kamusal kariyerinin ilk kısmında Wei Devleti sakin ve gelişmişti, Baron Ning de kendisini 'bilgece' görevlerinden uzak tutmuştu. Ancak daha sonra bir kargaşa çıktı. Dük tahtından alındı. Baron Ning bu aşamada diğer bilge kişiler gibi bütün tehlikelerden uzak davranabilirdi. Ancak görünüşte 'akılsızca' davranarak başka bir yol seçti. Düke arka çıktı ve kaderini paylaştı. Sonuçta ustalıkla, dükünün yeniden tahta çıkmasını ve ülkedeki huzurun yeniden tesis edilmesini sağladı." Baron Ning'in "ustaca" davranışları arasında, efendisinin yaşamını kurtarmak için bir hekime rüşvet vermesi de yer almaktadır.

Yang Shu'an'ın ve James Legge'nin yorumları muhtemelen doğru olandır. En önemli Konfüçyüsçü yazı olan *Söyleşiler*'den bir pasaj da bunu desteklemektedir. Richard Wilhelm'in çevirisinde (a.g.e., s. 179), bu pasajın başlığı "Tschu'nun Delisi"dir. Deli, Konfüçyüs'ün arabasının yanından geçerken, aşağıda Yang Shu'an'ın yorumuyla aktaracağım bir şarkı söylemektedir:

"Ah Föniks, ah Föniks, erdemin çöküşünde niçin kendini gösteriyorsun? Geçmiş olan nasılsa artık engellenemez. Ama gelecek için önlem alınabilir. Vazgeç, atıl çabandan vazgeç! Bugün devlete hizmet etmek isteyen, kendisini tehlikeye atıyor demektir!"

James Legge'nin buradaki yorumunda Tschu'nun Delisi, devlet hizmetinde görev almaktan kaçınmak için delilik numarası yapmıştır. Föniks, şansı simgeleyen ve ancak göğün altında düzen hakim olduğunda kendini gösteren bir kuştur. Burada erdem yayıcı olarak yaşamının yarısını Çin'de gezerek ve bir hükümdar tarafından hizmete alınmayı bekleyerek geçiren Konfüçyüs'ün bir tasviridir. Konfüçyüs, zamanının kötü koşullarını aktif siyasal müdahale yoluyla iyileştirmeyi amaçlamaktaydı. Tschu'nun Delisi, şarkısıyla Konfüçyüs'e yoz bir dünyaya çekilme ve münzevi olarak rahat bir özel yaşam sürme tavsiyesinde bulunur. Dünyadan bu şekilde kaçmak ise

tam da Konfüçyüs'ün hoşuna gitmeyen şeydir. Bu nedenle, bütün olası tehlikeleri dikkate almadan, hatta bunları görmezden gelerek, dünyadan uzak bir şekilde kapıya yanaşır ve kendisini devlete hizmet için sadakatle hizmete hazır olarak sunar. Burada doğru anlaşılan sadakat, daoist keşişin İmparatorluk danışmanlığına yükselen Wei Zheng'e (580-643) bir zamanlar dediği gibi, hükümdarın kişiliğine değil, genel yapıya yönelir.

"Alçakgönüllüler daha kolay korkak olabilir" der Alman teolog Karl Rahner (1904-1984) (Karin Schunk; Rudolf Walter [der.]: *Anstiftung zur Zivilcourage* [Medeni Cesarete Teşvik], Freiburg i. Br. 1983, s. 77). Zira bir entelektüel, popüler olmayan ama kendisine doğru görünen bir şeyi, korkaklık veya kendisini koruma duygusu yüzünden saklamadan kamuoyu önünde savunma cesaretini gösterdiğinde, önce açık bir tavır alışın bütün avantaj ve dezavantajlarını tartacak ve kendi inanışını bütün yönlerden eleştirilere de tabi tutarak sınayacaktır. Bütün bu tartımlar ve karşılıklı yönlerde düşünüşler sonunda, kitleye karşı çıkacak bütün cesareti onu kural olarak terk etmiş olacaktır. Sözde "aptal"a ise, medeni cesaret "sübjektif kısıtlanma erdemi" olarak çok daha kolay gelmektedir (Iso Camartin: "Über Zivilcourage [Medeni Cesaret Üzerine]", *Neue Zürcher Zeitung* 20.2.1984, s. 21). Zira çoğunlukla "akıllı"nın karşı karşıya kaldığı birçok değişik endişe, onun için geçerli olmayacaktır. Baron Ning Wu ile Konfüçyüs ise, bilge akılsızlıkları ile, bilgelik ile cesaret arasında Karl Rahner'in ortaya koyduğundan tamamen farklı bir ilişki olduğunu göstermektedirler.

27.25. Akıllılığı Yüzeysellikle Korumak

Göklerin kanunu, doluyu boşaltır ve boşu doldurur. Güneş en yüksek noktasındayken, göksel kanuna göre, batışına doğru alçalmaya başlamalıdır ve dünyanın altında en alçak noktasındayken yeni bir çıkışa doğru gitmektedir. Bu nedenle de *Dönüşümler Kitabı*'nda altı köşeli yıldız için şu sözler yazar: "Tevazu: Tevazu Başarı Yaratır"

Sima Qian'ın (doğ. yakl. İ.Ö. 145) *Tarihsel Tasvirler*'ine göre Lao Zi

(aktarılana göre İ.Ö. 6./5. yy.) (bkz. 7 numaralı strategem, Giriş) "Akıllı tacir hazinesini gizli bir yerde saklar ki, herşey boş gibi görünür, büyük erdem sahibi asil de kendisine bir dilenci görünümü verir" demiştir. Lao Tzu'ya atfedilen *Tao Te Ching* kitabının 45'inci bölümüne göre de:

En büyük tamamlanış geçici görünendir,
böylece etkisi yitmeyecektir.
En büyük doluluk boş görünendir,
böylece etkisi asla tükenmez.
En büyük düzgünlük eğri görünendir.
En büyük ustalık acemi gibi görünendir.
En büyük hitabet kekeleme gibi görünendir.

Lao Zi'nin bu sözleri ile *Dönüşümler Kitabı*'ndan alınan yukarıdaki cümle, Konfüçyüs (551-479) hakkında yazılan aşağıdaki öyküyü açıklamaktadır.

Konfüçyüs, Dük Huan'ın (685-643) devlet mabedini ziyaret ettiğinde, orada "uyarı kabı" adında bir kap bulunuyordu. Eski zamanın hükümdarları bu kabı, abartılara karşı sürekli bir uyarı olarak tahtlarının yanıbaşına koyarlardı. Konfüçyüs dedi ki: "Bu kabı görebilmiş olmam ne güzel! Etrafına bakınıp konuştu: "Öğrenciler! Su getirin!" Su geldiğinde, kabın içine döktü. Kap yarısına kadar dolunca dik durabiliyordu. Kenarına kadar dolduğunda ise devriliyordu. Konfüçyüs'ün tavrı birden değişti ve şöyle dedi: "Fazlalığın yönetilmesi gerçekten de iyiymiş!" Yanında duran öğrencisi Zi Gong "Fazlalığın yönetilmesinin anlamını sorabilir miyim?" dedi. Konfüçyüs cevap verdi: "Uzatmak ve sonra kısaltmak." Zi Gong sordu: "Uzatmak ve sonra kısaltmak ne demek?" Konfüçyüs yanıtladı: "Meyveler olgunlaştığında çürürler. Neşe zirvesindeyken hüzne dönüşür. Güneş tepe noktasındayken yerini değiştirir. Ay dolunay olduktan sonra küçülür." Böylece Konfüçyüs doldurma ve bunun üzerine zorunlu olarak ortaya çıkan boşaltma üzerine beş ilke kurar ve bunların ihlal edilmesinin asla tehlikesiz olmadığını ekler:

"İşleriyle bütün dünyanın ilgisini çekenler, bu iş görme güçlerini açık bir uysallık antiteziyle korumalıdır. Cesaretleri ve bedensel kuvvetleriyle bütün bir nesli gölgede bırakanlar, etkilerini görünüşte bir çekingenlik antiteziyle korumalıdır. Dört denizin arasındaki herşeye

sahip olacak kadar zengin olanlar, bu bereketi açık bir tevazu antiteziyle korumalıdır. Geniş bilgiye sahip ve belagatli olanlar, bu avantajlarını, yüzeysellik görüntüsüyle korumalıdır."

Ancak Konfüçyüs, şu ilkeyi hepsinin önüne koymaktadır: "Uyanık ve dikkatli, bilge ve zeki olanlar, buradan doğan kazançlarını kendilerini aptal göstererek korumalıdırlar."

Bu düşüncelerin ileriki zamanlarda Çinlilere etkisi kesinlikle az olmamıştır. Örneğin Cao Cao'ya (155-220) Kuzey Çin'in birleşmesinde on iki strategemsel önerisiyle yardımcı olan Xun You (157-214) bunlardan açıkça etkilenmiştir. Chen Shou (233-297), *Üç Krallığın Hikayesi* adlı eserinde onu şöyle betimlemektedir:

"Dışarıya karşı aptal görünürdü, içindeyse bilgeydi; dışarıdan korkak görünürdü, içeridense cesurdu. Dışarıdan zayıf görünürdü, içeridense güçlüydü [...]. Bilgeliğinde başkaları ona ulaşabilirdi, [sahte] aptallığında ise ulaşılmazdı!"

Konfüçyüs'ün uyarı kabına ilişkin düşüncelerinin en kısa özeti, Su Dongpo adıyla da bilinen ünlü edebiyatçı ve kaligraf Su Shi (1037-1101) tarafından dile getirilmiştir: "En cesur korkak bir tavşan gibi, en bilge ise budala gibi davranır (da yong ruo qie, da zhi ruo yu)."

27.26. Karl Marx Tarih Kitabı*'na Karşı*

Daha Konfüçyüs Klasiği *Tarih Kitabı*'nda bile şu görüş savunulmaktadır: "Kendinden memnuniyet, kayba neden olur, tevazu çoğalma yaratır". Yu Wujing ise, *Kültürel Gizli Simgelerin Çözümlenmesi* adlı kitabında (Şanghay 1995) bu görüşü sorgulamaktadır: Yetenekli bir kişi bilinçli bir şekilde alçakgönüllü hareket ediyorsa, sahte bir davranış içindedir. Zira bunu erdem ve hakikat sevgisi yüzünden değil, kendisine avantaj sağlamak için yapmaktadır. Yani tamamen işlevsel bir bakış açısıyla hareket etmektedir. Böyle bir insanın kritik anlarda hizmetini karşılıksız sunması ve başkalarını veya kolektifi savunması beklenemeyecektir. Yu Wujin, *Tarih Kitabı*'nda ifadesini bulan çıkara yönelik tavrın, Çinlilerin sahte bir alçakgönüllülük ve tevazu ile davranmasına neden olduğundan şikayet etmektedir. Bu

strategemsel davranışa Yu Wujin Karl Marx'ın şu sözleriyle karşılık vermektedir: " 'Yalnız serseriler mütevazıdır' der Goethe [...] Tevazu [...] daha çok hakikatten çekinmenin bir işaretidir [...] Tevazu, ileriye attığım her adımda beni köstekleyen bir şeydir" (Karl Marx; Friedrich Engels: *Werke* [Eserler], cilt 1, Berlin - DDR 1978, s. 6).

27.27. Saklı Menekşe

Lü Bu'ya karşı kazanılan zaferden sonra müttefikler Cao Cao ile Liu Bei, birliklerini yeni imparatorluk başkentine çekmişlerdi. Oraya vardıklarında Cao Cao, Liu Bei'yi yanında bulundurmak istediği için ona başbakanlık sarayının yanıbaşında bir ev tahsis etti. İlk kabulde Cao Cao Liu Bei'yi İmparator'a takdim etti ve yaptığı işlerle gördüğü hizmetler hakkında övücü sözler söyledi. İmparator, Liu Bei'nin imparatorluk ailesinin soyağacına göre kendi amcası olduğunu görmekten çok memnun oldu. Aslında için için, imparatorluk yetkilerini kısıtladığını ve kendisini sınırladığını hissettiği Cao Cao'ya karşı elinde böyle değerli bir savaşçı ve amca bulunmasından da mutluluk duymaktaydı. Liu Bei'yi Sol Mareşal olarak atadı, onu Yincheng düklüğü ile onurlandırdı ve imparatorluk masasına davet etti. O andan itibaren Liu Bei'nin halk dilindeki lakabı "İmparator'un emmisi" oldu. Cao Cao'nun danışmanları, Liu Bei'nin İmparator ile akrabalığının Cao Cao'ya yönelik bir tehlike doğurabileceğini sezmişlerdi. Cao Cao ise, asıl önemli olanın, bütün imparatorluk işleri hakkında karar yetkisinin kendisinde olması olduğu düşüncesindeydi. Liu Bei'den korkmasına gerek yoktu.

Daha sonra Cao Cao İmparator ile birlikte ve binlerce kişilik katılımla günlerce sürecek bir av partisi düzenledi. İmparator dikenli çalılıklar arasındaki bir geyiği yayıyla üç kez ıskalayınca Cao Cao'nun ok atmasını istedi. Cao Cao da İmparator'un ok ve yayını rica ederek geyiğin işini tek bir atışta bitirdi. Hayvanı inceleyen şeref sahipleri, kürek kemiğine saplı altın kaplı oku gördüklerinde geyiği vuranın İmparator olduğunu sandılar. İmparator'a doğru koşturarak onu uzaktan neşeli seslenmelerle kutladılar. Ancak Cao Cao İmpara-

tor'un önüne fırlayarak kutlamaları onun yerine kabul etti. Şeref sahipleri böyle bir kabalık karşısında ne yapacaklarını bilemez halde birbirlerine baktılar. Liu Bei'nin üvey kardeşi Guan Yu, hırsla kılıcını çekip Cao Cao'nun başını kesecekmiş gibi yüzünü ekşitti. Ama Liu Bei son anda bakış ve el hareketleriyle davranışını kesmesi işaretinde bulundu ve Cao Cao'ya yumuşak bir yüzle dönerek gülümsedi: "Başbakan tanrısal bir avcı. Böylesi dünyada nadiren görülür!" - "Geyiği vurmam, Göklerin Oğlu'nun şans getiren varlığıydı" dedi şımaran Cao Cao. Bunun üzerine kendisi de İmparator'u kutladı. İmparator'un yayını ise alıkoydu.

İmparator, Cao Cao'nun edepsizliğinden son derece alınmıştı. Kanıyla yazılmış bir gizli mesaj ile eniştesi Dong Cheng'den, Cao Cao'yu etkisiz hale getirmesini istedi. Dong Cheng, Liu Bei'nin de katıldığı küçük bir komplocular grubu oluşturdu. Liu Bei'nin katılma kararını, adını yarım düzine komplocuyla aynı listede yazarak belgeledi. Cao Cao'nun şüphesini mümkün olduğunca üzerlerine çekmemek ve niyetlerini gizlemek için Liu Bei, kendisine bahçıvanlığa vurmuş gibi davranmaya başladı. Bahçesine kendi elleriyle sebze tarhları yapıp bunları suluyordu. Günün birinde Cao Cao'nun iki elçisi aniden bahçesinde belirerek Liu Bei'nin hemen kendileriyle birlikte gelmesini istediler. Cao Cao kendisini imparatorluk sarayında gülümseyerek karşıladı: "Evinizde gerçekten büyük bir devlet işi görüyorsunuz!" Liu Bei korkudan bembeyaz oldu ve suskun kaldı. Cao Cao onu elinden tutarak kendi bahçesine götürdü. "Evet ya, sebze bahçıvanlığı ince zanaat" dedi. Liu Bei hissedilir şekilde rahatlamıştı. "Başka işim olmadığından, zaman geçirmek için bahçıvanlık yapıyorum" diye cevap verdi kendisine hakim olarak.

Cao Cao mavi erikleri göstererek bu meyvenin yardımıyla gerçekleştirilen bir strategem uygulamasını anlattı (bkz. 17.19). Liu Bei tamamen rahatlamıştı. Cao Cao'nun kendisini, içinde hazırlanmış bir masanın kendilerini beklediği çardağa götürmesine izin verdi. Karşılıklı oturup şaraptan ve eriklerden lafladılar. Garip görünüşlü yağmur bulutları gökte görününce, söz her ikisi de bir büyüyüp bir kaybolan, bazen küçülüp saklı kalan, bazense bütün göğü kaplayan yağmur bulutları ile kahramanlar arasındaki benzerliğe geldi.

"Sizce zamanımızın kahramanları kimlerdir?" diye soruverdi Cao Cao bir anda.

Liu Bei soruda bir tehlike sezdi ve temkinli olmaya karar verdi. "Kısıtlı anlayışım yüzünden bu konuda karar vermeye cüret edemem" diyerek tartışmadan kaçındı.

Ama Cao Cao işin peşini bırakmıyordu. Böylece Liu Bei arka arkaya sekiz adamın adını saydı, ancak Cao Cao hiçbirini kabul etmedi. Sonunda Liu Bei, "Saydıklarımın dışında kahraman olarak nitelendirilebilecek kimseyi tanımıyorum" diye vazgeçti. Cao Cao ise bunun üzerine şöyle dedi: "Kahramandan anladığım, gönüllerinde büyük bir irade taşıyan ve karınlarında iyi ayarlanmış strategemler saklayan erkeklerdir, gökle yerin arasındaki her şeyi yutup sonra yeniden tükürmeye kararlı kişilerdir."

Liu Bei, şüpheyle "Kimin gücü buna yeter ki?" diye sordu.

Cao Cao önce Liu Bei'yi sonra da kendisini göstererek: "Günümüzün kahramanları, ikimiziz!" dedi.

Liu Bei korkudan elindeki yeme çubuklarını düşürdü. Cao Cao böyle dediğine göre kendisini tek ciddi rakibi olarak görüyordu. Bu ise, yaşamının tek bir anında bile güven içinde olmadığı anlamına gelirdi! Tesadüfen tam bu anda çakan bir şimşeği kuvvetli bir gökgürültüsü izledi. Liu Bei yerdeki yeme çubuklarına doğru eğilerek sakince: "Şu gökgürültüsü yüreğime iniyordu!" dedi. Cao Cao gülerek, "Hadi canım, sizin gibi bir kişi gökgürültüsünden de korkacak değil ya." diye yorumda bulundu.

"Neden olmasın? Bilge Konfüçyüs bile, haşin bir şimşeğin ve kuvvetli bir fırtınanın aklını başından alabileceğini kabul etmişti" diye yanıtladı Liu Bei.

Böylece Liu Bei, yeme çubuklarını elinden düşürmesine neden olan korkunun gerçek nedenini ustaca saklamayı başarmış ve Cao Cao'nun şüphelenmesine hacet bırakmamıştı.

Liu Bei'nin, Cao Cao tarafından isabetli bir şekilde ortaya çıkarılan duygularının üstünü, şüpheci rakibini yatıştırarak, inanılır bir şekilde örtme şekli, 27 numaralı strategem altında incelenebilir. Büyük planlar yapılır, ama zararsız insan rolü oynanır. Bu bağlamda Çin'de şüpheyi üzerinden atma / kendisini karanlıkta tutma strate-

geminden söz edilir (sözlük anlamıyla: kendi ışınlarının karartılması ve asıl amaçların gizlenmesi [taohui zhi ji], gizli menekşe strategemi olarak da anılır). Her türlü ortaya çıkışın tehlike arz ettiği dönemlerde, yalnızlıkta olsun, kalabalıkta olsun saklanmak iyidir, zira kimsenin kendisini tanımadığı yerde insan rahatlıkla gizlenebilir (*Dönüşümler Kitabı*). Şair Liu Bai (701-762) genel olarak şu tavsiyede bulunmaktadır: "Yüksek pırıltıda bir insan, parlaklığını gizlemeye çalışmalıdır". Zira balçığa bulanan inci tanesi çalınmaz.

Mao Zedong'un resmen öngörülen halefi Lin Biao (1907-1971; bkz. 16.16), sözde darbe girişiminden ve bunu izleyen ölümünden sonra, bu strategemi kullanmış olmakla suçlanmıştır. Buna göre, yaşamını bu şekilde sürdürmek ve "büyük projesi"ni gerçekleştirmek istemiştir. Mart 1970'te Parti yönetimini ve iktidarı gasp etme planı üzerinde çalışırken, komplosuna katılanlardan "taohui (kendini karartına)" sözcüğünü not defterlerine kaydetmelerini istediği söylenmektedir. Kendisi ise, *Üç Krallığın Romansı*'ndan, Liu Bei'yi, strategem yardımıyla Cao Cao'yu aldatınası nedeniyle öven bir şiiri kopya etmiştir: "Geçici olarak kaplanın mağarasında zaman geçirmek zorunda kalan kahraman, planı açığa çıkarıldığında korkar. Paniğini saklamak için gökgürültüsünü kullanır, değişen koşullara mucizevi bir şekilde uyum göstermektedir" (*Seçilmiş Makaleler: Lin Biao'nun ve Konfüçyüs'ün Eleştirisi,* Pekin 1975, s. 74 vd.).

27.28. Ayak Leğeni Olarak Dünya

İ.S. 1/2. yüzyıllardan aktarılan *Chu'nun Ağıtları*'ndan, "Balıkçı" başlığını taşıyan birinde, rakiplerinin entrikaları sonucunda kralının gözünden düşen ve yaralanmış bir şekilde nehir kıyısında gezinen devlet adamı Qu Yuan'ın öyküsü anlatılır. Yaşlı bir balıkçı onu görünce sormuş: "Siz yüksek bir şövalye değil misiniz? Nasıl düştünüz bu yaban topraklara?" Qu Yuan cevap vermiş: "Bütün dünya kirli, yalnız ben temizim. İnsanların hepsi sarhoş, yalnız ben ayığım. O yüzden sürüldüm." Balıkçı buna karşılık vermiş: "Gerçek bilge, hiçbir dış etkiye bağlı olmadan, dünya ile arasını iyi tutabilir. Bütün in-

sanlar kirliyse siz neden çamura dalıp dalgalarla oynamıyorsunuz? Bütün insanlar sarhoşsa, siz neden onların arpasından demlenip onlarlar birlikte şarap içmiyorsunuz? Neden o kadar derin düşünüp o kadar yükseklere çıkmak istiyor ve kendi kendinizi sürgüne yolluyorsunuz?" Qu Yuan şöyle konuşmuş: "Şöyle dendiğini duydum: 'Her kim yıkanırsa, şapkasını çıkartır ve kim yeni yıkanmışsa, eteğindeki çamuru da temizler.' Bu durumda kendi öz temizliğimi adi dünyanın tozuyla nasıl kirletirim? Balıklara yem olmayı yeğlerim!" Bunun üzerine balıkçı bir gülümsemeyle dudaklarını aralamış ve küreklerini çekerek uzaklaşmış. Bu sırada şarkı söylüyormuş:

"Canglang suları temizse,
şapkamın kenarlarını yıkarım
Taşkın bulandırmışsa suları Canglang'da
Yalnız yarar ayak yıkamaya."

Balıkçının şarkısı, ikinci büyük Konfüçyüsçü olan Mencius (yakl. 372-289) tarafından dahi aktarılmıştır. Onun eserinde şarkıyı küçük oğlanlar söylemektedir (bkz. Richard Wilhelm: *Mong Dsi,* Köln 1982, s.116). Efsane, Qu Yuan'ın büyük bir taş alarak kendisini nehrin taşkın sularına bıraktığını anlatır. Onu aramaya çıkan sandallar, her ay yılının 5.5. tarihinde yapılan ejderha sandalı festivalinin başlangıcı olmuştur. Bugün Qu Yuan, doğduğu bölge olan Zigui'deki (Hubei Eyaleti) bir bronz heykelle anılmaktadır.

Balıkçının şarkısında söz ettiği şapka kenarı, belirli bir memur rütbesinin işaretidir. Dizeleriyle balıkçının söylemek istediği, iyi zamanlarda memuriyete atılmak, bulanık zamanlarda ise özel yaşama çekilmek gerektiğidir. Balıkçının bakış açısına göre Qu Yuan dünyayı fazla ciddiye almaktadır ve katı ilkelerine fazla önem vermektedir. David Hawke'ın yorumu bu yöndedir (*Ch'u Tz'u: The Song of the South* [Güneyin Şarkısı], Oxford 1959, s. 91). Önümdeki Çince yorumlardan ise başka bir sonuç çıkmaktadır. Balıkçı için dünya her zaman saf ve temiz değildir ve zaman zaman bulanık bir suya benzer (bkz. 20 numaralı strategem). Bu gibi durumlarda fazla temizlik ve titizlik insana yolunu şaşırtır. Zamana uymak ve dünyayı olduğu gibi almak gereklidir. Zira dünya her zaman bir işe yarar. İnsan kendisine şu sözleri şiar edinmelidir: Pis ayaklarla da olsa

içine dal. Qu Yuan gibi yalnız kendi bedenini değil, aynı zamanda elbiselerini, yani bütün toplumsal çevreyi temiz tutmaya çalışmak yerine, "toplumsal yaşamda fazla lekesizlikten kaçınmak gerekir" (Li Bai [701-762]). Kendi yaşamını sürdürmek açısından, 27 numaralı stratagemin ruhuna uygun olarak iyi niyeti perde olarak kullanarak kirli dünyayı bir dereceye kadar kendi yararına kullanmak, yani en azından içinde ayaklarını yıkamak gereklidir.

27.29. Değerli ve İyi - Kafası Karışmışlık

"Bir taşra girişimi muhasebeci arıyordu. İki talip vardı. Fabrika müdürü her biriyle bir mülakat yaptı. İlki becerikli, yetenekli ve deneyimliydi. Her soruya bir yanıt verebiliyordu. Öbürünün ise kafası karışıktı ve ilgisiz şeylerden söz ediyordu. Hangisinin daha iyi olduğu besbelliydi. Buna karşın, müdür karışık kafalıyı seçti. Arkadaşları bunun nedenini sorduklarında müdür şöyle cevap verdi: Bütün gelir ve giderler nasılsa benim aklımda. Muhasebecinin tek işi, üst mercilere karşı göstermelik olarak bulunmak. 'Değerli ve iyi - kafası karışmışlık' sözünü hiç duydunuz mu? Kafası karışık muhasebecinin tuttuğu defter de karmakarışık olur. Vergi dairesinden gelip defteri incelediklerinde hiçbir şey anlayamazlar. Beceriksiz bir adamdan kötülük beklenmez. Böylece, paramızı dilediğimiz gibi harcamamız ve işlerimiz görmemiz çok daha kolay olur."

Yukarıdaki anekdotu, Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin yayın organı *Halk Gazetesi'nden* alıyorum (Pekin 30.3.1989, s. 5). Ünlü "değerli ve iyi - kafası karışmışlık" deyimi, şair, ressam ve kaligraf Zheng Banqiao (1693-1765) tarafından kullanılmıştır: "Değerli ve iyi - kafası karışmışlık. - Akıllı olmak zor, kafası karışık olmak zor. Daha zor olansa, akıllılığın kafası karışmışlık gibi gösterilmesi. Bir çatışma anında [kafası karışık gibi davranarak] bir adım geri çekilmek gerekir. Böylece kalp huzuru kazanılır. Hedef gelecekteki kazanç değildir." Zheng Banqiao'nun aklından geçirdiği, herhalde amirlerin etrafını dolanmak için örgütlü bir kafası karışmışlık değildi. Ancak, fabrika müdürünün, 27 numaralı strategem anlamında

yorumlansa da, Zheng Banqiao'nun "değerli ve iyi - kafası karışmışlık" deyimine göndermede bulunması boşuna değildir.

"Değerli ve iyi - kafası karışmışlık" deyimi sık sık strategemsel olarak yorumlanır. Zheng Banqiao'nun "uygun zamandaki kafası karışmışlık, akıllılıktan çok daha harika bir etki yaratabilir" (*Eğri atıp doğru tutturmak: insan yaşamında alışılmışın dışında düşünme,* Pekin 1994, s. 179) cümlesini Wang Hongjin "Bir şeyi 'kafası karışmışlık' yoluyla halletmek' başlığı alında incelemektedir. Hongjin, söz konusu tezi iki tarihsel bağlamda incelemektedir. İki bakan bir içki sofrasında İmparator Taizu'nun (960-997) da huzurunda son derece yakışıksız bir şekilde davranmışlardır. Aslında çok ağır bir cezayı hak etmişlerdir. Diğer bakanlar ikisini oradan alıp götürmek istediklerinde ise İmparator sarhoş rolü yaparak onları bir el işaretiyle göndermiştir. Ertesi gün, iki bakan korka korka özür dilemişlerdir. İmparator ise şaşırmış gibi yaparak, kendisinin sarhoş olduğunu ve hiçbir şey hatırlamadığını söylemiştir. Chu Kralı Zhuang da (613-591) düzenlediği bir ziyafete bakanlarını ve generallerini davet etmişti. Gece çöktüğünde mumlar yakılmıştı. Kral sarayındaki bazı gözdelerin raksetmesini emretmişti. O sırada esen bir rüzgar mumları söndürdü. Karanlıkta bir bakan bir rakkasenin eteğini çekip yırttı. O ise, bakanın saç bandını tutabilmişti. Bakanın yaptığı, ölüm cezasını gerektiren bir suçtu. Mumlar tekrar yakıldı. Gözdesi kendisine haberi ilettiğinde kral dedi ki: "Kadınsı uçarılıklar için bakanlarından biri nasıl suçlanabilir?" Anında emretti: "Bugün benim şerefime içilecek. Her kim saç bandını kopartmazsa, coşmadığını göstermiş olur." Oradaki bütün şeref sahipleri bunun üzerine saç bantlarını kopartıp ateşe attılar. Sonraki bir savaşta bir general özellikle cesurca çarpıştı. İşte o, gözde tarafından saç bandı koparılandı.

Wang Hongjin'in çıkarımına göre genel olarak, temel ve ilkesel olmayan sorunlarda zaman zaman bazı şeylere göz yummak ve kafası karışmış gibi davranmak doğru olabilir. Hou Lei dolaylı yoldan benzer bir sonuca ulaşmaktadır: "İlkesel sorunlarda çok açık ve kesin olunmalıdır. Bu gibi durumlarda 'değerli ve iyi - kafası karışmışlık' oyunu oynanamaz ve çelişkilerden kaçınılamaz [...]" ("Parti üyelerinin ve memurların kendi kendini kültürlendirmesi", *Halk Ga-*

zetesi, Pekin 3.1.1995, s.9). Chen Lumin de, "Bir komünistin kafası karışmış olamaz" adlı yorumunda aynı ağızdan konuşmaktadır (*Halk Gazetesi,* 24.10.1997, s. 11): "Gerçek bir komünist ilkesel doğru ve yanlış sorunlarında kafası karışık bir şekilde davranamaz. Partinin çizgisi, kutuplaşma normları ve politik kuralları, halkımızın adaletli davranışı ve ülkemizin onuru ve onursuzluğu konularında neyi sevip neden nefret etmesi gerektiğini kesin olarak bilmelidir. Bu konularda iki anlamlılığa ve belirsizliğe yer yoktur." 12.10.1998 tarihli *Halk Gazetesi*'nde de Shi Songyong şunu belirlemektedir: "İnsanın 'kafasının karıştığı' zamanlar olabilir, ama bazı konularda 'kafası karışmışlığa' yer yoktur. Birazcık 'kafası karışmışlık' zararsız da olsa, sürekli hale geldiğinde tehlike başgösterebilir."

27.30. Aşağıya Övgü

21'inci yüzyıl Çin yüzyılıdır. 2030 yılına kadar Çin dünyanın en güçlü ülkesi olacaktır. Cannes Film Festivali'nde Çin filmi *Konfüçyüs,* büyük ödülü kazanmıştır. Çinli şair Bei Dao, edebiyat dalında Nobel ödülü sahibidir. Avrupa'nın en önemli divaları arasında dört Çinli şarkıcı yer almaktadır, vs.

Chen Xiaochuan, Çin Komünist Gençlik Birliği'nin borazanı *Çin Gençlik Gazetesi*'nde 1998 yazında, Çin'de o sırada yeni yayımlanmış olan ve yukarıdaki öngörüleri içeren bir kitap hakkında "objektif vatan hainliği" diye sövmektedir. Bu gibi sözlerin, yabancıların Çin tehlikesi tezleri ve Çin'in önüne engel koyma çabaları için koz verdiği görüşündedir. Ona göre, Çin-Amerikan ve Çin-Sovyet ilişkileri üzerine 27.1.1957 tarihli bir konuşmasında Mao Zedong'un yaptığı tavsiyeye bağlı kalmak daha doğru olacaktır: "Ne zaman olursa olsun, her zaman mütevazı ve temkinli olmalıyız ve kuyruğumuzu daha da içeri çekmeliyiz." (bkz. *Mao Zedong Waijiao Wenxuan [Mao Zedong'un Seçilmiş Dış Politika Yazıları],* Pekin 1994, s. 283).

Batıdan bir örnek vermek gerekirse ABD, dünyanın lider gücü olma misyonunu (bazen "zorla lider" veya "sevilmeyen Şerif" olarak anılsa da) inandırıcı bir şekilde yürütmeye çalışsa da, demiştir Çin Başbakanı Zhou Enlai (1898-1976) 9.7.1971'de ABD Güvenlik Da-

nışmanı Henry Kissinger'a Çin'e yaptığı ilk ziyarette (bkz. 27.6), Çin Amerika veya Rusya gibi bir süper güç olmadığı gibi olmak da istememektedir. O zamandan beri Çin, kendisini bir süper güç olarak görme düşüncesine hep temkinli yaklaşmıştır. Çin Halk Cumhuriyeti'nin 4.12.1982'den beri yürürlükte bulunan anayasasına göre, "Çin, hegemonyacılığa karşı sürekli savaşır" (Giriş, fıkra 12). 1989' da Deng Xiaoping, bir dış politika ilkesi olarak şunu ortaya koymuştur: "Meziyetlerini gizleyerek doğru anı beklemek - asla ilk hamlede bulunmamak". 90'lı yılların başında da yine kendisi, "Çin'in asla dünya politikasında bir rol oynamaması, alçak bir profil izlemesi gerektiği" belirlemesinde bulunmuştur.

Düşünceler istençsizce binyıllarca geriye, Lao Tzu'ya ve ona atfedilen *Tao Te Ching* kitabındaki, 27 numaralı strategemi çağrıştıran şu sözlere gitmektedir:

"Adilin kökü az olandır
Yükseğin temeli alçaktadır [...]
Deniz ve nehirlerin, bütün ırmak ve derelerin kralı olması,
kendilerini alçakta tutmalarından kaynaklanır.
Bu yüzden,
Diğer insanların üzerinde bulunmak isteyen,
Sözleriyle kendilerini onların altına koyar.
İnsanların önünde durmak isteyen,
Kendisine onların arkasında yer bulur."

27.31. Arkada Oturmak Yoluyla Yükselmek

LUKAS, 14: "Ve çağrılanların baş yerleri nasıl seçtiklerini İsa görünce, onlara bir mesel söyleyip dedi: Sen bir kimse tarafından düğüne çağrıldığın zaman, baş yere oturma; belki senden üstün sayılan bir kimse onun tarafından çağrılmıştır, seni ve onu çağıran gelip sana: Bu adama yer ver, der, sen de utanarak en alt yere oturmaya başlarsın. Fakat çağırıldığın zaman, gi en alt yere otur da seni çağıran gelip sana: Ey dost, yukarı çık, desin; o zaman bütün seninle beraber yemekte oturanlar karşısında sana itibar olur. Çünkü her kendini alçaltan yükseltir."

SAVAŞ HİLELERİ

Strategemler II

İsviçreli Sinolog (Çin bilimci) Harro Von Senger'in *"Savaş Hileleri-Strategemler"* adlı eserinin ikinci cildini yayınlıyoruz. Uzak Doğu ve özellikle Çin'in hukuk, dil ve kültürü üzerine dünyanın sayılı uzmanlarından biri olan yazar, uzun yıllardır üzerinde çalıştığı "Çinliler'in Ünlü 36 Strategemi"ni tamamladı. 1996 yılında 18 strategemi içeren ilk cildini yayımladığımız başyapıtın ikinci cildini elinizde tutuyorsunuz. Bu ciltte 19-27 arasındaki 9 strategem yer almaktadır. Hazırlamakta olduğumuz üçüncü cildiyle son 9 strategemi de yayımlayarak bütünleyeceğimiz bu çalışmayla, yıllar süren bir emeğin ürününü Türkçe'ye kazandırmış olmanın keyfini yaşayacağız.

Yayımlarımız arasında çıkan, dünyanın en eski ve en ünlü temel strateji kitabı olan *Savaş Sanatı*'nın yazarı Sun Tzu'nun da esin kaynaklarından olan bu 36 strategem, tarihten askerî ve siyasî örneklerin yanında gündelik hayatın içinde strategemlerin nasıl kullanıldığını ve kullanılması gerektiğini zengin bir anlatımla ele alıyor.